Osmânzâde Hüseyin Vassâf

SEFÎNE-İ EVLİYÂ

-4-

KİTABEVİ

KİTABEVİ • 290 - 4

Kapak
Minyatür

İç Düzen
Ali Çiftçi

Baskı ve Cilt
Çalış Ofset
Davutpaşa Caddesi No: 8
Topkapı - İstanbul

İstanbul, Nisan 2006

ISBN 975-6403-92-6 (Tk. No)
ISBN 975-6403-96-9 (4. Cilt)

©KİTABEVİ Çatalçeşme Sk. No: 54/A Cağaloğlu-İSTANBUL
Tel: (0212) 512 43 28 -511 21 43 • Faks: 513 77 26

Osmânzâde Hüseyin Vassâf

Sefîne-i Evliyâ

- 4 -

Hazırlayanlar
Prof. Dr. Mehmet Akkuş - Prof. Dr. Ali Yılmaz

KİTABEVİ

İÇİNDEKİLER

Hz. ŞA'BÂN-I VELÎ'NİN ECELL-İ HULEFÂSI: 13
Şeyh Osmân Efendi 13
Şeyh Hayreddîn Efendi 13
Şeyh Abdülbâkî Efendi 14
Şeyh Muhyiddîn Efendi 14
Şeyh Muslihuddîn Vahyî 15
Şeyh Hayreddîn Efendi 17
eş-Şeyh Hızır b. İlyâs 17
Şeyh Sinân Efendi 17
Şeyh Ömerü'l-Fuâdî 18
Şeyh Kalbî Efendi 23

ŞUABÂT-I ŞA'BÂNİYYE 25
KARABAŞİYYE 25
Karabaş-ı Velî 26
Şeyh Mustafa Ma'nevî Efendi 33
Şeyh Hasan Ünsî Efendi 39
Şeyh İbrâhîm Hâs Efendi 43
Çelebi Pîr Mustafa Efendi 47
Şeyh Abdurrahmân Efendi 48
Şeyh Hâfız İbrâhîm Efendi 49
Şeyh Hâfız Ahmed Efendi 49
Şeyh Muhammed Efendi 49

Şeyh Abdullâh Efendi 49
Şeyh Hâfız Vahdetî Efendi 49
Şeyh Hâfız Abdurrahmân Efendi 49
Şeyh Hâfız Muhammed Saîd Efendi 49
Şeyh Muhammed Atâullâh Efendi 50
Şeyh Mahmûd el-Halvetî eş-Şa'bânî 50

NASÛHİYYE-İ ŞA'BÂNİYYE 51
Seyyid Muhammed Nasûhî Hazretleri 51
Enderûnlu Şeyh İbrâhîm Ağa 71
İkinci Alâeddîn Efendi 72
Şeyh Fazlullâh Efendi 73
Şeyh Abdurrahmân Şemseddîn Efendi 74
Şeyh (Üçüncü) Alâeddîn Efendi 75
Kastamonulu Şeyh Abdullâh Efendi 75
Mudurnulu Şeyh Sâlih Efendi 75
Şeyh Keşfî İbrâhîm Efendi 76
Şeyh Tulûî Muhammed Efendi 76
Şeyh Hacı Muhammed Efendi 77
Nasûhî-zâde Şeyh Muhyiddîn Efendi 79
Bekir Rüstem Paşa 80
Şeyh Seyyid Ahmed Kerâmeddîn 80

ÇERKEŞİYYE-İ ŞA'BÂNİYYE 87
Çerkeşli Şeyh Mustafa Efendi 87
Osmân Vehbî Efendi 87
Muhammed Tevfîk Efendi 88
Şeyh Hacı Halîl Efendi 91
Şeyh Hacı Emîn Efendi 91
Şeyh Ömer Fuâdî-i Sânî 92
Şeyh Hacı Mustafa Efendi 93
Şeyh Abdullâh Efendi 93
Şeyh Seyyid Halîl Rahmi Efendi 93
Nevrekoplu Şeyh Ahmed Efendi 93
Şeyh Necîb Necmeddîn Efendi 93
Şeyh Süleymân Efendi 94
Gözlüklü Şeyh Ahmed Efendi 94

Şeyh Ömer Efendi 95
Şeyh Muhammed Necîb Efendi 95
Hacı Muhammed Zihni Efendi 96
Şeyh Tal'at Efendi 98
Şeyh Ali Efendi 98
Harputlu Hoca Abdullatîf Efendi 101
eş-Şeyh el-Hâc Mustafa Hulûsî Efendi 101
Şeyh Hayrullâh Efendi 102
Şeyh Atâullâh Efendi 102
Şeyh Muhammed Nidâî Efendi 103
Molla Ahmed 104
Şeyh Abdülkerîm Efendi 105
Şeyh Müştâk Efendi 106
Şeyh Cemâl Efendi 106
Şeyh Ahmed Efendi 107
Şeyh Muhammed Müştâk Efendi 107
Şeyh Abdurraûf Efendi 107
Şeyh Hasan Efendi 108
Şeyh Semerci İbrâhîm Efendi 108

İBRÂHÎMİYYE-İ ŞA'BÂNİYYE 109
Şeyh Hacı Ali Efendi 109
Kuşadalı es-Seyyid eş-Şeyh İbrâhîm Efendi b. Mustafa Efendi 110
Bosnalı Muhammed Tevfîk Efendi 119
el-Hâc Şeyh Hâfız Muhammed Şevki Efendi 126
Şeyh Mustafa Enverî Efendi 127
Şeyh Tayyâr Efendi 133
Şeyh İhsân Efendi 134
Ya'kûb Han Hazretleri 134
Hacı Kâmil Efendi 137
Şeyh Seyyid Şuâeddîn Efendi 143
Şeyh Seyyid Mahmûd Celâleddîn Efendi 144
Tahsîn Bey 147
Ahmed Nazmî b. İbrâhîm Nâmık b. İsmâîl Efendi 147
Şeyh Ahmed İzzet Efendi 151
Şeyh Hayreddîn Efendi 153
Şeyh Hacı Tevfîk Efendi 154

Hacı Kayyım yahut Hacı Müezzin Efendi 154
el-Hâc Ahmed Amiş Efendi 155
Yakovalı el-Hâc Ali Fikri Efendi 157
el-Hâc Ahmed Şükrü Efendi 158
Muhammed Râşid Efendi 160
İsmâîl Hakkı Efendi 160
Şeyh Hacı Halîl Âkif Efendi 161
Muallim Kâzım Bey 161
Karasarıklı İbrâhîm Efendi 163
Şeyh Mustafa Zekâî Efendi 164

TARÎKAT-I ALİYYE-İ BEKRİYYE-İ ŞA'BÂNİYYE 171
Şeyh Mustafa el-Bekrî Hazretleri 171
Şeyh Mustafa el-Boluvî 172
Şeyh Kemâleddîn el-Bekrî 181
Şeyh Muhammed b. Sâlim el-Hafnî 182
Şeyh Muhammed el-Fectûlî el-Ezherî 183
Şeyh Muhammed Alâaddîn 183
Muhammed Emîn Âbidîn 184
Şeyh Muhammed Saîd Efendi 186
Şeyh Muhammed Mübârek Efendi 187
Şeyh Abdurrahmân-ı Harîrî 203
Şeyh Muhammed Saîd b. Muhammed el-Hanefî ed-Dimeşkî es-Simmânî 204
Şeyh Ahmed-i Meâbî 204
Şeyh Abdülkerîm-i Simmânî 204
Şeyh Ahmed b. Muhammed eş-Şehîr bi'd-Derder 205
Şeyh Ahmed b. Muhammed el-Mâlikî es-Sâvî 206

TİCÂNİYYE 207
Şeyh Seyyid Ahmed et-Ticânî 207
Şeyh Mahmûd el-Kürdî 212
Şeyh Seyyid Feyzüddîn Hüseyin es-Simmânî 212
Cebbâr-zâde Ârif Bey 212
Ahmed Sâfî Bey 216
ASSÂLİYYE-İ HALVETİYYE 236
BAHŞİYYE-İ HALVETİYYE 236
AHMEDİYYE-İ HALVETİYYE 236

Şeyh Ahmed Şemseddîn (Yiğitbaşı) 237
Şeyh İlyâs-ı Sakızî 239
Yûsuf-zâde Şeyh Abdullâh Hilmî Efendi 240
Şeyh Abdülvahhâb-ı Ümmî 242
Nüzûlî Şeyh Mustafa Efendi 243

TARÎKAT-I ALİYYE-İ SİNÂNİYYE-İ HALVETİYYE 245
Hz. Pîr İbrâhîm Ümmî Sinân 245
Şeyh Şefkatî Efendi 255
Şeyh Râşid Efendi-zâde Ali Efendi 255
Şeyh Ali Efendi-zâde Râşid Efendi 256
Şeyh Nasûh Efendi yahut Dede Nasûhî 256
Şeyh Seyyid Seyfu'llâh Kâsım Efendi 257
Şeyh Seyyid Ali Efendi 261
Şeyh Seyyid Muhammed Efendi 262
Şeyh Abdülazîz-i Azîzî 262
Âbide Hâtun ve Şeyh Mîr Ali Alemdâr 263
Harîrî Şeyh Muhammed Efendi 263
Şeyh Kâtip Muhammed Efendi 264
Şeyh İbrâhîm Şükrullâh Efendi 266
Şeyh Mustafa Enver Efendi 267
Ahmed Bahaeddîn Efendi 269
el-Hâc Şeyh Sâlih Efendi 274
Şeyh Ahmed-i Zarîfî Efendi 274
Şeyh Hüsâmeddîn Efendi 274
Şeyh Gâlib Efendi 275
Şeyh Ced Hasan Efendi 275
Hakîkî-zâde Şeyh Osmân Efendi 277
Şeyh Hüseyin Efendi 277
eş-Şeyh Muhammed Fenâî Efendi 278
Şeyh Seyyid İsmâîl Habîbî Efendi 278
Kadı Süleymân Efendi el-Meczûb 278
Şeyh Dervîş Ahmed Sâlik Efendi 279
Şeyh Müstakîm Efendi 279
Şeyh Abdurrahmân Şerîf Efendi 279
Şeyh Hâfız Abdullatîf 279
Zührî Şeyh Seyyid Ahmed Efendi 280

Selânikli Şeyh Süleymân Efendi 280
Şeyh Muslihuddîn Efendi 280

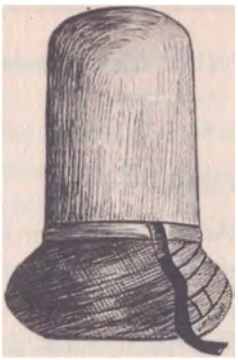
UŞŞÂKÎLER 281
HZ. PÎR HASAN HÜSÂMEDDÎN-İ UŞŞÂKÎ 281
Şeyh Ebu'r-Rızâ 299
HZ. PÎR'İN EVLÂD-I KİRÂMLARI ve HAREMLERİ ve SÜLÂLESİ 309
Pîr-zâde Mustafa Efendi 309
Pîr-zâde Mustafa Efendi 311
Pîr-zâde Abdülazîz Efendi 311
Pîr-zâde Abdurrahîm Efendi 312
Uşşâkî-zâde Abdulbâkî Efendi 312
Seyyid Vehbi 313
Matlûbe Halvâyî Bacı 313
Sefer Dede 318
Hulefâ-yı Hz. Pîr (Hüsâmeddîn-i Uşşâkî) 319
Abalı Şeyh Hüsâmeddîn 322
Boşnak Mustafa Efendi 323
Şeyh Hüsâmeddîn Efendi 323
Şeyh Ahmed Hüsâmî Efendi 323
Yazıcı Şeyh Muhammed Safvetî Efendi 327
Şeyh Seyyid Muhammed Nizâmeddîn Efendi 329
Şeyh Seyyid Muhammed Cemâleddîn Efendi 329
Şeyh Seyyid Alâeddîn Efendi 330
Şeyh Seyyid Muhammed Kerâmeddîn Efendi 330
Şeyh Seyyid Muhammed Cemâleddîn 330
Şeyh Muhammed İzzet Efendi 335
Şeyh Mustafa Hilmî-i Sâfî Efendi 335
Şeyh Peçevî Mustafa Efendi 348
Şeyh Hulûsî-zâde Osmân Nûrullâh Efendi 357
Şeyh İsmâîl Cemâlî Efendi 357
Şeyh Tevfîk Refîk Efendi 357
Kömürcü Muhammed Efendi 357
Şeyh Emîn Efendi 358
Şeyh Ahmed Rüşdü Efendi 358
Terlikçi Osmân Efendi 358
Şeyh Cemâl Efendi 358

Şeyh Ali Dede 358
Şeyh Molla Ahmed Efendi 359
el-Hâc Şeyh Muhammed İzzeddîn Safiyyullâh Efendi 359
Şeyh Muhammed Hazmî 362
Şeyh Hâfız Muhammed Cemâleddîn Efendi 373
ŞUABÂT-I TARÎKAT-I ALİYYE-İ UŞŞÂKIYYE 384
Şeyh Seyyid Muhammed-i Memicân Efendi 385
Şeyh Ömer-i Karîbî Efendi 387
Şeyh Âlim Sinân 388
Şeyh Kuloğlu Mustafa Efendi 389
Şeyh Muhammed Sâdık Efendi 389
Şeyh Osmân Sıdkî Efendi 390
Şeyh Hâmid-i Uşşâkî 391
Şeyh Hamdî-i Bağdâdî 391
Şeyh Yûsuf Efendi 396
Şeyh Muhammed Şükrî Efendi 397
Şeyh Ahmed Sâkî-i Uşşâkî 399
Şeyh Hikmetî İsmâîl Efendi 400

PÎR-İ SÂNÎ-İ TARÎK-İ UŞŞÂKÎ MUHAMMED CEMÂLEDDÎN 403
Şeyh Seyyid Muhammed Cemâleddîn-i Uşşâkî 403
Savaklar Dergâhı'nda Şeyh Olanlar 414
Şeyh Mahmûd Bedreddîn Efendi 416
Şeyh Zuhûrî-i Uşşâkî 417
Mazanna-i Kirâmdan Edirneli Şeyh Muhammed Sıdkî Efendi 418
Şeyh Saîd Efendi 418
Şeyh Hasan Efendi 418
Filibeli Hâfız Şeyh İsmâîl Efendi 418
İkinci Şeyh İsmâîl Efendi 419
Şeyh Câhidî Ahmed Efendi 419
Şeyh Lutfullâh Efendi 420
Şeyh Muhyiddîn Efendi 420
Şeyh Muslihuddîn-i Karamânî 421

HAZRET-İ ŞEYH ABDULLÂH SALÂHADDÎN-İ UŞŞÂKÎ 429
Mahdûmları Şeyh Ziyâeddîn Efendi 443
Şeyh Muhammed Tevfîk Efendi 444

Tâhir Ağa ve Dergâhı 445
Şeyh Muhammed Zühdî Efendi 446
Şeyh Ali Gâlib Vasfi Efendi 452
Şeyh Muhammed Tevfîk Efendi 457
Şeyh Mustafa Fethî Efendi 458
Şeyh Ömer Hulûsî Efendi 463
Şeyh Hüseyin Hakkı Baba 467
Şeyh Muhammed Emîn-i Tevfîkî Efendi 467
Şeyh Muhammed Efendi 469
Şeyh Hamdî Baba 469
Şeyh Muhammed Sahâvetüddîn Hacı Baba 470
Şeyh Yûnus Dede 471
Hüseyin Kenzî Dede 472
Şeyh Hüseyin Aşkî Efendi 273
Şeyh Şükrü Efendi 474
Şeyh Hammâmî İsmâîl Efendi 475
Şeyh Muhammed Gâlib Salâhaddîn Efendi 481
Şeyh Hacı Süleymân Efendi 481
Şeyh Hammâmî İsmâîl Efendi 482
Şeyh Fahreddîn-i Himmetî 484
Şeyh Hacı Mustafa Efendi 489
Şeyh Tâlib-i İrşâdî 491
Şeyh Kudsî Baba 495
Üftâde Şeyh Hüseyin Hüsnü Efendi 496
Şeyh Nazmî Efendi 497
Şeyh el-Hâc Hâfız Muhammed Tevfîk Efendi 497
Şeyh Hacı Bekir Cezbî Efendi 497
Şahin Baba 498
Şeyh Mustafa Kanber Efendi 498
Şeyh Abdurrahmân Sâmî Efendi 498

/7/ Hz. ŞA'BÂN-I VELÎ'NİN ECELL-İ HULEFÂSI:

Kastamonulu Osmân Efendi ile Hayreddîn, Muhyiddîn ve Muslihuddîn Vahyî ve İskilipli Abdülbâkî Efendilerdir. Her biri zâhir ve bâtında kemâlât sâhibi olmuştur. Hz. Pîr efendimizden sonra sırasıyla Âsitâne'de post-nişîn-i hilâfet oldular ve mürde-cânları uyandırdılar.

Umûm hulefâ-yı Hz. Pîr'i bildiren bir eser yoktur. Biz bu beş zâtın tercüme-i hâllerinden bahsedeceğiz.

ŞEYH OSMÂN EFENDİ

Kastamonulu şûh ve âşık-meşreb, sehâ ve mürüvvet ile mühezzeb, ahlâk-ı hasene ile mütehallık idi. Hz. Pîr'in nice zamânlar hizmet-i aliyyelerinde bulunup, nâil-i hilâfet oldukta, emr-i Pîr ile Tokat'a i'zâm buyurulmuş idi. Şeyhinin irtihâlini haber alınca hemen Kastamonu'ya şitâbân olup, te'sîr-i hasret ile pek ziyâde yanmış, yakılmış; nihâyet gördüğü rü'yânın delâletiyle vefâtından kırk gün evvel ihvân-ı tarîkata ihyâ-yı hakîkat eyleyip, kırkıncı günü cânını cânânına teslîm eyledi. Na'ş-ı şerîfleri, Hz. Pîr'in yanına defn olundu. Ricâlu'llâhtan idi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH HAYREDDÎN EFENDİ

Kastamonuludur. Her husûsta ehl-i temyîz; musâhabeti lezîz idi. "Kazancı Hayreddîn" denilmekle ma'rûftur. Ricâl-i mümtâze-i tarîkattan olup, Hz. Şa'bân-ı Velî'nin kemâline vâkıf olan eâzımdandır. İlm-i tefsîr ü hadîste yed-i tûlâ sâhibi idi. On yıl, âsitâne-i Hz. Pîr'de seccâde-nişîn oldu. Etrâf-ı âleme kâmil ve mükemmil nice mürşidler gönderdiler. Mübârek nefesleri, bi-kudreti'llâhi teâlâ, bâis-i şifâ olup, mer-

zâ-yı müslimîn şîfâ-yâb olurlar idi. Hz. Pîr civârında asûde-nişîn-i rahmettir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH ABDÜLBÂKÎ EFENDİ

İskiliplidir. Pederlerine "Acem Alisi" derler idi. Böyle denilmesinin sebebini mahdûmları Muhammed Çelebi[1] naklediyor: Diyâr-ı Acemden Rûm'a bir nâm-dâr pehlivân gelip, Çorum kazâsında her kimin ile güreştiyse yendi. Neş'e-i gâlibiyyet ile İstanbul'a giderken Abdülbâkî'nin pederine rast gelmiş, onunla güreşip mağlup olmuştur. Bundan dolayı "Acem Alisi" diye şöhret buldu.

/8/ Abdülbâkî Efendi âlim ve ârif idi. Aklî-naklî ulûmda ihtisâsı fevka'l-âde bir nisbette; ilm-i bâtında da ferîd-i asr olmuş idi. Genç iken bir gözleri kazâen alîl oldu. Hz. Pîr-i azîz, müşârünileyhin kuvve-i ilmiyyelerini beyân için, azîzin kalbleri âleminde olan hâllerini, sûret âleminde olan hâl ile temsîl edip, "*Eğer bizim Abdülbâkî'nin bir gözü daha olsaydı, mütâlaada her maânî-i dakîkayı istihrâcta kitâbı delip, öte yana geçerdi.*" buyururlar imiş. Hz. Pîr'den ahz-ı feyz edip, merâtib-i âliyyeye nâil olmuş ve İskilip kurbunda Çorum'a irşâd-ı nâsa me'mûren i'zâm buyrulmuştur.

Hayreddîn Efendi'nin irtihâli üzerine Âsitâne-i Hz. Pîr'de seccâde-nişîn oldular. Cuma günü ve gecesi tefsîr ve hadîs okuturlar imiş. Avâm ve havâssın anlayacağı sûrette tefhîm ve tavzîh ettikleri cihetle sâmiînden nice kimselere hâl gelir imiş.

Etrâfa çok halîfeler göndermişlerdir. Bi-hakkın kâmil ve mükemmil idi. Menâkıb-ı şerîfeleri ve ahvâl-i latîfesi zebân-zed olmuş idi. İrtihâl-i dâr-ı bekâ eyledikleri zamân, civâr-ı Hz. Pîr'de tevdî'-i türâb-ı gufrân kılındılar.

ŞEYH MUHYİDDÎN EFENDİ

Kastamonu civârında Küre-i Hadîd[2] nâm kasabadan neş'et etti. Ulûm-ı zâhireyi tahsîl esnâsında takvâsı gâlib gelmekle berâber hâlet-i ilâhiyye ve cezbe-i hakîkiyye zuhûr edip, aşk-ı hakîkî sevdâsıyla Hz. Pîr'in hulefâ-yı kirâmından Küre-i Hadîd'de bulunan Mahmûd Efendi hazretleri yediyle sülûk edip, ilm-i tasavvufta pek ileri gitmiştir. Mahmûd Efendi'nin âlem-i bekâya irtihâli üzerine "*Sen bende Mahmûd Efendi'nin yâdigârısın.*" diye Hz. Pîr taht-ı irşâdına almıştır. Atabey Câmi'-i şerîfinde hitâbet ve imâmet vazîfesi vardı. Hz. Pîr'in hizmetini câna minnet bildiği cihetle fedâkâ-

1. Şeyh Muhammed Çelebi: Abdülbâkî Efendi-zâdedir. Pederlerinin emriyle İstanbul'a gelip, Âsitâne-i Hz. Sünbülî'de şeyh ve dört kitabın zâhir ve bâtın meânîsini ve esrârını âlim ve ârif olan Necmeddîn Hasan Efendi hazretlerine intisâb etmiş ve bir müddet sonra hilâfet almıştır.
2. Kastamonu'ya bağlı bugünkü Küre ilçesi. (H)

râne hıdemât-ı ber-güzîde ibrâzıyla duâ-yı Hz. Pîr'e mazhar oldu. Ba'dehû halkı berâ-yı irşâd Şam taraflarına hilâfetle i'zâm olunmuş ve o havâlîde nice cânları uyandır-dıktan sonra tekrâr Kastamonu'ya avdetle Şeyh Abdülbâkî Efendi'nin intikâlinde câ-nişîn olmuş idi. Ashâb-ı kemâlden olup, menâkıb ve kerâmâtı menkûldür. Rihletle-ri 1013/(1604-05) târîhine müsâdiftir.

ŞEYH MUSLİHUDDÎN VAHYÎ

Kastamonuludur. Hz. Pîr'in çeşme-i füyûzât-ı ârîfânelerinden sîr-âb olan erbâb-ı kemâldendir. **Mi'râcü'l-Beyân** isminde hakâyık-ı tevhîde ve dekâik-i sülûka dâir pek ârîfâne yazılmış manzûm bir eserleri vardır. Âsitâne-i Pîr'de post-nişîn olmamışlardır. Bu eser, ahîren Post-nişîn-i Hânkâh-ı Muhammed Atâullâh Efendi delâletiyle tab' olunmuş ve bir nüshası bu abd-i kemtere ihdâ buyurulmuş idi. Mütâlaasından fevka'l-âde müstefîd oldum, cidden ârîfâne yazılmış bir te'lîf-i güzîndir. Hz. Pîr ile münâsebe-tinden bahs ettiği sırada o sultân-ı tarîkat hakkında diyor ki:

/9/ *A'ni sultân-ı meşâyıh rükn-i dîn*
Pîrimiz Sultân-ı Kutbu'l-ârifîn

Çün gönülden hizmet itdim bî-riyâ
Himmet itdi bana kutb-ı evliyâ

Evliyâ tahtına ol sultân idi
Gördüm anı kâmil-i insân idi

Vâsıl-ı Hak ârif-i bi'llâh idi
Kâşif-i sırr-ı kelâmu'llâh idi

Her kime himmet iderdi zerrece
Ol mukarreb olur idi ey hâce

Kutb-ı âlem gavs-ı Hak şettâr idi
Nakd-i sırr-ı Haydar-i Kerrâr idi

Ma'den-i nûr-ı velâyet idi ol
Sâhib-i feyz ü kerâmet idi ol

Olmuş idi evliyâ fermân-beri
Evliyânın olmuş idi serveri

Ol idi ilm-i ledünnün mazharı
Kârbân-ı râh-ı Hakk'ın rehberi

Bende idi cân u dil fermân-beri
Çün fenâ tahtının oldur dâveri

Dir idi ilm-i ledünnîden sebak
Tıfl-ı cânım okumuşdu bir varak

Cân içinde bir sebak verdi bana
Hızr-ı ma'nâ sonra oldu reh-nümâ

Çünki buldum istediğimden nişân
Müşkilim cümle ıyân oldu hemân

*Ben "**sekâhum**" câmını nûş eyledim*[3]
Akl u cânım anda bî-hûş eyledim

Basmışım meyhâne-i aşka kadem
Ehl-i aşka sâki oldum dem-be-dem

Bir elimde nûr-ı şer'-i Mustafâ
Bir elimde rükn-i sırr-ı evliyâ

Hâdim-i şer'-i Rasûl-i kibriyâ
Sâlik-i nehc-i gürûh-ı evliyâ

Hâk-pâ-yı zümre-i ehl-i fenâ
İbn-i Müftî Muslihuddîn bî-riyâ

Vefeyât-ı Ekâbir-i İslâmiyye nâm eserde bu isimleri gördüm:

Şeyh Vişne Muhammed Efendi: Hz. Pîr hulefâsındandır. 982/(1574)'de irtihâl eylemiştir.

Şeyh Şa'bân Efendi: Hz. Pîr'in hulefâsındandır. 1002/(1594)'de irtihâl eylemiştir.

3. (وسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا) "... Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir." 76. İnsân sûresi, 21. (H)

Hadîkatü'l-Cevâmi'de şöyle yazar ki:

"Fişne Muhammed Efendi, Pîr hulefâsından olup, Üsküdar'da Vâlide-i Atîk Câmi'-i şerîfinde Cuma va'ziyyesi ibtidâ bunlara tevcîh ve zevâyâsına post-nişîn oldu. 991/(1583)'de bir sene mürûrunda maktûlen şehîd olmuştur. Mahdûmu Muhammed Efendi, "Fişne-zâde" diye meşhûrdur. Şemsî Ahmed Paşa Zâviyesi'ne şeyh olan Hızır Efendi, İstanbul'da kâin Muhammed Ağa Zâviyesi'ne nakl olundukta mûmâileyh Fişne-zâde onun yerine şeyh oldu. Vefâtı 1040/(1630-31) senesindedir. Bir Fişne-zâde de Şeyhü'l-islâm Yahyâ ve Zekeriyyâ Efendilerin pederleri olup, Çarşamba'da müşârünileyhimânın inşâ eyledikleri medrese civârında medfûn idi. Cümlesinin mezârı Şehremâneti tarafına kaldırılmıştır ve yola kalb olunmuştur. Kıymet-nâ-şinâslığın eseri gösterilmiştir."

ŞEYH HAYREDDÎN EFENDİ

Müşârünileyhimden Şeyh Osmân Efendi halîfesidir. Ricâlu'llâhtan sâhib-i kerâmet bir sâhib-i irşâd idi. Tarîk-ı Halvetiyye'yi ihyâ edenlerdendir. Bursa'da Çatalfırın civârında Ahmed Paşa Câmii Tekkesi civârında türbeleri hâlen kalb-i uşşâk gibi mahrûktur.

eş-ŞEYH HIZIR b. İLYÂS

Hızır b. Nasûhî hulefâsından Hasan Efendi'nin eserinde gördüm ki, Yayabaşı-zâde eş-Şeyh Hızır b. İlyâs, Yeniçeri Ocağı'ndan zuhûr edip, Eyüp'te tevellüd ve tahsîl-i irfân eyledikte Ma'lûl-zâde Nakîb Efendi hizmetine girip o esnâda Fişne Efendi'ye vâsıl ve ahz-ı bey'at ile tahsîl-i kemâlât edip, Orta Câmi'de vâiz oldular.

980/(1572-73) hudûdunda Üsküdar'da, sâlifü'l-beyân Şemsi Paşa Câmii ve Dârü'l-Hadîs ve Hânkâhı tamâm oldukta ibtidâ meşîhatı buna verildi. Fâtih Sultân Mehmed Hân ile Eğri seferine me'mûr oldu. 1005 Rebîu'l-evvelinin dördüncü (26 Ekim 1596) günü muhârebede sufûf-ı düşmânı yararak nâ-bedîd oldu. Müntesibleri cesedini buldular. Kabzasında düşmânın perçemini gördüler. Cesedini İstanbul'a getirirlerken Tatar Pazarcığı'nda vâkıâlarındaki işâret üzerine oraya defn ettiler. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH SİNÂN EFENDİ

Kebabcı-zâdedir. Hayreddîn Efendi halîfesidir. Bursa'da Murâdiye'de neşr-i feyz-i tarîkat eyledi. 1020/(1611)'de irtihâl etti. Hamzabey Mahallesi merâkıdında âsûde-nişîn-i rahmettir.

ŞEYH ÖMERÜ'L-FUÂDÎ

Menba-ı fazl-ı Hâdî bir zât-ı âlî-kadr olup, hâmil-i esrâr-ı Hz. Pîr bir şeyh-i meâlî-semîr idi. Cenâb-ı Pîr'in küçük yaşta iken nazar-ı feyz-eserine mazhar olmuş ve intikâlinde vâkıa sinni kemâle gelmemiş idi. Fakat o nazarın te'sîri onda küçük yaşında rû-nümâ olmağa başladı. Ba'dehû Şeyh Muhyiddîn Efendi tarafından teslîk ve irşâd vâki' olup, nâil-i hilâfet olarak /10/ silsile-i zerrîn-i Şa'bânîyyye'nin bir rükn-i a'zamı olmuştur. Tercüme-i hâllerini tafsîlen beyân eder bir esere dest-res olamadım. Muhyiddîn Efendi'den sonra Âsitâne-i Hz. Pîr'de seccâde-nişîn-i reşâdet olup, otuzüç sene neşr-i feyz-i tarîkat buyurdular.

İrtihâlleri 1046/(1636-37) senesine musâdif olup, Âsitâne-i Hz. Pîr'de defîn-i hâk-i irfândır.

Alâ-rivâyetin Hz. Pîr'in mufassal bir menâkıb-nâmesini yazmış; bir de muhtasarını silk-i tahrîre çekmiştir. Bu ikincisi 1293/(1876) senesinde Kastamonu'da tab' olunmuştur.

Türbe-nâme'si de vardır ki, mezkûr esere lâhikadır. Bunlardan başka, **Tercüme-i Mi'yâru't-Tarîka, Vâkıât, Risâle-i Tevhîdiyye,** müretteb **Dîvân, Bülbüliyye, Muslihu'n-Nefs, Pend-nâme, Ta'rîfât, İlm-i Nahv, Risâle-i Dürriyye, Makâle-i Ferdiyye, Risâle-i Virdiyye, Tevsîkıyye, Sadefiyye, Şevkıyye fî Hakkı'd-Devrâni's-Sûfiyye, Şerhu Risâle-i Zenbilî Ali Efendi fî Hakkı Devrâni's-Sûfiyye, Risâle-i Devrân, Ravzâtu'l-Ulemâ, Menâkıb-ı Şa'bânîyye, Levâyihu'l-Envâr, Şerhu Vird-i Settâr-ı Halvetiyye, Gül-âbiyye, Aseliyye, Silsile-nâme, Müsellesât** cümle-i âsârındandır.

Derece-i irfânı eserlerinden anlaşılır.

Âsâr-ı manzûmesinden:

Gitdi cismim geldi bir cân yerine
Gitdi cânım geldi cânân yerine

Ölmeden cânâna cânın virmeyen
Bulmayup derdine dermân yerine

Sırr-ı cânı vü fedâsın anla kim
Duymayan bu râzı her ân yerine

*Îyd-i vaslına **Fuâdî** irişüp*
Virdi cânın bunda kurbân yerine

* * *

Ne safâdır ulemâ tâlib-i irfân olsa
Mürşidi dahi anın kâmil-i insân olsa

Söylese keşf-i hakâyıkdan olup hâli kavî
Mahzen-i ilm-i ledün olsa vü sultân olsa

Zerre-veş gösterüben mâ'nide şems olsa hemân
Zâhiri katre olup bâtını ummân olsa

Varmayın nâkıs u nâdân yanına tâlibler
Dervişi nâkıs ider mürşidi nâdân olsa

Feyz-i Rahmânî ile kâmil olurdu tâlib
Ey **Fuâdî** *mürşidi mazhar-ı Rahmân olsa**

* * *

Ey tâlib-i irfân-ı kesretde koma cânı
Bülbül gibi ol dâim vahdet gülü hayrânı

Meclâ-yı dil ü cânı pâk eyle alâûkdan
*Tâ ide tecellî bir hâlet-i rûhânî**

Hâlile kemâlile tahsîl-i fenâ eyle
*Bâkî olup ol sende ilm-i ledünnün sultânı**

Mefhûm-ı amâyı bil a'mâlini terk eyle
*Fehm eyle şuhûduyla el-ân ke-mâ-kânı**

Esrâr-ı kemâl-i Hak göründü **Fuâdî***'de*
Feyyâz-ı ezel virdi çün neş'e-i Rahmânî

* * *

/11/ *Gidemezsin reh-i cânâna bensiz*
Varırsın hazretine lîk sensiz

Dile mahsûs olan kâli niderler
Ki hâl ehli anı söyler dehensiz

Resen ile irişdi dâra Mansûr
Hüviyyet ehli irişir resensiz

Dile Yûsuf gamından olma hâlî
Ki Ya'kûb'un evi olmaz hazânsız

Bu dem rûhuyla nefsi ile hem-dem
Fuâdî ârif olmaz cân bedensiz

* * *

Bir katre-i nâçîzim benden görünür ummân
Bir zerre-i bî-haddim şems anda olur pinhân

Bağbân olarak girdim bir gül-şen ü bustâna
Duymadı beni hergiz ne gül-şen ü (ne) bustân

Ser hadd-i hakîkatda cânım bulalı vahdet
Ol berzah-i ekberdir illâ ne bana meydân

Kesret yüzü fark itdi ma'şûkla uşşâkı
Vahdet anı cem itdi mahv oldu kamu a'yân

Kalbine Fuâdî'nin yâr eyledi çok ikrâm
Bu dergeh-i a'lâda cânı olalı mihmân

* * *

Zikr-i Hak'da Hû'ya girmek isteyen
Sâlik olsun Halvetî erkânına
Hû ile lâhûta irmek isteyen
Mâlik olsun Halvetî irfânına

* * *

Ben belâ sahrâsının Mecnûn'uyum el bî-haber
Leyli'yi Mevlâ'ya tebdîl eyledim el bî-haber

* * *

Görmek istersen eğer ilm ü kemâlin hâlini
Kendi âyîneni sâf eyle Fuâdî her zamân[4]

* * *

إبتدأت حالة العشق كعين جالساً
عند عشق كان أستادى قديماً ليس غيرِ

4. Buradaki "zamân" kelimesi, vezne uyması için "ân" kelimesi yerine tarafımızdan konulmuştur. (H)

إعتصمت عونك بالعشق يا هادى الأنام
رب يسر لاتعسر رب تمم بالخير [5]

Fârisî manzûmesi:

در لستان ل جان بود
او صفایش بو رحمان بود

بو آن لها طلب مرجان من
چون مشام جان رسد فان بود

آب و ل را طلب بحر حضر
سر احضر را رسد فان بود

سر احضر چون رشد در مطلش

6*

* * *

Sığın Allâh'a dervîş hîle-i şeytâna aldanma
İnâdı münkirin mekr-i Hudâ'dır aslı var sanma

* * *

Hânkâh-ı dehr içinde ârif-i ehl-i fenâ
*İrişir gerçi **Fuâdî** kâmil ammâ binde bir*

* * *

Nutuk:

Halvetîler bülbül-i irfân olur
Vâsıl-ı gül-zâr olur hayrân olur
Aşk şarâbın nûş idüp seyrân olur
Sâki olur Halvetî devrânına

5. Otururken aşka bir göz gezdirdim, üstâdımın aşktan daha eski olduğunu gördüm.
Yâ Rabbi! Ben de aşkla yardımına sarıldım. Kolaylaştır bana Rabbim, zorlaştırma! Hayırla sonuna erdir. (H)

6. Tamamı okunamadığından tercüme edilmemiştir. (H)

Halvetîler halvetinde cân bulur
Cân ile hıdmet iden cânân bulur
Sıdk ile hıdmet iden sultân olur
Hân olur hem Halvetî dîvânına

Anların Şa'bân Efendi'dir gülü
Aşk ile hıdmet idendir bülbülü
Bâğ-ı Rahmân'a açılmışdır yolu
Sen dahi gir Halvetî bostânına

Dikkat eyle cân gözün aç kıl nazar
Kalmasın cisminde cânın bî-haber
Rehber olsun sana bu **Dervîş Ömer**
Yapışırsan Halvetî dâmânına

Risâle-i Muslihu'n-Nefs nâmında bir eser-i mu'teberleri daha varmış; tesâdüfen elime geçti. Mütâlaa eyledim. Muhtasar **Menkabet-nâme**'ye zeyl etmiştir. Bunda yazdığı bir makâleyi aynen nakl ediyorum:

Lâyiha:

قلت ما قلت بالأرتقاب وصرت ما صرت بالأضطراب ولاكن علمت حقاً بأن الله تعالى هو أعلم بالحق والصواب. وهو أحكم بالحكمة وفصل الحطاب. وإليه المصير والمرجع والمآب. ومن رجع إليه بدلائل السنة والكتاب. رجع إليه بالشريعة والطريقة بالأنجذاب. وعاد إليه بالمعرفة والحقيقة بلاإرتياب. وله حسن المآب والثواب بلطف الله الملك العزيز الوهاب. والحمد لله الملك الرحيم التواب. ومن آوان عنفوان الشاب إلى زمان وداع الأقراب. والأحباب وإلى دخول الأجسام والأجرام فى عالم العدم فى القبر والتراب. وإلى حال النجات من الآلام إحراق نار الفراق والعذاب وإلى دخول الأرواح بالحشر والبعث فى جنة الصفات مع الصالحين والعارفين بلا كدر ولاحجاب. وفى جنة الذات مع الأولياء والأصفياء وأولى الأبصار والألباب. والصلاة الذاتية بحسب الذات والتسليمات الصفاتية بحسب الصفات من أهل اللباب على محمد الزاجر عن حب ما سوى الله وسائر الأذناب. وعلى الآل والأولاد والأصحاب والحمد لله مفتح الأبواب ومسبب الأسباب.[7]

7. Ben söyleceğimi söyledim, yazacağımı yazdım ve bildim ki, Allah taâlâ hakikat ve doğru olanı en iyi bilendir. Dönülecek, sığınılacak ve gidilecek yer, ancak O'nun katıdır. Kim kitap ve sünnetin delilleriyle, şerîat ve tarîkatla, içinde hiçbir şüphe bulunmadan marifet ve hikmetle O'na dönerse, Me-

ŞEYH KALBÎ EFENDİ

Hulâsa-i kelâm Ömerü'l-Fuâdî zamânının bi-hakkın ferîdi idi. Kalbî isminde bir mahdûmları olup, onun da âsâr-ı manzûmesi vardır.

Âsitâne-i aliyyede yerlerine İsmâîl-i Kudsî Efendi seccâde-nişîn olup, neşr-i feyz etmiştir.

---

lik-i Azîz olan Allâh'ın lutfuyla en güzel yer ve ecirler o kişinin olur. Melik, Rahîm ve Tevvâb olan Allâh'a hamd olsun. Kişinin gençlik çağından başlayıp, dostlarına ve akrabâlarına vedâ ettiği zamânına; cismi ve bedeniyle kabre ve toprak altına girinceye; azâb ve firâk ateşinin yaktığı elemlerden kurtuluncaya; yeniden dirilme ve haşr gününde ruhların ârifler ve sâlihlerle hiçbir hüzün ve hicâbın olmadığı sıfat cennetine girinceye; asfiyâ ve evliyâ ile basîret sâhiplerinin bulunduğu zât cennetine girinceye kadar sürecek olan bu hamd Allâh'a mahsûstur.

Zâtı itibâriyle salât, sıfatları itibariyle selâm, Allah'tan başkasını sevmekten uzak olan Hz. Muhammed (aleyhi's-selâm)'a; onun âline, evlâdına ve ashâbına olsun.

Velhâsıl hamd, bütün kapıların müfettihi ve bütün sebeplerin müsebbibi Allâh'adır. (H)

ŞUABÂT-I ŞA'BÂNİYYE

Esâs i'tibârıyla dörttür:

Karabaşiyye, Nasûhiyye, Çerkeşiyye, Bekriyye.

Bunların her birinden müteaddit şu'beler ayrıldığından Tarîk-ı Şa'bânî kesîrü'ş-şuabât bir minhâc-ı sedâttır.

Halîliyye, İbrâhîmiyye, Kemâliyye, Hafniyye, Semâniyye, Ticâniyye, Dırdırıyye, Halvetiyye-i Feyziyye fürûâttır.

Her biri hakkında beyân-ı hâle şürû' ediyorum.

KARABAŞİYYE

Karabaş-ı Velî hazretlerine mensûbtur. Silsile-i tarîkatları ber-vech-i âtîdir:

Hz. Pîr Şa'bân-ı Velî (*Kuddise sırrûhu'l-celî*). Sene-i rıhleti: 976/(1568-69).

Şeyh Muhyiddîn-i Kastamonî (*Kuddise sırrûhû*), 1013/(1604-05).

Şeyh Ömerü'l-Fuâdî (*Kuddise sırrûhû*), 1046/(1636-37). Müddet-i meşîhatı 33 sene.

Şeyh İsmâîl-i Çorumî (*Kuddise sırrûhû*), 1057/(1647). Şam'da Hz. Bilâl-i Habeşî türbesi civârında medfûn ve rahmet-i Hakk'a makrûndur. Müddet-i meşîhatı 11 sene.

Şeyh Mustafa Muslihuddîn-i Kastamonî (*Kuddise sırrûhû*), 1073/(1662-63). Müddet-i meşîhatı 16 sene.

KARABAŞ-I VELÎ

- **Hz. Şeyh Alâeddîn Ali eş-şehîr Ali el-Atvel Karabaş-ı Velî** (*Kuddise sırrûhu'l-celî*). Beyne'l-meşâyıh, "Ali el-Atvel ve Karabaş-ı Velî" diye meşhûrdur. Âsitâne-i Nasûhî'de, "Alâeddîn-i Evvel" diye yâd olunur. 1020 sene-i hicriyyesi evâil-i Muharrem'inde (Mart 1611) Arapkir'de zînet-sâz-ı âlem-i şuhûd olmuşlardır.

Tahsîl-i ibtidâîyi Arapkir'de görüp, ba'dehû Dersaâdet'e gelerek Fâtih Medreselerinin birinde ikâmetle makâsıd-ı ulûmu tahsîle başlamıştır. Bir eserde müşârünileyhin Ankara'da tahsîlde bulunduğunu okudum.

/13/ Bu eserde mezkûrdur ki, Karabaş-ı Velî Ankara'da bulunduğu müddetçe Hz. Bayram-ı Velî Türbesi'ne gider; burada derse bakarmış. Bir gün nasılsa uyuyakalmış. Âlem-i menâmda Cenâb-ı Risâlet-penâh (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) efendimizi görür. Taraf-ı celîl-i Nebevî'den Bayram-ı Velî'ye şeref-vâki' olan emr ü işâret üzerine Bayram-ı Velî buna iki satır kitap okutmuş. Bundan sonra hakâyık u dekâyık kendilerinde yüz göstermeye başlamıştır.

Ahmed-i Buhârî Dergâhı şeyhi Ali Fakrî Efendi hazretleri, Ömerü'l-Fuâdî hazretlerinin bir eserinden naklen beyân buyurduklarına göre, Karabaş-ı Velî'nin Ankara'da Hz. Bayram-ı Velî Çile-hânesi'nde halvet-güzîn olduğu ve hattâ galebe-i hâl ile kafasını duvarlara vurarak akan kanların duvarlarda izleri kaldığı mervîdir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Ankara'da hâlaka-i tedrîsinde bulunduğu zât ehl-i keşf olduğundan, bu hâle âgâh olduğunu Karabaş-ı Velî'ye bi'l-beyân kendisine izin vermiştir. Ba'dehû tarîk-ı tasavvufa meyl hâsıl olmakla Kastamonu'ya azîmetle âsitâne-i Hz. Pîr'de seccâde-nişîn olan İsmâîl-i Çorumî hazretlerinin zîr-i terbiye-i reşâdetlerine girip az vakitte pek çok maârif-i ilâhiyye tahsîl ettiler. Bir aralık mürşid-i mükerreminin emriyle Çankırı'ya giderek müsterşidîn beyninde tehaddüs eden mesâil-i sûfiyyeyi hall ü fasl eylediler. Ba'dehû şeyhinin âlem-i cemâle intikâliyle yerlerine mahdûmları Şeyh Muslihuddîn Mustafa Efendi[8] post-nişîn olmakla müşârünileyhten tekmîl-i sülûk eylediler. 1080/(1669-70) senesinde Dersaâdet'e geldiler. Üsküdar'da Muhammed Paşa Câmi'-i şerîfinde ihtiyâr-ı uzlet buyurdular. O aralık Üsküdar'da Atîk Vâlide Sultân Câmi'-i şerîfi ittisâlindeki zâviyenin meşîhatı ibrâm-ı küllî ile kendilerine teklîf edilmekle kabûl buyurmuşlardır.

Burada beş sene irşâd-ı nâs ile meşgûl olup şöhret-i aliyyeleri şâyi' buldukça müştâkîn ma'rifet-i Hz. Şeyh'in meclis-i enverlerine cân atmaya başladılar.

8. 29. sahîfede tafsîlât vardır.

Bu zâviye el-ân mevcûddur. Karabaş-ı Velî hazretlerinin odaları sol tarafındaki köşede bulunan oda idi. Yakın zamâna kadar kapısı önünde kandil yakarlardı. Sağındaki oda Hasan Ünsî ve sağ tarafındaki oda Muhammed Nasûhî Efendiler hazerâtının idi. Bunlar hüsn-i muhâfaza olunurdu. Âtîde bundan uzun uzadıya bahs edeceğim.

Ahîren medrese hâline kalb olunmuş, medreseler ilgâ edilince muhâcirîn iskânına tahsîs kılınmıştır. Zevâyâ, esâsen ehl-i tarîkata cilve-gâh olmak üzere yapılmış, ona göre Vakfiyyeler tertîb ile hazîne-i hükûmete bâr edilmemiş iken bu hâlde kalmasını gönlüm ârzû etmemektedir. Vâkıâ tahsîl-i ulûm için çalışan evlâd-ı vatanın gâyesi ve muhâcirîn iskânı yüzünden ta'kîb edilen fikrin mahsûlü mehâsine taalluku i'tibârıyla hoş görülmesi tabîî ise de, boş nice medreseler, kâbil-i iskân nice mesâkin ve var iken bu zâviye-i mübârekenin intikâline zemîn bulunması, tarîkat âlemînden zevk almayan ve her tarîka düşmân kesilen alâka-dârların ve zevk-ı ma'nâdan dûr kalmış bî-çârelerin mahsûl-ı i'râzı olduğunu kabûl etmemek de pek ziyâde saf-derûnluğa mahmûl olunur.

/14/ Hz. Şeyh'in İstanbul'a gelmeleriyle bu zâviye meşîhatine ta'yînleri arasında beş sene kadar bir zamân geçmiştir. Bu müddet zarfında kemâlât-ı ârîfâneleri duyulmuş, meşîhata lâyık görülmüş olacağı istidlâl edilir. Emr-i ta'yîn 1085/(1674)'tedir. Beş sene sonra âtîde tafsîl edeceğim esbâb-ı mahsûsaya müsteniden 1090/(1679)'da Limni adasında ikâmete me'mûr edilip, eâzımın başına gelen felâket ona da taalluk etmiştir. Dört sene Limni'de kaldılar. Çileyi doldurdular. 1094/(1683)'te İstanbul'a avdetine devletçe müsâade olunmasıyla tekrâr Üsküdar'a geldiler.

İbrâhîm Hâs hazretleri **Menâkıb-nâme'sinde** yazıyorlar ki:

"Karabaş-ı Velî hazretleri kimseyi reddeylemezlerdi. Nice fâsıklar gelir, bîat dilerlerdi. Fakat bir müddet sonra tâib ve müstağfir olurlar; sâhib-i irşâd adamlar sırasına geçerlerdi. Bir de herkes bulunduğu tarîk üzere terbiye ederlerdi. Hattâ Mevlevî Sîneçâk Mustafa Efendi hazretleri bir gün, *'Sultânım Mevlevîliği terk edip, sizin hizmetinizde olacağım; bana bîat verin.'* dedi. Hz. Şeyh cevâben, *'Size Mevlevîliği bıraktırmak olmaz. Her bir tarîkten murâd sûret değildir. Murâd Allâh'ı bilmektir. Her hangi tarîkta olursanız sizi irşâd mümkündür.'* buyurdular ve müşârünileyhi zîr-i terbiyelerine alıp, mertebe-i irşâda ulaştırmışlardır. Tarîk-ı Kâdirî'den ve sâir turuk-ı aliyyeden bir çok zevât hazretten bîat isterlerdi. Hazret onlara bîat vermez ve *'Geliniz sizin ile görüşelim. Bîattan murâd, teslîmdir. Ba'dehû Allâh Teâlâ'yı bilmektir.'* buyururlardı. Bu sûretle çok kimseleri yetiştirmişlerdir."

Uzun boyluluğuna binâen beyne'l-meşâyih "Ali el-Atvel" ve Şa'bânîyye mahsûsâtından olan siyâh imâmeli tâc giymek i'tiyâdından dolayı "Karabaş" ve sâhib-i ma-

kâmât u kerâmât oluşunu tebcîlen "Velî"; bu ikisi birleştirilerek, "Karabaş-ı Velî" denilmiştir. (**Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye**'den).

Hakk-ı âlîlerinde ricâl-i devlet ve ba'zı meşâyih ve kûteh-nazar ricâl-i ilmiyye arasında müşârünileyhin ikbâlinden istirkâb hissi uyanmış ve hattâ pâdişâh-ı zamânın mükerreren ziyâret kasdıyla Hz. Şeyh'in meclis-i va'zına şitâbân olması nazar-ı dikkati celb eylemiş idi. Bursalı İsmâîl Hakkî-i Celvetî hazretlerinin kendi hatlarıyla muharrer bir mecmûada[9] müşârünileyh hakkında bir makâle görülmüştür ki, sûretini âtîde nakl ediyorum. Ancak bu mektûbu nakilden maksadım Hz. Şeyh hakkında halktaki nazariyyeyi bildirmekten ibârettir. Maa-hâzâ bu mektûbu **/15/** İsmâîl Hakkı hazretleri bidâyet-i hâllerinde henüz talebelik neş'esinde iken yazmışlardır.

Karabaş-ı Velî'nin irtihâli 1097((1686)'dedir. İsmâîl Hakkı'nın irtihâli 1137/(1724-25)'dedir. Arada kırk sene vardır. İsmâîl Hakkı yetmişdört yaşında irtihâl ettiğinden kırk senesi tenzîl olunursa, otuzdört yaşında iken yazdığı müstebân olur. Hâlbuki vahdet-i vücûd mes'elesinde, bi'l-âhare kemâlleri zuhûr ettikte Karabaş-ı Velî'den daha ileri gidip, hattâ Ahmediyye Câmii'nde kürsüde vahdet-i vücûddan bahsetmesi yüzünden İstanbul'dan iclâ olunmuş idi. Şu hâlde bidâyet-i hâllerinde yazdıkları muhakkaktır.

Mektûbun Sûreti:

"Bizim zamânımızda Üsküdar'da Karabaş Ali Efendi demekle ma'rûf ve meşhûr bir şeyh-i gavî ve mülhid-i kavî zuhûr edip, Sultân Muhammed-i râbîin hareminde ba'zı huddâmını ıdlâl ve hâricte dahi bî-hesâb kimseleri izlâl edip, te'lîf ettiği risâle-i Türkiyyesinde, *'Herkeste fındık kadar tanrı vardır.'* demiş. Bu kelâmın şuyûundan sonra ulemâ-yı İstanbul katline müşâvere etmişler ki, ol asırda Şeyhü'l-İslâm bulunan Ali Efendi, şeyh-zâde geçinmek ile onun dahi ilhâdından nâşî kâil-i mezbûrun himâyesinde olup, nefy-i beled etmekle iktifâ eyledi. Velâkin vâcip olan katl idi. Zîrâ lafz-ı kabîh-i mezkûr ehl-i şer' ve erbâb-ı hakâyık katında bâtıl ve menfûrdur. Şol ma'nâdan ki, fındık tasrîhi cüz'iyyet îhâm eder. Zât-ı Bârî ise tecezzî kabûl etmez. Onun murâdı hisse ma'nâsı olsa bile merdûddur. Ya'nî hisse ki, nev'in tamâm-ı hakîkatıdır. Meselâ hayvân-ı nâtık, efrâd-ı nev'i insâna göre tamâm-ı hakîkattır. Bunda dahi mahzûr budur ki, ma'nâ-yı mezkûr mezheb-i vücûdîyi îhâm eder ki, küllînin vücûdu cüz'î zımnında mütehakkık olduğu gibi, Hakk'ın vücûdu dahi mahlûkun vücûdu zımnında mütehakkık olup, vücûd-ı mahlûkun helâki ile, vücûd-ı ilâhînin dahi zâil olmak lâzım gelir hâşâ! Maa-hâzâ el-ân alâ mâ kâne-aleyh vârid olmuş ve lafz-ı nebe-

9. Hz. Mısrî'nin Haseneyn Efendilerimiz hakkında yazdığı bir mecmûa üzerine İsmâîl Hakkı hazretleri tarafından yazılmıştır ki, ondan istinsâh olunmuştu.

vîden mertebe-i imâd sudûr bulmuştur. Ve Tenzîl'de gelir: (كُلُّ شيءٍ هالك إلّا وجهه) Ya'nî *'Vech-i ilâhî bâkî ve mâ-adâsı fânîdir.'*[10]

Eğer vücûd-ı ilâhî, küllü şey' zımnında mütehakkık olaydı istisnâ-yı mezkûr sahîh olmaz idi. İmdi kelâm-ı mezbûr te'vîl dahi olunsa, meşmû' değildir ve te'vîli nedir demek dahi hatâ-i fâhiştir. Maa-hâzâ kâil huzûr-ı ulemâda te'vîle tasaddî edemeyip mebhût kalmış ve (المؤل لايكفر)[11] derecesine vusûlden âciz olmuştur. Elhâsıl kelâmı te'vîle kâdir olsa dahi, te'vîli bâtıldır. Zîrâ bir kimse hâşâ *'Ben kâfîrim.'* dese, ekinciyim ma'nâsına gûş olunmaz. Zîrâ lafz-ı kâfîr örfte îmânı olmayanda isti'mâl olunur. Örf ki, hakîkat iken luğat-ı mehcûraya adedlik ma'nâsı kalmaz."

/16/ Bu mektûbun mâ-ba'dini Hz. Mısrî'ye ait olması hasebiyle onun tercüme-i hâli bahsinde yazacağım. Sadede rücû' ediyorum:

Hz. Şeyh (Karabaş-ı Velî) pek ârif, fâzıl, mükemmil bir zât idi. Evâmir-i şerîattan ve tarîkattan hiç bir dakîkayı fevt etmez idi. Âtîde yazacağım esâmi-i âsârından ve kendinde ricâlu'llâh hazerâtının bulduğu fezâilden nümâyân olacağı üzere *"Herkeste fındık kadar Cenâb-ı Allâh vardır."* diyecek kadar hakîkattan gâfil bir kimse değildir. O eseri mutlakâ bir garaz-kâr ona isnâden ortaya atmış; Cenâb-ı İsmâîl Hakkı da o zamân müşârünileyh hakkındaki cereyâna tâbi' olup, müdâfaaya kalkmıştır. Müstağrak-ı deryâ-yı vahdet olmuş, hakkında beşyüz sene evvel Hz. Muhyiddîn-i Arabî gibi bir sultân-ı irfân şehâdette bulunmuş bir zât-ı âlî-kadr, *"Hulûlün, ittihâdın, fenânın, bekânın, zâtu'llâhın, sırr-ı hakîkat-ı ilâhiyyenin ne olduğunu ârif değildir."* gibi bir nazariyye ile mertebe-i kemâlinden iskât edilemez.

Hz. Şeyh, Cuma günleri Vâlide-i Atîk Câmii'nde va'z ederlerdi. Havâss-ı mahsûsalarından idi ki, Cuma günleri va'z-ı şerîflerini istimâa şitâbân olan halk ile câmi'-i şerîf-i mezkûr dolarmış; hattâ yer bulabilmek için kuşluk vakti câmie gelen halk ancak yer bulabilirmiş. Cuma vaktine bir sâat kala artık yer bulabilmek imkânı kalmaz imiş. Ba'de edâ-yı salât-ı Cuma kürsüye çıkar va'z ve nasîhata başlayınca cemâatte öyle bir te'sîr husûle gelir imiş ki, ağlamadık kimse kalmaz imiş. Sayha edenler, ser-mest olanlar cândan geçenler bulunur imiş.

Pâdişâh-ı zamân Avcı Sultân Mehmed-i râbi', Cenâb-ı Şeyh'e meftûn olup, sık sık Vâlide Câmii'ne selâmlık yapmağa başladılar. Esnâ-yı va'zda te'sîr-i mahsûsî netîcesi ağlarlar imiş. Ve nihâyet-i va'za kadar dinlerler, Hz. Şeyh'e iltîfât ederek, enfâs-ı kudsiyyelerinden müstefîz olmak için tehâlük gösterirler imiş. Ve *"Bu Şeyh Efendinin va'zı bana o kadar te'sîr ediyor ki, İbrâhîm Edhem gibi tâc u tahtı terk ile dağlara düşece-*

10. "...O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır... 28. Kasas sûresi, 88. (H)
11. "Te'vîl eden tekfîr olunmaz." (H)

ğim geliyor." buyururlar imiş. Hz. Şeyh hakkında ashâb-ı i'râz arasında cereyân eden sözlere fikr-i istirkâb karışarak nefy olunmalarına bu söz vesîle olmuştur.

Cuma günleri oldukça, selâmlık nereye diye istîzân edildikte, "*Üsküdar'da Vâlide-i Atîk Câmi'-i şerîfine.*" diye irâde ederler imiş. Bu ârzûnun tevâlî ve tekrîri Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın nazar-ı dikkatini bi'l-celb Hz. Pâdişâh'ın bu câzibe te'sîriyle muâmelât-ı dünyeviyyeye lâ-kayd kalması korkusuyla üslûb-ı hakîmâneye tevessül edip, Karabaş-ı Velî hazretlerini İstanbul'dan uzaklaştırmak çâresini düşünmüş ve bulmuştur. Pâdişâhın haberi olmadan Karabaş-ı Velî'ye, "*Pâdişâhımız sizi Hicâz'a göndermek ârzûsundadır, Masârıf-ı seferiyye gönderdiler.*" diye /17/ teklîfte bulundular. Hz. Şeyh ise keşf-i hakîkat buyurup, "*A cânım! Bizden bu kadar niye korktunuz? Biz pâdişâha tâc u tahtı terk ettirmeden esrâr-ı ma'rifet telkîn edebilirdik.*" diyerek teklîf-i vâkıa eseri icâbet göstererek âzim-i râh-ı Hicâz oldular.

Ba'de'l-hac Medîne-i Münevvere'ye gelerek Ravza-i Seniyye-i Muhammediyye'ye rû-mâl oldular. Ve huzûr-ı saâdette hulefâsının sonu olan ve Edirne'de medfûn bulunan Şeyh Mustafa Efendi'yi istihlâf eyledikten sonra Mısır kâfilesiyle Mısır'a avdet ettiler. Fakat Mısır'a üç konak mesâfede kırkbin huccâcın nasb-ı hıyâm-ârâm eyledikleri mahalde hava gâyet açık olduğu hâlde, bir sel geleceğini keşf edip, keyfiyyeti huccâca bildirip ve huccâc derhâl oradan kalktığı gibi şiddetli bir yağmur yağarak oraları sel basmış ve huccâc kurtulmuştur. Hz. Şeyh bir kaç gün sonra cüz'î hastalandılar. Nahil Kalesi civârında irtihâl-i dâr-ı naîm eylediler ki, 1097 sene-i hicriyyesi şehr-i Saferinin sekizinci Cuma (3 Ocak 1686) günü beyne's-salâteyn sâat sekizde yetmişyedi yaşında idi. Bu kale civârında Gaylan karyesi hurmalığına civâr "Şeyh el-Gazzâlî" denilen mazanna-i kirâmdan bir zâtın kabri yanında vedîa-i hâk-i mağfiret kılındı.

Dörtyüzseksenbeşinci halîfesi Şeyh Mustafa ile Hicâz'dan avdetinde berâber imiş. Şeyh Mustafa Efendi anlatıyor ve diyor ki:

Hz. Azîz ile maan Mısır'a dâhil olmak üzere Medîne-i Münevvere'den azîmet edip Mısır'a üç konak kala Nahil nâm menzilde kasabaya gelmezden üç dört konak kala bir yerde huccâc kubeyl-i asırda konup, herkes ziyâde yorgunluktan bî-tâb idi. Azîz hazretleri murâkıb bulunup murâkabeden baş kaldırıp, "*Mustafa! Tez yetiş, emîr-i hacca benden selâm söyle. Bu anda huccâcı bu mahalden kaldırsın, yoksa belâ nâzil olacak ki, def'i mümkün değildir. Cümle huccâc-ı Müslimîn ve kendileri dahi helâk olurlar.*" diye bu fakîri gönderdiler. Emîr-i hacca keyfiyyeti teblîğ edince biraz mütereddid bir vaz'iyyet aldılar. Huccâctan dîğer kimseleri emîr-i hacca göndermişlerdi. Bi'l-ıztırâr i'lân-ı keyfiyyet olundu. Huccâc toplandı; oradan hareket etti. Li-hikmeti'llâh bir sel geldi ve o kalktıkları yeri bastı. Huccâc oradan ayrılmış olması hasebiyle o belâdan kurtuldu. Huccâc çok hedâyada bulundular; cümlesini tasfiye ettiler. Bir habbe kabûl

etmediler. Hz. Şeyh hastalandılar. Bir gün Mustafa Efendi'ye hitâben, "*Cenâb-ı Hak bana buyurur ki*, 'Ey Uzun Ali! Ben sana kırk bin cândan mütecâviz adam bağışladım. Sen de bana bir cânını bağışlamaz mısın?' *Bunun üzerine*, 'Allâhım emr ü fermân senindir.' *diye teslîm oldum. Vaktim yakındır. El-hamdüli'llâh Hz. Hakk'a ki beni halkın hizmetinde bulunmaya muvaffak eyledi.*" buyurdu. Oğulları Hasan ve Hüseyin Çelebiler biliyorlardı ve marazları zuhûra geldi. Dem-beste oldu. O gün rahmet-i Rahmân'a vâsıl oldular. Cuma günü beyne's-salâteyn sâat sekize çeyrek kala bu fakîrin göğsüne başını dayadılar; âlemleri âlem-i dîğer oldu. Ervâh-ı kudsiyân ictimâ' etmiş idi; teslîm-i rûh ettiler idi. Huccâc namâzını kıldılar; hizmetini gördüler Nahil'de Gazzâlî nâmında bir şeyhin türbe-i şerîfesinin sağ cânibinde defn olundu. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Hz. Nasûhî'ye ihdâ buyurdukları tâc-ı şerîfleri her sene Ramazân-ı şerîfin on yedinci gecesi ihtirâmât-ı mahsûsa ile ziyâret olunur. Bildiğimiz Şa'bânî tâcıdır; sarığı siyâh tülbentdendir. Mükerreren ziyâret şerefine mazhar oldum, el-hamdüli'llâhi teâlâ.

Şeyh Kerâmettin Efendi buyurdular ki:

"Karabaş-ı Velî Hicâz'a giderken başından tâcını çıkarıp Hz. Nasûhî'ye giydirmiştir. Bu tâc, o tâctır. Mürîdân, Karabaş-ı Velî'den sormuşlar ki, *'Efendim! Bizim ta'bîr ve teselliimiz ile kim meşgûl olacak?'* Cevâben, *'Benim tâcımın altında kimi görürseniz Karabaş-ı Velî odur.'* buyurmuşlardır. Başka rivâyetlere sahîh nazarıyla bakılamaz. Bu tâc bir mahfaza derûnunda mahfûzdur. Hz. Nasûhî'nin sandûkasının başındaki tâc, hîn-i hilâfette aldıkları tâctır. El-ân hüsn-i muhâfaza olunuyor."

Bir eser-i mu'teberde hakk-ı âlîlerinde şöyle deniliyor:

"Kerâmât-ı ilmiyye vü kevniyyelerinin bir mikdârı Şeyh İbrâhîm-i Hâs hazretlerinin **Tezkire** ismindeki eserlerinde ve Şeyh Mustafa el-Bekrî hazretlerinin **Vird-i Seher** üzerine olan şerh-i kebirlerinde mezkûr olduğu gibi zuhûr ve uluvv-ı ka'blarına dâir Şeyhu'l-Ekber (*kuddise sırrûhu'l-athar*) efendimiz hazretlerinin **Futûhât-ı Mûsıla** ve **Ankâ-yı Muğrib** isimlerindeki âsâr-ı mu'teberede remz ve işâret bulunduğu Şeyh Mustafa el-Bekrî hazretlerinin cümle-i rivâyâtındandır. Cenâb-ı Şeyhu'l-Ekber'in kendisinden beşyüz sene sonra gelecek bu zâtın ahvâl ve kerâmâtından bahs etmesi bir eser-i kerâmettir. Fâtih'te Millet Kütüphânesi'nde **Tezkire-i Safâ** gibi **Ankâ-yı Muğrib** nihâyetinde de bu ibâreyi gördüm.

Hz. Şeyhu'l-Ekber'in tahrîr buyurdukları ibâre-i aliyye şudur:

بعد النبی المصطفی الأعظم العلی الأطول الأکرم الأجسم غنم وختم وهو یختم الزمان[12]

12. "Yüce Peygamber Hz. Muhammed Mustafâ'dan sonra, çok cömert ve cüsseli olan Ali el-Atvel... O, ganemdir, hatemdir ve zamânı mühürlemiştir." (H)

(ختم): **Hatem** lafzı adetçe 1040/(1727)'tır. Hilâfetleri târîhidir.

(غنم): **Ganem** lafzı adetçe 1090/(1679)'dır. Nefy olundukları târîhtir.

(الأطول): **el-Atvel** lafzı adetçe 77'dir. Müddet-i ömürlerine işârettir.

(الأكرم): **el-Ekrem**, hesâb-ı cifirde 685'tir. Sâhib-i irşâd bu mikdâr halîfesi olup, bunlardan 485'i sâhib-i hânkâh ve icrâ-yı ahkâm-ı tarîkat ile meşgûl-ı irşâddır. **el-Ekrem** lafzı adetçe 292'dir. Sâir turuk-ı şettâdan nâkıs olan fukarâyı tarîkatları üzere terbiye edip, erkânları vechile irşâd ile hilâfet ihsân eylemişlerdir.

(الأجسم): **el-Ecsem** lafzı adetçe 135'tir. Kendi fukarâsından ol mikdârının dâire-i ricâle dâhil olup, gaybûbet eylediğine işârettir. **el-Ecsem** lafzının hesâb-ı cifrîsi 556'dır. Cinnîn mü'minlerinden ol mikdâr halîfesi bulunduğuna işârettir.

(وهو يختم الزمان): Onbirinci hâtem-i velâyet olduklarına işârettir. Her yüz senede bir zât-ı âlî-kadr, müceddid-i dîn olmak üzere min-tarafi'llâh me'mûr olduğuna binâen müşârünileyh hazretleri dahi onbirinci müceddid-i dîn olmak üzere ümmet-i Muhammed'e ihsân buyurulmuştur.

Istılâh-ı zâhirîde müceddid-i dîn, lisân-ı ehlu'llâhta hâtem-i velâyet ve hâtem-i zamân ta'bîr olunur. İnsâf buyurulsun tecezzî ve inkisâm kabûl etmeyen, "*Hz. Allâh'tan herkeste fındık kabuğu kadar bir hisse-i ulûhiyyet vardır.*" diye sırf hezeyân edecek bir zât mıdır?

Bir kerre de esâmî-i âsârına atf-ı nazar edelim:

1. **Şerh-i Fusûsu'l-Hikem** el-müsemmâ bi-**Kâşifi'l-Esrâri'l-Fusûs.**
2. **Telhîs-i Şerh-i Fusûsu'l-Hikem** el-müsemmâ bi-**Câmii Esrâri'l-Fusûs.**
3. **Şerh-i Kasîde-i Aşkıyye li'ş-Şeyhi'l-Ekber.**
4. **Şerh-i Metn-i Akâid-i Nesefiyye** bi-lisâni't-tasavvuf. Beyne'l-urefâ pek meşhûr ve mühim bir eserdir.
5. **Mi'yâru't-Tarîka.** Arabiyyü'l-ibâredir, gördüm.
6. **Tarîkat-nâme.**
7. **Usûl-i Erbaîn.**
8. **Risâle fî Cevâzı Deverânı Sûfiyye.**
9. **Risâletü't-Ta'bîr.**
10. **Esâsu'd-Dîn.**
11. **Şerh-i Hadîs-i** (*Hubbibe ileyye min dünyâ...*)
12. **Tefsîr-i Sûre-i Tâhâ.**

Bu zât-ı mükerremden inşiâb eden tarîkat-ı aliyye şuabâtı hakkında **Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye**'nin cild-i sâlisinde 67. sahîfesinde işârât-ı mahsûsa vardır. Cenâb-ı Hak cümlemizi mazhar-ı şefâatları buyursun. El-hamdü li'llâh Hz. Şeyh'e îmân edenlerdenim hakkâ.

/19/ Müşârünileyh hazretlerinden Nasûhiyye ve Bekriyye şu'beleri pek meşhûrdur. Bunlardan bahs etmezden evvel ba'zı halîfelerinin tercüme-i hâlini yazacağım:

ŞEYH REŞÂDÎ MUHAMMED EFENDİ

Karabaş-ı Velî hulefâsındandır. 1116/(1704-05)'da intikâl etmiştir. Müretteb **Dîvân**'ıyla tasavvufa müteaallık risâleleri vardır.

Gel habîr ol ey mücâhid fî-sebîl
Mürşid ile erişilir Mevlâ'ya
Bulnamışdır Hakk'ı kimse bî-delîl
Rehber ile bil varılır Mevlâ'ya

ŞEYH MUSTAFA MA'NEVÎ EFENDİ

Karabaş-ı Velî'nin mahdûmu ve halîfesidir. Kibâr-ı meşâyıh-ı Şa'bânîyyedendir. Pederinden ve gayrılardan ulûm-ı zâhireyi tahsîl edip, kemâli pederindendir. **Vefeyât-nâme**'de "*Şehrîdir.*" deniliyor. 1103 senesi Saferinde (Ekim 1691) Sokollu Mehmed Paşa Zâviyesi meşîhati tevcîh olunmakla burada câlis-i makâm-ı irşâd ve Yeni Câmi'-i şerîfi vâizliğiyle de mesrûru'l-fuâd olmuştu. Beş sene kadar bu hizmetlerde bulunduktan sonra ordû-yı hümâyûn meşîhatine ta'yîn olunmuş (1108/1696-97) ise de, bir gün esnâ-yı va'zda mizâc-ı pâdişâhîye muhâlif söz söylediğinden tekrâr İstanbul'a iâde kılınmış ve ke-mâ-kân tekke-i mezkûre meşîhatinde imrâr-ı evkât eylemiştir.

1114 senesinde şehr-i Cemâziye'l-âhirde (Ekim 1702) terk-i cihân-ı pür-cefâ ve azm-i cinân-ı dâr-ı safâ eyledi. "Şeyh-i mukaddes" (شیخ مقدس) târîhidir. Üsküdar'da Hz. Nasûhî Âsitânesi'ndeki mezâristanda defîn-i hâk-i gufrândır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Fusûs'a şerh yazmıştır.

Kitâbe-i seng-i mezârı:

"eş-Şeyh Ma'nevî b. eş-Şeyh Ali Efendi, 1114."

Ârif, kâmil, doğru sözü söylemekten çekinmez bir şeyh-i pesendîde-etvâr ve bir pîr-i güzîde-âsâr idi. Güzel manzûmeleri vardır; **Dîvân**-ı mürettebi vardır.

Cân u başdan geçmeyen cânâna olmaz âşinâ
Câm-ı hûdan içmeyen mestâne olmaz âşinâ
***Ma'nevîyâ** cân u başın ver bugün dost yoluna*
Cism ü cânın virmeyen kurbân olmaz âşinâ

Na't-ı şerîf:

Hamdü li'llâh kim tulû' itdi yine şems-i duhâ
Rahmeten li'l-âlemîn geldi Muhammed Mustafâ
Gül cemâli berk urup doğdu yine bedr-i dücâ
Rahmeten li'l-âlemîn geldi Muhammed Mustafâ

***'Küntü kenz'**in mahzeninden **'lî ma'Allâh'** mazharı*
Zât-ı pâkin enveridir enveridir enveri
***Ma'nevîyâ** ins ü cinnin rehberidir rehberi*
***Rahmeten li'l-âlemîn** geldi Muhammed Mustafa*

* * *

Sabâ vakt-i seher ol zülf-i cânâna selâm eyle
Yolun uğrarsa gûş-ı arş-ı Rahmân'a selâm eyle

Seherde bülbül-i şeydâyı tahrîk eyledin bildim
İden ol gulgule feryâd u efgâna selâm eyle

Otur sen cennetin sahnında sultân-veş iden hükmü
Kerem eyle lutuf kıl Şâh-ı Rıdvân'a selâm eyle

Bütün eşcâr u evrâk zikr ider Allâh'ı her dâim
Bütün eşcâr u evrâk bâğ u bustâna selâm eyle

Nesîm-i subh eser dirler seher vaktinde her dâim
Dolaşup kûh-ı sahrâ cümle ekvâna selâm eyle

/20/ *Medîne şehrine var Ravza-i pâke sürüp yüzler*
Varıp ol hâk-pâ-yı rûh-ı Sultân'a selâm eyle

*Ebûbekr u Ömer Osmân Alî ile Hasan Hüseyn**
Cenâb-ı Fâtıma ol bint-i cânâna selâm eyle

Süheyb-i Rûm Ammâr ibn-i Yâsir Hamza vü Abbâs
Bütün ashâb ile ervâh-ı ihvâna selâm eyle

Bakîa ehline bir bir erişüp ser-te-ser cümle
Varup her birine benden fakîrâne selâm eyle

Azîzim Hazret-i Pîr'im efendim hâkine yüz sür
Derûnî iştiyâk ile o cânâna selâm eyle

Varup ol Ka'betu'llâhı ziyâret kıl tavâf eyle
Safâ vü Merve sa'yin eyle kurbâna selâm eyle

İrişüp İbn-i Abbâs kabrini bir hoş ziyâret kıl
Bütün ashâba İbn-i amm-i Sultâna selâm eyle

Oradan uğra Bağdâd'a sürüp ol hâke hem yüzler
Dahi ol Kutbu'l-Aktâb Şeyh-i Geylân'a selâm eyle

Eşiğine yüzünü sür fedâ kıl cânla başı
Ol Abdülkâdir'in sen âsitânına selâm eyle

İriş Mûsâ-yı Kâzım hem eimme zümresine hep
Ferîdü'd-dehr olan ol ismi Nu'mân'a selâm eyle

Cemî'-i müctehidler mâ-takaddem mâ-teahhar hep
Kubûrun kıl ziyâret ehl-i irfâna selâm eyle

Bilâd-ı ehl-i İslâm'ın cemîisini ol devvâr
Ledünnî ehline hep pâdişâhâna selâm eyle

Tarîk-ı Nakşıbendî hâcegân ser-çeşme-i aktâb
O Pîr-i ekreme o bahr-ı ummâna selâm eyle

Dolaşup Rûm diyârın hep ziyâret eyle anları
Gelüp Şâm-ı şerîfe bahr-ı Kur'ân'a selâm eyle

Bilâl ile nice ashâb u ehlu'llâh makbûrdur
Dahi Şeyhü'l-Arab hem şeyh-i arslâna selâm eyle

Varup kırklar makâmına husûsan Hazret-i Yahyâ
Anın ol ravza-i pâkine rindâne selâm eyle

Dimişler anda yetmiş bin kadar var enbiyâ cem'an
Salât ile selâm it cümle yeksâna selâm eyle

Cemî'-i enbiyânın merkad-i pâkine bir bir var
Mübârek rûhlarına pek garîkâne selâm eyle

Umûmun merkadi ma'lûm değildir şübhesiz hakkâ
Umûmun rûh-ı pâkine habîbâne selâm eyle

Husûsan Şâm içinde garka-i rahmet olanlardan
Ne denlü var ise hep ehl-i imâna selâm eyle

İrişüp Tûr-ı Sînâ'ya münevver kabr-i Mûsâ'ya
Sürüp akdâmına yüzler kelîmâne selâm eyle

Ne denlü var ise hep enbiyâ vü evliyâ cem'an
Zebûr İncîl ü Tevrât ehl-i Kur'ân'a selâm eyle

***"Ve minhüm men kasasnâ"** didi ki ol Hazret-i Mevlâ*[13]
Ki Ya'kûb Yûsuf u Dâvûd u Süleymân'a selâm eyle

Varup ol sahratu'llâha gör anda cümle ervâhı
Hem İbrâhîm evlâd-ı Şeyh u şübbâna selâm eyle

Makâm-ı enbiyâ vü evliyâyı hep ziyâret kıl
Hulûs-ı aşk ile her ân kerîmâne selâm eyle

Yemen şehrine var Veys'i ziyâret eyle (ey) cânım
Karen köyündedir ana firâvâna selâm eyle

Odur ser-çeşme-i aktâb âlim (ü) ârif-i bi'llâh
Yemen'de ol nesîm-i feyz-i Rahmân'a selâm eyle

13. (وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ مِنْهُم مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُم مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ) "Andolsun senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız da var, durumlarını sana bildirmediğimiz de var." 40. Mü'min/Gâfir sûresi, 78. (H)

Habeş iklîmini devr it Cezâyir semtine uğra
Velî Dede dinilen dürr-i mercâna selâm eyle

Cemî'-i Rûm Acem Fürs ü Buhârâ kalmasın devr it
Diyâr-ı Şâm'a gel erbâb-ı hûrâna selâm eyle

Husûsiyle diyâr-ı Kerbelâ'da aşk ile devr it
Kamuya sad-hezâr hakkâ hazînâne selâm eyle

Şehîd-i Kerbelâ'nın rûh-ı pâkinden meded iste
Mecâzî olmasın va'llâh hakîkâne selâm eyle

/21/ *Dolaşup hâssaten gel Konya şehrine husûsiyle*
O Sultânu's-Selâtîn nûr-ı Yezdân'a selâm eyle

Ki ol gavs-ı zamânın âsitânına bu efkârdan
Onun aşkı meyin nûş eyle mestâne selâm eyle

Cenâb-ı Şeyh Sadreddîn ne işler bir suâl eyle
Kudûmün eyle takbîl havz-ı Kur'ân'a selâm eyle

Müfessirler anın tefsîrine hayrân olurlar hep
Sürüp yüzler türâbına mehîbâne selâm eyle

Hasan Basrî Cenâb-ı Seyyid Ahmed Seyyid-i Yahyâ
Bütün erbâb-ı tevhîde mülûkâna selâm eyle

Habîb Dâvûd-ı Tâî Şeyh Cüneyd'e merkez-i aşka
İrişüp Bâyezîd'e şeyh-i ekvâna selâm eyle

Ki Necmeddîn-i Kübrâ'ya varup cândan ziyâret kıl
Dolaşup Aksaray'ı arz-ı Ken'ân'a selâm eyle

Varup Kastamonu şehrine mahsûsî muhabbetle
Cenâb-ı Gavs-ı A'zam Pîr Şa'bân'a selâm eyle

Onun dergâh-ı âlîsindeki erbâb-ı tevhîde
Hulûs ile muhabbetle ferîdâne selâm eyle

İrişüp Hacı Bektâş âsitânına muhabbetle
Balım Sultân'a ol meczûb-ı Rahmân'a selâm eyle

Husûsan Hacı Bayram-ı Velî'ye arz-ı ta'zîm it
Huzûr-ı evliyâda ehl-i dîvâna selâm eyle

Var ondan Hazret-i Eşref Emîr Sultân'a yüzler sür
Dolaşup Bursa şehrini şerîfâna selâm eyle

Mükerrem şeyh-i âlî Hazret-i Mısrî Niyâzî'ye
Keremler eyle bi'llâhi kerîmâne selâm eyle

Di kim Yâ Hazret-i Mısrî sana yüzbin selâm olsun
Kemâl-i hasret-i aşk ile sûzâna selâm eyle

Dahi ol Şeyh Üftâde huzûruna saâdetle
Kamu hep asfiyâya ehl-i îkâna selâm eyle

İrişüp Üsküdâr'a Hazret-i Pîr Şeyh Hüdâî'ye
Olan ol suffe-i sadrında mihmâna selâm eyle

Yüzün sür türbesine aşk ile eyle tahiyyâtı
O Sultânü'l-meşâyıhdır halîlâna selâm eyle

Oradan Rûm iline geç Ebû Eyyûbe'l-Ensârî
Huzûr-ı akdesine var edîbâne selâm eyle

Alem-dâr-ı Rasûl-i Kibriyâ'dır şüphesiz hakkâ
Şehâdet şerbetin içmiş şehîdâna selâm eyle

Saîdü'l-Hudri vü Câbir sürüp yüz(ler) türâbına
Kemâl-i aşk u şevk ile saîdâne selâm eyle

Yatur Eyyûp Nişâncısı'nda bir nûr-ı hidâyet kim
Mükerrem Şeyh Nûrî nûr-ı Sübhân'a selâm eyle

Dolaşup şehr-i İstanbul içinde cümle sükkânı
Olan aktâb u eşrâfa vü pinhâna selâm eyle

Dahi ol Hâcı Evhad şeyhi merhûm kuddise sırrûh
Hüseyn'dir ism-i pâki şeyh u pîrâna selâm eyle

Husûsan Hazret-i Ümmî Sinân nâm pîr-i pür-feyze
Edîb-i nükte-pîrâya o Sultân'a selâm eyle

Varup Sümbül Sinân-ı Halvetî'nin âsitânına
Kemâl-i hürmet ü şevkile ol câna selâm eyle

Cemîan şark ile garbı dolaş hiç kalmasın kimse
Bütün erbâb-ı tevhîde şüyûhâna selâm eyle

Girüp cennet sarâyına görüş İdrîs ile anda
Hem ol rûh-ı musavver Îsi-i câna selâm eyle

Bütün erbâb-ı cennâta bizi ilhâk ide Allâh
Keremler eyle var hûrî vü gılmâna selâm eyle

Benim maksûdum âlemde yegâne Hazret-i Allâh
İlâhî **Ma'nevî***'ye sen rahîmâne selâm eyle*

/22/ ŞEYH HASAN ÜNSÎ EFENDİ

Karabaş-ı Velî hulefâsındandır. Tercüme-i hâllerine dâir bir yazma kitap elime geçti ki, halîfe-i mükerremleri İbrâhîm Hâs hazretlerinin te'lîf-i bihînidir. Bunda ma'lûmâta göre müşârünileyh hazretlerinin pederi Şeyh Recep Efendi, onun pederi Şeyh Şehîd Muhammed Efendi'dir. Kendileri Taşköprülü'dür. Ulûm-ı zâhire vü bâtınada mükemmel ve zühd ü takvâ ile müzeyyen olup, inzivâya meyyâl idi.

1055/(1645) senesinde dünyâya gelmiştir. İrtihâlleri 1136/(1723) olduğuna göre, sinn-i şerîfleri seksenbirdir. Zamân-ı irtihâlleri sene-i mezkûre Saferinin onuncu Pazartesi (9 Kasım) gecesi sâat altıya karîbtir.

Henüz yirmi yaşına kadem-zen olmadığı bir çağda iken Ayasofya'da Beyzâvî tefsîri okuttuğu eser-i mezkûrda muharrerdir.

Salı günleri **Mesnevî** okuturlar imiş. Meclislerine ulemâdan çok kimseler şitâb ederdi. Bu esnâda Ayasofya civârında bir medresede oturmuşlar. Meşâyıhı ziyâretten hoşlanırlar imiş.

Sebeb-i inâbetleri olmak üzere menkûldür: Medrese arkadaşlarından Ali Efendi, bidâyeten Üsküdar'da Karabaş Ali Efendi hazretleriyle görüşmüş, ona meftûn olmuş idi. Bir gün Hasan Ünsî Efendi'nin odasına gidip, "*Kastamonu'dan bir şeyh gelmiş, 'Âlim, fâzıl ve sâhib-i hâldir. Ehl-i tasarruftur. Bir çok te'lîfâtı vardır.' diyorlar. Sizinle bir def'a gidelim.*" demesiyle, Hasan Efendi bi'l-kabûl eski Vâlide Tekkesi'ne gidip, mülâkî olmuşlardır.

Alâ-rivâyetin ulemâdan ba'zı zevât ile birlikte gitmişler, birçok muğlak suâller sormuşlar ve pek muvâfık cevâb alarak Hz. Şeyh'in ilm ü kemâlinin mertebe-i bâlâterînde olduğuna îmân etmişlerdir. Karabaş Ali Efendi gördüğü isti'dâd-ı Hudâ-dâd üzerine derhâl Hasan Efendi'ye hıtâben, "*Sizi çoktan beri ârzû ediyordum; Cenâb-ı Hakk'a şükürler olsun ki, mülâkât müyesser eyledi.*" buyurmuşlardır. Hasan Ünsî Efendi'de pek dehşetli bir meclûbiyyet-i kalbiyye hâsıl olduğundan Hz. Şeyh'in ayaklarına kapanıp dergâhta kalmış ve her şeyden dest-keş-i ferâğat olmuştur.

Cenâb-ı Şeyh'e intisâp ile tarîk-ı mücâhedeye girdi. Hz Şeyh, "*Otuzikibin adam benden el aldı. Bu kadar halîfeler vardır. Hasan Ünsî Efendi gibi içlerinde görmedim.*" buyurmuşlardır. Alâ-rivâyetin üç senede ikmâl-i sülûk ederek mazhar-ı hilâfet oldular. Sonra şeyhinin emr-i mahsûsuyla Sultân Mehmed Hân İbnu Sultân İbrâhîm'in harem-i hümâyûnunda va'za me'mûr oldular. İki sene bu hizmette bulundular. Ba'de'l-va'z zikr ederler imiş.

Târîh-i istihlâfları 1085/(1674)'tir. Hz. Şeyh'in işâretiyle Ayasofya'da Acemağa Câmii'nde bir müddet mütemekkin oldular. İrşâdda bulundular. Bu sırada Karabaş-ı Velî, Hicâz'a azîmet ettiler.(1096/1685). Dervîşân, Hasan Ünsî Efendi'ye bend oldular. O zamân ehl-i tarîka **/23/** dahl eden erbâb-ı inkâr çoğalıp, hattâ Hasan Efendi'yi o câmi'den kaldırmak için üzerine hücûm edenler bile olmuş. Fakat sonra hepsi perîşân bir hâlde terk-i hayât eylemiştir. Hz. Şeyh bir kaç sene bu câmide kaldıktan sonra, 1095/(1684)'te Karahasanoğlu Vezîr Mustafa Paşa'nın delâletiyle Salkımsöğüt'te Karanı Mahallesi'nde Saçlı Emîr Zâviyesi ki, "Aydın Dede Tekkesi" denilmekle ma'rûf idi, buranın meşîhati tevcîh olundu. Ba'dehû teehhül buyurdular. Fatma isminde bir kerîmesi dünyâya geldi. Nihâyet ömr-i şerîflerine kadar burada ârâm-güzîn oldular. Türbelerini hayâtlarında kendisi yaptırmıştır.

Vefâtları târîhini de kendisi söylemiştir:

Bildi ömrü târîhin oldu Hasan gamdan emîn
Be-niam dâr müttekîn evc-i zihî câ-yı hasen
به نعم دار متقین اوج زهی جای حسن = 1136/(1723-24)

Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî **Vefeyât-nâme**'sinde böyle yazıyor:

"Hz. Şeyh Hasan Ünsî Efendi b. Recep b. Şehîd Muhammed, ilm-i zâhir ü bâtında kemâl sâhibi idi. Zühd ü takvâ ile dâimâ hâlâyıktan münkatı' ve münzevî olup, elli seneden mütecâviz dışarı çıkmamıştır. Âhir ömrüne değin mücâhede ve inzivâ üzere idi. Kâimü'l-leyl ve müstecâbü'd-da've olup, Alay Köşkü kurbunda Aydınoğlu Tekkesi'nde şeyh idi. "A'rec Hasan Efendi" denilmekle meşhûrdur. Tarîkatları Kastamo-

nu'da kâin Hz. Pîr Sultân Şa'bân-ı Velî kolundan Karabaş Ali el-Atvel hazretlerinin halîfesidir. Seksenbir yıl ömür sürmüştür. İrtihâli, "en-Nebeü'l-azîm" (النباء العظيم) 1136 târîhinin şehr-i Saferi onuncu (10 Kasım 1723) Pazartesi gecesi sâat altıdır.

Kendi hânkâhları olan Aydınoğlu Tekkesi'nde taş türbede yalnız müstağrak-ı envâr-ı likâ olmuştur. Müretteb **Dîvân**'ı vardır. Eş'ârından bu iki beyit eser-i tabîatlarıdır.

Tabîb ü şâir u kâtib müneccim
Gerek şâhân içün bu çâr mahrem

Binâ-yı devletin ol çâr erkân
Esâsıdır ol anlarla muhakkem

Biri manzûme yazmış onlar içün
Nizâm Ahmed arûz-ı merd-i a'lem

Cümle-i kerâmetlerindendir ki, seksenbir yaşına erdiği zamân bu rubâîde vefâtlarını söylemişlerdir:

Binyüz otuzaltı senesi vefât
İrişdi seksen bire bi'l-ittifâk
Çün ömür bunda tamâm oldu hemân
Hicret itdim düşe bundan bi'r-rifâk"

Hz. Şeyh tekkelerinde kahve tütün içmez, içirmezler imiş. Köhne esvâb giymeyi sever; kıymetli şeylere rağbet buyurmazlar imiş. Hattâ dervîşlerine bile müzeyyen şeyler giymemelerini ihtâr ederler imiş. İrtihâllerinde na'ş-ı mübâreklerini gasl eden Seyyid Mustafa Efendi, Ayasofya Câmi'-i şerîfinde namâzını kıldıran Koca Mustafa Paşa şeyhi Seyyid Nûreddîn Efendi hazretleridir. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

/24/ İbrâhîm Hâs diyor ki:

"Azîzimin vech-i şerîfleri münevver idi. Sarışın ve beyâza mâil idi. Hilâl kaşlı, siyâh gözlü, çekme burunlu, kırmızı yanaklı idi. Dudakları ince idi. Ağızları küçük idi. Lisân-ı hikmetleri fasîh ve müessir idi. Lihyeleri süt gibi beyâz ve uzunca, boyları ise orta, vücûdları nahîf, elleri latîf ve mevzûn idi."

Meşrebleri:

Nefes-i mübâreki her derde devâ ve her sakîme şîfâ idi. Lisân-ı şerîflerinden her ne ki, sudûr eder ise, elbette vücûd-pezîr olurlardı. Sâhibu's-sır ve sâhibü't-tasavvuf

ve küşûfât-ı ma'nevîyyeye mâlik idi. Dâimâ şerîattan söylerler, maârif-i ilâhiyyeye müteallık sözü pek açmazlar idi. Meclis-i şerîflerinde esrâr-ı tevhîdden bir şey söyletmezler idi. Arabî, Fârisî, Türkî lisânları üzere müdevven bir dîvânları vardır. Fukarâ vü hulefâsına nushan ve terğîben ve alenen buyurdukları hikemiyyâtın bir nicesi **Kelâm-ı Azîz** nâmında başka bir kitap olmuştur. Elsine-i selâse üzerine nazmen ve nesren buyurdukları sözlerden bir mikdârı da **Sırr-ı Ehadiyye** nâmıyla bir kitaba derc edilmiştir.

Yine İbrâhîm-i Hâs hazretleri beyân buyururlar ki:

"Hz. Şeyh kırk bir sene bu tekkede sâkin olmuşlar ve bu müddet zarfında üç def'a tekkeden dışarı çıkmışlardır. Birisi, zelzeleden harâb olunca Ahmed Paşa Câmii'ne Cuma namâzına çıktılar. İkincisi, Üsküdar'da Hz. Pîr Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî kuddise sırruhu'l-âlî ziyâretine gitdiler. Üçüncüsü, bâ-fermân-ı hümâyûn Okmeydanı'nda sûr-ı şâhâneye da'vet olundukları zamân çıktılar. Bundan başka çıkmadılar."

Sultân Ahmed Hân-ı sâlis, Hz. Şeyh'e ziyâde râğıb olup, ara sıra dergâha geldikleri ve hattâ dergâhın karşısında elyevm mevcûd bulunan kale kapısını sûret-i mahsûsada açtırdıkları ve buradan gelip gitdikleri menkûlâttandır.

Hasan Ünsî, ecille-i meşâyıh-ı Şa'bânîyye'den bir zât-ı âlî-kadr idi. Bu nutku irtihâllerinden mukaddem söylemişlerdir:

Kul âmennâ odur rehber ki olmuş zâta ol mazhar
*O Sultân-ı hayri'l-beşer ki oldu cümleden ekber**

İlâhî rûz-ı mahşer koyayım kapusuna ben ser
Odur rehber cin ü inse kul olmayan odur kemter

Ona bağlı hakâyık hep ona âsâr olup eser
Ki anunla durur durmuş bu nüh-tâk u heft-kemer

Şu rütbe âlidir şânı bu mevcûdâta ol mefhar
Vücûdu ism-i a'zamdır ki arş oldu ona minber

*Çü **"mâ rameyte iz rameyte"** ki geldi şânına azhar**[14]*
Bir oldu zât ile zâtı ol eyledi şakku'l-kamer

Olup eflâk kamu hayrân onun aşkı ile döner
Kamu âlemlerin fânûs-ı pür-nûru o nûr-ebher

14. (وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ .) "...Attığın zaman da sen atmadın..." 8. Enfâl sûresi, 17. (H)

Anun cezbesile bende olup üryân ki bî-haber
Rahm idüp bir şerîf kisve bana virdi zü'l-kevser

*Bu mevzı' zarf-ı şerîf ola hem dâim makar**
Bi-hakk-ı sûre-i Tâhâ ki olmaya ona me'mer

/25/ *Gelüp dû-ferd didi târîh buna hoş düşdü makber*
*Mübârek bu libâs ile kabir Ünsî'ye münevver**
(مبارك بو لباس ايله قبر انسيه منور)

(Bu şiir), türbesinin kapısı bâlâsında muharrerdir.

Hulefâsı:

Hacı Şeyh İbrâhîm Efendi, Şeyh İbrâhîm Hâs Efendi, Şeyh Giritli Ahmed Efendi, Şeyh Tatar Selîm Efendi, Şeyh Recep Efendi, Şeyh Erzincanlı Ali Efendi, Şeyh Kumlalı Mustafa Efendi, Şeyh Hâfız Muhammed Garîb Efendi, Şeyh Çekmeceli Mahmûd Çelebi, Şeyh Kastamonulu Mustafa Efendi, Şeyh Abdullâh Kefevî Efendi, Şeyh Ahmed Sâatî Efendi, Şeyh İstanbullu Hâfız Muhammed Efendi, Şeyh Es'ad Efendi, Şeyh Mustafa Halîfe, Şeyh Hasan Azakî Efendi, Şeyh Üsküdarlı Ahmed Efendi.

Türbe-i şerîfeleri hâlen ma'mûrdur. Buraya bi'l-âhare şeyh olup, uluvv-i himmetini ızhâr eden ve Kâdirîler bahsinde tercüme-i hâli yazılmış olan İzzî Efendi türbenin tezyîninde ve dergâhın ta'mîr ve ihyâsında çok çalışmıştır. Câddenin tevsîi hâlinde dergâhın bir kısmı yola gidecek ise de türbe-i şerîfe kalıyor. Buradan geçtikçe Hz. Şeyh'in rûhâniyyeti kalb-i fakîrânemi okşar, Fâtiha okumadan geçtiğimi bilemem.

İzzî Efendi merhûm dahi meşîhata ta'yîni gününden i'tibâren irtihâline kadar dergâh-ı münîften dışarı çıkmayarak yirmi yedi sene Hz. Ünsî'ye pey-rev olmuş idi. *(Kaddesa'llâhu esrârahüm)*

Dîvân-ı şerîfleri zamân-ı âlîlerinde yazılmış ve tashîh-i âlîlerinden geçmiştir ki, bu nüsha-i münîfe İbnü'l-Emîn Mahmûd Kemâl Beyefendi nezdinde mahfûzdur. Ziyâret olunmuştur. Tashîhât tamâmen surh mürekkeple yazılmıştır.

ŞEYH İBRÂHÎM HÂS EFENDİ

Müşârünileyhin ecell-i hulefâsından ârif, kâmil, mükemmil bir zât-ı âlî-kadrdir. Şeyhinin dâr-ı cemâle intikâlinde bu dergâhta inzivâ ederek kendini kimseye tanıttırmamıştır. Rütbe-i irfânına delâlet eden mektûbâtı elime geçmiş idi. Kemâlinin hayrânı oldum. Hele şeyhine olan irtibâtını takdîrlerle karşıladım. Bu dergâhta çok

zamân ihtîfâ buyurup, murğ-ı rûhu hadâik-ı cinâna pervâz edince, kitâb-ı irfân-ı vücûdu civâr-ı Hasan Ünsî'de kaldı. İzzî Efendi'nin meşîhatı zamânında bunun kabr-i enverini aramaya dergâha gitmiş idi. Ararken İzzî Efendi yanıma geldi. "*Evlâdım ne arıyorsun?*" dedi. İbrâhîm Hâs'ın kabrini arıyorum dedim. "*Onu ne bilirsin?*" dedi. Mektûbâtı elime geçti, okudum. Müfrit bir aşk ile sevdim. Kabrini bulup, yazmakta olduğum **Sefîne-i Evliyâ**'ya işâret edeceğim dedim. Takdîr ederek âh çekti. "*Oğlum onun kabrinin olduğu yer burasıdır.*" diye Hasan Ünsî hazretlerinin türbesinin sağ tarafındaki pencere önünü gösterdi. Bu hazreti rü'yâda gördüm. Nûr-ı mücessemdir. Kabr-i şerîflerinin yanından su geçiyormuş. Daha ba'zı mahzûrlar varmış. Râhatsız oluyorum, /26/ bir çâresine bak diye emr etti. Derhâl bîdâr oldum. Hemen kabirlerini taharrîye koyuldum. Vaktiyle burada şeyh olan Hayâlî Fehmî Efendi ve pederi zamânında dergâhın üst katındaki helâsından lağıma ittisâl eden yolun ve fi'l-hakîka çirk-âbın burada bir kabir yanından geçtiğine muttali' oldum. Kabri açtım. Kefeni solmamış bir vücûd-ı nûrânî âsûde-nişîn-i rahmet-i Rahmân'dır. İbrâhîm Hâs hazretlerinin olduğuna şübhem kalmadı. Çünkü o da şeyhi gibi inzivâ etmiş, kabrine taş bile konulmamış. Etrâfındaki çirk-âbı ve muzahrafâtı arabalarla taşıttım. Dergâhtaki helâyı oradan kaldırttım. Kabirlerinin etrâfı temizlendi. İşte bu parmaklığı yaptırdım ki, üzerinden kimse geçmesin diye. Garîbtir, âlem-i ma'nâda tekrâr gördüğümde, beyân-ı hoşnûdî buyurdular. "*Fakîriniz de öyle bir hıdmet-i şerîfelerinde bulunmak için mazhar-ı irşâd olduğuma müteşekkiren mukâbele eyledim.*" dediler ve ağladılar. Fakîri de ağlattılar. Duâ buyurdular. Ayrıca bir mezâr taşı yaptırıp, havludaki taşların yanına ilâve etmişlerdir ki, kitabesi:

"*Kutbu'l-ârifîn bilâ-hafâ Gavsu'l-Vâsılîn es-Seyyid şeyhu'ş-şuyûh Ünsî Hasan Efendi hazretlerinin muhterem halîfesi es-Seyyid eş-Şeyh İbrâhîm el-Hâs Efendi hazretlerinin kabr-i enverleridir.*"

Şeyh Hasan-ı Kefevî'nin bir halîfesi vardır.

Binbir ilâhîyi câmi' **Dîvân**'ı, menâkıb-ı evliyâyı hâvî **Tezkiretü'l-Hâss**'ı ve Ünsî hazretlerinin kelimât-ı âşıkânelerini hâvî **Kelâm-ı Azîz**'i ve sâir âsârı vardır. Târîh-i rıhletini, müddet-i ömrünü bilmek mümkün olamadı.

Çekmece-i kebîr (Büyükçekmece)'de Nesîmî-zâde Şeyh Mustafa Efendi nâm pîr-daşına yazdığı mektûbun sûretidir:

"*Saâdetlü kerâmetlü ah-ı esrârım!*

Şeyh Mustafa Efendi hazretlerinin huzûr-ı şerîf-i bî-hemtâlarına ta'zîmât-ı celîle ve tekrîmât-ı cezîle iblâğıyla hâtır-ı feyz-meâsirleri tefahhus olunur. Hemîşe mesned-i izz ü irfân-

da müeyyed olup, tullâb-ı Hudâ ve sâlikân-ı râh-ı Kibriyâ'ya îfâza-i feyzden hâlî olmayalar. Taraf-ı dil-rîş-i Hâs İbrâhîm dervîşten suâl buyurulursa, bu dertten bağrı pâre pâre pürhûn, firâkından perîşan-hâl-i dîger-gûndur. Nice zamândır tarafımızdan bir mektûb gelmedi. Lisân ile de bir haber alamadık. Dîde-dûz-ı intizâr üzereyiz.

Bu rütbe ferâmûş buyurduğunuza bir ma'nâ veremedik. Zîrâ birbirimizi ferâmûş eylemek ebeden mümkün değildi. Bilirsiniz ki, kırk seneden mütecâvizdir, sizin ile bir dergâha bende olduk. Bu dergâh ne dergâhtır ki, beyânı akl-ı külden taşradır. Kendimizi kendimiz ol dergâhta bildik, bulduk. Kendi yüzümüzü onda gördük. Varlığı onda bitirdik, yokluğu onda âşikâr eyledik. Husûsan sizinle hem-dert idik. Gıll u gıştan onda pâk olduk ve onda tâze-cân bulduk. /27/ Her müşkil onda feth oldu. Ol ki, ayn-ı mürşidden cârî feyz-i hakîkattır. Nasıl unutalım. Cümleden kat'-ı nazar bir pınarsız nîstîyiz. Ol pınardan sızıp zuhûr etmişiz. Ondan birer katreyiz. Mahv u fenâmız yine ol pınarda fenâ bulur. 'Hû hû' denildiği ayândır. Ol ki kurb-ı hakâyıktır. Nasıl unutalım. Ale'l-husûs hubb-ı sivâ, hubb-ı Hudâ'ya bu kurbiyyette mübeddel oldu. Bu muhabbet ne muhabbettir ki, beyân ve îmâsı kâbil değildir. Bu sırr-ı muhabbete melâike dahi ârif olamaz. (وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّه)[15] buyurulan bu letâif-i celîledir ki, tahlîflerinde hubb-ı kadîm ile vücûd-pezîrlerdir. Hubb-ı ezelîye taallukları cihetiyle ahsen-i takvîmde var olmuşlardır ki, esmâlarının mazhariyyetleri ef'âlidir. Onun için (إنه جميل)[16] buyurulmuştur. Bu tâifenin varlıkları zâtında kadîmlerdir, zuhûrlarında hâdislerdir. Ya'nî ilmu'llâhta kadîmlerdir. Onlarda murâd yoktur. Muhabbetleri murâd cihetiyle değildir. (أشد حباً لله) buyurulan budur.

Şol muhabbet ki, onda murâd buluna, o muhabbet ârızdır. O yine murâd cihetiyledir. Bir muhabbet ki ârız ola, elbette onda murâd bulunur. Bu bî-ma'nâ bir emeldir. Çünkü her murâd ki, vardır, ol fânîdir. İrfân dahi fânîdir. Her vuslat ki, Hakk'ın gayrıdır, o fenâ iledir. Şükür ol Allâh teâlâya ki, bî-murâd halk etmiştir. Ya'nî mürîd oldur ki, irâdetinin taalluku kendüden kendü iledir. Müteallıkı dahi kendü iledir. Çün ü çerâdan berîdir. Merâm-ı berâyâ dahi, merâm-ı kadîmesi vesîlesiyledir. İnsânda olan irâde-i cüz'iyye, kendi irâdesi taalluku cihetiyle hâsıl olmuştur. Ne ayrı ne de gayrıdır. Zevkî bir ma'nâdır. Zevk-ı ma'nevî kendi tecellî-i zâtîsiyle zât-ı kadîmesine merbûtiyyetle insândan berk urur. Bu tecellîsi vâsıtasıyla insânda zâhirdir. İnsânın gayrıda ma'dûmdur. Eimme-i esmânın insânda zuhûru, zevk-ı ma'nevînin lem'ası şu'lesinden zâhirdir. Sırr-ı nübüvvet bunda ma'lûm olur. Hakîkat-ı Muhammediyye (sala'llâhu aleyhi ve sellem), bu dem ile mübeyyendir.

Sır, uludur. Mürşidden gayrı sırrı kimse temlîk etmeye kâdir değildir. Zîrâ ukûl ve fehmden hâricdir. Eğer hudûd-ı Hudâ olmayaydı bu sırdan dahi neler söylerdim neler! Lâkin hudûdu tecâvüz etmek olmaz. Bu sözleri dahi içeriden söyleyeyim desem olmaz. Bu ka-

15. Mü'minlerin Allah'a olan sevgisi daha güçlü bir sevgidir..." 2. Bakara sûresi, 165. (H)
16. "O gerçekten güzeldir." (H)

dar dahi söylemeyeyim desem yine olmaz. Bi'z-zarûre biraz söyleniyor. Gâh olur ki, söyleyen ben sanırım ve gâh olur ki, söyleyen ben değilim. Gâh olur ki, iki cihâna sığmam. Gâh olur ki, ben bende mahv olurum. Şöyle ki, eserimden bir nişân bulunmaz. Gâh bir karârgâh-ı bî-karârım.

Ben ben değilem diyeyim sen bensin
Sen sen değilsin ki dine ben sensin

Kâdir değilim ki, 'sen bensin' yahut ben sensin' *demeye. Eğer der isem ki,* 'ben sensin', *kâfir olurum. Eğer dersem ki,* 'sen bensin', *müşrik olurum. Bu sırra âşinâ bir kimseye /28/ mülâkî olamadım ki, onun önünde bu ma'nâyı ortaya getireyim. Nice yıllardır cüst u cû üzerindeyim zât-ı vahdetten âgâh, tahakkuk-ı tevhîd ile hucb-ı tecellîyyât-ı esmâ vü sıfâttan geçmiş ve kesret-i taayyünâttan kurtulmuş bir müsâhib-i cânâna tesâdüf edemedim ki, bu râzı onun huzûrunda gûyâ olayım. Zâlike takdîru'l-Azîzu'l-Alîm!"*

İbrâhîm Hâs

Müşârünileyhin üç-dört mektûbu daha elime geçti. Onları **Müntehabât-ı Ezhâr-ı İrfân** nâm eser-i fakîrâneme derc eyledim. Kemâlât-ı ârîfânesi yüksektir.

İbrâhîm Hâs hazretleri, azîzi Şeyh Hasan Ünsî hazretlerinin menâkıbını cem' ve tahrîr eylemiştir. İstanbul'da Fâtih'te Millet Kütüphânesi'nde Reşîd Efendi kitapları meyânında 479 numarada mukayyed bir nüshası vardır. Bir de İbnü'l-Emîn Mahmûd Kemâl Beyefendi kütübhâne-i husûsîsinde bir nüsha-i asliyyesini gördüm. Ser-â-pâ Hasan Ünsî hazretlerinin tashîhâtı surh ile işârâtı vardır. Aslı İbrâhîm Hâs'ın yazısı olmak muhtemeldir. Dörtyüz sahîfeye yakındır. Bunun bir nüsha-i dîgerîsini de Pazar Tekkesi kütüphâne-i husûsîsinde merhûm Şeyh Hüsâmeddîn Efendi yedinde görmüştüm.

Aydınoğlu Dergâhı Hakkındaki Tedkîkâtım:

Aydınoğlu Tekke ve Mescidi nâmıyla şöhret bulan bu dergâh-ı münîfin bânîsi Saçlı Emîr Muhyiddîn Muhammed b. Abdullâh Efendi'dir. Tebrizlidir. Sultân Bâyezîd zamânında İstanbul kadısı olmuştur. "Kâsım Çavuş Mescidi" de denilmesine bakılırsa, mescidin bânîsi bu zâttır. Minberini vaz'eden Aydınoğlu Şeyh Muhammed Efendi'dir. Bu zât, ricâl-i Kâdiriyye'den imiş. Tophâne'de Kâdirî-hâne'de medfûn imiş. Tekkenin kapısında şöyle muharrerdir:

Erenler Şeyh Şa'bânî tarîk-ı müstakîminden
Açıldı Aydınoğlu Dergehi kim dîdeler rûşen

Hasan Ünsî hazretleri, bu makâm-ı âlîyi sinîn-i medîde işgâl buyurdular. İbrâhîm Hâs meşîhatta bulunmamıştır. Fakat münzevî olmuştur. Tîmârhâneci-zâde Şeyh Muhammed Garîb Efendi'nin meşîhatı vardır. İrtihâlinde meşhûr Köstendil Müftüsü (Nûreddîn-i Cerrâhî ve Ahmed-i Rûmî hazerâtının şeyhi) Ali Efendi hazretlerinin mahdûmu Seyyid Muhyiddîn Efendi şeyh olup, 1174/(1760-61) senesinde âlem-i bekâya rıhletinde Hz. Ünsî civârına defn olunmuştur.

Ba'dehû şu zevât sırasıyla seccâde-nişîn olmuşlardır. Dergâh hazîresinde medfûndurlar:

Şeyh Muhammed Rüşdü Efendi: Ziyâret-i Haremeyn'e muvaffak olmuştur. Yirmidokuz sene meşîhatı vardır. İrtihâli: 1203/(1788-89).

Şeyh Ali Efendi: Ziyâret-i Haremeyn'e muvaffak olup, yedi sene meşîhatı vardır. İrtihâli: 1210/(1795-96).

Şeyh Sun'u'llâh Efendi: Onsekiz sene meşîhatı vardır. İrtihâli: 1228/(1813).

Şeyh Esrâr Efendi: Otuzbir sene meşîhatı vardır. İrtihâli: 1259/(1843).

Son zamânlarda Hayâlî Şeyh Fehmî Efendi, şeyh idi. İrtihâlinde Şeyh İzzî Efendi'ye tevcîh olunmakla tercüme-i hâli cild-i evvelde Kâdirîler bahsinde geçti. Müşârünileyh bu dergâhı ve türbe-i Hasan Ünsî'yi bi-hakkın i'mâr ve tezyîn etmişti. *(Kaddesa'llâhu esrârahum)*

/29/ Hânkâh-ı Hz. Pîr'deki Meşâyıh Hakkında:

Üçüncü cildde Âsitâne-i Hz. Şa'bân-ı Velî'de seccâde-nişîn-i hilâfet olan zevât-ı kirâmın esâmîsini yazmış idim.

ÇELEBİ PÎR MUSTAFA EFENDİ

13. sahîfede ism-i âliyle tezyîn-i sahîfe eyledim. Şeyh Muslihuddîn Mustafa Efendi hazretleri, İsmâil Kudsî-i Çorumî'nin mahdûm-ı mükerremleridir ki, "Çelebi Pîr Mustafa Efendi" diye meşhûrdur. İlm ü kemâlde ferîd-i zamân idi. Karabaş-ı Velî hazretleri gibi bir reh-nümâ-yı tarîkat onun mekteb-i irfânından yetişmiştir. Karabaş-ı Velî, İsmâîl-i Kudsî'ye nisbetle bidâyeten feyz-yâb olup, rütbe-i kemâle mazhariyyeti Çelebi Pîr Mustafa Efendi yedindendir. Ba'zı silsile-nâmelerde İsmâîl Kudsî ile Karabaş-ı Velî arasında bu zâttan bahs olunmaması hatâ-yı fâhiştir. Onaltı sene icrâ-yı

meşîhattan sonra 1073/(1662-63) senesinde âlem-i cemâle intikâl eylediler. *(Kaddesa'llâhu sırrahû)*

ŞEYH ABDURRAHMÂN EFENDİ

Zilelidir. Çelebi Pîr Mustafa Efendi halîfesidir. 1073/(1662-63) senesinde Âsitâne-i Hz. Pîr'de seccâde-nişîn olmuşlardır. Onüç sene meşîhatı olup, 1086/(1675) senesinde[17] âzim-i dâr-ı karâr oldular. Kemâlât-ı ârîfâneleri ve müşâhedât-ı zevkıyyeleri pek yüksektir. Halîfeleri âti't-tercüme Hâfız İbrâhîm Efendi'ye yazdıkları bir mektûb, Hânkâh-ı Hz. Nasûhî seccâde-nişîni reşâdetlü Seyyid Ahmed Kerâmeddîn Efendi hazretleri nezdinde görülüp, sûreti buraya derc ile tezyîn-i sahîfe kılındı.

"*Ey benim ah-ı azîzim Hâfız İbrâhîm Efendi!*

Size dahi ma'lûm olsun ki, hacc-ı sûrîye niyyet eyleyüp, hacc-ı sûrî tedârikine mukayyed iken seher vaktinde hâtiften bir nidâ geldi kim, 'Hâzır ol, hacc-ı ma'nevîye gitsen gerektir. Hacc-ı sûrî hacc-ı ma'nevîye tebdîl olundu.' *denildikte emr-i Hakk'a muntazır iken 1093 senesi mâh-ı Receb'inin yirmiyedinci gecesi (1 Ağustos 1682) mi'râc gecesidir. Âlem-i ervâhta seyr ederken, Rasûl-i Ekrem ve Nebiyy-i muhterem salla'llâhu aleyhi ve sellem mi'râca giderken Burak'a binmişler. Bizi Burak'ın arkasına alıp maan revân olduk. Levh-ı Mahfûz'un yanına varınca,* 'Siz bunda eğlenin, bundan öte izin yoktur.' *buyurdular. Levh-ı Mahfûz'a nazar eyledik. Kendimizin mâh-ı Şa'bân-ı şerîfte dâr-ı fenâdan dâr-ı bekâya rihlet etmemizi gördük ve dahi sizin Şa'bân-ı Velî hazretleri âsitânesinde seccâde-nişîn olmanızı gördük.*

İmdi ey benim kardeşim!

Levh-ı Mahfûz'da yazılan sizsiniz. Hemân fakîri hayır duâ ile duâdan unutmayıp, âsitâne-i saâdette şuğle ve mücâhedeye meşgûl olup, gayret kemerin yedi yerden kuşanıp ve benim evlâdlarımı dahi gözden ve gönülden çıkarmayasız. Ve dahi kapı dervîşi Molla Hasan altı senedir ki, âsitânenin hizmetindedir, makâm-ı sırdan duâ edilmiştir. Lâkin irşâdı sizden olmakla bu cümle te'hîr olunmuştur. Ricâ ederiz ki, irşâd ile behre-mend etmedikçe, salıvermeyesiz. Bize lâzım olan hakkı tebliğ eylemektir. Va'llâhu'l-Hâdî ilâ sebîli'r-reşâd."

/30/ Fi'l-hakîka azîz-i müşârünileyh aynı zamânda irtihâl etmiş ve yerine Hâfız İbrâhîm Efendi geçmiştir. Yazdıkları Arabça bir icâzet-nâmenin mütâlaasından kemâlât-ı ilmiyyeleri de nümâyân olmuştur. (Kuddise sırruhû)

17. Mektûba nazaran 1093/(1682)'tür. Müddet-i meşîhat yirmi olmak lâzım gelir. Mektûbtaki târîh doğrusu olacak.

ŞEYH HÂFIZ İBRÂHÎM EFENDİ

Amasyalıdır. Âsitâne-i Hz. Pîr'de kırk sene seccâde-nişîn-i reşâdet olmuştur. Her ikisi türbe-i şerîfe-i Hz. Pîr'de âsûde-nişîn-i rahmettir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH HÂFIZ AHMED EFENDİ

On sene Âsitâne-i Hz. Pîr'de meşîhat edip, Hicâz'a azîmetinde orada irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Çelebi Pîr Mustafa Efendi'nin mahdûmudur. Elyevm post-nişîn Atâullâh Efendi'nin ceddidir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH MUHAMMED EFENDİ

Hâfız Ahmed Efendi-zâdedir. Onbeş sene meşîhatı vardır. İrtihâli 1155 veya 1156/(1742 veya 1743)'dadır. Türbe-i Hz. Pîr'de medfûndur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH ABDULLÂH EFENDİ

Muhammed Efendi-zâdedir. Yirmi sene kadar meşîhatı vardır. Haremeyn-i muhteremeyni ziyâret kasdıyla ol cânib-i âlîye azîmetle kâlıb-ı nâsûttan tecerrüd etmiştir. Süveyş'te medfûn imiş. 1175/(1761-62) senesine müsâdiftir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH HÂFIZ VAHDETÎ EFENDİ

Şeyh Abdullâh Efendi-zâdedir. Otuzüç veya otuzdört sene kadar meşîhatı vardır. İrtihâli 1209/(1794-95) senesine müsâdiftir. Türbe-i Hz. Pîr'de medfundur. (*Kuddise sırrûhû*)

ŞEYH HÂFIZ ABDURRAHMÂN EFENDİ

Şeyh Hâfız Vahdetî Efendi-zâdedir. Otuzdört sene meşîhatı vardır. Pederinin irtihâli târîhine ve kendisinin 1215/(1800-01)'te seccâde-i meşîhata oturmasına nazaran altı senesi sığar-ı sinni hasebiyle âharının vekâletiyle güzer etmiş olacak. İrtihâli 1249/(1833-34) târîhine müsâdiftir. Türbe-i Hz. Pîr'de medfûn ve rahmet-i Hakk'a makrûndur. (*Kuddise sırrûhû*)

ŞEYH HÂFIZ MUHAMMED SAÎD EFENDİ

Şeyh Hâfız Abdurrahmân Efendi-zâdedir. Elliyedi sene meşîhatı vardır. İrtihâli 1305 veya 1306(1887 veya 1888) senesine müsâdiftir. Türbe-i Hz. Pîr'de defîn-i hâk-i gufrândır. (*Kuddise sırruhû*)

ŞEYH MUHAMMED ATÂULLÂH EFENDİ

Hâfız Saîd Efendi-zâdedir. Pederinin irtihâlinde sığar-ı sinde idi. Meşâyıh-ı Şa'bânîyye'den Bolulu İbrâhîm Efendi altı sene niyâbet edip, 1312/(1894-95) senesinde Atâullâh Efendi fi'len âsitâne-i Hz. Pîr'de seccâde-nişîn-i meşîhat olmuştur. İki mektûbunu cild-i sâlisin sonunda aynen telsîk etmiş idim. Elyevm irşâd-ı tâlibîn ile meşgûl olup, âsitâne-i Hz. Pîr'de Cuma geceleri icrâ-yı âyîn-i tarîkat etmektedirler. İstanbul'u teşrîflerinde görüşmüş ve bi'l-âhare mektûblaşmış idim. Pek terbiyeli, halûk, mükrim bir zât-ı âlî-kadrdir. (*Tavvela'llâhu ömrehû ve zâde'llâhu feyzahû*)

ŞEYH MAHMÛD el-HALVETÎ eş-ŞA'BÂNÎ

Gerede-i cedîde'de medfûn olan bu zât-ı muhteremin, **Risâle-i Tâciyye** nâmıyla bir eser-i ârîfânesini gördüm, gayr-ı matbû'dur. Silsile-i tarîkatını ve târîh-i hayâtını elde edemedim. O risâlenin mütâlaasından pek âlim ve ârif ve âşık bir zât olduğunu anladım. Hiç bir ma'lûmât edinemedim. Burada üç satırcık olsun hakkında yazmak istedim. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

NASÛHİYYE-İ ŞA'BÂNİYYE

/31/ SEYYİD MUHAMMED NASÛHÎ HAZRETLERİ

Reîs-i zümre-i ebrâr Cenâb-ı Pîr Nasûhî'dir
Muhakkak mazhar-ı esrâr Cenâb-ı Pîr Nasûhî'dir

Mübârek ravza-i irfânına rû-mâl olur uşşâk
Mükerrem pîr-i pür-envâr Cenâb-ı Pîr Nasûhî'dir

Gülistân-ı aşk u muhabbette yetişmiş olan bu pîr-i muhteremin aşk u irfânı önünde hiss-i ihtirâm ile mütehayyir ve mütehassis olarak ser-fürû ederim. Müctehidîn-i tarîkattan olup, şuabât-ı Şa'bânîyyeden Nasûhiyye şu'besinin müessis-i muhteremidir.

Üsküdar'da Toygartepesi'nde Bulgurlu Mescid kurbunda Kuşoğlu Yokuşu karşısındaki hânede tevellüd eylemişlerdir. 1058/(1648) veya 1063/(1653) târîhlerinden birine müsâdiftir. Peder-i mükerremleri sipâhiyândan Seyyid Nasûh Bey'dir. Sâdât-ı kirâmdan olup, silsile-i nesebleri ber-vech-i âtîdir:

eş-Şeyh Seyyid Nasûhî Muhammed b. Seyyid Nasûh b. Seyyid İhtiyâruddîn b. Seyyid Gıyâseddîn b. Seyyid Hızır b. Seyyid Ma'sûm b. Seyyid Ahmed b. Seyyid Mahmûd b. Seyyid Alâeddîn b. Seyyid Murtazâ b. Seyyid Hüseyin b. Seyyid Ali b. Seyyid İbrâhîm b. Seyyid Ca'fer b. Seyyid Hasan b. Seyyid İshâk b. Seyyid İbrâhîm b. Seyyid Ahmed b. Seyyid Hüseyin b. Seyyid Mûsâ b. Seyyid Muhammed b. Seyyid Mûsâ b. Seyyid İbrâhîm b. Seyyid Mûsâ b. Seyyid İmâm Ca'fer es-Sâdık b. İmam Muhammed el-Bâkır b. İmâm Zeynelâbidin b. Hz. Hüseyin b. Cenâb-ı Haydar-ı Kerrâr Ali el-Murtazâ. (*Radıya'llâhu anhüm*)

Hadîkatü'l-Cevâmi'de, "*Hz. Nasûhî, Pîr-i Tarîk-ı Şa'bân-ı Velî hazretlerinin neslindendir.*" diye yazılmış ise de hânkâh-ı Nasûhî şeyhi Kerâmeddîn Efendi:

"*Hz. Şa'bân-ı Velî efendimizin evlâdı yoktur. Hattâ teehhül ettikleri de muhtelefün fîhtir. Elyevm post-nişîn bulunan zât, İsmâîl-i Çorumî hazretlerinin evlâdındandır. Hz. Şa'bân-ı Velî efendimizin hulefâsından Şeyh Nasûh isminde bir zât vardır. 976/(1568-69) ile 1000/(1592) arasında olmak muhtemeldir. Gerek Şa'bân-ı Velî efendimizin, gerek Şeyh Nasûh Efendi ile Hz. Pîr arasında yüz otuz seneden ziyâde müddet vardır.* **Hadîka** *müellifi burada yanılmıştır. Bir tarafta tashîh etmek üzere Hz. Pîr, Nasûhî efendimizin Hz. Karabaş-ı Velî mahdûmu olduğunu beyân ediyor ki, burası da doğru değildir. Ve silsile-i tarîkları, Hz. Pîr Şa'bân-ı Velî, Hz. Muhyiddîn-i Kastamonî, Hz. Ömer el-Fuâdî, Hz. İsmâîl-i Çorumî, Hz. Mustafa Muslihuddîn, Hz. Karabaş-ı Velî, Hz. Pîr Seyyid Muhammed Nasûhî (kaddesa'llâhu esrârahum).*" buyurdular.

İş bu tercüme-i hâle ait ma'lûmâtı Fâtih'te Millet Kütüphânesi'nde kütübü't-tevârîh faslında 863 **/32/** numaralı bir eser vardır ki, **Menâkıb-nâme-i Hz. Şeyh Muhammed Nasûhî el-Üsküdârî** nâmındadır. Müellifi Hz. Nasûhî halîfesi Hasan Efendi-zâde Senâî Efendi merhûmdur. Bir de Hânkâh-ı Hz. Nasûhî'de elyevm seccâde-nişîn-i reşâdet olan Seyyid Ahmed Muhammed Kerâmeddîn Efendi tarafından mezkûr eseri tevsîan yazılan **Şemsü's-Sabûhî fî Menâkıbı Pîr Nasûhî** nâm te'lîf-i güzîn vardır.

Bu iki eser âcizlerinin me'hazımdır. Bunların beyânına göre, Hz. Şeyh'in tahsîl-i ulûm ile iştigâl ederek sinleri kemâle gelince, "Muhammed Bey" diye yâd olunmaya başlamış; Muhammed Bey de tekkelere incizâb hâsıl olduğundan ihtilâs-ı vakt ettikçe oralardaki hây u hûy-ı aşktan nasîbe-dâr olmaktan geri durmaz olmuş idi.

Üsküdar'da Mihrimâh Vâlide Sultân Zâviyesi'nde post-nişîn-i irşâd olan Karabaş-ı Velî hazretlerinin uluvv-ı ka'b u kemâlâtını işitince Şeyh Mustafa Efendi nâm zât delâletiyle bir gün müşârünileyhin ziyâretine şitâbân olurlar. Hz. Şeyh, Muhammed Bey'deki isti'dâd-ı fevka'l-âdeyi görünce izhâr-ı muhabbet eder. Muhammed Bey de aynı te'sîr altında kalır. Cenâb-ı Şeyh'e arz-ı nisbet eder. Dâhil-i zümre-i mürîdânı olur. Alâ-rivâyetin erbaîne girer. Şeyh Kerâmeddîn Efendi'nin beyânına göre, müddet-i halvet bir haftadan ibârettir. Burada Hz. Nasûhî'nin odası el-ân mevcûddur. Köşede Karabaş-ı Velî'nin odasının yanındadır, kapısı köşededir. 13. sahîfede bahsi geçti.

Hz. Nasûhî az zamânda ikmâl-i sülûka muvaffak olup, 1085/(1674) senesinde nâil-i hilâfet oldular ki, yirmiyedi yaşına müsâdiftir. Hilâfet cem'i'yyeti günü, Hz. Şeyh başındaki tâcını Muhammed Bey'in ser-i mübâhâtına hümâ-yı devlet gibi koyduğu zamân erbâb-ı hâl u kemâlden olanlar li-hikmeti'llâhi teâlâ Karabaş-ı Velî hazretlerinin başına gâibten bir tâc-ı dîger konduğunu müşâhede etmişlerdir. Şeyh Kerâmeddîn Efendi, "*Elyevm sandûkalarının başındaki tâc-ı şerîf bu tâcdır.*" buyurdular.

Muhammed Bey'de maârif-i ilâhiyye gün-be-gün izdiyâda başlayarak az vakitte kemâlât-ı sübhâniyyeye mazhar olmuşlardır ve şeyhi cânibinden pederleri Nasûh Bey'e izâfetle "Nasûhî" diye talkîb edilmişlerdir.

Şeyhinin emriyle Mudurnu'da irşâd-ı ibâda me'mûren azîmet edip, orada Sun'u'llâh Efendi Zâviyesi'nde neşr-i feyz-i tarîkata başlayıp, onbir sene kalmışlardır ki, bu esnâda Mudurnu'da Abdullâh Rüşdü hazretlerini ve esnâ-yı azîmette Zoravî Muhammed Efendi hazretlerini yetiştirmişlerdir.

Ba'dehû şeyhlerinin emriyle İstanbul'a avdet buyurdular ki, 1096/(1685) târîhine müsâdiftir. **/33/** Mudurnu'da bulundukları zamân azîzleri Limni'de ikâmete me'mûr idi. Bir aralık Hz. Nasûhî Limni'ye azîzini ziyârete gidiyor. Bunu halîfesi İbrâhîm Ağa'ya bir mektûbunda şöyle nakl eyliyor:

"Şeyhim Limni'ye nefy edilmiş idi. Ziyâret-i aliyyelerine iştiyâk hâsıl olduğundan Limni'ye azîmet eyledim. Muvâsalatım günü şeyhim o zamân Limni'de bulunan Mısrî-i Niyâzî hazretleriyle birlikte hamâma gitmişler. Haber aldığımda hemen hamâma gidip, bohçalarını açarak her ikisinin ceplerini para ile doldurdum. Müşârünileyhimâ hamâmdan çıkıp, şeref-i ziyâretleriyle müşerref olmak için Limni'ye kadar ihtiyâr-ı sefer edişime, husûsuyla ahîren gösterdiğim âsâr-ı müvâlâta fevka'l-âde mesrûr olarak şeyhim duâ buyurdu. Hz. Mısrî, 'Âmin!' dedi. O dakîkada kalbime rahmet ve füyûzât-ı ilâhiye oluktan akan yağmur gibi aktı. Münevver oldum. İş büsbütün değişti."

Bâb-ı defterî hulefâsından Tal'at Efendi, **Ferahu'l-Kalb** nâm eserinde ber-vech-i âtî nakl-i beyân ediyor:

"Hz. Mısrî, hamâma teşrîf edip, çıktıktan sonra yanlarında akça bulunmamış ve izhâr da etmemişler. Nasûhî Efendi hazretleri anlayıp, yanlarında ne kadar para var ise ber-takrîb Hz. Mısrî'nin dizleri altına koymuşlar. O da hamâm ücretini verdikten sonra Nasûhî hazretlerine tevecciih edip, "Oğlum! Allâhu azîmü'ş-şândan ricâ ederim ki sana dahi ol derece feyz-i Muhammedî versin ki, sen de ümmet-i Muhammed'e böylece i'tâ edesin." (buyurdu). *Hz. Nasûhî, beyân ederlermiş ki, o zâtın ol vakit duâsının âsârını ve Hakk'ın lutfunu müşâhede eyledim."*

Bu husûsta mektûb-ı şerîf daha etrâflı ma'lûmâtı dîğeri ise menkûlâtı câmi' olmakla teberrüken nakl olundu. **Şemsü's-Sabûhî**'de menkûl olduğuna göre Hz. Nasûhî henüz iki yaşında iken pederi vefât eylemiştir. Bundan bir müddet sonra Üsküdar'da Kefçedede Mahallesi'nde Ahmediyye Câmi'-i şerîfi karşısında bir hâneye nakl edip, burada iken Karabaş-ı Velî hazretlerine intisâb eylemişlerdir.

Mudurnu'dan İstanbul'a avdetlerinde Doğancılar'da Çakırcı Hasan Paşa ve Süleymân Paşa câmi'lerinde iki sene kadar icrâ-yı âyîn-i tarîkat buyurdular. Bir gün

mürşid-i mükerremlerinin nezdinde Doğancılar'dan geçerken hânkâhın olduğu mahalli göstererek, "*Oğlum! Burası inşâa'llâh senin yüzünden ma'mûr olup, ilâ yevmi'l-kıyâme* **Âsitâne-i Nasûhî** *diye şöhret bulur*." sûretinde keşf-i istikbâl buyurduklarından, fi'l-hakîka bir müddet sonra sebeb-i zuhûruyla Hz. Nasûhî burada âsitâne te'sîsine muvaffak olmuşlardır. Süleymân Paşa Câmii'ndeki kürsüleri el-ân mevcûddur.

/34/ Mazbût olduğu üzere Hz. Şeyh'in eazz-ı muhibbânından Yeniçeri Ağası Hasan Ağa ilk bânîdir. Sonra vâridât-ı vakfiyye dûçâr-ı sekte olunca Hz. Nasûhî bu yüzden... kese mikdârı borç edip, bir kaç seneler emr-i idârede azîm ızdırâb çekmiş ve edâ-yı deyne muvaffak olarak 1116/(1704) senesinde Vezir-i a'zam ve Sultân Mehmed-i râbiin kerîmesi Hatîce Sultân'ın zevci Dâmâd Hasan Paşa minber te'sîs ve ba'zı mertebe vâridât temîn eylemiştir.

* * *

İstitrâd kabilinden arz edeyim: Hasan Paşa ikidir. Birisi Yeniçeri Ağası Hasan Paşa'dır ki, evvelâ âsitânenin inşâsına başlayan zâttır. Fakat taahhüdât-ı vakfiyyeyi hüsn-i îfâ edemediğinden Hz. Pîr, nakl olunan sıkıntıya ma'rûz kalmıştır. Dîğeri Hatîce Sultân'ın zevci Vezîr-i azam Hasan Paşa'dır.

* * *

Hz. Nasûhî zamânında dergâhın inşâsı 1099/(1688) senesine müsâdiftir. Şâir *Zamîrî* ondört beyitli bir târîh söylemiş, her beytinde be-hesâb-ı ebced 1099 târîhini çıkarmıştır. Son beyitleri:

(كان تاريخاً على هذا المقام) = 1099[18]

(مبدأ العرفان وبيت السالكين) = 1099

Resm-i güşâdı leyle-i Kadr'e müsâdiftir. Hz. Nasûhî burada kırküç sene meşîhat buyurmuşlardır. Ancak eâzım-ı ümmetten ekserine ârız olan belâ-yı iclâya Cenâb-ı Nasûhî de ma'rûz olmuş ve 1126 senesi Rebîu'l-âhirinde (Nîsân 1714) Kastamonu'ya azîmet ve Hz. Pîr Şa'bân-ı Velî efendimizin hânkâh-ı muallâlarında ihtiyâr-ı ikâmetle Zilhicce 1128 (Kasım 1716) senesinde İstanbul'a avdet buyurdular. Orada onsekiz ay kaldılar ve bir erbaîn çıkarmışlardır.

Hz. Nasûhî hulefâsından Hasan Efendi kendi zamânında bulunan meşhûr meşâyıhın tercümelerinden bâhis bir eser yazmış, gördüm. Onda der ki:

"*Hz. Nasûhî, Kastamonu'ya teşrîflerinde zâhiren nefy ve âlem-i ma'nâya hicret yolunda kayıktan bir çemen-zâr mahalle çıkıp, orada Hz. Hızır (aleyhi's-selâm)'a mülâkî ola-*

18. İbârenin hesaplanmasından 1170 çıkmaktadır. (H)

rak bir sâat mikdârı sohbet-i hâssu'l-hâsda muhabbetleri muhakkaktır. Hattâ vedâda üç dört hatveden sonra gayb olup, ne tarafa gitdiğine kimse vâkıf olmadığından gerek kayıkçılar gerek sâirler, "Bu devletlü kimdir?" *diye azîzimden suâl eylediklerinde,* "Bu azîze Hz. Hızır derler." *cevâbında bulunmuşlardı.* "

Hz. Nasûhî'nin fazl u kemâli şâyi' olunca pâdişâh-ı zamânın ârzûsuyla 1117 senesi Recebinde (Ekim 1705) her salı günü Eyüp Sultân Câmi'-i şerîfinde va'z etmek üzere uhde-i şerîfelerine kürsü şeyhliği de tevcîh buyurulmuştur.

Gülşen-i Meşâyıh-ı Selâtîn'de ve **el-Âsâru'l-Mecdiyye fi'l-Menâkıbı'l-Hâlidiyye** nâm eserde mestûr olduğu üzere irtihâllerine kadar bu hıdmet-i şerîfe uhdelerinde kalmıştır. Her salı günü Üsküdar'dan Eyüp Sultân'a âzim olurlardı. Salât-ı zuhr akabinde hıdmet-i şerîfelerini edâya mukaddim olurlardı. Hattâ bazan telâtum-ı deryâ olup, Hz. Şeyh kayığa bindikleri anda li-hikmeti'llâhi teâlâ kayığın her iki tarafından beşer arşın genişlikte deniz sâkin olup meşakkatsizce azîmet ve avdet buyururlar imiş. Şu hâl Üsküdar kayıkçılarının ma'lûmu oldukta o gün fırtına hasebiyle İstanbul'a gelip gidemeyenler Hz. Nasûhî Efendimizi **/35/** bekler ve kayıklarının peşinden kayıklarla ve selâmetle gider gelirler imiş. Hz. Pîr âsitânesi civârı sâkinlerinden Fâik Bey nâm müsinn bir zât bunu te'yîd ve yakın vakte kadar kayıkçılar beyninde "Nasûhî Yolu" diye Üsküdar'dan İstanbul'a bahren bir tarîk-ı mahsûs-ı müştehir olduğunu beyân eylemiştir.

Müstakim-zâde **Hülâsatü'l-Hediye** nâm eserinde böyle bir kerâmeti Hz. Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî (*kuddise sırrûhu'l-âlî*) hakkında nakl edip, ahîren tab'olunan **Külliyyât-ı Hüdâyî** nâm eserde Pîr-i müşârünileyh nâmına da böyle bir kerâmet nakl olunmuştur. Her iki sultân-ı tarîkat için pek basît olan böyle bir kerâmetin birine tahsîsi taraf-dârı değilim. (*Kaddesa'llâhu esrârahümâ*)

Çiçek Merâkı:

Nz. Nasûhî'de ilm-i ezhâr mütehassıslığı da vardır. Sad-berg gülünü ta'mîm eden ve bir de karanfil çiçeği envâını husûsiyle gâyet makbûl addedilen zühreli beyâz karanfili nemâlandıran müşârünileyh hazretleridir. İlm-i ezhâr ulemâsı müşârünileyhi kemâl-i ihtirâmla yâd ederler.

Şekl-i riyâzet ve ve mücâhedelerini tasvîren nakl olunur ki:

"Gurre-i Receb'de halvete girip, îyd-i fıtr gecesi çıkarlardı. İki erbaîn bir i'tikâf olmak üzere ba'zı kerre bir erbaîn ve bir i'tikâf ile halvet buyururlardı. Aşr-ı Zi'l-hicce ve aşr-ı Muharremde onar gün halvet-güzîn olur, Saferin ikinci günü erbaîne girer, Rebîu'l-evvelin on ikinci gecesi çıkarlardı ki, leyle-i mevlidi'n-Nebî'ye müsâdif-

tir. 1108/(1696-97) senesinde kâmilen halvet-güzîn olmuşlar; yirmidört sâatte bir iftâr eylemişlerdir. Yağlıdan, tuzludan perhiz edip, tuzsuz çorba, tuzsuz poğaça ile iktifâ ederlerdi. Yirmidört sâatte yedikleri otuz dirhemi tecâvüz etmezdi."

Mülâhaza:

Bu satırları okumak kolaydır. Fakat Hz. Şeyh'in derece-i riyâzetini düşünmek lâzım gelince, akl-ı beşerin dûçâr-ı hayret olmaması mümkün değildir. Hz. Şeyh her geceyi Kadir bilir, her gece tesbîh namâzı ve yüz rek'at namâz kılarlar imiş. Elyevm âsitâne-i Hz. Nasûhî'de seccâde-nişîn Kerâmeddîn Efendi nakl eyledi: Hz. Nasûhî, onbeş sene mütemâdiyen savm-ı Dâvûd ile dem-güzâr olmuş, arka üstü yatmamış, üzerinden nâfile namâzlardan bir namâz fevt olmamış, ayak uzatmamış, dâimâ diz üstü otururlar imiş.

İznik'te defîn-i hâk-i ıtır-nâk olan Eşref-zâde Abdullâh-ı Rûmî hazretlerinin âsitânelerini ziyâret buyurdukları da anlaşılıyor, Eşref-zâde Asitânesi post-nişîni olan zât iâde-i ziyâret emeliyle Üsküdar'da Hz. Nasûhî Asitânesi'ne misâfir **/36/** olmuşlar ve mektûblarında, (هذا من فضل له الحمد له الشكر)[19] diye misâfir hakkında ızhâr-ı sürûr eyliyorlar. Ve esbâb-ı ta'zîmiyyeyi nasıl ihzâr edeceğim diye ızhâr-ı endîşe buyuruyorlar ve dîğer bir mektûblarında, *"Ecelden emân mukadder ise inşâa'llâh îyd-i şerîfe değin..."* olacaklarını beyân ile derece-i riyâzetlerini ızhâr ediyorlar.

Hz. Nasûhî tütün içmezler imiş. Fakat içenlere mümânaat etmezler, müsâid bulunurlar imiş. Hasan Ünsî ne içer, ne de içirtirmiş. Tütün içmek isteyenlere, *"Hz. Nasûhî Asitânesi'ne gidiniz."* diye serzeniş-kârâne latîfede bulunurlar imiş. Hz. Nasûhî esâsen deryâ-dildir.

İrtihâlleri:

Âsitâne-i Nasûhiyye'de seccâde-nişîn Şeyh Seyyid Kerâmeddîn Efendi'nin nakl u beyânına göre, Şeyh Abdulehad en-Nûrî hulefâsından Şehremîni'de medfûn Şeyh Nazmî Efendi hafîdi Şeyh Îsâ Efendi'nin kerîmesi ağır bir hastalığa dûçâr olup, müdâvât-ı cismâniyyeden bir semere-i âfiyet imkânı olamayınca Hz. Nasûhî'ye gelip, kerîmesi hakkında Cenâb-ı Şâfi-i hakîkîden temenniyyâtta bulunmasını ricâ eder. Hz. Nasûhî, hastanın levh-i mahfûzdaki mukadderâtına nazar edip, onun yerine kerîmelerinden birini kurbân verirse halâs mümkün olacağını görür. Hanîfe ve Sâliha ve Râziye isiminde üç kerîmeleri vardı. Harem dâiresine girer, kerîmelerine hitâben, *"Evlâdlarım! İçinizde kendini Cenâb-ı Hakk'a kurbân verecek hanginizdir?"* diye sorar. Hanîfe Hânım kurbân olmağa atılır. Hz. Nasûhî, Fâtiha buyurur. Îsâ Efendi'nin kerîmesinde

19. "Verdiği bu fazl u keremden dolayı O (Allah'a) hamd ve şükür gerekir. " (H)

derhâl eser-i şîfâ, Hz. Hanîfe'de ise eser-i vefâ zuhûr eder. Önce hastalanır, sabâh namâzı vakti ağırlaşır, peder-i muhteremlerini nezdlerine gelmek ricâsında bulunur. Hz. Nasûhî, sabâh namâzı ile meşgûl iken haber gelir. *"Ziyâretimle iâde-i âfiyeti gayr-ı kâbil. Şimdi ise sabâh namâzı vaktidir. Farzın te'hîri, bizim için kazâsı câiz olmayan hâlâttandır. Emîr büyüktür. Selâm söyleyin Allâh Teâlâ hazretleri îmân-ı kâmilden ayırmasın. Hz. Fahr-i kâinât efendimizin şefâatına mazhar buyursun."* buyurmuşlardır. Hz. Hanîfe'nin rûh-ı pür-fütûhu mele-i a'lâya uçmuştur. Âsitânede medfûn ve rahmet-i Rahmân'a makrûndur. 1130 senesi Ramazân-ı şerîfi ibtidâsına (29 Temmuz 1718) müsâdiftir.[20] İrtihâli şehr-i Ramazân'ın birinci günü olduğunu naklen Kerâmeddîn Efendi söyledi.

Hanîfe Hânım'ın kabri, dergâhın ilk kapısından girilince soldaki mezârlığın duvar kenârındadır ve kitâbe-i seng-i mezârı böyledir:

" Allâh sübhânehû ve teâlâ Şeyh Nasûhî Efendi merhûmun kerîmesi Hanîfe Kadın'ın rûhıçün ve bi'l-cümle mü'minîn ve mü'minâta rahmet eyleye. el-Fâtiha! 1130."

Hz. Pîr efendimiz pek ziyâde muhabbetleri olan kerîmelerinin irtihâllerinden bihasebi'l-beşeriyye müteessir olduklarından, *"Ya Rab! Kızımın kabri önünden ben kulunu sağ olarak geçirme!"* diye niyâz eylediklerinden 1130 senesi şehr-i Ramazân'ının onyedinci gecesi (14 Ağustos 1718) gül-şen-i lâhûta revân oldular. Ve hayât-ı sûriye ile kerîmelerinin kabri önünden geçmek nasîb olmaması ârzûları yerini buldu. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Cenâb-ı hak cümlemizi mazhar-ı şefâatları buyursun âmîn!

/37/ Her sene Ramazân-ı şerîfin onyedinci gecesi hânkâh-ı şerîfte, âşıkân, ârîfân, muhibbân ve dervîşân cem' olur, cemâat ile salât-ı işâ ve terâvîh ba'de'l-edâ Hz. Pîr'in türbe-i şerîfesinde mahfûz olan tâc-ı şerîf teberrüken ziyâret, ba'dehû azîm cem'iyyet ile icrâ-yı âyîn-i tarîkat olunur; hatm-i şerîf indirilir; duâlar edilir; istişfâ olunur.

Sandûkalarının üzerindeki tâc-i şerîf hîn-i hilâfetlerinde Karabaş-ı Velî hazretleri tarafından ihsân olunan tâc-ı şerîftir. Ziyâret olunan tâc-ı şerîf, yine Karabaş-ı Velî'nin Hz. Nasûhî'ye ihdâ eyledikleri tâc-ı şerîftir.

Karabaş-ı Velî Hicâz'a giderlerken sâlikân ve müntesibânı, *"Efendim! Biz bundan sonra kimden tesellî bulacağız; kimin etrâfında toplanacağız."* diye suâlde bulununca, *"Benim tâcımı kimde görürseniz, onun etrâfında toplanırsınız."* buyurmuşlardır ve tâc-ı şerîf-

20. Muharrir-i fakîr, bu târîhte bir sehv-i beyân vardır demek isterim. Zîrâ Şeyh Îsâ Mahvî Efendi'nin irtihâli **Sefîne-i Evliyâ** c.III, s.375'te 1127/(1715) senesine müsâdiftir. Şu hâlde bu târîh her hâlde Îsâ Efendi'nin hâl-i hayâtına müsâdif olan daha evvelki zamâna müsâdiftir. Bunun te'lîfi de mümkinâttandır. Ya'nî Îsâ Efendi irtihâlinden üç sene sonra ya mükâşefe ya hâl-i menâmda Hz. Nasûhî'ye görünmüş ve kerîmesine bahs etmiştir. Ehlu'llâh için bu hâl zor bir şey değildir.

lerini Hz. Nasûhî'ye ihdâ ettiklerinden herkes nûr-ı Hz. Nasûhî'nin etrâfına toplanmışlardır. İşte ziyâret olunan tâc-ı şerîf budur. Bildiğimiz Şa'bânî tâcıdır; destârı siyâhtır. Lehü'l-hamd mükerreren ziyâret eyledim.

Hz. Pîr'in hırkaları dahi mahfûz olup, rengi yeşildir. Boyunun uzunca olmasına göre müşârünileyhin tavîlü'l-kâme oldukları istidlâl olunmaktadır.

Hîn-i irtihâllerindeki metrûkâtını Şeyh Kerâmeddîn Efendi, Üsküdar Mahkeme-i Şer'iyyesi'nde kuyûd-ı atîkadan istihrâc eylediklerinden müfredâtını gördüğümde, Hz. Şeyh'in cidden bu âlem-i fânîye rağbet-kâr olmadıklarına fi'len yakîn hâsıl eyledim.

Elyevm medfen-i mukaddesleri o zamân dergâhın bahçesi imiş. Bi'l-âhare üzerine türbe inşâ olunmuştur. Gerek hânkâh gerek türbe Üsküdar harîk-ı kebîrinde tu'me-i lehîb olup, şimdiki binâ sonradan inşâ olunmuştur. Elyevm ma'mûr ve müzeyyendir.

"el-Vâizü'l-kâmil" (الواعظ الكامل) ve "rehrev-i tarîkat" (رهرو طريقت) târîhleridir. Hâfız Hüseyn-i Ayvansarayî, **Vefeyât-nâme**'sinde "hilkat" (خلقت) diye bir muammâlı târîh kaydetmiştir. Kabr-i enverlerini ziyâret esnâsında,

Nasûhî Pîr-i nâsih Ekrem-i aktâb-ı âlemdir
Anın kalb-i kerîmi sırr-ı pâk-ı Hakkı hâvîdir
Gel âdâb ile yüz sür ravza-i irfânına **Vassâf**
Bu türbe hâke inmiş beyt-i ma'mûr-ı semâvîdir

diye bir kıt'a sânih olmuş idi. Elyevm levha hâlinde takdîm olunmuştur.

İrtihâlleri üzerine şuarâ-yı zamânın müteaddit târîhleri vardır:

Zamîrî *fevti târîhin didim giryân olup hayfâ*
Geçüp gitdi Nasûhî âlemin kutbu bu âlemden

* * *

/38/ *Kutb-ı âlem gavs-ı ekrem melce-i ilm-i yakîn*
Şeyh Muhammed bin Nasûh ol kıble-gâh-ı vâsılîn

Nâmı âlemde Nasûhî olmağa bâdî budur
Vâlidi ismiyle ma'rûf idi ol merd-i güzîn

Ârif-i ilm-i ledünnî mazhar-ı esrâr-ı hû
Lâ-cerem mekşûf idi ana ulûm-ı mürselîn

Nûr-ı tevhîd ile idüp hem derûnun tasfiye
Aşk-ı Mevlâ ile olmuşdu cihânda kâm-bîn

İftihârıydı tarîk-ı Halvetî'nin ol azîz
Ehl-i vecdin serveri idi imâmü'l-ârifîn

Nice sâl irşâd ile me'mûr olup bu âlemi
Menzil-i maksûda irdi sâyesinde sâlikîn

Zâhir u bâhir nice keşf ü kerâmâtı anın
Gam yeme dahl etseler ana gürûh-ı münkirîn

Kadrini ancak zevi'l-kadre suâl it kâmilin
Bilir erbâbı ne denlü olsa cevher nâzenîn

Rûh idi cism içre ol er Üsküdar'a hâsılı
Kâlıb-ı bî-rûh kaldı şehrimiz etsin enîn

Terk idüp kesret libâsın ol vücûd-ı muhterem
Eyledi vahdet makâmın kendine huld-i berîn

*Cânib-i "**firrû ila'llâh**"a azîmet eyleyüp*[21]
Da'vet-i Rahmân'a gitdi kıldı ahbâbın hazîn

Evsat-ı mâh-ı sıyâmda eyledi azm-i bekâ
Vuslatı îyd ile ikrâm ide Rabbu'l-âlemîn

Gark-ı envâr-ı tecellîyyât idüp ânen fe-ân
Hâb-gâhını metâf it kudsiyâna yâ Muîn

Firkatıyla sûze gelsin bu felekler dem-be-dem
Âh u zâr u nâleler itsin gürûh-ı sâlihîn

*Sem'-i cânına İriştikde nidâ-yı "**irciî**"*
Rûh-ı pâkin hû diye teslîm-i Hû kıldı hemîn

21. (. ففِرُّوا إِلَى اللّٰه) "O halde Allah'a koşup (sığının)..." 51. Zâriyat sûresi, 50. (H)

Azm-i bâkî eyledi hay rahmetu'llâhi aleyh
O(la) sâl-i rıhleti ol kâmilin bil ey emîn

Cem' olup evlâd u etbâı mübârek kabrine
Didi târîh hâdi-i zühhâd şeyhü'l-ekmelîn

Medfen-i pâkin ziyâret eyleyen âşıkları
Didiler târîhini hay mâte kutbu'l-âşıkîn

İde Mevlâ mehbıt-ı rahmet makâmın dem-be-dem
Bir çıkınca oldu bir târîh-i ra'nâ nâzenîn

Mak'ad-ı sıdk it makâmını anın lafzı dahi
Medd-i âhın hazfi ile oldu târîh-i metîn

Hûr u gılmân hâb-gâhını ziyâret eyleyüp
Didiler bir beyt içinde iki târîh nev-zemîn

İrdi gûş-ı cânına çün kim nidâ-yı **"ircii"**
Cânib-i firdevse gitdi kıldı ahbâbın hazîn

İki ârifler çıkup didi mücevher harf ile
Da'vet-i Rahmân'a gitdi kıble-i ehl-i yakîn

Harf-ı cevherle muammâ gûne bir târîh dahi
Menzil-i bâkîye gitdi tâc-ı re'si'l-ârifîn

İde ol vahdet sarâyında muhalled meskenin
Mısraaının cevheri de oldu târîh-i mübîn

Çıkdı üçler iki def'a iki târîh didiler
Şeyh-i Ekber rûhına el-Fâtiha yâ müslimîn
(شیخ اکبر روحنه الفاتحه یا مسلمین)

* * *

Vak'a-nüvîs Lutfî Efendi merhûmundur:

Âsitân-ı devletin yâ Hazret-i Kutb-ı Nasûh
Eylemiş erbâb-ı hâcâta Hudâ'(mız) bâ-fütûh
Ravza-i kudsiyyene yüz sürdüğüm günden beri
Artmada feyz-i muhabbet doğmada nûr-ı sünûh

* * *

/39/Bir muammâyı beyân:

"Şeyh-i Ekber" (شیخ اکبر) lafzının miâtı 1100 eder. (ش=300+خ=600+ر=200) **"Şeyh-i Ekber"** (شیخ اکبر) lafzının aded-i hurûfu 7'dir. (Toplam) 1107 olur ki, o sene-i mübârekede kutbiyyet ihsân buyurulmuştur ki, ona remzdir. **"Şeyh-i Ekber"** (شیخ اکبر) lafzının âhâd u aşerâtı (ی=10+ا=1+ك=20+ب=2) cem'an yekün 33, **"Şeyh"** (شیخ) lafzı **bir** ve **"ekber"** (اکبر) lafzı **bir** ki, cem'an **otuzbeş** olur. Kendilerinin otuzbeşinci nefs olduklarından mâ-sadaktır.

Bu rumûz ba'zı rüyâ-yı sâdıka ile mübeşşer olan bendelerinden me'hûzdur.

* * *

Âsâr-ı Aliyyeleri:

1. **Risâle-i Rüşdiyye fî Tarîkati'l-Muhammediyye.** Hulefâsından Abdullâh Rüşdü Efendi için yazmışlardır.
2. **Risâle-i Fahriyye fî Tarîkati'l-Ahmediyye.** Şeyh Kerâmeddîn tarafından tercüme olunmuştur. Hulefâsından Fahreddîn Efendi için yazmışlardır.
3. **Risâle-i Velediyye.** Şeyh Zekâî Efendi tarafından şerh edilmiştir.
4. **Şuabu'l-İmân.**
5. **Mecmûatü'l-Ehâdîs.** Hz. Hâlid b. Zeyd (*radıya'llâhu anh*)'ın naklettikleri ehâdîs-i şerîfedir.
6. Mev'ize sûretiyle on cilde münkasım, usûl-i müfessirîn üzere birçok aksâmı hâvî tefsîr-i şerîf. Sûre-i Fâtiha'dan sûre-i Nâs'a kadardır. Otuzaltı senede yazılmıştır. Müfredâtı, Sûre-i Mü'min, Sûre-i Nûr, Sûre-i Furkân, Sûre-i Şuarâ, Sûre-i Kasas, Sûre-i Ankebût, Sûre-i Yâsîn, Sûre-i Sâffât, Sûre-i Sâd, Sûre-i Nahl, Sûre-i Zümer.
7. **Şerh-i Gazel-i Muhammed el-Mısrî.** *"Yâ câmia'l-Esrâri ve'l-Fezâil"* diye başlayan gazeldir. Şerhi Arabçadır.
8. **Mükâşefât-ı Vâkıât.**
9. **Risâle-i Ta'birât li'ş-Şeyh Muhammed en-Nasûhî.**
10. **Dîvân-ı İlâhîyyât.** Müretteb olan nüshası hânkâhta yoktur. Bir kitapçıda olduğunu haber alan Şeyh Kerâmeddîn Efendi iştirâya şitâbân olmuş ise de kitapçı ortadan gâib olmakla elde edilmesi imkânı kalmamıştır. Hânkâhta yüz kadar parça manzûmât-ı aliyyeleri vardır.
11. **Mürâsele-i Pîr.** Yüzseksen kıt'a mektûb-ı mürşidânelerini hâvîdir.
12. **Mürâselât.** Enderûn'da Hazîne Kethüdâsı olup, Edirne'de bulunan İbrâhîm Ağa b. Osmân'a dört tavra ait yolladığı mektûbâttır. Bir nüshası kütüphâne-i fakîrâneme zînet verir. Dört tavırdan ilerisi müşâfeheten vâki' olup,

müşârünileyh o zamân İstanbul'a gelmiş ve irtihâline kadar burada kalmıştır. Hazretin ayak ucunda defîn-i hâk-i gufrândır Bir kaç mektûbunu teberrüken yazacağım. Her biri hazine-i irfândır.

/40/ Mektûbât'ından:

"Müddet-i ömrümde Ravza-i Mutahhara alâ sâhibihâ efdalü't-tahiyye firâşetinden bir kırata nâiliyyeti ârzû ederdim. Fakat esbâbına taakkul ve husûlüne âzim olmağa akıl tecvîz etmezdi. Me'yûs bir hâlde ömrüm geçerdi. Geçenlerde hiç ömrümde görmediğim, bilmediğim bir zât gelip, "Sizin Hz. Eyüp Câmi'-i şerîfinde cemâati muhabbet-i bedr-i kâinât aleyhi ekmelü't-tahiyyâta teşvîkâtta bulunmaklığınız hasebiyle rûh-ı pür-fütûh-ı risâlet-penâhîleri hoşnûd olmuş ki, ben kuluna emr ü işâret olunarak, size ani'l-gıyâb bir berât-ı firâşet-i saâdet istihsâl eyledim, alınız." *diye elime verince, medhûş oldum. Sürûrumdan figânım eflâke çıktı. Cümle fukarâ şu hâlden vecde geldiler. Lehü'l-hamd, lehü'l-i'tâ, lehü'ş-şükr, lehü'n-ni'mâ."*

* * *

"Benim oğlum!

Cenâb-ı Hak size vüs'at-ı maîşet ihsân etsin. (. وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَن يَشَاء).[22] *Lâkin benim oğlum i'tânızın vechen li'llâh olduğu ma'lûmum. Bezl güzel. Eğer şu hediyyeniz ne derece güzel bir tohumdur. Bilseniz ki,* (مَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِّئَةُ حَبَّةٍ)[23]

Böylece hüsn-i i'tikâd edip, Cenâb-ı Hakk'a kalbinizi rabt eyleyiniz. İlâ yevmi'l-kıyâme handân sâhibi olursun. (وَاللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِير)[24] (إنما الأعمال بالنيات)[25] *Kasd-ı kalbiniz vechu'llâh olsun. Nehy-i münker, emr-i bi'l-ma'rûf bize vâciptir. Eylediğim hediyye tevfîk-i ilâhîdir, meşreb-i İbrâhîm'dir. İki cihân saâdeti bundadır. Siyyemâ, fukarâ-yı izâm halvettedir. Fukarâ, ibâdu'llâhtır. Hizmetim vechen li'llâhtır diye muhkem i'tikâd eyleyesin. Bu kadar tafsîlat yeter.*

Nasûhî azîzin hizmetini, mutlaka hıdmet-i tarîkat bilesiniz. Kırk yıldır lehü'l-hamd hâdimu'l-fukarâyım. Fukarâsız bir lokma yemedim. Nisâba mâlik olmadım. Ba'zan kese ile geldi, iddihâr etmedim. Bu pederiniz hizmetkâr-ı tarîkattır ve's-selâm."

* * *

22. "... Allah dilediğine kat kat fazlasını verir..." 2. Bakara sûresi, 261. (H
23. "Mallarını Allah yolunda harcayanların örneği, her birinde yüz tane bulunan yedi başak bitiren bir tane gibidir." 2. Bakara sûresi, 261. (H)
24. "... Allah her şeye kâdirdir." 2. Bakara sûresi, 284 ve başka ayetler. (H)
25. "Ameller niyetlere göredir..." Buhârî, **Sahîh**, Bed'ül-vahy, 1; Îmân, 41...; Müslim, **Sahîh**, İmâre 155; Ebû Dâvûd, **Sünen**, Talâk, 11; Tirmizî, **Sünen**, Fezâilü'l-cihâd, 16; Nesâî, **Sünen**, Tahâre, 59; Talâk, 24; Îmân, 19; İbn-i Mâce, **Sünen**, Zühd, 26; Ahmed İbn-i Hanbel, **Müsned**, I, 25; II, 60. (H)

Merhûm Abdülkerîm Efendi'nin tekkesine gitmiş idik. Be-emr-i Hudâ etrâf-ı melekûttan hıdmet-i duânıza iştigâle âzim olan Şeyh Ahmed karındaşınız, âlem-i erhâmdan âlem-i nâsûta gelmişlerdir. Lehü'l-i'tâ, lehü'l-in'âm geldik, eşk-feşân, dîdegiryân bulduk. Hayr-ı mukaddem, âşık dedik.

Lisân-ı hâl ile şöyle takrîr-i kelâm eyledi ki:

"Âlem-i ıtlâktan, dâr-ı teklîfe gelen ağlamaz mı? Maahâza bir dâr-ı mihen bu ki, muvânesete enîs yok, mecâlisde enîs yok, safâdan eser yok, muhabbeti mihnet, râhatı zahmet, şeb' u cûdan âhir varı yoktan elîm, encâm-ı kârı sekerât-ı mevt, âlem pür elem, bırakın beni ağlayayım. Yüreğim derdine merhem koyayım." dedi. Bî-karâr olmasun deyü kundakladılar; cihânı görmesin deyü duvakladılar.

Âdeti'l-belde irsâlü's-şerbet ile ihvân u ahıbbâdan istid'â-ı duâ hayr-ı mukaddem ile mübârek elinizi bûs ederler. Bu bâbta dahi zahmet mülâhazasında olmazsız. **/41/** Sermed-i velâdette duâ müstecâbdır. Hakkınızda hizmete duâmıza tasdîkiniz matlûbumdur. Gayr değil. Müslüman Kur'ân'a îmânı olandır.

(وما أنفقتم من خير فهو يخلفه ومن جاء بالحسنة فله عشر أمثاله) *"Eylediğin sadakâtı Allâh için ettinse, Allâh asdaku'l-kâilîndir. Sen yokluk görmezsin. Acûl olma! Senin devletin mâ-verâ-i ukûldür. Fe'fhem ve yetefattan. el-Fâtiha."*[26]

* * *

"Bi'smi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm. El-Hamdü li-veliyyihî ve's-Salâtu alâ nebiyyihî!

Benim oğlum!

Sünnet-i müekkede ve gayr-ı müekkedeyi zinhâr terketmeyesiniz. Ve icrâ-yı ahkâm-ı garrâya bezl-i makdûr edesiniz. İhyâ-yı erkân-ı evliyâu'llâh için fedâ-yı cân kılasınız. Kula Allâh'tan akreb yoktur. Allâh'tan enfa' yoktur. Bu bâbta ihtimâm üzere olasınız. Nâ-dîde-i âlem olursun. Sâhil-i şekke uğramayıp, şeyh-i mihrâb-ı rûhânî edip, hulûs üzere teveccüh-i ila'llâh'ta bulursunuz. Nasûhî, senin hakkında eylediği ictihâdın ecrini zâyi etmeye. Gördüğünüz rü'yâyı elinizde olan kavânîn-i ta'bîre tatbîk edersiniz. İnsâna bir din, bir mezheb, bir meşreb, bir kıble, bir teveccüh, bir Allâh kâfîdir, Hafîz'dir vesselâm."

* * *

بسم الله الرحمن الرحيم .

والصلاة والسلام عليك يا أول خلق الله وخاتم رسل الله .

الله الله فداك روحى يا حبيب الله . عليك أفضل الصلاة أكمل التحيات .

26. 6. En'âm sûresi, 60. (H)

يا رؤف ، يا رحيم! فداك صورى وقلبى يا رسول الله! أنت النبى الكريم ، المطاع عليك أنوار ذات الله . يا عروس مملكة الربانية ، أنت سلطان السلاطين النبوة والرسالة وحملة عرشه وجميع خلقه . صلاة سرمدية وتحية أبدية إلى يوم القيامة . آمين ، والحمد لله رب العالمين

يا هو من رآنى فقد رأى الحق! آمنا بك وصدقناك! [27]

"Görmeyen anı görmez cânânı. (...هَذَا من فَضْلِ رَبِّي...)[28] (ذَلِكَ فَضْلُ اللَّه يُؤْتِيه من يشَاء...)[29] (وَفِي ذَلِك فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ)[30] (فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا)[31].

*Yine arz-ı cemâl itdi Yûsuf-ı cânânım**
Fedâ olsun ana bin cân-ı cânânım

Benim saâdet-i ezeliyyeye mutavâsıl oğlum! Benim devlet-i ebediyyeye nâil oğlum! Ve kıymetli veled-i pür-nûrum! Hafezeke'llâhu teâlâ ani'l-a'câbi ve'l-vücûd ve esbeteke'llâhu fi'l-kerîmi'l-vücûd. Bu saâdeti görmeye heves eyle, tekrâr tekrâr heves eyle. Sû-i edeb değildir. Rasûl-i ekremîn zât-ı pâkini tahayyül etmekte yetmişbin hâssa vardır. Evveli imân-ı kâmil ile gitmeğe delâlet eder. Bu bâbta söz çoktur. Hâzihî katretun min katarâti'l-bihâr. Vasfuhû'l-kerîm.

Bi'smi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

Îydiniz, îyd-i visâl olsun. Iydiniz, ıyd-i cemâl olsun. İki cihânda azîz olasınız. Güzel tebrîk-i ıyd-ı tarîkat etmişsiniz. Feala'llâhu'l-kabûl. Ecr-i cezîl sevâbıyla musâb ve me'cûr olasınız. Bizim de delâletimize ihlâs mukadder ola. Cevâbını yevmi's-sebt seheri irsâl ederim.

Cânımdan azîzim! Te'hîrimi afv edesiniz. Bir vecihle vaktim yoktu. İhsân ederseniz, ihmâle havâle etmeyesiniz."

* * *

---

27. " Bismillâhirrahmânirrahîm.
Ey Allah'ın ilk yarattığı! Ey Allâh'ın rasullerinin sonuncusu!
Allah, Allah! Ey Allah'ın habîbi! Canım sana fedâ olsun, en güzel salât ü selâm sana olsun.
Ey Raûf olan! Ey rahîm olan! Ey Allah'ın Rasûlü! Bedenim de kalbim de sana fedâ olsun. Sen kere sâhibi nebîsin. Sana Allah'ın nurları verilmiştir. Sen Rabbânî mülkün yiğidisin; nübüvvet ve risâlet sultanlarının, arşı taşıyanların ve bütün yaratılmışların sultânısın. Kıyâmet kadar ebedî tahiyyât ve salât ü selâm sana olsun. Âmîn, ve'l-hamdü rabbi'l-âlemîn.
Ey "Beni gören Hakk'ı görür." diyen Rasûl! Sana inandık seni tasdîk ettik." (H)

28. Rabbimin bana bir lutfudur..." 27. Neml sûresi, 40. (H)

29. İşte bu Allah'ın lutfudur. Onu dilediğine verir..." 57. Hadîd sûresi, 21. (H)

30. İşte yarışanlar bunun için yarışırlar." 83. Mutaffifîn sûresi, 26. (H)

31. Yalnız bunlarla sevinsinler..." 10. Yûnus sûresi, 58. (H)

/42/ *Bi'smi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.*

Eyyedekümu'llâhu teâla bi-rûhi kudsihî ve ebbedeküm bi-vücûdin li-vücûdihî, âmin.

es-Sâyir ma'a'llâh şuhûdunda ber-dâr olur. (وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُ)[32] *Vâkıfı gayru'llâhtan baîd olur. Cevher-şinâs, peyle-ver-fürûş olmaz. Tıfl-ı tarîkat, müstedâm-ı zevk olmaz. Eşyâyı mezâhir-i esmâ gören, eşbâh-bîn olmaz. Aşk-bâz, sâhir olur, nâim olmaz. Seher-hîz, âhenîn ü hanîn u bâkîn olur. Âmâl-i felek, a'dâd-ı mâl-i hulyâdır. Na'ş-ı büht-i gârât ettirene emâniyyeye şuğl-i lu'be-bâzlıktır. İfşâ-i sır, cünûndur. Ezhâr-çîn olan, nahl-i tâım-ı asel olmaz. Ya'sûb olan cümleye mâlik olur. Ya'sûbu kimse görmez, kimse bilmez. Şöhret âfettir. Gurbet, letâfettir. Âşinâ-yı Hak, menfûr-ı halktır.*

تاب دانی هر که را ایزد بخوان
از همه کار جهان بی کار ماند
هر که را باشد ز یزدان کار بار
یافت بار انجان بیرون کار ماند

(فداوموا على الذكر الملقن وواظبوا على وتيرة واحدة (يثبت الله الذين آمنوا بالقول الثابت فافهموا وتفطنوا فإن الوقت سيف قاطع .[33]

* * *

Hz. Nasûhî, bir nâdire-i rûzigâr idi. Gaybûbiyyeti, meftûn-ı hasâili olanları, daha doğrusu Hz. Şeyh'in hâl u mevkiini tanıyanları dağ-dâr etmiştir. Kabr-i enverleri şehrimize bir yâdigâr-ı kıymet-dâr-ı ma'nevîdir. Orası, mehbit-i envâr-ı Sübhânîdir. Dergâh-ı azametinden hâcetini dilemek üzere, o hânkâh-ı irfân-penâha gidenlerin, o kutb-ı asrın hâmil olduğu esrâr-ı Muhammediyye, hakâyık-ı tevhîdiyye hürmetine mahrûm kalmayacağına îmânım vardır.

Risâle-i Rüşdiyye'sinden teberrüken bir bahis nakl ediyorum:

"Esâs-ı şerîat, cevher-i akl üzerine binâ olundu. Ahkâm-ı ilâhiyye, huccet-i akl üzerine mevkûfedir. Aklın alâmeti ise, sebât ve bir tarz üzere dîn ü îmânına, mezheb ü meşrebine ve şeyhine devâmdır.

Erkân-ı tarîk beştir: Devâm-ı zikr, halvet, devâm-ı sükût, devâm-ı savm, ibtidâen bi't-tedrîc uykuyu taklîldir.

---

32. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir..." 57. Hadîd sûresi, 4. (H)

33. "Kendilerine telkîn olunan zikre devam ettiler. Şu ayette belirtildiği gibi tek bir tarz üzere oldular: (14. İbrahim Sûresi, 27.) ' Allah, iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sâbit bir sözle sağlamlaştırır .....' O halde iyi anlayın ve düşünün ki zaman keskin bir kılıç gibidir." (H)

Tevhîd üçtür: **Birincisi**, tevhîd-i ef'âldir. Hâlıkıyyet ve râzıkiyyet ve bunların gayrı ef'âl-i esmâ gibi bu da halkı masâdır-ı ef'âlde müzmahil ve Hakk'ın irâde ve meşiyyetinde müstağrak görmektir. Mevcûdâtın küllîsi, âsâr-ı ef'âldir. Bu tevhîde, cennet-i ef'âl tesmiye olunur ki, cennet-i sûriyyedir. Matâim-i lezîze ve meşârib-i henîe ve menâkıh-ı behiyye cinsinden âmâl-i sâlihaya savâb olarak. Binâenaleyh ârif olan kimse **/43/** tevhîd-i ef'âl ile vücûdda Hakk'ın fi'linden başka bir fi'l görmez. Ârifin fi'li, Hakk'ın fi'linde fâni olur.

İkincisi, tevhîd-i sıfâtîdir. Bu tevhîd ehli, vücûdda Hakk'ın sıfatından başka bir sıfat görmez ve Hakk'ın evsâfında kendi evsâfını fâni kılar.

Üçüncüsü, tevhîd-i zâttır ki, bu Hz. Ehadiyyet'ten ba'zı sıfât u esmâ ve neseb ü tayyünâtın taaddüdünün intikâsı(?) i'tibârıyla zâttır. Ve bu şuhûd-ı Hak makâmıdır. Bu makâmın ehli, bahr-ı tevhîdde o derecede müstağraktır ki, nefsinden bile gâfildir. Nerede kaldı ki gayrıya mülâhaza ede. Nefsinde bunu mülâhaza eden kimse Allâh'a işrâk etmiştir. Zîrâ, (لايعرف إلاّ الله)[34]. Bu makâm, makâm-ı sükûttur. Söz makâmı değildir.

Muhakkıkların i'tikâdına gelince, Hak teâlâ bi-zâtihî mevcûddur. Kâinâtından evvel müteayyendir. Zât u sıfât-ı muktezeyâtı üzere mahlûkâtından zâhir olan şeyi âlimdir. Mevcûdât-ı zılliyyeyi, vücûd-ı nûrîsinde feyziyle ızhâr buyurmuştur. İlmi, mevcûdâttan infikâk etmez. Allâh teâlâ hazretleri gaybu'l-gayb âlemînde ezel-i âzâlde ebedî kemâlâtını ızhâr buyurarak kendi nûrundan habîbi nûrunu ızhâr buyurdu. Bu nûr-ı lâhûtî oldu. Ve ceberûta tenzîlinde esmâ zâhir oldu. Habîbi nûruyla esmânın mezâhirini râh-ı ahkâm etmek için. Bunun üzerine ervâh, habîbin bunları Allâh'a hidâyetinde muhâlefet etmemeğe ahdettiler. Vaktâ ki, ahd muhkemleşti. Melekût zâhir oldu, nâsût zâhir oluncaya kadar, ervâh burada tevakkuf ettiler. Ba'dehû bunların takdîrât u derecâtı muktezâsınca nâsûta geldiler. Binâenaleyh her şeyin aslı ilm-i ezelîde sâbittir."

البحر بحر على ما كان فى القدم
إن الحوادث أنهار وأمواج[35]

* * *

Nuût-ı şerîfesinden:

Eyleyen uşşâkı şeydâ dâimâ
Tal'atındır yâ Rasûla'llâh senin
Derd ile âh itdiren subh u mesâ
Hasretindir yâ Rasûla'llâh senin

34. "Ancak Allah bilir." (H)
35. "Deniz eskiden olduğu gibi denizdir. Olaylar ise, sanki nehirler ve dalgalar gibidir." (H)

Rûz u şeb kârım benim efgân iden
Nâr-ı hasretle dilim sûzân iden
Dem-be-dem bu gözlerim giryân iden
Firkatindir yâ Rasûla'llâh senin

Asfiyânın gördüğü lutf u hüdâ
Evliyânın sürdüğü zevk u safâ
Enbiyânın bulduğu rif'at şehâ
Devletindir yâ Rasûla'llâh senin

Merhamet kıl ben garîb âvâreye
Mücrimim rahmeyle yüzü kareye
Şefkat itmen bî-kes ü bî-çâreye
Âdetindir yâ Rasûla'llâh senin

Ey şefîa'l-müznibîn nûr-ı ehad
Bir garîbindir **Nasûhî** *kıl meded*
Bâb-ı lutfundan kerem kıl itme sed
Ümmetindir yâ Rasûla'llâh senin

* * *

Senin hüsnün tecellîsi ider âşıkları nâlân
Yakup cân u dilim aşkın bu aklım eyledi tâlân

Arûs-ı lâ-mekân zâtın fedâ olsun sana cânım
Şefâat kıl a sultânım nigâhındır bana dermân

***Nasûhî** hâk ile yeksân idüp cânın sana kurbân*
Terahhum kıl ana her ân bi-hakk-ı sûre-i Furkân

/44/ Bu na't-ı şerîf, halîfe-i güzînleri İbrâhîm Ağa tarafından pek sanatkârâne bir sûrette bestelenmiştir. El-ân elsine-pîrâ-yı zâkirândır. Demek ki İbrâhîm Ağa, san'at-ı terennüm dahi tecellî-sâz olmuştur. Cenâb-ı Hak bu abd-i ahkarı ve bu eser-i dervîşânemi mütâlaa buyuran ihvân-ı bâ-safâyı dahi anın gibi ehl-i zevk-i tâm ve mazhar-ı irfân u in'âm buyursun âmîn.

İrtihâli:

18 Zi'l-ka'de 1174/(21 Hazîran 1761). Hazîrede medfûndur.

Mahdûmları:

Şeyh Alâeddîn, Şeyh Zuhûrî, Şeyh Ahmed nâmıyla üç erkek.

Alâeddîn Efendi, Hz. Nasûhî'den sonra seccâde-nişîn-i reşâdet olmuşlardır. Şeyh Ahmed ve Şeyh Zuhûrî Efendiler, daha evvel irtihâl etmişlerdir. Hazîrede, "*Hâzâ kabru Şeyh Zuhûrî b. Muhammed Nasûhî 1130*/(1718)" yazılı bir taş vardır. Hilâfeti ya pederlerinden veya büyük birâderlerindendir.

Kerîmeleri:

Râziye, Sâliha ve Hanîfe isminde üç kız evlâdı vardır. Râziye'nin irtihâli 1181/(1767-68)'dir ve hazîrede medfûndur.

Hulefâ-yı Kirâmı:

Şeyh Hulûsî Efendi, Şeyh İbrâhîm Efendi, Çiçekçibaşı Şeyh Sâlih Efendi (İrtihâli 1157/1744'tür ve hazîrede medfûndur.), Şeyh A'mâ Mahmûd Efendi, Zâkirbaşı Şeyh Ali Çelebi, İstanbullu Şeyh Ahmed Efendi, İstanbullu Şeyh Veliyyüddîn Efendi, Şeyh Muhammed Tulûî Efendi, Nallıhanlı Şeyh Şa'bân Efendi, İstanbullu Şeyh Ahmed Efendi (Takkeci Câmii'nde medfûndur. 1160/1747), Şeyh Hüseyn-i Ankaravî, Arâkiyyeci Şeyh Mustafa Efendi, Endurûnlu Şeyh İbrâhîm Ağa, Kastamonulu Şeyh Muhammed Efendi, Çorumlu Şeyh Ahmed Efendi, Şeyh Mustafa Efendi b. Şa'bân, Konrapalı Şeyh Muhammed Efendi, Sirozlu Şeyh Ömer Efendi, Üsküplü Şeyh Muhammed Efendi (1134/1722), İstanbullu Şeyh Mustafa Efendi, Kesreci Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Ahmed Samtî Efendi, Enderûnlu Şeyh Burnaz Hasan Ağa[36], Üsküdarlı Şeyh Ahmed Efendi, eş-Şeyh Alâeddîn Efendi, Şeyh Hasan Senâî Efendi, Çerkeşli Hasan Efendi, Şeyh Dervîş Abdulkâdir Efendi, Mudurnulu Şeyh Abdullâh Rüşdü Efendi, Şeyh Mustafa Ma'nevî Efendi, Beşiktaşlı Şeyh Fahreddîn Efendi.

Bunlar ma'ruf olanlarıdır. Şeyh Kerâmeddîn Efendi'nin menkûlâtına göre halîfelerinin mikdârı üçyüz olup, halîfelerinin halîfeleri mikdârı ise pek fazla mikdârdadır. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

36. Burnaz Hasan Ağa'nın bir eseri vardır, gayr-i matbû'dur. Zamânında bulunan ba'zı meşâyıh-ı kirâmın tercümelerini tahkîk ve bir çoğuyla müşâfeheten görüşüp, hâllerini tedkîk ederek haklarında güzel bir eser te'lîfine muvaffak olmuştur. Âsitâne-i Nasûhiyye şeyhi Seyyid Kerâmeddîn Efendi ile görüştüğümde, bu zât-ı muhterem Edirne'de gül-şen-sarâ-yı vahdete âzim olup, orada medfûn olduğunu ve Hz. Nasûhî hakkında menâkıb-nâme yazan Hasan Senâî ki, Hulefâ-yı Hz. Nasûhî'dendir, Burnaz Hasan Ağa'nın oğlu bulunduğunu söylemişti. Her ikisi birer insân-ı kâmil olup, Hz. Nasûhî' in enfâs-ı tayyibesine mazhar olmuşlardır. (*Kaddesa'llâhu esrârahüm*)

Türbe-i şerîfenin dış penceresi üstündeki taşta:

Makâm-ı evliyâdır menba'-ı feyz u fütûhîdir
Edeble dâhil ol sûfî bu dergâh-ı Nasûhî'dir

beyti mahkûktur. Bu uzun bir medhiyyedir. Kibâr-ı meşâyıh-ı Şa'bânîyyeden Mustafa Zekâî hazretlerinindir. Üsküdar Mevlevîhânesi şeyhi Remzi Dede hazretleri bunu tahmîs eylemiştir:

Olanlar âsitân-ı evliyâya sıdk ile bende
Olur **Remzî** *safâ-yı kalbe mâlik düşmesin derde*
Güşâde bâb-ı feyz u himmetinde yoksa da perde
Zekâî'nin riâyet eyleyüp tenbîhine sen de
Edeble dâhil ol sûfî bu dergâh-ı Nasûhî'dir

/45/Taraf-ı âcizîden söylenen nazîredir:

Huzûr-ı kalb ile dâhil olursan iş bu dergâha
Hudâ'nın râyegândır çünki feyzi bu nazar-gâha
Hemân mazhar olursun feyz-i Hakk'la kalb-i âgâha
Vukûf-ı tâm ile vâkıf olursun **"lî-maa'llâh"**a
Edeble dâhil ol sûfî bu dergâh-ı Nasûhî'dir

Kemâl-i aşk ile dâhil olanlar hep emîn oldu
Ana pîrim **Nasûhî** *himmeti her-dem muîn oldu*
Geçüp dünyâ vü mâ-fîhâdan Allâh'a karîn oldu
İrüp tevhîd-i zâta mazhar-ı lutf-ı nevîn oldu
Edeble dâhil ol sûfî bu dergâh-ı Nasûhî'dir

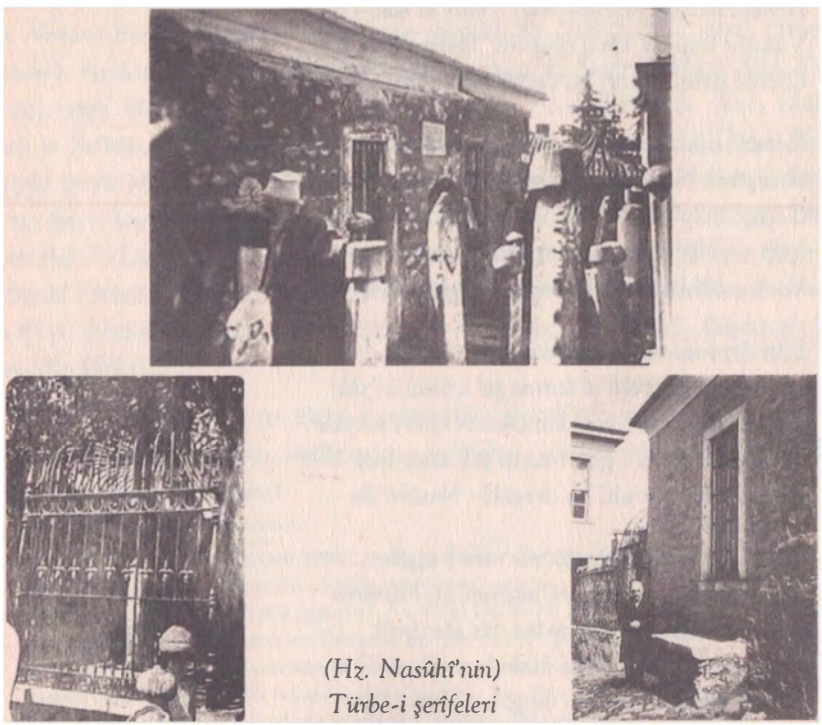
Eğer ârzû idersen nâil olmak sırr-ı tevhîde
Münevver-sâz-ı aşk ol durma gel tevhîdi te'yîde
Geçüp bûd u ne-bûdundan cihânın terk-i takyîde
Yüzün sür ravza-i pîre irersin şübhesiz îyde
Edeble dâhil ol sûfî bu dergâh-ı Nasûhî'dir

Şarâb-ı aşk meyhânesi bir me'men-i uşşâk
Sunarlar câm-ı vahdetden olursun ehl-i istihkâk
Safâ-yı cân ile dil hânesinden nûr ider işrâk
Sana ma'lûm olur eltâf Hak'ıla enfüs ü âfâk
Edeble dâhil ol sûfî bu dergâh-ı Nasûhî'dir

Rumûz-ı ***alleme'l-esmâ****'ya vâkıf olmak istersen*
Hakâyık sırrını remz ile ârif olmak istersen
Hakîkî ka'be-i irfânı tâif olmak istersen
Eğer enfâsını Allâh'a sârıf olmak istersen
Edeble dâhil ol sûfî bu dergâh-ı Nasûhî'dir

Velâyet mülkünün sultânına ol aşkile ***Vassâf***
O Pîr-i ekremi takdîr iderler cümleten urrâf
Hudâ-yı lem-yezelden bezl olur âşıklara eltâf
Geçüp vâdî-i inkârdan kemâl ile idüp insâf
Edeble dâhil ol sûfî bu dergâh-ı Nasûhî'dir

Gelenler nûr-ı aşkı gördüler pertev-feşân bunda
Kemâl ehli kemâli buldular ez-cân (u dil) bunda
Hevâ-yı vuslat-ı cânân ile üftâde-gân bunda
Zekâî'nin riâyet eyleyüp tenbîhine sen de
Edeble dâhil ol sûfî bu dergâh-ı Nasûhî'dir

(Hz. Nasûhî'nin)
Türbe-i şerîfeleri

ENDERÛNLU ŞEYH İBRÂHÎM AĞA

İbrâhîm Ağa, Hz. Pîr (Nasûhî)'nin ziyâde mazhar-ı teveccühü olanlardandır. İlm-i mûsikîde behre-i kâmilesi olduğu okunan ilâhîleriyle ma'lûmdur. Hz. Pîr'in türbesinin sokak tarafında pencere önünde defîn-i hâk-i gufrândır. Hz. Pîr'in kendisine yazdığı mekâtîb, varak-ı mürettebeye âid olmak üzere toplanarak **Mürâselât** nâmıyla kütüphâne-i irfânı tezyîn eder. Hz. Pîr'in esâmî-i âsârı meyânında îzâhât verilmiştir. Hz. Pîr'in türbesinin dış tarafında ayak ucunda medfûndur. Taş, hâcegân taşı tarzındadır. Hz. Nasûhî, bir mektûbunda İbrâhîm Ağa'ya hitâben buyurmuşlardır ki: "*Biz seninle bir yerde birleşeceğiz ki, infikâk kâbil değildir.*" Bu söz ma'nâya şâmil olduğu gibi, kabrinin civâr-ı Hz. Nasûhî'de olması ve aralarında başka kabir bulunmaması da bir hakîkati göstermiştir.

Kitâbesi böyledir:

Fâtiha!

Fezâ-yı aşkında mevlâya cân idüp teslîm
Ümîd-i lutf ile bu câda oldu abd mukîm

Nisâb-ı mâye-i irşâda oldu kâim-i makâm
Vara vaslile îsâl ide o zât-ı kerîm

Duâ idüp didi fevtine bu cihân târîh
Makarrm eyle ***Rahîmâ*** *makâm-ı İbrâhîm*
(مقرن ايله رحيما مقام ابراهيم) =1135/(1723)

Demek ki, Hz. Pîr'den sonra onbeş sene daha muammer olmuşlardır. Acemaşîrândan bestelediği bir tevşîh vardır ki, bir mevlid cem'iyyetinde Âsitâne-i Nasûhiyye'de okunmuş idi. Zevk-ı istimâından gönlüm hâlâ cezbe-dârdır.

Âsitâne-i Nasûhî'de zamânımıza kadar post-nişîn olan zevât-ı kirâm:

1. es-Seyyid eş-Şeyh Ali Alâeddîn Efendi b. Hz. Nasûhî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*).
2. es-Seyyid eş-Şeyh Fazlullâh Efendi b. Alâeddîn Efendi (*Kaddesa'llâhu sırrahû*).
3. es-Seyyid eş-Şeyh Abdurrahmân Muhammed Şemseddîn Efendi b. Fazlullâh Efendi (*Kaddesa'llâhu sırrahû*).
4. es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed Muhyiddîn Efendi b. Abdurrahmân Şemseddîn Efendi (*Kaddesa'llâhu sırrahû*).

5. es-Seyyid eş-Şeyh Ahmed Muhammed Kerâmeddîn Efendi b. Muhammed Muhyiddîn Efendi

/46/ İKİNCİ ALÂEDDÎN EFENDİ

Hz. Nasûhî'nin büyük mahdûmu ve câ-nişînidir. 1102/(1691) senesinde dünyâya revnak verip, 63 sene muammer olmuş, otuzbeş sene seccâde-pîrâ-yı meşîhat olup 1165/(1752) senesinde irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Hilâfeti pederlerindendir. Hz. Sezâî-i Gülşenî ile aralarında muhabbet cereyân etmiştir. Kerîmesi Şerîfe Fâtıma, Molla hazîresinde medfûndur. Târîhi 1216/(1801-02) senesidir.

Müstakim-zâde **Dîvân-ı Ali Şerhi**'nde mütâlaa-güzâr-ı âcizânem olduğuna nazaran müşârünileyh Alâeddîn Efendi nezdinde bir gün Hz. Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî ve Galata Mevlevîhânesi şeyhi meşhûr Nâyî Osmân Dede Efendi ve Üsküdar'da İnâdiye'deki dergâh-ı Celvetî şeyhi Mustafa Hâşim Efendi hem-sohbet iken Alâeddîn Efendi tarafından huzûra hitâben bir mi'râciyye yazılsa da manzûme-i mevlid-i saâdet gibi okunsa diye ızhâr-ı temenniyyât olunmuş ve bi'l-ittifâk Osmân Dede hazretlerinden ricâ edilmiştir. O da, kabûl ile bir hafta sonra elyevm okunagelen **Mi'râciyye**-i ma'lûmeyi bestesiyle maan ikmâl ederek hey'et huzûrunda okumuş ve fevka'l-âde istihsân olunmuştur. Ba'dehû bir de regâibiyye yazılsa temennîsine karşı bu hizmet de bi'l-ittifâk Hz. Salâhî'ye tevcîh edilmiştir ve Hz. Salâhî de, **Regâibiyye**'yi yazmış ve okunmuştur.

Bu menkûlâtı âsitâne-i Nasûhiyye şeyhi Seyyid Kerâmeddîn Efendi'ye hikâye ettiğimde, "*Bu naklin bir aslı var ise de, Alâeddîn Efendi zamânında değildir; biliyorum. Hattâ* **Mi'râciye**'*nin ilk def'a okunduğu kürsü elyevm hânkâhta mevcûddur.*" dediler ve **Mi'râciye**'nin bestesini de Enderunlu İbrâhîm Ağa yapmıştı. Arabça tevşihleri besteleyen de Hz. Nasûhî'dir diye ilâvâtta bulundular.

Mes'eleyi te'lîfen öyle düşündüm ki, Osmân Dede'nin irtihâli 1142/(1729-30)'dedir. Hz. Nasûhî'nin irtihâli 1130/(1718)'dadır. Hz. Salâhî, o zamân sinnen küçük idi. Nasûhî hazretleri, Hâşim Baba'ya pek mültefit değilmiş. İhtimâl ki, Osmân Dede, **Mi'râciyye**'yi onun zamanında yapmıştır ve okumuştur. Alâeddîn Efendi zamânında da Hz. Salâhî **Regâibiyye**'yi yazmıştır. Allâhu a'lem bi-hakîkati'l-hâl.

Şeyh Kerâmeddîn Efendi, bu vak'anın Hz. Nasûhî zamânında ve müşârünileyhin huzûrunda vâki' olduğunu ve hattâ **Mi'râciyye**'deki Arabiyyü'l-ibâre beyitleri Hz. Pîr'in ilâve eylediğini naklen beyân eylemişlerdir. Zamâna karışmış mes'elelerdir. Ortada bir hakîkat varsa böyle bir vak'anın hudûsudur. Her hâlde şâyân-ı istihsândır.

(Alâeddîn Efendi'nin) kabr-i enverleri Hz. Nasûhî'nin sağ tarafındadır. Sandûkaları önündeki levhada:

"Kutbu'l-ârifîn ve ser-tâci'l-kümmelîn Nasûhî-zâde Alâeddîn Efendi hazretlerinin i'tilâ-yı a'lâ-yı illiyyîn ve terk-i mâ-sivâ-yı âlem-i rû-yı zemîn eyledikleri târîhtir. 1165/ (1752)."

ŞEYH FAZLULLÂH EFENDİ

Şeyh Alâeddîn Efendi-zâdedir. 1144 senesi şehr-i Şa'bânının üçüncü Cuma günü (31 Ocak 1732) dünyâya zînet verip elliüç sene irşâd-ı ibâd ile meşgûl olarak 1218 senesi şehr-i Zi'l-hicce'nin yirmiüçüncü günü (4 Nîsân 1804) terk-i âlem-i nâsût eylemiştir. Müddet-i ömürleri yetmiş dört senedir. Tabîat-ı şi'riyyeleri vardı.

شکسته جام نشاط نشئهء صفا نا بود
تهی مجالس یاران و اصدقا مفقود [37]

Bir nefes dûr olma ey dil na'ra-i cân-gâhdan
İste maksûdun hemîşe Hazret-i Allâh'dan

Böyle ahz itdim bu nushu bir dil-i âgâhdan
Ehl-i derde peyrev ol dûr olma her dem âhdan

* * *

/47/ *İntâc musâvver değil eşkâl-i emelde*
Bî-fâide icrâ-yı hüner cümle suverde

Meslûb vusûlünde bu dehrin hele râhat
Yok cins-i safâ anladığım nev'-i beşerde

* * *

Zeyd ü Amr'ın ref' u nasbında Hudâ âmil ise
Cebr-i Bekr ile Hudâ'dan insrâf lâyık değil

(Hulefâsı 48. sahîfede muharrerdir.)

Kabri Hz. Nasûhî'nin sol tarafındadır. Levhasında şöyle yazılıdır:

"Mürşid-i mükemmil ü âgâh ve ârif-i hakîkat Nasûhî-zâde Şeyh Fazlullâh Efendi hazretlerinin âzim-i halvet-serâ-yı kurb-ı lî-maa'llâh oldukları târîhtir. 1218/(1803-04)."

37. "Zevk veren kadeh kırık, safâ neş'esi yok. Dost ve sevgili meclisleri boş, kimse yok." (H)

ŞEYH ABDURRAHMÂN ŞEMSEDDÎN EFENDİ

Şeyh Fazlullâh Efendi-zâdedir. 1173 senesi Şa'bân'ının onyedinci Cuma günü (4 Nisan 1760) mehd-ârâ-yı âlem-i şuhûd olup, 1249 senesi Zi'l-ka'de'nin yedinci Salı günü (18 Mart 1834) dâr-ı cemâle intikâl eylemiştir. Müddet-i ömürleri yetmişaltı, müddet-i meşîhatları otuz bir senedir.

Ulemâ ve urefâ-yı meşâyıhtan bir zât-ı âlî-kadrdir. **Vird-i Settâr** üzerine Arabiyyü'l-ibâre şerhi ve yine Arabiyyü'l-ibâre **Risâle-i Sülûkiyye**'si ve îmân-ı Fir'avn hakkında Hz. Şeyh-i Ekber'in kavline tebean Türkçe risâlesi vardır.

(Hulefâsı ve silsile-i tarîkatı 49. sahîfede).

Şemseddîn Efendi'nin kerîmesi, Vefâî Yûsuf Ağa zevcesi Şerîfe Sâime Hânım 1253/(1837) senesinde irtihâl edip, hazîreye defn olunmuştur.

Sandûkalarının önündeki levhada şu kıt'a muharrerdir:

Şeyh Şemseddîn Efendi kutb iken
Eyledi semt-i bekâya irtihâl
***Düşdü bir** târîh-i zîver fevtine*
Eyledi Şemsî Efendi irtihâl
(ایلدی شمسی افندی ارتحال) = 1150 – 1 = 1249/(1834)

Manzûmelerinden:

Neler okur neler söyler haber var mı o deryâdan
O deryâ içre gark ol kim bilesin ilm-i Mevlâ'dan

Bu emvâc-ı havâdisdir sakın aldanma ey zâhid
Nazar kıl âlem-i gayba ne buldun fâni dünyâdan

Hakîkatda o deryâdır görünen hep taayyündür
Duyan ol zevki sırrında geçer dünyâ vü ukbâdan

Özün fehm eyle gel sûfî oku ilm-i ledün dersin
Netîce Hakk'ı bilmekdir bu suğrâ ile kübrâdan

İriş bir mürşide zikr-i Hudâ'ya durma meşgûl ol
Sarâ-yı kalbi tenvîr idegör envâr-ı esmâdan

İnâyet Hazret-i Bârî teâlâdandır ey **Şemsî**
Rızâ-yı Hakk'ı tahsîl eyle tevfîk iste Mevlâ'dan

ŞEYH (ÜÇÜNCÜ) ALÂEDDÎN EFENDİ

Şeyh Fazlullâh Efendi-zâdedir. Tunus'ta neşr-i tarîkata me'mûr olup, o havâlîde tarîk-ı Şa'bânî'(yi) neşre muvaffak olmuş, alâ-rivâyetin elyevm yüzbinlerce kimse bu yüzden mazhar-ı feyz-i tarîk olmakta bulunmuştur.

Şeyh Kerâmeddîn Efendi nakl eyledi ki, bir gün bornozlu ve evlâd-ı Arabdan bir zât türbe-i şerîfeyi ziyâret kasdıyla gelip, onunla görüştüğünde Alâeddîn Efendi tarafından neşr edilen tarîkın o havâlîde münteşir olduğunu ve lâ-yuad mürîdân ve sâlikân bulunduğunu söylemiştir

Kabri, Hz. Nasûhî Türbesi hazîresindedir. Kitâbe-i seng-i mezârı:

"*Kutbu'l-ârifîn Hz. Nasûhî-zâde Fazlullâh Efendi hazretlerinin mahdûm-ı mükerremleri merhûm eş-Şeyh Alâeddîn Efendi rûhuna el-Fâtiha 1223/(1808).*"

Bir birâderi daha vardır ki, es-Seyyid Muhammed Atâullâh'dır. 1216 senesi Rebîu'l-evvelinde (Ağustos 1801) irtihâl etmiştir. Hazîrede medfûndur.

/48/ KASTAMONULU ŞEYH ABDULLÂH EFENDİ

Hz. Nasûhî-zâde Şeyh Alâeddîn Efendi halîfesidir. Müşârünileyhten yürüyen silsile-i tarîkat:

Şeyh Abdullâh Efendi, Kastamonulu (1181/1767-68),
Çorumlu Şeyh Muhammed Efendi,
Şeyh Muhammed el-Halvetî,
Akçasulu Şeyh Muhammed Efendi,
Taşköprülü Şeyh Mustafa Efendi,
Eğincikli Şeyh Mustafa Efendi,
Şeyh Hacı Ali-i Simâvî,
Eğincikli Şeyh Abdullâh Efendi,
Kastamonulu Şeyh Osmân Efendi,
Şeyh Hasan es-Simâvî.

MUDURNULU ŞEYH SÂLİH EFENDİ

Hz. Nasûhî-zâde Şeyh Alâeddîn Efendi halîfesidir. Şeyh Sâlih Efendi'den gelen kol:

Ali-zâde Şeyh Nûreddîn Efendi,
Şeyh Keşfî İbrâhîm Efendi,
Eskicumalı Şeyh Ahmed Efendi,
Şeyh Molla Mustafa Efendi b. Sâlih.

ŞEYH KEŞFÎ İBRÂHÎM EFENDİ

Müşarünileyh Sâlih Efendi halîfesidir. İstanbul'da Irgatpazarı'nda sokak üzerindeki medresenin hazîresinde medfûndur.

Kitâbe-i seng-i mezârı:

"*Kutbu'l-ârifîn, gavsu'l-vâsılîn eş-Şeyh el-Hâc İbrâhîm Keşfî Efendi hazretlerinin rûhuna li'llâhi'l-Fâtiha. 1244*/(1828-29) "

Sicill-i Osmânî, müşârünileyhi, "*Hicâz'dan avdetinde irtihâl eylemiş mübârek bir zât idi.*" diye kaydetmektedir. Tarîk-ı Halvetî'den Ramazâneddîn Mahfî hazretlerine dahi ber-vech-i âtî muttasıldır:

Şeyh Ahmed Efendi, Şeyh Rûmî Hüseyin Efendi, Şeyh Lofçalı Ali Efendi veya Ali er-Rûmî, Şeyh Mesçi-zâde İbrâhîm Efendi, Şeyh Mesçi Ali er-Rûmî, Hz. Pîr Ramazâneddîn Mahfî (*kuddise sırruhu'l-âlî*).

ŞEYH TULÛÎ MUHAMMED EFENDİ

Hz. Nasûhî'den ahz-i feyz edenlerdendir. Nalçacı Dergâhı'na şeyh olmuş idi. Onun zamânında tekkeye Ubeydullâh Paşa tarafından minber vaz' edilmiş ve cihetler tahsîs olunmuştur. Hz. Nasûhî'den ahz-i feyz etmekle berâber hilâfeti Pîr-zâde Seyyid Alâeddîn Efendi hazretlerindendir. Bâlâda isimleriyle tezyîn-i sahîfe eylediğim Fazlullâh Efendi hazretleri dahi pederleri Alâeddîn Efendi hazretlerinden feyz-yâb-ı kemâl olmakla berâber Tulûî Efendi'ye dahi hizmetleri sebketmiştir.

Nalçacı Halîl Efendi ve dergâhı hakkında bahis geçmiş idi. Onu mütemmim olan ma'lûmât âtîde gelecektir.

Şeyh Fazlullâh Efendi hulefâsından yürüyen kol:

- Konrapalı Ali Efendi:

Şeyh Muhammed Rüşdü Efendi (Nalçacı Dergâhı'nda medfûndur. 1280/(1863-84). Mahdûmu Ahmed Reşîd Efendi (1280), Şeyh Mustafa Enverî el-Üsküdârî (1288/1871-72).

- Şeyh İbrâhîm b. Abdülkerîm:

Ömer et-Tavîl Efendi, Muhammed-i Halvetî ve Abdulkâdir-i Üsküdârî.

ŞEYH ABDULLÂH RÜŞDÜ EFENDİ

Mudurnuludur. Hz. Nasûhî'nin mazhar-ı feyzi olanlardandır. **Risâle-i Rüşdiyye** bunun nâmına yazılmıştır.

/49/ Hulefâsı:

Şeyh Ahmed b. Şa'bân Efendi, Şeyh Ahmed b. Muhammed Efendi, Kastamonulu Şeyh Ali Efendi, Mudurnulu Şeyh Hasan Efendi, Mudurnulu Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Muhammed b. Muharrem Efendi, Mudurnulu Şeyh Osmân Efendi, Şeyh Hasan Efendi b. Ali, Taşköprülü Şeyh Hasan Efendi, Şeyh Sun'u'llâh Efendi b. Şeyh Ahmed Efendi.

ŞEYH HACI MUHAMMED EFENDİ

(Ora vezninde) Zoralıdır. Safranbolu kazâsına tâbi' bir karyedir. Büyük bir Halvetî dergâhı binâ eylemiştir. İrtihâlinde burada defn olunmuştur. Sülâlesinden bervech-i âtî silsile-i meşâyıh teselsül eylemiştir:

Zoralı Şeyh Hacı Muhammed Efendi, mahdûmu Şeyh Ahmed Feyzullâh Efendi, mahdûmu Şeyh Mustafa Efendi, mahdûmu Şeyh Muhammed Hamdi Efendi, mahdûmu Şeyh Şa'bân Efendi, birâderi Şeyh Gazi Mustafa Efendi. Bu zâtın irtihâlinde kudemâ-yı mürîdânından Hüseyin Efendi-zâde, ulemâdan Hüsnü Efendi'ye meşîhat tevcîh olunmuştur.

Zora Dergâhı'nın bir şu'besi Safranbolu'da bir Halvetî dergâhı mevcûddur. Zora'da post-nişîn olanlar kışın Safranbolu'ya gelirler, icrâ-yı âyîn ederlerdi. Zora hânedân-ı meşâyıhına müntesib olanlar, behemehâl Zora Dergâhı'na gelirler, erbaîn çıkarırlar imiş. Müşârünileyh Hacı Muhammed Efendi'nin ezberinde binbir hadîs-i şerîf olduğu mervîdir. (Bkz. Sâdık Vicdânî Bey.)

Hulefâsı:

Şeyh Mustafa Efendi (Zoralı), Şeyh Mustafa Efendi (Çerkeşli), Şeyh Yûsuf Efendi (Tokatlı), Şeyh Muhammed Efendi (Çerkeşli), Şeyh Hasan Efendi (Küreli), Şeyh Ali Efendi (Zoralı), Şeyh Ali Efendi (Çorumlu), Şeyh Ahmed Efendi (Kastamonulu), Şeyh Ali Efendi (Taşköprülü), Şeyh Hasan Efendi (Kastamonulu), Şeyh Hüseyin Efendi (Kastamonulu), Şeyh Seyyid Osmân Efendi (Kastamonulu), Şeyh Hasan

Efendi es-Simâvî, Şeyh Hasan b. Ali, Şeyh el-Hâc Ahmed Efendi, Şeyh Hüseyin Efendi, Şeyh Halîl Rükûî Efendi, Şeyh Ahmed Halîfe, Şeyh Mustafa Efendi.

Şeyh Mustafa Efendi'nin Hulefâsı:

Karabüzcüklü Şeyh Muhammed Efendi, Karabüzcüklü Şeyh Halîl Efendi, Şeyh Hâfız Mustafa Efendi, Niksarlı Şeyh Mustafa Efendi, Kastamonulu Şeyh Ali Efendi, Çerkeşli Şeyh Halîl Efendi, Kastamonulu Şeyh Abdurrahmân Efendi, Kastamonulu Şeyh Abdurrahîm Efendi, Taşköprülü Şeyh Hasan Efendi, Nasûhî-zâde Şeyh Abdurrahmân Şemseddîn Efendi.

Nasûhî-zâde Şeyh Abdurrahmân Şemseddîn Efendi'nin Hulefâsı:

Şeyh Hacı Abdullâh Efendi, Üsküdarî Şeyh Muhammed Emîn Efendi, Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Saîd Efendi, Şeyh Muhammed Hayrullâh Efendi, Şeyh Muhammed Emîn Efendi (Tophâneli), Şeyh Abdurrahmân b. Şihâbeddîn Efendi, Şeyh Ali Efendi (Tekirdağlı), Şeyh Muhammed Efendi-i Üsküdarî, Şeyh Hüseyin Efendi-i Üsküdarî, Şeyh Ârif Efendi (Tekirdağlı), Şeyh Halîl Fahreddîn Efendi (1257/1841)

/50/ Şeyh Halîl Fahreddîn Efendi'nin Hulefâsı:

Şeyh Muhammed Saîd Efendi, Şeyh Muhammed Efendi, Şeyh Ahmed Esrâr Efendi, Şeyh Ümmî-zâde Muhammed Rızâeddîn Efendi (1272/1856-57).

Şeyh Ümmî-zâde Muhammed Rızâeddîn Efendi'nin Hulefâsı:

İlk şeyhi Şemseddîn Efendi, Şeyh İzzet b. Süleymân Efendi, son şeyhi Fahreddîn Efendi.

Şeyh İzzet b. Süleymân Efendi: Ümmî Ahmed Efendi-zâde Şeyh Muhammed Rızâeddîn Efendi halîfesidir. Hulefâsı:

Şeyh Necîb-i Üsküdârî, Şeyh İbrâhîm-i Üsküdârî, Şeyh Muhammed-i Üsküdârî, Şeyh Seyyid Kemâl Efendi, Şeyh Muhammed-i Üsküdârî, Şeyh Ahmed-i Üsküdârî, Şeyh Muhammed Tâhir-i Üsküdârî, Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Hayreddîn-i Üsküdârî, Şeyh Aliyy-i Üsküdârî.

Şeyh Aliyy-i Üsküdârî Hulefâsı:

Şerîfe Sıddîka Hâtûn, cedd-i a'lâsı Ahmed Efendi'den ma'nen ahz-ı nisbet eylemiştir.

* * *

NASÛHÎ-ZÂDE ŞEYH MUHYİDDÎN EFENDİ

Pederleri Şeyh Abdurrahmân Şemseddîn Efendi'den sonra seccâde-nişîn-i meşîhat olmuştur. Üsküdar'da zînet-bahş-ı âlem-i şuhûd olup, 1245 senesi şehr-i Şevvâlinin dördüncü (29 Mart 1830) Pazar gününe musâdiftir. Pederinin irtihâlinde beş yaşında idi. Yetmiş sene muammer olup, 1315 senesi şehr-i Zi'l-kâdenin yirmidokuzuncu (21 Nisan 1898) salı günü dâr-ı Cemâl'e intikâl eylemiştir.

Fevtine **Re'fet** *yazup târîh-i gevher kıymeti*
Göçdü Muhyiddîn huzûr-ı yâra buldu vuslatı
(کوچدی محیالدین حضور یاره بولدی وصلتی)

Musullu Hâfız Osmân'ın:

Latîfin kudreti **Osmân***'a ilhâm eyledi târîh*
Muhakkak hamd ü izzetle cinâna irdi Muhyiddîn
(محقق حمد وعزتله جنانه ایردی محیالدین)[38]

Hâce Emîne Sabîha Hânım nâmında bir kerîmesi vardı. Hacı Râif Efendi zevcesi idi. 20 Şevvâl 1312/(16 Nisan 1895)'de irtihâl eylemiştir. Hazîrede medfûnedir. (*Rahmetu'llâhi aleyhâ*)

Husâmeddîn Efendi isminde, Muhyiddîn Efendi'nin bir oğlu daha vardır ki, küçük yaşında 1275/(1859) senesinde irtihâl eylemiştir. Hazîrede medfûndur.

Müşârünileyh (Nasûhî-zâde) Muhyiddîn Efendi, âtîde tercümeleri yazılacak olan Şeyh Ömerü'l-Fuâdî-i sânî hazretlerinin erşed-i halîfeleridir. Muhyiddîn Efendi sığar-ı sinninde Kuşadalı İbrâhîm Efendi hazretlerinden bir tâc-ı şerîf ilbâsıyla taltîf olunmuştur. Bu tâc yol tâcıdır, hilâfet tâcı değildir. Kuşadalı esâsen kimseye hilâfet tâcı vermemiştir. Kuşadalı'nın irtihâlinden sonra Ömerü'l-Fuâdî'ye intisâb eylemiştir ve ondan hilâfet almıştır. Elyevm silsilesi ilâ-mâ-şâa'llâhu teâlâ müteselsildir.

(Nasûhî-zâde Şeyh Muhyiddîn Efendi) **Hulefâsı:**

Nalçacı Şeyhi Tayyâr Efendi, Şeyh Muhammed Salâhaddîn Efendi b. Muhyiddîn[39], Yakacık Şeyhi Rüşdü Efendi, Fındıklılı Şeyh Nazîf Bey, Üsküdarlı Şeyh Hâfız Mustafa Efendi, İstanbullu Şeyh Fehmi Efendi, Şeyh Muhammed Saîd Efendi, Şeyh

38. İbârenin hesaplanmasından 1305 çıkmaktadır. (H)
39. Bu zât 16 Zilkâde 1321/(3 Şubat 1904)'de irtihâl eylemiştir. Hazîrede medfûndur. Kerâmeddîn Efendi'nin küçük birâderidir.

Ahmed-i Üsküdârî, Müştâk-zâde Şeyh Cemâl Efendi, Nâzikî-zâde Şeyh Hüsnü Efendi, Ömerü'l-Fuâdî-zâde Şeyh Ya'kûb ve Şeyh İzzet Efendiler, Nasûhî-zâde Şeyh Seyyid Ahmed Kerâmeddîn Efendi hazretleri.

Müşârünileyh Muhyiddîn Efendi edîb, halûk, âşık, ârif bir zât-ı âlî-kadr idi. Türbe-i Pîr'de medfûndur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

/51/ BEKİR RÜSTEM PAŞA

Hânkâh-ı şerîf büyük bir harîkta yanmış ise de, Bekir Rüstem Paşa isminde bir sâhib-i hayr tarafından yeniden inşâ olunmuştur. Bu zât türbe-i şerîfede medfûn olup, sandûkasının baş tarafındaki levhada şöyle yazılıdır:

"*İş bu türbe-i şerîfe ile ittisâlinde dergâh-ı feyz-penâha vaz'-ı esâsı himmetle bânî-i sânî ve delîl-i hüsn-i kabûl olarak civâr-ı Hz. Pîr'e mülâzemet-i şerîfesiyle dahi şâyeste-i âtıfet-i Rabbânî olan Bekir Rüstem Paşa'nın rûhuna el-Fâtiha! Sene 1280*/(1863-64)".

ŞEYH SEYYİD AHMED KERÂMEDDÎN

Nasûhî-zâde Şeyh Muhyiddîn Efendi sulb-i pâkinden 1274/(1857-58) senesinde gehvâre-zîb-i âlem-i şuhûd olmuşlardır. Üsküdar'da hânkâh-ı şerîf, maskat-ı re's-i latîfleridir. İbtidâî ve Rüşdî tahsîlinden sonra Üsküdar'da Vâlide Câmi'-i şerîfinde Hoca Mustafa Efendi'nin mücâzlarından Osmân Efendi'den ulûm-ı mürettebeyi okuyarak icâzet ahzine muvaffak olmuştur.

Emr-i intiâş-ı dünyâ için bi-hasebi'z-zarûre bir dâireye intisâb lâzım gelmekle evvelâ Hazîne-i Hâssa'ya devâm edip, bir müddet sonra 1295/(1878) senesinde adliyyede bir hizmete geçmiş ve sinîn-i medîde hıdmet-i adliyyede bulunmuş, muhâsebe kaleminde mümeyyizliğe irtikâ eylemişti.

Bir aralık Meclis-i Meşâyıh'a a'zâ intihâb ve ta'yîn olunmuş ve hayli zamân bu hizmeti de hüsn-i îfâya çalışmış ise de bir me'mûrun iki yerden maâş alması men' edilince hıdmet-i adliyyede aldığı maâşın fazlalığı hasebiyle a'zâlığı terke mecbûr olmuş ve müddet-i takâüdiyyesi dolasıya kadar adliyyeye devâm ile bi'l-âhare takâüdü icrâ kılınmıştır.

Bundan sonra tekrâr Meclis-i Meşâyıh a'zâlığına ta'yîn edilip 1328/(1910) senesine kadar a'zâlıkta bulunup, ondan da dâmen-keş-i ferâğat olmuştur.

Tarîkaten nisbetleri henüz sığar-ı sinninde iken peder-i ekremleri Şeyh Muhyiddîn Efendi'yedir. İkmâl-i sülûk ile hilâfetleri de yine müşârünileyhtendir.

Pederlerinin 1315/(1897-98) senesinde âlem-i cemâle intikâlinde, emr-i meşîhat kendilerine teveccüh edip, elyevm bu hizmeti îfâ ile müşerref bulunuyorlar.

1325/(1907) senesinde husûle gelen iştiyâk-ı azîm te'sîriyle Kastamonu'ya giderek Âsitâne-i Hz. Şa'bân-ı Velî'ye rû-mâl olmuş ve ziyâret şerefiyle kâm-yâb olarak Üsküdar'a avdet eylemiştir.

Hâlen dergâhta inzivâ hayâtında olup, sâir tekke meşâyıhı cem'iyyetlerde da'vet ettiklerinde da'vete icâbetle giderler. Kahvede, gazinoda oturduğunu gören yoktur. Dedikoduya karışmaz, dâimâ kendi hâlini ümmet-i Muhammed'in selâmetini düşünür, gözü yaşlı, âşık bir reh-nümâ-yı kerîmü'l-fıtrattır.

/52/ Seyyid Kerâmeddîn Efendi edip, kâmil, sükûtiyyü'l-meşreb bir zât-ı âlî-kadrdir. Sıfat-ı meşîhatı bi-hakkın muhâfaza eder. Lâubâli hayâta meyl etmez, her yere gitmez. Hayâtını hânkâh-ı Hz. Pîr'e vakf etmiş, Hz. Nasûhî'yi pek ziyâde hürmet ve muhabbetle ve ulviyyetle sevmiş bir mefhar-ı erbâb-ı tarîkattır. Endâmı mütenâsib olup, ale'l-ekser dal arâkıyye üzerine beyâz sarık sarar. Özü gibi sakalı da ak, gâyet mütevâzı' bir hâşi'dır. Kendileriyle mine'l-kadîm müşerref olageldiğim gibi yazmakta oldukları, **Şemsü's-Sabûhî fî-Menâkıbı Pîr Muhammed en-Nasûhî** nâm eser-i âlî münâsebetiyle, temâsımız daha yakından ve pek samîmi bir şekilde vâki' olmuş idi. Bu eser esâs i'tibârıyla Hz. Nasûhî ve sülâle-i kirâmı hakkındadır. Bi'l-münâsebe Hz. Pîr Şa'bân-ı Velî efendimizle hulefâsı ve ehl-i silsile hakkında da tedkîkât-ı mahsûsayı câmi'dir.

Muharrir-i fakîrin **Sefîne-i Evliyâ**'da Şa'bânîler hakkında cem' ettiğim ma'lûmâtla karşılaştırmak ve her iki tarafın beyânında isâbet aramak maksadıyla **Sefîne-i Evliyâ**'yı kendilerine takdîm eylemiş idim. Tedkîkât-ı âcizânemi tetebbu' buyurarak ba'zı ilâvât dercine bezl-i inâyât eylemişlerdir. İş bu eserleri hakkında makâm-ı takrîzde bu manzûmeyi yazıp, kendilerine ihdâ ettim.

Yegâne menfaat-bahşâ eser Şemsü's-Sabûhî'dir
Hakîkat ilminin tefsîridir temsîl-i rûhudur

Kerâmeddîn Efendi bezl-i himmet eyleyüp yazmış
Anın mevzûu mir'ât-ı tecellâ-yı Nasûhî'dir

Hakâyıkdan dakâyıkdan bütün esrâr-ı tevhîdden
Dürer-pâş olmada erbâb-ı aşka hak fütûhudur

Muvaffak eylemiş Mevlâ o zât-ı nükte-pîrâyı
Bu te'lîf-i bihîn el-hak anın şekl-i vuzûhudur

Muhibb-i kem-teri **Vassâf** *'ma ilhâm-ı Hak oldu*
Kitâb-ı sırr-ı vahdet metninin şerhu'ş-şurûhudur

Bu da kendilerini temdîhan sünûh etmiştir:

Mükerrem şeyh-i âlî-câh Kerâmeddîn-i Şa'bânî
Mübeccel rehber-i hoş-hâh Kerâmeddîn-i Şa'bânî

Nasûhî hânkâhında şeref-bahşâ-yı uşşâkdır
Enîs-i Hazret-i Allâh Kerâmeddîn-i Şa'bânî

Kerîmü't-tab' selîmü'l-kalb mehâsin menbaı bir şeyh
Dem-â-dem kârı zikru'llâh Kerâmeddîn-i Şa'bânî

Nasûhî gül-şeninde bir gül-i hoş-bû-yı irfândır
Yegâne âşık-ı evvâh Kerâmeddîn-i Şa'bânî

Dahîl-i bâb-ı ehlu'llâh olan **Vassâf***'ına lutfen*
İden îsâr-ı feyzu'llâh Kerâmeddîn-i Şa'bânî

Müşârünileyhin dört mahdûm-ı mükerremleri vardır. Şemseddîn, Dördüncü Alâeddîn, Fazlullâh ve İbrâhîm Rükneddîn beyefendilerdir. Fazlullâh Efendi harb-i ahîrde nâil-i rütbe-i şehâdet olup, nefs-i münîfi Çanakkale'den (Keşan'dan)[40] hânkâha getirilmiştir. Peder-i elem-dîdeleri bu iftirâktan pek dil-hûndur.

/53/ Müşârünileyh bir gün hem-sohbet olduğum sırada âtîdeki ma'lûmâtı inâyet eylediler:

Tarîk-ı Şa'bânî'de dört nev' tâc vardır:

1. Sarığı yeşil tepesi yeşil. Buna yol tâcı derler. İsm-i Hû'ya çıkan sâlike çelebiler ile bi'z-zât meşîhatta bulunanlar tarafından giydirilir.
2. Sarığı yeşil veya beyâz, tepesi beyâz. Bunu dördüncü esmâya çıkanlar giyerler ki, tarîkaten ta'bîr ve tesellîye muktedir olanlardır.
3. Tepesi beyâz, sarığı beyâz, risâlesi siyâhtır. Tarîkımızda müntehî olanlar giyer.
4. Tepesi beyâz, sarığı siyâh, risâlesi beyâzdır. Nâil-i rütbe-i velâyet olanlara mahsûstur. Hz. Nasûhî'nin tâc-ı şerîflerinde mücerred kendilerine mahsûs olmak üzere bir düğme vardır. Sırr-ı vahdete, nokta-i ehadiyyete işârettir.

Bir de "dal arâkıyye" ta'bîr olunur ki, yeşili ve beyâzı vardır. Hz. Pîr efendimiz esnâ-yı zikr-i şerîfte giyerlerdi. Bizler de o esere tebean giyiyoruz. İşte bir nümûnesi:

40. Bu "Keşan'dan" notu yazma nüshaya Sayın Orhan Nasuhoğlu tarafından günümüz alfabesiyle yazılmıştır. (H)

Fakat ortadaki halka iki değil birdir. Hz. Şa'bân-ı Velî'nin, Hz. Nasûhî'nin, Karabaş-ı Velî'nin arâkıyyelerinin köşelerinin başı açıktır.

Köşelerin kapanması ya Şeyh Alâeddîn Efendi'nin veya Çerkez Mustafa Efendi'nin zamânlarında vâki' olmuştur. Çünkü Alâeddîn ve Çerkez Mustafa Efendilerin tâc-ı Şa'bânî'de ictihâdları olduğunu Ümmî Ahmed Efendi hazretlerinin dergâhında manzûrum olan bir eserde mütâlaa ettim.

Hulefâsı olup olmadığını sorduğumuzda, "*Henüz kendim mazhar-ı irfân olamadım. Nerede kaldı âhara hilâfet verebileyim. Ancak usûl-i tarîk üzere ilbâs-ı tâc ü hırka eylediğim ba'zı zevât vardır.*" diye iltizâm-ı âsâr-ı mahviyyet buyurdular.

Büyük Piyâle Dergâhı şeyhi İbrâhîm Bey, mahdûmları Şeyh Muhammed Şemseddîn Efendi, Rumeli Hisârı şeyhi Halîl Efendi, Yakacık Tekkesi şeyhi Reşîd Efendi, Nâzikî-zâde Şeyh Hilmi ve Tahsîn Efendiler(in onun halîfeleri) olduğunu söylediler.

Kuşadalı hazretlerine nakl-i kelâm olundukta buyurdular ki:

"Kuşadalı hazretleri, Hz. Pîr Nasûhî (*kuddise sırrûhu'l-âlî*)'yi ziyâret kasdıyla bir gün Üsküdar'a âzim olmuşlar. Berâberlerinde Zeyrek'teki Kilise Câmii kayyımı Hacı Efendi bulunur imiş. Kayıkla Kız Kulesi civârına geldiklerinde, **/54/** "*Hacı! Edebini takın. Zîrâ Hz. Pîr'in köyüne yaklaştık.*" buyurmuşlar. Hânkâh-ı şerîfe vusûllerinde cümle kapısının önünde ayakkabılarını çıkarıp, mest ile içeri girerler imiş. Ne zamân Hz. Pîr Nasûhî ve Hz. Mevlânâ'nın esâmî-i mübârekeleri yâd olunsa alınlarında bir damar zuhûr edip vecd zuhûra gelir imiş ve "*Bunların esâmî-i şerîfesi mesmûum olunca kendimi gâib ederim.*" buyururlar imiş.

Hz. Fâtih türbe-dârı Amiş Efendi merhûmda da bu hâli gördüm. Ziyâretine gitdim. Benim evlâd-ı Pîr'den olduğuma muttali' oldukta, vecd zuhûra geldi ve bana hitâben, "*Sen mîrâsyedisin, senden korkarım.*" dediler. Dahası var, fakat bu kadar elverir.

* * *

Şu na't-ı şerîf ile nutuk kendilerinindir:

Günâh-kârım garîbim dil-harâbım Yâ Rasûla'llâh
Esîr-i nefs-i bed-hû pür-hicâbım Yâ Rasûla'llâh

Fakat gönlümde aşk-ı pâk-ı zâtın müncelîdir hep
Senin aşkınladır bu incizâbım Yâ Rasûla'llâh

Gönül dîdâr-ı pür-envârının meftûn u hayrânı
Ümîd-i vuslatınla kâm-yâbım Yâ Rasûla'llâh

Büyüksün şân-ı ulviyyet-nişânın pek muazzamdır
Der-i ihsânına var intisâbım Yâ Rasûla'llâh

Fakîrin ahkarın muhtâc-ı lutfundur **Kerâmeddîn**
Kerem kıl merhamet şefkat-meâbım Yâ Rasûla'llâh

* * *

Feyz-i pâk-i evliyâu'llâh ile rûşen-diliz
Âlem-i fânîde sâhib-intibâh Şa'bânîleriz

Dâimâ Kur'ân u îmân yâr-ı cân olmuş bize
Cân u dilden aşk ile hem-râh Şa'bânîleriz

Âlem-i fânîye yokdur iltifât u meylimiz
Târik-i dünyâ fenâ fi'llâh Şa'bânîleriz

Râh-ı Hak'da oldu aşk sermâyemiz ey nûr-ı ayn
Mazhar-ı sırr-ı bekâ bi'llâh Şa'bânîleriz

Neş'e-i vahdetle kalben pür-safâyız âşıkız
Hamdü li'llâh ârif-i bi'llâh Şa'bânîleriz

Her taraf mir'ât-ı vahdetdir ene'l-Hak söylüyor
Nükte-dân-ı **"semme vechu'llâh"** *Şa'bânîleriz*[41]

Nefy ü isbâtın ledünniyyâtını ârif gönül
Vâkıf-ı esrâr-ı illâ'llâh Şa'bânîleriz

Peykiyiz hurşîd-i tâbân-ı tarîkın dâimâ
Halvetî erkânına şeh-râh Şa'bânîleriz

Farz u sünnet reh-nümâ-yı hâs olmuşdur bize
Sâlikân-ı aşk için cân-gâh Şa'bânîleriz

41. (فَأَيْنَمَا تُوَلُّواْ فَثَمَّ وَجْهُ اللّه)"... Nereye yönelirseniz Allah'ın vechi (zâtı) işte oradadır..." 2. Bakara sûresi, 115. (H)

Halka-i tevhîdimizde cezbe vü hâlât ile
Hizb-i zikre müşteğil pür-âh Şa'bânîleriz

Levh-ı dilde rû-nümâ oldu **Kerâmeddîn***'e yâr*
Sırru'l-esrâra basîret-gâh Şa'bânîleriz

Hz. Pîr'in **Risâle-i Fahriyyesi**'ni Arabçadan Türkçeye tercüme buyurdukları gibi, suâl ve cevâb tarzında bir de usûl ve âdâb-ı tarîkata dâir eseri vardır.

/55/ Ahmed Kerâmeddîn Efendi'nin ba'zı nutukları vardır. Bir **Dîvânçe** hâlinde gördüm. Gerçi şiir nokta-i nazarından şâyân-ı iltîfât değilse de, bezm-i muhabbete nâzır olarak söylenmiş olması ona bir kıymet verir. Bir iki misâli:

Sevdim seveli sen güzeli gitdi şuûrum
Bir meh-veş idin yandı tenim bitdi gurûrum
Firkat-zedeyim nerde benim eski sürûrum
Feryâd iderim var mı benim bunda kusûrum

Kânûn-ı kazâ böyle imiş hükm-i kaderde
Öyle yazılı çâresi yok seyr ü seferde
Bir dâr-ı safâ yok mu aceb bahr-ı beşerde
Mahv oldu bütün râhat-ı esbâb-ı huzûrum

Pür-neş'e idim meclis-i uşşâk-ı vefâda
Böyle kalmır sanmış idim zevk u safâda
Uyardı felek tâliimi sahn-ı cefâda
Efsâne imiş şu görünen cism-i zuhûrum

Arz itdi bütün derdini esrârını **Ahmed**
Lutf u kerem it hâlime ey şûh ser-âmed
Eyler mi güzeller acabâ ehl-i gamı red
Mahşerde beni şâd idegör ey yüzü nûrum

* * *

Bir gün geçerek gül-şen-i kasr-ı emelden
Binlerce safâ kasrı da gam-hâneye dönmüş

Bülbül ötecek sanma gönül bâğ-ı İrem'den
Her dala hazân irdi ki bum-hâneye dönmüş

Yâdımda bütün eylediğim zevk u safâlar
Ya var imiş ya yok imiş efsâneye dönmüş

Yıkılsa revâ âhım ile seng ü dırahtı
Berbâd olacak âhiri vîrâneye dönmüş

Mes'ûd idecek sanma sakın katre-i sahrâ
Neş'e yerine gam dolu peymâneye dönmüş

Sabrım tükenüp yeter cefâya hedef oldum
Gözler açılup kanlıca dil-hâneye dönmüş

Bu nazım ile **Ahmed** *yine dil-hûn olacaksın*
Gufrân-ı Hudâ neş'esi kâşâneye dönmüş

* * *

"Ya'kûb Hân, pederimle mülâkî olduğu sırada, Hz. Pîr Seyyid Nasûhî efendimizin mektûbât-ı aliyyeleridir ki, beyne'l-ihvân, **"Mürâselât-ı Pîr"** *diye meşhûr olan eserlerinin mütâlaasını ârzû etmiş ve pederim de göstermiştir. Hîn-i mütâlaada vecd zuhûruyla bir mikdâr sonra sükûnet buldukta, "Ben bunun emsâlini görmedim ve tesâdüf etmedim. Bu mektûbât mecmûa-i irfândır. Meşâyıh-ı ızâm ve sâlik-i râh-ı Hudâ için bir hazîne-i girân-bahâdır." demiştir.*

Kerâmeddîn"

ÇERKEŞİYYE-İ ŞA'BÂNİYYE

ÇERKEŞLİ ŞEYH MUSTAFA EFENDİ

Meşâyıh-ı izâm-ı Şa'bânîyye'dendir. Neş'etleri Çerkeş'tendir. Şeyh-i mükerremleri Muhammed Efendi'nin (Bkz. s. 49) vâris-i kemâlâtı olup, ziyâret-i Haremeyn'e dahi muvaffak olarak kemâlât-ı ârîfâneleri şuyû' bulmuştur. Halka-i irşâddan onüç halîfesi yetişmiş 1224/(1809) senesinde âzim-i dâr-ı ahiret olmuşlardır. Çerkeş'te medfûndur.

Oldu Şeyh vâsıl-ı cânân Yâ Hû
(اولدی شیخ واصل جنان یا هو) = 1224[42]

İstanbul'da bir silsile-i urefâ vü ulemâ teşkîl eden Çerkeşli-zâdeler müşârünileyhin ahfâdındandır.

OSMÂN VEHBÎ EFENDİ

Müşârunileyh (Çerkeşli Mustafa)'nın mahdûmudur. Ulemâ-yı İslâmiyye'dendir. 1277/(1860) târîhinde Ankara'da irtihâl eylemiştir. Erzurum Mahallesi kenârında "Topraklık" denilen yerde medfûndur.

Âsârı:

1. Emsile, 2. **Kelimât-ı Mutasarrıfa ve Kavâid-i İ'lâl**, 3. **Âmil Ma'mûl**, **4. İ'râb ve Mu'ribât ve Ma'mûlâtu Mevsûle ile'l-Mechûlât**, 5. **Tercümetü'r-Risâleti'l-Müteallıka bi-tilke'l-Ma'lûmât**, 6. **Sultân Mahmûd-ı Sânî-nâme**.

---

42. Bu ibârenin hesaplanmasından 1145 çıkmaktadır. (H)

Hısnu'l-Hasîn, (إن الله يحب العبد التقى النقى الخفى)[43] hadîs-i şerîfinin şerhine dâir bir risâle ki, Mısır'da tab' olunmuştur.

MUHAMMED TEVFÎK EFENDİ

Çerkeşî-zâdelerdendir. Mûmâileyh Osmân Efendi'nin mahdûmudur. İstanbulludur. Velâdetleri Ankara'da, tefeyyüzleri İstanbul'dadır. İkmâl-i tahsîlden sonra niyâbetlerde bulunmuştur. 1302/(1885) senesinde meclis-i tedkîkât-ı şer'iyye a'zâlığı inzimâmıyla Meclis-i Meşâyıh Nâzırlığı'na ta'yîn olundu. 1319/(1901-02) senesinde irtihâl eyledi. Aksaray'da Sofular'da Şeyh Ekmeleddîn Dergâhı'nda medfûndur.

Âsâr-ı Matbû'ası:

1. Meziyyet-i İslâmiyye, 2. **Gâyetü'l-Beyân fî İlmi'l-Mîzân,** 3. **Behcetü't-Tarf fî İlmi's-Sarf,** 4. **İcmâlu Nahvi Arabî,** 5. **Hediyyetü's-Sıbyân,** 6. **Miftâhu'l-Akâid,** 7. **Levâyıhu'l-Kudsiyye fî Fadâili Şeyh-i Ekber,** 8. **Mecmûa-i Fadâil,** 9. **el-İtkân fî Tahkîkı'l-Îmân,** 10. **Tahkîk-i İdrâkât,** 11. **Risâle fî Kabûli't-Tevbe** ile, Mısır mevleviyyetinde iken tab' ettirdiği 12. **Dîvânçe**'si.

Vücûd Kasîdesi'nden:

Mey gibi virdi safâ halka tecellâ-yı vücûd
Böyle pür-neşve midir câm-ı mücellâ-yı vücûd

Oldu dîbâce-tırâz-ı suhuf-ı sun'-ı Kadîr
Cevher-i harf-i güher-pâre-i esmâ-yı vücûd

Keşf olur dîde-i sâhib-nazara sırr-ı kader
Çeşm-i im'âna dûş olsa mirâyâ-yı vücûd

Zâhir olmazsa n'ola dîde-i zâhir-bîne
Sırr-ı yek-rengi-i rû-yı gül-i ra'nâ-yı vücûd

Osmanlı Müellifleri'nde, Çerkeşî Mustafa Efendi hazretlerinin irtihâli 1229/(1814) gösterilmiş ise de yanlıştır. Hz. Şeyh'in ahvâl ve asnâf-ı tarîkata dâir **Risâle-i Türkiyye**'lerinin matbû' olduğunu **Osmânlı Müellifleri**'nde Tâhir Bey yazmaktadır. Mezkûr risâle ahîren görüldü, gâyet mühimdir. Teberrüken ve kısmen âtîde naklolundu.

43. Müslim, Sahîh, Zühd, 11. (H)

/57/ Çerkeşî Mustafa Efendi hazretlerinin mürîdlerinden olup, Tokat'ta ikâmet etmekte olan Cebbâr-zâde Süleymân Bey, azîz-i müşârünileyhi Tokat'a da'vet etmekle, da'vete rû-yı icâbet gösterip Tokat'a şeref-i muvâsaletlerine müsâdif yevm-i mes'ûdda bütün ahâlî istikbâline çıkmışlar. Hattâ on dakîkalık yola kadar şal döşemişlerdir. Hz. Şeyh, gâyet mahviyyet-perver olduğundan Çerkeş'teki dergâh pek harâb olduğunu ve hattâ binânın bir çok yerleri iplerle bağlı bulunduğu hâlde kimseye bu bâbta teklîfte bulunmamış idi. Hz. Azîz'in Tokat'a azîmeti sırasında Süleymân Bey kahyası vâsıtasıyla tevsîan ve müceddeden derhâl bir binâ-yı âlî vücûda getirmiş ve kimin tarafından yapıldığını kimseye bildirmemiş idi. Hz. Şeyh Çerkeş'e avdet ettikte binâ-yı cedîdi görünce hayrette kalmış ve fakat bilâtereddüt ikâmet eylemişlerdir. Hakîkat-ı hâli merâk ederek kendilerinden suâlde bulunanlara, "*Cânım biz sormadık. Girip oturduk. Siz niye soruyorsunuz?*" buyururlar imiş.

Bir gün hastalanmışlar. Süleymân Bey, Hıristiyan hekîm celbedip, Hz. Azîz'i tedâvî eylemek istemiş. Hekîm muâyene edince Hz. Şeyh ona hitâben, "*Hastalığımı teşhîs ettin mi?*" diye sorunca o da, "*Onbir de ilâç tertîb eyledim. İçince bi-inâyeti'llâh şîfâ bulacaksınız.*" cevâbını vermiş idi. "*Öyleyse ben bu işi bir kere hastalığıma danışayım.*" deyip yorganı başına çekmiş, bir müddet sonra tabîbe hitâben, "*Hastalığım bana lisân-ı hâl ile dedi ki:* 'Vâkıa verilecek ilâçla ben geçerim. Ama senin ile yirmi beş senedir hem-bezm oldum. Benim yerime hiç tanımadığın bir hastalık gelir, tedâvîsi bulunmazsa ne yaparsın?' *Düşündüm ben o ilâcı içmekten vazgeçtim.*" demiştir.

Şeyh Seyyid Kerâmeddîn Efendi, "*Şu hastalık ve tabîb hikâyesi Hz. Pîr Nasûhî'de de aynen vukû' bulmuştur. Demek ki Çerkeşî hazretleri de, eser-i cenâb-ı Pîr'e imtisâl buyurmuşlardır.*" buyurdular. Hastalıkları kesb-i şiddet edince, tâcını Beypazarlı Ali Efendi hazretlerine ihsân buyurmuşlar. Beypazarlı, azîzinin huzûruna gidince, azîzinin kucağında yatmakta olan geyik yavrusu hemen firâr edince, "*Hâlâ adam olamamışım. Geyik bile beni adam yerine saymıyor, benden kaçıyor.*" demiştir.

Hulefâsının en güzîdeleri Geredeli Azîz nâmıyla benâm Şeyh Hacı Halîl Efendi ile Beypazarlı Şeyh Ali Efendi'dir. Bu iki halîfe-i muhterem her ma'nâsıyla şeyh-i mükerremlerinin feyz ü kemâlini hâiz idiler. Her ikisinden teselsül eden silsile-i tarîkat elyevm bâkî olup, ehl-i tarîkatın melâz-ı uşşâkıdır.

Sultân Mahmûd-ı sânî müşârünileyhe pek ziyâde hürmet etmiştir. Hattâ emriyle yazdığı risâleden bir bahis teberrüken aynen derc olunmuştur:

Ulemâ ve meşâyıh arasındaki ihtilâf-ı sûrî münâsebetiyle bunun izâlesine hâdim olmak üzere Sultân Mahmûd-ı sânî'nin ricâsıyla yazdıkları **Risâletün fî-Tahkîki't-Tasavvuf** nâm risâlesinden:

"Ma'lûm ola ki, erbâb-ı kulûbun tahsîl ve tahsîlinde sa'y-i belîğ eyledikleri tasavvuf ahvâl-i selâseden ibârettir. Onlar da budur: Tecellî-i ef'âl, tecellî-i sıfât, tecellî-i zât. Lâkin hîn-i ifâdede ahvâl-i selâse sâhibleri hâlât-ı selâsede fırak-ı dâlleden üç fırka-i bâtılaya müşâbihlerdir. Tecellî-i ef'âl sâhibleri, Cebriyye'ye; tecellî-i sıfât sâhibleri, Hulûliyye'ye; Tecellî-i zât, sâhibleri, İlhâdiyye'ye müşâbih görünür. Lâkin cebr, hulûl ve ilhâddan müberrâdırlar.

Bu tecellîyât-ı selâseye mazhar olan zevât-ı kirâm ile tavâif-i selâse-i mezkûrenin beynlerini tefrîk eden şer'-i Muhammedî ve erkân-ı cenâb-ı Ahmedî'dir ki, eğer bir kimse dâire-i şerîatta dâhil ve merkez-i nâciye-i istikâmette sâbit olur, makâmât-ı selâseden ve tecellîyât-ı sâbıkadan tekellüm ederse, irfân-ı ilâhî ve esrâr-ı Rabbânîdir ve kendinden zuhûr eden hârık-ı âde kerâmettir. Lâkin inda'llâh ve inde'r-Rasûl ve inde'l-mürşidîn mezmûm ve bî-edebliktir. Ve eğer dâire-i şerîattan hâric ve merkez-i ittikâdan zerre mikdârı mâil olursa kendisi dâll ve kelâmı ilhâd ve ifsâddır. Ve zuhûr eden hârık-ı âde sihir ve istidrâctır.

Sûfiyyeden melâmiyyûn hazerâtı avâmm-ı nâs indinde ve mahcûbîn katında hasebü'z-zâhir şerîata muhâlif akvâl u ef'âl ü etvâr ile görünürlerse de, lâkin tahkîk ve tedkîk olundukta kat'iyyen ve kâtıbeten ser-i mû şerîat-ı Muhammediyye'ye muhâlefetleri yoktur. Ancak tabâyı'-i şerîfelerinde sırr u ahfâ muhabbeti merkûz olmağın mahcûbîn indinde zâhir-i şerîata muhâlif ve hakîkatta mutâbık akvâl u ef'âl ü atvâr ile nefislerini mestûr ve mahfî kılarlar. Zâtlarında bu fırka mestûrîn-i kâmillerdir; mükemmiller değillerdir. Ve nefsinde râşidler ve fakat gayr-i mürşidlerdir. Onlardan istid'â ve istirşâd ve iktidâ sahîh değildir. Zîrâ tâlib-i tasfiye olanları şek ve şübheye ilkâ ederler.

Mürşidiyyet, şek ve şübhe ilkâ etmek değildir. Belki cemî'-i nâsın reyb u şekkini ihrâc ve izâle etmektir ve emr-i irşâd, Allâhu zü'l-celâl hazretlerinin inâyet-i ezeliyye ve cezbe-i Rabbânîyyesidir ki, bir kulunu ef'âlen ve sıfâten ve zâten kendine cezbedip, nice müddet, kasr-ı cemâlinde mihmân ve taht-ı visâlinde sultân kıldıktan sonra tekmîlen li'l-irşâd makâm-ı beşeriyyete inzâl u irsâl edip, tavâif-i selâse ki, küffâr, avâm, havâs; küffârı küfürden îmâna ve avâmmı ma'siyyetten tâata ve havâssı mâ-sivâdan vuslata da'vetle me'mûr ve taraf-ı Rabbânîden hilâfetle mansûr ve müeyyed kılınmıştır. Bu abd enbiyâdan ise, nübüvvet-i teşrîiyye ve evliyâdan ise, nübüvvet-i ta'rîfiyye tesmiye olunur.

Mürşid-i kâmil ve mürebbî-i vâsıl zât-ı akdes-i peygamberîden hisse-mend olmalarıyla enbiyâ-yı izâm ne gûnâ ferâiz ve vâcibât ve sünen ve müstehabâtı ve sâir erkân-ı şerîatı kavmi beyninde iktidâ etmeleri kasdıyla alenen icrâsıyla me'mûr oldukları gibi, mürşidler dahi evrâd u ezkâr ve halvet ü uzlet ve ferâiz u nevâfil ve sâir erkân-ı turukun mürîdleri belki sâir nâs beyninde iktidâları kasdıyla cehren ve alenen icrâsıyla me'mûrlardır. Ve mahall-i ithâmdan ihtirâzı mültezimlerdir ve ibâdet ü tâatlarında ve sünen-i Muhammediyye'ye ittibâ'larında ve siyer-i Ahmediyye'ye sülûklarında aslâ ucub u riyâ olmaz. Onlar bir kavim-

lerdir ki, (لا أعبد ربا لم أره)[44] *ikrâmıyla mükerrem olmuşlardır. Kavilleri, ayn-ı tevhîd ve fi-illeri ayn-ı ihlâstır.*

Ammâ gürûh-ı melâhidenin; "İbâdât-ı zâhiriyye, ebrârın; ibâdât-ı bâtıniyye mukarrabînin hâlidir." *diye i'tikâdları küfr ü ifsâddır. İbâdât-ı zâhiriyyeyi terk ayn-ı ilhâd olduğundan mâ-adâ safha-i kalbleri, sırf dînden ve nokta-i tasavvuftan hâlî ve lisânlarında nice nice hurâfât ve şatah ve tâmât ve muîn-i şerîat-ı garrâ olan ulemâ-yı etkıyâya buğz birle ma'rifet-i Bârî ve tasavvuf iddiâsında olup, tarîkat-ı aliyyeyi, şerîat-ı garrâdan ayrı bir tarîk addedip, hâl ve zevk ile sudûr eden ehlu'llâhın kelâm-ı mutlaklarını lisâna getirip, kendilerine kâl ve meşâyıh ve ulemâ beyninde müttefakunaleyh olan ibâdât u tâati ve riyâzât u mücâhedâtı terk ve muhtelefunfîhâ olan ba'zı ef'âli vücûb mertebesinde kendilerine âdât u ḥâl ve belki ma'siyyete âlât kılan ol zümre-i dâllîn ve ol fırka-i hâsirînden tasavvuf dûr ve ma'rifet-i Hak onlardan mehcûrdur.*

Bu cihetten ulemâ-yı selef ve haleften ba'zısı tahkîkan ve ba'zısı taklîden ol gürûh-ı melâhideyi zecr u men' husûsunda ârif u kâmili fark etmeyip, sûret-i ıtlâkta nice resâil tahrîr u tahşiye-i kelimât ile takrîr eylediler. Lâkin ârifi mahcûbdan ve mukayyedi merdûddan fark etmeyerek zecr ü red, emr-i metbû' olmadığı ecilden bu bâbda eimme-i sûfiyye dahi nice kitaplar te'lîf ve nice risâleler tasnîf eylediler. Ulemâ ile meşâyıh meyânında olan nizâ' lafzîdir. Ma'nâda onlar müttehiddirler. İttihâd-ı ma'nèvîyyeyi fehm etmeyen bî-edeblerin lafızda teksîr-i nizâ'larına ehlu'llâh, kaddesa'llâhu esrârahum, râzî olmazlar."

ŞEYH HACI HALÎL EFENDİ

Geredelidir ve Gerede'de medfûndur. Tercüme-i hâli buraca ma'lûm değildir. Hikâye olunduğuna göre şöhret-i şâyia-i reşâdetine binâen Sultân Mahmûd-ı sânî müşârünileyhi Dersaâdet'e da'vet etmiş, o da, da'vete icâbet eylemiştir. Esâsen ümmî oldukları hâlde, (إنما الاعمال بالنيات)[45] hadîs-i şerîfine **/58/** verdiği maânî-i adîde-i ârîfâne hayret-bahş-ı Sultân u ulemâ olmuştu. Fevka'l-âde takdîr ve hürmete mazhar olmuşlardır. Te'sîs ettikleri şu'beye "*Halîliyye-i Şa'bânîyye*" derler.

ŞEYH HACI EMÎN EFENDİ

Hacı Halîl Efendi'den teselsül eden kol Safranbolulu Şeyh Ömer Fuâdî-i sânî ile İstanbul'da şâyi' olmuş ve yine müşârünileyhin efâdıl-ı hulefâsından ve Safranbolu'nun Yazıköy karyesinden olup "*Safranbolulu*" demekle ma'rûf Hacı Emîn Efendi vâsıtasıyla da Safranbolu'da ve Nevrekop taraflarında intişâr etmiştir. Bu feyz ü kemâle

44. "Görmediğim rabbe ibâdet etmem." (H)
45. Sefîne'nin bu cildinin 39. sayfasındaki dipnotlara bakınız. (H)

binâen müşârünileyh Hacı Halîl Efendi'den teselsül eden silsileye Şa'bânîlerce, "*Orta kol*" denilmektedir.

Emîn Efendi hâmil-i esrâr-ı Rabbâniyye'dir. Sülâlesi Safranbolu'da elyevm bâkîdir. Şeyhinden aldığı feyz-i tarîkatı Nevrekop taraflarında neşr etmiş olduğundan hayâtında bütün Nevrekop Halvetîleri Safranbolu'ya gelirler, müşârünileyhin dergâhında halvet çıkarırlardı. Safranbolu Halvetîleri de Nevrekop'a gider orada erbaîn çıkarırlardı. Hacı Emîn Efendi'nin uluvv-ı ka'b u kemâlâtını erbâb-ı irfân tasdîk etmişlerdir.

Mir'âtü'l-Âşıkîn ve **Mîzânü'l-Âşıkîn** nâm eser-i âlîleri matbû'dur. Mütâlaa ile karîrü'l-ayn oldum. Seyr ü sülûka dâir pek makbûl bir eserdir. **Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye** müellifi müşârünileyh hakkında diyor ki:

"*Hacı Emîn Efendi hakîkaten meşâyıh-ı muhteremeden idi. Kable'l-irtihâl en kıdemli mürîdini istihlâf ettiği ve o mürîd de Nevrekop'ta tekke-nişîn olduğu cihetle Hacı Emîn Efendi'nin müddet-i irşâdında oturduğu post, ihtirâm-ı mahsûs ile Nevrekop Dergâh-ı Halvetîsi'ne nakl edilmiştir. Hacı Emîn Efendi merhûm zamânında Safranbolu'nun üç kutb-ı tarîkatından biriydi. Diğer ikisi Zoralı eş-Şeyh Hacı Muhammed Efendi'nin ahfâdından Muhammed Hamdi Efendi ile eâzım-ı meşâyıh-ı Sa'diyye'den Ali Baba'dır. Aralarında uhuvvet-i mahsûsa teessüs etmiş bulunan bu üç şeyh-i muhteremi tanıyan ve onlara ait menâkıbı lisân-ı tebcîl ile hikâye eden Safranbolulu zevât mevcûddur.*"

ŞEYH ÖMER FUÂDÎ-İ SÂNÎ

Safranboluludur. Hacı Halîl Efendi hazretlerinin hulefâsındandır. "Ömeru'l-Fuâdî-i Sânî" diye şöhreti vardır. İstanbul'da Sofular'da elyevm mevcûd ve ma'mûr olan dergâhta seccâde-nişîn-i meşîhat olarak neşr-i feyz etmişlerdir. İrtihâlleri 1274/(1857-58) senesine müsâdiftir.

Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye'de nakl olunduğuna göre hulefâ vü mürîdânı içinde meşhûr Şeyh Rufey'â ve Şeyhü'l-islâm Ârif ve Sa'deddîn Efendiler gibi eâzım mevcûddur. İrtihâlinden sonra mahdûmu Şeyh Seyyid Abdullâh Rüşdü seccâde-nişîn-i meşîhat olmuştur. 1299/(1882)'da irtihâli üzerine birâder-i muhteremleri Şeyh Ya'kûb Sıdkı Efendi câ-nişîn olmuş ve Nasûhî-zâde Şeyh Muhyiddîn Efendi merhûmdan hilâfet almıştır. Bunun da 1319/(1901-02)'da irtihâline mebnî dergâh-ı mezkûr meşîhatı bir müddet iki amca-zâde, ya'nî Seyyid Abdullâh Rüşdü Efendi mahdûmu Şeyh Seyyid Mustafa Sîret Efendi ile merhûm Ya'kûb Sıdkı Efendi'nin mahdûm-ı âlîleri bulunan /59/ Şeyh Seyyid Yûsuf Salâhaddîn Efendiler tarafından müştereken idâre olunarak Seyyid Mustafa Sîret Efendi'nin ahîren Üsküdar'da Vâlide Dergâhı postnişînliğine ta'yîn kılınması üzerine Sofular Dergâhı'ndaki hissesini amca-zâdesine

terk eylediğinden dergâh-ı mezkûr meşîhati elyevm Yûsuf Salâhaddîn Efendi uhdesindedir. Mustafa Sîret Efendi ise elyevm Meclis-i Meşâyıh a'zâsındandır.

ŞEYH HACI MUSTAFA EFENDİ

Diyarbakırlıdır. Hacı Ali Efendi halîfesidir. 1263/(1847)'te irtihâl eylemiştir.

ŞEYH ABDULLÂH EFENDİ

Geredelidir. Sâatçilik ile iştigâl ederdi. Hacı Mustafa Efendi halîfesidir.

ŞEYH SEYYİD HALÎL RAHMİ EFENDİ

Mudurnuludur. Abdullâh Efendi halîfesi olup, âtîde tercüme-i hâlleriyle tezyîn-i sahîfe kılınacak olan Necîb Efendi hazretlerinin şeyhidir 1284/(1867-68). (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Hulefâsı: Şeyh Necîb Efendi 1307/(1889-90), Şeyh İbrâhîm Efendi 1304/(1886-87), Şeyh Sâlih Efendi, Şeyh Nasrullâh Efendi, Şeyh İbrâhîm Hilmi Bey 1296/(1879), Şeyh Sâlih Efendi.

NEVREKOPLU ŞEYH AHMED EFENDİ

Hacı Emîn Efendi hulefâsındandır. Yüz yaşına karîb bir sinde iken 1312/(1894-95) senesinde irtihâl-ı dâr-ı bekâ eylediler Nevrekop'ta tekkesi vardır. Şimdi Bulgaristân dâhilinde kalmıştır. Hücreleriyle tevhîd-hânesi esnâ-yı harbte Bulgarlar tarafından ihrâk olunmuştur. Türbe ve câmii kârgîr olup, harîktan masûn kalmıştır.

Ahmed Efendi eâzım-ı meşâyıh-ı Şa'bânîyye'dendir. **Muînü'l-Mürîd** nâmında bir eseri vardır. Yüzbinlerce mürîde mâlik idi. İlm-i zâhire bîgâne, fakat ilm-i bâtında ferdâne idi. Meslek-i tasavvufîleri çok yüksek idi.

Halîfeleri:

İskeçeli Muhammed Efendi, Şeyh Hacı Ali Efendi, Nevrekoplu Şeyh Atâ Efendi, Hacı Emîn Efendi dâmâdı Şeyh Muhammed Zühdü Efendi, Şeyh Necîb Necmeddîn Efendi, Şeyh Süleymân Efendi.

ŞEYH NECÎB NECMEDDÎN EFENDİ

Elyevm Nevrekop Dergâhı'nın şeyhi ise de, Bulgar mezâliminden kaçarak İstanbul'a gelmiştir. Ârzû-hâlcilik ile te'mîn-i maîşet eder, ehl-i hâl bir zâttır.

ŞEYH SÜLEYMÂN EFENDİ

Geçende İstanbul'da vefât etmiştir. Değerli bir zât idi. Hulefâsı: Darmıdereli Şeyh Ahmed Efendi, İskeçeli Şeyh Ahmed Efendi, Şeyh Halîl Edîb Efendi, Elvân-zâde Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Âşık Mustafa Efendi, Şeyh Muhammed Muhyiddîn Efendi, Şeyh Sâlih Sıdkı Efendi.

GÖZLÜKLÜ ŞEYH AHMED EFENDİ

Kibâr-ı meşâyıh-ı Şa'bânîyye'dendir. Rumelikavağı'nda Sütlüce'de tekkesi ve Hz. Sünbül civârında hânesi vardı. Kısa boylu, beyâz uzunca sakallı, düz sarık sarar, gözlük takar, yüzyirmi yaşında bir pîr-i fânî idi. Henüz oniki yaşında iken Hz. Pîr Şa'bân-ı Velî efendimizi /60/ rü'yâda görüp, "*Ahmed! Bize gel!*" diye emirlerini telakkî etmekle, meşhûr âlim Şeyh İbrâhîm-i Şa'bânî'nin dâhil-i dâire-i intisâbı olmuş, riyâzât ve mücâhedât ile tekmîl-i etvâr edip, nâil-i hilâfet olmuştur. Sütlüce Tekkesi melce-i uşşâk idi. Ale'l-ekser gemiciler bulunur; pek âşıkâne zikir olunur idi. Ziyâretine kasd ettiğim gece âtîdeki rü'yâyı gördüm:

Kavak'a gitmişim. Dergâha vâsıl oldum. Tevhîd-hânede erbâb-ı aşk zikrediyorlardı. Gulgule-i zikr ortalığı kaplıyordu. Şeyh Efendi'nin dâiresi ileride bir yerde imiş. Oraya dâhil oldum. Bir köşede dizlerini dikmiş, oturuyor idi. Dizlerine nazar ettim. Kuru bir kemikten ibâret idi. Tâc-ı şerîfleri rafta siyâh tül içinde, fakat hâricten görünüyordu. Mübârek ellerini öptüm. "*Gel evlâdım!*" diye taltîf buyurdular. Ziyâreti kasd ederek geldiğimi arz ettim. Izhâr-ı memnûniyyet eylediler, duâ ettiler. Çıkacağım sırada, "*Efendim! Teberrüken bir şey ihsân buyurunuz, ona devâm edeyim.*" dedim. "*Oğlum! Her gece sûre-i Mülk oku.*" buyurdu ve hakkında hadîs-i şerîf olduğunu söyledi. Elini ayağını öptüm. Yanlarından çıktım. Sütlüce'ye deniz kenârına indim. Sabâh namâzı vakti idi. Biri ezân okuyordu, gaşy oldum. Saf saf cemâat olduk, namâz kıldık; uyandım.

Kavak'a gitmek üzere giyindim. Gazeteye bir göz gezdirdiğimde bir de ne göreyim; "*Sütlüce'deki dergâh-ı şerîfin şeyhi eâzım-ı meşâyıhtan Gözlüklü Ahmed Efendi, dün irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediğinden na'ş-ı münîfleri ihtîfâlât-ı lâyıka ile dergâh-ı şerîf-i mezkûr hazîresinde ihzâr olunan kabirde defîn-i hâk-i gufrân olmuştur. (Kaddesa'llâhu sırrahû)*"

Bu ibâreyi okuduğum dakîka dünyâ gözüme zindân oldu. Fakat Hz. Şeyh'in kerâmet-i mahsûsasına ve iltîfâtına karşı kalbimde husûle gelen hürmet, o teessürü ta'dîle sebeb oldu. Rü'yâdaki işârâta göre, Hz, Şeyh'in tevhîd-hâneden ayrı bir mahalde münferîd bulunması âlem-i sûrîden mufârakatına, tâc-ı şerîfinin siyâh tül içinde görülmesi kendilerinin nâil-i mertebe-i velâyet ve bu âlem-i fâniden mübâadetine ve kendisi fakîri huzûruna kabûlü, ertesi günü azîmetim hâlinde adem-i mülâkât yüzünden me'yûs

olmamaklığıma ve sûre-i Mülk okumağa devâmı emretmesi, kendinden bu sûretle istîfâza etmiş olmaklığıma, rü'yânın seher vakti müşâhadesi, (أصدق الرؤيا في الاسحار)[46] hadîs-i şerîfine; ezân istimâı, cemâatla namâz edâsı, ferah-ı ma'nevîye rumûzu hâvîdir.

Kendilerine, Boğaz'da sâkin olması, düşmân donanmasının boğazdan geçmemesi için kuvve-i ma'neviyyeye sâhib olması i'tibârıyla, "*Boğaz Muhâfızı*" ta'bîr-i ma'nevîsi beyne'n-nâs şâyi' olmuş idi.

Bu rü'yâ-yı fakîrânem ve müşârünileyhin irtihâli 1324/(1906) senesine müsâdiftir.

Sütçülük, yoğurtçuluk, medâr-ı maîşetleri idi. Orada medfûndur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

/61/ ŞEYH ÖMER EFENDİ

Gözlüklü Ahmed Efendi-zâde ümmî-i ârif bir pîr-i fânîdir. İki büklüm olmuş olduğu hâlde esnâ-yı zikirdeki hâlâtı vecd-âverdir. Edip, cidden sâfî Yûnus-meşreb bir zât-ı âlî-kadrdir. Bunlar da pederleri gibi sütçülük, yoğurtçuluk ederler. Sütlüce'deki dergâh-ı şerîfin şeyhidir. Bir kaç def'a meclis-i âlîlerinde bulundum. Bu mertebe saf kalbli kimseye müsâdif olmadım. Mir'ât-ı mücellâ-yı hakîkat olmuşlardır. Veliyyüddîn Efendi nâmında bir mahdûmu henüz gençlik çağında terk-i âlem-i fenâ eylemiştir.

ŞEYH MUHAMMED NECÎB EFENDİ

59. sahîfede ism-i şerîfleri geçen Mudurnulu Seyyid Halîl Rahmî Efendi'nin halîfe-i mükerremleridir. 1232/(1817) sene-i hicriyyesinde İstanbul'da zînet-sâz-ı âlem-i şühûd olup, peder-i mükerremleri Bileciklidir. Mebâdî-i ulûm u fünûnu öğrendikten sonra, fudalâ-yı müderrisînden Hâzım Efendi'nin dersine devâm ederek, iktisâb-ı füyûzât-ı bî-gâyât eylemiştir. Tarîk-ı tasavvufa meyl hâsıl olunca, âtîde tercüme-i hâlleriyle tezyîn-i sahîfe kılınacak olan Kuşadalı İbrâhîm Efendi hazretlerinin taht-ı terbiye-i reşâdetlerine girip, müşârünileyhin himmetleriyle beşinci esmâya kadar irtikâ eylemiş, hattâ müşârünileyh ile Şam'a kadar gidip, beynehümâda her ne türlü esrâr zâhir olduysa olduğundan Necîb Efendi, İbrâhîm Efendi hazretlerinin intikâline ve sonralara kadar tâm ondört sene hem Bâbıâlî'de kalemine devâm etmiş, hem de, "*Bende Kuşadalı'nın esrâr-ı tâmmı vardır.*" diyerek, fakat bu müddet zarfında kimseyi mürîdliğe kabûl etmeyerek nihâyet ba'zı işârât-ı ma'neviyye üzerine bi-hasebi'l-îcâb Mudurnulu Şeyh Halîl Rahmi Efendi'nin dâire-i irfânına dehâletle bir müddet sonra nâil-i hilâfet olup, ilm-i bâtına âşinâ ve bir şeyh-i rûşenâ olmuştur.

---

46. "Rüyâların en doğru olanları seher vaktindekilerdir." Tirmizî, **Sünen**, Rü'yâ, 3; Dârimî, **Sünen**, Rü'yâ, 9; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, III, 29, 68.

Aksaray'da Cellâd Çeşmesi kurbundaki hâne-i mahsûslarında bir semâ'-hâne te'sîs ederek burada nice mürde-dilleri ihyâ etmiş ve kendilerinden iktisâb-ı füyûzât eyleyenlerin her biri müşârün bi'l-benân olmuştur. Necîb Efendi hüsn-i hatta mâlik idi. Hattât Şevki Efendi merhûmdan ketebe almış idi. Güzel şeyler yazarlar idi. Şîve-i tahrîriyyesi kendine mahsûs idi.

(خير الناس من ينفع الناس)[47] sırrının zâhiri ve bâtını Necîb Efendi'de mevcûd idi. Devletimize de müddet-i medîde hizmet etmiştir. Dîvân-ı hümâyûn kaleminin mâbihi'l-iftihârı idi, takâüd oldu. Âhir vakitlerinde ihtiyâr-ı uzlet buyurdular. Mücâhede-i nefste ileri gidenlerdendir. Halîm, selîm, mütevâzı', halûk idi. Her bir harekâtını şerîat-ı mutahharaya, sünnet-i nebeviyyeye tatbîk eder ve mürîdânına pek ziyâde ızhâr-ı şefkat buyururlardı.

/62/ Sinn-i şerîfleri yetmişbeşe resîde oldukta 21 Cemâziye'l-evvel 1307/(13 Ocak 1890) senesinde terk-i âlem-i nâsût ve vâsıl-ı ile'l-Hayyi'llezî lâ-yemût oldular. Na'ş-ı münîfleri cemm-i gafîr ile Kocamustafapaşa Dergâh-ı münîfine nakl olunup, civâr-ı Hz. Sünbül'de sokağa nâzır pencerenin önünde defîn-i hâk-ı gufrân oldular. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Ziyâret-i Haremeyn'e muvaffak olmuştur.

HACI MUHAMMED ZİHNÎ EFENDİ

Osmanlı Müellifleri'nde cild-i evvelde 310. sahîfede isimleri ve tercümeleri mezkûr ulemâ-yı asırdan Hacı Muhammed Zihni Efendi müşârünileyh (Necîb Efendi)'in ehass-ı mürîdânındandır.

Göz yaşlarımla yazdım târîh-i irtihâlin
Zihnî Efendi buldu vahdet-sarâ-yı visâli
(ذهنی افندی بولدی وحدت سرای وصالی) = (1332/1914)

Tercüme-i hâli sâir âsârda mükemmelen yazılmıştır.

Sûret-i intisâblarına müteallık vak'a ber-vech-i âtîdir:

Zihnî Efendi, ahıbbâsından bir zâta misâfir gelmiş. Hâne sâhibi de o akşam Necîb Efendi Dergâhı'na gitmek mecbûriyyetinde bulunduğundan Zihnî Efendi'yi de götürmek istemiştir. Fakat Zihnî Efendi, meşâyıhı ale'l-ekser cühelâdan addeder; zevk-i ilmîden mahrûm bilirdi. Bu sebeble hâne sâhibini iknâa, ferâğata sevk eder ise de, ıs-

47. "İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır." el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, I, 393. (H)

râr üzerine gitmeye karâr verir. Fakat kendisi mütebahhirînden olmakla henüz yüzünü görmediği Necîb Efendi'ye ehemmiyet vermeyerek gider. Kalbinden hâzırladığı bir mes'ele-i mühimmeyi eğer Necîb Efendi keşf tarîkıyla bilir ve hallederse kemâline kâni' olmağa meyl eder.

Dergâha muvâsalette Şeyh Efendi odasında bir kaç ihvânıyla hem-sohbet idi. Bunlar da dâhil olurlar. İltîfât eder; otururlar. Necîb Efendi sevk-i kelâm ile Zihnî Efendi'nin kalbindeki mes'eleyi söyler ve halleder ve Zihni Efendi'ye nazar buyurur. Bu esnâda Zihni Efendi'ye hâl gelir. "*Hâzâ nebiyyün!*" diye sayha eder. Yere kapanır ağlamağa başlar. Herkes bu hâle hayret eder. Onun "*Hâzâ nebiyyün!*" demesi vâris-i esrâr-ı Muhammedî olduğuna ızhâr-ı îmândan ibârettir. Yoksa, "*Necîb Efendi peygamberdir.*" demek değildir.

Rütbe-i ilmiyyeyi tevcîhte âsâr-ı buhl gösteren Zihnî Efendi'nin, "*Hâzâ nebiyyün!*" diye bağırması pek mühim mes'eledir. Bi'l-âhare kendisine gelince derhâl intisâb eder ve ahass-ı mürîdânı sırasına geçer.

Vükelâ-yı devletten merhûm Zihnî Paşa dahi müşârünileyhin mürîdlerinden idi. Dergâhı kârgîr ve müzeyyen olarak yaptırmak istediği hâlde Hz. Şeyh'in şiddetli muhâlefetine ma'rûz kalmış olduklarını bi'z-zât söylerler.

Ulemâ-yı kirâmdan daha pek çok efâzıl, Hz. Şeyh'e müntesib idiler. Ecell-i mürîdânından Hoca Abdullatîf-i Harpûtî hazretleriyle, mütekâidîn-i rüsûmiyyeden Ali Efendi, fıkra-i âtiyeyi nakl eylediler. Müşârünileyh Necîb Efendi'nin uluvv-ı ka'bına burhân olan şu rü'yâ-yı sâdıka müşârünileyhimâdan Ali Efendi tarafından görülmüştür. Şöyle ki:

Cellâd Çeşmesi'ndeki dergâha civâr olan Bostan Câmi'-i şerîfine risâlet-penâh (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) efendimiz hazretleri teşrîf buyurmuşlar, diye mahallâtta i'lân olunmuş. Herkes ziyâret-i aliyyelerine şitâbân oluyor. Şeyh Necîb Efendi'nin sevgili mürîdi mûmâileyh Ali Efendi dahi şeref-i **/63/** ziyârete mazhar olmak emeliyle oraya gitmiş. Câmi'-i şerîfin kapısında çâr-yâr-ı güzîn efendilerimiz hazarâtını görüp, emirleri üzerine câmi'-i şerîfe dâhil olmuş. Bakmış ki mihrâbta nûr-ı dîde-i âlem (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) efendimiz hazretleri yüzlerini cemâata dönmüş ve vech-i tâbân-ı saâdetlerinin envârına cemâat tahammül edemeyeceğinden nikâb isti'mâl buyurulmuş. Ali Efendi bu hâli görünce hayrân olarak neş'elenmiş ve "*Gel evlâdım!*" hitâb-ı celîline derhâl icâbetle koşmuş, hâk-pâ-yı hâcet-i ridâya yüzünü gözünü sürmüştür. Mazhar-ı iltîfât olduktan sonra ref'-i nikâb vâki' olunca bir de ne görsün, azîzinden başkası değildir.

Uyanmış, hayretlere gark olmuş. Keyfiyyeti azîzine arz edince, kendisini tebrîk etmiştir. İşte anlaşılıyor ki, hem Necîb Efendi vâris-i ilm-i Muhammedî olmuş, hem

de Ali Efendi mürşidini mertebe-i kemâlde görücek kâbiliyyete nâil olmakla kesb-i şeref etmiştir.

Mûmâileyh Ali Efendi, muharrir-i fakîre anlattılar:

İhvânının cümlesi erbaîn çıkardığı hâlde kendisi bundan mahrûm kalınca azîzine arz etmiş, "*Evlâdım! Sen me'mûrsun. Her gün işinin başına gitmeğe mecbûrsun. Hukûk-ı beytü'l-mâl var. Ben sana bir hizmet teklîf edeceğim. Kırk gün buna devâm edeceksin, erbaîn yerine geçer.*" buyurup, şu sûretle ta'rîf ederler:

"*Her akşam kalemden evine avdeti müteâkib levâzım-ı beytiyyeyi ihzâr edersin. Sâat alaturka onbirde yemeği yersin, abdest alırsın, dergâha gelirsin. Akşam namâzını cemâatla kılarız. Evvâbîn namâzını da edâdan sonra erbaînde bulunan ihvânın çorbalarını tevzî' edersin. Ba'dehû yatsı namâzını kılarız. Gece usûlünü yaparız, hânenize dönersin, yatarsın. Sabâhleyin Şâfiî zamânında kalkar, abdesti alır dergâha gelirsin. Seher vakti* **Virdü's-Settâr** *okuruz. Cemâatla sabâh namâzını kılarız, sabâh usûlünü yaparız. Yine erbaîndeki ihvânın çorbalarını tevzî' eder, avdet eylersin. Her gün dâire-i devlete gider ibâdu'llâhın işini görürsün.*"

Ali Efendi nakl etti: Mevsim kışa müsâdif idi. Çektiğimi bir ben, bir de Allâh'ım bilir, dedi. Her ne vakit seher zamânı dergâha varsa, azîzim kapıyı açar, onu abdest alırken görürdüm. O ne metânet, ne mücâhede ve riyâzet idi. Ta'rîf edemem.

Necîb Efendi, pek melîhü'l-vech idi. Uzunca beyâz sakallı, Şa'bânî tâclı, asâlı gezerdi. Vâlide Câmi'-i şerîfi'ne Cuma namâzına gelir. Mihrâb önünde otururdu. Herkesi bir heybet istîlâ ederdi. Esnâ-yı zikirdeki hâlâtını lisân-ı kâl tavsîfe muktedir değildir. Şeyh Ferîd ve Şeyh Fahrî isminde iki evlâdı vardır. Şeyh Fahrî Efendi, Kanlıca'da Atâullâh Efendi Dergâhı post-nişînidir. Âşık, ârif bir zâttır.

/64/ (Muhammed Necîb Efendi'nin) Hulefâsı:

ŞEYH TAL'AT EFENDİ

Dâimâ ziyy-i meşâyıhta gezer, uzun boylu, pek yakışıklı bir zât-ı âlî-kadr idi. Devr-i Abdülhamîd-i sânîde bir iftirânın kurbânı olarak Medîne-i Münevvere'de ikâmete me'mûr edilmiş ve hakkında mahz-ı ni'met olan bu saâdet-i celîle içinde orada 1320/(1902) senesinde cânını cânânına teslîm eylemiştir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH ALİ EFENDİ

Mütekâidîn-i rüsûmiyyeden olup, bâlâda ismi geçen zâttır. Çok muttakî, âşık, ârif bir zât idi. Müddet-i medîde kendilerine hem-sohbet olmuş idim. Azîzinden aldığı icâzet-nâme teberrüken ve aynen nakl olundu:

الحمد لله حمداً كثيراً والصلاة والسلام على خير خلقه محمد الذى بعثه بالحق بشيراً ونذيراً وعلى آله وأصحابه الأكرمين الذين كان كل منهم فى الدين هادياً وسراجاً منيراً.

وبعد فقد قال الإمام الغزالى فى الإحياء، إن الناظرين بنور البصيرة علموا أنه لانجاة إلاَ فى لقاء الله تعالى وإنه لاسبيل إلى اللقاء إلاَ بأن يموت العبد محباً لله وعارفاً بالله وإن المحبة والأنس لاتحصل الا بدوام الفكر فيه وفى صفاته وأفعاله ولن تيسر دوام الذكر والفكر إلاَ بوداع الدنيا وشهواتها والإجتزاء منها بقدر البلغة والضرورة. وكل ذلك لايتم إلاَ باستغراق أوقات الليل والنهار فى وظائف الأذكار والأفكار ومن الأسباب المعينة على الذكر والفكر الأوراد الشريفة والأحزاب المرتبة المنيفة ومن المأثور فى طريقتنا العلية الشعبانية المواظبة على قرائة الورد المنسوب إلى عالم الربّانى الشيخ السيد يحيى الشروانى عقب كل صلاة الفجر وهو (والله سلام من كل أمر وباله من ورد ماله) فيما بين الأوراد نظير دل بقليل اللفظ مع ماشتمل عليه من الأدعية المأثورة والصلاة المبرورة على المعنى الكثير خليق أن يسمى كل منها جوامع الكلم وجديد.

وها أنا أجزت بقرائته على النمط المرعى فى سلوكنا العالى لولدنا المعنوى على افندى كان الله له تولاَه وأكرمه بلقاء – وقد أجازنى وخلفنى بذالك شيخى وسندى العزيز المحترم السيد خليل رحمى افندى المدرنى – قدس سره – عن شيخه العزيز عبد الله افندى كردوى – قدس سره – عن الشيخ المكرم الحاج مصطفى افندى دياربكرى – قدس سره – عن شيخه المكرم الحاج خليل كردوى – قدس سره – وهو عن السند الأعظم والمستند المعظم قدوة الأولياء المتأخرين أحد أكابر الدين المتألهين العزيز المفخم الشيخ مصطفى الجركشى قدس الله سره وأفاض علينا نوره وكان هو المسبب الآمر لجمع سلسلة مشايخنا العظام المحترمين من لدن خاتم الأنبياء والمرسلين – عليهم صلوات الله وعلى شيوخنا رحمتاً أجمعين إلى عهده وهو حدود السنة الأربعين بعد ألف والمأتين بالمقابلة مع نسخة الفاضل الفخيم ابن المستقيم المصححة في مدت خمسة عشر سنة بمراجعة كتب التراجم المعتبرة والحمد لله تعالى على صونه طريقتنا السنية عن تطرق الخلل وتخلل صاحب الزيغ والزلل مشاخنا وأسانيدنا بحمده سبحانه مطصلة ليس فيما بيننا /65/ إنقطاع وأيادينا صحيحة ليس لأحد من الناس فيها حق النزاع.

والجركشى المشار إليه أخذ الخلافة عن العزيز الكبير ظوره وى الشيخ محمد افندى عن عبد الله الرشدى المدرنى عن الشيخ ذى الفتوح محمد النصوح الاسكدارى عن مولانا على الأطول الشهير بقره باش الكنغرى عن مولانا مصطفى مصلح الدين القسطمونى عن الشيخ إسماعيل الجورومى عن العزيز المعادى مولانا عمر الفؤادى عن الشيخ العزيز المعزز من الذهب الإبريز محى الدين بن محمد القسطمونى

عن الشيخ الرئيس الجليل الشان مولانا بير سلطان حضرت شعبان القسطمونى عن الأعز الأجل مولانا خير الدين التوقادى عن العزيز الأفخم محى الدين محمد جمال الخلوتى عن الشيخ المعظم مولانا بير محمد الارزنجانى عن الشيخ الصاحب المشتهر بين المشارق والمغارب بالفيض والفتوح والمناقب العالم الربّانى السيد الشيخ يحيى بن بهاء الدين الشروانى .

وكان شيخه فى الطريق مولانا بير صدر الدين الخياوى عن الحاج عز الدين الخلوتى عن العزيز المحترم أخى مرم الخلوتى عن بير عمر الخلوتى عن أخى محمد الكيلانى عن الشيخ إبراهيم زاهد الكيلانى عن الشيخ السيد جمال الدين التبريزى عن شهاب الدين التبريزى عن ركن الدين محمد السنجاشى عن الشيخ أبى الرشيد قطب الدين الأبهرى عن الشيخ الإمام العارف بالله الفانى فى الله أبى النجيب ضياء الدين عبد القاهر السهروردى عن الشيخ وجيه الدين القاضى عن محمد عمويه البكرى وعن عمر البكرى عن أبى محمد أحمد أسود الدينورى عن الولى الكبير ممشاد الدينورى عن سيد الطائفة جنيد البغدادى عن الولى الجلى سرى السقطى عن الشيخ المعظم أبى محفوظ معروف بن فيروز الكرخى عن أبى سليمان داود بن نصير الطائى عن الشيخ النجيب حبيب العجمى عن التابعى الجليل والكامل المكمل أبى سعيد حسن البصرى قدس الله تعالى أسرارهم .

وهو عن تاج الأتقياء وابن عم خاتم الأنبياء أمير المؤمنين على المرتضى رضى الله عنه وكرم الله وجهه .

وهو عن سيد الأولين والآخرين خاتم النبيين والمرسلين محمد الأمين صلى الله عليه وعلى آله وصحبه أجمعين .

وهو عن ذى المرة المتين المطاع الأمين حضرت جبريل عليه السلام عن خالق السموات والأرضين جل شانه وعم نواله ولا إله غيره .

وصلى الله على سيدنا محمد وآله وأصحابه وأتباعه رضوان الله تعالى عليه أجمعين ورحمة الله على أتباع أتباعه إلى يوم الدين برحمتك يا أرحم الراحمين . [48]

---

48. Bu silsilenin kısaca tercümesi şöyledir:
"Hamd Allah'a mahsustur. Salât ü selâm, beşeriyetin en hayırlısı olan ve Cenâb-ı Hakk'ın müjdeleyici ve kötülüklerden sakındırıcı olarak gönderdiği Hz. Muhammed (a.s.)'e; onun âline ve ashâbına olsun. Ashâb-ı kirâm ki, onların her biri İslâm dininin hidâyete erdirici rehberi, insanlığı aydınlatan lambalarıdır.
İmâm Gazâlî **İhyâ-i Ulûmi'd-Dîn** adlı eserinde şöyle demektedir:
Basîret nazarıyla bakanlar anladılar ki, gerçek kurtuluş ancak Allah teâlâya kavuşmakla olur. Allâh'a kavuşmak ise, ancak kulun gerçekten O'nu sevmesi ve O'nu hakkıyla bilmesiyle mümkündür. Muhabbet ve ünsiyet ise yalnız Allâh'ı ve sıfatlarını devamlı tefekkür ederek elde edilir. Devamlı

HARPUTLU HOCA ABDULLATÎF EFENDİ

Müşârünileyh Necîb Efendi müntesiblerindendir. Nevrekoplu Ahmed Efendi'ye de mülâkî olup, erbaîn çıkarmıştır. Vüzerâdan Zihni Paşa'nın hocası idi. Mütebahhirîn-i ulemâdan ilmi ile âmil, sülûk-ı tarîkatı ikmâl etmiş bir merd-i kâmil idi. Dersten icâzet vermiş, birçok muallimliklerde bulunmuştur. Merkez Efendi Kabristanı'nda medfûndur. Mezâr taşında şöyle yazar:

"Tarîkat-ı aliyye-yi Şa'bânîyye-i Halvetiyye sâlikânından ve ulemâ-yı benâmdan Dârü'l-Fünûn ve Medresetü'l-Vâizîn muallimlerinden Harpûtî el-Hâc Abdullatîf Efendi rûhıçün el-Fâtiha. 3 Eylül 1332/(15 Eylül 1916)."

Müşârünileyh mestûrînden idi.

/66/ eş-ŞEYH el-HÂC MUSTAFA HULÛSÎ EFENDİ

Geredeli Şeyh Halîl Efendi hazretlerinden mustahleftir. İstanbulludur. 1236/(1821) senesinde dünyâya gelmiştir. Pederi Şeyh Hüseyin Efendi olup, Sultân Ahmed civârında Sokollu Muhammed Paşa Zâviyesi şeyhi idi. 1236 senesi Muhar-

---

tefekkür ve dâimî zikir de dünyâya ve dünyâda bulunan şehvet ve zevklere vedâ' ile, mümkün olduğu kadar onlardan uzaklaşmakla olur. Bütün bunlar, zikrin ve fikrin gece ve gündüzün bütün vakitlerinde devamlılık arzetmesiyle elde edilir.

Evrâd-ı şerîfe ve müretteb hizibler, zikir ve fikrin belli vesîleleridir. Bizim tarîkatımız olan Şâbânîlikte her gün sabah namazının ardından Şeyh Yahyâ-yı Şirvânî'ye ait olan şu virdi makbûl duâlardandır:

والله سلام من كل اصر وباله من ورد ماله

Bu virdler arasında lafzı az olduğu halde birçok tesirli dualar gibi daha da şumullü olanları vardır. Yine bunlar arasında birçok bereketli salavât vardır ki, her birine cevâmiu'l-kelim denilebilir. İşte ben bizim tarîkımızda mer'î olan salavât metnini okumak üzere mânevî evlâdımız Ali Efendi'ye icâzet verdim. (Cenâb-ı Hak onunla berâber olsun ve ona likâsını nasîb etsin. Bana da bu icâzeti azîz ve muhterem şeyhim Mudurnulu es-Seyyid Halîl Rahmî Efendi (k.s) vermişti."

Bu silsilede bundan önce yer alan zevâtın isimleri şöyledir:

Geredeli Abdullâh Efendi (k.s.), Diyarbakırlı el-Hâc Mustafa Efendi (k.s.), Geredeli el-Hâc Halîl Efendi (k.s.), Çerkeşli Şeyh Mustafa Efendi (k.s.), Zoravî eş-Şeyh Muhammed Efendi (k.s.), Mudurnulu Abdullah er-Rüşdî Efendi (k.s.), Üsküdarlı Muhammed Nasûh Efendi (k.s.), Çankırılı Karabaş-ı Velî Ali el-Atvel Efendi (k.s.), Çorumlu Şeyh İsmâîl Efendi (k.s.), Ömer el-Fuâdî Efendi (k.s.), Kastamonulu Şeyh Muhyiddîn b. Muhammed Efendi (k.s.), Kastamonulu Pîr Sultân Şa'bân-ı Velî, Hayreddîn-i Tokâdî, Muhyiddîn Muhammed Cemâl-i Halvetî, Şeyh Pîr Muhammed el-Erzincânî, Es-Seyyid eş-Şeyh Yahyâ b. Bahâeddîn-i Şirvânî, Pîr Sadreddîn-i Hıyâvî, el-Hâc İzzeddîn-i Halvetî, Ahî Mîrim el-Halvetî, Pîr Ömer el-Halvetî, Ahî Muhammed el-Geylânî, İbrâhîm Zâhid el-Geylânî, Seyyid Şeyh Cemâleddîn et-Tebrîzî, Şihâbeddîn et-Tebrîzî, Rükneddîn Muhammed es-Sincâsî, Şeyh Ebu'r-Reşîd Kutbeddîn el-Ebherî, Ebu'n-Necîb Ziyâeddîn Abdülkâdir es-Sühreverdî, Şeyh Vecîhüddîn el-Kâdî, Muhammed el-Bekrî, Ömer el-Bekrî, Ebû Muhammed Ahmed Esved ed-Dîneverî, Mimşâd ed-Dîneverî, Cüneyd el-Bağdâdî, Seriyyü's-Sakatî, Ebû Mahfûz Ma'rûf b. Fîrûz el-Kerhî, Süleymân Dâvûd b. Nasîr et-Tâî, Habîb el-Acemî, Ebû Saîd Hasan el-Basrî, Emîru'l-Mü'minîn Ali el-Murtazâ (r.a.), Muhammedü'l-Emîn (s.a.s.), Cebrâîl (a.s.). (H)

rem'inin onunda (18 Ekim 1820) irtihâl eylemiştir. İsminin mazharı olarak Hz. Hüseyin'in câm-ı şehâdeti nûş eylediği yevm-i mübârekte o sultânü'ş-şühedâya peyrev olmuştur. Zâviye hazîresinde medfûndur.

Meşîhat Mustafa Hulûsî Efendi'ye teveccüh etmiş ise de onsekiz yaşında olduğundan bu zâviyede pîş-kadem Şeyh Osmân Efendi niyâbet etmiş ve 1252/(1836-37) senesinde irtihâl eylemiştir.

Bu esnâda Hulûsî Efendi onsekiz yaşında idi. Sinleri kemâle gelince Geredeli Şeyh Halîl Efendi hazretlerinin İstanbul'u teşrîfleri münâsebetiyle huzûrlarına kabûl olunarak intisâp etmiş ve Gerede'de halvet çıkarmıştır. Müstahlef olunca seccâde-nişîn-i meşîhat oldular. 1299 senesi Recebinin onsekizinde (5 Hazîrân 1882) irtihâl-ı dâr-i naîm eylediler. Kırkyedi sene fiilen meşîhatları vardır. Müddet-i ömürleri altmışüç senedir.

Harâbâtî gezer, mahviyyet-perver, kısa boylu, beyâz, seyrek ve köse sakallı zaîf bir zât imiş. Dergâh hazîresinde medfûndur. Neslen siyâdetleri, sülâle-i Kâdiriyye'den teşa"ub eder. Şeyh Osmân Efendi de burada defîn-i hâk-i gufrândır.

Hulefâsı:

Üsküdar'da Vâlide-i Atîk Dergâhı şeyhi **Şerefeddîn Efendi**. İrtihâli: 1312/(1894).

Beykozlu Şeyh Ahmed Efendi: Selîmiye Dergâhı civârında medfûn ve alâ-rivâyetin Ayazma Câmii'nin binâ emîni olan Beykozlu İshâk Ağa'nın oradaki çeşmesi yanında tekkesi vardı, yandı. Şahinkaya Kabristanı'nda medfûndur. Târîh-i irtihâli:1323/(1905).

Müştâk-zâde Şeyh Ahmed Efendi: Ağa Yokuşu'ndaki dergâhın şeyhi idi. Tercüme-i hâli gelecektir.

ŞEYH HAYRULLÂH EFENDİ

Mustafa Hulûsî Efendi'den sonra zâviye-i mezkûrede seccâde-nişîn olmuştur. Mahdûmudur. Bir kaç ay icrâ-yı meşîhattan sonra 1299 Zilhicce'sinde (Ekim 1882) irtihâl eyledi. Orada medfûndur.

ŞEYH ATÂULLÂH EFENDİ

Mustafa Hulûsî Efendi'nin diğer mahdûmudur. 8 Zilhicce 1300 (11 Ekim 1883) târîhinde seccâde-nişin oldu. Lâübâli-meşreb idi. Fakat sonra nedâmet-i külliyeye mazhar olarak yedi sene meşîhatı müteâkib Hicâz'a gidip, ba'de'l-hac 1307/(1889) se-

nesinde Mekke-i Mükerreme'de ârzûsu vechile âzim-i dâr-ı karâr oldu. İrtihâl edeceğini, İstanbul'a avdet etmeyeceğini, rufekâsına burada iken haber vermişti. (*Rahmetu'llâhi aleyh*)

/67/ ŞEYH MUHAMMED NİDÂÎ EFENDİ

Şeyh Atâullâh Efendi-zâdedir. 1288/(1871) senesinde dünyâya gelmiş ve tahsîl-i ibtidâîyi mahalle mektebinde ve Soğukçeşme Rüşdiyesi'nde bi'l-ikmâl Ayasofya'da Malatyalı Hoca Rızâ Efendi'nin dersine devâma başlayıp, **Molla Câmî**'ye ve müsteşâr-ı meşîhat Râşid Efendi'den **Tasavvurât**'a kadar okuyarak, Araçlı Hacı Kâmil Efendi'den tekmîl-i nüsah etmiş, 1328/(1910)'de icâzet almıştır. Muhammed Paşa Câmi'-i şerîfi imâm ve hatîbi Köle Hâfız Efendi'den, 1303/(1886)'te hıfz-ı **Kur'ân**'a mazhar olduğu gibi ceddinin halîfesi Beykozlu Ahmed Efendi'den üç senede hilâfet alıp, 1310 senesi Muharreminde (Temmuz 1892) pederinin makâmına geçmiştir.

Hânkâh-ı Sünbül'de Kutbeddîn Efendi merhûmun irtihâline değin yedi sene hitâbet vekâletinde bulunup teberrüken Sünbülî tâcı giymiştir.

Musikîye intisâbları olup, Yeniköylü Hasan ve Dîvân-hâne mümeyyizlerinden Behlül ve Kocamustafa zâkirbaşısı Hâfız Abdi Efendilerden musiki taallüm etmiştir. İyi durak okur, zikir idâre eder, hüsn-i savta mâlik bir zâttır.

Seferberlikte Çanakkale hasta-hâne imâmetinde dört sene kadar hizmet etmiştir.

Mazhar ve Nasûhî isminde iki mahdûmu vardır.

Muhammed Nidâî Efendi kendi hâlinde halûk ve terbiyeli ve mesleğine sâdık ve âşık bir zâttır. Dergâhının yevm-i mahsûsu perşembedir. Sokollu Muhammed Paşa merhûm, meşîhatı te'sîs ettiği zamân câmi'de zikr-i şerîf edilmesini şart koşmuş olmakla vaktiyle bu yolda hareket edilirken bir zamânlar tarîkat-ı aliyye aleyhine husûle gelen feverân sırasında, "*Câmi'de zikr-i şerîf bid'attır.*" diye mutaassıpların gösterdiği mümânaata binâen câmiin mihrâb tarafındaki medrese taâm-hânesi tevhîd-hâneye kalb edilmiş. Elyevm burada icrâ-yı âyîn-i tarîkat edilmekte bulunmuştur.

Ramazânlarda Cuma geceleri, bayramlarda sabâh namâzı ve bayram namâzı arasındaki zamân-ı mübârekte câmi'-i şerîfte **Vird-i Settâr** okutup, orada elyevm zikru'llâh edilegeldiğini Şeyh Nidâî Efendi nakl ederler. Bu dergâh-ı şerîfte Hz. Mısrî erbaîn çıkarmışlardır. Hücreleri el-ân mevcûddur. Tafsîli Hz. Mısrî'nin tercüme-i hâli sırasında gelecektir inşâa'llâhu teâla.

Karabaş-ı Velî mahdûmu Mustafa Ma'nevî Efendi burada şeyh olmuştu. Bahsi geçti. (s.19)

MOLLA AHMED

Dergâhın bahçesinde mecâzîb-i ilâhiyyeden Yan Molla medfûndur. Mezârtaşında şu târîh vardır:

Monla Ahmed ya'ni Yan Monla benâm
Rind idi sûretde mâil zillete

Ârif-i rûşen-dil idi hâsılı
Kesreti terk itdi erdi vahdete

Nûr-ı mahz idi vücûdu cümleten
Aşkı ile müstağrak oldu rahmete

/68/ *Bâ-işâret söyledim târîhini*
Gitdi Yan Molla azîzim cennete
(کتدی یان منلا عزیزم جنته) = 1208/1793-94

* * *

Nidâî Efendi'nin ecdâdı bu dergâhta müteselsilen icrâ-yı meşîhat etmişlerdir. Mezâristanda medfûndurlar. Sırasıyla yazıyorum:

Mustafa Hulûsî Efendi'nin pederi **Şeyh Hüseyin Efendi**. Vefâtı 10 Muharrem 1236/(18 Ekim 1820).

Şeyh Hüseyin Efendi'nin pederi **Şeyh es-Seyyid Veliyyüddîn Efendi**.

Bir nidâ çıkdı mücevher didi **Hâtem** *târihin*
Şeyh Veliyyüddîn'e firdevs oldu gül-zâr-ı bekâ
(شیخ ولی الدینه فردوس اولدی کلزار بقا) = 1179 – 3 = 1176/(1762)

- **Şeyh İbrâhîm Efendi**. Veliyyüddîn Efendi'nin babasıdır.

Seyyid İbrâhîm Efendi rahmetu'llâhi aleyh
*Gelmemişdir dehre misli ol şeyh-i kâmilin**

***Hamdiyâ** geldi didi târîh-i fevtin kudsiyân*
Ola cennet Seyyid İbrâhîm Efendi menzilin
(اوله جنت سید ابراهیم افندی منزلك) = 1133/(1721)[49]

49. Bu ibârenin hesaplanmasından 1100 çıkmaktadır.(H)

Şeyh Seyyid Hüseyin Efendi: Şeyh Veliyyüddîn Efendi-zâdedir. Hulefâdandır. 1176/(1762).

Şeyh Seyyid Muhammed Saîd Efendi. Şeyh Veliyyüddîn Efendi-zâdedir. Hulefâdandır. 1186/(1772)

Şeyh İbrâhîm Efendi. Şeyh Veliyyüddîn Efendi hafîdidir. Hulefâdandır. 1206/(1792)

ŞEYH ABDÜLKERÎM EFENDİ

İştipli olup, pederinin ismi Hüsâmeddîn'dir. Müşârünileyh, "Abdülkerîm Kurt Efendi" diye meşhûrdur. Ricâl-i Hamzaviyye'den Şeyh Muhammed b. Ömer Efendi'den ahz-ı tarîkat eyledi. Şeyhü'l-harem olup, avdetinde şeyhi yerine Muhammed Paşa Dergâhı'na seccâde-nişîn oldu. İlm-i cifirde ve sâir ulûmda mâhir idi. Kabr-i münîfleri buradadır.

Hâtif-i kudsî didi târîh-i sâl-i rıhletin
Ola ona menzil makâm-ı **Âsıfâ**
(اوله اکا منزل مقام آصفا) = 1016/(1607-08)[50]

Vefeyât-ı Ayvansarâyî'de 1015/(1606-07)'tir. Mezârtaşında 1016'dır.

Bu güfte müşârünileyhindir:

Kıl tecellî al beni benden sana
Çünkü oldun bu dilin mihmânı sen

Derdlinin her derdine senden devâ
İştibî'nin derdinin dermânı sen

Osmânlı Müellifleri'nde, "*Nûreddîn-zâde'den müstahlef.*" deniliyor. Doğrudur. Çünkü o zamân Hamzavîler berâ-yı tesettür müşârünileyhe ilticâ ve intisâb eylemişlerdir.

Risâletü'l-Hüdâ Li-üli'l-ihtidâ, devrân-ı sûfiyyenin halline dâir risâle cümle-i âsârındandır. (*Kadessa'llâhu sırrahu*)

Kâtip Çelebi **Fezleke**'sinde müşârünileyhin tercüme-i hâlinden bahs olunduğu sırada der ki:

50. Bu ibârenin hesaplanmasından verilen tarih çıkmamaktadır. (H)

"Ol esnâda hâtır-ı safâ-meyyâli seyâhate mâil olup, arz-ı Yemen ü Hicâz'a dâhil ve kibâr-ı meşâyıhtan Yûsuf-ı Kürdî hizmetine vâsıl olmuştu. Ba'dehû diyâr-ı Rûm'a hicret ve sılasında ikâmet eyleyip, el-hâletü hâzihî tarîkat-ı Melâmiyye işâatına âğâz ve câm-ı melâmdan işrâb-ı rahîk-ı zâr etmişti. Ba'dehû Sofya'da seccâde-nişîn olan Kurd Efendi hizmetine vâsıl ve nazar-ı iksîr-eseri ile mürşid-i kâmil olup....." (**Hacı Bayram-ı Velî Risâlesi**'nden. S. 13.)

/69/ ŞEYH MÜŞTÂK EFENDİ

Ahıskalıdır. Kastamonu'da Hz. Pîr Şa'bân-ı Velî âsitânesine giderek oradaki Çelebi Efendi'den ahz-ı feyz ile İstanbul'a gelip, Ağayokuşu'nda kâin Altuncu-zâde Zâviyesi'ni kasr-ı yed tarîkıyla 1230/(1815) târîhinde alıp, burada icrâ-yı meşîhat etmiştir. İrtihâli 1256/(1840) senesindedir. Yirmialtı sene icrâ-yı meşîhat ettiği anlaşılır.

Mezârtaşından:

"*Hüve'l-Bâkî*

Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân
Bi-hakk-ı arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân

Gelüp kabrim ziyâret iden ihvân
İdeler rûhuma fâtiha ihsân

Tarîk-ı Şa'bânî meşâyıhından Müştâk Efendi hazretlerinin kabridir. 1256/(1840) "

Dergâh ahîren yanmış ve kabri elyevm Semâ'-hâne olarak inşâ olunan mahallin altında kalmıştır. Semâ'-hânenin bir köşesine sandûka konulmuştur. Fakîr, harîk-zede mezârtaşı parçalarını semâ'-hânenin altındaki bodrumda buldum. Bin müşkilâtla kitâbesini yazdım.

ŞEYH CEMÂL EFENDİ

Müştâk-zâdedir. Nasûhî-zâde Şeyh Muhyiddîn Efendi merhûmun hulefâsındandır. Pederinin irtihâlinde küçük idi. Sinni kemâle gelince seccâde-nişîn-i meşîhat olmuştur. Her nasılsa mesleğinin hilâfı ıskâtçılığa meyl edip, hattâ karantina-hâneye giderek nerede cenâze olduğu haberini almağa intizâr, hayâtı kadar zâtını beyne'n-nâs ıskât eylemiştir. İrtihâli 1314 senesi Recebinin üçüne (8 Aralık 1896) müsâdiftir. Pederinin yanında medfûndur.

Mezârtaşında:

"Tarîkat-ı aliyye-yi Şa'bânîyye meşâyıhından Müştâk Efendi Dergâhı post-nişîni iken 'irciî' emrine lebbeyk-zen-i icâbet olarak irtihâl-i dâr-ı bekâ eden merhûm ve mağfûr el-muhtâc ilâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr eş-Şeyh Müştâk-zâde Cemâl Efendi rûhuna el-fâtiha. 3 Receb 1314/(8 Aralık 1896)."

ŞEYH AHMED EFENDİ

Sokollu Mehmed Paşa (Dergâhı) şeyhi Mustafa Hulûsî Efendi'den müstahleftir. Ba'dü-bu'din Ahmed Efendi, Kâdirî-hâne şeyhi Meclis-i Meşâyıh reisi Ahmed Efendi tarafından iclâs edilmiştir. Kerâmeddîn Efendi, *"O cem'iyyette bulundum. Hz. Uşşâkî şeyhi Cemâleddîn Efendi de orada idi. Bir tuhaf vak'a geçti."* buyurdular.

1314/(1896-97) senesinde seccâde-nişîn oldular. Meclis-i Meşâyıh a'zâlığı vardır. Halîm, selîm, kendi hâlinde bir zât idi. Devrân idâre etmekte pek müteferrid idi. Yirmibir sene icrâ-yı meşîhatla 1335/(1917) senesinde irtihâl-i dâr-ı bekâ eyledi. Vasiyyeti mûcibince Hz. Merkez'de Üçler Kabristanı'na defn olundı.

Uzunca sakallı, altmış yaşlarında, melîhü'l-vech bir zât idi.

Zamânında dergâhın yeniden inşâsına muvaffak olmuştu. Eski tevhîd-hânenin yeri bahçe hâline gelmiştir. Yeni tevhîd-hâne sokak cihetine yapılmış, kabirler ise bu derûnda kalmıştır.

/70/ Sarhoş Balî Efendi burada medfûndur. Cild-i sâlis'te bahsi geçti.

ŞEYH MUHAMMED MÜŞTÂK EFENDİ

Müştâk-zâde Cemâl Efendi'nin oğludur. Elyevm buranın şeyhidir. Hilâfeti birâderi Ahmed Efendi'dendir. Meşîhat esâsen, pederinin irtihâlinde Ahmed Efendi ile müştereken uhdelerine tevcîh olunmuştu. Müsinn bir zâttır.

19 Recep 1343 - 13 Şubat 1341/(1925) Perşembe günü füc'eten irtihâl-i dâr-ı bekâ edip, Edirnekapısı hâricindeki makbereye defn edilmiştir. Son zamânlarda dûçâr-ı fart-ı zarûret olmuş idi. Evkâf idâresinde ta'kîb eylediği bir işten münkesirü'l-hâl olarak şiddet-i teessürle terk-i hayât-ı müsteâr eylemiş olduğu haber alınmıştır. Cenâb-ı Hak mekânını cennet eylesin. Âmin. (*Rahmetu'llâhi aleyh*)

ŞEYH ABDURRAÛF EFENDİ

"*Gözlüklü Şeyh*" diye meşhûrdur. Kadınlara va'z ederdi. Fünûn-ı cedîdeden ve edebiyyattan da hisse-dâr-ı feyz olduğundan kudret-i ilmiyyesini ızhâra talâkat-ı lisâ-

niyyesi de yardım ettiğinden şöhreti müzdâd olmuş idi. Ahmed Efendi kendisine hilâfet vermiştir. Cem'iyyetinde bulunmuş idi. Bî-çâre verem idi; kurtulmadı gitdi. 1327/(1909). Üsküdar'da Karacaahmed'de medfûndur. (*Rahmetu'llâhi aleyh*)

ŞEYH HASAN EFENDİ

Nakşıbendî tarîkındandır. Müştâk Efendi'den mukaddem bu zâviyenin şeyhi idi. Meşîhatı ona kasr-ı yed etmiş idi. Dergâhın karşısında set üzerinde medfûndur. Belki an-karîb yola kalbi münâsebetiyle kabrinin dergâh hazîresine nakli mümkündür.

Mezârtaşında şöyle yazılıdır:

"Tarîkat-ı aliyye-yi Nakşıbendiyyeden ârif-i bi'llâh, mürşid-i dil-âgâh el-Hâc eş-Şeyh Hasan Efendi rûhuna el-fâtiha. Sene 1230/(1815)."

ŞEYH SEMERCİ İBRÂHÎM EFENDİ

Geredeli olup, semercilik ederdi. Çerkeş şeyhi Mustafa Efendi hazretlerinden mazhar-ı feyz olup, neşr-i tarîkata me'mûren İstanbul'a gelmiştir. Zeyrek'te Kilise Câmii ittisâlinde Akşemseddîn Zâviyesi'nde seccâde-nişîn-i irşâd olup, 1247/(1831-32) senesinde irtihâl eylemiş ve zâviye bahçesinde defn olunmuştur. Kaviyyü'l-hâl bir sâhib-i kemâl idi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Vefeyât-nâme'sinde Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî diyor ki:

"Şeyh İbrâhîm Efendi, kaviyyü'l-hâl olup, Geredelidir, bu nutuk kendilerinindir:

Dervîş dilinde söyleyen kim idüğin bilir misin
Ya kulağında dinleyen kim idüğin bilir misin

Sıfâtında zâtında gören mülkünde hükmünü süren
Ârif gözünde gözleyen kim idüğin bilir misin

Yerde yüzün yol eyleyen yokluğu kabûl eyleyen
İbrâhîm'i kul eyleyen kim idüğin bilir misin"

İBRÂHÎMİYYE-İ ŞA'BÂNİYYE

ŞEYH HACI ALİ EFENDİ

Mustafa el-Çerkeşî hazretlerinin halîfesidir. Beypazarlıdır. Mahsûl-i harâsetiyle taayyüş edip, tahsîl-i ilimde bulundu. Ba'dehû cezebât-ı aşk-ı ilâhî ile Mustafa el-Çerkeşî hazretlerine vâsıl olup, senelerce onun dâire-i irşâdına girdi, nâil-i hilâfet oldu. Şeyhi âzim-i dâr-ı bekâ olurken Hacı Ali Efendi'ye, "*Biz terk-i âlem-i nâsût, azm-i âlem-i lâhut etmek üzereyiz. Vatan-ı aslîniz olan Beypazarı'na azîmet ile müterakkıb-ı zuhûrât-ı ilâhiyye olunuz. Nerede seccâde-nişîn olmanıza dâir ne vechile işâret-i aliyye zuhûr ederse, ona tâbi' olunuz.*" diye vasiyyet ettiler.

Azîzinin irtihâlinde ber-mûcib-i emr Beypazarı'na avdetle 1227/(1812), târîhinde hacca gitmek niyetiyle bi-hasebi'z-zuhûrât İstanbul'a gelerek Atpazarı Tekkesi'nde müsâferet eylemiştir. Azîzi kendisine, "*Tâbi'-i zuhûrât ol.*" diye emir buyurmuştu. O da bu emre tevfîk hareket ediyordu. Bu esnâda Dâvûd Paşa Câmi'-i şerîfi semtinde ricâl-i tarîkat-ı Nakşiyye'den Beşikçi-zâde Süleymân Efendi[51] terk-i libâs-ı nâsût etmekle seccâde-nişîn-i irşâd olduğunu dergâh-ı feyz-penâhın meşîhatı münhâl kaldığından o vakit Şeyhü'l-islâm olan Dürrî-zâde Seyyid Abdullâh Efendi, Ali Efendi'nin haberi olmaksızın meşîhat-ı mezkûreye bâ-berât-ı sultânî Ali Efendi'yi ta'yîn ettirmiştir. O da burada âşıkân ve sâdıkânı terbiyeye hasr-ı evkât ederek 1234/(1819) senesinde âzim-i gül-şen-sarâ-yı cinân oldu.

---

51. "Şehrîdir. Beşikçi-zâde Tekkesi diye şöhret-yâfte ve beher hafta hatm-i hâcegân eder erenlerden olup, İdris Şeyh Abdullâh-ı Kaşgârî'den ahz-ı tarîkat ve Seyyid Hamdi'den hüsn-i hattâ sâhib icâzet almıştır. Bidâa-i hâli müsellem, sâlih bir erdir. (**Tuhfe-i Hattâtîn**, s. 217). Ahîren Halvetî'ye tahsîs edilmiş idi."

Gonca-i ilm ü irfânları olan Kuşadalı eş-Şeyh es-Seyyid İbrâhîm Efendi hazretlerini terbiye-i sâlikîne me'mûr edip, ona hilâfet verdi. Türbe-i şerîfelerini ziyâret ettim. Mezârtaşında:

"قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : المؤمنون لايموتون ، بل ينقلبون من دار الفناء إلى دار البقاء"[52]

Kutbu'l-ârifîn Beypazarî eş-Şeyh Ali Efendi hazretlerinin rûh-ı pür-fütuhlarıçün el-Fâtiha. 1234/(1819)" yazılıdır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

KUŞADALI es-SEYYİD eş-ŞEYH İBRÂHÎM EFENDİ b. MUSTAFA EFENDİ

Kuşadası'nın Çınar karyesinde 1188/(1774) senesinde bezm-i şuhûda zînet-fezâ olup, zamân-ı tahsîlleri hulûl edince Denizli kasabasına bi'l-azîme meşâhîr-i ulemâdan Mûsâ Efendi'den tahsîl-i ilm eylemiştir. Ba'dehû Dersaâdet'i teşrîf buyurarak Velî Hâce Emîn Efendi'den durûs-ı âliye görüp, Fâtih civârında tramvay merkezinde elyevm Millet Kütüphânesi ittihaz olunan Şeyhü'l-İslâm Feyzullâh Efendi merhûmun "Feyziyye" nâm medresesinde sağ tarafta köşedeki odada ikâmetle evkâtını ibâdete hasr eylemiştir. Fakat fıtrat-ı zâtiyyesinde mevdû' olan envâr-ı ilm ü irfân te'sîriyle mütâlaa-güzâr-ı hakâyık-ı tefsîr u hadîs iken bir âyet-i kerîmenin ma'nâ-yı ma'nevîsinde dûçâr-ı ukde-i müşkilât olup, mukaddemen şürekâsından Bolu Dergâhı şeyhi Hacı Mustafa Efendi o esnâda İstanbul'a gelerek müşârünileyhin hâl-i istiğrâkını görünce, "*O sırada Atpazarı Tekkesi'nde misâfir bulunan Beypazarlı Ali Efendi'ye /72/ gidelim; senin müşkilini o halleder.*" diye, İbrâhîm Efendi'yi azîz-i müşârünileyhe götürmüş idi.

Ali Efendi, İbrâhîm Efendi'de kâbiliyyeti görüp, onu dâire-i esrâr-ı ricâle idhâl için bezl-i himmet eylemiştir. Esnâ-yı sohbette müşkili olan âyet-i kerîmeyi okuyuvermiş, te'vîl ve tefsîrine girişerek, "*Zâhir ma'nâsı bu, bâtın ma'nâsı budur.*" diye İbrâhîm Efendi'ye keşf-i maânî-i kelâm-ı Rabbânî eylemiştir.

Ali Efendi ümmî sâf-dil idi. Bu misillü esrâr-ı ilâhiyye ve envâr-ı nâ-mütenâhiyyenin kendisinden sudûruna karşı İbrâhîm Efendi hall-i müşkilât ve def'-i harâret-i dil edince, Hz. Şeyh'e meftûn olup, derhâl intisâb neş'esi zâhir olmuştur. Dört sene Beşikçizâde Dergâhı'nda - ki bu dergâh elyevm mevcûddur - halvet-güzîn olarak kemâl-i hulûs ile sa'y u mücâhedede bulundular. Emellerine de muvaffakiyet yüz göstermeye başladı.

Bir gün şeyhinin tenâvül buyurduğu taâmın bakıyyesini yemek için emir telakkî ettikte İbrâhîm Efendi, "*Azîzim! Siz yerken benim karnım doydu.*" demiş. Ertesi gün de

52. Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyuruyor: "Mü'minler ölmezler, bilakis fenâ yurdundan bekâ yurduna göç ederler." (H)

İbrâhîm Efendi yerken azîzinde şeb' husûle geldiğinden Şeyh hazretleri, "*Evlâdım! Artık vücûdlar birleşti. Bendeki hâl, sende arz-ı cemâl eyledi. Burada durmayıp, Mısır'a gitmeniz, orada neşr-i feyz etmeniz münâsib olur.*" diye istihlâf ile, irşâd-ı ibâda me'mûr buyurmakla derhâl Kâhire'ye azîmetle Gülşenî Dergâh-ı şerîfinde müsâfireten mukîm olmuş iken, azîzin fıtrat-ı zâtiyyesinde mevdû' vedîa-i Rabbânî'yi derk ve fehmden âciz bulunan kûteh-nazarânın teşvîkiyle Mısır vâlisi Mehmed Ali Paşa tarafından Dersaâdet'e avdeti ricâ olunmakla, azîz hazretleri bir sefîneye râkiben 1235/(1820) senesinde İstanbul'a müteveccih olmuşlardır.

İstanbul'a vusûlünde azîzinin irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediğine muttali' olunca pek müteessir olarak yine doğruca Feyziyye Medresesi'ne giderek meşgûl bi-zikri'llâh oldular.

İstanbul'a avdetlerinin şuyûu hasebiyle herkes ziyâretine şitâbân oluyordu. Bu sırada Usturacı Halîl Efendi inşâ-kerdesi olan ve Aksaray'da Sinekli Bakkal'da sokak içinde bulunan dergâhın anahtarı bânî-i mûmâileyh tarafından Hz. Azîz'e takdîm ve burayı teşrîfleri ahibbâ ve yârân tarafından ricâ olunmakla 1235/(1820) senesinde burayı teşrîf buyurmuşlardır. Burada onüki sene kadar nice teşnegân-ı ma'rifeti dil-şâd eylediler. Harîk-ı kebîrde yanmıştır.

Şeyh Necîb Efendi-zâde Şeyh Fahri Efendi nakl eyledi:

Kuşadalı, dergâhta ba'zı zevât ile otururken harîk yaklaşmaya başlamış, azîze hitâben: "*Efendim! Köşe başındaki ev tutuştu.*" demişler. Sohbetine devâm eylemiş, bir müddet sonra, "*Efendim! İttisâlimiz yanıyor.*" demişler, yine aldırmamışlar. "*Efendim! Dergâh tutuştu.*" dediklerinde, "*Öyleyse /73/ çıkalım.*" deyip, çıkmışlar. Yanınca, "*Elhamdü li'llâh merâsimden kurtulduk.*" buyurmuşlardır. Esâsen mesleklerinde merâsim olmadığından istidlâl olunduğuna göre, ziyâretlerine gelenlerden pek hoşnut olmamaları i'tibârıyla böyle söylemişlerdir.

Bu dergâhın yerine yeniden binâ yapılmasına müsâadeleri istirhâm olunmuş iken, müsâade buyurmamışlar. Sebebi suâl olundukta, "*Bizim nâmımızda bi'l-âhare biri zuhûr edip burayı o ihyâ edecektir. Onun için muvâfakat etmedim.*" diye keşf-i istikbâl buyurmuşlardır. Fi'l-hakîka Şam'dan tarîk-ı Halvetî-i Bekrî Şa'bânî meşâyıhından İbrâhîm Efendi isminde bir zât gelip, bu dergâhı tecdîden binâ eylemiştir ki, elyevm ma'mûrdur. İbrâhîm Efendi burada medfûndur.

Bir zamânlar, ihvân-ı tarîkat toplandık. Cuma geceleri burada icrâ-yı âyîn-i zikru'llâh etmeye karâr verdik. Öyle cem'iyyet olundu ki, hâlâ onun zevki hâtıra-pîrâdır.

Kuşadalı hazretleri dergâh yanınca, Koska'da bir hâne istîcâr edip, bir sene ikâmetten sonra Çarşamba Pazarı'nda kâin hâne-i âlîlerini mübâyaa buyurarak melce-i

uşşâk olmuş idi. Burada te'sîr-i enfâs-ı âteş-engîziyle âhenîn dilleri mum ve cûyende-i râh-ı fenâ ve dil-beste-i semt-i bekâ olanlara ref'-i perde-i şükûk u vühûm eylerdi

1259/(1843) senesinde îfâ-yı hacc-ı şerîf emeliyle Mekke-i Mükerreme'ye ve oradan Medîne-i Münevvere'ye gidip, avdetinde Şam'a geldiler. Kanavât Mahallesi'nde ikâmet ve bir müddet burada ihtiyâr-ı mücâveret buyurdular.

Hicâz'a azîmetlerinde sermâye-i feyz-i nazar-ı iksîr-eserleriyle vâsıl-ı cevher-i kemâl olan emîn-i esrâr-ı tarîkat ve rehnümâ-yı râh-ı hakîkat ser-menzil-i hilâfet Unkapanî merhûm el-Hac Tevfîk Efendi'ye Der-aliyye'de fukarâ ve dervîşânın rü'yâlarını ta'bîre ve tesellî ve terbiye teslîklerine bâ-tahrîrât me'mûr ve me'zûn buyurdular. Kendileri bir müddet Şam'da imrâr-ı vakt ederek sinn-i şerîfleri yetmişaltıya resîde oldukta tekrâr cânib-i Hicâz'a azîmetle avdette Râbığ nâm merhâleye vusûlünde terk-i hil'at-ı nâsût eyleyip, mahall-i mezkûrda defîn-i hâk-i gufrândır. Urbân, müşârünileyhin uluvv-ı kadr u kemâlâtını takdîr eylediklerinden kabirlerinin etrâfını parmaklıkla çevirip, ziyâret-gâh ittihâz eylemiştir. "*Hâzâ murâbıt.*" diye hürmet ve ziyâret ederler. Kâfilemiz uzağından geçtiği sırada haber-dâr olmuş idik. Teveccühle ziyâret şerefine mazhar oldum, el-hamdü li'llâhi hamden kesîrâ.

Ba'zı zevât, azîzin sinn-i şerîflerini yetmişdört diye kaydetmişlerse de bu hesâb 1262/(1846) târîhine göredir.

/74/ "Müşârünileyh Kuşadalı hazretleriyle diğer zevâtın koleradan vefât eyledikleri, Sayda müşîri Kâmil Paşa tarafından 15 Safer 1263/(12 Şubat 1846) *târîhli tahrîrât ile Meclis-i vâlâ riyâsetine iş'âr kılınmıştır. Şu hâlde hazretin irtihâli 1262/(1846) senesidir."*[53]

Bir eserde müşârünileyh hakkında:

"*Şerâif-i ilm ü irfânda fâiku'l-akrân ve dil-beste-i vâm-gâh-ı alâyıktan berî, hânefiyyü'l-mezheb Cemâleddîn el-Halvetî-meşreb, asrının Sultân Sünbül Sinân muhakkıkı, Pîr-i dest-gîr-i tarîkat Şa'bân-ı kuddise sırrûhûnun sânîsi, ser-halka-i erbâb-ı terk ü tecrîd ve sâkî-i hum-hâne-i tevhîd idi.*" denilmiştir.

Hakk-ı âlîlerinde birçok şey yazmak istiyorum. Nereden başlayayım, diye makâm-ı hayrette kalıyorum. Kemâlât-ı aliyyelerini tedkîk ve meslek-i âlîlerini tahkîk vâdisinde hayli tetebbuât-ı fakîrânem olduğu hâlde heybet-i saltanat-ı irfâniyyeleri karşısında fikrim perîşânlığa, kalemim acze teveccüh ediyor.

Müşârünileyhin eseri yoktur. Te'lîf-i âsâra rağbet buyurmamışlar. Kulûb-ı uşşâktaki esrârı te'lîfe gayret-zen olmuşlardır. Mektûbât-ı aliyyeleri birer hazîne-i irfândır;

53. Hüseyin Vassaf bu konuda verdiği bilgilerin üzerini çizmiş ve bu ibâreyi İbnü'l-Emîn Mahmut Kemâl İnal, sahîfe kenârına kendi elyazısıyla kaydetmiştir. (H)

tamâmen hakâyıkı câmi'dir. Selîka-i beyâniyyeleri güzeldir. Eazz-ı ihvânım Nazmî Efendi, mektûbât-ı aliyyelerini cem'a muvaffak olmuş ve âcizleri de onu istinsâh eylememiş idim. Elli-altmış kadar vardır, daha da zuhûr etmektedir. Zübdetü'l-hakâık ve kenzü'd-dakâıktır. Bir mektûbunu numûne olarak yazıyorum:

"Fazîletli, inâyetli ve mezîd muhabbetli oğlum es-Seyyid Muhammed Şevki Efendi Hazretleri!

es-Selâmu aleykum ve alâ men zîde nakâveten bi'r-râbıtati ve'l-ibâdeti hümâ râ mazharu terakkî't-tevfîk ve's-seâde olmaları, bilmeleri daavâtı bi't-tahiyyât ve't-temâm inhâ olunur ki:

İlimden maksûd amel olduğu gibi, irfândan maksûd rızâdır. Maksad-ı rızâ kendisinde zuhûr etmeyen sûrî rızâ üzere olmasını arzumalıdır. (ابكوا فإن لم تبكوا فتباكوا)[54] *buyurulmuştur.* (أى اظهر البكاء وليس لك بكاء فقس عليه عبادات الباقيات)[55] *Bu hâl vara vara sâliki, lâedrî ve indî ve mâdî vâdilerine düşürür.*

Hakîkattan dûr eder. Belki irfânını gâib ettirir. Medâr-ı şerîat nefse muhâlefettir. Varsa var, yoksa yoktur. İhlâsı irfân ile olur. İhlas da, kemâl-i hakîkata vusûl ile olur.

Bâkî ahvâl ve müşkilât ve râbıtada keyfiyyât gerek var gerek yok olduğunu tahrîr edesiniz. Ona göre tenezzülü def' edecek kelimât ve terakkînize işârât tahrîr olunur. İnşâa'llâhu'r-Rahmân."

Müşârünileyh merâsim-i tarîkata iltîfât etmemiştir. Tâc, hırka, kemere i'tibâr eylememiştir. Kimseye hilâfet vermemiştir. Hilâfet, bir sırr-ı Muhammedîdir. Kime ihsân olunursa onda **/75/** âsârı rû-nümâ olunca sırr-ı hilâfetin hâmili odur. Yoksa bir kaç sene bir dergâha müdâvemet etmek, hafta günleri merâsim-i zikirde bulunmakla bir müddet sonra, *"Sen artık kesb-i kadem ettin. Sana ilbâs-ı tâc u hırka zamânı geldi. Haydi bakalım!"* diyerek cem'iyyet teşkîl ile huzûr-ı halkta sun'-ı beşer olan ser-pûş ve biniş ve kemer ve asâyı teslîm etmekle o kimsenin halîfe addolunmayacağına kâni' olup, öyle bir usûl te'sîs eylediler ki, bu gibi merâsimden tamâmen mücerreddir.

Kendileri yalnız arâkıyye giymişler ve sarık yerine abânî sararlar ve asâ kullanırlar imiş. Sırr-ı hilâfet ve nefes-i nefîs sırr-ı Fâtiha'nın böyle esâsa müsteniden intikâline çok riâyet-kâr olan azîz-i müşârünileyhe ecell-i mürîdânından olan Hammâmî Tevfîk Efendi vâris olabilmiştir. Sırr-ı irşâd, sırr-ı hilâfet, nefes-i nefîs, sırr-ı Fâtiha onlarda zuhûr etmiştir.

Kuşadalı, irtihâline kadar onlara sâhib iken, irtihâlinden sonra Hammâmî hazretlerinde bu esrârın zuhûr ve tecellîsine ta'lîk-i hâl eylemişti. Hâl-i hayât-ı sûrîlerin-

54. "Ağlayınız, ağlayamazsanız da ağlar gibi yapınız." (H)
55. "Yani ağlaman olmadığı halde sen ağlamanı açığa vur. Sen artık kalan ibâdetlerle kıyâs et." (H)

de mektûbla bu sırrın müşârünileyhte zuhûr edeceğini işrâb ile ta'bîr ve tesellîye me'mûr buyurmuşlardı. İrşâda me'zûniyyet vermemişlerdi. Çünkü onun nazariyyesi irşâda ancak cânib-i celîl-i Nebevîden emr ü işâret olunca, bu hıdmet-i celîle der-uhde olunabilirdi.

Binde bir, onbinde bir, yüzbinde bir denildiği gibi, hakîkat-bînân bu emr-i mühimmi tasdîkte güçlük çekmezler. Bir mektûblarında,

Sûfîlik tâc ile abâ oldu
Hayf kim ma'rifet hebâ oldu

buyuruyorlar. Meslek-i mahsûslarına bu nazm ile tercümân oluyorlar.

Dergâhlarının harîktan müteessir olmasıyla, "*el-Hamdü li'llâh merâsimden kurtulduk.*" buyurmaları, merâsim-i sûrîden ne kadar mütevahhiş olduklarını gösterir. Sûretten ziyâde sîreti, zâhirden ziyâde hakîkatı meslek-i metîn ittihâz eden müşârünileyhin ictihâdlarına itâat-kâr olan erbâb-ı tarîkat arasında Kuşadalı'nın nesl-i tarîkatı munkatı'dır iddiâsı vardır. Hâlbuki hakîkat öyle değildir. O neş'eye sâhip olmuş erbâb-ı kemâl eksik olmamış ve el-ân zamânımızda mevcûd bulunmuştur. Ne çâre ki, halkımız erbâb-ı kemâli be-heme-hâl tekke şeyhi olmakta ziyy-i meşâyıhı hâmil bulunmakta farz ederler. Çok yanlıştır. İrfân-ı Muhammedî sûret aramaz, sîret arar. Sûreti münkir değilim. Sûret mübtedîler için gönül adıdır. Merâsim-perverân için elzemdir. Dâire-i irfân-ı Muhammedî'ye henüz dâhil, ondaki esrâr-ı zevkıyyeye vâsıl olamayan mübtediyân için her hâlde sûrete i'tibâr mecbûriyyeti âşikâr ise de neş'e-i kâmile-i zevkıyyeye müstağrak ve hakîkat-ı tarîkatla muhakkak olan ma'rifet-perestân için sûrete iltîfât olunmaz. Bu sözlerden âdât u merâsim-i ehlu'llâhı **/76/** inkâr şâibesi istidlâl olunmamalıdır. Maksad, hakîkat vâdîsinde serd-i mütâlaadan ibârettir.

Kuşadalı hazretlerinden sonra sırr-ı feyz-i Muhammedî, Hammâmî Tevfîk Efendi hazretlerinde, ondan sonra Mustafa Enverî Efendi hazretlerinde, ondan sonra Ya'kûb Hân hazretlerinde, ondan sonra Hacı Kâmil Efendi hazretlerinde, ondan sonra Şeyh Mahmûd Celaleddîn Efendi hazretlerinde şeref-zuhûr ettiği gibi, Kuşadalı mesleğinde yetişen ulemâ ve meşâyıh ve urefâ arasında da neş'e-i tâmmeye mâlik eâzım eksik olmamış ve el-ân zamânımızda dahi mevcûd bulunmuştur. Onu hakkıyla gören dîde-i hak-bîn ister.

* * *

Hz. Şeyh, meslek-i tasavvufîyi "*Bilmek, bulmak, olmak.*" diye ta'yîn ve tavsîf buyururlar imiş ki, ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn, hakka'l-yakîn mertebelerine işârettir. "*İn-*

sân ananın yok olası duâsına mazhar olmalı." buyurmaları da, mahv-ı vücûda ve "*lâ-mevcûde illâ hû*" sırrına remizdir.

Kütüb-i tasavvufiyyeyi mütâlaaya ve inceden inceye düşünmeğe taraf-dâr değillerdi. Meslekleri kitâb-ı nâtık olan ve hâmil-i esrâr-ı Kur'âniyye bulunan mürşid-i kâmilin zîr-i terbiyesine girip, onun esrâr-ı ahvâlini tetebbuun kâfî olduğu nazariyyesini ortaya sürerlerdi.

Menâkıb-ı celîlesi pek çoktur. Bir gün, neş'e-i tâmme te'sîriyle, "*Beni görenler, beni görenleri görenler düdüğü çaldı.*" buyurmaları, bu hakîkatı mübeyyin olarak hadîs-i şerîf-i Nebevî esrâr-ı maânîsinde mazhar-ı tecellî olduklarına işârettir. Kuşadalı'yı göremedim. Fakat onu gören Hacı Kayyım Efendi'yi gördüm. Duâsını aldım el-hamdü li'llâh. İnşâa'llâh bizler de o dâire-i beşârette bulunanlardan oluruz.

Tütün içerler imiş. Bir gün huzûr-ı ârîfânelerinde tütünün hurmeti mes'elesi mevzû'-ı bahs olununca, "*Efendim! İçenlere terki, içmeyenlere içmesi harâmdır.*" buyurarak büyük bir hakîkat ortaya koymuşlardır. İbtilâ sâhibi olanlar onun terki yüzünden perîşân-hâl olup, huzûrları münselib olacağına ve içmeyenlerin ibtilâsı ise muvâfık olmayacağına işâret buyurmuşlardır.

Vüzerâ vü fuzalâ-yı kirâmdan Cevdet Paşa merhûmdan naklen, urefâ-yı Mevleviyye'den Cevâd Bey Efendi buyurdular ki:

Cevdet Paşa, talebeliği zamânında Kuşadalı'nın sıytını işitmiş, berâ-yı tecrübe bir kaç mes'ele-i gâmıza hâzırlamış, Kovacılar'daki tekkesine gitmiş. Hz. Şeyh'e mülâkî olduğu sırada o henüz bu mes'eleleri arza vakit bulamadan Kuşadalı sohbet arasında Cevdet Paşa'ya o müşkilleri halledivermiştir. "*Bu tesâdüf kabilinden oldu.*" **/77/** diye ikinci def'a aynı sûretle vâki' olan teşebbüsüne Hz. Şeyh aynı sûretle cevâb verince, "*Bundaki ilim, ilm-i ledündür.*" diye teslîm olmuş ve cümle-i nâciye-i mürîdâna dehâlet etmiştir. Cevdet Paşa merhûmun nasîbi neş'e-i tarîkattan ziyâde feyz-i ilimde tecellî eylemiştir.

Şuarâdan ve Kuşadalı'nın mazhar-ı feyzi urefâdan Âlî Efendi, **Vâridâtü'l-Velî fî Menâkıbı Kuşadalı** diye bir menâkıb-nâme yazmıştır. Şu medhiyye onundur ve pek güzeldir:

Ey gönül tahtına sultân-ı cihân Kuşadalı
Âşıkın hâne-i kalbinde nihân Kuşadalı

Görünür ârife vech-i ehadiyyet senden
Cân-ı cân cân-ı cihân cân-ı cinân Kuşadalı

Secde itdim görücek iki kaşın mihrâbın
Bülbül-i sırdan irüp gûşa ezân Kuşadalı

Seyr-i fi'llâha varup kâf-ı fenâ ankâsı
Çağırır derd ile bâ-savt u zebân Kuşadalı

***Külle yevmin hüve fî şe'n** ile ıtlâka varup*
Bulamam senden o vâdîde nişân Kuşadalı

Zîb-i destârım idüp bâğ-ı bekâ güllerini
Olmuşum ben dahi bir gül-şen-i cân Kuşadalı

*Kendimi kendine virdim arada yok **Âlî***
Cism ü cân kevn ü mekân çeşm ü lisân Kuşadalı

Kuşadalı hazretlerinin meslekleri ziyâdesiyle sohbete nâzır idi. Avrupa'da ilk def'a tahsîle gidenlerden meşhûr Müşîr Nâmık Paşa merhûm dahi ahass-ı mürîdânından idi. Ona yazdığı mektûblar dahi çok mühim hakâyıkı câmi'dir.

Müşârünileyhi huzûr-ı azîze götürmek istedikleri zamân, "*Cânım, benim onlarla bir işim yok. Ne yapacağım.*" diye istinkâf eylediği hâlde, ilk mülâkatta onun dâm-ı saydına düşmüştü. Azîz hazretleri cemâatla namâza kalkacağı sırada Nâmık Paşa'nın ağır durduğunu görünce, "*Evlâdım! Çizmenin üstüne mesh ver, namâza dur.*" diye emr edip, onu bi'l-âhare edâ-yı salâta alıştırıvermiştir.

Nâmık Paşa muâmelât-ı umûmiyyenin bozukluğundan nâşî gûşe-nişîn-i uzlet olmak istediğini Azîz'e arz edince, "*Beytü'l-mâlden para sarfıyla Avrupa'da tahsîline ikdâm olunmuş, buna mukâbil devlete hizmet mecbûriyyetindesiniz.*" diye adem-i muvâfakat eseri göstermiş ve âtîdeki saz hikâyesini yazmıştır.

Şâirin biri bir kahvede asılı sazlar görmüş. Kahveciye sormuş: "*Her hafta şâirler gelir, müşâare ederler, saz çalarlar.*" demiş. "*Öyleyse bana bir saz ver, ben de çalayım.*" demiş. Aldığı sazın kapağını çatlak görünce, "*Bunu değiştir*". demiş. Dîğer sazı alınca, "*Telinin mandalı eksik.*" demiş. Üçüncü sazı almış; "*Onun da teli yok.*" deyince, kahveci, "*Be adam. Şâirler her hafta bu sazları çalıyor. Senin gibi özür bulmuyorlar. Bozuk düzen sen de çal, eğlen, geç git. Madem ki bunları ıslâha kudretin yok bir şey deme.*" diye tevbîh eylemiştir.

Bu hikâyeden alınacak ibretli noktalar vardır. Erbâb-ı kemâle bırakıyorum.

/78/ Bir gün bir âşıkın biri yine öyle bir kahveye uğramış. Bir saz istemiş, teline dokundukça çıkan sadâ ile ağlamağa başlamış. Kahveci bakmış şaşmış. Sabredemeye-

rek, "*Ayol! Bir elinizle de tellere basınız. Perdeler değişsin, usûlü böyledir.*" Demesiyle, "*Öyle yapanlar aşağı yukarı nağme aramak için yaparlar. Ben tele dokunur dokunmaz ondaki nağmeleri buldum. Sen işine bak.*" cevâbını vermiş. Bu hikâyede pek büyük nükte vardır. Erbâb-ı irfâna hafî değildir.

Nutuklarından:

*Gâfile kelâm nâfile**
*Kelâm kime sâhib-i müşkile**

* * *

Sâhib-i müşkil olmaya lâzım çok çile
*Yumruk bir işâret yerine geçer gâfile**

* * *

Vech-i yâra dûş olan âlemde seyrân istemez
Cânını cânâna teslîm eyleyen cân istemez

Bu müsâfir-hânenin fânîliğin fehm eyleyen
Hâne-i kalbinde Hak'dan gayri mihmân istemez

Gerçi zâhir ilminin nef'i de vardır tâlibe
Lîk esrâra irenler sûrî irfân istemez

Zâhidâ ârif neye kılsa nazar Hak görünür
Şekki yokdur ârifin âyât u bürhân istemez

Cennet ummaz tamudan korkmaz (o) Hak âşıkları
Hak budur erbâb-ı cennât hûr u gılmân istemez

*'**İrcîî**' âvâzı irdi murg-ı cânım sem'ine*
Bî-karâr oldum anınçün derd ü handân istemez

Mâ-sivâ'llâhdan mücerred oldu İbrâhîm bu gün
Varını dil-dâra virdi vasl u hicrân istemez

Bu nutukları gerek durak, gerek cumhûr sûretinde bestelenmiş elsine-pîrâ-yı zâkirân bulunmuştur. Edîb-i muhterem İbnü'l-Emîn Mahmûd Kemâl Beyefendi meclisinde bu gazel hakkında bahis açıldı. Ba'zı zevât, "*Kuşadalı'nın nazmla, şiirle iştigâli yoktu. Bu gazel Üftâde-zâde Kutub İbrâhîm Efendi'nindir.*" dediler. Evrenos-zâde Sâmî

Bey, "*Hz. Şeyh'indir.*" diye iddiâ eyledi. Fakîr dahi, meşâyıhtan bir çok zevâttan, "*Kuşadalı'nındır.*" diye duyduğumu söyledim. Tedkîkât icrâ olundu. Edîb-i müşârünileyh müteredditde bir vaz'iyyette kalarak "*Hz. Şeyh'in olmasa gerektir.*", buyurdular. Bi'l-âhare /79/ âtîdeki fahriyye elime geçti. Kuşadalı lisânından âharı tarafından söylenmiş olsa gerektir. Bu nutkun müşârünileyh tarafından söylenmemiş olduğuna o meclis-i edebte karâr verildi. Li-zarûretin âtîde aynen nakl eyliyorum.

Vâkıf-ı sırr-ı Hudâ'yım vâsılın seyrânıyım
Âşıkın aşkı benim hem ârifin irfânıyım

Siz çekin bu çilleyi ben gelmezem şimden geru
Âleme derd olmuşum hem derdimin dermânıyım

Râh-ı Hakk'a irmeyenler neydüğim bilmez benim
Aşkla meydâna geldim âşığın kurbânıyım

Âşıka aynu'l-ayânım sâdıka sırru'l-beyân
Derde dermân bî-gümân hem derdimin dermânıyım

Çille vü halvet benimdir kabz u bast-ı bî-gümân
Kâbız u Bâsıt Hudâ'dır sırrımın Kur'ânıyım

Gel oğul gir gönlüm içre mü'min-i sâdık isen
Cennetiyim mü'minin hem kâfirin zindânıyım

Mâye-i zât olmuşum âlemlere tûbâ-veş
Cennet-i firdevs-i a'lâ sırrının sultânıyım

Âb-ı kevser ister isen gel lebimden eyle nûş
Aşk u kevserdir derûnum sâkî-i Sübhâniyim

Tercümânımdır **Alî** *takrîr ider ahvâlimi*
Kuşadalı Şeyh İbrâhîm pîr-i fâniyim

Dikkatle mütâlaa buyurulunca bu nutkun bir çok yerlerinde ma'nâca, mertebece düşkünlükler vardır. Binâenaleyh azîz-i müşârünileyh böyle sönük ve dökük bir şey söylemez.

Kuşadalı vâris-i kemâlatı Hammâmî Tevfîk Efendi merhûmun pek güzîde neseblerinden Ahmed Şemseddîn Efendi defter-i hâtırâtında, bu nutkun Kuşadalı hazretlerinin olduğu hakkında bir kayıt gördüm. Sonraları hâsıl ettiğim hissiyyâta göre Kuşadalı'nın demekte bir mahzûr yoktur. (اولیا را هست قوت از اله)[56] sözüne i'timâden derim ki, bir velî murâd ederse en hassâs bir şâirin sözünden, şekl-i beyânından daha rengîn ve zengin söz söyleyebilir.

Nasûhî-zâde Seyyid Kerameddîn Efendi, Kuşadalı hazretlerinden mazhar-ı feyz olanlardan zevât-ı âtîyi kayd eylemiştir:

Hammâmî Tevfîk Efendi, Fâtih Türbe-dârı Ebûbekir Efendi, Ahmed Amiş Efendi, Nâşîr Efendi, Şeyh İzzet Efendi, Bursalı Şevki Efendi (Yukarıda yazdığım mektûb sâhibi), Kapânî Hüseyin Efendi, Ali Fethi Efendi, Keçeci Ali Efendi, Hamdi Efendi, Mustafa Efendi, Ahmed Efendi, Ömer Efendi, Reşîd Efendi.

Hammâmî Tevfîk Efendi'den, Mustafa Enverî Efendi, ondan Ya'kûb Hân, ondan Hacı Kâmil Efendi, ondan Şeyh Mahmûd Celaleddîn Efendi.

Kalbimin zînetisin Kuşadalı
Başımın devletisin Kuşadalı
Seni sevmekle saâdet buldum
Sırrımın hikmetisin Kuşadalı

Kuşadalı hazretlerinin Çarşamba'daki hâneleri mahalli, merhûm ser-asker Ali Sâib Paşa'nın konağı bahçesinde kalıp, oraya ta'zîmen bir mescid binâ olunmuş, ibâdet-gâh olmuştur. Elyevm mahalli mevcuttur.

Hicâz'da irtihâllerinde metrûkâtını vasiyyetleri üzere İstanbul'a getiren Fâtih Nişâncısı Dergâhı şeyhi Hâlim Efendi merhûm olduğunu, Hâlim Efendi'nin hafîdi Şeyh Hâfız Bahreddîn Efendi nakl eylemiştir. Azîz merhûmun arâkiyyesi parçası Hâfız Tahsîn Efendi merhûm yedinde mahfûzdur. Mükerreren yüzümü gözümü sürdüm, öptüm. "*Pîrâhen-i Yûsuf gibi, bülbül gülü koklar.*" misâli kokladım. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

BOSNALI MUHAMMED TEVFÎK EFENDİ

"Hammâmî Hazretleri" diye ehl-i tarîk beyninde meşhûr-ı ricâlu'llâhtandır. "Hammâmî" diye şöhreti Fâtih civârında Zeyrek hamâmının sâhibi olmasından münbaistir. Ba'zan "Unkapânî" de derler ki, o civârda konakları bulunmasındandır.

56. "Evliyânın azığı Allah'tandır." (H)

Kudvetü'l-ârifîn, umdetü's-sâlihîn bir zât-ı velâyet-simâttır. An-asıl Bosnalı olup, İstanbul'da Hüsrev Paşa merhûmun kethüdalığında bulunduğu esnâda bir taraftan umûr-ı mevdûasını hüsn-i îfâ etmekle berâber dîğer taraftan tasfiye-i derûn için tarîkat-ı aliyyeye intisâbı mülâhaza ederek turuk-ı aliyyeden sıra ile on şeyhe kadar intisâb etmiştir. Nihâyet onbirinci şeyhi olmak üzere Etyemez Dergâhı'nda post-nişîn olan meşâyıh-ı Sa'diyye'den bir zât-ı âlî-kadrden ahz-ı feyz ederek hizmette ızhâr-ı sebât ile nukabâdan olmuştur. Bir müddet sonra kendilerinde istiğrak zuhûr ederek yevmî kırkbin "*Yâ Kahhâr*" çekmeğe başlayıp, daha sonraları eşyâdan "*ene'l-Hak*" sadâsı sâmia-res-i ittilâı olmakla, bu hâli Etyemez şeyhine anlatmış ise de, "*Bizim tarîkımızda öyle şey yoktur.*" diye cevâb-ı red almıştır. Fakat dûçâr olduğu düşüncenin taht-ı te'sîrinde zebûn olduğu cihetle bu hâle âgâh olan Hüsrev Paşa merhûmun ihzârı üzerine mürşid-i dil-âgâh Kuşadalı İbrâhîm Efendi hazretlerine mülâkî olmuştur.

O zamânki paşaların kahyaları pek debdebeli olduğuna binâen Hammâmî hazretleri sâir tekkelere gittiği zamân sûret-i müdebdebede gidip, mazhar-ı ihtirâmât olageldiği hâlde, İbrâhîm Efendi hazretlerinin nezd-i âlîlerine de bu sûretle gittiğinden mazhar-ı hüsn-i kabûl olamayıp, me'yûsen avdet etmiştir. İkinci def'a iltizâm-ı mahviyyetle gidip, huzûr-ı âlîlerine kabûl buyurulduğu zamân Hz. Şeyh, "*Siz dervîşe benziyorsunuz.*" demesiyle Hammâmî, "*Evet, bizim dervîşliğimiz ve hilâfetimiz vardır.*" diye mâcerâyı arz eylemiştir. Bunun üzerine İbrâhîm Efendi, "*Ya! Hilâfetiniz de var mı?*" buyurmalarına karşı Hammâmî, "*Evet efendim.*" dedikte, '*Sırr-ı hilâfet nedir?*" suâline, "*İnsân dâimâ tâcıyla bulunmaktır.*" ve "*Tâc ile bulunmanın hikmeti?*" istîzâhına karşı, "*Dervîşlerin keşfi açılırsa, çıplak görünmesin.*" cevâbını arzeylemiş ise de, bu sözün kendine te'sîrinden nâşî şiddetli bir bükâ ârız olmakla, İbrâhîm Efendi hazretleri bu hâli temâşa buyurmuşlardır. Ba'dehû Hz. Şeyh'e arz-ı teslîmiyyet eyledikte, "*Sizin bu âna kadar sülûkunuzda çalıştığınız şeyler, sülûkunuza mahsûp olup, zâyi' olmadı.*" cevâb-ı âlîsiyle dil-şâd buyurmuşlardır.

Etyemez şeyhi bu işten haber-dâr olunca Hammâmî hazretlerine darılmış, Hammâmî hazretleri de aralarının bulunmasını meşâyıh-ı zamânın vesâtatına mürâcaatla, bir aralık Kocamustafapaşa'da hânkâh-ı Hz. Sünbül'de cümle meşâyıhı da'vet edip, ziyâfet vermiş ve bu ziyâfete Etyemez şeyhi de getirilmiştir. Hânkâh-ı Sünbülî şeyhi Râzî Efendi hazretleri Etyemez şeyhinin tatyîb-i hâtırı **/81/** maksadıyla, Etyemez şeyhine hitâben, "*Bu adamın isti'dâdı gelmekle Kuşadalı hazretlerine gitmiş, darılma, kendisini bırak!*" demesiyle, "*Hayır. Ben ona her şeyi gösterdim; ihtiyâcı yoktur. Râzı olmam.*" cevâbını vermiş ise de, Şeyh Râzî Efendi hazretleri Etyemez şeyhinin ısrârına rağmen Hammâmî hazretlerine, "*Var, sen çalışmaya bak! Allâh feyzini artırsın!*" buyurmuşlardır.

Garîbtir ki, Etyemez şeyhi, Hammâmî hazretlerini dûçâr-ı tezelzül etmek üzere seksen kadar mürîdânını toplayarak ism-i Celîl-i *Kahhâr*'a devâm eylemişler ve bunun te'sîrâtıyla gece tâife-i cinnî Hammâmî hazretlerinin etrâfına halka-vârî cem' olup, fakat mümkün değil halkadan içeri giremezler. Hammâmî de tâ-be-sabâh ayakta arz-ı nefsânîye karşı İbrâhîm Efendi hazretlerine henüz râbıta etmeyip, fakat salât ü selâmla iştigâl eylemişlerdir. Ertesi gün huzûr-ı azîzde bulundukları sırada, "*Muhammed Efendi! Şeyhin seni iyice sıktı. Ama bundan sonra te'sîri olmaz.*" buyurdular. Fi'l-hakîka hiç te'sîrât husûle gelmemiştir.

Aradan bir zamân murûrundan sonra İbrâhîm Efendi, Hammâmî'yi nezd-i âlîlerine celb ederek, "*Şeyhine git. Eskiden para, taâmiyye gibi ne avâid varsa onu ber-sâbık götür. O seni hem sever, hem de sende hakkı vardır.*" diye emir buyurmalarıyla, yine eskisi gibi Etyemez Tekkesi'ne müdâvemet edip, şeyhin vefâtına kadar hizmet etmişlerdir. Şeyhin mahdûmunun hadâset-i sinninden nâşî meşâyıhın intihâbıyla vekâlet edip, bir kaç sene sonra çocuğun sinn-i kemâle resîde olmağla posta iclâs eyledi ve beşyüz kuruş maâş bağlayarak âlem-i inzivâya çekildi. Âhir ömrünü envâ'-i riyâzât u mücâhede ve ibâdetle geçirip, altmışüç yaşlarında "*ircii*" emr-i celîli, vâsıl-ı gûş-ı cânı olmakla 1283 sene-i hicriyyesinde (1866) nefes-i nâtıkaları a'lâyı illiyyîne pervâz eylemiştir. Kabirleri Üsküdar'da İnâdiyye'de Nalçacı Halîl Efendi Dergâh-ı şerîfi hazîresindedir. Üzeri açık olup, demir şebeke içindedir. *(Kaddesa'llâhu sırrahû)*

Ziyâret-i Haremeyn'e muvaffak olmuşlardandır.

Hammâmî hazretleri, Kuşadalı'nın irtihâline kadar dâhil-i dâire-i terbiyetleri olarak kalmış, o sâyede keşfi açılmış vâsıl-ı rütbe-i hakîkat olmuştur. Zâhir hâlde Etyemez Dergâhı'na merbûtiyyeti, bâtınen Kuşadalı'dan ahz-ı feyze hâil olmamıştır. Feyz ü irfânı tamâmen İbrâhîm Efendi hazretlerindendir. Azîzi ile mükâtebâtı vardır. Menâkıb-ı şerîfesi pek çok ve gâyet latîf olup, müşârünileyhi görmek saâdetine mazhar olan zevâtı lehü'l-hamd idrâk eyledim. Hakâyık-âmîz bir çok menkabeleriyle tezyîn-i sâmia-i ma'rifet ettim. Beyne'l-ihvân "Büyük Azîz" nâmıyla yâd olunur. Uluvv-ı ka'b u kemâlâtını ulemâ, urefâ, fuzelâ, meşâyıh umûmiyyetle tasdîk etmiştir. Gâyet zaîf, uzun boylu, sakalı seyrek ve beyâza karîb ve uzunca, vechen **/82/** topluca, elâ gözlü, ince parmaklı, ekser hâlde hilmi ba'zan celâli gâlib idi. Beyâz arâkiyye üzerine abânî sarık sararlar imiş. Yürürken önüne mâil bir hâlde bulunurlar imiş. Hîn-i intikâllerinde altmışüç yaşında idi. İrfân-ı celîl-i ilâhîye mâlik olduklarından meclis-i sohbetlerinde herkes hayret ederler imiş. Mektûbât-ı aliyyeleri pek mühimdir. Ahîren cem' ve telfîk olunmuştur. Her biri birer hazîne-i hikmettir. Birini teberrüken nakl ediyorum:

العبد رب والرب عبد
يا ليت شعرى من المكلف

إن قلت عبد فذاك ميت
أو قلت رب أنى يكلف [57]

Bu kelâm-ı şerîf Muhyiddîn-i Arabî (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerinindir. Ma'nâsı zevkan bilinir hâlâttandır. Mahcûb olanlar bu kelimâtı inkâr ederler ve küfr görürler. Te'vîle muhtâctır. Zîrâ müteşâbihattândır. (باسم الله وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اللّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ)[58] *âyet-i kerîmesinde şeref-vârid olduğu gibi, bu ilm-i şerîf vehbîdir. Husûlünde irâde ve tedebbür fayda etmez. İlhâmât-ı ilâhiyyeye mahsûstur. Yahut kâmilden işitip i'tikâd etmek ile olur.* (باسم الله إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِأُوْلِي الْأَلْبَابِ) ilâ-âhiri'l-âye[59]. *Bi-hamdihî teâlâ muhakkikîn ü kâmilînden istimâmız ve isti'dâdımız hasebiyle zevkimiz şöyledir ki:*

Âlem-i gayb u şehâdet i'tibârı, mahcûba göre gayb, ârife göre şehâdettir. (التوحيد إسقاط الإضافات)[60] *sırrı açılınca kulu Hak, Hakk'ı kul görür.*

Mahcûbiyyeti hâlinde olan, tatbîk edeyim diyecek olursa, şaşırır kalır. Mükellef kimdir, diye düşünür. Mükellef kuldur, diyecek olursa, vücûd-ı Hak'tan gayrîyi yok görür. Zîrâ Sırr-ı tevhîd açılmış olur da, Rabbimiz teâlâ hazretlerinin şerîki ve nazîri olmadığını zevkan bilir. Lâkin hicâb-ı hâli bi'l-külliye üstünden ref' olmadığından Hak teâlâ (celle şânuhû) nice mükellef olabilir, der. Vahdette açılır, kesrette kapanır. Tecellî-i ehadiyyet zuhûrunda taşırır, kesrette şaşırır. Hizmetten kaçınır. Sâlike bu hâlde kalmak berzahtır. Çâresi râbıtaya dikkat ve gayreti artırmaktır. Tâ ki, şirk-i ahfâdan hâlâs-yâb ola inşâa'llâh. Zîrâ müşrikin yeri cehennemdir. (باسم الله : فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا)[61]

Çile zuhûrunda gocunma, tevhîdde kusûrumuzdan gelir. Göreyim sizi, râbıta üzere güzel azîmet eyleyesiniz. Tâ ki, sizinle görüşenler dahi selâmet bula. Ve's-selâmü alâ meni't-tebea'l-hüdâ."

İş bu mektûb-ı şerîfi dikkatle okuyan ihvân-ı kirâmım müşârünileyhin rütbe-i irfânının ne mertebelerde yüksek olduğunu anlarlar. Hammâmî hazretleri çok büyük bir zât idi. Âtîde dîğer terâcim-i ahvâl sırasında yine müşârünileyhten bahs edeceğim ki, o bahislerde de bir kat daha hâli tenvîr eder.

---

57. "Kul Rabdır, Rab da kuldur. Keşke mükellef olsa...
Eğer "kul" dersen bu ölüdür, eğer "Rab" dersen nasıl mükellef olur?" (H)
58. "... Onun te'vîlini Allah ve ilimde ruhsat sâhibi olanlar dışındakiler bilmez..." 3. Âl-i İmrân, 7. (H)
59. Şüphesiz bunda akıl sâhipleri için bir öğüt vardır." 39. Zümer sûresi, 21. (H)
60. "Tevhîd, bir takım bağlantıları düşürmektir." (H)
61. "O halde bu gününüze kavuşmayı unutmanıza karşılık azabı tadınız..." 32. Secde sûresi, 14. (H)

/83/ Kerâmât-ı aliyyeleri hesâbsızdır. Nasûhî-zâde Seyyid Kerâmeddîn Efendi, pederleri merhûm Seyyid Muhyiddîn Efendi'den naklen beyân eyledi ki:

Pederinin bir kerîmesi dünyâya gelmiş. O gün pederinde li-hikmetin dünyâlık yok idi. Şaşırmış kalmış. Bir takım masârıfın tesviyesine mecbûr idi. Hattâ ebe parası da yok idi. Bu sırada hânkâhın cümle kapısından Hammâmî Efendi girer. Kemâl-i ta'zîm ile Hz. Pîr'i ziyâret eder. Ba'dehû Muhyiddîn Efendi'ye teveccühle Çelebi Efendi hazretleri, "*Zannedersem bugün cenâbınıza bir ihtiyâç kapısı açıldı. Sizin ihtiyâcınız, bizim ihtiyâcımızdır. Sizin varlığınız bizim varlığımızdır.*" tarzında ifâdede bulunarak rub'iyye altınları verir. O para o gün tesviyesine mecbûr olduğu masârıfı tamâmiyle tesviye eyler. Nev-zâda dahi altın takar.

Kendilerine intisâb etmiş bir zât, delikanlılara mübtelâ imiş. Birgün hamâmda bir tellağa yıkanırken gayr-ı meşrû' bir hâlin vukûuna mübâşeret sırasında Hammâmî hazretleri halvetin kapısında zuhûr ile, "*Edep Yâ Hû!*" diye ihtâr eder; tagayyüb eyler. O zât korkar. Hz. Şeyh'in o hamâmda bulunması ihtimâli olmadığından mütehayyir kalır. Hemen dışarı çıkar; bakar. Azîzden eser yok. Sorar, bilen yok. "*Hayâlât imiş.*" der. İhtirâsât-ı şahsîsinin teskîni için ikinci bir teşebbüste aynı hâl vâki' olur. "*Bu da hayâlât.*" der. Üçüncü teşebbüsünde, "*Edeb Yâ Hû, dedik ya!*" demesiyle ferâğat eder. Konakta huzûrlarına vardığında nasîhat buyurup, onu o hâlden vazgeçirir.

Aynı hâl dîger bir zâtta daha olmuş. Onda da halvette dîğer kurnada azîz-i müşârünileyh yıkanıyor sûretinde temessül buyurmuş. Üç def'a bu hâl olmuş. Bi'l-âhare huzûruna giren o zâta, "*Biz evlâdlarımızı böyle muhâfaza ederiz.*" diye tâib ve müstağfir olmasını emreder.

Nutuklarından:

Rızâdır ***'lî-maa'llâh'*** *sırrına vâsıl iden*[62]
Rızâdır ***'kâbe kavseyn'****e Habîbi irgüren*[63]
Halîl'in nârını gül-zâr iden Hakk'ın rızâsıdır
Rızâdır sâlike her dem saâdet gösteren

---

62. (لی مع الله وقت لایسعنی فیه ملك مقرب ولانبی مرسل) "Benim Allah katında öyle bir hâlim vardır ki, benim o hâlime ne bir melek yaklaşabilir, ne de bir peygamber ulaşabilir." Bu sözün hadis tekniği açısından değerlendirilmesi ile ilgili olarak bkz. el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, c. II, s. 173, bkz. Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, Ankara 2000, s. 79, 80. (H)

63. (فَكَانَ قَابَ قَوْسَينِ أَوْ أَدْنَى) "İşte o zaman araları, iki yay arası kadar, belki de daha yakın olmuştur... 53. Necm sûresi, 9. (H)

Rızâ çün çâresiz derdin hakîki bir devâsıdır
Nebîlerin velîlerin rızâ ancak duâsıdır
Rızâ ile sırât-ı müstakîmi buldular uşşâk
Rızâdır cümle eşyâda Hudâ'nın nûrunu gören

Rızâ-yı zâta şâhid oldu Kerbelâ ehli
Bu yolda cân u başın kıldı fedâ hep evliyâ
Rızâ içün şehâdet istemişdir hep enbiyâ
Ezel hükmü olacakdır velîdir hoş gören

Gören ef'âli tevekkül ider Mevlâsına
Sıfat bulan gece gündüz koşar rızâsına
Fenâ-ender-fenâda İrişür bakâsına
Ebed **Tevfîkıyâ** *ister rızâ-yı Hakk'ı bilen*[64]

* * *

Rabbimi gördüm hûb cemâl içinde
Anladım misli yok misâl içinde
İştiyâk kalmadı sînemde asla
Vuslat gösterdi visâl içinde

/84/ *Gözüme görünmez oldu her şey gayrı*
Aşk yolunda çekdiğim cefâlar çok
Ben garîb oldum hep iyâl içinde
Bulmak için cemâli cemâl içinde

Âtîdeki târîh müşârünileyhin ahass-ı mürîdânından biri tarafından verilmiştir. Teberrüken yazıldı. Parmak hesâbıyla söylenmiştir.

Feyz-i akdes menba'-ı mir'ât-ı Hak
Kulların irşâda me'mûr-ı mutlak
Bu ihsân zâtına virildi bi'z-zât
Mukallid kaydını eyledi ıtlâk

Zât-ı şerîfi idi sırr-ı Sübhânî
Vechinde okunur seb'u'l-mesânî
Okurlardı huzûrunda irfânı
Hâce-i âlem idi zâtı muhakkak

64. Bu manzûmenin vezninde bozukluklar çoktur. (H)

Sâlikleri feyz alırlar yüzünden
Nice insân irşâd oldu sözünden
Ayrılmazlar enbiyânın izinden
Olanlar insân-ı kâmile mülhak

Vâris-i kâmil muhtâr idi zâtı
Geldi bu âleme açdı mir'âtı
Bakan o mir'âta görürdü zâtı
Her kim aldıysa bu menzilden zevk

İsm-i zât-ı pâki Muhammed Tevfîk
Eğer ister isen olmağa refîk
Kavlin fiilin olsun şer'a muvâfık
İbret al gûşuna cevher küpe tak

Ehl-i zikre sormak lâzım suâli
Zîrâ ehl-i nazar bilmez bu hâli
Virilmez her şahsa makâm-ı âlî
Râh-ı muhabbetten eyleme iftirâk

Muktedâ-yı âlem-i bekâya göçdü
Elem ü firâka çok gönül yaktı
Rıhletine ' ***fe'rğab'*** *tam târîh çıkdı*
Tâlibî *şu emrin esrârına bak*
(فارغب)

Hammâmî hazretlerinin meclis-i sohbetine müdâvim olup, zamânımıza kadar muammer olan zevât-ı kirâmdan çok menkabeler işittim. Onlar dahi, Kuşadalı hazretlerinin eserine tebean kimseye ilbâs-ı tâc u hırka eylememiştir. Fakat sırr-ı hilâfet bi'l-âhare Mustafa Enverî Efendi'de zuhûr ettiğinden ihvân-ı tarîkat müşârünileyhin nûr-ı irfânı etrâfına toplanmıştır.

Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye müellifi Sâdık Vicdânî Bey yazıyor ki:

"Bir şeyh-i muhteremden dinlediğim dîger bir rivâyete göre Etyemez Dergâhı şeyhi Mustafa Efendi'den, Hammâmî'nin tarîk-ı Sa'dî'den hilâfeti vardır. Mustafa Efendi'nin vefâtından sonra Kuşadalı merhûma intisâb ile berâberce Şam'a gitmiş Kuşadalı'nın irtihâli üzerine İstanbul'a avdetinde müşârünileyhin halîfesi imiş gibi hareket eylemiş."

Bu yanlıştır. Tafsîlini bâlâda yazdım. O şeyhin rivâyeti Hammâmî hazretlerini Sa'dî halîfesi olduğu hâlde kendisine Kuşadalı halîfesi süsü vermiş gibi bir ma'nâ çıkıyor. Hâşâ sümme hâşâ. Sa'diyye'den hilâfeti var. Esâsen ilk intisâbında Kuşadalı'ya arz etmiş idi. Kuşadalı'ının sinîn-i medîde dâhil-i dâire-i irşâdı oldu. Sonra mektûb-ı meşhûruyla ta'bir ve tesellîye **/85/** me'mûr edilmesi ve bi'l-âhare sırr-ı hilâfetin kendilerinde zuhûru muhakkaktır. Râzî Efendi'nin irtihâli Kuşadalı hazretlerinin irtihâlinden dört sene sonra ya'nî 1268/(1852)'de, Sa'dî şeyhi Mustafa Vehbi Efendi'nin vefâtı on sene sonra ya'nî 1274/(1858)'tedir. Hammâmî hazretlerinin Kuşadalı'ya intisâbı azîz-i müşârünileyhin irtihâlinden çok zamân evveldir. Şu hâlde Etyemez şeyhi Mustafa Efendi'nin vefâtından sonra Kuşadalı'ya intisâbı keyfiyyeti târîhen de hilâf-ı hakîkattır.

Kuşadalı mesleğine göre merâsim-i sûriyye-i tarîkatı îfâ ile tâc u hırka giymiş bir zât, şeyhtir. Fakat kendinde sırr-ı irşâd yok ise, nefes-i nefîse sâhib değilse, mürşid değildir. Her mürşid, şeyhtir. Fakat her şeyh, mürşid değildir. Hammâmî hazretleri Sa'dî şeyhi iken mertebe-i irşâdda değildi. O rütbe-i refîa-i irfâniyyeye mazhariyyet için onun seyr ü sülûkunda boşluklar vardı. İnsân-ı kâmil ü mükemmil olan azîz-i müşârünileyhe hâlini arzederek o tabîb-i rûhânînin te'sîrât-ı hayât-bahşâsıyla tâze cân buldu; cân-ı âlem oldu. Zamânın ulemâsı, fuzelâsı, urefâsı onun şeref-i sohbetine mütelezziz olmağa, ona arz-ı nisbet yüzünden şerefler hissetmeye başladı. Onun nasîbi Kuşadalı'dan idi; nasîbini buldu. Ortaya bir Sa'dî şeyhi sıfatıyla değil, Kuşadalı'nın vâris-i esrârı kuvvetiyle çıktı. Herkese boyun eğdirdi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû) Ve nefeana'llâhu bi-berekâtihi ve fuyûzâtihi âmin. Bi-hurmeti seyyidi'l-mürselîn*)

el-HÂC ŞEYH HÂFIZ MUHAMMED ŞEVKİ EFENDİ

Kuşadalı hazretlerinin irşâd-ı enâma me'zûn kıldığı erlerdendir. Bursalı olup, Çelebi Sultân Mehmed Câmi'-i şerîfi imâmı idi. Kuşadalı hazretlerinin meftûn-ı hâl u kemâli olup, arz-ı nisbet etmiş ve mazhar-ı kemâl olarak Bursa'da Setbaşı'nda İshâk Şah Mahallesi'ndeki hâneyi dergâh hâline kalb edip, başına erbâb-ı muhabbeti cem' eylemiş idi. Bu dergâh el-ân mevcûd olup, Müftüönü civârındadır. 1268/(1852)'de inşâ olunmuştur. Kuşadalı'nın ona teveccühü ziyâde idi. Çok mektûb yazmıştır. İki mektûbun sûretini buraya nakl ettim. Müşârünileyhin yazısıyla muharrer olarak, Bursa'da görmüştüm.

"Fazîletli, fetânetli ve mezîd muhabbetli oğlum es-Seyyid Muhammed eş-Şevkî Efendi Hazretleri!

Es-selâmü aleyküm ve alâ men yensutu li'l-kelâm. Hümâ-râ tevfîk ve selâmet ve saâdâta mazhar-ı tâm olmaları, bilmeleri daavâtı rükûn (?) ile'z-zâlimînden îfâkadan hâsıl

havf nice göreyim. Muîn'den ayrılma! Tâ ki, iştiyâkın müzdâd ola. Ve dahi îmâ olunan iki kimseye icâzet-nâme irsâl olunmuştur. Şimdilik muktezâsı üzere olup, isti'dâdları kuvvet buldukta mülâkât müyesser olup, râbıtaya şâyeste olurlar inşâa'llâhu teâlâ.

Ba'dehû isti'dâdlarına göre tenbîhât zuhûr eder inşâa'llâhu teâlâ. Onlara ihlâs yolunu ta'rîf edesiz.

3 Cemâziye'l-âhir 1252/(15 Eylül 1836)

* * *

"es-Selâmü aleyküm Muhammed el-Hâfız!

Ve zâdeküm nekâveten bi-deymûmeti'r-râbıtati ve'l-azîmeti fi'l-istikâmi ve ziyâdetihâ hasebe't-tâka, hümâ-râ mazharı't-tedkîk ve't-tevfîk ve's-selâmetü ve's-saâde olmaları, bilmeleri, bulmaları daavâti ba'de't-tahiyyeti'l-vâfiye bi't-tamâm.

İnhâ olunur ki, ef'âl ü sıfâtı gayr-ı mütenâhiyye olduğu için, bunları ince ince mülâhaza hayret ve kabza düşürür. Rabbi zidnî fîke tahayyüren, zâtta hayret ve safâ verir. O da râbıtanı tamâmca hâtırlamakla ve lâubâlîlik zuhûrunda ve her hâlde mübâlât ve kayırmak yüzünden görünmek ile ve cemî'-i harekât ve sekenâtını rızâ yoluna mahsûb etmekle olur. Ve kabz u hayret-i bî-safâ hizb-i zikr ile gider. Tevâcüdde isteğini âşikâreye çıkarmak için vecd ü cezbede olanlarla birlikte çalışıveresiz. Râbıtada iken istiğrak zuhûr ederse, dokuz yumruk bir işâret yerine tutmasın. Maâş, ya maâd hizmeti üzere olasız.

Mûsâ Efendi ve Hacı Halîl Efendi ve Nafiz Efendi hazarâtıyla sâirelere selâm ve duâlar. Bunların rü'yâlarını ta'bîr şerefi Efendi'ye havâle olunmuştur. Râbıta ile onların hâllerine göre ne doğarsa ta'bîr edesiz. Tesellîleri zuhûr eder inşâa'llâhu teâlâ.

10 Recep 1255/(19 Eylül 1839)
Kuşadalı İbrâhîm-i Halvetî

* * *

Şevki Efendi hazretleri 1275 senesi Muharrem'inde (Ağustos 1858) irtihâl eylemiştir. Emîr Sultân'a giderken yolun sağındaki mezârlıkta yol üzerinde medfûndur. Mezârtaşında son beyti:

Oku târîh-i fevtin yazdı Safvet eşk-i rahmetle
Hacı Şevki Efendi vâsıl-ı kurb-ı Hudâ oldu
(حاجی شوقی افندی واصل قرب خدا اولدی)

/86/ ŞEYH MUSTAFA ENVERÎ EFENDİ

"Şeyh Mustafa Bey" diye meşhûrdur. Hicret-i nebeviyyenin tahmînen 1240/(1824-25) senesinde İstanbul'da zînet-sâz-ı mehd-i şühûd olmuştur. Bidâyeten Büyük Ayasof-

ya civârında sâkin olmuştur. Zamân-ı tahsîlin hulûlünde Ayasofya başimâmı merhûm Hacı Abdi Efendi'den Besmele-keş olup, makâsıd-ı ulûmu tahsîl için şerîki Şevket Efendi merhûm ile Karînâbâdlı Hâce Abdurrahmân Efendi'nin dâhil-i halka-i tedrîsâtı olup, mûmâileyhin irtihâlinde Üsküdar müderrislerinden Kara Hüseyin Efendi'den tekmîl-i nüsah ile icâzet almıştır. Ulûm-ı Arabiyyede yed-i tûlâ sâhibi idi. En çetin ibâreyi en dakîk manâyı suhûletle okur, anlardı. Lisân-ı Arabîdeki kudret-i tahrîriyyesine Harîrî-zâde merhûmun, **Fethu'l-Esrâr Şerhu Virdi's-Settâr** üzerine Arabiyyü'l-ibâre yazdıkları takrîz-i belîğ şâhid-i âdildir. Teberrüken ve aynen nakl ediyorum:

الحمد لله الذى طهر السنة المؤمنين بالتوحيد والإقرار وزكّى نفوس المنيبين بمداومة الأوراد والأذكار ونور قلوب العاشقين بلوايح التجليات والأنوار وشرح العارفين بموارد الحقايق والأسرار .

والصلاة والسلام على سيدنا محمد الذى أرشد أمته إلى طريق الأخيار وعلى آله وأصحابه الذين بينوا المواصلة إلى الله تعالى بالعجز والإفتقار والتابعين الذين نالوا بشرف التابعية درجة الأحرار .

و بعد فإن الطريق الخلوتية أعظم الطرق الصوفية وأقرب السيرة الأحمدية ورجالهم هم الواصلون إلى الحقيقة بوراثة الولاية المصطفوية المتفقون بالتصفية والتزكية أثر سلوك المحمدية خصوصاً منهم قطب دائرة المحققين واصل الشجرة الواصلين صاحب ورد الستار السيد الشيخ يحيى الشروانى قدس سره الغفار كان من أكابر الطريقة الخلوتيه ومنبع السلسلة الشعبانية . لأنه رآى النبي صلى الله عليه وسلم فى عالم المثال قد أمره وعلّمه أن يقرأ هذه الأوراد فى وقت السحر فى كل صباح وهى ورد شريف مقبول بين المشايخ الكرام والعلماء العظام وجامع عقائد أهل السنة وقامع مفاسد أهل البدعة .

وقد شرحه عن مشايخ الطريقة الشعبانية الشيخ محمد كمال الدين المشهور بحريرى زاده – أكرمه الله بالحسنى وزياده – عباراته العربية باللسان التركية وواضح إشاراته الغريبة بالسنة اللدنية ليكون نفعها عاماً ولقارئها أجراً تاماً . وهذا شرح لطيف وأثر منيف فيحكم أن شارحه من أهل التفتيش والتحقيق لأنه أخرج درر معانيه من البحر العميق وأوضح سرائر المرام ففتح بصائر الأنام . أرشدنا الله إلى حقايق الدين وأوصلنا إلى دقايق اليقين .

كتبه العبد الأحقر مصطفى أنور الخادم الطريقة الشعبانى الساكن فى زاوية نعلجه جى خليل افندى الاسكدارى[65]

65. "Mü'minlerin yolunu tevhîd ve ikrâr ile tertemiz kılan, kendi yoluna girenlerin nefislerini zikir ve virdlerle tezkiye eyleyen, âşıkların kalplerini tecelliyâtıyla ve nûruyla aydınlatan, ârîflerin kalplerini de esrârıyla genişleten Allah'a hamd olsun.

Mustafa Bey böyle bir takrîz-i Arabî yazacak kadar kudret-i ilmiyye vü irfâniyyeye sâhib olmuştu. /87/ Sinni henüz oniki râddesinde iken ve Defter-hâne ketebesinden pederi, yanına almakla hem buraya devâm, hem tahsîle ikdâm ederdi. Mustafa Bey'in kalemde bir refîkı vardı. Her hafta perşembe günleri gelmediğinden bu hâl Mustafa Bey'in mûcib-i merâkı olmakla, ba'de'l-istîzâh tekkeye gittiğini anlamış ve ricâsı üzerine ertesi hafta refâkatine alarak onu da götürmüştür. Gittikleri tekke Üsküdar'da İnâdiyye ismi mesbûk Nalçacı Halîl Efendi Dergâhı'dır. Bu zât-ı muhterem Yiğitbaşı Ahmed Efendi hazretlerinin halîfesi Vahhâb Ümmî halîfesidir. Tercüme-i hâlinden orada bahs edeceğim inşâa'llâh.

Ol vakit şeyhi pîşvâ-yı ârifîn Reşîd Efendi idi. Onun şeyhi Muhammed Rüşdü Efendi, onun şeyhi Nasûhî hafîdi Şeyh Muhammed Fazlullâh Efendi'dir. (Bkz. s.48) Reşîd Efendi'nin târîh-i irtihâli 1280/(1863-64)'dir. Reşîd Efendi tekkeye gelen Mustafa Bey'in kim olduğunu anladıkta, her hafta getirmesini arkadaşına emr eylemekle ve Mustafa Bey zâten bu yola meyyâl bulunmakla oniki yaşında iken Reşîd Efendi'den feyz almıştır. Bir zamân sonra pederlerinin irtihâli üzerine Ayasofya'daki evi satıp, tekkenin yanında bir hâneye nakl eylemiştir. Alâyık-ı dünyeviyyeden ümîdini kesip, beş vakti tekkede cemâatla edâya başlamıştır. Sabâhları namâzı tekkede ba'de'l-edâ evrâdını okuyup, derse çalışır ve salât-ı zuhru edâdan sonra kıra çıkar, boş durmayıp gezdiği yerde derse çalışır, vakt-i asrın hulûlünde tekkede isbât-ı vücûd edip, salât-ı mağribten sonra akşam evrâdıyla ba'de'l-iştiğâl salât-ı işâyı edâ ile hânesine çekilirdi.

Sâlât ü selâm ise, ümmetini en güzel yola irşâd eden efendimiz Muhammed (a.s.)'ın üzerine olsun. Ayrıca Cenâb-ı Hakk'a vuslat yollarını beyân eyleyen ashâb-ı kirâmının ve kendi âlinin üzerine olsun. Yine onun yoluna tâbi olma şerefine nâil olan tâbiîn ehline de duâ ve selâm olsun.

Halvetiyye tarîkatı, sûfî tarîkatlarının en büyüklerinden ve Hz. Peygamber'in yoluna en yakın olanlardandır. Halvetî ricâli ise, Hz. Peygamber'in yoluna sülûk ederek tasfiye ve tezkiye ile onun velâyetinin vârisleri olmak sûretiyle hâkîkate vâsıl olmuşlardır. Bunlar arasında, özellikle **Virdü's-Settâr** sâhibi olan, vuslata ermiş muhakkıkların kutbu sayılan Şeyh Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî (k.s.), Halvetî tarîkatının ulularından olup, Şâbânî tarîkatının da menbaıdır. Çünkü Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî, Hz. Peygamber'i rüyâsında görmüş ve kendisine bu **Virdü's-Settâr**'ı öğretip her sabah seher vaktinde okumasını emretmiştir.

Bu vird-i şerîf, ulemâ ve meşâyıhın büyükleri arasında pek makbûldür. Aynı zamanda bu vird, Ehl-i Sünnet akâidine uygun olup, bid'at ehlinin mefâsidine de karşı durmuştur. Bu Arapça virdi, Şâbânî tarîkatı meşâyıhından Harîrî-zâde Şeyh Muhammed Kemâleddîn Efendi, Türkçe olarak şerh etmiştir. Bu tercümeyi, içerisindeki birtakım garip mânâlardan daha çok kişinin faydalanması ve okuyanların ettiklerin duâlarına nâil olabilmeleri için yapmıştır. Bu güzel ve latîf şerhten, şârihinin ehl-i teftîş ü tahkîk olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü o, eserindeki mânâ incilerini, sanki derin denizlerden elde eder gibi çıkarmış, bazı sırları açıklamış ve halkın gözünü açmıştır. Cenâb-ı Hak, bizi dînin hakîkatına eriştirip yakîn mertebesine ulaştırsın.

Bu takrîzi Şâbânî tarîkatı hâdimlerinden ve Üsküdar'daki Nalçacı Halîl Efendi Dergâhı şeyhi Mustafa Enver yazmıştır." (H)

Daha sonraları uzleti ihtiyâr etmekle tekkede bir odada halvet-güzîn olup, bir çok mücâhedât ve riyâzât u ibâdât ile iştigâl eylemiştir. Bunun üzerine şeyhi hilâfet vermiştir.

Bu sırada Kuşadalı hazretlerinin meslek-i âli'l-âl ve tercüme-i hâline muttali' olup, zamânı idrâk edemediği bu veliyy-i zî-şânın hiç olmazsa nâil-i sohbeti olmuş olan Kadıköylü Çavuşbaşı muâvini Nâşîr Efendi merhûmun sohbetine hayli zamân müdâvemet ederek ondan da hisse-yâb-ı feyz olmuştur. Nâşîr Efendi ulemâ-yı Mısriyye ve meşâyıh-ı Nakşiyye'den Şeyh Mustafa Efendi'den **Molla Câmî**'ye kadar okumuş, bi-zâtihî onun mazhar-ı feyzi olmuştur. I. cildde ismi geçen Ahmed el-Buhârî hazretlerinin kabrini keşf eden, müşârünileyh Mustafa Efendi ile, bu Nâşîr Efendi'dir. Kuşadalı'ya çok hizmeti vardır.

Yevmen mine'l-eyyâm Hammâmî Tevfîk Efendi, Üsküdar'da ihvânından birinin hânesine misâfir olup, Hz. Nasûhî âsitânesine giderler. Reşîd Efendi de orada imiş. Hammâmî hazretleriyle sohbetten lezzet-yâb olup, hâl-i vecde dûçâr olmuş ve ağlaya ağlaya tekkesine avdet etmiştir. Hammâmî hazretleri bu ülfet üzerine yevm-i mahsûsunda Reşîd Efendi'nin tekkesine gider. Kendilerini /88/ istikbâl eden Mustafa Bey'e, "*Evlâdım! Şeyh Efendi yok mu?*" dedikte, "*Efendim! Bir hastayı okumaya gitti.*" cevâbını verdikte, Hammâmî hazretleri Mustafa Bey'e hitâben, "*Evlâdım! Bizim matlûbumuz sensin.*" diyerek, ikisi de bir odaya kapanıp, bir sâat kadar sohbet ederler. Mustafa Bey, Hammâmî'nin uluvv-ı ka'bını görünce şeyhinin ma'lûmâtı olmaksızın teslîm olup, bir buçuk sene hafiyyen görüşmüş ise de şâyi' oldukta Reşîd Efendi, Mustafa Bey'i Nalçacı Tekkesi'nde ve hulefâsından Hüsnü Efendi'yi de Yakacık'ta bulunan dîger dergâhında posta oturdup, kendisi gûşe-gîr-i uzlet oldu.

Nasûhî-zâde Seyyid Kerâmeddîn Efendi buyurdular ki:

"*Yakacık Dergâhı, esâsen Hz. Pîr Nasûhî-zâde Abdurrahmân Şemseddîn Efendi'nin uhdesinde iken, vefâtıyla mahlûlünden her nasılsa Reşîd Efendi'ye intikâl etmiş ve Şemseddîn Efendi'nin hukûkuna riâyet edilmemiştir. Dergâh-ı mezkûr, Seyyid Abdurrahmân Şemseddîn Efendi tarafından tâ'mîr ve ihyâ edilmiştir ki, şu manzûme-i âtiye söylenmiştir:*

***Resimyâ** iste me'mûlün nazar-gâh-ı Hudâ'dır bu*
Nasûhî-zâde şems-i himmetiyle oldu nev-ihyâ

Hüsnü Efendi'ye gelince: Hizmeti merhûm Reşîd Efendi'yedir. Hilâfeti Nasûhî-zâde Seyyid Muhammed Muhyiddîn Efendi'dendir. Hattâ post cem'iyyetinin icrâsında orada bulundular.

Hüsnü Efendi gibi, Köşeli Muhâfız Mustafa dahi müşârünileyh Muhyiddîn Efendi'den müstahleftir. Bu Mustafa Efendi, Hz. Pîr Nasûhî Hânkâhı'nda çok zamân imâmet ve hitâbet vekâletinde bulunmuştur.

Mustafa Bey, üçbuçuk sene Hammâmî hazretlerine hizmet ve ondan iktisâb-ı feyz ü rif'at eylemiştir. Hammâmî'nin irtihâli üzerine, Mustafa Bey onu Nalçacı Dergâhı hazîresinde ihzâr eylediği kabre defn eylemiştir ki, elyevm ziyâret-gâhtır. Hammâmî hazretlerine intisâbında sinni kırka karîb idi. Hammâmî'nin irtihâlinde kırküç yaşında idi. Hammâmî'nin irtihâlinden sonra Mustafa Bey altı sene kadar muammer olmuştur.

Hammâmî'nin esrârı tamâmen Mustafa Bey'de zuhûr etmekle, cümle ihvân onun başına toplanmıştır. Hammâmî hazretleri de Kuşadalı'nın mesleği gibi kimseye ilbâs-ı tâc u kemer eylememiştir. Arz ettiğim gibi Mustafa Bey'de nefes-i nefîsi şerefzâhir olmuştur. 1289/(1872) senesine kadar irşâd-ı ibâd ile meşgûl olup, sene-i mezkûre Receb'inin ondokuzuncu ve 10 Eylül 1288/(22 Eylül 1872) târîhine müsâdif Pazar günü dâr-ı cemâle âzim olmuştur. Na'ş-ı münîfleri Nalçacı Halîl Efendi türbesinde defn edilmiştir. (*Kaddesa'llâhu esrârahüm*)

Mustafa Enverî Efendi, nâm-ı dîğerle Mustafa Bey hazretleri eâzım-ı sûfiyyedendir. **/89/** Uzun boylu, beyâz yüzlü, kara gözlü, uzunca ve siyâh sakallı, tenâsüb-i endâma mâlik bir insân güzeli idi. Fevka'l-âde talâkat ve selâset-i kelâma mâlik, nâzik, halûk idi. Lakırdıyı hafif söyler, herkesi meclûb ederdi. Beyâz arâkıyye üzerine ba'zan beyâz, ba'zan yeşil sarık sararlar; dâimâ siyâh cübbe ve sarı mest giyerler idi. Usûl-i münâzara ve mübâhese, kuvvet-i kelâmiyyeye sâhib olup, meclis-i sohbetlerinde erbâb-ı muhabbet lâl olurlardı.

Bu menkûlâtım Hz. Şeyh'in hem-sohbeti olan Şeyh Şuâ' ve Şeyh Mahmûd Celâleddîn Efendi'lerdendir.

Âsârı:

Üçü bir yerde tab'edilen, **Tercüme-i Usûl-i Aşere** ve **Tercüme-i Kelimât-ı Kümeyl b. Ziyâd** ve **Tercüme-i Babu'ş-Şuyûh min Fütûhâti'l-Mekkiyye** risâleleriyle, gayr-ı matbû' **Mecmûa-i İlâhîyyât.**

Şu muhammes-i ârîfâne kendilerinindir.

İştiyâkı böyle mehcûr olmayınca bilmedim
Kadr-i vasl-ı yârı ben dûr olmayınca bilmedim
Neş'e-i dîdârı mestûr olmayınca bilmedim
Câm-ı aşkı sâf billûr olmayınca bilmedim
Zevk-ı Hakk'ı zikr-i mezkûr olmayınca bilmedim

Kays'ı hayrân Leyli'yi giryân iden aşk âteşi
Güllerin bağrın yakıp elvân iden aşk âteşi
Bülbülü ol nâr ile sûzân iden aşk âteşi
Mahv idüp pervâneyi büryân iden aşk âteşi
Cezbe-i zikr ile tennûr olmayınca bilmedim

Ceyş-i nefse gâlib ü mansûr-ı Yezdân olmayı
Tâc-ı fakr ile ser-efrâz-ı cihân-bân olmayı
Mülk-i tende hükm ider bir özge sultân olmayı
Şehr-i dilde câlis-i taht-ı Süleymân olmayı
Yok olup bu darlığın mûr olmayınca bilmedim

Tâlib-i dîdâr olup durdum der-i dîvânda
Feyz-i Mevlâ vâsıl oldu mecma'-ı irfânda
Sendedir gâfil ararsan sen seni yabanda
Aradım envâr-ı lâhûtu dil ü vicdânda
Kayd-ı nâsût aradan dûr olmayınca bilmedim

Bâyezîd'in cezbesinde **'celle şânî'** *remzini*
Zât-ı Ahmed'den tecellî **'men raânî'** *remzini*[66]
'İz rameyte' *nassı pâkinde maânî remzini*
Ru'yet-i dîdâr-ı Hak'dan **'len terânî'** *remzini*[67]
Cism-i zârım aşkile Tûr olmayınca bilmedim

Sa'y ü gayret eyleyüp anla şerîat sırrını
Bâb-ı Haydar'dan duhûl it bil inâbet sırrını
Ârif-i remz-i fenâ ol gör tarîkat sırrını
Kisve-i Âl-i Abâ **Enver** *hakîkat sırrını*
Vuslat-ı mürşidle mesrûr olmayınca bilmedim

Müşârünileyhin yed-i mürşidânelerinden şarâb-ı hâli içenler çoktur. Onlar dahi Kuşadalı hazretlerinin mesleğini ta'kîb etmişler, kimseye sûrî hilâfet vermemişler, Hammâmî hazretlerinden müntakil ihvân, Mustafa Bey'in kadr ü kıymetini bi-hakkın takdîr, dil ü cân-ı âşıkânelerini tenvîr eylemişlerdir.

66. (من رآني في المنام قد رأى الحق) "Beni rüyada gören gerçekte görmüş olur." el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, II, 250; bkz. Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, s. 268. (H)

67. (ولما جاء موسى لميقاتنا وكلمه ربه قال رب أرني أنظر إليك قال لن تراني) "Mûsâ tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabbı onunla konuşunca demişti ki, "Rabbim! Bana (kendini) göster, Sana bakayım" (Rabbi de ona şöyle buyurmuştu: Sen Beni aslâ göremezsin..." 7. **A'râf** sûresi, 143. (H)

/90/ Müntesiblerinden olup, zamânımıza vâsıl olan hayli zevât-ı kirâm ile şeref-mülâkî oldum. Müşârünileyhin meclis-i zikr ü sohbetlerindeki zevk u neş'eyi anlata anlata bitiremezlerdi. Bir gün huzûr-ı âlîlerinde mutaassıblardan biri, "*Tekke mahâllerini kırk arşın kazmadıkça câmi' yapılıp namâz kılınmaz.*" dedikte, "*Efendi! Zikru'llâh kırk arşın yere te'sîr ediyor da, sizin kalbinize te'sîr etmediğine taaccüb olunur.*" cevâb-ı latîfini vermişlerdir. Kendilerinden "*Pîr nedir?*" diye sormuşlar, "*Pîr, şeyhin terbiyesiyle sülûk edip, iktizâ-yı zamân ve sâir hikmete mebnî kendi neş'esi üzerine, ya cânib-i Celîl-i ilâhîden veya enbiyâ ve evliyâ tarafından kendisine bir âyîn ihsân buyurulan kimselere derler. Pîrlikte, gavsiyyet şart değildir.*" buyurmuşlardır. Henüz genç yaşında denilecek derecede ufûlü bâis-i te'sîr-i azîm olmuştur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH TAYYÂR EFENDİ

"Tayyâr Bey" diye meşhûrdur. Mustafa Bey merhûmun büyük mahdûmudur. Peder-i mükerremlerinin intikâlinden sonra, sinni kemâle gelince Nasûhî-zâde Şeyh Muhyiddîn Efendi merhûmdan sülûk görüp, mazhar-ı hilâfet olmuştur. Âtîde tercüme-i hâli ile tezyîn-i sahîfe olunacak olan ve Mustafa Bey merhûmdan sonra vâris-i esrâr olduğu tahakkuk eden Ya'kûb Hân hazretlerinin şeref-i sohbetine erişmiş ve mazhar-ı feyzi olmuş idi. Nalçacı Dergâhı'nın meşîhati Tayyâr Bey'e teveccüh edip, fakat hilâfet-i sûriyye olmayınca ya'nî bir şeyhten icâzet-nâme almadıkca, tâc u hırka giymedikçe, Meclis-i Meşâyıh kimseye tekke tevcîh etmediğinden Kuşadalı mesleğine göre bâtınî hilâfete intizâr lâzım gelince tekke meşîhatinin meşâyıh-ı rüsûmdan birine intikâl etmesi tehlikesine karşı Ya'kûb Han hazretlerinin müsâadesiyle Tayyâr Bey, müşârünileyh Şeyh Muhyiddîn Efendi'den sûrî hilâfet almış, meşîhata nâil olmuş idi. Hayli seneler seccâde-nişîn olup, 10 Cemâziye'l-evvel 1328/(20 Mayıs 1910) târîhinde irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir.

Sinnen elli çağlarında idi. Kumral sakallı, esmerü'l-levn, mütenâsibü'l-endâm olup, kisve-i meşîhat pek yakışır idi. Nâzik, halûk, mültefit idi. Peder-i âlîlerinin yanında türbe-i şerîfede defn olunmuştur.

Şeyh Tayyâr Bey ki azm-i âlem-i lâhût idüp
İftirâkıyla dil-i yârânı nâlân eyledi

Pek edîb hem ehl-i dil gâyet sahiyyü't-tab' idi
Şeyh-i âlî-câh idi îsâr-ı irfân eyledi

Sûretinde sîretinde sâlik-i râh-ı hüdâ
Âkıbet kendisini cânâna kurbân eyledi

Gül-sitân-ı aşk içinde cezbe ile zâtını
Peyrev-i pîr-i celîl Sultân Şa'bân eyledi

Söyledi ***Vassâf'ı mağfûren*** *ona târîh-i tâm*
Şübhesiz vuslat anı handân u şâdân eyledi

(مغفورا)[68]

(*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

/91/ Tayyâr Bey'in zamân-ı meşîhatında dergâh-ı şerîf cem'iyyetli idi. İhvân-ı tarîkattan Trabzonlu Mahmûd Efendi tarafından mükemmel sûrette tâ'mîr olunmuştur. Bir gece mevlid-i şerîf cem'iyyetine med'uvv idim. Umûm-ı ihvân u yârân orada idi. Pek neş'eli bir sûrette mevlid-i şerîf okundu. Gâyet câzibeli zikr-i şerîf oldu. İhvândaki zevk o mertebeye geldi ki, nısfu'l-leylden sonra yeniden cem'iyyet-i zikir vücûd buldu. Öyle bir hâlât ile âşıkâne hizb-i zikir oldu ki, na'ra-i mestâneler tanîn-endâz-ı arş-ı berîn oldu. Sabâh namâzı vakti hulûl etti. Namâz, kemâl-i huşû' ile kılındı, **Vird-i Settâr** okundu. Gündüz oldu. Dergâhtan dağıldık. Şâirin dediği gibi, "*O ne âlemler idi âh o ne âdemler idi*" derim. Hâtırıma geldikçe kalbim teheyyüc eder, gözlerim yaşarır. Zamân-ı harbte işgâl-i askerî te'sîriyle dergâh, müşrif-i harâb oldu. Cenâb-ı Hak, yeniden i'mârına esbâb ihsân buyursun. Âmîn.

ŞEYH İHSÂN EFENDİ

Mustafa Bey merhûmun küçük oğludur. Hilâfeti, birâderi Tayyâr Bey'dendir. Elyevm Nalçacı Dergâhı şeyhidir. Mesleğine âşık, mûsikî-şinâs bir zâttır. Defter-i Hâkânî'de me'mûriyyette bulunuyor. (*Zâde'llâhu omrehû*)

Ya'kûb Han hazretlerinin dâmâdıdır. Ma'nevî bir işâret üzerine II. cildde (s.124) tercüme-i hâli mezkûr Hâfız Muhammed Tahsîn Efendi'ye ilbâs-ı tâc eylemiştir. Hükûmetin karâr-ı ahîri üzerine tekkeler sedd olunduğu sırada Nalçacı Dergâhı da kapatılmış, zâten asker ikâme olunduğu zamân ziyâde harâb olduğundan elyevm İhsân Bey burada sâkin değildir.

/92/ YA'KÛB HÂN HAZRETLERİ

1280/(1863-64) senesinde i'lân-ı istiklâl eden Kaşgar Emîri Ya'kûb Hân'ın hemşîre-zâdesi olup, Buhârâlıdır ve seyyidü'n-nesebdir. Emîr Ya'kûb Hân tarafından Sul-

68. Bu ibârenin hesâblanmasından 1327 çıkmaktadır. (H)

tân Abdülazîz Hân'a arz-ı ma'lûmâta ve ızhâr-ı ta'zîmâta me'mûren İstanbul'a gelmiştir. Evvelce unvânı Ya'kûb Bey iken hânlığa tebdîl olunmuş sefâret-i mahsûsa ile 1290 senesi Cemâziye'l-evvelinde (Temmuz 1873) ve 1292 Rebîu'l-evvelinde iki def'a İstanbul'a gelmiş ve nişânla iltîfâta mazhar olmuştur.

Ya'kûb Hân bu resmî gelişinden de mukaddem sûret-i husûsiyyede İstanbul'a gelmiş idi. İlk teşrîflerinde Fâtih civârında ikâmet buyurmuşlardır. Kendileri esâsen tarîk-ı Nakşıbendî'den me'zûn olup, maa-mâfih burada meşâyıh-ı kirâmın ileri gelenleriyle hem-sohbet olmak ârzûsunda bulunmuşlar ve Fâtih türbe-dârı Bekir Efendi delâletiyle İstanbul'da bulunan mazanne-i kirâmı ziyâret ve o sırada meşhûr âlim Hacı Feyzullâh Efendi hazretleriyle sohbet etmişlerdir.

Ya'kûb, başka meşrebte mütekellim bir şeyhe mülâkat ârzû ettiklerinden, kalbinde ilişkili kalmış ba'zı mesâili halledecek zât ararken Hammâmî Tevfîk Efendi hazretlerini bulmuşlar ve ilk sohbette o mesâili hallediverince, "*İşte istediğim meşrebte, aradığım şeyh böyle olmalıdır.*" diye ona sarılmıştır. Burada bulundukları müddetce meclis-i enverlerinde mülâzım olup, mazhar-ı feyzleri olmuştur.

Hammâmî hazretlerinin irtihâlinde Ya'kûb Hân, İstanbul'da bulunup iki sene sonra memleketine avdet eylemişti. Bu esnâda Mustafa Bey hazretleriyle de hem-sohbet olmuşlar ve aralarında sohbet-i kâmile cereyân etmiştir. Demek ki, Ya'kûb Han'ın İstanbul'a ilk gelişi 1283/(1866-67)'ten evveldir. İstanbul'dan avdeti 1285/(1868-69) senesindedir. Mustafa Bey merhûmun irtihâlinde ihvân mütehayyir bir hâlde iken işâret-i ma'neviyye üzerine Ya'kûb Hân üç dört ay sonra İstanbul'u teşrîf eylediler. Âlem-i ma'nâda zuhûr eden bir hâlin te'sîriyle sırr-ı hilâfete sâhib ve esrâr u kemâlâta vâris oldular. Tarîkat-i aliyye âdâb ve neş'esiyle umûm ihvânın ta'bir ve tesellîsiyle meşgûl oldular. İstanbul'a sefâretle gelip gitmeler bu sıralara müsâdiftir. Bir aralık İstanbul'dan memleketine azîmet lâzım gelerek iki sene sonra avdetle Sultânahmed ve Mahmutpaşa civârındaki konaklarında ve en sonra Cerrahpaşa'da kâin konağında irşâd-ı ibâd ile meşgûl oldular.

Burada yedi sene ikâmet edip, fakat Sultân Abdulhamîd-i sânînin te'sîr-i evhâmıyla icrâ ettiği tazyîkâta tahammül edemeyerek, Hacı Kâmil Efendi merhûmun tercüme-i hâli bahsinde dermeyân eylediğim sûrette, İstanbul'dan mufârakat etmiştir. Hindistan'da Dehli'ye gitmiştir. **/93/** Orada yirmi sene kadar tarîk-ı Şa'bânî'yi neşr ederek bir çok insânları mazhar-ı feyz eyleyerek âkıbet nihâl-i vücûd-ı azîzleri semere-i hayât-ı sûriyyeden tecerrüd eylemiştir. Dehli'de defîn-i hâk-i gufrândır.

Müşârünileyh bir rivâyete göre tarîkat-ı aliyye-i Kâdiriyye'nin Hindistan'da münteşir *Sâhibiyye* şu'besine mensûb ve bu şu'benin müessisi Abdurrahmân Sâhib hazretlerinden de hisse-dâr-ı feyzdir.

Ya'kûb Hân hazretleri esâsen ulûm-ı Arabiyye ve edebiyyât-ı Fârisiyye'nin gavâmızına vâkıf bir zât-ı âlî-kadr olup, âşık, hâşı', hâdı', sâlih bir zât-ı velâyet-simât idi. Bi'l-cümle ahlâk-ı haseneyi nefsinde cem' etmiş âlim, fâzıl bir mürşid-i kâmil ü mükemmil idi. Buhârâlı kıyâfetiyle gezerler; dâimâ Buhârâ takkesi üzerine beyâz sarık sararlar; Buhârâ hırkası giyerlerdi. Huzûr-ı âlîlerine dâhil olanlarda kayd-ı mâ-sivâ mahv olurdu. Meclis-i sohbetlerinde bulunanlarla görüşdüm. O hâli ve o rûhâniyyeti anlatmakla bitiremezlerdi. Halîm, selîm, fukarâ-perver, sünnet-i seniyyeye şiddetle mütemessik idi. Gâyet beşûş olup, görenler âşık olurdu. Dâimâ diz üstü otururlardı. Cemâatla edâ-yı salât ederlerdi. Halka-i zikirdeki hâlini vasf ede ede bitiremezler.

Âsâr-ı Aliyyeleri:

Molla Câmî'nin rubâiyyâtını **Tuhfetü'l-İhvân** nâmıyla tercüme eylemiştir.

Rumûz-ı Şihâbeddîn-i Sühreverdî, Lemeât-ı Irâkî üzerine mükemmel şerhleri.

Fusûsu'l-Hikem üzerine şerhleri. Hindistan'da tab' olunmuştur.

Kurân-ı Kerîm üzerine yazılmış tefsîrleri.

Pek mühim **Mektûbât**-ı aliyyeleri.

Mektûbât-ı aliyyelerinden:

"Zât-ı Bâri-i teâlâda merâtib-i selâse i'tibâr olunması beyânı:

Evvelâ, mertebe-i hüviyyet-i mutlaka ki, (Bi-ibâretin uhrâ vahdet-i mutlaka ta'bir olunur.), zât-ı baht u sırftır. Ya'nî lâ-bi-şart şey' ma'nâsınca kendisinde hiç bir nisbet ve kuyûd-ı mu'tebere değildir. Lâkin Hâliku'l-vücûd ve'l-adem olması i'tibârı mertebe-i hüviyyet-i mutlakaya nisbetledir. Zîrâ mertebe-i ehadiyette adem ıtlâkı sahîhtir. Ve bu cihetle ademe mahlûk denilmesi câiz olur. Ya'nî mertebe-i ehadiyette adem ıtlâkının sıhhatı bi-şart-ı lâ-şey' ma'nâsınca hiçbir nisbet ve kuyûd-ı mu'tebere değildir, demek olur. Ve Hâlıku'l-vücûd olması i'tibârı, mertebe-i vâhidiyyete nazaran olup ve bu mertebede bi-şart-ı şey' manâsınca neseb ü kuyûd-ı mu'tebere olur. Ve bu i'tibâr ile mahlûk demek dahi sahîh olur.

/94/ Âtîdeki mektûb, müşârünileyhin hatt-ı destiyle muharrer olan ve Millet Kütüphânesi'nde mahfûz bulunan aslından yazılmıştır:

"Eyyühe't-tâlibü'z-zekî!

Ma'lûmun olsun ki, vücûd-ı Hak sübhânehû ve teâlânın eseri a'yân-ı sâbitede nisbeten zuhûrdadır. Ya'nî a'yân, ahvâl ile ayn-ı zâhir eder. Ol keyfiyyet üzere ki, ilimde sâbit idi. Bilâ-ziyâde velâ-noksân. Ve eser-i a'yân-ı sâbite vücûd-ı Hak'ta zât u sıfâtını ta'yîn ve

takayyüdüdür. Zîrâ ki, vücûd fî nefsihî mutlak ve gayr-ı mukayyed ve gayr-ı müteayyendir. Kezâlik esmâ vü sıfâtı hem mutlak ve gayr-i mukayyed ve gayr-i müteayyendir. Vaktâ ki vücûd, a'yân-ı sâbiteden bir ayn-ı ahkâmile munsabığ olsa müteayyen ve mukayyed olur. Ve onu taayyün ve takayyüdü hasebiyle esmâ vü sıfâtı hem müteayyen ve mütekayyed olur. Çünkü zuhûr ve esmâ vü sıfât a'yânı isti'dâdı hasebiyledir. Ve şübhesizdir ki, her aynın isti'dâdı bir nev' taayyün ve takayyüdü iktizâ eder. Gerek zâtta, gerek esmâ vü sıfâtta olsun. Vaktâ ki, böyle bildin ise yakîn ve cezm ile ki, mevcûd mümküne müzâhir ve suver-i esmâ vü sıfât ilâhîdirler. Ve her birerlerinde zâhir mikdâr-ı kâbiliyyetleri üzere esmâ vü sıfât haktır. Pes heme-i mavcûdâtı merâyâ-yı müteaddide farz eyle ve kemâl ki, onlar da ihsâs ediyorsan gerek mahsûs, gerek ma'kûl olsun cümlesini suver-i esmâ vü sıfât-ı ilâhî bil. Belki heme-i âlemi farz kıl. Hak sübhânehû ve teâlâyı esmâ vü sıfât ile berâber ol âyînede zâhir gör. Bu sûrette ehl-i müşâhededen olursun. Çünân ki, sûret-i ûlâda ehl-i mükâşefeden idin. Ve bu mülâhazadan hem terakkî eyle ve böyle fikret ki, kendi zâtın cümle-i âleme muhît ve heme-i âlem anda mürtesim.

İmdi zâtın bir âyîne oldu ki, her bir şey onda zâhirdir. Zâtın mazhar-ı zât u cümle esmâ vü sıfât-ı ilâhiyye oldu. Mertebe-i sâbıkta Hak sübhânehû ve teâlânın esmâ vü sıfâtıyla berâber gayrda müşâhede eder idin. Şimdi kendi zâtında müşâhede ediyorsun. Ve bu endîşeden hem terakkî eyle ve böyle mülâhaza et ki, tamâmı mümkünât haysiyyet-i mümkünâtlıklarıyla mevcûd değillerdir. Aradan onları ihrâc ile cümlesini suver-i tecellîyât-ı Hak bil ve onunla kâim tut ve bu mertebeden hem terakkî eyle ve kendini aradan iskât et. Müşâhed ve müdreki, hak bil. Fehüve'ş-şâhidü ve'l-meşhûd. Bu âlemde istikâmet nasîb olursa vusûl-ı dâimî vakit nakittir. Allâh teâlâ hazretleri cümlemizi fazl u keremiyle rakabe-i taklîdden hâlâs ve mesned-i tahkîkta cümlemize istikâmet ihsân eyleye.

Va'llâhu'l-Hâdî ilâ sırâtı'l-müstakîm. Sırâtı'llezîne en'ama aleyhim bi'l-fadli ve'l-keremi ve'l-ihsân.

Ve hâzâ mâ ketebehû Ya'kûb Hân irşâden li'l-ihvân. Ve's-Selâmü alâ meni't-tebea'l-hüdâ."

Tevhîd-i zât neş'esiyle yazılmış bir mektûb-ı mühimdir. Bu neş'eden bî-haber olanlar okurken hiç şübhe yok ki, tevahhuş ederler. **Allâhümme'c'alnâ min ehli'l-keşfi ve't-tahkîk. Lâ tec'alnâ min ehli'l-hicâbi ve't-taklîd.**

HACI KÂMİL EFENDİ

Edremit civârında Ayvacık kasabasında tahmînen 1240 sene-i hicriyyesinde (1824-25) Mustafa Efendi sulbünden dünyâya şeref verip, tahsîl zamânı hulûl edince Dersaâdet'e gelerek Küçük Ayasofya Medresesi'nde sâkin olmuş ve ibtidâ Bâyezîd

dersiâmlarından Büyük Kâzım Efendi'den tahsîle başlayıp, sonraları Fâtih müderrislerinden, tercüme-i hâlinden âtîde bahs olunacak olan Arnavud Ali Efendi'den ikmâl-i tahsîle ve ahz-ı icâzeye muvaffak olmuştur.

Arnavud Ali Efendi, "Yakovalı Hoca" diye meşhûr olup, Hammâmî Tevfîk Efendi hazretleşine intisâb eylemiş idi. İstidlâl eylediğime göre Kâmil Efendi hazretleri de hocasının eserine tebeıyyet edip, müşârünileyhten nevâle-çîn-i irfân olmuştur. Meclis-i şerîflerine devâm ile çok müstefîd olup, irtihâli üzerine Mustafa Bey merhûmun dergâhına gider gelir idi.

Ya'kûb Han hazretlerinin İstanbul'a ahîren geldiklerinde Kâmil Efendi ihvân-ı sâire gibi onun şu'le-i irfânına yaklaşmış ise de, nasılsa kalb-i âlîlerinde müşârünileyhe neş'e-i teslîmiyyet zuhûr etmemiştir. Ya'kûb Han bu hâli hisseylediğinden bir gün huzûrlarında bulunduğu sırada Kâmil Efendi'nin kalbinde muzmar olan hâli ifşâ edince Kâmil Efendi'de emniyyet hâsıl olup, ona râbıta-bend-i tarîkat olmuş ve Ya'kûb Han hazretleri Kâmil Efendi'ye, "*Sizin feyziniz bizdendir.*" buyurması muhabbetini büsbütün artırmağa sebeb teşkîl etmiştir. Kâmil Efendi, Ya'kûb Han'ın İstanbul'a son geldiğinden i'tibâren yanından ayrılmamış, hattâ ona bahçıvanlık ve imâmet etmiştir. Konakta dâimâ bu hizmette bulunurdu. Ya'kûb Han'a mekşûf olan bir işâret-i ma'neviye üzerine Dersaâdet'ten mufârakatı lâzım gelmekle, fakat Hz. Kâmil'e bir şey açmamakla, onunla birlikte konaktan çıkmışlar, Eyüp Sultân'a karadan azîmet etmişler. Bir yerde tevakkuf ettikleri esnâda leylekler havada uçup giderlerken Ya'kûb Han, "*Bunlar nereye gidiyorlar.*" diye Kâmil Efendi'ye sormuş, "*Efendim! Memleketlerine gidiyorlar.*" cevâbını arz ettikte, "*Öyleyse biz ne duruyoruz?*" deyip hemen bir kayıkla doğruca bir büyük posta vapuruna yanaşıp çıkmış, Hz. Kâmil de maiyyetinde bulunmuş, şakk-ı şefe edecek hâli kalmamış ve bu esrâr-ı hâle mütehayyir olmuştur. Vapur hareket edince Kâmil Efendi de vapurda kaldığından İzmir'e vusüllerinde Ya'kûb Han hazretlerinin emriyle avdet etmiştir. Ya'kûb Hân doğruca kanal tarîkiyle Hindistan'a azîmet buyurmuşlardır. Bahsi tercüme-i hâllerinde geçti.

Kâmil Efendi'ye bu iftirâk pek ağır geldiğinden tekrâr Ayasofya'daki odasına kapanarak inzivâ âlemînde yaşamağa başlamıştır. Beş vakit namâzı Küçük Ayasofya Câmi'-i şerîfinde kılarlar, odalarında mütâlaa-i kütüb ve gelenlerle sohbet etmek sûretiyle dem-güzâr olurlardı.

/96/ Abdülhamîd-i sânî merhûmun ser-karîni Hacı Ali Paşa, Kâmil Efendi'ye meclûb olanlardandı. Medrese civârında bir arsaya bir ev yaptırarak her türlü levâzımıyla techîz eyleyerek Kâmil Efendi'ye takdîm ve ihdâ olunmuş ve müşârünileyh âhir ömürlerinde bu hâneye nakil buyurmuşlardır. Fakat hâneyi kendisine, irtihâline kadar bakmak şartıyla Hacı Kadri Efendi'ye hibe eylemiştir.

Kâmil Efendi mütevekkilînden bir zât olup, emr-i maîşette, mukayyeden Hacı Kadri Efendi'ye teklîfât-ı vâkıayı, Kadri Efendi'yi imtinân altında bırakmamak şartıyla bir tertîb-i insânî idi. Yoksa Kadri Efendi, Kâmil Efendi sâyesinde müsterîhü'l-hâl olmuş idi. Bu hânede üç sene ihtiyâr-ı ikâmet buyurmuşlardır.

Küçük Ayasofya'da sol koldaki köşede, odada müddet-i ikâmetleri altmışaltı seneyi mütecâvizdir. Nûrâniyyü'l-vech bir pîr-i muhterem idi.

1330 senesi Muharrem'inin ibtidâsında (Aralık 1911) hastalandılar. Hastalıkları hummâ idi. Bir ay kadar esîr-i firâş oldular. Şehr-i Muharrem'in yirmisekizinde/28 Kânûn-ı sânî 1328(9 Şubat 1912) Perşembe gecesi sâat yarımda âzim-i gül-şen-sarâyı cinân oldular.

İhvân u yârân ve kadr-şinâsân tarafından ta'zîmât-ı lâyıka ve tekrîmât-ı fâyıka ile merâsim-i techîz ve tekfîniyyesi yapıldı. Hâfız Fehmi Efendi hıdmet-i gasli îfâ eyledi. Fakîr hâzır ulundum. O nûr-ı mücessemîn letâfet-i vechiyyesine hayrân kaldım ve mübârek ayaklarını öptüm. Meşâmm-ı cânıma öyle bir râyiha-i tayyibe taalluk etti ki, mest oldum. Ayasofya Câmi'-i şerîfinde namâzı cemâat-ı kübrâ ile kılındı. Sultân Mehmed Reşâd Hân'ın irâdesiyle Küçük Ayasofya Câmii'ne muttasıl türbede defn edildi ki bu türbe Dâru's-saâde Ağası Hüseyin Ağa'nın türbesi olup, Hz. Kâmil'de türbe-dârlık hizmeti vardı. Türbe-dârlık maâşı onbeş kuruş idi. Hafta-ber-tertîb hatm ederdi. Derhâl câmi'-i şerîfte cemâat toplandı. Hatm-i şerîf ve yetmiş bin kelime-i tevhîd-i latîf, rûh-ı pür-fütûhuna ihdâ ve feyz-i ma'nevîlerine mazhariyyetimiz için duâ edildi. İrtihâllerinde sinn-i şerîfleri doksanı mütecâviz idi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Kâmil Efendi'nin altı veya yedi def'a Haremeyn-i muhteremey'i ziyâreti vâki'dir. Ahîren Kastamonu'ya giderek Hz. Pîr Şa'bân-ı Velî'yi ziyâretle kâm-yâb olmuşlardır.

Ya'kûb Hân, Hindistan'da bulunduğu müddetce Dersaâdet'teki ihvânın ta'bîr ve tesliyesine Hacı Kâmil Efendi'yi me'mûren tevkîl eylemişti. Hân-ı müşârünileyhin irtihâlinden sonra, "*Bende sırr-ı vekâlet kalmadı.*" diye halktan büsbütün inkıtâ' etmiştir.

Sultân Abdülhamîd Hân-ı sânî kendisini saraya da'vetle görüşmüş. Fakat bir daha bu hâleti tekerrür etmemiştir. Ekâbir-i devletin ve halkın gösterdiği teveccüh, Hz. Kâmil'in mesleğinde bir te'sîr husûle getirememiştir. /97/ Sünnetleri, nevâfili kat'iyyen terk etmezlerdi. Evkâtını taksîm etmiş, ona göre hareket ederdi.

Kurân-ı Kerîm tilâvetine ziyâde muvâzıb idi:

Cuma günleri Sûre-i Bakara'dan Sûre-i En'âm'a kadar.
Cumartesi günleri Sûre-i En'âm'dan Sûre-i Yûnus'a kadar.

Pazar günleri Sûre-i Yûnus'tan Sûre-i Tâhâ'ya kadar.

Pazartesi günleri Sûre-i Tâhâ'dan Sûre-i Ankebût'a kadar.

Salı günleri Sûre-i Ankebût'dan Sûre-i Zümer'e kadar.

Çarşamba günleri Sûre-i Zümer'den Sûre-i Vâkıa'ya kadar.

Perşembe günleri Sûre-i Vâkıa'dan âhir-i Kur'ân'a kadar okurlar, hatm ederlerdi. Ramazân'da günde bir hatim indirirlerdi.

Ziyâret-i âcizânemin perşembe gününe tesâdüfünde Hz. Kâmil'i hatm indirmekte iken bulur, duâsında - el-hamdü li'llâhi teâla - bulunurdum.

Zamânımızda Hammâmî hazretlerinden, Mustafa Bey merhûmdan, Ya'kûb Hân'dan kalmış ne kadar ihvân varsa cümlesinin mercii Hz. Kâmil idi. Hiç gülmez, tebessüm ile iktifâ ederdi. Çok söylemez, mâ-lâya'nîyi sevmez; dâimâ hakâyıktan herkesin idrâkine göre bahs eder. Her hangi kitâbı mütâlaa ediyorsa, muhâtabda isti'dâd görürse, ondan okur veya okuturdu. Sükûtu gâlib idi.

Uzunca boylu; beyâz ve uzun sakallı, gözleri küçükce, başı büyükce, yanak kemikleri iri, mübârek vechi melîh, mütenâsibü'l-a'zâ olup, muktezâ-yı sinn-i şerîfleri bir az ön tarafa inhinâ peydâ buyurmuşlardı. İkindiden sonra ale'l-ekser medresenin bahçesine çıkar otururlardı.

Kendilerine arz-ı nisbet emeliyle gelenlere namâza, sünen ve ferâize, salavât-ı şerîfeye, tilâvet-i Kur'ân'a müdâvemet tavsiye buyururlardı. Bir zamânlar ahyânen Seyyid Nizâm Dergâhı'na ve Âşıkpaşa'da Tâhirağa Tekkesi'ne giderler; zikr-i şerîfte bulunurlardı. Seyyid Nizâm şeyhi Şuâeddîn, Tâhirağa şeyhi Behcet Efendilere teveccüh ve muhabbeti vardı. Sonraları hiç bir yere çıkmadılar. Hazretin her sene Ramazân-ı şerîfte sofrası açıktı. At'ıme-i nefîse bulundurur; her gelen yer içerdi. Kendilerinin bu derece semâhat ızhârına esbâb-ı mâddiyeleri olmadığı hâlde, o saltanata sûret-perestân akl erdiremezlerdi. Mâl ü menâl-i dünyâya rağbet etmemiş, teehhül âlemine girmemiş, muhakkık, müdakkık bir zât-ı âlî-kadrdi. Karşısına a'lem-i ulemâdan gelenler, hiç olurlar; bildiklerini unuturlardı. Çok zamân huzûrlarına kabûl olunmak şerefine mazhar olanlardanım. Dâimâ fes üzerine sarık sararlar; ziyy-i ulemâda gezerlerdi.

Bir gün ziyâretimde hiç yüzüme bakmadı. Sâatı sordu. Cevâb verince, "*Gümrükte zamân-ı mesâîniz ne zamândan başlar.*" dedi. Söyledim. "*Demek ki, şimdi zamân-ı mesâîdir. /98/ Hukûk-ı beytü'l-mâl üzerindedir. Niçin vazîfenizin başında bulunmuyor; burada vakit geçiriyorsunuz?*" deyip, sükût buyurdular. Anladım, bunda bir hikmet var. Hemen yeri öptüm; vazîfeme koştum. O zamân rüsûmât emîni Hasan Fehmi Paşa idi. Fakîr fevka'l-âde bir komisyonun kâtibi idim. Paşa, komisyonun toplanmasını emr etmiş. Bu âcizi aratmış, bulamayınca kızmış, tebdîl-i me'mûriyyetime emîr vermiş. Arkadaşlarım aramak üzere her tarafa dağılmış. Bu sırada gümrüğe vâsıl oldum. İşi anla-

dım. Hz. Kâmil'in şiddet-i muâmelesinin esrârını bildim. Onun rûhâniyyetine sığınarak paşaya ilticâ ve afv talep ettim. Güç hâl ile mazhar-ı afv oldum.

Bunun gibi lâ-yuad menâkıbı vardır. Hz. Kâmil cidden bir veliyy-i kâmil idi. O da Kuşadalı mesleğine tâbi' olup, kimseye hilâfet vermemiştir.

Ser-firâz-ı fuzalâ Hazret-i Kâmil dânâ
Sırr-ı ***'mûtû'****yu bulup eyledi ol terk-i sivâ*[69]

Vâris-i ilm-i Nebî olduğuna şek yokdur
Sırr-ı Şa'bân-ı Velî hâmili bir merd-i Hudâ

Rabt-ı kalb eylemiş Allâhu azîmü'ş-şâna
Zikr-i Hak'dan olamaz gafletile kalbi cüdâ

Zâirânı anı bir kerre görünce derhâl
Feyz ü irfânına meftûn olur idi hakkâ

Girmek istersen eğer silk-i ricâlu'llâha
Meslek-i Hazret-i Kâmil sana olsun me'vâ

Zîr ü bâlâ anın emrine olurdu münkâd
Rağbet itseydi eğer Hazret-i Kâmil cânâ

Menba'-ı feyz ü kerem zât-ı celîlü'l-kadri
Vasfı bâbında düşer acze lisân-ı urefâ

Almak istersen eğer himmetini ey ***Vassâf***
Aşkile ravzasına sür yüzünü subh u mesâ

Bir kurbân bayramının ikinci günü ah-ı fi'llâhım Nazmî Efendi ile huzûruna girmiş idik. İhvânımızdan Şeyh Gâlib Hicâz'da idi. Kâmil Efendi, bizlere hitâben, "*Şeyh Gâlib düdüğü çaldı.*" buyurdular. Biz onun Hicâz'da bulunmasından, mazhar-ı in'âm-ı ilâhî olmasından dolayı böyle buyuruldu zannına düştük. Sonra mektûb geldi. Şeyh Gâlib o gün vefât etmiş. Tesâdüfen Mekke'yi sel bastığından cenâzesi omuzda olarak huzûr-ı Beytu'llâh'a getirilip duâ edildikten sonra Cennetü'l-Bakîa'nın[70] selden ma-

69. (موتوا قبل أن تموتوا) "Ölmeden önce ölünüz." el-Aclûnî, **Keşfü'l-Kafâ**, II, 291. (H)
70. Cennetü'l-Muallâ olmalıdır. (H)

sûn üst tabakasında Hz. Âmine[71] ve Hz. Hatice (*radıya'llâhu anhümâ*)'nın türbeleri yanına defn olunmuştur. Hz. Kâmil'in keşfen o saâdeti bize bildirdiği anlaşıldı.

İhvânımızdan matbaa müdürü Sabri Efendi da'vet etmiş, Kâmil Efendi icâbet buyurmuş. Fakat haremi tesâdüfen o gün apandisit (bağırsak düğümlenmesi) hastalığına tutulmuş, hâne halkı birbirine girmiş, etıbbâ ve hâne halkı âciz bir hâlde kalmış, Hz. Kâmil haber-dâr olunca, bir kâse suya okumuş, hastaya içirilmiş, derhâl îfâkat bulup hıdmet-i şerîfesinde bulunarak kemâl-i meserretle it'âm vâki' olmuştur. Hâfız Tahsîn Bey bi'z-zât görmüş, anlatmıştır.

/99/ Hazretin bir hâlini daha gördüm ki, ondan da bahs etmeden geçmeyeceğim:

Hummâdan ağır ve dalgın hasta idi. Etrâfında bulunuyorduk. Duhâ namâzı vakti olunca, gözlerini açtı. Oturduğu yerde abdest aldı. Duhâ namâzını oniki rek'at olarak kıldı. Kendisinin hizmet-kârı, ismi geçen Kadri Efendi dedi ki:

Hazret böyle dalgın yatıyor. Münebbihli sâat gibi beş vakit namâzına böyle uyandığı gibi nevâfilden her birini ve hattâ geceleri teheccüdü kat'iyyen terk etmedi. Namâzı müteâkib yatınca yine dalgın oluyor. Bu hâline etıbbâ şaşdılar, "*Bunda ilm-i tıb iflâs eder.*" dediler, diye nakl-i hâl eylemiştir. *(Kaddesa'llâhu sırrahû)*

Sandûkasının baş tarafındaki levhadan:

"*Tarîkat-ı aliyye-i Halvetiyye ve eâzım-ı ricâl-i Şa'bânîyye'den kıdvetü'l-ulemâi'l-muhakkıkîn, kutbu'l-vâsılîn, gavsu'l-ârifîn, Küçük Ayasofya Medresesi'nde hücre-nişîn-i takvâ-güzîn, câmiu'l-kemâlât, zâhiru'l-kerâmât, müstecâbu'd-daavât eş-Şeyh Hacı Kâmil Efendi hazretlerinin kabr-i münevverleridir ki, rûh-ı kudsîleri 1330 sene-i hicriyye alâ sâhibihâ ekmeli't-tahiyye, Muharremü'l-harâmının 28. Perşembe gecesi tâir-i âlem-i lâhût olmuştur. Kaddesa'llâhu sırrahû bi-vahdâniyyetihî ve nefeanâ bi-fuyûzâti rûhâniyyetihî, âmîn!*"

Kutb-ı âlî-i zamân mürşid-i irfândır bu
Merd-i meydân-ı Hudâ Kâmil-i devrândır bu

Nûr-ı seyyâlı akar Kuşadalı feyzinden
Mehd-i irfânda iken çeşme-i ihsândır bu

Bosnevî Hacı Muhammed o veliyy-i eşher
Remz ile dir idi bu Hazret'e insândır bu

71. Burada bir yanlışlık olmalı. (H)

Mazhar-ı sırrı idi Hazret-i Ya'kûb Hân'ın
Masdar-ı feyz-i Hudâ kıble-i ihvândır bu

İnzivâ-hâne-i âlemde mücerred yaşadı
Zâhir ü bâtın içün âlim-i zî-şândır bu

İtmedi meyl-i cihân yüz senelik ömründe
Hıdmet it merkadine ravza-i rıdvândır bu

Kâmeti oldu nihân fevtine ***gufrân*** *târîh*
Çıkdı ***Mecdî*** *ne güzel mâye-i gufrândır bu*

(غفران) = 1331/(1913)

Urefâ-yı irfândan ba'zı zevâttan mesmûum oldu ki:

Fütûhât-ı Mekkiyye'yi mütâlaa etmiş idik. Hz. Şeyh-i Ekber'in veliyy-i kâmil evsâfına dâir vâki' olan beyânâtını Kâmil Efendi hazretleri hakkında tatbîk ettiğimizde onu, o evsâftan hâric bulmadık.

Cenâb-ı Hak cümlemizi mazhar-ı şefâatı buyursun. Âmîn.

/100/ ŞEYH SEYYİD ŞUÂEDDÎN EFENDİ

Seyyid Nizâmeddîn ve Seyyid Seyfullâh ahfâdından seyyidü'n-neseb bir zât-ı âlî-kadrdir. Silivrikapısı dışarısında ve içerisindeki dergâhların şeyhi ve türbe-dârı idi. İstanbul'da doğmuştur. Pederi Şeyh Ali Efendi'dir. Seyyid Nizâm Dergâhı, zamânlarında ma'mûr bir hâle gelmiştir. Meşâyıh-ı ızâm-ı Şa'bânîyye'den Mustafa Bey ve Ya'kûb ve Kâmil Efendi hazerâtına mülâkî olmuş, Mustafa Bey'e arz-ı nisbet eylemiştir. Mustafa Bey'e şiddet-i râbıtası ve ziyâde muhabbeti vardı. Tercüme-i hâline ait ba'zı ma'lûmât istediğim sırada, Mustafa Bey'in şemâil-i aliyyelerini vasf ederken ağlamaya başlamış, cezbe-dâr olmuş, halkı başımıza üşüştürmüştü. Gâyet güzel yemek, husûsuyle aşûre pişirir, bağ ve bahçe âleminden anlar idi.

Beyâz arâkıyye üzerine yeşil sarar, entari ve şalvar ve cübbe iktisâ ederdi. Meslegine son derecede sâdık, beşûş, ehl-i dil, sâhib-i sohbet idi.

Her hafta Cuma günleri âtîde tercüme-i hâlini yazacağım Şeyh Mahmûd Efendi ve cümle ihvân Seyyid Nizâm Dergâhı'nda toplanırlar ve usûl-i Şa'bânîyye üzere zikr-i şerîfte bulunurlar, hâlât-ı acîbe ile zevk-yâb olurlar idi. Zikr-i şerîften evvel ve sonra cereyân eden sohbet-i irfâniyyeden herkes hisse-mend olurlardı.

Şuâeddîn Efendi güzel tanbûr çalardı. İlm-i mûsikîye âşina idi. Uzuna karîb boylu, kumral sakallı, mütenâsibü'l-endâm, beşûş, melîh, mültefit, pek muhterem edîb bir şeyh-i câzibe-dâr idi. Sinn-i şerîfleri altmışyedi râddesinde iken 29 Nisan[72] 1332/Ramazan 1334/(1916) yevm-i perşembe irtihâl-i dâr-ı naîm eyledi. Seyyid Nizâm Hazretlerinin yanındaki kabirde vedîa-i rahmet-i Rahmân kılındı.

Erkek evlâdı olmadı; kızları vardı. Seyyid Nizâm Tekkesi'ne Merkez (Efendi) şeyhinin birâderi Adlî Efendi vaz'iyyet etti. Mahkemelerde senelerce uğraşıldı; Şuâ Efendi'nin kızının oğluna vekîl addolundu. Fakat, *"Bülbül yuvadan uçtu, gülistânı gam aldı."* denildiği gibi o bezm-i irfân dağıldı. Orada ne zikir, ne fikir kaldı. Ancak Adlî Efendi'nin haber ve tagallübü hüküm-fermâ oldu.

Elyevm orası erbâb-ı zikre mesdûd bir hâl-i esef-iştimâldedir.

Şuâ Efendi, Hz. Kâmil ile birlikte Hicâz'a gitmiştir. Hz. Kâmil'in temkînini ve şiddet-i mücâhedesini anlata anlata bitiremez idi.

Hz. Kâmil'in mazhar-ı feyzi olanlardandır. Hâtıra-pîrâ nice âlemlerimiz vardı. Çok mütesennin, müteşerri' ve mücâhid idi. Keşki bahsimiz hep kıssa-i cânân olsa, esâsına riâyet eder, azîzânın menâkıbından başka bir şey konuşmak istemez idi.

/101/ ŞEYH SEYYİD MAHMÛD CELÂLEDDÎN EFENDİ

Fâtih Sultân Mehmed Hân hazretlerinin dâmâdı Şâh Melik Paşa ahfâdındandır. Müşârünileyhin ahfâdından olmak i'tibârıyla evkâfı mütevellîsi idi. Pederi, Zecriyye Gümrüğü me'mûrlarından Süleymân Efendi'dir. 1258/(1842) senesinde, Silivrikapı civârında Mecidiye Karakolu sokağında Bağdatlı Dergâhı karşısında elyevm münhedim olan hânede dünyâya gelmiştir. Kocamustafapaşa'da Akarca Mekteb-i İbtidâisi'nde, ba'dehû Fâtih Mekteb-i Rüşdîsi'nde tahsîl edip, Şehrî Ahmed Efendi ile birlikte câmi' dersine devâma başlayıp, Hekîmoğlu Ali Paşa Câmi'-i şerîfinde tedrîs ile meşgûl Beyâz Osmân Efendi'ye, onun vefâtıyla Cerrâh Paşa Câmi'-i şerîfi müderrislerinden allâme-i şehîr Osmân Efendi'nin dersine devâm ve müşârünileyhin de vefâtıyla Bâyezîd dersiâmlarından meşhûr Tokadî Hacı Ahmed Efendi'den icâzet almıştır. Yine Bâyezîd dersiâmlarından Sırrî ve Çarşambalı Hacı Ahmed Efendilerin ikindi dersine devâm etmiş ve Şâmî muhaddis Mustafa Efendi'den **Nevâdir-i Şermendî**'yi tamâmıyla okumuşlardır. Allâme-i cihân Hâfız Gâlib ve Şevket Efendilerle Şeyhü'l-islâm-ı esbak merhûm Hüsnü Efendilerin füyûzât-ı tedrîsiyyesinden de müstefîd olmuşlardır. Daha bu kabîl zevâtın her birinden hisse-i irfân olmuşlardır.

72. Buradaki ay net okunamamaktadır. Ramazan ayının karşılığı aslında Nisan değil, Temmuz sonudur. (H)

Ehl-i ilm ü irfân ile sohbeti pek severlerdi. Emr-i maîşet te'mîni için silk-i me'mûriyyete duhûl ile, bâb-ı âlî Mazbata Odası'na ve Defter-i Hâkânî'ye, bi'l-âhare kırk sene kadar Rüsûmât Emâneti tatbîk kalemine devâm eylemiştir. Ser-asker-i esbak Ziyâ Paşa'nın arkadaşı olmakla onun tarafından Harbiye Nezâreti mümeyyizliğine alınmış ise de, inkılâbtan sonra tahdîd-i sinnî kânûnuna tebean takâüd olmuştur.

Gençliği pek afîfâne bir sûrette geçmiş; arkadaşlarına, akrânına dâimâ hak ve hakîkat tavsiye edermiş. Eazz-i ihvândan Seyyid Nizâm (Dergâhı) şeyhi Şuâ Efendi'nin pederi vefât edince dergâha Bektaşîler ârız olarak Şuâ Efendi'yi ıdlâle başlayınca, büyük bir azm u celâdetle dergâhı ve mûmâileyhi onlardan kurtarmış, bundan sonra her hafta Cuma günleri Seyyid Nizâm Dergâhı'na devâma başlayıp, sohbetleriyle erbâb-ı isti'dâdı zevk-yâb ve merhûm Şuâ Efendi'yi muhabbetleriyle kâm-yâb ederlerdi. Muharrir-i fakîr buraya sinîn-i medîde devâm ile müşârünileyhin enfâs-ı kudsiyyesinden müstefîd olanlardanım. Ba'zı haftalar mübâhasât-ı tasavvufiyye o kadar şiddetlenir idi ki, hâzırûn mütehayyir kalırlardı.

Mahmûd Efendi onüç, ondört, alâ-rivâyetin onaltı yaşında iken, Hammâmî Tevfîk Efendi hazretlerine teslîm u arz-ı bey'at ile bahtiyâr olmuştur. Kocamustafapaşa Medresesi'nde inzivâ-güzîn Tırnovalı Hâfız Efendi delâlet etmiştir. Ya'kûb Hân ve Mustafa Bey ve Hacı Kâmil Efendi hazerâtının müddet-i medîde meclis-i şerîflerine mülâzim idi. Ya'kûb Hân, Şeyh Mahmûd Efendi'ye "Muhammedî" lakabını vermiş ve pek ziyâde teveccüh göstermiş olduğu gibi, "Pîş-kadem" derler imiş. Mustafa Bey merhûm "Ehlu'llâh Çavuşu" ve Kâmil Efendi "Şeyh" /102/ unvânlarını vermişlerdir.

Dâimâ azîzân hazerâtının ve Kuşadalı'nın menâkıbıyla tezyîn-i lisân u cenân ederlerdi. Kâmil Efendi merhûmun intikâlinden sonra sırr-ı feyz kendilerinde nümâyân olmuştur. Mütâlaadan zevkı ziyâde; sünen-i seniyyeye temessükü şiddette idi. Vahdet-i vücûd mes'elesinde bülbül-i gülistân-ı vahdet olurdu. **Fusûs** ve **Fütûhât** okutmuştur. Üsküdar'da Vâlide-i Atîk Dergâhı meşîhatı münhâl olunca Mahmûd Efendi'ye tevcîh olunmuştur.

Mahmûd Efendi bu zamâna kadar meşâyıh-ı rüsûm silkine dâhil olmamış, ihtîfâperverândan iken tevcîh-i meşîhatta mutlaka birinden tâc ve hırka giymek, hilâfet almak usûl-i resmiyyyesine tebeıyyet îcâb edince, o sırada tesâdüfen İstanbul'da bulunan Kastamonu'daki âsitâne-i Hz. Şa'bân-ı Velî seccâde-nişîni Muhammed Atâullâh Efendi, Mahmûd Efendi'ye Nalçacı Dergâhı'nda bir perşembe günü ilbâs-ı tâc u hırka eylemişler ve icâzet vermişlerdir. Bunun üzerine Vâlide-i Atîk Dergâhı'nda seccâde-nişîn olmuştur. Onu posta iclâs merâsiminde Hz. Sünbül Hânkâhı şeyhi Kutbeddîn Efendi, bu vazîfeyi der-uhde etmişti. Hilâfet cem'iyyetinde bulunmuş idim. Tâ-be-sabâh erbâb-ı aşkın cezbe ve hâlât ile iştigâlini unutamam. O hâl el-ân hâtırı-

ma geldikçe kalbim cezbe-dâr olur. Mahmûd Efendi bu sebeble Üsküdar'a nakl-i hâne eyledi.

Şerâit-i meşîhattan olarak Vâlide-i Atîk Câmi'-i şerîfinde her Cuma va'z ederlerdi. On sene kadar îfâ-yı meşîhat ettiler. Hastalandılar; mahdûmları Eşref Bey, Makrıköyü'ndeki hânesine götürüp, tedâvîsine çalıştılar.

15 Zilhicce 1337 ve 11 Eylül 1335/(1919) târîhlerine müsâdif bir perşembe gecesi azm-i âlem-i lâhût eylediler. Ertesi günü **İkdâm** gazetesi ârif-i bi'llâh Şeyh Mahmûd Celaleddîn Efendi'nin irtihâlini sûzişli bir lisân ile i'lân etti.

İhvân toplandı. Na'ş-ı şerîfini bahren Samatya'ya, oradan Hz. Sünbül'e nakl ettiler. Huzûr-ı Hz. Sünbül'de namâzı edâ ve tezkiyesi icrâ olundu. Seyyid Nizâmeddîn Dergâhı'na götürüldü. Türbe hâricine defn mukarrer iken, zuhûr eden bir hâlet-i ma'nevîyye üzerine Hz. Seyyid Nizâmeddîn'in sandûkasının yanında, Şuâ Efendi'nin koynuna defn olundu. Cenâb-ı Seyyid'in mâddeten de karîbi oldu. Oraya kırk-elli senelik devâmın mükâfâtını gördü. İhvân derhâl yetmişbin kelime-i tevhîd çektiler; duâlar ettiler. Kırkıncı gecesi, Makrıköyü'ndeki hânede âyîn-i tarîkat icrâ olundu. Tâ-besabâh zikr-i şerîf oldu. Mevlid-i şerîf okundu. Enfâs-ı kudsiyyesinden istifâde edildi.

Urefâ-yı ihvânından Tahsîn Bey merhûm onun mufassal tercüme-i hâlini ve menâkıb-ı âli'l-meâlini yazmıştır. Orada der ki:

"Şeyh Mahmûd, Muhammedî hayât ve mevcûdiyyetini emru'llâhı ta'zîme ve livechi'llâh mahlûkât ve mevcûdâta hizmette hasr ve in'âmât-ı ilâhiyyeden olan kuvâyı mâddiyye vü ma'neviyyesini tamâmen mâ-hulık lehine **/103/** sarf eden selîmü's-sadr, sâdık, müstakîm bir zât idi. Umûmu sever; umûm tarafından sevilir idi. Hâlî vakitlerini tedrîs, ta'lîm ve müzâkere ile geçirirdi. Kût-ı lâ-yemût ile te'mîn-i maîşet ederek mâ-melekini li-vechi'llâh sarf ederdi. Sohbeti iksîr gibi te'sîr ederdi: Nufûs-ı gâfile, müşârünileyhin himem ü irşâdât-ı ilmiyyesinden tebeddülât-ı külliyyeye uğrardı. Civâr ahâlîsinin ricâsıyla pek çok seneler Hekîmoğlu Ali Paşa ve Kocamustafa Paşa cevâmi'-i şerîfesinde şehr-i Ramazânda va'z buyururlardı. Envâr-ı münîfleri son vakitlerde bir kat daha tezâyüd ederek letâfet ve safvette tekâmül ettiler. Kâffe-i kuvâsı nûra istihâle eylemiş ve ümmet-i Muhammed'in saâdet ve selâmetine hasr-ı hıdmetten başka bir ümniyyesi kalmamıştı.

Sıddîkıyyü'l-meşreb olduğundan kendisinden mübtedî ve mutavassıt bulunduğu zamânlarda pek nâdir olarak küşûfât-ı kevniyyeye müteallık ba'zı hâlât zuhûr etmiş ise de, müntehî bulunduğu zamânlarda avâmm-ı mü'minînden temâyüz edecek ahvâl-i hârika rû-nümâ olmamış ve sıbğatu'llâh ile münsabığ olarak mestûrâne imrâr-ı hayât eylemiştir.

Hastalığı esnâsında kemâl-i huzûr ile tesbîh ve tehlîle devâm edip, bir gün evvel irtihâllerini haber vermiştir. İrtihâli günü ise, nafaka-i dünyâdan tecerrüd ile o gece

Vird-i Yahyâ'yı okuyup, bir müddet sonra "*Hû Hû*" ism-i şerîfini tezkâr ede ede memnûnen mutayyiben rahmet-i Rahmân'a ulaştı. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Gül-i gül-zâr-ı Şa'bânî mükerrem nûr-ı Sübhânî
Cenâb-ı Şeyh Mahmûd vâkıf-ı esrâr-ı Rabbânî

Mücâhid ârif u âlim edîb-i âlem-i irfân
Hakîkî sâlik-i râh-ı Hudâ bir abd-i Rahmânî

Visâl-i yâr ile dil-şâd olan merdân-ı Hak'dandır
Fuyûzâtiyle irşâd eyledi uşşâk-ı irfânı

Bütün âşıklara feyz-i hüdâya reh-nümâ oldu
Tecellî-i cemâle mahrem olmuş pîr-i nûrânî

Fuyûz-ı tâm** tamâm târîhdir ol hazretin **Vassâf
Uluvv-ı ka'bına burhân Hudâ'nın lutf u ihsânı
(فيوض تام) = 1337/(1919)

Müşârünileyh uzunca boylu, beyâz orta sakallı, mütenâsibü'l-endâm, halîm, selîm bir zât-ı kerîm idi. Ara sıra da, mübâhesâtta mütehevvir oldukları görülürdü. Başlarında bulundurdukları beyâz arâkıyye Mustafa merhûmun idi. Üzerine beyâz sarık sarar idi. Dâimâ kisve-i sûfiyye ile gezerdi. Misâfir-perverdir. Mültefit idi. Âdâba fevka'l-âde riâyet-kâr olup, taazzum, tekebbür nedir bilmezdi. Son zamânlarda kesret-i mütâlaadan gözleri ağrır idi.

Kendisinden tarîk-ı Şa'bânî'den teberrüken nisbetim vardır. Üsküdar'da Cuma geceleri sohbetle sabâhlandığı ekseriyyetle vâki' olurdu. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

TAHSÎN BEY

Müşârünileyhin telâmîzindendir. Tercüme-i hâlini yazmıştır. **Fusûs** ve **Fütûhât** allâmesi idi. Nâfia Nezâreti'nde mümeyyiz idi. 1345/(1926-27) senesinde irtihâl-i dâr-ı naîm eyledi. Yeri boş kaldı.

/104/ AHMED NAZMÎ b. İBRÂHÎM NÂMIK b. İSMÂÎL EFENDİ

Ya'kûb Hân hazretlerinin dâmâd-ı muhteremleridir. "Cerrahpaşalı Nazmi Efendi" diye meşhûrdur. Hânesi Cerrâhpaşa civârında olmasından nâşî böyle şöhret bul-

muştur. 1342/(1923-24) târîhinde tahmînen elliüç yaşında ölmesine göre târîh-i velâdeti 1289/(1872)'dur. İstanbulludur. Sinîn-i medîdeden beri Gümrük'te Muhâsebe ve Kontrol Kalemlerinde müstahdem olduğu gibi, bir aralık Dîvân-ı Muhâsebât'ta mümeyyizlikte bulunmuştur. Ders görmüş, icâzet almış, ulûm-ı Arabiyye vü Fârisîde yed-i tûlâ sâhibi olmuştur. Hacı Kâmil ve Şeyh Mahmûd ve Şeyh Şuâ Efendiler hazerâtının ve eâzımdan bir çok zevâtın mazhar-ı feyzi olup, ilm-i tefsîr ve ilm-i hadîste kesb-i kemâl eylemiştir. Hacı Kâmil Efendi onda neş'e-i kemâli gördüğünden dâimâ emniyyet ve iltîfât ederdi. Dünyâya erkek evlâdı gelince, onun emriyle "Kâmil" tesmiye etmiştir. Meşgale-i resmiyyeden hâlâs olunca, geceleri hânesinde mutâlaa-i âsâra bâ-husûs **Fusûs** ve **Futûhât**'a ve Hz. Şeyh-i Ekber efendimizin sâir âsâr-ı aliyyeleri mutâlaasına vakf-ı cân eder.

İhvân u yârânına ve ümmet-i İslâmiyye'ye pek müşfik olup, din-i mübîn-i İslâm'ın ihtivâ eylediği hakâyıka istinâden herkesin atâletten maâliyâta doğru yürümesini ister, temiz yürekli bir merd-i tarîkattır.

Mahmûd Efendi'nin irtihâlinden sonra ihvân ona teveccüh etmiştir. Sırr-ı feyz onda müncelî ve mütecellî olup, fakat mahviyyet-i kâmilesi hasebiyle ihtîfâ-perver olduklarından onu bilmek herkesin kârı değildir.

Mahmûd Efendi'den inhilâl eden Üsküdar Vâlide-i Atîk Dergâhı meşîhatine ihvânın ilhâh u ibrâmı üzerine tâlib olup, Meclis-i Meşâyıh'ta imtihânı icrâ olunarak ehliyyeti tebeyyün etmiş ve meşîhat uhdesine tevcîh olunmuş iken, o zamân ittihaz olunan usûle göre, me'mûriyyet-i resmiyyesini terk etmesi îcâb ederek, hâlbuki tekkenin vâridâtı te'mîn-i maîşete gayr-ı kâfî olduğundan evlâd u iyâlini iâşe mecbûriyyetiyle meşîhati terk eylemek ıztırârında kalmıştı.

Fahr-i Râzî ve **Kâdî Beyzâvî** tefsîrlerini müzâkere sûretiyle ihvânına okutmuş, Tunus kadısından ilm-i hadîs feyzini almıştır. **Mesnevî**-i şerîften de nasîbe-dâr-ı feyz ü irfân olup, cümle ihvânının nâil-i füyûzât olmasına çok temiz yürekle hâhiş-kerdir. Son zamânlarda **Futûhât-ı Mekkiyye** okutmaktadırlar. Kendisiyle hukûk-ı kadîmem olup, bir zamânlar berâber çalışmak sûretiyle Sure-i Bakara ve Sûre-i Yâsîn, **Rûhu'l-Beyân**'dan tercüme etmiş ve **Sure-i Yâsîn Tefsîri** tercümesine bir çok hakâyık daha ilâve etmiş idik.

Mûmâileyhin âsârı emrâz-ı ictimâiyyemize devâ külliyyâtından:

1. Ağaç dikmenin dinî ve ictimâî fevâidine dâir âyât-ı kerîme ve ehâdîs-i nebeviyyeye dâir. Matbû'dur.
2. Hayvânât yetiştirmenin dinî ve ictimâî fevâidine dâir âyât-ı kerîme ve ehâdîs-i nebeviyyeye dâir. Matbû'dur.

3. Kesb-i ticaret ve sınâata müteallık, dinî ve ictimâî fevâidine dâir âyât-ı kerîme ve ehâdîs-i nebeviyyeye dâir. Matbû'dur.
4. **Sure-i Bakara Tefsîri Tercümesi,**
5. **Sure-i Yûsuf Tefsîri Tercümesi,**
6. **Sure-i Yâsîn Tefsîri Tercümesi,**
7. **Sure-i Nebe' Tefsîri Tercümesi** (Tekmîl cüz'ün tefsîri tercümesi),

/105/ 8. **Sure-i Rahmân Tefsîri Tercümesi,**

9. **Sure-i Hadîd Tefsîri Tercümesi,**
   Bu birçok tefâsîr-i şerîfeye ve Hz. Şeyh-i Ekber'in âsârına mürâcaatla ve âsâr-ı cedîde-i fenniye ve ihtirâât-ı sınâiyyenin âlimâne tetebbuuyla yazılmış ve kütüphâne-i irfânımızda bir ikincisi görülmemiş eser-i kıymet-dârdır.
10. **Sure-i Meryem Tefsîri Tercümesi,**

11-13. Zirâata, hayvânâta, kesb-i ticâret ve sınâata müteallık âyât-ı kerîmeleri câmi' ârîfâne yazılmış eserlerdir.

14. Kuşadalı Hazretlerinin mektûbâtını cem'e muvaffak olmuştur.
15. **Nazar-ı İslâm'da Zenginliğin Mevkii.** 47 hadîs-i şerîfe müsteniddir, matbû'dur.
16. **Nazar-ı İslâm'da Tesâül Yoktur.** 56 hadîs-i şerîfe müsteniddir, matbû'dur.
17. **Nazar-ı İslâm'da Fakr.** Der-dest-i tab'dır.
18. **Nazar-ı İslâm'da Emsâl-i Muhammediyye.** Der-dest-i tab'dır.
19. **Nazar-ı İslâm'da San'at.** Der-dest-i tab'dır.

Nazmî Efendi, mestûrîndendir. Hîn-i mübâhesede nâtıkası azdır. Fakat her hangi bir mes'ele-i tasavvufiyyeyi sorarsanız sizi iknâ edecek kudret-i ilmiyyeyi hâizdir. Fukarâ-perver, yârân u ihvânını ziyâde sever, pek hayır-hâhtır. *Tavvala'llâhu omrehû.*

Bu abd-i ahkarın bir çok husûsâtta bâis-i feyzidir. Kendisine karşı minnet-dârlığım vardır. Dîğer sahîfeye rabt ettiğim müsvedde (aşağıdaki metin), Nâzmî'nin hatt-ı destidir ve **Fusûs**'tan tercümesidir:

"Nefes-i Celîl-i Hz. Üzeyr - aleyhi's-selâm - olan Hikmet-i Kaderiyye Beyânındadır.

Hikmet-i Üzeyr -aleyhisselâmın- Kaderiyyeye muhtas olması, Hz. Uzeyr'in ahkâm ve muktezâ-yı ezelîsi, ma'rifet-i sırr-ı kader cihetine râgıb olduğundandır. Ve onun mi'râcı kaderden suâl mes'elesindedir. Binâenaleyh Cenâb-ı Hak hazâin-i kudretinde olan esrâr-ı rabbânîyyeyi izhâr için onu hakîkat-ı dünyeviyye-i vehmiyyeden hayât-ı ebediyye-i hakîkiyye âlemine ref' eyledi ve refîka-i rûhâniyye Burâk'ıyla seb'-ı tıbâk-ı nufûs-ı beşeriyyesini ihtirâk eyledi. Ba'dehû onu âlem-i mihnet ve karâr-ı fitneye ircâ eyledi.

Kazâ ve Kader

Kazâ:

Fazl u adâlet-i muhıkka-i ilâhiyyenin ma'kûl ve mahsûs eşyânın ahvâl-i câriye-i ebediyyesi hakkındaki hükm-i ezelîsidir. Ve bi'l-cümle eşyâ hakkında Cenâb-ı Hakk'ın hükmü de, Hakk'ın zevâhir ve bevâtın-ı eşyâya ilmi hadd ü muktezâsıncadır. Ve eşyâ hakkındaki ilm-i ilâhî de ma'lûmâta ya'nî a'yân ve hakâyık-ı sâbite-i eşyânın ahvâl ve ahkâm ve muktezıyâtına tâbi'dir.

Kader:

Hükm-i kazâiyyenin vakt-i zuhûru geldikte a'yân-ı sâbite-i, eşyânın muktezıyât ve ahkâmının ziyâde ve noksân olarak ayniyle zuhûra gelmesidir. Binâenaleyh vakit ile hüküm kader ve bunun gayrı ahvâl ile hüküm kazâdır.

Ba'zı kerre kazâ hem kendi ve hem kader mevkiinde isti'mâl olunur. Kaderin de bu yolda mevki-i isti'mâli vardır ve hüküm bi'l-kül ma'nâsına her ikisi birlikte isti'mâl olunurlar. Şu hâlde kazâ mukaddem ve kader muahhar olur. Ve'l-hâsıl kazâ, Hakk'ın mine'l-ezel eşyâ hakkındaki hükmü ve bu da eşyânın, a'yân-ı sâbite-i eşyânın aynıdır ve sırr-ı kader denilen şey de, hükm-i kazâdan ibârettir.

Keşf-i Sırr-ı Kader:

(لمن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ)[73] *âyet-i celîlesi muktezâsınca sırr-ı kader, sâhib-i kalbe ve yahud zevk u vicdân tarîkıyla ulûm ve maârifte tağallüb eden kalb sâhibine açılır. Sâhib-i nefsin bunda hazzı yoktur. Zîrâ kalb, beytu'llâhtır. Yahud sırr-ı kader, Hak sübhânehû ve teâlâ tarafından vürûd eden şey'e bi-temâmihâ alâ murâd-ı Habîb-i Kibriyâ cânibinden vürûd eden şey'e bi-temâmihâ alâ murâd-ı Rasûlu'llâh inkiyâd edip, her iki cânibe ilkâ-ı sem' edene açılır. Ve mukallid olarak li'llâhi ve li-rasûlihî ilkâ-ı sem'de bulunan kimse de şehîddir. Ya'nî hâzırıu'l-kalbtir. Sem'ine vâsıl olan Hakk'ın kabûle müteheyyî ve fehmine kâbildir. Bu cihetle Hakk'ın ve Rasûlu'llâh'ın emrini, Cenâb-ı Hak'tan ve Rasûlu'llâh'tan telakkî etmiş gibi olur. Nefs ve fikrin ihtirâma kapılmaz.* (قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ)[74]. *Ya'nî Cenâb-ı Hakk'ın bi'l-cümle halka karşı huccet-i bâlığası vardır. Zîrâ onları a'yân-ı sâbitelerine mutâbık olarak halk buyurmuştur. Saîd ezelde, saîddir. Şakî de ezelde şakîdir ve onlara olan saâdet ve şekâvet hükmü ancak a'yân-ı sâbite olan şey'e muvâfık olaraktır.*

Binâenaleyh yevm-i cezâda kâfir ve âsî ve câhile amelleri muktezâsınca mücâzât terettüp ettikte, onlar da, "Yâ Rab! Küfür ve isyân ve cehli ezelde sen bize takdîr ettin. Takdîrin

73. "... Aklı olan yahut hazır bulunup kulak veren kimseler için..." 50. Kâf sûresi, 37. (H)
74. "De ki: En üstün delil yalnızca Allah'ındır..." 6. En'âm sûresi, 149. (H)

ile bizden sâdır olan a'mâl mukâbilinde muâhaze etmek ve vüs' u tâkat olmayan bir şey'i bizden talebte bulunmak bize zulümdür." *dediklerinde, huccet-i bâliğa, Cenâb-ı azîmü'ş-şân için sâbit olur ki, o zamân onlara eşyânın isti'dâd-ı hâssını, Cenâb-ı Hakk'ın vermediğini ve onların gayr-ı mechûl olan isti'dâdları muktezâsınca kazâ-i sâbıkla hüküm buyurduğu meydana çıkacaktır. Binâenaleyh kâbil-i hükm olan eşyâ hâkim olan Hak'tan kendi zâtının iktizâ ettiği hükmü lisân-ı edâ ile ister. Hâkim de onun a'yân-ı sâbitesindeki zât ve hakîkatının iktizâ ettiği hükümle hükmeder. Binâenaleyh hakîkatta hâkim, a'yân-ı sâbite-i eşyâdır.*

Mahkûmaleyh ise, kendi zâtında ve kuvvetinde olan hükm ile hâkim üzere hâkimdir ki, hâkim onun muktezâsıyla hükmeder. Bu cihetle her hâkim isti'dâd-ı zâtisi ile onda hükm eylemekle mahkûmaleyhtir. Hâkim gerek Hak ve gerek halk olsun. Zîrâ Hakk'ın bir şey' ile ve bir şey'de hükm etmesi, o şey'in zâtının iktizâ edip, Hak üzere hükm ettiği ile ve halk dahi Hakk'ın zâtında bir şey'e Hak üzerine hükmetmez. Ancak Hak o hükmü onun üzerine hükmeder.

Kezalik zâhirde hâkim olan ister enbiyâ ve rusül ve ister mülûk u selâtîn ve sâire olsun bunların cümlesinin hükmettiği şey'le mahkûmaleyhtir. Ve onlar o şey'le hükm etmese, cânib-i Hak'tan mahkûmaleyhim olmak vardır. Ve hâkim olduğu şey'de o şey'in hâli iktizâ edip, onlar üzere hükm etmesi ki, o hükümle hâkim olsunlar diye mahkûm olmak vardır."

* * *

/106/ Kuşadalı hazretleri ve Hammâmî Tevfîk Efendi ve Mustafa Bey ve Ya'kûb Hân hazerâtına mülâkî ve onlardan ahz-ı nisbet eden sâir urefâ ve ulemâdan bahs edelim:

ŞEYH AHMED İZZET EFENDİ

Kuşadalı hazretlerinden doğrudan doğruya mazhar-ı feyz olan ricâl-i Şa'bânîyyedendir. İstanbulludur. Pederi, Sultân Mahmûd-ı sânî ricâl-i mülkiyyesinden Mengene emîni Emîn Efendi'dir. Onun pederi hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn'dan Saîd Ağa'dır.

Velâdeti 1217/(1802-03) senesine müsâdiftir. İrtihâli 1292/(1875) senesindedir. Müddet-i ömürleri yetmişbeştir. İntisâbı 1240/(1824-25) târîhlerindedir. Yirmiüç sene kadar taht-ı terbiyelerinde kalmıştır. Pederi Emîn Efendi, Şeh-zâde Câmi'-i şerîfi türbe mezârlığında medfûndur. Onun pederi Saîd Ağa, Eyüp'te âsûde-nişîn-i rahmettir.

İzzet Efendi, bidâyeten pederinin delâletiyle Unkapanı'ndaki Şâzelî Dergâhı şeyhi Hüseyin Efendi'ye intisâb etmiş idi ki, pederinin irtihâlinde oniki yaşında olmasına göre küçük iken arz-ı nisbet eylemiştir. Sinni kemâle gelince pederinin hizmetine mükâfeten İzzet Efendi'yi Dâhiliye kalemine çırâğ (çırak) etmişlerdir. Ulemâdan,

urefâdan kimselerle hem-sohbet olurdu. Pederinden kalan ve Sultân Bâyezîd'te Soğanağa Mahallesi'nde merhûm Midhat Paşa Konağı mahallinde bulunan konağında sâkin idi. Vakt u hâli müsâid idi.

Bu sırada Kuşadalı hazretleri Sineklibakkal'da dergâhta neşr-i feyz ediyordu. Şöhreti şâyi' olmuş idi. İzzet Efendi ahıbbâsının teşvîkiyle ziyârete gitmiştir. İzzet Efendi, küçük yaşında iken bir rü'yâ görüp, o zamân bir zâtın ba'zı mertebe irşâdâtına mazhar olmuş idi. Kuşadalı dergâhta namâz kılarken arkasından görünce o rü'yâ hâtırına gelmiş ve selâm verdiğinde aynı o zât olduğunu anlayınca zuhûr edecek hâle muntazır kalmıştır. Bi'l-âhare yanına oturup, mübâhasede sözü İzzet Efendi'ye tevcîh ile, onu iyiden iyiye nazar altına almış ve üzerinde samur kürk bulunan İzzet Efendi o mertebe terlemiştir ki, kürk sırılsıklam olmuştur.

Avdetinde vâlidesine karşı hastalanmış gibi bir tavır alarak kendisine nefes etmek üzere Kuşadalı'nın da'vet edilmesini ricâ eder. Haber gönderirler; Kuşadalı teşrîf eder. Meyânelerinde muhabbet-i şedîde cereyân eder. İzzet Efendi derhâl arz-ı intisâb eyler.

Şâzelî şeyhi Hüseyin Efendi bu sırada irtihâl etmiş idi. Yerine oğlu geçmiş. İzzet Efendi keyfiyyeti ona anlatmış, "*Hanginiz kuvvetli ise o beni çeker.*" demiş. Meyl Kuşadalı'ya dönmüş, fakat bu sırada Sinelikbakkal'daki tekke yanmıştır. Bir müddet sonra İzzet Efendi'nin de konağı yanınca Kuşadalı Hazretleri, "*İzzet! Mâ-sivâyı yaktın, keyfine bak!*" buyurmuşlardır.

Kuşadalı Çarşamba'ya nakl-i mekân eylediler. İzzet Efendi ona vakf-ı hayât ederek hizmetine koyuldu. /107/ İzzet Efendi'ye o mertebe muhabbet zuhûr eyledi ki, ilâ âhiri'l-ömr hıdmet-i aliyyelerine vakf-ı vücûd eyledi. Hattâ terk-i me'mûriyyet eyledi. Fakat devletçe irtihâline kadar maâşı kat' olunmadı. İzzet Efendi, Macuncu'da Münâdî Hasan Çelebi Mahallesi'nde bir hâneye nakl-i mesken edip, bu mahallenin mescidinde imâmet etmiş idi. Temiz giyinirdi. Kuşadalı hazretlerinin suyunu taşımasından kinâyeten, kendisine "Güzel Saka" nâmı verilmiştir. Azîzinin hüsn-i rızâsına mazhar ve ekmel-i sülûk müyesser olup, neşr-i tarîkata me'zûn kılınmışlardır. Hafîdi Şeyh Hacı Tevfîk Bey, hilâfetinden dahi bahs etmiş ise de Kuşadalı kimseye hilâfet vermediğinden bu noktada tevakkuf ederim.

Çarşamba'da Sebze-hâne kâtibi Mahmûd Efendi Mescidi vardır. Bunu Kazâsker Hasan Re'fet Efendi müceddeden tâ'mîr ve ihyâ ve meşîhat vaz' edip, 1267/(1851) senesinde Kuşadalı mensûblarından olup kerâmâtı bâhir, Hâfız Keçeci Hacı Ali Efendi imâm ta'yîn olunarak üç sene kadar burada zikr-i şerîfte bulunmuştur. 1270/(1853-54) târîhinde irtihâl eyledi. Mescidi hazîresine defn olundu ki, elyevm türbe dâhilinde kalmıştır.

Şeyh Hacı Tevfîk Bey nakleyledi:

Kuşadalı dergâhta sabâh namâzı kılıyormuş. Ali Efendi dâimâ onun arkasında namâz kılarmış. Namâzda Kuşadalı'ya hitâben Ruscuk taraflarında ihvândan bir zât için, "*Azîzim! Niçin kurtarmıyorsunuz?*" diye bağırmış. Meğer o dakîkada o zâtın Ruscuk'ta irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediği anlaşılmıştır.

Ali Efendi'nin irtihâlinde Re'fet Efendi, İzzet Efendi'yi da'vet ve meşîhati kabûl için ricâ-yı keyfiyyet eder. Kabûlüne mebnî, İzzet Efendi burada şeyh olur ki, 1272/(1855-56) senesine müsâdiftir. Re'fet Efendi de kendisine intisâb eyler. İzzet Efendi civârda bir hânede kira ile oturur.

Bir gün dergâha gelirken sokağın darlığı ve oradan yüklü bir beygirin mürûru hasebiyle dest-i mübâreki oduna çarpıp müteessir olduğundan bi'l-ıztırâr dergâha nakl-i mesken eylediler. Mal ü menâl nâmına bir şeyleri kalmamış idi. Câriyelerinin irtihâlinde intikâl eden verâsetten bi'l-istifâde dergâha muttasıl hâneyi inşâya muvaffak oldular.

Ondokuz sene meşîhattan sonra 1292/(1875) senesinde terk-i hayât-ı müsteâr eylediler. Hastalıkları idrâr tutukluğu idi. İrtihâline karîb bendegânını nezdine da'vetle ism-i Celâl zikrine müdâvim oldukları hâlde, gül-zâr-ı cinâna azm eylediler. Na'ş-ı mübâreklerini Nûreddîn Cerrâhî tarîkatından Camcılar şeyhi Ali Efendi gasl etmiş ve ulemâ-yı kirâmdan merhûm Tikveşli Yûsuf Efendi ile Seyyid Nizâm şeyhi Şuâ' ve Şeyh Mahmûd Celaleddîn Efendiler yardım etmişlerdir. Cenâze cemm-i gafîr ile Fâtih'e götürülüp namâzı ba'de'l-edâ ihtîfâlât-ı azîme ile dergâha nakl edildi. Medfen-i mübâreklerinde defn olundu. Bi'l-âhare üzerine kubbeli bir türbe binâ edildi ki, elyevm ziyâret-gâh-ı erbâb-ı aşktır.

/108/ Mûmâileyhimâ Re'fet ve Keçeci Hacı Efendiler yanında medfûndur. İzzet Efendi'nin sandûkasının önündeki levhada:

"*Kutbu'l-aktâb Kuşadalı İbrâhîm Efendi (kuddise sırrûhû''-âlî) hazretlerinin mazhar-ı irfânı allâme-i asr Âsitâneli es-Seyyid eş-Şeyh Ahmed İzzet Efendi.*" yazılıdır. (*Kuddise sırrûhû*)

ŞEYH HAYREDDÎN EFENDİ

Müşârünileyh (Ahmed İzzet Efendi)'in mahdûmudur. Yerine şeyh olmuştur. Velâdeti 1251/(1835-36), müddet-i meşîhatı onsekiz, müddet-i ömrü ellidokuz senedir. Me'mûrîn-i Adliyye'den edîb bir zât idi. Târîh-i irtihâli 1310/(1892-93)'dur. (*Kuddise sırrûhû*)

ŞEYH HACI TEVFÎK EFENDİ

Şeyh Hayreddîn Efendi-zâdedir. 1275/(1858-59) senesinde tevellüd edip, 1310/(1892-93)'da pederinin yerine posta geçti. Câmi' dersinden mücâzdır. Hilâfeti büyük pederinin halîfelerinden Şeyh İbrâhîm Efendi'dendir. Otuzdört sene Bâb-ı Âlî'de mu'tenâ hıdemât-ı Mülkiye'de istihdâm olunmuş ve teftîş hizmetiyle Musul ve Bağdat'a gidip, ızzze-i kirâmı ziyârete muvaffak olup, iki sene kadar Mekke-i Mükerreme'de *Ayn-ı Zübeyde* suyunun ta'mîrine nezâretle Mekke-i Mükerreme'de bulunup, bu sırada Medîne-i Münevvere'yi de ziyâretle kâm-yâb olmuştur.

1347/(1928-29)[75] senesinde altmış yedi yaşında bulunuyorlardı. Beyâz sakallı, orta boylu elâ gözlü, nâzik, mültefit, beşûş, mükrim, tarîkına sâlik ve sâdık bir zâttır. "*Hâlîfeniz var mı?*" diye sorduğumda, bir âh çekerek, "*Dervîş olamadım. Nerede kaldı ki şeyh olup, halîfe yetiştireyim.*" dedi ve eser-i kemâl gösterdi. Her Cuma günü dergâha erbâb-ı muhabbet cem' olur, hâlât ile hizb-i zikr olunur.

Ceddinin şemâilini sordum: "*Kısaca boylu, ahdeb, uzunca sakallı ve bun sîmâda imişler. Asâ ile gezerlerdi.*" dediler. Kır sakallı ve hüsn-i cemâle mâlik imiş. Vaktiyle İzzet Efendi'nin meclisinde bulunanların nakline göre esnâ-yı zikirde hâlât-ı acîbe ve zevkıyyât-ı latîfe zuhûra gelir imiş.

Dergâha, "*Lokmacı Dergâhı*" denilmesi sebebini sordum. Şeyh Efendi gülerek:

"*Köşe başında lokmacı dükkanı olup, sokağa Şehremânetince Lokmacı Sokağı tesmiyesinden kinâyedir. Yoksa tekke, lokmacı tekkesi değildir. Ceddim de lokmacılıkla münâsebetdâr değildi.*" dediler.

/109/ HACI KAYYIM YAHUT HACI MÜEZZİN EFENDİ

Zeyrek'te Kilise Câmi'-i şerîfinin kayyım ve müezzini idi. Kuşadalı hazretlerine yetişmiş, intisâp etmiş, hizmetinde bulunmuş zevât-ı muhteremedendir. Tûl-ı ömre mazhar olup, 1325/(1907) senesinde sinnen yüz yaşını mütecâviz olduğu hâlde irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Vaktiyle hüsn-i hattâ behre-yâb olup, güzel yazılar yazmış ve Kâsımpaşa'da Okmeydanı'nda pazartesi ve perşembe günleri ok arayıcılığı hizmetinde bulunmuş ve mektepte hüsn-i hat muallimliği de etmiştir. Lehü'l-hamd şeref-i ziyâretlerine mazhar oldum. Mübârek ellerini öptüm. Duâlarıyla taltîf ettiler. Vücûd-ı şerîfleri onbeş yaşında çocuk vücûdu gibi ufalmış, yeşil sarıklı, kır sakallı, esmerü'l-levn âşık bir zât idi.

---

75. Doğum tarihini belirten yukarıdaki 1275 ile bu tarihlerden birinde yanlışlık olmalı. İkisinin arasındaki fark 67 değil, 62'dir. (H)

Bir Cuma günü Zeyrek Câmi'-i şerîfinde namâz kıldıktan sonra ittisâlindeki Şa'bânî Zâviyesi'nde mülâkî olmuş idim. Zikr-i şerîfte bulundular. Fakîre, bir na't-ı şerîf oku, diye emreylediler. Okudum. Sayha ederek, ağlayarak katıldı; yere düştü. Vücûd-ı şerîf tecemmüd etti. Neden sonra açıldı. Kuşadalı hazretlerinin sohbetlerinden sordum. Ah çekerek ağladı. "*Derdimi depreştirme oğlum.*" dedi. Yine fakîri mahzûn etmeyerek, "*Bir gün bana azîzim, sen* **Emsile** *okudun mu? dedi. Okudum, dedim. Öyle ise haydi bakalım: Hacce - yahuccu- haccen dediler. Ben de söyledim. Amma bundan o zamân maksadı ne idi anlayamadım. Azîzim latîfe buyuruyor zannettim. Meğer bana üç def'a hac nasîb olacak imiş. El-hamdü li'llâh üç def'a haccettim.*" dediler; ağladılar.

eş-Şeyh Ali Behcet Efendi pederimizden ve sâir sikadan mesmû'-ı fakîrânem oldu ki, mûmâileyh Hacı Kayyım, Kuşadalı hazretleriyle Hicâz'a gittiği zamân Süveyş'ten Sanbuk denilen sefîneye binmişler. Bir gün sefînenin güvertesinde zikr ederken Hacı Kayyım neş'elenerek semâa kalkmış. Semâ' ederken muvâzenesini gâib edip, denize düşmüşler. Garîbtir, denizde de semâ' eylerken Kuşadalı'nın uluvv-ı himmetleriyle tekrâr sefîneye alınmış.

Pek mübârek ehl-i hâl bir zât-ı kerîmü's-sıfât idi

Hîn-i vedâ'da ellerini öperken, "*Beni gördün. Kuşadalı'yı görmüş gibi oldun. Bahtiyar olursun evlâdım.*" dedi. Hayır duâda bulundu. (*Rahmetu'llâhi aleyhi rahmeten vâsia*)

İstidrâd:

Bu son sözleri Kuşadalı Hazretlerinin, "*Beni görenler çaldı düdüğü. Beni görenleri görenler de çaldı düdüğü.*" buyurmuş olmalarına işârettir. Sırr-ı Muhammedî'nin zuhûruna işârettir. Şerh u tafsîle muhtâc bir kelâm-ı âlîdir. Erbâb-ı kemâle nihân değildir, el-hamdü li'llâhi hamden kesîra.

/110/ el-HÂC AHMED AMİŞ EFENDİ

Kuşadalı hazretlerinin mazhar-ı irfânı olanlardandır. Fâtih türbe-dârı idi. Tûl-i ömre mazhar olup, 1338 senesi şehr-i Şa'bânının yirmisinde (9 Mayıs 1920) irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Demek ki, azîzinden sonra yetmişdört sene daha yaşamıştır. Sinn-i mübârekleri yüzü mütecâviz idi. O da Hacı Müezzin gibi çocuk misâli vücûdca ufalmış idi. Kendilerinde neş'e-i melâmet gâlib olup, züvvâr-ı kesîrü'l-mikdârı nush u pend ü keşf-i zamâir ile teshîr ederlerdi. Halîfe bırakmamışlardır.

Sîret ve teslîk cihetiyle dahi kendisine bir şu'be müessisi nazarıyla bakılacak derecede müteceddidînden olduğunu Sâdık Vicdânî Bey **Tomâr**'ında yazmış ise de, kendilerinden herkes istifâde edebilecek bir meslek ta'kîb buyurmamışlardır.

Mürîdlerini halvet ve riyâzet gibi mücâhedât-ı cismâniyye ile yormaz, onların ma'neviyyâtlarını terbiye ve i'lâya kendi teveccüh ve kuvve-i reşâdetini kâfî bulurdu. Hattâ derler imiş ki, "*Mücâhedâtın bir kısmını Kuşadalı kaldırdı, mütebâkîsini de ben ref' ettim.*". Müşârünileyhin bu kabîl şeylerini işitenler, maksad-ı ârîfânelerine nüfûz edemediklerinden sû-i zanlara düşmüşlerdir.

Trablus nâibü's-sultânı merhûm Şemseddîn Paşa ve urefâ-yı muharrirînden Baban-zâde Naîm Bey ve Evranos-zâde Süleymân Sâmî Bey, müşârünileyhin mazhar-ı irfânı olanlardandır. Süleymân Sâmî Bey müşârünileyhin menâkıbını cem' ederek güzel bir eser vücûda getirmiştir. Kerâmâtından bahs olunmuştur.

Elyevm Fâtih Câmi'-i şerîfi imâm vekîli Hâfız Bekir Efendi nakl eyledi:

Hazretin irtihâlinden otuz sene evvel müşârünileyhe Karaman Hamâmı'nda tesâdüf ettim. "*Ya ben seni yıkarım; ya sen beni gasl edersin.*" buyurmuş idi. Bu sözün zuhûr-ı hikmetine müterakkıb oldum. İrtihâlinde beni aradılar; gaslini teklîf ettiler. Otuz sene evvelki sözün mazmûnunu idrâk ettim. Hıdmet-i gasline şitâb ettim. Vücûd-ı şerîfi kuş gibi hafif ve nihâyet derecede zaîf ve gâyet nazîf ve son derece nûrânî ve latîf idi. Ta'zîmât ve tekrîmât ile yıkadım.

Hazret, ufak yapılı, nûr yüzlü, beyâz sakallı idi. Fâtih hazîresinde medfûndur. Türbesi vardır. Mezâr taşındaki yazılar:

"*Hâmil-i emânât-ı Sübhâniyye, câmi'-i makâmât-ı insâniyye, mürebbî-i sâlikân-ı Rahmâniyye el-Hâc Ahmed Amiş el-Halvetî eş-Şa'bânî - kuddise sırrûhû- hazretlerinin rûh-ı şerîfleri için el-Fâtiha.*

20 Şa'bân 1338/(9 Mayıs 1920)"

Rûh-ı pâk-i mürşid-i yektâ Cenâb-ı Ahmed'e
Sâye-i arz-ı ilâhîdir muallâ âşiyân

/111/*Matla'-ı feyz-i velâyetdir o kutbu'l-vâsilîn*
Sırr-ı ferdiyyet olurdu vech-i pâkinden ayân

Râh-ı Şa'bân-ı Velî'de ekmel-i devrân olup
Ehl-i hâle kıble-i irfân idi bir çok zamân

Âh kim yükseldi lâhût muhît-i vahdete
Oldu envâr-ı tecellî-i bekâda bî-nişân

Neşve-bâr oldukça envâr-ı cemâli kalbime
Parlıyor pîşimde eşvâk-ı safâ-yı câvidân

Cezbe-i ***vahdetle Sâmî*** *söyledim târîh-i tâm*
Gitdi gül-zâr-ı cemâle pîr-i efrâd-ı cihân
(كتدى كلزار جماله پير افراد جهان) = 1337 +1 = 1338

YAKOVALI el-HÂC ALİ FİKRİ EFENDİ

Meşâhîr-i ulemâ-yı fihâmdan olup, Kuşadalı hazretlerine yetişen ve mazhar-ı feyzi olan eâzımdandır. Mahdûm-ı mükerremleri Ahmed Şükrü Efendi'den naklen yazıyorum:

"Saraçhâne Medresesi'nde muabbir Ömer Efendi'ye Kuşadalı İbrâhîm Efendi hazretleri gelirler imiş. Pederim de orada bulunduğundan onu istikbâl edenler meyânında bulunmuş ve üns ü muhabbet husûle geldiğinden Azîz hazretleri pederime bir gün hitâben:

"*Ali Efendi! Teheccüde kalkıyor musun?*" diye suâl buyurunca: "*Hayır Efendim. Kalkamıyorum, fakat, sabâh namâzına kalkıyorum.*" cevâbını vermesiyle, "*Ben seni kaldırır isem kalkar mısın?*" diye sormuş; pederim de, "*Maa't-teşekkür efendim.*" demiştir. Önce pederim Ali Efendi nısfu'l-leylde döşeğinin baş ucunda İbrâhîm Efendi'yi görür, "*Ali Efendi! Kalk!*" der. Pederim kalkar, kandili yakar; kapıya koşar, bakar ki, kapı kilitlidir. Sâate bakar, tâm teheccüd zamânıdır. Gider abdest alır, teheccüdü kılar. Bu hâl tevâlî edince azîzin kemâline îmân ederek intisâb eder. İlâ âhiri'l-ömr nisbetini muhâfaza ve teheccüde devâm eyler.

Büyük azîzin âlem-i bekâya intikâlinden sonra âlem-i ma'nâda pederime görünür. "*Muhammed Tevfîk Efendi'nin meclisine müdâvemet et.*" buyurmalarıyla, onun hem-bezm-i sohbeti olur."

Fâtih hocalarından ve meşâyıh-ı Gülşeniyye'den Şehrî Efendi nakl eyledi ki:

"Yakovalı Ali Efendi, belâğat ve fesâhatla ders okutur, mütebahhirîn-i ulemâ-yı İslâmiyye'den idi. Talebesi kesîr idi. Bir gün dersi ilm-i akâid üzerinde sıfat bahsinde iken, talebelerden ba'zıları ilm-i zâhir neş'esiyle halli mümkün olamayacak suâller sorunca, cevâbı ta'lîl ile âdeten birkaç ders ta'tîl edecek râddeye gelmişler iken, tesâdüfen Hammâmî Muhammed Tevfîk Efendi'nin konağına uğruyor. Sohbet sırasında Hammâmî hazretleri, Ali Efendi'de bir durgunluk hisseder. Sebebini sorar: Ali Efendi, Hammâmî'nin o gibi hakâyık-ı ilmiyyede behresine kâni' olmadığından hakîkatı anlatmak istemezse de, ısrârı üzerine mes'eleyi Hammâmî'ye açmış, o da nezdinde bu-

lunan **Fütûhât-ı Mekiyye**'yi açarak o bahisten Hz. Şeyh-i Ekber efendimizin esrâr-ı beyânını okumaya başlar ve hattâ, "*Efendim! Ben belki ibârenin harekelerini yanlış okudum.* /112/ *Siz kâlıb-ı elfâza râgıb olmayınız. Ma'nâya bakalım.*" diyerek sıfat bahsine ait her türlü müşkili mükemmelen halleder. Ali Efendi, bundan pek memnûn kalır. Bir daha meclis-i şerîflerinden ayrılmaz olur."

Büyük azîzin işâreti de bu sırada vâki' olmuş ki, Hammâmî hazretlerinin meclis-i şerîflerine müdâvemet etmişlerdir.

Ali Efendi'nin kemâlât-ı ilmiyyesi çok yüksek idi. Neş'e-i ilim gâlib gelmiş idi. Yine mahdûmu Ahmed Şükrü Efendi nakl eylediler:

"Pederimden işittim: Biz **Arûz-ı Endülüs**'ü okuduk, okuttuk. Bir gün Cevdet Paşa merhûm geldi." *Sizden* **Arûz-ı Hazrec**'*i okumak isterim.*" dedi. Ben de, "*Düşüneyim de yarın öbür gün size cevâb veririm.*" dedim. Azîz-i merhûma gelmiş, hikâye etmiş, o da, "*Okut Ali Efendi.*" demiş. Pederim de okutmuş. Cevdet Paşa bana dedi ki: Pederiniz öyle bir arûz okuttu ki, cıcığını çıkarttı. (*Rahmetu'llâhi aleyh*)

Kabirleri Edirnekapısı hâricinde Hâlebî merhûmun kabri yakınındadır.

"*Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî: Meşâhîr-i ulemâ-yı a'lâm ve efâhim-i esâtize-i kirâmdan üstâdü'l-kül, Mevlânâ el-merhûm Yakovalı el-Hâc Ali el-Fikrî Efendi'nin rûh-ı pür-fütuhuna el-Fâtiha. 22 Cemâziye'l-evvel 1293/(15 Hazîran 1876)*"

Fâtih'te ulûm-ı mürettebeden iki def'a icâzet vermişlerdir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

el-HÂC AHMED ŞÜKRÜ EFENDİ

Müşârünileyh (Ali Fikri Efendi)'nin necl-i necîbidir. 1269/(1853) sene-i mâliyesinde İstanbul'da tevellüt eylemiştir. Tahsîl-i ibtidâîden sonra hıfz-ı Kurân'a başlayıp, Sultân Selîm imâm-ı evveli reîsü'l-kurrâ Hacı İsmâîl Efendi'den muvaffak olduğu gibi, vücûh ve kırâattan da icâze almıştır. Fâtih Câmi'-i şerîfinde derse devâm ile me'zûn olmuş, Arabî, Farisî lisânlarında tahrîr ve tekellüme muktedir bir hâle gelip, edebiyyât-ı Arabiyyede pek ileri gitmiştir.

Henüz çocuk iken pederleriyle birlikte Hammâmî hazretlerinin huzûrunda bulunup, feyz-i nazarlarına mazhar oldular. 1287 târîhinde on sekiz yaşında Fetvâ-hâne'ye devâma başlayıp 1 Temmuz 1304/(13 Temmuz 1888)'te Fetvâ-hâne Reîsü'l-müsevvidîn'i olduktan başka, Mart 1306/(1890)'da başkaca Teftîş-i Mesâhif-i Şerîfe Meclisi a'zalığı, uhdesine tevcîh olunmuştur.

1301/(1885) târîhinden i'tibâren fahrî olarak üç sene kadar Cevdet Paşa merhûmun yanında toplanan meclis kitabetinde îfâ-yı hizmet edip, 24 Temmuz 1314/(5

Ağustos 1898)'te Adliyye Nezâreti Müsteşarlığı'na 11.500 kuruş maâşla ta'yîn ve rütbe-i ilmiyyesi Anadolu Kazâskerliğine terfî' edilerek 1324/(1908) senesine kadar on sene bu hizmeti îfâ etmiştir.

/113/ İ'lân-ı Meşrûtiyeti müteâkib tekâüdünü taleb ederek gûşe-nişîn-i uzlet olmuşlardır. Ders hocaları Üsküdarlı Mezârcı-zâde Hacı Hüsnü Efendi olup, edebiyyat-ı Arabiyyeyi, Bingâzî ulemâsından Şeyh Şitvân Efendi merhûmdan sûret-i husûsiyyede okumuştur. Hammâmî Tevfîk Efendi hazretlerinden sonra Hama Nakîbü'l-Eşrâfı Seyyid Murtazâ Efendi'ye intisâb edip ondan, Tarîkat-ı aliyye-i Kâdiriyye'yi almış, irtihâline kadar bu nisbeti muhâfaza ederek evrâd u ahzâb-ı Kâdiriyye'ye müdâvemet eylemiştir. Tarîk-ı Kâdirîden hilâfet-nâmeleri vardır. Ziyâret-i Haremeyn-i muhteremeyne muvaffak olmuştur.

Müşarünileyh ders okutmak mesleğini ittihaz etmemiş idi. Şehrî Hoca Şevket Efendi merhûmun irtihâlinden sonra talebesi ortada kalınca ulemâ-yı asırdan Tikveşli Hacı Yûsuf Efendi'ye mürâcaat ile ikmâl-i tahsîllerine inâyet buyurmasını ricâ ederler. O da, "*Evlâdlarım! Size ancak Hoca-zâde Ahmed Şükrü Efendi ders okutabilir. Ona mürâcaat ediniz.*" diye tavsiyede bulunur. Onlar da Ahmed Şükrü Efendi'ye mürâcaat ve ricâ ve ısrâr-ı keyfiyyet ederlerse de, adem-i kabûlüne mebnî Tikveşli merhûm derslerine devâm edip ikinci def'a icâzet vermişlerdir.

Dâmâd-ı mükerremi Kâzım Bey, Ahmed Şükrü Efendi'ye, "*Efendim! Niçin ders okutmaktan ibâ eylediniz?*" diye suâlde bulununca, "*Bizim gibi ten-perver ve nâz u naîm ile yumuşak yataklarda yatan insânlar ders okutamazlar. Ders okutmak için bu râhatı terk etmek gerektir. İşte Şevket Efendi merhûm buna bu sebebten dolayı muvaffak olamadı.*" diye söyledikleri nakl edilir.

Ahmed Şükrü Efendi tekâüd olduktan sonra Fâtih civârında Çırçır'da Hacı Hasan Mahallesi'nde kâin hânelerinde ihtiyâr-ı inzivâ eylediler. Hâl-i me'mûriyyette iken kesrette vahdeti bulanlardan idi. Fâtih Câmi'-i şerîfine ikindi namâzına cemâata çıkarlardı. Göztepe'de köşkleri var iken harb-ı umûmî bidâyetinden i'tibâren sayfiyyeye gitmekten ferâğat eylediler.

Ale'l-ekser **Mesnevî**-i şerîf gibi âsâr-ı âliye-i sûfiyyeyi mütâlaaya hasr-ı evkât eylemişlerdi. Son zamânlarında sokağa asâ ile çıkarlardı. Fâtih'te namâz esnâsındaki âsâr-ı haşyetlerini gördüğüm zamân kalbime gelen ra'şe-i azîme günlerce devâm eylemişti.

Uzunca boylu, beyâz ve müdevver sakallı, elâ gözlü, beyâz sîmâlı, bidâyeten gâyet mülahham iken son zamânlarda riyâzât ve ibâdâtın te'sîriyle nehâfet-i vücûdiyyeye mübtelâ olmuş. Bu nehâfet irtihâllerine âmil-i müessir olmuştur.

İrtihâlleri 12 Zilhicce 1342 ve 15 Temmuz 1340/(1924) Salı gecesi sâat yarımdadır. Na'ş-ı şerîflerini Şeyh Hacı Fâik Efendi gasl edip, cenâzeleri ihtirâmât-ı fâika ile Fâtih Câmi'-i şerîfine nakl ve cenâze namâzı cemâat-ı kübrâ ile edâ olunarak, Edirnekapısı hâricinde peder-i ekremlerinin kabri ittisâlinde ihzâr olunan kabre defn olunmuşlardır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

/114/*Âlim ü fâzıl idi Hazret-i Ahmed Şükrü*
Ârif ü kâmil idi Hazret-i Ahmed Şükrü

Fıkh u fetvâ vü tasavvufda ser-efrâz oldu
İlm ile âmil idi Hazret-i Ahmed Şükrü

Vâkıf-ı ilm-i ledün sâhib-i tertîb idi o
Uzlete mâil idi Hazret-i Ahmed Şükrü

Ona târîh-i visâl oldu ***Fuyûz-ı tâmme***
Vuslata nâil idi Hazret-i Ahmed Şükrü
(فيوض تامه)

MUHAMMED RÂŞİD EFENDİ

Sultân Abdülhamîd-i sânînin imâm-ı evveli idi. Hammâmî Muhammed Tevfîk Efendi hazretlerinin nâil-i feyzi olan eâzımdandır. Hâfız-ı kurrâ idi. Bidâyeten Zeyrek Mektebi'nin muallimi olup, çok hâfız yetiştirmiştir. Pek âşık, sâdık, mübârek bir zât idi. Ya'kûb Hân hazretleri kendilerini zikre me'zûn kılmış idi. Erenköy'de köşklerinde yârân u ihvân cem' oldukça rûhâniyyetli âlemler olurdu.

Beyâz sakallı, esmerü'l-levn, melîhü'l-vech, uzun boylu idi. Rumeli Kazâskerliği pâyesini hâiz idi. Eyüpsultân'da Kırkmerdiven civârında medfûndur. Ulemâdan Kazâsker Muhyiddîn Efendi merhûmdan mazhar-ı feyz-i ilm olmuşlardı. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

İSMÂİL HAKKI EFENDİ

Mustafa Bey ve Ya'kûb Hân ve Kâmil Efendi hazerâtının hem-bezm-i sohbeti olmuş ve ilm-i tasavvufta ve şiddet-i riyâzet vü mücâhededeki mesleği i'tibârıyla beyne'l-ihvân "Kutub" lakabıyla tesmiye olunmuştu.

1268/(1852) senesinde İstanbul'da dünyâya revnak veren, hıfzı ve kırâati müşârünileyh Hâfız Muhammed Râşid Efendi'dendir. Ya'kûb Hân müntesiblerinden Der-

siâm Ürgüplü Hoca Kâmil Efendi'nin[76] Beyâzid Câmi'-i şerîfinde dersine devâm ile ahz-ı icâzet eylemiş ve Râşid Efendi, Hünkar İmâmı oldukta onun yerine Zeyrek Câmi'-i şerîfine imâm ve mektebe muallim olmuştu. Bi'l-âhare Vâlide Sultân'a imâm olup, İmâm-ı evvel-i pâdişâhî Yûsuf Efendi'nin irtihâlinde Râşid Efendi, İmâm-ı evvel olmasıyla Hâfız İsmâîl Hakkı Efendi imam-ı sânî ve Râşid Efendi'nin irtihâlinde imâm-ı evvel olmuştur.

Rütbe-i ilmiyyesi Kazâskerliğe irtikâ etmişti. Abdülhamîd-i sânînin hâl'inde imâmet hizmeti âhâra tefvîz olununca Nişântaşı'nda Çiftebakkal'da Bayır Sokağı'nda kâin konaklarında ihtiyâr-ı inzivâ eylediler.

Yedirmeye, içirmeye, hakkânî sohbet etmeye mâil, dervîş-meşreb fevka'l-âde müttakî, mutasavvıf, allâme-i dehr idi. Kısa boylu, kır ve uzunca sakallı, pek melîhü'l-vech, insân güzeli idi.

Bir gece Üsküdar'da Vâlide Dergâhı'nda meclis-i zikirde cezbe-dâr olmuşlardı. O gece tâ-be-sabâh husûle gelen zevk-ı Bâtınî el-ân hâtıra-pîrâ-yı fakîrânemdir. Sinn-i şerîfleri altmış üçe resîde olduğu **/115/** bir çağda 1331 sene-i arabiyyesi, 1329/(1913) sene-i rûmiyyesi şehr-i Şubatında bir Cuma günü seretân-ı mi'deden irtihâl-i dâr-ı naîm eyledi. Cenâzeleri cemm-i gafîr ile kaldırılıp, Beşiktaş'ta Yahya Efendi, Dergâh-ı şerîfine nakl ve hazîrede defn olundu. (*Rahmetu'llâhi aleyh, kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH HACI HALÎL ÂKİF EFENDİ

Ankara'da neşr-i feyz eylemiş meşâyih-ı kirâm-ı Şa'bâniyye'dendir. Şeyhi Seyyid Efendi nâm zâttır. Âlim, ârif, mücâhit bir zât-ı kerîmü's-sıfât idi. Ankara'da bir mescidi ihyâ ile orada cem'iyyet-i zikr teşkîl ederdi. Dervişleriyle maan Haremeyn-i muhteremeyni ziyâret emeliyle İstanbul'a gelip, buradan ol cânib-i âlîye azîmet etmiş ve memleketine İzmir tarîkıyla avdet etmiştir. Sinnen elliyedi, ellisekiz râddesinde iken 1312/(1894-95) senesinde orada azm-i âlem-i bekâ eyledi. (*Kuddise sırruhû*)

MUALLİM KÂZIM BEY

Bâlâda tercüme-i hâlini yazdığım Ahmed Şükrü Efendi hazretlerinin dâmâd-ı muhteremleri ve müşârünileyh Şeyh Hacı Halîl Âkif Efendi'nin nâil-i feyzidir. Pederi İşkodralı Mustafa Bey'dir. İstanbul'da Edirnekapısı Mezâristânı'nda medfûndur.

76. Şeyh Behcet Efendi pederimiz, Fâtih dersiâmlarından ders vekîli Hâlis Efendi merhûmun talebesi olduğunu söylediler.

Kâzım Bey 11 Zi'l-hicce 1288/(20 Şubat 1872) târîhinde İstanbul'da Fethiye'de Draman Mahallesi'nde doğmuş, Hâfız Paşa Mekteb-i İbtidâîsi'nde ve Fâtih Rüşdî-i Askerîsi'nde ve Dârüşşafaka'da ikmâl-i tahsîl ile 1308/(1890-91)'de neş'et ederek Telgraf Posta Muhâsebe Kalemi'ne ve bi'l-âhare **Mûsikî Istılâhâtı** nâm eseri te'lîfinden dolayı Mûsîka-i Humâyûn'a çırâğ edilmiş, birbuçuk sene sonra 1311/(1893-94)'de Maârif Nezâreti'nde Meclis-i Kebîr-i Maârif huzûrunda bi'l-imtihân Ankara İ'dâdîsi Türkçe Usûl Defteri ve Coğrafya muallimliklerine ta'yîn olunmuştur. İşte bu sırada azîz-i müşârünileyhe intisâb ve ikinci esmâya kadar feyz-yâb olmuştur. Dokuzbuçuk ay sonra 1312/(1894-95)'de İstanbul'da Topkapı Rüşdîsi Fârisî ve riyâzî muallimliklerine ta'yîn ve Mercân riyâzî muallimliği de uhdesine tevcîh olundu. Maârif Mektûbî ve Sicil Kalemlerinde de hizmeti sebk ederek mümeyyizliğe irtikâ eyledi. Sonra Maârif müfettişi oldu. Ba'de'l-Meşrûtiyye İstanbul, Kabataş, Üsküdar Bezm-i Âlem zükûr ve inâs sultânîlerinde mûsikî tedrîsâtıyla îfâ-yı vazîfe eylemiştir. 1312/(1894-95)'de Ahmed Şükrü Efendi'ye dâmâd oldular. Mûsikî intisâbları, meşhûr âlim Mevlevî Zekâî Dede Efendi merhûmdandır.

Kâzım Beyefendi buyuruyorlar ki:

"Âvân-ı sabâvetimde tahmînen oniki yaşlarında iken büyük pederimle Küçükmustafapaşa'da kibâr-ı meşâyıh-ı Rufâiyye'den Karasarıklı İbrâhîm Efendi Dergâhı'na giderdik. O zamân dergâhın şeyhi Ali Efendi idi. Teberrüken arâkıyye giydim. Mektebde tahsîlim hengâmında, tâ ki mûsikî sınıfına gelinceye kadar kendimin mûsikî ile alâka-dâr olduğumu bilmezdim. Hocam merhûmdan gördüğüm kemâlâta hayrân olarak ilm-i mûsikî ameliyyâtıyla iştigâl etmekte iken dîğer taraftan tahsîl-i ilm ü fendeki terakkiyyâtın ilcââtı hasebiyle hoca merhûmdan mûsikînin **/116/** dahi elbette ibtinâ eylediği esâsât u nazariyyât hakkında eslâfın yazmış oldukları âsârdan su-âl-cevâb ederek, kendilerinden şifâhen ahz-ı ma'lûmât etmekle berâber kevserî edvârı, Safiyyüddîn Abdülmü'min'in vücûda getirdiği dîğer bir edvâr ile Yenikapı Mevlevîhânesi kütüphânesindeki Şeyh Abdülbâkî Dede merhûmun yazdığı dîğer bir edvâr, üstâd-ı merhûm tarafından nazar-ı ıttılâıma vaz' edilmiştir. Bunun üzerine 1305/(1887-88) târîhinden i'tibâren gerek hocamdan öğrendiğim, gerek mezkûr edvârdan gördüğüm hakâyık u dakâyık-ı mûsikıyyeyi yazmak sûretiyle, **Hayâtü'l-Ervâh** nâmında bir eser-i mûsikî te'lîf ettim. **Mûsikî Istılâhâtı** nâm eser-i dîger, şark u garb mûsikîlerinin nazariyyâtından bâhis mûsikî nazariyyâtı, bir de her iki mûsikînin yarım perdeleri hakkında dîğer bir risâle-i matbûam vardır.

Mûsikînin her şu'besinde, ya'nî ilâhiyyât, beste, şarkı gibi âsâr-ı cedîde vücûda getirmek sûretiyle beste-kârlığa ihtimâm ettim. Fakat ekser mûsikî-şinâsânın bulunduğu tarzda mecâlis-i tarabdan tevakkî etmek sûretiyle kendilerinden mehcûr oldum.

Bu münâsebetle zamânımızda bulunan mûsikî-şinâsânın çoğu nâm-ı fakîrânemi işitmek sûretiyle bilirler. Son zamânlarda gerek esâtize-i kudsiyyenin vücûda getirip, bi'l-âhare kevn-i nâ-bûd olan gerek hıfz ve kırâat edenleri hemân pek nâdir kalan ve durak denilen bestelerden beş-altı kadarını vücûda getirdim. Tâhir Ağa Dergâhı'na mülâzemetim ve orada hâsıl ettiğim neş'enin buna çok te'sîri olmuştu. O besteler meyânında hüseynî, hüzzâm, uşşâk, evc, beyâtî arabân, araz-bâr gibi makâmâttan bir hayli ilâhiyyât ve şarkı vardır. Bunlardan başka Musullu Hâfız Osmân Dede merhûmun iki sene mütemâdiyen vâki' olan ilhâh u ibrâmı üzerine 1316/(1898) târihinde sultânî-yegâh makâmından bir de âyîn-i şerîf besteleyerek âlem-i semâ'-ı Mevlevîye yâdigâr eyledim."

Hulâsa-i kelâm Kâzım Bey gül-şen-i Şa'bânî'de perveriş-yâb-ı feyz u kemâl olmuş bir andelîb-i hoş-elhândır. Bu münâsebetle kadrini takdîren tercüme-i hâlini yazmağa gayret-kâr oldum. (*Tavvela'llâhu ömrehû ve zâda'llâhu feyzehû*)

/117/ KARASARIKLI İBRÂHÎM EFENDİ

Kuşadalı hazretlerine yetişmiş bir şeyh-i âlî-kadrdir. İzzet Efendi merhûmla da hem-bezm olarak bi'l-âhare Eyüp'te Bahâriye civârında Taşlıburun Dergâhı şeyhi Süleymân Efendi'den Tarîk-ı Sa'diyye'den müstahlef olmuştur. Müddet-i medîde Mâliye Nezâreti'nde kitâbette bulunmuştur. Bi'l-âhare ihtiyâr-ı takâüd eyledi.

Beyâz sakallı, beyâz yüzlü, uzunca boylu olup, siyâh cübbe giyer, beyâz arâkıye üzerine siyâh sarık sarardı. Her gören meclûb ve meczûb-ı hüsnü olurdu. Sevdiği meşâyıhın dergâhlarına giderdi. Herhangi bir meclis-i zikirde bulunsa orada derhâl neş'e-i zevk, rûhâniyyet zuhûra gelirdi. Esnâ-i zikirde kendilerine hâl galebe eylediğinden şiddetli sayhalar vurarak kendini yerlere atardı. Bu hâl herkeste haşyet vücûda getirirdi. Husûsuyla Hz. Sünbül Hânkâhı'nda semâ'-hânede tahtanın üzerinde kendini oradan oraya kaldırır atardı. "*Meded Yâ Nebiyya'llâh!*" diye sayha ederdi. Bu sebeble "Sayha-zen İbrâhîm Efendi" diye şöhreti vardır.

Kendileriyle çok zamân müşerref oldum. Fakîre tarîk-ı Şa'bânî'den **Vird-i Yahyâ** kırâatına me'zûniyyet vermişti. Salavât-ı şerîfeyi huzûr ile okumayı tavsiye ederdi. Bir gün hasbihâl sırasında buyurdular ki:

Hânkâh-ı Hz. Sünbül'de bir cem'iyyette dûçâr-ı cezbe oldum. "*Aman! Yâ Muhammed!*" diye kendimi yere attım. Gaşy oldum. Bu esnâda sırr-ı rûhâniyyetime dediler ki:

"*Muhammed senin ağzının kaşığı mı ikide bir o ism-i mübâreki yâd ile hareket ediyorsun. Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de ta'zîmen,* "Yâ Eyyühe'n-Nebî! Yâ Eyyühe'r-Re-

sûl!" *buyuruyor. İsm-i Nebî'yi erbâb-ı kemâl ü edeb doğrudan doğruya zikr etmezler. Senin* "Yâ Muhammed!" *diye sayha edişin küstâhlıktır; edebini takın.*

Bu tevbîh ve irşâd-ı Ma'nevî fakîrde öyle bir te'sîr-i azîm husûle getirdi ki, bir daha o yolda sayha etmemeğe azm ettim. Bu sebeble "Aman Yâ Nebiyya'llâh!" *benim virdim oldu. Evlâdım siz de bu hâlimden ibret-bîn olunuz.*"

Şehzâdebaşı civârında Bozdoğan Kemeri civârında bir hânede sâkin idi. Son zamânlarında halktan inkıtâ' eyledi. Hâlden hâle dûçâr oldu. Te'sîr-i cezbe ile kendini merdiven sahanlığının parmaklığına salb etmek sûretiyle cânını cânânına teslîm eyledi. Mazhar-ı zevk-i tâm oldu. Mezkûr dergâhta defîn-i hâk-i gufrândır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Halîm, selîm, gül yüzlü, pâk özlü, tatlı sözlü idi.

/118/ ŞEYH MUSTAFA ZEKÂÎ EFENDİ

"Zekâî" nâmıyla şöhret bulan bir zât-ı âlî-kadr, âlim, ârif, şâir bir mürşid-i dil-âgâhtır. Üsküdar'da dünyâya gelmişlerdir. Pederleri Üsküdar Muhâfızı, mîr-i mîrândan Bursa Yenişehirli Hacı İbrâhîm Bey'dir.

Mustafa Zekâî Efendi, ibtidâî tahsîlden sonra makâsıd-ı ulûmu da elde ederek seyâhata çıkmış, Simav kasabasına uğradığı sırada mazanna-i kirâmdan ve meşâyıh-ı ızâmdan el-Hâc Hasan Efendi'ye mülâkî olup, ona intisâb ederek hayli zamân hizmetinde bulunarak terbiye-i tarîkat görmüştür.

Hasan Efendi iki koldan Karabaş-ı Velî hazretlerine merbûttur. Biri: Karabaş-ı Velî, Şeyh Hüseyin Efendi, Şeyh Şa'bân Efendi, Şeyh Simavlı Mahmûd Efendi, Şeyh Hacı Hasan Efendi olup, dîğeri: Karabaş-ı Velî, Hz. Nasûhî, Şeyh Abdullâh-ı Rüşdü, Şeyh Alâeddîn b. Hz. Nasûhî, Kastamonulu Şeyh Abdullâh Efendi, Şeyh Hacı Hasan Efendi.

Nasûhî-zâde Seyyid Kerâmeddîn Efendi buyururlar:

Zekâî hazretleri, Üsküdar'da Doğancılar civârında Hacı Ahmed Paşa Kadınlar Hamâmı karşısında bir evde sâkin imiş. Bir hayli zamân seyâhat ederek avdet eylemiştir. Avdetinde ailesi tanıyamadıklarından kabûlde tereddüt göstermişler ise de bi'l-âhare anlaşıldığından ailesiyle hem-dem olmuştur. O sırada bir Cuma günü Hânkâh-ı Hz. Pîr-i Nasûhî'ye gelip, zikru'llâhtan sonra kahve ocağına çekilip ol zamân Şeyh bulunan Seyyid Fazlullâh Efendi hazretlerine intizâr eylemişler. Mülâkî olduklarında ârzû-yı ma'nevî vukûuyla ona intisâb etmiş ve huzûr-ı şeyhte bir kere oturma-

yıp dâimâ kâimen isbât-ı vücûd eylediği hâlde on beş sene hıdmet-i aliyyelerinde bulundular. Esnâ-yı hıdmette Hankah'ta müezzinlik ve zâkirlik vazîfesi îfâ eder imiş.

Bir kadına borcu olduğundan Zekâî Efendi'yi râhatsız eder olduğundan bir Cuma günü kadın Hânkâh-ı Nasûhî'ye gelerek beklemiş. Zekâî Efendi mahfilden aşağıya inerken kadını görünce fevka'l-âde mükedder olup, Hz. Pîr'in rûhâniyyet-i aliyyelerinden istimdâd etmiş. Esnâ-yı zikirde bir zât zuhûr edip, kadının matlûbu mikdâr akçeyi müşârünileyhe vermiş. O da kadına borcunu tesviye eylemiş ve kadına hitâben, "*Ben bugün Hz. Pîr'den feyz talebinde bulunacak idim, senin hücûmun mânî' oldu. Beni Hz. Pîr'den dilendirdin. Onlar dirîğ buyurmadılar. Parayı al da git.*" demiş.

Şeyhinin irtihâliyle Simâvî Şeyh Hacı Hasan Efendi hazretlerinden tekmîl-i tarîkat eylemiştir. Hasan Simâvî'nin şeyhi de Kastamonulu Abdullâh Efendi hazretleridir. Bir de Çelebi Alâeddîn Efendi hazretlerinin halîfesidir. Şu hâlde bir taraftan Fazlullâh Efendi, dîğer taraftan Abdullâh Efendi hazarâtından ahz-ı feyz etmiştir.

"*Makâm-ı evliyâdır menba'-ı feyz fütûhudur.*" medhiyyesi onundur.

/119/ Yenikapı Mevlevîhânesi şeyh vekîli Sâdık Dede Efendi'ye kerîmelerini tezvic buyurdular. 1210/(1795-96) târîhinde İstanbul'a avdet buyurup, o sırada Topkapı civârında Kürkçübaşı Ahmed Şemseddîn Mahallesi'ndeki Pîr Ümmî Sinân Dergâhı meşîhatına ta'yîn olundular. (Tarîk-ı Sinânî'den şeyhi Seyyid Süleymân Efendi'dir. Onun şeyhi Hasan, onun şeyhi Muslih, onun şeyhi Hüsâm, onun şeyhi Ced Hasan Efendi'dir.)

Bu dergâhta şeyh olan zât Ümmî Sinân ahfâdından allâme-i zamân Hasan Efendi merhûm idi. Hz. Zekâî on yedi seneden ziyâde bir zamân meşgûl bi-zikri'llâh ve terbiye-i ibâdu'llâh olup, enfâs-ı ma'dûde-i hayâtlarını tekmîl eylediklerinde na'ş-ı mağfiret-nakışları dergâh-ı şerîf hazîresine defn olunmuştur ki, 1227/(1812) senesine müsâdiftir

Hû ile ârif Zekâî azm-i lâhût eyledi
(هو ایله عارف ذکائی عزم لاهوت ایلدی)

târîh-i intikâlidir. Mezârtaşındaki kitâbe:

"*Ârif-i bi'llâh, mürşid-i âgâh, Şeyhü'l-kâmil, el-âlimü'l-âmil el-müteşerriu'l-mükemmil eş-Şeyh Mustafa Zekâî el-Halvetî eş-Şa'bânî el-Üsküdâr. Kaddese sırruhu'l-Bârî, 1227.*"

Gâyet rûhâniyyetli bir ziyâret-gâhtır.

Matbû' ve müretteb dîvânı olduğu gibi Hz. Nasûhî'nin **Risâle-i Velediyye**'si üzerine şerhi vardır. Hatt-ı destiyle bir takım âsâr ve resâili bir arada yazıp, teksîr-i nes-

hına hizmet etmiş böyle bir kitabını gördüm. 1186/(1772)'da yazmış. Demek ki irtihâlinden kırk sene evvel bunu yazmıştır. Yarısı görüldü. Âşık-ı esrâr-ı maârif oldukları o eserin yarısından nümâyândır. Cidden ve hakîkaten eâzım-ı ricâl-i tarîkattandır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Eş'ârından:

Zekâî bu mirâyâda gören oldur görünen de
Mezâhir kesretiyle vahdet-i Zâta halel gelmez

* * *

Gehî cûş eyleyüp deryâ-yı bî-pâyân olur gönlüm
Gehî bir katre içre gizlenüp pinhân olur gönlüm

* * *

Bi-hamdi'llâh müyesser oldu vuslat bezm-i cânâna
Sivâ hubbu gidüp dilden irişdim kurb-ı Rahmân'a

*Rumûz-ı **'alleme'l-esmâ**'ya mazhardır bu gün sırrım*[77]
Cülûs itdim hezârân izz ile taht-ı Süleymân'a

Libâs-ı köhne-i tenden vücûdum eyledim ârî
Giyüp bir hil'at-ı zîbâ şehen-şâh oldum ekvâna

Münevverdir gönül nûr-ı hüviyyetden ki hikmetle
İfâza eyledi şems-i hakîkat ayn-ı a'yâna

Ledün ilmin kitâbu'llâh-ı nâtıkdan taallüm kıl
O bir sırr-ı ilâhîdir yazılmaz levh-i imkâna

***Zekâî** fazl-ı Hak'la çeşm-i cânı rûşenâ kıldım*
Sürüp rû-yı siyâhım hâk-pâ-yı Şeyh Şa'bân'a

* * *

Ham itdi kaddimi bâr-ı günâhım Yâ Rasûla'llâh
Hacîl itdi beni rû-yı siyâhım Yâ Rasûla'llâh

Hevâ vâdîlerinde hâke düşdüm dest-gîrim ol
Garîb ü bî-kesim yokdur penâhım Yâ Rasûla'llâh

77. (. وَعَلَّمَ آدَمَ الأَسْمَاءَ كُلَّهَا) "Allah bütün isimleri Âdem'e öğretti..." 2. Bakara sûresi, 31. (H)

Derûnumda yanar hecr ü firâkın âteş-i dâim
N'ola eflâke çıksa dûd-ı âhım Yâ Rasûla'llâh

Eğerçi mücrim isem bende-i nâçîz-i dergâhım
Seni tasdîkime hakdır güvâhım Yâ Rasûla'llâh

Türâb-ı makdeminle çeşm-i cânım rûşenâ ancak
Muallâ âsitânın kıble-gâhım Yâ Rasûla'llâh

Cebîn-i zâtını Esmâ-i Hüsnâ hulkunu Kur'ân
Hakâyık kânısın yok iştibâhım Yâ Rasûla'llâh

/120/*Gözü pür-eşk-i hasretdir* **Zekâî** *dem-be-dem ağlama*
N'olur âyâ diyü hâl-i tebâhım Yâ Rasûla'llâh

Şeyh Hasan Azîz Efendi: (Zekâî Efendi'nin) kabirlerinin yanındaki medfende medfûn olan zât, Hz. Zekâî'nin mahdûmu Hasan Azîz Efendi hazretleridir. Târîh-i irtihâli 1252/(1836-37)'dir. Kalb-i mübâreki dâimâ zikirle meşgûl olmakla, yanındakiler zikr-i kalbîsinden haber-dâr olurlarmış. Şeyh Behcet Efendi naklen söyledi.

Şeyh Mustafa Zekî Efendi: Hasan Azîz Efendi-zâdedir. Pederinin yanında medfûndur. Mezâr taşında: *"Nâhic-i menâhic-i kudsiyye, metâlibü'l-kutbiyye, câiz-i meâric-i makâsıd-ı kudsiyye, hâiz-i maârif-i zü'n-nefs-i zekiyye Zekâî Efendi-zâde eş-Şeyh Hasan Efendi necl-i necîbi es-Seyyid Mustafa Zekî Efendi. 1284*/(1867-68) " yazılıdır.

Şeyh İbrâhîm Efendi: Müşârünileyhin mahdûmudur. O da pederinin yanında medfûndur. Hoş sohbet, edîb, kâmil, ârif bir zât idi.

Şeyh Mustafa Aczî Ağa: Bu zât-ı muhterem 1200 sene-i hicriyyesinden (1786) sonra Edremit'te dünyâya gelip, neş'eti yine oradadır. Ricâl-i sûfiyyedendir. Pederi Edremit ahâlîsi derebeylerinden Mürîd-zâde Muhammed Ağa'dır. Mebâdî-i ulûmu Edremit'te tahsîl ederek, evvel emirde tarîkata muhabbeti husûle gelmekle o sırada Biga civârında Bayramiç'te meşâyıh-ı Kâdiriyye'den Dombay-zâde Şeyh Ali Efendi'ye mülâkî olmuş ve hayli zamân bu sâyede neş'e-i ma'nevîyyesini artırmıştır.

Pederi Muhammed Ağa, Hüsrev Paşa merhûmun Kaptan-ı deryâlığı zamânında Kütahya'ya nefy ile orada şehîd edildi. Mustafa Aczî Ağa süvârîlik ve nişâncılıkta mahâret sâhibi olarak bir müddet pederinin yerine derebeylik etmiş imiş. Fakat şeyhi Ali Efendi onu bu vartadan çekip kurtarmış ve bi'l-âhare Midilli'de şeyhine mülâkî olarak birlikte İstanbul'a gelip, feyz u irfânı şöhret-gîr-i âlem olan meşâyıh-ı

ızâm-ı Şa'bânîyye'den Kuşadalı İbrâhîm Efendi hazretlerinin şeref-i sohbetine erişip mazhar-ı kemâl olmuştur.

Mustafa Aczî Ağa, zâhirde ümmî olup, fakat bu hâlde iken âlim-i mütebahhir sırasında görünmüştür. Bi'l-âhare şöhreti şâyi' oldu. Kendisini sohbet şeyhi ittihâz edenler çoğaldı. Pederlerinden servet-i dünyâ nâmına bir şey kalmadığından emr-i maîşette muzâyaka içinde kaldığı mervîdir.

Aşkı gâlib idi. Lisân-ı hikmet-beyânından hikemî, tasavvufî manzûmeler zuhûr eyledi. 1283/(1866-67) senesinde irtihâl-i dâr-ı bekâ eyledi. Medfeni Edremit'te depo civârında Karayer nâm mahaldedir.

Müretteb dîvânı ve ehadiyyet, vâhidiyyet mertebelerine dâir bir risâle-i mu'teberesi vardır. Bir de Hz. Mısrî'nin, "*Her neye baksa gözün bil sırr-ı Sübhân andadır*" gazeline ârîfâne bir sûrette yazılmış şerhi vardır. Her üç nüsha bir arada tab' olunmuştur.

Eş'ârından:

Hayât-ı câvidânî neydüğin şeyhden suâl itdim
Ölümden evvel ölmekdir didikde intikâl itdim

* * *

/121/*Emîn olma gel ey dil mekr-i Hak'dan*
Celâl-i satvetinden ictinâb it

Kişi başdan çıkar dilden durakdan
Edeb gözle dehânım sedd-i bâb it

* * *

Gel ey dil mürg-veş pervâz idüp nefs ü hevâdan geç
Seni sayd itmeden bâz-ı ecel dâr-ı fenâdan geç

* * *

Bulmayan mahv-ı vücûdu **Acziyâ** *dervîş değil*
Varlığın **lâ** *eyleyüp* **illâ**'*yı bulmakdır hüner*

* * *

Tabîbâ derd-i aşkı âşık-ı bîmâr olandan sor
Zülâlin iştiyâkın neş'e-i hun-hâr olandan sor
Ne şundan sor ne bundan sor leb-i esrâr-ı dîdârı
Velî **Aczî** *visâl-i Yâr ile i'mâr olandan sor*

* * *

Murğ-ı lâhûtuz şehâ murğ u hevâdan geçmişiz
Âşık-ı perrendeyiz biz mâ-sivâdan geçmişiz

Nefy ü isbâtdan ibâret kesret ü vahdet hemân
Zâtı tecrîd eyleyüp her mâcerâdan geçmişiz

Yokluğa irdik vücûd varlığını kıldık hebâ
Olduk esbâbdan rehâ fakr u gınâdan geçmişiz

Âsyâbın çarhını döndürdük **Aczî** *bir zamân*
Âb-ı nâbîz hâliyen hep ibtilâdan geçmişiz

* * *

Hamdü li'llâh bende-i âl-i abâyız **Acziyâ**
Pertev-i nûr-ı Muhammed Mustafâ'dır gönlümüz

* * *

Âşık-ı vîrâneyiz vîrânedir âbâdımız
Böyle ta'lîm-i fenâ itdi bize üstâdımız

* * *

Bakaydın çeşm-i uşşâk ile bir dem rû-yı Leylâ'ya
Bilirdin sen de Mecnûn'u niçün düşmüşdü sahrâya

Nedir bülbüllerin virdi seherler zikr ider verdi
Ne vechin ânnu gördü bakan mir'ât-ı esmâya

Özündür sırr-ı Settârî sözündür dürr-i şehvârî
Özün bil ârif ol **Aczî** *sözün sarf itme ehvâya*

Ehadiyyet-Vâhidiyyet Risâlesi'nden:

"Allâh sübhânehû ve teâlâ hazretleri bir mü'min bendesini tabakât-ı velâyet-i hâssa ehline eriştirip, ilhâk buyurmak murâd ettikte evvel emirde o bendesinin gönlüne sıfat-ı irâdetiyle tecellî buyurur. O bendenin gönlünde muhabbet-i Mevlâ zuhûr eyler. Gitdikçe mütezâyid bir vaz' alır. Onu nihâyet bî-karâr eyler. Taleb-i Hak derdine düşürür. Bu makâmda buyururlar ki: Bu âlem-i hilkatten bir kimse bir şey'in vücûdunu talep etse ibtidâ onu ister, sonra bulur. Lâkin taleb-i Hak bunun aksinedir. İbtidâ Hakk'ı bulup, sonra tâlib olur. Onun için muhabbet-i Mevlâ takaddüm eder. Tâlibin talebi ve muhabbeti muahhardır. Nitekim, (يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ)[78] buyurul-

78. "... Allah onları sever, onlar da Allah'ı sever..." 5. Mâide sûresi, 54.

ması bu hikmete müstenittir. Her kimde ki, muhabbet-i ila'llâh var ise mahbûb-ı Hudâ'dır."

Hz. Mısrî'nin gazelinin şerhinden:

Her neye baksan gözün bil sırr-ı Sübhân andadır

"Her neye ya'nî her şey'e, '*baksa gözün*', ya'nî çeşm-i zâhirin taalluk ettiği taayyünât, suver-i ayniyye-i mütenevviâtta, sırr-ı Sübhân andadır: Ya'nî bir sır vardır ki, ona sırr-ı ezel derler. İlm-i ezel-i Sübhânî'de hakâyık mümkünâtın isti'dâd ile kâbil oldukları keyfiyyeti temennî edip, ol hâl üzere bu âlem-i ayna gelip, her birisinin ahvâl-i mütenevviât ile mütekeyyif ve mütelevvin olduklarıdır. Bu hakâyıka, a'yân-ı sâbite diyorlar ki, onlar şuûn-ı zâtiyyedir.

Eğer hakîkat-ı vücûdun şuûn-ı zâtiyyeye ittisâlini i'tibâr eylersen ona mertebe-i rubûbiyye derler." (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

TARÎKAT-I ALİYYE-İ BEKRİYYE-İ ŞA'BÂNİYYE

/122/ ŞEYH MUSTAFA el-BEKRÎ HAZRETLERİ

Müessisi, es-Seyyid eş-Şeyh Mustafa el-Bekrî es-Sıddîkî hazretleridir. Sâhibü'l-ahvâl ve'l-kerâmât, kutbu'l-vücûd bir zât-ı âlî-kadrdir. Bu zât-ı ekremîn delâletiyle tarîkat-ı aliyye-i Şa'bânîyye Sûriye, Mısır, Hicâz, Yemen, Trablusgarb, Tûnus, Cezâyir ve Fas'a kadar intişâr etmiştir. Müşârünileyh, Sıddîkıyyü'n-nesebdir. Sâhibü'l-avârif ve'l-maâriftir. Te'lîfât-ı kesîresi vardır. Pederleri Kemâleddîn, onun pederi Ali, onun pederi Kemâleddîn, onun pederi Abdülkâdir Muhyiddîn es-Sıddikî ed-Dimeşkî el-Bekrîdir. (*Kaddesa'llâhu esrârahüm*)

Târîh-i Cebertî'nin beyânına göre, 1099 senesi şehr-i Zilkâde'sinde (Eylül 1688) Kuds-i şerîfte zînet-sâz-ı âlem-i şuhûd olmuştur. Henüz altı aylık iken peder-i muhteremleri irtihâl eylediğinden amcası oğlu Ahmed b. Kemâleddîn b. Abdülkâdir Sıddîkî hazretlerinin Şam'da Hastahâne-i Nûrî kurbundaki hânesinde müşârünileyhin taht-ı vesâyetinde perveriş-yâb-ı kemâl oldu. Zamân-ı tahsîlin hulûlunda mebâdî-i ulûmu tahsîle bed' ile Şeyh Abdurrahmân b. Muhyiddîn es-Sülemî - ki "Mücellid" nâmıyla meşhûrdur - ile Şeyh Muhammed b. Mevâhibü'l-Ḥanbelî'den tederrüs ve Şeyh Muhammed b. İbrâhîm ed-Deldekçi (الدلدكجى) ile müzâkere etti. Bu esnâda istiârât ve **Şerh-i İsâm**'ı okuduğu gibi Hâfız İbn-i Hacer'in **Sahîhu Buhârî Şerhi**'ni kırâat eyledi.

Ba'dehû Molla İlyâs'tan da ahz-ı ilm ettiği gibi üstâd-ı ekrem ve şeyh-i mükerrem Abdülganî-i Nablusî'nin meclisinde isbât-ı vücûd etti. Cevher-i isti'dâd u kâbiliyeti hasebiyle az vakitte makâsıd-ı ulûmu da elde ederek ilm-i Tefsîr ve Hadîs'te müteferrid oldu. Abdülganî-i Nablusî'den Hz. Şeyh-i Ekber'in **Tedbîrât-ı İlâhiyye**'sini ve **Fusûs**'unu ve **Ankâ-i Magrib**'ini ve **Fütûhât-ı Mekkiyye**'nin müteferrik ma-

hallerini okudu. Fıkıhtan da hisse-dâr-ı feyz oldu. Bu arada cezebât-ı aşk-ı ilâhînin zuhûru hasebiyle ilm-i bâtından feyz almak sırası geldiğinden meşâyıh-ı Halvetiyye'den Şeyh Abdüllatîf Halebî b. Hüsâmeddîn Halebî-i Halvetî'den feyz aldı. Esmâyı telakkun ve isim ile müsemmâ beynindeki farkın ehemmiyetini tefattun eyledi. Bu zât Haleblidir.

Sinni kemâle gelince tahsîl-i ulûma koyularak Tefsîr, Hadîs ve Fıkıh'ta müteferridler sırasına geçti. Haremeyn-i muhteremeyni ziyâret eyledi. Mısır'a gelerek, tercüme-i hâli âtîde yazılacak olan ve "Mısrî Hacı Baba" diye şöhret bulan Şeyh Mustafa el-Edirnevî'ye mülâkî olup, 1103 sene-i hicriyyesinde (1691-92) ona intisâb eyledi. Câmiu'l-Celâd'da erbaîn çıkardı. Seyr ü sülûkunu ikmâle muvaffak olarak hilâfetle kâm-yâb oldu. Şeyhinin emriyle Şam'a avdetle neşr-i feyz-i tarîkata başladı.

İşte Mustafa el-Bekrî bu sırada ona intisâb etti. Onun çok büyük bir zât olacağını keşf ederek taht-ı i'tinâya aldı. Onsekiz sene mesned-nişîn-i reşâdet olup 2 Recep 1121/(6 Eylül 1709)'de irtihâl-i dâr-ı naîm eyledi. Şâm-ı şerîfte Mercü'd-Dahdah türbesinde mahfaza-i kabre konuldu. *(Kaddesa'llâhu sırrahû)*

/124/ ŞEYH MUSTAFA el-BOLUVÎ

Şeyh Abdullatîf-i Halebî'nin şeyhi Karabaş-ı Velî hazretlerinin halîfesidir. "Mısrî Şeyh Hacı Baba" diye meşhûrdur. Mısır'da bulundukları gibi İstanbul'a gelip Doğancılar Ocağı'nda perverde olup, merhûm Musâhib Paşa'ya Doğancıbaşı olarak Üsküdar'da iken 1083/(1672-73) ile 1084(1673-74) seneleri arasında Karabaş-ı Velî'ye intisâp ile 1087/(1676)'de Şam'da Kol Kethüdâsı olarak 1094/(1683) senesine kadar orada sâkin oldular. 1096/(1685)'da Karabaş-ı Velî ile Harameyn'e âzim olarak hıdmet-i aliyyelerinde bulundular. Karabaş-ı Velî'nin dörtyüz seksen beşinci halîfesidir. Ba'dehû Mısır'a gidip, Karameydân'da azîm hânkâh yapıp neşr-i tarîkat ettiler. Sonra İstanbul'a geldiler. On iki halîfesi vardır. Fuzalâ-yı muhaddisînden bir kısmını Kuds-i şerîfe, dîğerini Şam'a gönderdiler.

1124/(1712)'te Edirne'de idiler. Mısır, Şam, Kudüs ve Haleb'teki halîfelerinden mektûblar gelirdi. Mısır halkı kendine râm olmuş idi. Dokuz sene Mısır'da, on sene Edirne'de bulundular. Edirne'de iken Sultân Selîm Medresesi'nden bir odada ikâmet etmişler. Merhûm İbrâhîm Paşa, zevcesi kendisine bir tekke inşâ etmiş, 1129/(1717) senesine kadar burada bulunmuştur, bir sâhib-i esrâr idi.

Edirne'de neşr-i tarîkat eyledikleri sırada semâ'hâne-i âlem-i fânîden çekilmiştir. Kabirlerini buldum. Lehü'l-hamd ziyâret ettim. Sola (سوله) Câmi'-i şerîfi Kabristanı'nda medfûndur. Kabirlerinin üstünde türbe yoktur. Yalnız taş vardır. Şa'bânî tâcı tersîm olunmuştur. Şu beyitler yazılıdır:

Hazret-i Şeyh Mustafâ Pîr-i tarîk-ı Halvetî
Nice sâl olmuş idi râh-ı Hak'ta reh-nümâ

Sığmadı onun kemâli çün cihân-ı fânîye
Anın içün terk-i dünyâ eyledi azm-i bekâ

Çıkdı ikilik rüsûmundan didim târîhini
Bu fenâdan gitdi âlem kutbu Hacı Mustafa
(بو فنادن كتدي عالم قطبي حاجي مصطفى) = 1129/(1717)

Ziyâret-i haremeyne muvaffak olmuş meşâyıh-ı kirâmdandır. Karabaş-ı Velî halîfesi olması onun uluvv-i kadrinin burhânıdır. An-asl Bolulu imiş. *(Kaddesa'llâhu sırrahû)*

Sadede rucû' edelim:

İşte Mustafa el-Bekrî hazretlerinin tarîk-ı Şa'bânî'ye nisbetleri bu sûretledir. Abdullâtîf-i Halebî'den mazhar-ı hilâfet oldukta safâ-yı rûhânî te'sîriyle ihtiyâr-ı inzivâ eyledi. Medrese-i Bedriyye'nin bir odasında infirâd ve zikr ü evrâd ile iştigâl ve nefsiyle mücâhede eyledi. Neşr-i tarîkata me'zûn olduğu zamân henüz pek genç idi. Ya'nî 1120/(1708) târîhinde yirmibir yaşında idi. Şeyhinin irtihâlinde ihvânı Mustafa el-Bekrî'nin başına toplandılar, tecdîd-i inâbet eylediler. Bu haber şâyi' olunca Şam halkı dahi feyz-yâb olmağa şitâb ettiler.

1122 senesi Muharreminin ondokuzuncu Perşembe günü (20 Mart 1710) Beytü'l-Makdis'e gitti, nice kimseleri irşâd eyledi. Tarîkı ve evrâd u ezkârı münteşir oldu. Buradan Yafa'ya gelip sâhil-i bahrda medfûn olan İmâm Ârif Ali b. Alîl el-Ömerî'yi ziyâret ve tesâdüfen İmâm Necmeddîn b. Hayreddîn er-Remlî ile musâhabet edip ondan İmâm Mâlik b. Enes hazretlerinin **el-Muvatta'** nâm eserinin mukaddimesinden bir parça okudu ve umûm-ı kitâbın tedrîsine me'zûniyyet aldı ve rivâyet-i hadîse me'zûn oldu.

Birçok yerleri, bâ-husûs kabr-i Hz. Mûsâ aleyhi's-selâmı ziyâret etti. Kudüs'te iken **Fethu'l-Kuds ve'l-Keşfü'l-Üns** nâmıyla müsemmâ **Vird-i Seher**'i tasnîf buyurdu. Bu virdi nısfu'l-leylden sonra mürîdânı okurlar.

Buradan Rumeli'ye geçerek Edirne'de Şeyh Mustafa Efendi hazretlerine - "*Mısrî Hacı Baba" denilen ve terceme-i hâli bâlâda yazılan zâttır.* - mülâkî olup onlardan da hırka telebbüs etti. O zât, Mustafa el-Bekrî'deki yüksekliği görüp, "*Siz neyi münâsib görür yaparsanız makbûlümüzdür.*" diye ızhâr-ı iltifât eyledi.

1122 senesi Şa'bânında (Ekim 1710) Şâm-ı şerîfe avdetle Karabaşiyye-i Şa'bâniyye'yi neşre başladı. Burada te'lîf ü ziyârât ile dem-güzâr oldu. Amca-zâdeleri hubb-ı câh u menâsıba rû-yı iltifât göstermeyip yine mezkûr medresede hücre-nişîn oldu. Dört sene kaldı, 1126 senesi gurre-i Şa'bânında (Ağustos 1714) yine Kuds-i şerîfe teveccüh edip, Mescid-i Aksâ'da halvet-güzîn ve bir sene nâşir-i şer'-i mübîn oldu.

/125/ Şam'a avdetinden bir müddet-i kalîle sonra Haleb tarîkıyla Bağdâd'a gidip kutbu'l-aktâb Hz. Gavs-ı A'zam Sultân Abdulkâdir *kuddise sırrûhu'z-zâhir* efendimizi ziyâretle feyz-yâb oldular ve âsitâne-i aliyyelerinde iki ay kaldılar. Avdetinde sâhibü'l-keşf ve't-tahkîk İbrâhîm Edhem hazretlerini ve bilâd-ı Şâmiyye'deki ehlu'llâhı ziyâret ettiler.

Üçüncü def'a Kuds-i şerîfe vusûlünde bir dergâh-ı münîf inşâ eyledi ki, elyevm ma'mûr ve nâm-ı âlîlerine nisbetle meşhûrdur. Vakfiyyesi vardır. Fukarâ vü mesâkîn it'âm olunurdu.

1129 senesi Cemâziye'l-âhirinde (Mayıs 1717) Şam'a avdetinde Seyyid Muhammed b. Ahmed et-Taflâtî ile görüşüp pek çok şey'ler istimâ' eyledi. 1129 senesi şehr-i Ramazânında (Ağustos 1717) ammi Muhammed el-Bekrî ile ziyâret-i Haremeyn'e muvaffak oldu. Şam'a avdetinden sonra tekrâr diyâr-ı Kudüs'e revân olup tezevvüc eyledi. Ba'zı ağniyâ zifâf cem'iyyeti masrafını der-uhde edip Hz. Şeyh'e arz-ı hizmet ettiler. Burada mücâhedeye ve va'z u nasîhate devâm ve halkın hüsn-i i'tikâdını celbe ikdâm eyledikten sonra diyâr-ı Mısr'a âzim oldu. Çok kimselere yed-i mürşidânelerinden şarâb-ı hâli içirdi. Bu meyânda Muhammed b. Sâlim el-Hafnî hazretleri gibi meşâhîr-i ulemâdan kimseler vardır. Neşr-i tarîkata bu zât-ı muhterem sebebdir. Hafniyye tarîkının vâzıdır. Mustafa el-Bekrî'den müstahleftir.

Mısır'da iken Tanta'da Seyyid Ahmed el-Bedevî hazretlerini ziyârette bulundu. Dimyat'a gelip Câmi'-i Bahîr'de sâkin oldu. "İbn-i Meyyit" nâmıyla meşhûr olan Şems Muhammed el-Bedîrî hazretleri müşârünileyhten ahz-ı tarîkat eyledi. O da bu zâttan **Kütüb-i Sitte**'yi okudu ve sâir rivâyât ve te'lîfâtı hakkında Mustafa el-Bekrî'ye icâzet-i âmme verdi.

Beşinci def'a Kudüs'e gelip 1135/(1722) senesine kadar ikâmet ve ibâdet eyledi. Bahren Trablusşâm'a azîmetli yirmibeş gün ikâmetten sonra Humus'a gidip Seyfullâh el-Meslûl Hâlid b. Velîd ve Abdullâh b. Ömer ve Ömer b. Abdülazîz gibi eâzımın medfenlerini ziyâretle Hama'ya geldi. Seyyid Yâsîn Ali el-Kâdirî el-Geylânî hazretlerinin hânkâhına nâzil oldu. Tarîkat-ı Kâdiriyye'den hisse-dâr-ı feyz olarak Haleb'e gitti. Haleb'de vâlî-i vilâyet, erkân u a'yân u a'vâm-ı memleket tarafından istikbâl

edildi. Herkes ahz-ı feyz etti. Bu meyânda Şeyh Ahmed b. Ahmed el-Hatîb-i Hüsreviyye - "Bâlî" demekle meşhûrdur – mevcûd idi.

Şehr-i Receb evâhirinde İstanbul'a teveccühle onyedi günde vâsıl ve Fâtih Medreseleri'nden birine nâzil oldu. Daha birçok medreselerde ve emâkinde misâfir kaldı ve te'lîfât ve sülûk hakkında nazm ile meşgûl oldu. Ne erbâb-ı menâsıbdan ne de dünyâlık için hiç kimseye rû-yı rağbet göstermedi. Halk onun uluvv-ı ka'b u kemâlâtına muttali' olunca duâsını almağa ve intisâb **/126/** eylemeğe şitâb etti. Halkın kesret-i hücûmundan tehâşî buyurup, sık sık tebdîl-i mekân eder oldu.

1137/(1724-25) senesinde İstanbul'da iken mürîdânına ezâ vermemek ve bir zararları dokunmamak üzere tâife-i cinden umûmî ahd aldığı ve bunda kıyâmete kadar tarîkına mensûb mürîdânı da dâhil olduğu **Silkü'd-Dürer'de** mütâlaa-güzâr-ı âcizânem olmuştur.

Hz. Şeyh, İstanbul'da müddet-i ikâmetlerinin ahkâm-ı ilâhiyyeden olduğunu beyân etmiş ve bi'l-âhare evlâd u ıyâliyle görüşmek üzere Üsküdar tarîkıyla yola çıktılar ki, 13 Muharrem 1139/(10 Eylül 1726) târîhine müsâdiftir. Safer'de Halebü'ş-şehbâya vâsıl olup Şeyh Ahmed-i Tînî'ye misâfir oldular.

Şehr-i Rebîu'l-evvelin ikinci günü (28 Ekim) tekrâr âzim-i Bağdâd olup, Cemâziye'l-âhirede (Ocak 1727) vusûl buldu. Âsitâne-i Hz. Abdulkâdir'e misâfir oldu. Burada envâr u etvâr-ı kudsiyye-i Kâdiriyye'yi müşâhede eyledi. Ba'zı esrâr zuhûr etti. Bağdâd'daki ezze-i kirâmın umûmunu ziyâret kıldı. Bu esnâda Şam'da Abdülganî-i Nablusî hazretlerinden mektûb aldı. Şam'da vâlidesinin yanına gelmesi tavsiye olunuyordu. Musul ve Haleb tarîkıyla Şevvâlin sekizinde (29 Mayıs) Şam'a geldi. Bu def'a Şeyh İsmâîl el-Aclûtî el-Cerrâhî'nin dergâhına nâzil oldu. Bir müddet sonra Medrese-i Bâzerâiyye'ye gidip onda Abdülganî-i Nablusî hazretleriyle mülâkî oldu. Şeyh-i Ekber efendimizin **Tedbîrât-ı İlâhiyye** nâm te'lîf-i mühimini ikinci def'a okudu. Sonra altıncı def'a Kuds-i şerîfe geldi. 1140/(1727-28) târîhinde Şeyh Muhammed Kemâleddîn nâm necl-i necîbi mehd-i şuhûda kadem bastı.

فی لیلة الجمعة من أنصافها
و ثالث شعبان أتی غلام

و فیه بشرت قبل ما أتی
و بعده خسرنی الأنعام

ختام مسك قد هواه يقتدى

فأرخوه محمد ختام 1140 [79]

1145/(1732-33) senesinde ikinci def'a Haremeyn-i muhteremeyni ziyâret edip, Kuds-i şerîfde Şeyh Muhammed b. Ahmed el-Halebî el-Mekînî'ye erbaîn çıkartıp, ba'zı esmâ-i şerîfe telkîn ve halîfe ta'yîn eyledi.

1148/(1735-36) senesinde ikinci def'a İstanbul'a gelip, İskenderiye tarîkıyla Mısır'a gitti. Birçok yerleri ziyâretten sonra Şam'a avdet eyledi. Bir müddet ikâmetten sonra Diyarbakır'a gitti, Nablus'a uğrayarak avdet etti. Her gezdiği yerde halîfeler bıraktı.

Üçüncü def'a Hicâz'a azîmetinde eş-Şeyh İmâm Muhammed b. Ahmed Akîle el-Mekkî ve eş-Şihâb Ahmed b. en-Nahlî el-Mekkî ve el-Cemâlî Abdullâh b. Sâlim el-Basrî hazerâtından füyûzât-ı kâmile ahz eylediği gibi, kutbu'l-ârifîn Murâd el-Özbekî el-Buhârî hazretlerinden tarîkat-ı Nakşiyye'den feyz almıştır.

Tedkîk-i âcizâneme nazaran Murâd el-Buhârî'nin irtihâli 1132/(1720)'dedir. Mustafa el-Bekrî hazretlerinin müşârünileyhe nisbeti 1120/(1708)'de Şam'da bulundukları zamâna âid olmak lâzım gelir.

Hicâz'dan avdetlerinde altmışüç yaşına resîde oldular. 1162 senesi şehr-i Rebîu'l-evvelin onuncu Pazartesi gecesi (28 Şubat 1749) ba'de'l-ışâ' "irciî" emr-i celîline lebbeyk-zen-i **/127/** icâbet oldular. Şam'da irtihâl eylediği menkûl ise de yanlıştır. Mısru'l-Kâhire'de iken âzim-i cinân-ı âliyât oldular. Türbeleri gâyet mükellef olup, **Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye** sâhibi Sâdık Vicdânî Bey tarafından mahsûsan ziyâret olunup, bu keyfiyyet tevsîk olunmuştur.

Türbesi kapısındaki târîh ber-vech-i âtîdir:

هذا مقام القطب مفرد وقته

أصل الحقيقة فرعها الحدثانى

هو مصطفى البكرى سبط محمد

نجل الصديق الخلوتى الربانى

79. "3 Şâbân Cuma günü gece yarısı bir çocuk dünyâya geldi. Daha gelmeden önce müjdelendim. Sonra da beni hüsrâna boğdu. Onun ölümüne "hıtâm-ı misk" olsun diye, "Muhammed hitâm" diye târih düştüler."
Tarih ibâresi olan "Muhammed hıtâm"ın hesaplanmasından 1133 çıkmaktadır. (H)

لازال يسقى تربه من حبيب
هطل يساق برحمة الرضوان [80]

Bu kadar zevât-ı kirâmın terceme-i hâlini yazdım, Mustafa el-Bekrî hazretleri kadar sırr-ı seyâhate sâhib olmuş bir zâta tesâdüf etmedim. Misli bulunmaz bir zât-ı âlî-kadrdir. İlmen, irfânen çok yüksektir. Mütâlaası bâis-i kelâl olur korkusuyla seyâhatlerinin birçoğunu tayyettim. O zamân şahs-ı kıymet-dârına lâyık olduğu ehemmiyyet verilmiş ki, günü gününe vukû'ât-ı hayâtiyyesi kayd olunmuştur. Bizdeki eâzımın da terceme-i hâli bu vâdîde yazılsaydı birçok hakîkatler elde edilirdi.

Kütüphâne-i Umûmî'de müşârünileyhin âsârından **Nazmü'l-Kılâde fî-Ma'rifeti Keyfiyeti İclâsi'l-Mürîd ale's-Seccâde** nâm te'lîf-i güzîne tesâdüf etmiş idim. Orada silsile-i tarîkatlarını yazıyorlar. Hz. Pîr'den i'tibâren olan kısmını nakl ediyorum:

قطب الزمان الشيخ حضرت شعبان ولى قدس سره الجلى و هو لقن الشيخ محى الدين القسطمونى" وهو لقن سيدى عمر الفؤادى و هو لقن و أرشد الشيخ إسمائيل الجورومى المدفون عندنا فى ديار الشام بالقرب من مرقد سيدى بلال الحبشى رضى الله غمه و هو لقن و أرشد الشيخ علاء الدين الشهير على الأطول قره باش ولى قدس سره الجلى وهو لقن وأرشد الشيخ مصطفى مصلح الدين القسطمونى و هو لقن و أرشد الشيخ مصطفى الادرنوى الفاطن الآن فيها

و للشيخ على افندى 446 خليفه و آخر خلفائه الشيخ هو مصطفى المذكور و يقال له صاحب السجاوة وله هو أيضا خلفاء كثيرون و مريدون و هو شيخ المشايخ الآن فى البلاد الرومية صانها رب البرية و هو لقن و أرشد شيخنا الشيخ عبد اللطيف رحمه الله روحه و نور ضريحه و هو لقن و أرشد الفقير إلى ربه القدير و لقد كنت و أدرجت لسلسلة الطريق فى هذه . [81]

---

80. "Bu makâm, vaktin nâdir kişilerinden olan kutbun makâmıdır. O, hakîkatın aslı ve fer'idir. O, Hz. Ebûbekir es-Sıddîk'ın soyundan gelen Muhammed el-Halvetî'nin torunu Mustafa el-Bekrîdir. Onun bulunduğu bu toprak, rahmet-i Rıdvân'dan gelen yağmurla sulanmaktadır. (H)

81. Silsilenin bu kısmındaki isimler şunlardır:
Kutb-ı zamân Şeyh Hz. Şa'bân-ı Velî (k.s.),
Şeyh Muhyiddîn-i Kastamonî (k.s.),
Seyyid Ömer el-Fuâdî (k.s.),
Şeyh İsmâîl el-Çorumî (k.s.). Şam'da Bilâl-i Habeşî (r.a.)'nin türbesi yakınında medfûndur.
Şeyh Mustafa Muslihuddîn el-Kastamonî (k.s.),
Şeyh Alâeddîn Ali el-Atvel (Karabaş-ı Velî) (k.s.),
Şeyh Mustafa el-Edirnevî (k.s.).
Şeyh Karabaş-ı Velî'nin 446 halîfesi vardır. Son halîfesi ise adı geçen Şeyh Mustafa'dır ve seccâde-nişîndir. Onun da birçok halîfesi ve mürîdi vardır. Hâlen Anadolu'da şeyhu'l-meşâyıh mertebesindedir.
Şeyhimiz Şeyh Abdüllatîf Efendi.

Silkü'd-Dürer'de ikiyüzotuziki te'lîfi esâmîsiyle mündericdir. Onikibin beyite karîb dîvânı vardır. Âsârından meşhûr olanları yazıyorum:

1. **el-Keşfü'l-Üns ve'l-Fethu'l-Kuds.**
2. **Şerh alâ-Virdi'l-Vesâil Virdü's-Settâr.**
3. **Şerh ale'l-Hemziyye.**
4. **Şerh alâ-Hızbi'l-İmâm eş-Şa'rânî.**

/128/[82]5. **Şerhu Salâti'l-Ârif eş-Şeyhu'l-Ekber ve'n-Nûru'l-Ezher.**

6. **Şerh alâ-Salâti'l-Üstâz eş-Şeyh Muhammed el-Bekrî.**
7. **Şerh alâ-Kasîdeti'l-Münferice** li-Ebî Abdillâh el-Hûy.
8. **Şerh alâ Kasîdeti'l- İmâm Ebî Hâmid el-Gazâlî.**
9. **Şerh-i Kasîde-i Tâiyye İbn-i Fârız.**
10. **Şerh alâ-Sellâf Şerîkü'ş-Şems** li'l-İmâm Cibâlî
11. **Li's-sâlikîn fi't-Tarîkati'l-Halvetiyye.**
12. **Ma'rifetü Âdâbı Kisveti'l-Halvetiyye.**
13. **Nazmü'l-Kılâde fî-Ma'rifeti Keyfiyyeti İclâsi'l-Mürîd ale's-Seccâde.**
14. **Tis'atü Erâcîz fî-Ulûmi't-Tarîkati.**
15. **Risâle** (Semmâhâ) **Tebrîd.**
16. **Kaydü'l-Cemr fî-Tercemeti'ş-Şeyh Mustafa b. Amr.**
17. **Merhemü'l-Fuâdi'ş-Şecî fî-Zikri Yüsr min-Me'ser-i Şeyhınâ ed-Dekdekî.**
18. **el-Menhelü'l-Azbü's-Sâiğ li-Verrâd fî-Zikri Salâti't-Tarîkı ve Evrâdihî.**
19. **er-Ravzâtü'l-Arşiyye ale's-Salavâti'l-Meşîşiyye.**
20. **Kerîmu Arîşi't-Tehânî fi'l-Kelâmi alâ-Salavâti İbni Meşîş ed-Dânî.**
21. **Feyzu'l-Kuddûsü's-Selâm alâ-Salavâti Seyyid Abdüsselâm.**
22. **el-Lemehâtü'r-Râfiât Ravâşü't-Tedşîş an-Maânî Salâvâtü İbni Meşîş.**
23. **el-Verdü's-Seherî Ellezî Şâa ve Zâa Ammet Berekâtühû el-Bukâa ve Sâa Verdü'l-İzâhî ve Hakâyıkuhû Lâ-yetenâhî.** İki cild.
24. **ez-Ziyâü'ş-Şemsî ale'l-Fethi'l-Kuds Refîu'l-Maânî Semâü'l-Lemhı'n-Neds ale'l-Fethi'l-Kuds.**
25. **el-Menhu'l-Ünsî ale'l-Fethi'l-Kudsî.**
26. **es-Süyûfü'l-Hıdâd fî-Reddi Ehli'z-Zendakati ve'l-İlhâd.**
27. **el-Farku'l-Müezzin bi't-Tarab fi'l-Farkı Beyne'l-Acemi ve'l-Arab.**
28. **el-Vasiyyetü'l-Ceniyye li's-Sâlikîne fî-Tarîkı'l-Halvetiyye.**
29. **en-Nasîhatü'n-Necîbe fî-Ma'rifeti Âdâbi Kisveti'l-Halvetiyye.**
30. **el-Havâşi's-Seniyye ale'l-Vasiyyeti'l-Haleviyye.**

82. Müellif sayfa nımaralarını yazarken 127'den 129'a geçmiştir. (H)

31. **Bülûğu'l-Merâm fî-Halvetiyyeti'ş-Şâm.**
32. **el-Makâmâtü fi'l-Hakîka.** el-Ûlâ semmâhâ: **el-Makâmetü'r-Rûmiyye.**
33. **el-Müdâmetü'r-Rûmiyye.** Ve's-sâniyetü: **el-Makâmetü'l-Irâkıyye.**
34. **el-Müdâmetü'l-İşrâkiyye el-Makâmâtü'ş-Şâmiyye.**
35. **el-Müdâmetü'ş-Şâfiiyye es-Samsâmetü'l-Heziyye fi'l-Makâmâti'l-Hindiyye.**
36. **Etemmu Nizâmi'l-Fesâha** bi-lugati'l-mürîd ve müntehî mevkıfü's-saîd el-fetiyye. (fi't-tasavvuf).
37. **Teşyîdü'l-Mekâne limen-Hafiza'l-Emâne.**
38. **Tesliyetü'l-Ahzân Tasliyetü'l-Eşcân.**
39. **Reşfü Kanâniyyü's-Safâ fi'l-Keşfi an-Maâni't-Tasavvufi ve'l-Mutasavvıfi ve's-Safâ.**
40. **el-Müdâmü'l-Bikr fî-Ba'zı Aksâmi'z-Zikr.**
41. **es-Süğru'l-Bessâm fî-men-Yechelu min-Nefsihi'l-Makâm.**
42. **el-Ke'sü'r-Râik.**
43. **et-Tevâsî bi's-Sabri ve'l-Hak İmtisâlen li-Emri'l-Hak.**
44. **el-Virdü't-Târık el-Lemhu'l-Fârık.**
45. **el-Hediyetü'n-Nediyye li'l-Ümmeti'l-Muhammediyye.**
46. **el-Mevâridü'l-Behiyye fî-Hukmi'l-İlâhiyye ale'l-Hurûfi'l-Mu'cemeti'ş-Şehiyye.**
47. **Cem'u'l-Mevârid min-Kulli Şârid.**
48. **el-Kelimâtü'l-Havâtır ale'z-Zamîr ve'l-Hâtır.**

/130/49. **el-Cevâbu'ş-Şâfî ve'l-lübâbü'l-Kâfî.**

50. **Cerîdetü'l-Meârib ve Harîdetü Küllü Sâribin ve Şârib.**
51. **Hediyyetü'l-Ahbâb fî-mâli'l-Halveti mine'ş-Şurûti ve'l-Âdâb.**
52. **el-Kevâkibü'l-Mahmî mine'l-Lems.**
53. **Risâletü's-Sohbe Elletî İntecethâ el-Huzmetü ve'l-Mahabbe.**
54. **Risâletün fî-Ravdati'l-Vücûd.**
55. **Ref'u's-Setr ve'r-Ridâ an-Kavli'l-Ârifi'r-Rûm.**
56. **Urcûzetü'l-Emsâli'l-Meydâniyye fi'r-Rütbeti'l-Kiyâniyye.**
57. **el-Matla'bü'r-Revî alâ-Hızbi İmâmi'n-Nevevî.**
58. **Şerh alâ-Risâleti Seydî eş-Şeyh Arslan.**
59. **el-Bastu't-Tâm fî-Nazmi Risâleti's-Suyûtıyyi'l-Mikdâm.**
60. **ed-Dürerü'l-Fâik fi's-Salâti alâ-Eşrefi'l-Halâik.**
61. **el-Füyûzâtü'l-Bekriyye ale's-Salâti'l-Bikriyye.**
62. **es-Salâtü'l-Hâmia bi-Mahabbeti'l-Hulefâi'l-Câmia.**

63. Neylü Nübli Vefâ alâ-Salâti Seydî Ali Vefâ.
64. el-Mededü'l-Bikrî alâ-Salâti'l-Bekrî.
65. İlâhiyyâtü'l-Enveriyye ale's-Salavâti'l-Ekberiyye.
66. el-Lemhu'n-Nediyye fi's-Salâti'l-Mehdiyye.
67. en-Nevâfihu'l-Karîbiyye el-Kâşifetü an-Hasâisi'z-Zâti'l-Mehdiyye.
68. el-Hediyyetü'n-Nediyye li'l-İmâmi'l-Muhammediyye fî-mâ-Câe fî Fazli'z-Zâti'l-Mehdiyye.
69. Tefrîku'l-Hümûm ve Tefrîku'l-Gumûm fi'r-Rıhleti ilâ-Bilâdi'r-Rûm.
70. el-Hamzetü'l-Muhassasiyye fi'r-Rıhleti'l-Kudsiyye.
71. el-Hulletü'z-Zehebiyye fi'r-Rıhleti'l-Halebiyye.
72. el-Hullatü'l-Fâniyye.
73. Rusûmü'l-Humûm ve'l-Gumûm fi'r-Rihleti's-Sâniyeti ilâ-Bilâdi'r-Rûm.
74. es-Sâniyetü'l-Ünsiyye fi'r-Rihleti'l-Kudsiyye.
75. Keşfü's-Sadâ.
76. Gaslü'r-Râk fî-Ziyâreti'l-Irâk.
77. el-Feyzu'l-Celîl fî-Arâdî el-Halîl.
78. en-Nahletü'n-Nasriyye fi'r-Rihleti'l-Mısriyye.
79. Ber'u Eskâm fî-Zemzem ve'l-Makâm.
80. Virdü'l-İhsân fi'r-Rihleti ilâ-Cebeli Lübnân.
81. Lem'u Berkı'l-Makâmâti'l-Avâl fî-Ziyâreti Seydî Hasan er-Râî ve Veledihî Abdü'l-Âl.
82. Behcetü'l-Ezkiyâ fi't-Tevessüli bi'l-Meşhûri mine'l-Enbiyâ.
83. el-İbtihâlâtü's-Sâmiye.
84. el-Virdü el-müsemmâ bi't-Teveccühi'l-Vâfî el-Menhelü's-Sâfî.
85. et-Tevessülâtü'l-Muazzama bi'l-Hurûfi'l-Mu'ceme.
86. el-Feyzü'l-Vâfir.
87. el-Mededü's-Sâfir fî-Vürûdi'l-Müsâfir.
88. el-Virdü'l-Esnâ fi't-Tevessüli bi-Esmâi'l-Hüsnâ.
89. Sebîlü'n-Necâ ve't-Teneccâ fi't-Tevessüli bi-Hurûfi'l-Hecâ.
90. Evrâdu Eyyâmi's-Seb'a ve Leyâlîhâ. Bu, tercüme olunmuştur.
91. el-Kevkebü's-Sâkib fî-mâ-Şeyhunâ mine'l-Menâkıb.
92. es-Süğru'l-Bâsim fî-Tercemeti Şeyh Kâsım.
93. el-Fethu't-Tarî el-Cenî fî-Ba'zı Meâsiri Şeyhunâ Abdülganî.
94. es-Sırâtü'l-Kavîm fî-Tercemeti eş-Şeyh Abdülkerîm.
95. ed-Dürerü'l-Münteşirât fi'l-Hadarâti'l-Indiyye fi'l-Gureri'l-Mübeşşirât bi'z-Zât.

96. **el-Abdiyyetü'l-Muhammediyye.**
97. **Dîvânü'r-Rûh ve'l-Ervâh.**
98. **Avârifü'l-Cevâd.**

/131/ Eş'âr-ı ârifânelerini mahdûm-ı mükerremleri Ebu'l-Fütûh Muhammed Kemâleddîn el-Bekrî bir araya cem' edip, **et-Telhîsâtü'l-Bekriyye fî-Tercemeti Hulâsati'l-Bekriyye** nâmını vermiştir.

Hz. Şeyh'in bu kadar seyâhatine göre bunca âsârı ne sûretle yazdığı bedâheten anlaşılır kuvve-i kudsiyye sâhibi olduğuna şübhe yoktur. Birkaç eserini mütâlaa ile şeref-yâb oldum, her biri bir deryâ-yı ummândır. Ba'zıları pek yüksek bir lisân ile yazılmıştır. Onları anlamak her hâlde erbâb-ı kemâlden olmağa mütevakkıftır. Bir nâmı taşıyıp, üç-beş cildi hâvî olanları da vardır.

Mecmû'-ı hulefâsı yirmi kadardır. Her biri esrâr-ı azîmeye sâhibdir. Muharrir-i fakîr tarîkat-ı aliyye-i Bekriyye'ye intisâbım ve ondan hilâfetim vardır. Bu tarîkta sâhib-i hilâfet olmak için vaktiyle Karabaş-ı Velî mesleği gibi seyr ü sülûk şart-ı a'zam iken Mustafa el-Bekrî hazretlerinden sonra gelen meşâyıh bundan sarf-ı nazarla intisâbdan (evvel) bir müddet hizmetten sonra hilâfet i'tâsını câiz görmüşlerdir. Aldığım hilâfet-nâme bu kabîldendir. Yoksa sırr-ı Fâtiha'ya sâhib olmak netîcesi değildir.

Zamânımıza kadar teselsül eden meşâyıhdan bahs edeceğim.

ŞEYH KEMÂLEDDÎN el-BEKRÎ

Mustafa el-Bekrî hazretlerinin necl-i ekremidir. 1140 senesi Ramazanının üçüncü Cuması gecesi (13 Nisan 1728) dünyâyı vücûd-ı mes'ûduyla zînetlendirdi. Kuds-i şerîfde pederinin dergâhından neş'et etti. Kur'ân-ı azîmü'ş-şânı hıfzına aldıktan sonra doksandokuz ulûmu es-Seyyid Ali Muhammed b. İbrâhîm el-Gürânî ve Hâlîd Halîlî ve Muhammed b. Gavs el-Fâsî ve'ş-Şihâb Ahmed el-Arûsî ve en-Necm Muhammed b. Sâlim el-Hanefî ve Cemâl Yûsuf ve eş-Şihâb Ahmed el-Melevî ve es-Seyyid Muhammed el-Belîdî ve es-Seyyid Ebu's-Suûd el-Hanefî ve eş-Şeyh Ahmed el-Cebretî ve es-Seyyid Kâsım b. Hibetu'llâh el-Hindî ve el-Cemâl Abdullâh b. Muhammed eş-Şîrâvî gibi eâzım-ı ulemâdan tahsîl etti. İlm-i bâtını da pederlerinden öğrendi. Az vakitte evliyâu'llâh katarına girdi. Âsâr-ı aliyyeleri kemâline şâhiddir.

1. **el-Cevherü'l-Ferîd.** Pederlerinin bir manzûmesinin şerhidir.
2. **el-Kelimâtü'l-Bekriyye fî Halli Maânî Âlât Curûmiyye.**
3. **el-Ukûdu'l-Bekriyye fî Halli'l-Kasîdeti'l-Hemziyye.**
4. **Keşfü'l-Lisân. Salât-ı Meşîşiyye** şerhidir.

5. **er-Ravdu'r-Râid fî-İlmi'l-Ferâiz.**
6. **ed-Dürretü'l-Bikriyye fî-Nazmi Ferâidi'l-Bekriyye.**
7. **Keşfü'l-Gavâs.** Bâlâdaki eserin şerhidir.
8. **Unvânü'l-Fazâil fî-Telhîsi'ş-Şemâil.**
9. **Teşnîfü's-Sem' fî-Tafdîli'l-Basari ale's-Sem'.**
10. **Ra'sü'l-Efkâr min-Muhtâriu'l-Eş'âr.**
11. **Menhecü'l-İlâh fî-Medhi Rasûli'llâh** (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*).
12. **el-Menhu'l-İlâhiyye fî-Medhi Hayri'l-Beriyye.**

ve sâire.

/132/ Şiirde kemâli ziyâde idi. Bir dîvânı vardır. Şuabât-ı Bekriyye'den Kemâliyye şu'besinin reîsidir. Pederlerinin esrârına vâris olmuştur. 1199/(1785) senesinde ellidokuz yaşında olduğu hâlde Gazze'de irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Türbeleri oradadır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Şuabât-ı Tarîkat-ı Bekriyye:

Hafniyye, Semâniyye, Dırdıriyye, Ezheriyye, Ticâniyye, Sâdiyye, Kemâliyye.

ŞEYH MUHAMMED b. SÂLİM el-HAFNÎ

Hafniyye şu'besinin müessisidir. Muhammed b. Sâlim b. Ahmed eş-Şâfiî el-Mısrî el-meşhûr bi'l-Hafnî hazretleridir. Sâdâttandır. "eş-Şeyh, el-âlim, el-muhakkık, el-müdekkık el-ârif-i bi'llâhi taâlâ, kutb-ı vaktihî, ebu'l-mekârim" diye tavsîf olunmuştur. Mısır karyelerinden Hafne karyesinde 1101 sene-i hicriyyesinde (1689-90) dünyâya kadem basıp Belbîs nâm şehr-i kadîmden neş'et eyledi. Tahsîli Mısru'l-Kâhire'de Câmiu'l-Ezher'dedir. Muhammed b. Abdullâh es-Sicilmâsî ve Îd b. Ali el-Mürsî ve Mustafa b. Ahmed el-Azîzî ve eş-Şems Muhammed b. İbrâhîm ez-Ziyâdî ve Ali b. Mustafa es-Sıvâsî ve el-Hanefî ed-Darîr el-Cemâl Abdullâh el-Şübrâvî ve eş-Şihâbeyn Ahmed el-Melevî ve Ahmed el-Cevherî ves-Seyyid Muhammed b. Muhammed el-Belbîdî ve eş-Şems Muhammed b. Muhammed el-Bedîrî ed-Dimyâtî gibi ulemâ ve fuzalâdan makâsıd-ı ulûmu tekmîl eyledi. Câmiu'l-Ezher'de yirmiiki sene ta'lîm-i ulûm-ı âliye ile meşgûl olmuşlardır.

Hz. Şeyh'in tab'-ı âlîleri lutf u keremle meşhûr olup, hutâm-ı dünyânın nezd-i şerîflerinde aslâ kıymeti yoktur.

Bidâyeten Şeyh Ahmed-i Şâzelî el-Mağribî hazretlerine intisâb edip, ba'zı evrâd u ahzâb ahz etmiş; ba'dehû ulûm-ı bâtınadan hakkıyla hisse-dâr-ı zevk olmak sevdâ-

sına düşüp, 1133/(1721)'te Mustafa el-Bekrî hazretlerinin Mısır'a teşrîflerinde dâmen-i irfânına yapışıp birlikte Beytü'l-Makdis'e giderek riyâzât u mücâhedât ile meşgûl olarak az vakit zarfında nâil-i hilâfet oldular ve Hz. Şeyh'in emriyle Mısır'da tarîk-ı Halvetî'yi neşre başladılar. Birçok kimseleri zirve-i kemâle ulaştırdılar.

Mısır'da tâm elli sene neşr-i füyûzât eyledi. Câmiu'l-Ezher'de hem ders okuttu, hem de va'z u nasîhatle meşgûl oldu.

Hüsn-i takrîre mâlik, fasîhu'l-lisân ve ehl-i hâl bir zât idi. Dâire-i feyz ü irfânına girenler bir daha yanından ayrılamaz idi. İlm-i tefsîr, ilm-i hadîs ve ilm-i fıkıhda hisse-dâr-ı kemâl idi.

ŞEYH MUHAMMED el-FECTÛLÎ el-EZHERÎ

(Muhammed b. Sâlim el-Hafnî) bir çok ulemâ yetiştirdi. İçlerinden halîfesi Şeyh Muhammed b. Abdurrahmân el-Fectûlî ez-Zevâdî el-Mağribî el-Ezherî en meşhûrudur.

Ezheriyye şu'besi bu zâttan ayrılmıştır. 1181/(1767-68) senesinde âlem-i âhirete intikâl eyledi. Mısır'da türbesinde müstağrak-ı envâr-ı tevhîddir. Cenâb-ı Hak cümlemizi mazhar-ı şefâatleri buyursun. Âmîn.

Âsârı:

1. **Hâşiye alâ-Şerhi'l-Hemziyye li'bni Hacer,**
2. **Hâşiye alâ-Şerhi Risâleti'l-Vaz',**
3. **Hâşiye alâ-Hâşiyeti'l-Hakkıyye ale'l-Muhtasar,**
4. **Hâşiye alâ-Şerhi'l-Mürciyye li'ş-Şenşevî,**
5. **Hâşiye-i Câmii's-Sağîr,**
6. **Hâşiye-i Risâletü'l-Akd,**
7. **Hâşiye-i Cem'u'l-Cevâmi'.**

/133/ Mustafa el-Bekrî hazretlerinden gelen silsile:

eş-Şeyh Mustafa el-Bekrî es-Sıddîkî el-Halvetî, eş-Şeyh Muhammed Sâlim el-Hafnî el-Mısrî, eş-Şeyh Muhammed b. Abdurrahmân el-Fectûlî, eş-Şeyh Ali b. Îsâ, eş-Şeyh Muhammed el-Mehdî, eş-Şeyh Alâeddîn b. Âbidîn, eş-Şeyh Muhammed Saîd Efendi b. Alâeddîn, eş-Şeyh Muhammed Sultân el-Mübârek ed-Dağistânî.

ŞEYH MUHAMMED ALÂADDÎN

Müşârünileyhimden Şeyh Muhammed Alâeddîn, efâhım-ı ulemâdan ve eâzım-ı urefâdandır. 1244 senesinde (1828-29) Şam'da dünyâya gelmiştir. Pederleri Muham-

med Emîn eş-şehîr bi-"İbn-i Âbidîn"dir. Sâdât-ı kirâmdan olup, silsile-i nesebi bervech-i âtîdir:

es-Seyyid Muhammed Alâeddîn b. es-Seyyid eş-Şerîf Muhammed Emîn Âbidîn b. es-Seyyid eş-Şerîf Ömer Âbidîn b. es-Seyyid eş-Şerîf Abdulazîz Âbidîn b. es-Seyyid eş-Şerîf Ahmed Âbidîn b. es-Seyyid eş-Şerîf Abdurrâhmân Âbidîn b. es-Seyyid eş-Şerîf Necmeddîn b. es-Seyyid eş-Şerîf el-âlim el-fâdıl el-velî es-sâlih el-câmi' beyne'ş-şerîati ve'l-hakîka imâmü'l-fazl ve't-tarîka Muhammed Salâhaddîn eş-şehîr bi-Âbidîn b. es-Seyyid eş-Şerîf Muhammed Kemâl b. es-Seyyid eş-Şerîf Nakıyyüddîn el-müderris b. es-Seyyid eş-Şerîf Mustafa eş-Şihâbî b. es-Seyyid eş-Şerîf Hüseyin b. es-Seyyid eş-Şerîf Rahmetullâh b. es-Seyyid eş-Şerîf Ahmed es-sânî b. es-Seyyid eş-Şerîf Ali b. es-Seyyid eş-Şerîf Ahmed es-sâlis b. es-Seyyid eş-Şerîf Mahmûd b. es-Seyyid eş-Şerîf Ahmed er-râbi' b. es-Seyyid eş-Şerîf Abdullâh b. es-Seyyid eş-Şerîf İzzeddîn Abdullâh es-sânî b. es-Seyyid eş-Şerîf Kâsım b. es-Seyyid eş-Şerîf Hasan b. es-Seyyid eş-Şerîf İsmâîl b. es-Seyyid eş-Şerîf Hüseyin en-Nakîb es-sâlis b. es-Seyyid eş-Şerîf Ahmed el-hâmis b. es-Seyyid eş-Şerîf İsmâîl es-sânî b. es-Seyyid eş-Şerîf Muhammed b. es-Seyyid eş-Şerîf İsmâîl el-A'rec b. el-İmâm el-Ca'fer es-Sâdık b. el-İmâm Muhammed el-Bâkır b. el-İmâm Zeyne'l-Âbidîn b. el-İmâm Hz. Hüseyin b. el-Betûl hiye ez-Zehrâ Fâtıma bt. er-Rasûl (*salla'llâhu taâlâ aleyhi ve sellem ve aleyhâ ve alâ cemî'-i âlihî ve sahbihî ecmaîn.*)

Muhammed Alâeddîn hazretleri de pederleri gibi zâhir ü bâtında allâme-i cihân oldu. Vâkıf-ı esrâr-ı Sübhânî bir zât-ı nûrânî idi. Nice âsâr-ı nâfia-i mükemmele meydâna koydu. Şam'da medfûn Şeyh Muhammed el-Mehdî hazretlerinden tarîkat-ı Halvetiyye'yi aldı. Nâil-i hilâfet oldular. Kendilerinden esrâr-ı acîbe zuhûra geldi. Tarîk-ı Halvetî'yi neşre himmet eylediler. Peder-i azîzinin noksân kalan **Reddü'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr** nâm eserine iki cild ilâve eyledi. Nâmını **Kurretü Uyûni'l-Ahyâr li-Tekmileti Reddi'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr Şerhu Tenvîri'l-Ebsâr** tesmiye etti.

Şöhret-gîr olan fazl u irfânı hasebiyle **Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye** meclisinde a'zâ sıfatıyla bulunmak üzere, 1285/(1868) senesinde İstanbul'a davet olundu. Bir müddet sonra Şam'a avdet buyurdu, uzlet etti. Onikinci karn-ı hicrî evâhirinde terk-i âlem-i nâsût etti. Pederinin yanında müstağrak-ı nûrdur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

MUHAMMED EMÎN ÂBİDÎN

Sâhib-i tercemenin pederi Muhammed Emîn Âbidîn, 1198/(1784) senesinde Şam'da doğmuştur. İbn-i Âbidîn Medresesi nâmıyla meşhûr medresede pederlerinin hücresinde meşgûl-i ilm oldu. Hıfz-ı Kur'ân'a muvaffak olduktan sonra te'mîn-i ma-

îşet için ticârete sülûk ile berâber şeyhü'l-kurrâ Saîd el-Hamavî'den ilm-i kırâati tahsîl ile me'zûn oldu.

Hz. Kur'ân'ı pek iyi okurlar imiş. Halk dinlemeye tehâlük gösterirler imiş. Ulemâ-yı mahalliyyeden makâsıd-ı ulûmu öğrendi. Te'lîfâta başlayarak 1225/(1810)'de **el-Ukûdu'l-Leâlî fi'l-Esânîdi'l-Avâlî** ve **Şerhu'l-Kâfî fi'l-Arûz ve'l-Kavâfî** gibi kitaplar te'lîf etti.

Yedi senede **Ref'u'l-İştibâh an İbâreti'l-Eşbâh** nâm eseri yazdığı gibi **Şerhu'n-Nebze** üzerine bir hâşiye yazıp **Fethu Rabbi'l-Erbâb alâ Lübbi'l-lübâb Şerhu Nebzeti'l-İ'râb** tesmiye etti. Şeyh Muhammed Saîd el-Halebî ile mülâkâttan sonra şu eserleri yazdı:

/134/

1. **Ref'u'l-Enzâr ammâ Evradehû'l-Halebî ale'd-Dürri'l-Muhtâr,**
2. **Hâşiye ale'l-Beyzâvî,**
3. **Hâşiye ale'l-Mutavvel,**
4. **Hâşiye alâ Şerhi'l-Mültekâ,**
5. **Nüshatü'l-Hâlık ale'l-Bahri'r-Râik,**
6. **Zeylü Târîhi'l-Murâdî,**
7. **Menhelü'l-Vâridîn min Bihâri'l-Feyz alâ Zuhri'l-Müteehhilîn li-Mesâili'l-Hayz,**
8. **er-Rahîku'l-Mahtûm Şerhu Kalâidi'l-Manzûm,**
9. **Kitâbu Tenbîhi'l-Vülât ve'l-Hukkâm,**
10. **el-Fevâidü'l-Acîbe fî İ'râbi Kelimâti'l-Garîbe,**
11. **İsâbetü'l-Gavs fî Ahkâmi'n-Nukebâ ve'n-Nücebâ ve'l-Abdâl ve'l-Gavs,**
12. **el-İlmü'z-Zâhir fî Nefhi'n-Nesebi't-Tâhir,**
13. **Tenbîhü'l-Gâfil,**
14. **el-Vesenân fî Ahkâmi Hilâli Ramazân,**
15. **el-İbâne fi'l-Hıdâne,**
16. **Şifâü'l-Alîl,**
17. **Ref'u'l-İntikâz ve Def'u'l-İ'tirâz,**
18. **İ'lâmu'l-A'lâm fi'l-İkrâri'l-Âm,**
19. **Sellü'l-Hüsâmi'l-Hindî,**
20. **Gâyetü'l-Matlab,**
21. **el-Fevâidü'l-Muhassasa,**
22. **Teceyyürü't-Tahrîr,**

23. **Tenbîhu zevi'l-İfhâm,**
24. **Ref'u'l-İştibâh,**
25. **Tahrîru'n-Nukûl,**
26. **el-Ukûdü'd-Dürriye,**
27. **Gâyetü'l-Beyân,**
28. **ed-Dürerü'l-Mudî,**
29. **Ref'u't-Tereddüd,**
30. **el-Akvâlü'l-Vâzıhatü'l-Celiyye ve İthâfu'z-Zekkiyyü'n-Nebiyye,**
31. **Menâhilü's-Sürûr,**
32. **Tuhfetü'n-Nâsik fî Ed'ıyyeti'l-Menâsik,**
33. **el-Mebâhisü'r-Râika ve'r-Rekâiku'l-Fâika,**
34. **Kıssatu'l-Mevlidi'ş-Şerîfi'n-Nebevî** (Manzûm).

Elli parça resâil-i muhtelife.

En büyük eseri **Dürr-i Muhtâr** üzerine **Reddü'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr Şerhu Tenvîri'l-Ebsâr** nâmıyla yazdığı altı büyük cild kitaptır.

Zamânını ta'lîm ü taallüm ve tefhîm ü tefehhüm ile geçirdi. Gündüzleri sâim, geceleri kâim idi. Tarîkat-ı Kâdiriyyeyi, müftî-i Mısır Şeyh Temîmî hazretlerinden aldı. Gündüzleri ders okutur, geceleri az uyur, ba'zan hiç uyumaz idi. Halîm, selîm, beşûş olup, ahlâk-ı cemîleye sâhip idi. 1252/(1836) senesinde âzim-i dâr-ı bekâ ve nâil-i ni'met-i bekâ oldular. Şam'da Bâbu's-Sağîr'de türbe-i mahsûsalarında medfûndur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

/135/ ŞEYH MUHAMMED SAÎD EFENDİ

Seyyidü'n-nesebdir. Peder-i muhteremleri es-Seyyid Muhammed Alaeddîn b. Âbidîn'dir. Şam'da dünyaya gelmiştir. İlm-i tefsîr ü hadîs ve fıkıhda Şam ulemâsının ileri gelenlerindendir. Menâsıb-ı dünyâya meyl etmemiş, kanâat-kâr, ârif, fâzıl, âşık bir zât-ı âlî-kadrdir. Pederlerinden hilâfet almışlardır. Şeyhim merhûm Muhammed Sultân Efendi'nin şeyhidir. Şâm-ı şerîfe azîmetimde kendileriyle müşerref oldum. Çok ziyâde iltifât ve tezkâr-ı daavât eylediler.

Orta boylu, sarıklı, uzunca sakallı, melîhu'l-vech, sabîhu'l-hâl idi. 1331/(1913) senesinde müşerref olduğumda ellibeş ile altmış yaşı arasında idi. Şam'da tedrîs-i ulûm ve neşr-i feyz-i tarîkat ile meşgûl gördüm. Ale'l-ekser sâim ve kâim uşşâk-ı ilâhiyyedendir. Her gece nısfü'l-leylden sonra uşşâk-ı ilâhî toplanır, onlarla berâber virdü's-seher okurlardı. Hakk-ı âlîlerinde, "Gurretü'z-zamân, behcetü'l-irfân, el-misbâ-

hu'l-münîr, muhaddisü'l-asr, fakîh, fatanu'd-dehr ve nebîh" diye tevsîfâtta bulunulmuştur. Hîn-i mülâkâtında teberrüken kendilerinden de ahz-ı bey'at eylemiş idim. Zîrâ şeyhim müşârünileyh Muhammed Efendi o zamân irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemişlerdi. Fakîri istasyona kadar teşyî' etmek lutfunda bulundular ve *"Tarîkaten evlâdımın evlâdısın, kurretü'l-aynımsın."* diye muânaka eylediler ve ağladılar. O hâlin te'sîriyle Şam'dan nasıl müfârakat ettiğimin farkında olmadım. Perîşân-hâl olmuş idim. Şu satırları yazdığım dakîkada ber-hayât olup olmadıklarından haber-dâr değilim. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH MUHAMMED MÜBÂREK EFENDİ

Reh-nümâ-yı kerîmü'l-fıtratım zât-ı şerîfdir. 1282 sene-i hicriyyesinde (1865-66) Dağıstan'da dünyâya kadem-zen olmuştur. Peder-i muhteremlerinin ismi Abdullâh'dır. Muhammed Efendi'nin mahlası "Sultân"dır. "Muhammed Sultân Efendi" diye meşhûrdur. Li-maslahatin Şam'dan İstanbul'a geldiğinde Bâb-i Meşîhat'a bir ârzûhâl vermiş ve mührünü basmış idi. O zamân Sultân Abdülhamîd-i sânî devri idi. Evrâk müdürü bu mührü görünce "Sultân" kelimesinden ürkerek Şeyhu'l-İslâm Cemâleddîn Efendi'ye ârzû-hâli gösterince, o da ârzû-hâlin iâdesini ve başka bir nâmla mühür kazdırılıp mürâcaat edilmesini emr etmiştir. Bunun üzerine fakîr, *"Mübârek kelimesini kazdıralım."* dedim, "Muhammed Mübârek" diye hakkettirdiğimiz mührü ârzûhâle bastık, maksad hâsıl oldu. Bundan sonra Şam'da, "Muhammed Sultân"; burada "Muhammed Mübârek" diye yâd olundu.

Muhammed Efendi, Dağıstan'da iken ulemâ-yı mahalliyyeden Kur'ân-ı kerîm ve mebâdî-i ulûm taallüm eyleyip, tahsîlini ileri götürmek dâiyesine düşmüş idi. Küçük yaşında iken pederinin irtihâli vukû" bulunca bir müddet sonra Îran'a seyâhat edip, ba'zı ehlu'llâh merâkidini ziyâretten sonra Bağdâd'a geldi. Hz. Gavs-ı A'zam Cenâb-ı Abdulkâdir ve imâmımız Nu'mân b. Sâbit el-Kûfî ve sâir eızze-i kirâm efendilerimizi ziyâret eyledi. Ulemâ-yı Bağdâd'dan ba'zı zevâttan ahz-ı ilm edip Şam'a sefer kıldı. En meşhûr ulemânın makarrı olan İbn-i Âbidîn Medresesi'ne nâzil oldu. Meşhûr Alâeddîn b. Âbidîn'in hücresi boş imiş. Muhammed Efendi'ye bu hücre tahsîs edildi. **/136/** Tahsîle koyularak ulûm-ı âliyeyi az zamânda elde etti. Tedrîs-i ulûma me'zûn oldu. Medreseden çıkmaz, ancak beş vakit namâzı Câmi'-i Emeviyye'de cemâatle edâ eder idi. Sâir vaktini mütâlaa ve tetebbu'la geçirir idi. Arabçayı lisân-ı mâder-zâdından mükemmel öğrenmiş, lisân-i Fürs'e de vukûf-ı tâm hâsıl etmiş idi. Neşr-i ulûma başlayınca çok talebe cem' etti, ilm-i tefsîr ü hadîs ü fıkıhta ve bâ-husûs tasavvufta nâdire-i hilkatti. Binlerce hadîs-i şerîf hâfızasında idi. Şöhretleri şâyi' oldu. Dâhil-i dâire-i irfânı olanlar çoğaldı. Ulûm-ı bâtınadan da mazhar-ı feyz olmak emeliyle bâlâda terceme-i hâllerini yazdığım Şeyh Muhammed Saîd Efendi hazretlerine arz-ı nisbet

eyledi, onunla çok zamânlar hem-bezm-i sohbet oldu. Ondan terbiye-i tarîkat gördü ve nâil-i hilâfet oldu. Şeyhü'l-Ekber efendimizin **Fütûhât** ve **Fusûs**'undan nasîbedâr-ı irfân olup, günden güne zevki, keşfi açıldı.

Ziyâret-i Haremeyn şevkine kurbân oldu. Lâkin azîmet-i avdet için lâzım gelen masârıf-ı seferiyyeye mâlik olmadığından o şevkın şiddet-i te'sîriyle nâlân olmaya başladı. Nihâyet bahren gidip, berren avdete muvaffak oldu. Şöyle ki:

Bir gece âlem-i ma'nâda Server-i âlem (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) efendimiz hazretlerini ru'yet şerefiyle mesrûr olur ve "*Muhammed! Ziyâretime gel.*" emr-i âlîsini şeref-telakkî eder. İstitâat-ı nakdiyyesi olmayıp ancak üç dört altını var imiş. Fukarâ-yı huccâca mahsûs bir vapurla belki gidebilirim ümidiyle Beyrut'a gelir, hüsn-i tesâdüf kabîlinden Beyrut ağniyâsından bir zât kendisini refîk olarak yanına alıp, Muhammed Efendi vapurda birinci mevki'de müsterîhu'l-hâl olarak Cidde'ye ve oradan müreffehen Mekke-i Mükerreme'ye gitmiştir.

Ba'de'l-hac o zengin zât Mekke'de irtihâl edince Muhammed yine müterakkıb-ı zuhûrât olarak bir gün Harem-i şerîfde hâl-i teveccühte iken hacc-ı şerîf muhâfızı Şamlı Abdurrahmân Paşa bunu görünce, "*Bizim Şam'da dersinden intifâ' eylediğimiz Muhammed Sultan Efendi*" diyerek hemen yanına gelip görüşmüş ve keyfiyyeti anlayınca, "*Haydi! Biz surre ile Medîne-i Münevvere'ye gidiyoruz. Sizi berâberimde götüreyim, oradan birlikte Şam'a avdet ederiz.*" diye tebşîrde bulununca, Muhammed Efendi, bu zuhûrât-ı ilâhiyyeye karşı ağlamıştır. Birlikte ravza-i ıtır-nâke rû-mâl olmak şerefine mazhar oldular. Huzûr-ı Ravza'da Muhammed Emîn el-Kâdirî hazretlerinden tarîkat-ı aliyye-yi Cezûliyye'den me'zûn oldu ki, tarîkat-ı Cezûliyye bahsinde bundan zikr eyledim.

Muhammed Sultân Efendi, Şam'a müreffehen avdet etti. Şam'dan çıkarken yanında bulunan üç-dört altınını henüz sarf etmemiş, sarf etmeğe meydân kalmamış idi. Da'vet-i Rahmân böyledir. Esbâb-ı mâddiyye vü ma'neviyyeyi dahi ihsân ve ihzâr eder. İş Muhammed Sultân Efendi gibi bir kalbe mâlik olmaktadır.

/137/ Kasîde-i Tâiyye, Kasîde-i Bür'e, Kasîde-i Münferice, Kasîde-i Mudariyye ve **Delâilü'l-Hayrât**'ı mükerreren okutmuştur. Câmi'-i Emeviyye'de nısfu'l-leylden sonra **Virdü's-Seher**'e müdâvemet ederdi. Tertîb-i zikirleri pek hoştur. Dervîşân halka olurlar, şu sûretle zikre devam ederler:

Hep bir ağızdan: es-Salâtu ve's-selâmü aleyke yâ Rasûla'llâh! es-Salâtu ve's-selâmü aleyke yâ Habîba'llâh! es-Salâtu ve's-selâmü aleyke yâ hayra halkı'llâh! E'ûzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm, Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

Fa'lem ennehû lâ-ilâhe illa'llâh	Adet: 300
İsm-i *Celâl*	Adet: 300

Eşhedü en-lâ ilâhe illa'llâh ve eşhedü enne Muhammeden Rasûlu'llâh Adet: 3

Sebbitnâ yâ Rabbenâ bi-kavlihâ ve'n-fa'nâ yâ Rab bi-fazlihâ ve'c'alnâ min ahyâri ehlihâ Adet 3

Âmîn, âmîn Yâ Rabbe'l-âlemîn Adet: 3

Yâ men lâ misle lehû fi'z-zâti ve's-sıfât iğfir lenâ mâ-madâ. Aslih lenâ mâ ye'tî bi-câhi Muhammedin sâhibü'l-mu'cizeti, bi-câhi Muhammedin sâhibü'l-vesîleti, bi-câhi Muhammedin sâhibü'ş-şefâati. Âmîn, âmîn Yâ Rabbe'l-âlemîn Adet: 3

Yâ men lehû hâze'l-mülkü! Ve lehü'l-mülkü'l-bâkî, lâ tec'al fînâ mahrûmun. Yâ Rab! Ve lâ şakıyyin bi-câhi Muhamedini's-sâbıkı'l-lâhık, bi-câhi Muhammedini'l-emîn es-sâdık. Âmîn, âmîn Yâ Rabbe'l-âlemîn Adet: 3

Mevlânâ Mevlânâ! Yâ sâmiu duânâ bi-câhi Muhammedin la-takta' recânâ. Adet: 2

Allâhu Yâ Mevlânâ! Yâ Sâmia duânâ bi-fadli Muhammedin ihfaznâ ve'r'ânâ. Âmîn, âmîn Yâ Rabbe'l-âlemîn. Adet: 3

Rabbi! Ahyinâ suadâe ve emitnâ şühedâe ve lâ tuhâlif binâ an-tarîkati'l-hüdâ. Adet: 2

Rabbi! Ahyinâ suadâe ve emitnâ şühedâe ve lâ tuhâlif binâ an-tarîkı şeyhinâ. Âmîn, âmîn Yâ Rabbe'l-âlemîn Adet: 3

Biraz tevakkuf.

Allâhümme salli ve sellim alâ seyyidinâ Muhammed ve âlihî salâte ehli's-semâvâti ve'l-aradîn aleyhi ecir yâ Rabbi lutfeke'l-hafiyyi fî umûrî. Adet: 3

Duâ:

بسم الله الرحمن الرحيم . الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين .

اللهم اغفر لنا ذنوبنا ما قدمنا وما أخرنا وما اسررنا وما أظهرنا وما أعلنَا وما أنت به أعلم منّا . أنت المقدم أنت المؤخر وأنت على كل شيئ قدير

اللهم استر يا بسترك الجميل وعافنا من كل بلاء الدنيا وعذاب الآخرة وأعنّا على ذكرك وشكرك وحسن عبادتك وأصلح لنا شأننا كله لآ اله الآ أنت واغفر لنا و ولوالدينا ولمشايخنا ولإخواننا الحاضرين والغاءبين ولإهل السلسلة ولكافة المسلمين أجمعين والحمد لله رب العالمين .

الصلاة والسلام عليك يا رسول الله . الصلاة والسلام عليك يا حبيب الله . الصلاة والسلام عليك يا خير خلق الله [83]

Cuma günleri ikindi farzının selâmını müteâkip, müteveccihen ile'l-kıble olduğu hâlde seksen def'a:

/138/ *Allâhümme salli ve sellim alâ seyyidinâ Muhammedin abdike ve nebiyyike ve rasûlike en-Nebiyyi'l-ümmiyyi ve alâ-âlihî ve sahbihî ve sellim.*

Şam'da Mekteb-i İ'dâdî-i Askerî imâmeti münhal olunca müsâbaka imtihânında birincilikle kabûl olunup müddet-i medîde bu hıdmet-i şerîfeyi de îfâ eyledi. Sâdât-ı Rufâiyye'den Ebü'l-Hüdâ Efendi merhûmun halîfesi Şeyh Kemâleddîn Efendi'den teberrüken tarîk-ı Rufâî'den de icâzet alarak esrâr-ı Rufâiyye'yi de nefs-i nefîsinde cem' eyledi. Birinci cildde Nakşıbendîler bahsinde terceme-i hâliyle tezyîn-i sahîfe eylediğim Şeyh Ahmed Hüsâmeddîn-i Dağıstânî en-Nakşıbendî hazretlerinden de hilâfeti vardır ki, bu zât-ı muhterem Nakşî, Kâdirî, Çeştî, Sühreverdî tarîklarını da câmi'dir.

Müşârünileyh ile mülâkâtım 1317 sene-i hicriyyesi şehr-i Şa'bân'ında (Aralık 1899) İstanbul'da vâki' olmuştur. İki ay kadar İstanbul'da fakîr-hânede müsâfir oldular. Sohbetlerinden çok müstefîd olduk. Burada birkaç kişi kendilerine intisâb eylemiştik.

Halvetîlerle koyuldum reh-i tahkîka hemân
Reh-nümâ olmuş idi Hz. Pîrim Şa'bân

Şam'a avdetlerinden bir müddet sonra henüz kırk yaşında iken irtihâl-i dâr-ı naîm eylediler. Târîh-i irtihâlleri 23 Şevvâl 1322 ve 14 Kânûn-ı evvel 1320/(Aralık 1904) târihine müsâdif Cuma günü duhâ vaktidir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Bi-hakkın ârif-i billâh idi. Mücâhid, riyâzet-kâr, sükûtî, sünniyyü'l-mezheb idi. Şâm-ı şerîfde Hz. Bilâl-i Habeşî (*radıya'llâhu anh*) efendimizin civâr-ı rahmet-medârında medfûndur. Şâm'a azîmette ziyâret eylemiş idim.

83. "Bi'smi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.
Âlemlerin rabbine hamd olsun. Salât ü selâm da efendimiz Muhammed (a.s.) ve onun âl ü ashâbına olsun.
Yâ Rab! Gizli ve âşikâre olarak önceden işlediğimiz ve sonra işleyeceğimiz, bütün günahlarımızı bağışla. Çünkü Sen, onların hepsini bilirsin. Yâ Rab! Sen ezelîsin ve ebedîsin, Sen her şeye kâdirsin. Yâ Rab! Günahlarımızı ört, bizi dünyânın bütün sıkıntı ve belâları ile, âhiret azâbından kurtar. Sana şükr etmemiz, Seni zikr etmemiz ve Sana karşı en güzel ibâdetleri yapmamız için bize yardım et. Bizi bütün işlerimizde ıslâh eyle. Senden başka ilâh yoktur. Bizi, ana-babalarımızı, şeyhlerimizi, bütün kardeşlerimizi ve silsilemizdeki bütün zevâtı, nihâyet bütün Müslümanları bağışla." (H)

Seng-i mezârında mahkûk yazıların sûretidir. Birâder-zâdeleri Şeyh Ahmed-i Dağıstânî yazmış, hediye etmiş idi.

هذه صورة تاريخ وفاة المرحوم الشيخ سلطان أفندي المكتوب على الشاهدة اى قبرطاشى:

رزء العلم بأزكى فاضل
حجبت نور محيّاه اللحود

فرقد العليا امام المكتب ال
عسكرى الحربي الحميدي السعود

عجّل السير إلى دار البقاء
غريبا راجيا عفو الودود

فغدا رضوان يتلو أرّخوا
دام سلطان بجنات الخلود

هذا قبر المرحوم الشيخ سلطان ابن المرحوم عبد الله ابن المرحوم آرسلان الداغستاني العمري الولكنتي. توفي في 23 شوال سنة 1322 نهار الجمعة صباحا الساعة 4 تقريبا [84]

Muhammed Efendi her türlü ahlâk-ı cemîleyi nefsinde cem' etmiş, hamiyetli, refîku'l-kalb, edîb, hoş-sohbet, âlim, fâzıl bir mürşid-i kâmil idi. Fevka'l-âde mahviyyet-perver olup, herkesin yanında açılmaz idi. Ma'rifet-i ilâhiyye kalbinde müncelî olup, mebâhis-i tasavvufiyyede yed-i tûlâsı var idi. Hâlinden aslâ şikâyet etmez, pek ziyâde kanâati sever, mâ-lâ-ya'nîden hoşlanmaz idi. Nevâfile riâyet-kâr olup, Hz. Kur'ân, enîs-i cânı idi.

Kara uzunca sakallı, esmerü'l-levn, mütenâsibü'l-endâm, güler yüzlü, hafîf sözlü idi.

84. Bu metin merhûm Şeyh Sultan Efendi'nin kabir taşına vefatı için yazılmış tarih manzumesidir:
En faziletli âlimin ilmi yok oldu. Lahitler onun nurunu bizden ayırdı. Rabbinin affını ümid ederek dâr-ı bekâya gitmekte acele etti. Rıdvan, onun vefatına tarih düşürdü Sultan cennetlerde dâimî olsun.
Burası, merhum Arslan oğlu Abdullah oğlu Dağıstanlı Şeyh Sultan'ın kabridir. 23 Şevval 1322'de yaklaşık olarak Cuma sabahı saat 4'te vefat etti.

/139/ Gaybûbet-i ebediyyelerinin husûle getirdiği te'sîr üzerine inşâd olunmuştur:

Mübârek Şeyh Muhammed âzim-i dâru'l-karâr oldu
Gül-istân-ı şefâatda şefî' olsun Rasûlu'llâh

Muhibbân ehl ü evlâd oldular gam-nâk hem dil-hûn
Enîn ü hasret ü firkat semâvâta çıkar her gâh

Tarîk-ı Halvetî'nin Mustafa'l-Bekrî kolundandır
Gül-i gül-zâr-ı Şa'bânî idi ol şeyh-i dil-âgâh

Tarîk-ı Nakşıbendî vü Rufâî'den de feyz almış
Ana pîrân itsün bezl-i himmet mûcib-i dil-hâh

Odur sâkî-i aşk u ilm ü irfân ârif-i Sübhân
Anın gaybûbetinden bülbül-i dil dem çeker hep âh

Şarâb-ı aşk-ı cânânı içüp mest olmak istersen
Gel ey zâhid şitâbân ol tarîkdan itme istikrâh

Kemâl-i hilm ü şefkatda misâli yok disem emren
Umûm ihvân-ı dîne kalb-i pâki dâimâ hoş-hâh

Hayât-ı sermedîye mazhar oldu şüphemiz yokdur
Visâl-i meclis-i cânân içün bulmuşdu bir şeh-râh

Kemâl-i aşk ile Allâh diyüp dergâha yüz tutmuş
Cenâb-ı **Şeyh Muhammed**'*dir şehîd-i râh-ı aşku'llâh*

Hadîsde ilm-i tefsîr ü fıkıhda sâhib-i irfân
Tasavvuf gül-şeninde bülbül-i hoş-hâl idi bi'llâh

Cihânı kendine meshûr iderdi hoş makâlinden
Anı gâib idince muhlisânı didiler eyvâh

Bekâdan sırr-ı tevhîdi duyunca azm-i râh itdi
Anın çok şüphe itmem mûnisidir Hazret-i Allâh

Alâyıkdan halâyıkdan tamâmen kat'-ı meyl itmiş
Meşâmm-ı cânını ta'tîr idince bû-yı zikru'llâh

Cemâl-i Lâ-yezâl'e âşık-ı sâdık idi zâtı
Berâ-yı vuslat-ı dîdâr oldu âzim-i dergâh

Bi-hakkın mürşid-i kâmil idi hem rûh-ı cismimdi
Tarîk-ı Hak'da burhânım idi ol şeyh-i âlî-câh

Füyûzât-ı cenâb-ı Fahr-ı âlemden feyiz bulsun
Revân-ı pâkini şâdân buyursun Hazret-i Allâh

Yediler çıkdılar ifhâm içün târîhini halka
Sarâ-yı vuslata gitdikde **Şeyh-i ârif-i bi'llâh**

Mürîdi bendesi **Vassâf**'ı *yakdı âteş-i firkat*
Dil-i nâ-şâdını tesrîr ide eltâf-ı ehlu'llâh
(شيخ عارف بالله) 1329 – 7 =1322

Şeyh Abdurrezzâk İlmî Efendi merhûmun o zamân inşâd eylediği târihtir:

Mübârek Şeyh Muhammed sâhibü'l-feyz
Mürîdâna iderken bezl-i himmet

Fenâ bezminden itdi azm-i rıhlet
Dil ü cân ile buldu Hakk'a vuslat

Kemâl-i ilm ile olmuşdu mevsûf
Cemâl-i yâr ile bulmuşdu halvet

Nihâyet **'küllü nefsin'** *cur'asından*
Ne hoş nûş eyledi bir câm-ı vahdet

Bu zâtın nisbeti var Halvetî'den
Bu nisbet ile buldu şân u devlet

Bu dünyâ fânidir meyl itme aslâ
Gürûh-ı mürdegânîden al ibret

Vefât-ı târîhidir ***İlmî cevher***
Mübârek Şeyhe Allâh ide rahmet
(مبارك شيخه الله ايده رحمت) =1322

İhsân ettikleri icâzet-nâmenin sûreti teberrüken derc olundu:

/140/

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدى لولا أن هدانا الله والصلاة والسلام على سيدنا محمد النبي الآواه الذي أنزل عليه في محكم كتابه فاعلم أنه لاإله إلاالله وعلى آله وأصحابه وأتباعه ومن والاه ونسأله سبحانه وتعالى أن يوفقنا وإخواننا لما يحبه ويرضاه بدوام الذكر.

والصلاة على حبيبه وصفيه ومصطفاه. أما بعد: فيقول العبد العاجز المذنب الفاني محمد سلطان الخلوتي ابن عبد الله بن آرسلان العمري الداغستاني لما كان السند من خصوصيات هذه الأمة وهو سنة أكيدة مهمة إذ حفظ السند وضبط رجاله من أعظم ما ينتخبه اللبيب وأحسن أحواله وقد بذل السلف الصالح في ذلك الهمم العلية والأفكار الألمعية فتميزت به الطرق الصحيحة أن كالسيف للمقاتل.

وبعضهم قال إنه سلم يصعد به إلى أعلى المنازل وشيوخ الإنسان آباؤه في الدين ووصلته بينه و بين ربَ العالمين مع أنه مأمور بالدعاء لهم وذكر مآثرهم والثناء عليهم والشكرلهم وأنه ينبغي للمريد أن يعرف آباؤه في الطريق. فمن لا يعرف نسبه فهو لقيط في الطريق و ربما انتسب إلى غير أبيه

فيدخل في قوله صلى الله تعالى عليه وسَلم: لعن الله من انتسب إلى غير أبيه.

فلذلك درج السلف الصالحون والأولياء الفالحون على تعليم المريدين آداب آبائهم ومعرفة أنسابهم. فلما كان كذلك التمس مني الماجد اللبيب والحاذق الأديب أخونا في الله تعالى **حسين وصَاف أفندي ابن الحاج عثمان أفندي**- توجه الله تعالى بتاج أهل التوفيق بين العباد وعم به النفع لكل حاضر و باد ـــ بعد أن لقنته الطريقة الخلوتية في الآستانة العلية ـ صانها الباري و سائر بلاد المسلمين من الآفات و البلية ـ أن أذكر له سندي في ذلك وإن لم أكن اهلا لما هنالك فاستخرت الله تعالى واجبته و بطريقتي هذه.

قد أجزته فقلت مستعينا بالله ومتوكلا على الله ومستمدا من روحانيته أهل السلسلة وجميع أهل الله إني قد أخذت وتلقنت هذه الطريقة العلية الموافقة لكتاب و السنة الشريفة السنية عن غرة الزمان و بهجة العرفان المصباح المنير و الكوكب الشهير محدث العصر وفقيه وفطن الدهر ونبيه صاحب الأصل

الفاخر والنسب الكريم الطاهر شيخ أهل الشام وبركته الأنام وسيد الهمام والمسند الإمام الشايع ذكره في الأمصار كالشمس في رابعة النهار مربي السالكين ومرشد المريدين شيخ أهل الطريقة ومعدن السلوك والحقيقة العالم العامل والمرشد الكامل شيخي وأستاذي وسندي وملاذي الشيخ محمد سعيد أفندي الفرا الشامي ـ متع الله مسلمين بطول حياته السامي ـ

ـ عن جده العارف بالله والدال عليه ذي التأليف عديدة الفريدة والتصانيف الوفيرة المفيدة والأخلاق المحدية الحميدة المرشد الكامل والولي الواصل السيد الشريف الشيخ علاء الدين ابن خاتمة المحققين وعمدة العلماء العاملين فرع الشجرة الذكية الحسنية زين العابدين السيد الشريف الشهير محمد بن عابدين عليهما والمسلمين رحمة ارحم الراحمين ،

ـ عن المرشد الفالح والولي الصالح سيدي الشيخ محمد المهدي بن أحمد الزوادي المغربي المكلاوي دفين الشام ، /141/

ـ عن القطب الشهير سيدي على بن عيسى ،

ـ عن قطب الزمان سيدي محمد بن عبد الرحمن القجطولي الزواوي المغربي الأزهري ،

ـ عن ذي المعارف الربانية والعلوم الدينية سيدي محمد بن سالم الحفني المصري ،

ـ عن قطب الوجود ذي الكرم والجود صاحب الأسرار القدسية شيخ الطريقة الخلوتية في ديار الشامية سيدي مصطفى بن كمال الدين بن علي البكري الصديقي المتصل نسبه بسيدنا أبي بكر الصديق رضى الله تعالى عنه وصاحب الوصية الجلية لسالكي الطريقة الخلوتية وغيرها من التصانيف الكثيرة الشهيرة ،

ـ عن صاحب الأحوال والكرام والجد والإجتهاد في العبادات السالك المسلك المربي سيدي الشيخ عبد اللطيف الحلبي ،

ـ عن المعارف العابد الورع الزاهد سيدي السيخ مصطفى الأدرنوي ،

ـ عن شيخ الطريقة ومعدن السلوك الحقيقة سيدي علي قره باش ولي شارح الفصوص للشيخ الأكبر محيى الدين العربي قدس سره ،

ـ عن مولانا شيخ الكامل العالم العامل مصطفى مصلح الدين القسطموني ،

ـ عن قطب دائرة المحققين وصفوت صدور المقربين سيدي الشيخ اسماعيل الجورومي دفين الشامي قرب سيد بلال الحبشي رضى الله تعالى عنه ،

ـ عن سلطان العارفين وبرهان الواصلين وارث مقامات أنبياء والمرسلين سيدي الشيخ محيى الدين القسطموني ،

ـ عن مفتاح أنوار الحقائق و مصباح رموز الدقائق وسندي الشيخ شعبان ولي القسطموني قدس الله سره ،

ـ عن منور الطريق و مظهر أسرار الحقيقة مرشد السالكين سيدي الشيخ خير الدين التوقادي ،

ـ عن خلافة أهل العرفان المتحقق بمقامات أهل الإحسان سيدي جلبي سلطان الشهير بجمال الدين الخلوتي ،

ـ عن قدوة الأولياء الواصلين و عمدة الصلحاء السالكين سيدي الشيخ محمد الأرزنجاني ،

ـ عن صاحب الكشف و التحقيق والعرفان والتدقيق صاحب ورد الستار سيد الطائفة الخلوتية الشيخ السيد جلال الدين يحيى الشرواني ،

ـ عن كنز الهداية واليقين بقية السلف الصالحين سيدي الشيخ صدر الدين خياوي ،

ـ عن مرشد الزاهدين و سند المتقين شيخ الإسلام والمسلمين سيدي الحاج الشيخ عز الدين الخلوتي ،

ـ عن ملاذ السالكين الكرام وملجأ الخاص والعام سيدي الشيخ الفاني أخي أمره محمد الخلوتي ،

ـ عن طريق الأشهر صاحب كشف الأنور سيدي أبي عبد الله سراج الدين اعني بير عمر الخلوتي ،

ـ عن تاج الأولياء وسراج الأتقياء سيدي الشيخ كريم الدين أخي محمد بن نور الخلوتي ،

ـ عن صاحب سر النافذ العارف العابد سيدي الشيخ إبراهيم زاهد الكيلاني ،

ـ عن مربي المريدين سيدي الشيخ محمد جمال الدين الشيرازي ،

ـ عن قدوة السالكين و فخر الورعين سيدي الشيخ شهاب الدين محمد تبريزي ،

ـ عن قدوة الواصلين سيدي الشيخ أبو الحسن ركن الدين محمد نحاس ،

ـ عن حجة العارفين و عمدة الزاهدين سيدي الشيخ أبو رشيد قطب الدين الأبهري ، /142/

ـ عن شيخ الصوفية على الإطلاق اعتقادا له بالإتفاق الشهير بأبي النجيب سيدي الشيخ عبد القادر بن عبد الله بن محمد البكري السهروردي دفين بغداد ،

ـ عن قطب دائرة هلالات البكرية وواسطة عقد السلالة الصديقية والسادات الصوفية سيدي الشيخ أبي حفص عمر وجيه الدين القاضي البكري قدس الله سره ،

ـ عن كوكب الدري سيدي الشيخ محمد البكري ،

ـ عن طرز عصابة الصوفية وخلاصة السلسلة الخلوتية سيدي الشيخ عبد الله محمد دينوري ،

ـ عن محب الفقراء والسالكين سيدي الشيخ أبو علي أحمد ممشاد دينوري ،

ـ عن صاحب المقامات الفاخرة والكرامات الظاهرة رئيس الطريقة وينبوع مورد الحقيقة سيد الطائفين سيد الشيخ ابو القاسم جنيد البغدادي دفين بغداد ،

ـ عن أوحد زمانه و فريد عصره وآوانه سيدي الشيخ ابوالحسن سري السقطي دفين بغداد ،

ـ عن الشيخ الشهير وولي الكبير سيدي أبو المحفوظ معروف علي الكرخي دفين بغداد ،

ـ عن أبي سليمان داود بن نصير طائي ،

ـ عن قدوة الزاهدين وتاج العارفين سيدي الشيخ حبيب العجمي ،

ـ عن رأس التابعين أبي سعيد الشيخ حسن بن يسار بصري ،

ـ عن أمير المؤمنين وابن عم سيد الأولين والآخرين سيدنا علي أبن أبي طالب رضى الله تعالى عنه وكرم الله وجهه ،

ـ عن قدوة الأولياء و الأنبياء والمرسلين وملجأ الأولين والآخرين صاحب المقامات المحود والحوض المورود سيد محمد صلى الله عليه وسلم بن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم بن غبد مناف بن قصي بن كلاب بم مره بن كعب بن غالب بن قهر بن مالك بن نضر بن كنانه بن حزيمه بن مدركه بن الياس بن مضر بن نذار بن معصر عدنان ،

ـ عن الروح الأمين سيدنا جبرائيل المكين عليه الصلاة والسلام ،

ـ عن رب العزة جل جلاله وعظم نواله وعز شانه ولا إله غيره ولا معبود سواه الذي بعباده لطيف خبير ليس كمثله وهو السميع البصير

و أوصيه بتقوى الله في جميع الأحوال وبالمداومة على ذكر الله تعالى وبالصلاة على النبي صلى الله تعالى عليه وسلم سرا و علانية ولسانا وقلبا سليما خاضعا لله تعالى غير متعصب على أحد من الأعيان

ولا من غيرهم وأن يكون قلبه سليما لجميع المسلمين ظاهرا وباطنا متوكلا على ربه مستعينا به في جميع أحواله و أسأله أن لا ينساني وذريتي من صالح دعواته في خلواته و جلواته وأن يدعو لنا ولكاتبها بحسن الخاتمة و سلام على المرسلين والحمد لله رب العالمين . 11 محرم 1318

قال بلسانه و كتبه بيده الفانية إمام الكتب الإعدادي العسكري في الشام الشريفة العاجز الحقير الفاني محمد سلطان الخلوتي ابن عبد الله آرسلان العمري الداغستاني عفى عنهم و عن المسلمين القريب الداني . يرجو الأمان محمد سلطان . [85]

85. "Hamd, bizi buna eriştiren Allah'a mahsustur. Eğer Allah'ın bizi eriştirmesi olmasaydı biz hidayete eremezdik." (7. A'râf Suresi, 43) Salât u selam, Kur'ân-ı Kerîm'de kendisi için, 47. Muhammed Sûresi, 19. ayette, " Bil ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur...." diye hitab edilen yufka yürekli Muhammed (aleyhi's-selâm)'a ve onun âline, ashâbına ve onlara tabi olanlara olsun. Zikr-i dâimî ve habîbine salât ile, Cenâb-ı Hak'tan bizi ve ihvânımızı sevdiği ve razı olduğu yolda muvaffak eylemesini taleb ederiz.

Âciz, fânî ve günahkar bir kul olan Arslan oğlu Abdullah oğlu Muhammed Sultan el-Ömerî ed-Dağıstânî el-Halvetî der ki:

Senet ilmi bu ümmetin önem verdiği hususlardan biri olunca, senedi ezberlemek ve ricâlini kaydetmek de aynı derecede önemlidir. Sâlih selef ulemâsı bu konuda çok gayret sarf etmişler çok parlak fikirler ortaya koymuşlardır. Böylece savaşçı için kılıç ne ise onlar için de sahih ve doğru senetleri ortaya koymak aynı olmuştur. Bazıları, "Sened, kendisiyle yüce menzillere ulaşılan bir merdiven gibidir." demişlerdir. İnsanın şeyhleri, dinde babaları gibidir. Kendisiyle Rabbi arasında vuslata eriştirendir. Bu bakımdan kişiye gereken onlara dua etmek, onların tesirli zikirlerini yapmak, onları övüp medh u sena etmek gerekir.

Müride lazım olan da tarîkattaki babalarını bilmektir. Tarikattaki nesebini bilmeyen, kaybolmuş çocuk gibidir. Belki de babasından başkasına nisbette bulunan gibidir. Böyle kişiler Hz. Peygamber'in şu sözünün muhatabıdırlar. " Babasından başkasına neseb iddiasında bulunana Allah lanet etsin."

Bundan dolayı selef-i sâlihîn ve evliyâullah müridlerine babalarına karşı gösterecekleri âdâbı ve neseblerini öğrenmelerini istemişlerdir. Durum böyle olunca kardeşimiz **Hacı Osman-zâde Hüseyin Vassâf'a** – *Allah onu kulları arasında muvaffak olanların tâcıyla taclandırsın ve herkesi bilgisiyle faydalandırsın* – İstanbul'da – *Cenab-ı Hak bu şehri ve bütün İslam âlemini muhafaza buyursun* - Halvetî Tarikatı'da zikir telkininde bulunduktan sonra, bu tarikattaki senedi de zikr etmemi istedi. Her ne kadar buna ehil değilsem de onu kabul ettim ve bu tarikatta kendisine icazet verdim. ..... Ben de bu tarikat icazetini şeyhim ve üstâdı Şeyh Muhammed Saîd Efendi el-Ferrâ eş-Şâmî'den aldım.

(Silsilenin bundan önceki meşâyıhı şunlardır):

Şeyh Alâeddin b. Es-Seyyid Muhammed Emin Âbidin,
Şeyh Muhammed el-Mehdî b. Ahmed ez-Zevâdî el-Mağribî,
Seyyid Ali b. İsa,
Seyyid Muhammed b. Abdurrahman el-Mağribî el-Ezherî,
Seyyid Muhammed b. Sâlim el-Hafnî el-Mısrî,
Seyyid Mustafa b. Kemâleddîn b. Ali el-Bekrî es-Sıddîkî,
Şeyh Abdullatîf el-Halebî,
Şeyh Mustafa el-Edirnevî,
Seyyid Ali Karabaş-ı Velî,

Şeyhinin hâşiyesi:

بسم الله والصلاة والسلام على سيدنا رسول الله .

أما بعد : فقد اطلعت على هذه الإجازة الشريفة وقابلتها على أصلها فوجدتها موافقة لأصلها . فتح الله تعالى على المجيز والمجاز فتوح العارفين و أعطاهما من الخيرات كل ما تمنياه بحرمة خاتم أنبياء . آمين .

Şeyh Mustafa Muslihuddîn el-Kastamonî,
Şeyh İsmâîl el-Çorumî,
Şeyh Muhyiddîn el-Kastamonî,
Şeyh Şabân-ı Velî Kastamonî,
Seyyid Hayreddîn-i Tokâdî,
Seyyid Çelebi Sultan (Cemâleddîn-i Halvetî),
Şeyh Muhammed el-Erzincânî,
Şeyh Celâleddîn Yahya eş-Şirvânî,
Şeyh Sadreddîn-i Hıyâvî,
Şeyh İzzeddîn el-Halvetî,
Şeyh Ahî Emre Muhammed el-Halvetî,
Seyyid Ebû Abdullah Sirâceddîn Ömer el-Halvetî,
Seyyid Kerîmüddîn Ahî Muhammed b. Nûru'l-Halvetî,
Şeyh İbrâhîm Zâhid el-Geylânî,
Şeyh Muhammed Cemâleddîn eş-Şîrâzî,
Şeyh Şihâbeddîn Muhammed-i Tebrîzî,
Şeyh Ebu'l-Hasan Rükneddîn Muhammed Nehhâs,
Şeyh Ebû Reşîd Kutbeddîn el-Ebherî,
Şeyh Ebu'n-Necîb Abdülkâdir b. Abdullâh b. Muhammed el-Bekrî es-Sühreverdî,
Şeyh Ebû Hafs Ömer Vecîhüddîn el-Kâdî el-Bekrî,
Şeyh Muhammed el-Bekrî,
Şeyh Abdullah Muhammed-i Dîneverî,
Şeyh Ebû Ali Ahmed Mimşâd-ı Dîneverî,
Şeyh Ebu'l-Kâsım Cüneyd el-Bağdâdî,
Şeyh Ebu'l-Hasan Seriyyü's-Sakatî,
Ebu'l-Mahfûz Ma'rûf Ali el-Kerhî,
Ebû Süleymân Dâvûd b. Nasîr-i Tâî,
Şeyh Habîb el-Acemî,
Şeyh Ebû Saîd Hasan b. Yesâr-ı Basrî,
Hz. Ali b. Ebî Tâlib (*Radıya'llâhu anh ve kerrema'llâhu vechehû*),
Hz. Muhammed (salla'llâhu aleyhi ve sellem) b. Abdullah,
Cebrâil (aleyhi's-salâtu ve's-selâm),
Allah (Celle celâluhû).

Ben, **Hüseyin Vassâf**'a bütün hallerinde takvâlı olmasını, zikre devam etmesini, Hz. Peygamber'e cehren ve hafiyen, kalb ve lisan ile salavât getirmesini, Allah'tan başka hiçbir kimseye boyun eğmemesini tavsiye ederim. Ayrıca kalbinin bütün Müslümanlara karşı selîm olmasını, bütün işlerinde Allah'a tevekkül etmesini dilerim. Ayrıca halvetteki ve celvetteki sâlih dualarında beni ve zürriyetimi unutmamasını isterim. Yine bize ve bu silsileyi yazan kâtibine de hüsn-i hâtime dileyerek dua etmesini isterim.

Şâm-ı şerîf Askerî İ'dâdî imamı Muhammed Sultan b. Abdullah b. Arslan ed-Dağıstânî el-Halvetî. (H)

كتبه أفقر الورى وخادم نعال العلماء والفقراء محمد سعيد ابن السيد الفراء .[86]

(Muhammed Mubârek'in, Hüseyin Vassâf'a gönderdiği elyazısı mektupların metni):

جناب حضرت المحب الصادق والمخلص الموافق **حسين وصاف بك** دام محفوظ بالحفظ الرباني آمين .
بعد السلام عليكم ورحمة الله وبركاته أخذنا تحريركم المفيد بحصول الفيوضات الربانية لكم ففرحناك بذلك و حمدناالباري تعالى على كرمه وفضله زادكم الله تقوى و حسنى وزيادة . نعم أن المريد الصادق اذا اشتغل بالذكر على وجه الإخلاص يزهر عليه أحوال غجيلبة وخوارق غريبة وهى ثمرات أعماله من فضل الله عليه .

أما تطمينا لقلبه وتأنيسا وإما ابتلاء من الله تعالى و امتحانا له فالواجب عليه أن لا يلتفت إليها ولا يغتر بها لئلا ينقطع بها عن مقصوده ولهذا قال العارفون بالله تعالى اكثر من انقطع من المريدين بسبب وقوعهم في الكرامات بل الكرامة العظمى الوقوف على حدود الشريعة الغراء الواضحة البيضاء المحفوظة من التحريف والتبديل إلى أن ينفخ في الصور إسرافيل واتباع السنة السنية النبوية وإياكم والتوقف عند هذه الأحوال القواطع بل جدوا في السير واطلبوا الزيادة وفضل الله واسع للمؤمنين . فقل رب زدني علما وألحقني بالصالحين والسلام عليكم ورحمة الله .

أرجو تبليغ جزيل سلامي إلى حضرت أمين أفندي وحاجي علي أفندي وإلى الوالدة خانم وإلى جميع العائلة فردا فردا وإلى جميع من يسأل عنا و من ظرفنا الجميع لله الحمد بخير يسلمون عليكم و الأولاد يقبلون يديكم ثم قدمنا لكم سابقا تحريرا بصحبته ابن عمنا الشيخ أحمد أفندي و إلى الآن وما أخذنا الجواب ولا أخبرتم عنه لعل المانع كثيرة الإشغال لا الإهمال 21 ربيع الأنور 321

الداعي إمام المكتب الإعدادي[87]
(محمد مبارك)

* * *

86. Bismi'llâh ve's-alâtu ve's-selâmu alâ Rasûli'llâh!
Ben bu icâzeti okudum, aslıyla karşılaştırdım. Aslına uygun olduğunu gördüm. Cenâb-ı Hak, bu icâzeti verene ve icâzeti alana âriflerin fütûhatını nasip etsin ve nebîlerin sonuncusu olan Hz. Peygamber'in hürmetine kendilerini arzu ettikleri bütün hayırlara ulaştırsın.
Muhammed Saîd b. Es-Seyyid el-Ferrâ (H)

87. Sâdık dost **Hüseyin Vassâf** Bey Hazretlerine!
Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun. İlâhî feyizlerin husûl bulduğunu ifade eden yazınızı aldım. Buna çok sevindik ve fazıl u kereminden dolayı Allah teâlânın vahdâniyetini ikrar ettik. Allah teâlâ takvânızı artırsın ve daha da ziyadesini versin. Evet! Mürîd-i sâdık ihlaslı bir şekilde zikirle meşgul olduğu zaman kendisine acâyip haller ve harikulâde şeyler görünür. Bu durum, kendisine Allah'ın fazlı olarak yapmış olduğu amellerinin karşılığıdır. Bu ister kalbini tatmîn için

جناب المحب المخلص **حسين وصاف بك** دام بوفور النعم آمين

بعد إهداء مزيد السلام عليكم ورحمة الله وبركاته فأوصيكم ونفسي أولا بتقوى الله تعالى وطاعته والتمسك بسنة النبي صلى الله عليه وسلم وطريقته ثم أوصيكم بعد أداء الصلوات الخمس بالإستقامة والثبات على مأموريتكم والمداومة عليها والرحمة والشفقة على عيالكم .

فهذا هو الرضا من الرسول عليه السلام يشير إليه قوله الشريف (بن سندن خوشنودم) ولا تقتروا على عيالكم ولا تحملوهم الضرورة بسبب جمع الدراهم بأمل الزيارة فالأفضل لكم الآن أن لا نفاق على العيال . فمتى آن الأوان تتيسر الأسباب والوسائط إن شاء الله تعالى فالآن استقيموا كما أمرتم والرسول عليه السلام راض من حالكم الذي انتم عليه الآن فهذا هو المقصود ولا تستعملوا ولا تظهروا حالكم . انكم من أهل الطريق فكثير من الناس من حاز المقامات العالية ونال درجة الكمال و مع هذا لا يعلم أحد منسوب إلى شيخ أو إلى طريق بل تراه بقالا يبيع ويشتري أو كاتبا من دائرة من الدوائر وما أشبه ذلك .

فهذا هو شأن الصادقين والمخلصين فحضرت الباري سبحانه وتعالى أكرم الأكرمين وأرحم الراحمين يعطي الإنسان بالصبر والثبات كلما يتمناه من حج وزيارة وكرامة وغير ذلك وغير هذا لا يوافق و ما الإستعجال بإظهار الكرامة والمشيخة وغير ذلك مما يوجب الشهرة فليس من علامة الإخلاص . (وما أمروا إلا يعبد الله مخلصين له الدين بل هو اتباع للهوى ووسوسة للشيطان اللعين فانظر إلى قوله تعالى لرسوله الأكرم وحبيبه الأعظم صلى الله علي وسلم (فاستقم كما أمرت يكفيك ودمتم .

ومن طرفنا الجميع لله بخير يسلمون عليكم وعبد الله مسرور ومحمود مسعود يقبلان يديكم و بلغوا جزيل سلامنا إلى محبنا المحترم محمد أمين أفندي و حاجى علي رضا أفندي حاجى نوري أفندي وحاجى حقي أفندي وشيخ وحدي أفندي وإلى الوالدة خانم وإلى كل من يسأل عنا وقبلوا لنا جناب طلعت بك

---

isterse imtihân için olsun. Ona gereken onları itibar etmemeli, onlarla gururlanmamalı. Aksi takdirde onlar onu maksadından alıkor. Bundan dolayı ârif-i bi'llâh olanlar şöyle demişlerdir:
"Müritlerin feyizlerinin kesilmesine en büyük sebep, kendilerinde zuhûr eden kerametlerdir. Oysa en büyük keramet, her türlü tahrif ve tebdilden uzak tertemiz şeriatın hudûduna riâyet etmek ve sünnet-i seniyeye ittiba etmektir. Size düşen bu tehlikeli engellerden sakınmaktır. Allah'ın müminlere olan fazlı boldur. Nitekim âyette şöyle buyrulmuştur: (20. Tâhâ Sûresi, 114) " Rabbim ilmimi artır ..." (12. Yusuf, 101) " .... Beni iyilere kat."
Emîn Efendi, Hacı Ali Efendi, Hacı Nûri, İbrâhim Bey, Hakkı Efendi, Şeyh Vahdî Efendi, Vâlide hanım ile aile fertlerine teker teker selamımı iletmeni rica ederim. Bunların dışında bizi soranlara da selamımı ilet. Bizim tarafımızdan herkese selam. Çocuklar da ellerinizden öperler.
Daha önce size amcamızın oğlu Şeyh Ahmed Efendi'nin sohbetini takdim etmiştik. Şimdiye kadar bir cevap alamadık. Ondan haber vermediniz. Umulur ki ihmalden değil, işlerin çokluğundandır.
21 Rebiu'l-enver 321/(4 Mayıs 1903)

İ'dâdî Mektebi İmâmı Muhammed Mübârek (H)

حفظه الله كل سوء . ثم أوصيكم أن توقروا حاجى نورى أفندي فإنه رجل منور و غير خال ومن خصوص ابراهيم بك اذا اهلتموه اولى وأحسن . فإن لم يكن هناك مانع شرعي من رضاع وغيره فكريمة حاجى علي أفندي الباقية من فائق أفندي قوفق وانسب . فاجعلوا الواسطة في المسألة حاجلا نوري . فالراقي رأبكم .

15 ربيع الأول 1320

شام شريف مكتب اعدادي امامي

الداعي محمد بن عبد الله [88]

وأما رؤياكم فحق وصدق لا مثل له فيها ولا ريب !

---

88. İhlaslı Dostum Hüseyin Vassâf Hazretlerine! (Allah nimetlerini dâim eylesin!)
Hediye olarak sonsuz selamlarımı arz ederim. Allah'ın rahmmeti ve bereketi üzerinize olsun. Önce kendi nefsime, sonra da size, muttakî bir kul olmanızı, Cenâb-ı Hakk'a itâat etmenizi, Rasûlünün sünnetine ve onun yoluna bağlı kalmanızı tavsiye ederim. Bundan sonra da beş vakit namazı devamlı kılarak istikâmet üzere bulunmanızı temennî ederim. Ayrıca görevinizde sebat etmenizi ve devamlı olmanızı; evlâd u iyâlinize karşı da dâima müşfik ve merhametli davranmanızı öğütlerim.
Rasûlünün rızâsı onun *"Ben, senden hoşnudum."* demesidir. Ailenize cimri davranmayınız. Para biriktirmek gerekçesiyle onlara darlık ve sıkıntı göstermeyiniz. Nifâka düşmemeleri için sizin onları ziyaret etmeniz daha uygundur. İnşaallah şartların ve sebeplerin kolaylaşacağı zaman gelir. Şimdi siz Rasûl (a.s.)'ın râzı olduğu hâl üzere ve emr olunduğunuz gibi istikâmet üzere devam ediniz. İşte bu hâl, arzû edilen hâldir. Bu durumunuzu da açığa vurmayınız. Siz, tarîkat erbâbısınız. Çünkü niceleri vardır ki kemâle ermiş, bir çok yüksek mertebelere ulaşmış oldukları hâlde insanların çoğu onların bu durumlarına vâkıf değillerdir: Onlar bir şeyhe mi, bir tarîkata mı mensup bilmezler. Bilakis sen onları alış-veriş yapan bir bakkal veya devlet dairesinde çalışan bir kişi olarak görürsün. Böyle davranmak sâdıkların ve muhlislerin işidir. Allah teâlâ ekremü'l-Ekremîn ve erhamu'r-Râhimîn'dir.
İnsan ne zaman sabır ve sebatla hacca gitmek, umre yapmak, kerâmet ızhâr etmek v.s. gibi şeyler isterse Allah onları verir. Bunun aksine davranmak, meselâ kerâmet göstermede ve şeyhlik gibi hususlarda acele etmek uygun olmaz. Çünkü bunlar insanın şöhretine vesile olan şeylerdir. Böyle acele etmek, ihlaslı olmanın alâmetlerinden değildir. Nitekim şöyle buyrulmmaktadır: *"Halbûki onlara dini ancak Allah'a has kılarak, Hakk'a yönelen kimseler olarak kulluk etmeleri, namazı kılmaları ve zekat vermeleri emredilmişti."* (98. Beyyine Sûresi, 5. âyet.) bunun aksine davranmak insanın hevâ ve hevesine, mel'ûn şeytanın vesvesesine tâbi olmak demektir. Cenâb-ı Hakk'ın Rasûl-i ekremi ve Habîb-i a'zamına hitâb ettiği şu âyete bakınız: *"Emr olunduğun gibi dosdoğru ol!"* (11. Hûd Sûresi, 112. âyet.) İşte bu emirlere riâyet ederseniz, size kâfi gelir.
Bizim bu taraflarda, el-hamdü li'llâh herkes iyi; size selâm ediyorlar. Abdullâh Mesrûr ve Ahmed Mes'ûd ellerinizden öperler. Dostumuz muhterem Muhammed Emîn Efendi, Hacı Ali Rızâ Efendi, Hacı Nûri Efendi, Hacı Hakkı Efendi ve Şeyh Vahdi Efendilere; vâlide hanıma ve bizi soran herkese çokça selamlarımı iletin. Bizim için Tal'at Bey'i öpünüz –Allah onu kötülüklerden muhâfaza buyursun.– Ayrıca Hacı Nûri Efendi'ye hürmetkâr olmanızı tavsiye ederim. Çünkü o, münevver bir insandır ve boş adam değildir. Özellikle İbrâhim Bey'i evlendirirseniz çok uygun ve iyi olur. Eğer süt kardeşliği v.s. gibi şer'î bir mâni' yoksa, Hacı Ali Efendi'nin Fâik Efendi'den dul kalan kerîmesiyle evlendirirseniz daha münasip ve uygun olur. Böyle hayırlı işlerde Hacı Nûri'yi vâsıta kılınız.
15 Rebîulevvel 1320 / (22 Haziran 1902)
Şâm-ı şerîf İ'dâdî İmamı Muhammed b. Abdullâh

ورد في الحديث الشريف: "من رآني في المنام فسيراني في اليقظة فإن الشيطان لا يتمثل بي." وفي رواية "من رآني فقد رآني فقد رأى الحق." أو في رواية: "من رآني في المنام فلن يدخل النار." وفي رواية: "من رآني في منامه فقد رآني حقا."

وتدل رؤيته صلى الله عليه وسلم على الأعمال الصالحة والأمان من الخوف وتدل على علو شأن الرائي وترقيه و المحبة للعلماء الكرام والسادات العظام وأهل بيته صلى الله عليه وسلم وتدل على العلم والتقوى والرشد والهداية و تدل زيادته على الرحمة والنعمة والعز والشرف والجاه.

وعلو قدر الرائي والدولة والظفر على الأعداء والسعادة والسيادة والرياسة والقوة والراحة وخيرى الدنيا والآخرة وصلاح الحال وكمال الجاه وحسن العاقبة والأمر بالمعروف والنهي عن المنكر ونيل منازل أهل الكرامات والتوبة والإنابة والصدق في القول والوفاء بالوعد وتدل على البشارة المفرحة لصاحب الرؤيا وأن يفوق أقرانه وينال من ينهم العز والشرف وكل مقاصده وتدل على الشفاعة والإستقامة والثروة وتصفية القلب وتزكية النفس وزيادة التقوى وحصول الخير والبركة وعلى أن الرائي من أهل الجنة و من الفائزين.

وأما رؤية بدرية خانم تدل على أنها تنال رتبة عظيمة وشهر صالحة و تصير صاحبة عفة وأمانة وصيانة وأنها تصير والدة لنسل صالح وتدل على جمعية المولد الشريفة. فإن كنتم ما عملتم فاعملوا.[89]

89. Rüyanıza gelince:
Rüyanız haktır ve doğrudur. Bunda şek ve şüphe yoktur. Nitekim hadis-i şerifte şöyle vârid olmuştur: " Beni rüyasında gören, yakaza hâlinde de görür. Çünkü şeytan benim şeklimde görünemez." Bu konudaki diğer rivayetler de şöyledir:
- " Kim beni rüyada görürse gerçekten görmüştür."
- " Beni rüyada gören cehenneme girmeyecektir."
- " Beni uykuda iken gören gerçekten görmüştür."
Hz. Peygamberin – *aleyhi's-selâm* – rüyada görülmesi, görenin amel-i sâlihine, derecesi in yüksekliğine, ulemâ-yı kirâm ve sâdât-ı izâma ve ehl-i beyte olan muhabbetine bağlıdır. Yine bu rüyayı görenin ilmine, takvâsına ve hidâyetine de bağlıdır. Ayrıca rüya, görenin rahmet ve ni'metinin, izzet ve şerefinin ziyâde olacağına, kadrinin yüceliğine, düşmanlarına karşı zafer kazanacağına, saâdete, riyâsete, dünya ve ahiretin hayırlarına kavuşacağına delalet eder. Makâmının kemâle ereceğine, hâlinin sâlih, akıbetinin iyi olacağına işarettir. Ayrıca emr-i ma'rûf, nehy-i ani'l-münkere, keramet ehlinin menzillerine ulaşma, tevbe ve inâbete, sözünün doğruluğuna, va'dlerine sâdık olduğuna da delalet eder. Ayrıca rüya sâhibinin müjdeleneceğine, akranlarından üstün olacağına ve onlardan daha fazla izzet ve şerefe kavuşacağına delalet eder. Nihayet istikâmet üzere olduğuna, servete kavuşacağına, kalbinin sâf ve nefsinin temiz olduğuna, takvâsının ziyâdeliğine, hayır ve bereket elde edeceğine, Hz. Peygamberin şefâatine nâil olacağına ve ehl-i cennet olup kurtuluşa erenlerden olacağına işarettir.
Bedriye Hanım'ın böyle bir rüya görmesi onun büyük bir rütbe ve şöhrete ulaşacağına, emanet sahibi iffetli bir eş olacağına ve salih bir neslin annesi olacağına delalettir. Eğer yapmadıysanız mevlid-i şerif cemiyeti tertip etmenize işarettir. (H)

/143/ ŞEYH ABDURRAHMÂN-I HARÎRÎ

Terceme-i hâl-i âlîleri sâbık cildlerin birinde (c. III, s. 84) yazılmış olan Şeyh Muhammed Kemâleddîn-i Harîrî'nin pederi ve şeyhidir. Gerek tarîkat-ı Rufâiyye'den gerek tarîkat-ı Halvetiyye-i Bekriyye'den câmiu'l-esrâr bir mürşid-i âlî-kadrdir. Bursalı Tâhir Bey, müşârünileyhin terceme-i hâlini tab' u neşr eylemişlerdi. Ondan iktibâsen bir nebze bahs olunmak münâsib görüldü:

Müşârünileyh Abdurrahmân-ı Harîrî, İstanbul'da Eyüpsultan'da Şeyh Hasîb Efendi Dergâhı'nda medfûndur. Tarîkat-ı aliyye-i Halvetiyye'den şeyhi Muhammed Enîsü'z-zâkirîn Efendi'dir, Şamlıdır. Onun şeyhi Muhammed Hâşim et-Tâcî'dir. Onun şeyhi Mustafa en-Nahlâvî'dir. Onun şeyhi Muhammed Mahmûd ed-Dâmunî'dir. Onun şeyhi Mahmûd el-Kürdî'dir. Onun şeyhi Muhammed Şemseddîn el-Hafnî'dir. Onun şeyhi el-kâmilü'l-mükemmil müceddidü't-tarîka es-Seyyid eş-Şeyh Mustafa b. Kemâleddîn el-Bekrî hazretleridir. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

ŞEYH MUHAMMED SAÎD b. MUHAMMED el-HANEFÎ ed-DİMEŞKÎ es-SİMMÂNÎ

Şuabât-ı Bekriyye'den Simmâniyye şu'besi müessisi Şeyh Muhammed Semân-ı Medenî hazretleridir. Kibâr-ı evliyâdandır. Sıddîk b. Ömer Hân nâmında halîfesi vardır. 1172/(1758-59)'da Şam'da irtihâl etmiştir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH AHMED-İ MEÂBÎ

Sıddîk b. Ömer Hân'dan müstahleftir. **Musaffâ** isminde sülûka dâir bir eser-i mufassalı vardır. Bu eserini 1211/(1796-97)'de ikmâl etmiş. Medfeni ba'zı karâine göre İstanbul'dadır. Şu nutuk onundur:

Mâl ü evlâd ilm ü iz'ân nâfi' olmaz ey **Meâb**
Mâ-sivâ ağyâr ilinden dil müsellem olmadan

ŞEYH ABDÜLKERÎM-İ SİMMÂNÎ

Simmâniyye şuabâtından bir şu'benin pîridir. Medîne-i Münevvere'de mehdârâ-yı âlem-i vücûd olup, oradan neş'et buyurmuşlardır. İlm ü fazîlet ve zühd ü takvâ ve riyâzet ü irfân u hakîkatta pîşvâ-yı erbâb-ı halvet idi. Misbâh-ı tarîk-ı ma'rifet Şeyh Mustafa el-Bekrî Medîne-i Münevvere'ye geldiği zamân nâil-i şeref-i mülâkâtı olup, Mustafa el-Bekrî hazretlerinde gördüğü /144/ kemâlâta meftûn olup derhâl intisâb etmiştir. Az zamânda nâil-i rütbe-i kemâl olup, kutb-ı zamân olmuş idi. Tarîk-ı Kâdirî'den dahi nisbetleri olduğu mervîdir.

Velâdeti 1132/(1729), intikâli 1189/(1775) senelerine müsâdiftir. Medîne-i Münevvere'de Cennetü'l-Bakîa'da medfûndur. Vird-i mahsûsu vardır. *(Kaddesa'llâhu sırrahû)*

Şeyh Muhammed es-Simmânî ile de münâsebet-dâr olup, onun hakkında cildlerle medhiyyeler yazmıştır.

Nefehâtu İlâhiyye fî Sülûki't-Tarîkati'l-Muhammediyye, İğâsetü'l-Lehefât ve Mûnisetü'l-Velehât başlıca âsârındandır.

ŞEYH AHMED b. MUHAMMED eş-ŞEHÎR bi'd-DERDER

1127/(1715-16)'de Mısır'da zînet-sâz-ı âlem-i dünyâ oldu. Şeyh Muhammed b. Sâlim el-Hafnî hazretlerinin feyz-i nazarıyla zümre-i ehlu'llâha dâhil olmuştur. Derderiyye şu'besi bu zâta mensûbdur. Haremeyn-i muhteremeyni ziyâretten sonra Mısır'a avdetinde ilm ü irfânı velvele-endâz olmakla, herkes mazhar-ı kemâl olmak emeliyle meclisine cân atmıştır. Hattâ o zamân Osmanlı pâdişâhı arz-ı ta'zîmât ve celb-i daavât maksadıyla Mısır'a hey'et göndermiştir.

Çok eser yazmıştır. Başlıcaları:

1. **Şerhu Muhtasar Halîli Urdufiyye (?),**
2. **Hulâsatu mâ-zekerehu'l-Echûrî ve'z-Zefânî ve Efkadifiyye,**
3. **Ale'r-râcih mine'l-Akvâl,**
4. **Akrabu'l-Mesâlik li-Mezhebi'l-Mâlik.**
5. **Risâle fî Müteşâbihâti'l-Kur'ân,**
6. **Nazmu'l-Harîdeti's-Seniyye fi't-Tevhîd ve Şerhuhâ,**
7. **Tuhfetü'l-İhvân fî Âdâbi Ehli'l-İrfân,**
8. **Şerhu alâ Virdi'ş-Şeyh Kerîmüddîn el-Halvetî,**
9. **Şerhu Mukaddimeti Nazmı't-Tevhîd li's-Seyyid Muhammed Kemâleddîn el-Bekrî,**
10. **Risâle fi'l-Maânî ve'l-Beyân,**
11. **Risâle fi'l-Mevlidi'ş-Şerîf,**
12. **Şerhu Âdâbi'l-Bahs,**
13. **Şerhu Salâti's-Seyyid Ahmed el-Bedevî,**
14. **et-Teveccühü'l-Esnâ bi-Nazmi'l-Esmâi'l-Hüsnâ,**
15. **Şerhu ale'ş-Şemâil**

1201/(1786-87) senesinde Mısır'da âzim-i âlem-i bekâ oldular. Türbe-i münevvereleri Mısır'da elyevm ziyâret-gâhtır. *(Kuddise sırruhû)*

ŞEYH AHMED b. MUHAMMED el-MÂLİKÎ es-SÂVÎ

Kerem ü sehâ ile meşhûrdu. Ulûm-ı zâhire vü bâtınada yektâ-yı zamân idi. Şeyh Ahmed-i Derder'ın hulefâsındandır. Sâviyye şu'besinin müessisidir. Bir zamânlar tedrîs ve te'lîf ve teslîk ile meşgûl oldular. Çok kimseler onun sâyesinde mazhar-ı kemâl oldu. 1241/(1825-26) senesinde Medîne-i Münevvere'de irtihâl-i dâr-ı bekâ eyledi.

Başlıca âsârı:

1. **Şerhu Salâvât-ı Şerîfe,**
2. **Şerhu Manzûme-i Esmâ-yı Hüsnâ.** Bu eserin aslı şeyhinindir.
3. **Hâşiye-i Fıkh-ı İmâm Mâlik,**
4. **Risâle-i Halvetiyye,**
5. **Esrâru'r-Rahmâniyye.**

Bu son eserinde diyor ki:

"Elbet sana bir insân-ı kâmil lâzımdır. Mutlakâ bir şeyh-i ârifin hem-bezm-i sohbeti olmalısın. Bir kapıya mülâzemet et ki, sana kapılar açılsın. Bir efendiye boyun ver ki, sana boyunlar eğilsin."

/145/ Kibâr-ı meşâyıh-ı Şâzeliyye'den Ahmed b. İdrîs hazretleriyle hem-sohbet olup onlardan da ahz-ı feyz eylediler. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

TİCÂNİYYE

ŞEYH SEYYİD AHMED et-TİCÂNÎ

Ebu'l-Abbâs Şeyh Seyyid Ahmed b. Muhammed et-Ticânî, seyyidü'l-ârifîn, imâmu'l-âlemîn bir zât-ı âlî-kadrdir. Ticânî tarîkının vâzıdır. Bu tarîk, Şa'bâniyye-i Bekriyye'nin bir şu'besi olup, Cezâyir-i Fas'ta intişâr etmiştir. Müşârünileyh 1150 sene-i hicriyyesinde (1737-38) Fas'ta Ayn-Mâzî karyesinde Ebû Abdullâh Seydî Muhammed b. Muhtâr hazretlerinin sulbünden dünyâya gelmiştir. Ebû Abdullâh hazretleri âlim ve müteverri' idi, 1166/(1753) senesinde terk-i âlem-i dünyâ eylediler.

Vâlide-i muhteremeleri sâlihâttan idi. Neseb-i şerîflerine gelince, sâdât-ı kirâmdandırlar. Pederleri irtihâlinde onbeş-onaltı yaşında idiler. Henüz hâl-i sabâvetlerinde pek çok hâlât-ı acîbe ve ahvâl-i garîbe sâdır olmuştur. Dört-beş yaşlarında iken mâ-lâ-ya'nî ile meşgûl olmamağa başlayıp tilâvet-i Kur'ân ve tahsîl-i ilm-i dîn ile meşgûl oldular. Çok söylemez, samt-ı tavîl ile dem-güzâr, sinn-i âlîleri yediye resîde olunca Nâfi' kırâati üzre hıfz-ı Kur'ân-ı azîmü'ş-şâna muvaffak olmuş, ba'dehû ulûm-ı usûliyye vü furûıyye ile tevağğule başlamıştır.

Zamânını kat'iyyen boş geçirmeyip tahsîl-i ilme devâm ile, sinni rüşde vâsıl oldukları hengâmda ders okutmağa ve fetvâ vermeye başladı. Hattâ bu sırada tarîkat-ı sûfiyyeye ve esrâr-ı ilâhiyyeye müteallık mübâhesâta girişerek fehm-i ulûm-ı tasavvufiyyeye ve ahvâl ü makâmât-ı mahsûsaya nâil oldu. Bu sırada bir gece menâmda Server-i kâinât, aleyhi ekmelü't-tahiyyât efendimiz hazretlerini müşâhede ile şeref-yâb ve iltifât-ı Seyyidi'l-kevneyn'e mazhariyyetle kâm-yâb oldu. Taraf-ı celîl-i inâyet-delîl-i Hazret-i Risâlet-penâhîden, "*Sen muhakkak benim evlâdımsın.*" diyerek üç def'a iltifât-ı cihân-derecât ızhâr ve "*Nesebin Hasan b. Ali'ye müntehî olur.*" diye kerem ü âtıfet-i ekremîlerini lutfen îsâr buyurmuşlardır.

Henüz civân iken pîr, pîr iken civân olan cenâb-ı Seyyid Ahmed-i Ticânî, günden güne rütbe-i kemâlini i'lâ etmekte idi. Azm-i kat'î sâhibi olduklarından, "*Ben bir şeye başlayınca ondan dönmem, itmâma çalışırım.*" buyururlardı. Mahbûbu'l-kulûb olduklarından henüz hengâm-ı tulû' sayılan bir sinde iken ileride âlem-i irfânı tenvîr edecek bir şems-i tâbân-ı ma'rifet ü hakîkat olacakları anlaşılmakta idi. Kemâl-i iffet ü takvâ vü emânetle şöhret-gîr bir zât-ı sütûde-semîr olup reng-i saâdetleri kırmızılıkla karışık beyâz, boyları mu'tedil idi. Savt-ı cehrî, samt-ı behî sâhibi idi. Eâzım-ı mantıkıyyûndan ve fasîhu'l-lisân idi. Akl u idrâkinin derecesini kimse takdîr edemez idi. Peder-i mufahhamının irtihâlinden beş sene sonra yirmibir yaşında iken Fas'tan Azb nâhiyesine gidip burada bir zât-ı muhteremden ilm-i hadîs okumaya başladı. Ulemâ vü sulehâ ile sohbet için ziyâretten hâlî kalmazdı. Hattâ bu niyyetle cebel-i Zebîb'e giderek ehl-i keşften bir zâta mülâkî oldu. Bu zât-ı muhterem ise, "*Oğlum! Memleketine git, maksûdun orada hâsıldır.*" buyurunca avdetinde Sahrâ nâhiyesinde beled-i Ubeyz'a (ابيض) **/146/** uğradı. Burada kutb-ı şehîr Abdulkâdir b. Muhammed hazretlerinin merkad-i münîfini ziyâret ve beş ay tedrîs ve ibâdet ederek imrâr-ı vakt eyledi. O ehl-i keşfin sözüne tebean memleketine dâhil oldu. Bir müddet sonra Tilemsan şehrine gidip tefsîr ve hadîs okudu. Tarîk-ı mücâhedede pek ileri gitmeğe başladı. Bu sırada kalb-i ekreminde bir feyz-i ma'nevî hâsıl olunca alâyıktan mücerred oldu. Bir müddet sonra tedrîsât ile iştigâl eylediyse de sinn-i şerîfleri otuzbire resîde olduğu 1181 sene-i hicriyyesinde (1767-68) halktan büsbütün tecerrüd ediverdiler. İbtidâ-yı emrde oruca devâm ve geceleri ihyâya kıyâm ederdi.

Bir zamân bu hâlde kaldı. Fas'a avdetinde mazanna-i kirâmdan Mevlânâ et-Tayyib b. Muhammed b. Abdullâh İbrâhîm el-Yemlemî el-İlmî hazretlerine mülâkî oldu.

Bu zât-ı muhterem Hebt bilâdından Vezân'da medfûndur. 1180/(1766-67)'de göçmüştür. Kendi virdini telkîne Cenâb-ı Seyyid Ahmed-i Ticânî'yi me'zûn eylemişler ise de Hz. Ahmed bu sırada âlem-i istiğrâkta olduğu için cihâd-ı nefsi daha mühim bilip, kendi mertebesini ta'yîn edemediğinden bu virdi halka telkînden çekinmiştir. Evliyâ-yı kirâmdan Muhammed b. el-Hasen el-Vancelî ve Abdullâh b. Seydî el-Arabî b. Ahmed b. Muhammed hazerâtıyla da sohbet eylemişler, füyûzât-ı Rabbâniyyeden hisse-mend olmuşlardır. Bu sırada tarîkat-ı Kâdiriyye ve sonra Nâsıriyye'ye intisâb eyleyip, tarîkat-ı Nâsıriyye'yi Şeyh Ebû Abdullâh Seydî Muhammed b. Abdullâh et-Tizânî'den almışlardır. Ba'dehû melâmiyyûndan Velî Sâlih Ebû Abbâs Seydî Ahmed et-Tavâş'tan feyz ü kemâle nâil olarak bu zât-ı muhterem halvet, vahdet, zikr, sabr esrârını telkîn eylemiştir. İşâret-i mahsûsasıyla mağribden Sahrâ nâhiyesine intikâl ile evvelce ziyâret eylediği Şeyh Abdülkâdir Muhammed b. el-Ubeyz'in merkad-i münîfini tekrâr ziyâret etti ve burada ne esrâra mâlik olduysa oldu. Oradan Tilemsan'a azîmetle ba'dehû âzim-i râh-ı Hicâz oldu. Esnâ-yı azîmette Cezâyir kurbunda Umdetü'l-muhakkıkîn Ebû Abdullâh Muhammed b. Abdurrahmân el-Ezherî ile mülâkât eyledi. Tarîkat-ı Halvetiyye esrârın-

dan alacağı kadarını bu zât-ı muhteremden aldı. Bu zâtın sît-ı şehîri, etbâ'-ı kesîri, zevâyâ-yı kebîri var idi. 1180/(1766-67) senesinde terk-i dünyâ, azm-i ukbâ eylemişti.

Şeyh Ahmed, Tunus'a varınca ba'zı evliyâya ez-cümle veliyy-i şehîr Seydî Abdüssamed er-Rehâvî'ye mülâkî oldu. Bu zât-ı muhterem ise bir mürşid-i mahfînin nazar-ı terbiyetiyle perverde olmakta idi ki, o mürşidi Tunus'un kutbu idi, kendilerini gizlerler idi. Abdüssamed ise mürşidini ancak Cuma ve Pazartesi geceleri gider görür idi. Hz. Ahmed, bu hâle pek ziyâde merâk hâsıl ettiğinden mürşid-i müşârünileyhi görmek dâiyesine düşmüş ise de cevâb-ı red aldığından ısrârı üzerine nihâyet Şeyh Abdüssamed, Hz. Ticânî'nin yanına bir mahbûb katarak şeyhine yolladı. Hz. Mürşid, bunları görünce, "*Mahbûb, mahbûbu gönderdi.*" diye latîfe buyurup, beynehumâda çok **/147/** esrâr-ı ma'neviyyenin inkişâfına bâis mülâkât-ı medîde zuhûr etti. Burada bir sene kaldı. Bu sırada halka **Kitâbu'l-Hikem** ve gayrısını okuttu. Tunus emîri, Seyyid Ahmed-i Ticânî'nin kemâline ıttılâ' hâsıl edince burada kalıp tedrîs ile iştigâlini istirhâm ve bir hâne ihzâr ve tedrîsât mahalli, Câmi'-i Zeytûn'u tahsîs ve maâş-ı azîm tertîb eylemiş ise de Hz. Ticânî arz-ı i'tizâr ile ertesi günü bağteten Tunus'tan bahren Mısır'a gidiverdi. Şeyhu'l-meşâyıh, berzahu'l-berâzih Şeyh Mahmûd el-Kürdî el-Mısrî'ye mülâkî oldu.

Tunus'tan giderken Abdüssamed'in şeyhi tedârikât-ı seferiyyeyi ikmâl ve gelip gitmede hiçbir sıkıntı çekmeyeceğini tebşîr ile selâmetlemiştir. Şeyh Mahmûd el-Kürdî'ye ilk mülâkâtta, "*Sen inda'llâh mahbûbsun.*" diye Ticânî'nin kadrini ızhâr buyurdu. "*Neden bildiniz?*" suâline karşı, "*Allâh'dan bildim.*" cevâbını vermişlerdir.

Ticânî Tunus'ta iken rü'yâda Şeyh Mahmûd-ı Kürdî'yi görmüş idi. Mısır'da mülâkî oldukta, "*Zât-ı âlînizi Tunus'ta gördüm, ben baştan başa bakırım dedim. Evet buyurdunuz. Ba'dehû, oğlum ben sizin bakırınızı altına tahvîl ederim, inâyetinde bulundunuz idi.*" gibi esrâr-ı sohbet cereyân eyledi. Birkaç gün ikâmetten sonra, "*Matlabınız nedir oğlum?*" suâline, "*Kutbiyyet-i kübrâ.*" demesiyle, "*Buna da kanâat etme oğlum, sen bilirsin.*" buyurmuşlardır.

Şeyh Mahmûd-ı Kürdî'nin muvâfakatıyla Hicâz'a âzim oldu. Tedârikât-ı seferiyyesini Şeyh Mahmûd-ı Kürdî ikmâl eyledi ve duâ buyurdular. 1187 senesi Şevvâlinde (Aralık 1773) otuzaltı yaşında iken Mekke-i Mükerreme'ye dâhil oldu, nice esrâra muttali' olduktan sonra müstağrak-ı zevk-ı azîm oldu. Ehl-i irfân ile hem-sohbet olur, sevişir idi. Eâzım-ı evliyâdan Şeyh Ebu'l-Abbâs Seydî Ahmed b. Abdullâh-ı Hindî hazretlerinin Mekke'de olduğunu haber aldı ki, bu zât-ı muhterem pamuk tüccârından idi. Derece-i kemâline kimse muttali' olamamış idi. Bu zâtı buldu, onunla hem-sohbet oldu. Kalbini ulûm-ı esrâr u hikem-i envâr ile doldurdu. O zât ihtifâ-yı tâm üzerinde olup, ale'l-ekser hâdimi vâsıtasıyla esrâra muttali' oldukları mervîdir, demekle sohbetleri ma'nevî olacak, kutba mülâkî olacağı Hz. Ticânî'ye tebşîr edildi ve Medîne-i Münevvere'de Simmânî hazretlerine şeref-mülâkî olacağı haber verildi.

Tâ ki Medîne-i Münevvere'ye geldiler. Fi'l-hakîka, Ebû Abdullâh Seydî Muhammed b. Abdülkerîm eş-şehîr bi's-Simmânî'ye mülâkî oldular. Bu zât-ı muhteremin pederi Şeyh Abdülkerîm'in terceme-i hâlinden bahs etmiş idim.

Seyyid Muhammed-i Simmânî, Cenâb-ı Ticânî'yi yanında alıkoyarak üç gün halvete sokmak istedi. Medîne-i Münevvere'de müddet-i ikâmetin azlığı sebebiyle arz-ı i'tizâr etti. Bunun üzerine şeyh, cemî'-i esmâ vü müsemmeyâta izin verdi. Ba'de'z-ziyâre Mısır'a avdetle Şeyh Mahmûd'a mülâkî oldu. Hz. Şeyh'in esrârı ve ulûmu Hz. Ticânî'ye intikâl etti ve tarîkat-ı Halvetiyye'den müstahlef oldu. Memleketine avdetinde neşr-i tarîkata ve terbiye-i süllâke me'zûn oldu. Hz. Ticânî, **/148/** kemâl-i mahviyyetinden dolayı eser-i imtinâ' gösterdi ise de, "*Sen telkînde bulun, hatemât bana âiddir.*" diye te'mînât aldı. Bunun üzerine Tunus'a Tilemsan'a, sonra memleketine avdet eyledi. Fas'a avdetleri 1191/(1777) senesindedir.

Kemâlât-ı aliyyeleri günden güne şâyi' oldu. Evliyâ-yı zamânın merci' ü muktedâsı olup tarîk-ı Ticânî nâm-ı âlîlerine nisbet edildi. Nûr-ı irfânı, cihât-ı İslâmiyyeti istîlâ eyledi. Nûr-ı irfânının etrâfına toplananlarr çoğaldı. Bir müddet sonra irtihâl-i dâr-ı naîm eyledi. Fas'ta medfûndur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

1203 senesi şehr-i Rebîu'l-evvelinin onunda (8 Aralık 1788) Bilâdi's-sahrâ nâm mahalde âlem-i Cemâl'e intikâl eylemiş olduklarını **Cevâhiru'l-Maânî**'de gördüm.

Fas'ta Mevlânâ İdrîs ile mülâkî oldukları mestûrdur. Âsâr-ı celîleleri pek mu'teber ve meşhûr olup, bir kısmı ahîren Mısır'da tab' olunmuştur. **Kitâbu Cevâhiri'l-Maânî ve Bülûğı'l-Emânî fî Feyzi Seyyidî Ebi'l-Abbâs et-Ticânî** nâm eser-i kebîrini mütâlaa ile karîrü'l-ayn oldum. Arabiyyü'l-ibâredir. Bu eseri tab' ettiren mukaddimesinde müşârünileyhin terceme-i hâlini yazmıştır ki, muharrir-i fakîr ondan tercüme eyledim.

Bu eserin cem u tertîbi seyyidü'l-vücûd (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) efendimizin emir buyurduğu eserin câmii olan zât Hz. Seyyid Ahmed-i Ticânî'nin beyânına atfen yazıyor ki, eser-i mezkûr tefsîr ü hadîsten ve mübâhesât-ı aliyye-i tasavvufiyyeden bâhistir. Hâmişinde **Kitâbu Rimâhi Hizbi'r-rahîm Alâ Nuhûri Hizb'r-racîm** matbû' olup[90] Saîdü'l-Fûtî'nin eseridir. Bu zât (Şeyh Ömer b. Saîd el-Fûtî et-Tûrî el-Kedevî) tarîk-ı Ticânî ricâlindendir ki, onda gördüğüm silsile-i Ticâniyye ber-vech-i âtîdir:

في ذكر سندنا في هذه الطريقة الأحمدية الإبراهمية الحفنية التجانية فأقول و بالله تعالى وهو الهادي بمنه إلى سواء الطريق اغلم أني أذكر لك سند شيخنا رضى الله تعالى عنه إلى رسول الله تعالى عليه وسلّم في هذه الطريقة الأحمدية المحمدية و سندي و الحمدلله متصل اليه ثم اذكر بعد ذلك سندنا إلى الشيخ

90. 1346/(1928) senesinde ikinci defa olarak Mısır'da Matbaa-i Ezheriyye'de tab' olunmuş nüshalarını gördüm. Def'a-i saniye tab'ı eserin ne kadar makbûl-ı enâm olduğuna delîldir.

رضى الله تعالى عنه ثم إلى جده رسول الله صلى الله تعالى عليه و سلم في هذه الطريقة أما سندنا الأول فأقول نظمني في السلسلة الصوفية و لقنني اذكارها سيدي محمد الغالي وهو لقنه سيدي الحاج على بن راده وهو لقنه ابو عبد الله الشريف سيدي محمد بن محمد المشري وهو لقنه قطب زمانه وفريد عصره وآوانه شيخنا وقد رتنا إلياالله مولانا أبو العباس احمد بن محمد الحتاني وهو لقنه الشيخ محمود الكردي وهو لقنه الحفني وهو لقنه قطب الوجود السيد مصطفى بن كمال الدين البكري الصديقي [91]

Şeyh Ömer b. Saîd el-Fûtî hazretleriyle, lehü'l-hamd, mülâkât nasîb oldu. İstanbul'u teşrîf eylediler. Çemberlitaş'ta Arnavuthanı'na nâzil olmuşlardı. Yüz yaşına **/149/** karîb idi. Refîk-i cânım Ahmed Nazmî Efendi ile ziyâretine gitmiş idik. Huzûr-ı âlîlerine girdiğimizde pamuk gibi beyâz sakallı, beyâz sîmâlı, mütenâsibü'l-endâm, câzibeli bir zât-ı âlî-kadrin nazar-ı feyzi altında bulunduğumuzu hisseyledim.

Hasırdan ma'mûl bir yaygı üzerine oturmuş, zenbîl örüyorlardı. Başlarında Tunus fesi vardı. Beyâz sarık sarmışlardı. Selâm verdik. Redd-i selâm eyledi. "*Ehlen ve sehlen evlâdünâ!*" buyurdular. Mübârek elini öpmek istedik. Kemâl-i tevâzu'larından mahviyyet gösterdiler. Emirleriyle huzûrunda bir müddet oturduk. Sebeb-i ziyâretimizi ve hüviyyetimizi sordular. Nazar-ı feyzlerine mazhar olmak, duâlarını almak emeliyle geldiğimizi ve âsitân-ı evliyânın bir kıtmîri olduğumuzu anlattık. Mükâleme Arabça idi. Derhâl eser-i memnûniyyet gösterip ellerini kaldırdı. Hafîf ve mühtez sadâlarıyla gâyet hâşi'âne ve hâdı'âne bir sûrette duâ buyurdular. Bizler de "*Âmîn*" dedik. Biraz sonra arz-ı vedâ' eyledik.

Haremeyn'e ziyârete gidiyorlarmış. İstanbul'da Hz. Hâlid b. Zeyd (*radıyallâhu anh*)'ı ziyâret emeliyle birkaç gün bulunmuşlar. Garîbdir, ziyâretlerine ilk gelen bizler imişiz. Pek memnûn olarak söylediler ve teveccüh buyurdular. O sinde zenbîl yapar satar onunla taayyüş eder imiş. Nûr-ı Muhammedî vech-i tâbânında lemeân ediyordu.

Bu mülâkâtım, 1322 târîh-i hicrîsinde (1903) idi. Mülâkât mazhariyyetime pek memnûn ve son derecede müteşekkirim el-hamdü li'llâhi taâlâ. Hâlen ber-hayât olmasalar gerektir. Ya Medîne'de kaldılar, ya avdet ettiler.

Mısır'da ikinci def'a tab' olunan **Rimâhu Hizbi'r-rahîm** nâm eserin nihâyetinde deniliyor ki:

---

91. "Burada Ahmediyye-i İbrâhîmiyye tarîkatının silsilesini zikredeceğiz. Şeyhimizin Rasûlullâh'a kadar ulaşan silsilesi şöyledir:
Seyyid Muhammed el-Gâlî,
Seyyid el-Hâc Ali b. Râde,
Ebû Abdullâh eş-Şerîf Muhammed b. Muhammed el-Meşrî,
Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed et-Ticânî,
Şeyh Mahmûd el-Kürdî,
El-Hafnî,
Seyyid Mustafa b. Kemâleddîn el-Bekrî es-Sıddîkî." (H)

للشيخ الإمام أبى حفص سيدى عمر بن سعيد الفوتى نفعنا الله ببركاتهم وأعاد علينا من نفحاتهم [92]

Bu ibâreden de kendilerinin bi-hakkın mazhar-ı tekrîm ü ihtirâm oldukları anlaşılır. Her hâlde âlim, fâzıl bir veliyy-i kâmil idi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH MAHMÛD el-KÜRDÎ

Eâzımdandır. Mısır'da neşr-i feyz-i tarîkat eylemiştir. Menâkıb-nâmeleri vardır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH SEYYİD FEYZÜDDÎN HÜSEYİN es-SİMMÂNÎ

Tıbyân'da muharrer olduğuna göre Feyziyye-i Simmâniyye-i Bekriye-i Şa'bâniyye bu zâta mensûbdur. Şeyhi Seyyid Muhammed Nûreddîn, onun şeyhi Abdülganî-i Guneym, onun şeyhi Muhammed b. Abdülkerîm-i Simmânî'dir. Şeyh İsmâîl ve Şeyh İbrâhîm vâsıtasıyla daha iki koldan yine Abdülkerîm-i Simmânî'ye muttasıldır. 1236/(1821)'da Mısır'da doğmuş, 1309/(1891-92)'da İstanbul'da vefât eylemiş, Merkez Efendi Kabristanı'na defn olunmuştur.

Kâdirî, Nakşî, Şâzelî tarîklarından da feyzi vardır. Mükemmel bir evrâdı ve Esmâ-i Hüsnâ manzûmesi vardır ve **Tıbyânü't-Tarâik**'ta münderic olduğunu Sâdık Vicdânî Bey **Tomâr**'da yazmıştır. (143. sahîfeye mürâcaat).

/150/ CEBBÂR-ZÂDE ÂRİF BEY

Bu zât-ı muhterem târihte şöhret bulan Çapanoğulları'nın ahfâdındandır. "Çapan-zâde, Cabbâr-zâde" diye yâd olunagelir. 1244 senesi şehr-i Temmuz'unda (1828) İstanbul'da Rumelihisârı civârında Baltalîmânı'ndaki bir sâhil-hânede dünyâya gelmiştir. İbtidâî tahsîli, Mekteb-i İrfân'dadır. Ondokuz yaşında iken buradan bâ-şehâdet-nâme neş'etle Bâbıâlî Mâliye Kalemi'ne, sonra Felâhî mahlasıyla Hazîne-i Mâliye Bedelât Kalemi'ne müdâvemetle iki sene sonra Nizâmiye Kâtipliği'nden 1296 senesinde şehr-i Teşrînievvelde (Aralık 1880) tekâüdünü istid'â eylemiştir. Otuzüç sene hıdmet-i devlette bulunduklarını bi'l-hesâb buldum.

Zamânımızda şeyhü'l-mütekâidîn olmuşlardı. Urefâ-yı asırdan idi. Tahsîlleri bidâyeten ibtidâî bir hâlde iken sonraları Üveysîlik neş'esiyle mazhar-ı ilm-i esrâr olduklarından ulûm-ı Arabiyye vü Fârisiyyede nâil-i mertebe-i iktidâr olmuşlardır.

92. "Bu eser, İmâm Ebû Hafs Seydî Ömer b. Saîd el-Fûtî'nindir. Allah onların bereketinden bizi faydalandırsın ve nefesleri bize tekrâr tekrâr gelsin." (H)

Terbiye-i tarîkatları tarîk-ı Şa'bânî eâzımından Kuşadalı hazretlerinin nâib-i menâbı Hammâmî Muhammed Tevfîk Efendi hazretlerindendir. Hz. Şeyh ile mülâkât ve sohbetlerini ve menâkıb-ı latîfelerini dâimâ vird-i zebân ederlerdi. Cidden kemâl-i Hz. Şeyh'e mazhar olduklarına âsâr-ı aliyyeleri şâhiddir. Boğaziçi'nde Çengelköy'de dere içinde Dr. İrfân Bey'in köşkünü istîcâr etmişler, burada otururlar idi. İnzivâ-yı hayâta meyilleri vardı. Sinlerinin ileride olmasına rağmen kuvve-i hâfızaları yerinde idi. Ziyâretlerine şitâbân olan erbâb-ı aşk u muhabbeti şeref-i sohbet ü iltifâtlarına müşerref kılarlardı.

Hoş-sohbet ve latîfe-gû olup, Hz. Şeyh-i Ekber efendimizin kemâlât-ı zevkıyyelerinden haber-dâr olmuş eâzım-ı sûfiyyeden idi. İlm-i vahdette lübb-i hakîkata dâir bi-hakkın söz söylemeye muktedir ricâlu'llâhdan idi.

Uzun boylu, beyâz sakallı, mütenâsibü'l-endâm idi. Sokağa çıkarlarsa setre pantolon, kolalı gömlek giyerler; temiz gezerlerdi. Hamzeviyyü'l-meşreb, sünniyyü'l-mezheb idi. Şeyh Ahmed Muhtâr er-Rufâî, müşârünileyhe, "*Kıravatlı Evliyâ*" tesmiye eylemişti. Her nerede olsa herkes sükût eder, onun söz söylemesine muntazır olduklarından, o da ilm-i vahdetten açar, herkesi müstağrak-ı zevk eyler idi.

Son zamânlarında sokağa çıkamaz oldular, mükerreren ziyâretlerine giderdim. Fakîre ziyâde teveccüh ve iltifât âsârı gösterirler idi.

1339 senesi onyedi Muharrem'inin (30 Eylül 1920) Perşembe günü doksanbeş yaşında iken irtihâl-i dâr-ı naîm eylediler.

Evrâd-ı Havâdis'te okudum:

"Şeyhü'l-mütekâidîn fuzalâ-yı benâmdan Çapan-zâde Ârif Bey yüz yaşını mütecâviz olduğu hâlde Çengelköy'de Pınarderesi'nde müste'ciren sâkin olduğu hânede irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Merhûm-ı müşârünileyhin haber-i vefâtı mesmû'-ı âlî-i pâdişâhî buyurulması üzerine techîz ü tekfîni lutfen **/151/** ceyb-i Hümâyûn'dan fermân buyurulmuş ve vasiyeti mûcibince Nakkâş'ta (Beylerbeyi'nde) defn edilmiştir. Merhûm, âlim ve fâzıl bir zât olup, fevka'l-âde kuvve-i hâfızaya mâlik idi. (*Rahmetu'llâhi aleyhi rahmeten vâsi'aten*)"

Âsâr-ı aliyyeleri:

1. **Fıkh-ı Keydân Tercümesi.**
2. **Atiyye-i Sübhâniyye Şerhu Gavsiyye-i Geylâniyye.** Gâyet ârifâne ve pek yüksek ilimle yazılmış bir eser-i mühimdir. Mustafa Şerîf Efendi bunu tahşiye eylemiştir. Matbû'dur.
3. **Hazîne-i Nûr.** Matbû'dur.

4. **İsmet-i Buhârî'nin Nutku.** (Şerh-i Gül-deste-i İsmet)
5. **Miftâhu Hısnı Hasîni Rahmâniyye fî Memleketi Vücûdı İnsâniyye.** Hz. Sünbül'ün, "*Gel ey sâlik diyem bir söz ki Hak'dır*" nutkunu şerh eder, mühim bir eserdir.
6. **Şuûnâtu Hak alâ mâ-Cerâ's-sebak.** Beş cild bir eserdir. Her eserin muhteviyyâtı ne gibi şeydir, müşâru'nileyhin hatt-ı destiyle tasvîr edilir mektûb aynen raptedilmiştir. Hz. Hüdâyî Kütüphânesi'ne vakfedilmiştir.
7. **Râfiu'z-Zulem fî Kulûbi'l-Ümem.** Şeyh Mustafâ Muslihuddîn Ebu'l-Vefâ (*kuddise sırrûhu'l-ulâ*)'nın nutku üzerine kaleme alınmıştır.
8. **Hazâinu Envâr ve Defâinu Esrâr.** Altı cilddir. Sekizyüzü mütecâviz ehâdîs-i şerîfeyi ve bin kadar sahâbenin tercüme-i hâlini câmi'dir.
9. **Tuhfe-i Şemsiyye.** Hz. Mevlânâ'nın "*Menem ma'lûl-ı bî-illet ki illet Geşt Peyvendem*" gazelini şerheder.
10. **Vâridât-ı Seferiyye.** Hakâyıka dâirdir.
11. **Tuhfe-i Seyfiyye.** Esrâr-ı hacca dâirdir.
12. **İstid'â-yı Merhamet.** Seyyid Ahmed-i Bedevî hazretlerinin nutku şerhidir.
13. **Zeyl-i Vâridât-ı Seferiyye.** Rûh mes'elesine dâirdir.
14. **Kitâbu'l-hakâyık.** Tefsîr ve fıkıh ve serâir-i Kur'âniyyeye dâir dört cild. Bununla berâber birkaç eserinin zâyi' olduğunu beyân buyurmuşlardır.
15. Otuz kadar gazelini hâvî **Dîvânçe'**leri.
16. **Celb-i Surûr Selb-i Küdûr.** Kasîde-i Münferice şerhidir.
17. **İzâhu'l-Merâm alâ Delâleti Seyyidi'l-Enâm.** Manzûme-i **Mevlid**-i şerîf şerhidir. Gâyet zevk-perverâne bir sûrette yazılmış mühim eserdir.

/152/ Eş'ârından:

Dil-beste olup aşk ile baksaydı sünbüle
Bülbül koparırdı yine ol demde gulgule

Çün bâd-ı sabâ bir daha vir goncadan güle
Gül-şen görünür âteş-i aşk bülbüle

Son gazeli:

Ey gamze söyle zahm-ı dilimden zebânım ol
Ey âh sîne nüsha-i şerh u beyânım ol

Ey eşk-i dîde ben diyemem yâre derdimi
Rûy-ı izârım üzre dökül tercümânım ol

Ey gonca-fem şühûdumu tasrîh idem sana
Zabt it de hep şu âleme sen dâstânım ol

Keşf itmesin bu râzımı zühhâd amân sakın
*Tâ rûz-ı haşre değin nükte-dânım ol**

*Bir **Ârif**'e müsâdif olursa eğer yolun*
*Zevk-ı şühûdumu bildir lisânım ol**

*Hâk-i mukaddes-i Pîr Şeyh Sünbül'e**
*Vaz'-ı cebîn idüp ihlâs-hânım ol**

Ârif Bey merhûmun selîka-i kalemiyyesi kendine mahsûs denilecek bir şekli hâvîdir. Eserlerini ser-â-pâ okumaya müsâade buyurmuşlardı. Okudum müstefîd oldum.

Ey harîm-i harem-i sırr-ı Hudâ Ârif Bey
Vey edîb-i edeb-istân-ı safâ Ârif Bey

Hep hakâyık ile mâlî olan ol sözlerini
İşitenler mütehayyirdir eyâ Ârif Bey

Bahr-ı zevk olmuş o pâkîze dilin bî-şübhe
Bâb-ı mehdinde ne söylense sezâ Ârif Bey

Sırr-ı tevhîde hakîkatda vusûlün zâhir
Server-i cümle-i erbâb-ı vefâ Ârif Bey

*Cezbe-i aşkın ile mest oluyor **Vassâf**'ın*
Ona imdâd-res ol lutf ile yâ Ârif Bey

Müşârünileyh, "*Bende sırr-ı irşâd yoktur.*" diye kimseyi dâire-i irşâdlarına almamış ve herkesten mazhar-ı feyz olmaya çalışır bir vaz'iyyet takınmış idi. Âsârının esâmîsinin tedkîkinden de nümâyân olacağı üzere Ârif Bey cidden büyük adam idi. Meclis-i enverinde insan, bulundukça temâdîsini ister idi. O da her gelen gibi geldi, yaşadı, insanlığını anladı, hakîkatini bildi, buldu, oldu, gitti.

Cümle cihân fânîst, bâkî heme ûst

(*Kaddesa'llâhu sırrahû ve nefeanâ bi-berekâtihim ve füyûzâtihim ve şefâatihim. Âmîn. Bi-hurmeti nebiyyi'l-emîn.*)

Hîn-i irtihâllerinde evlâdı kalmamış idi.
Hz. Nûreddîn-i Cerrâhî hakkında söylediği şu kıt'a ne hoştur.

Kızışdır halka-i tevhîdi yansın kalb-i âteş-nâk
Fetîl almaksa maksad koyma elden öyle misbâhı
Yanup sızlarsa sînen yaradan râhmda âh itme
Sarar hep merhem-i lutfuyla Nûreddîn-i Cerrâhî

/153/ AHMED SÂFÎ BEY[93]

Urefâ-yı sûfiyyeden bir pîr-i Rûşen-zamîrdir. Pederleri İbrâhîm, onun pederi el-Hâc Ali Efendilerdir. 1267 sene-i hicriyyesi Rebîu'l-âhirinin yirmiikinci (25 Ocak 1851) Pazartesi gecesi İstanbul'da Bahçekapı Mektebi civârındaki hânelerinde dünyâya gelmiş ve Hamîdiyye Sıbyân Mektebi ve Vâlide Rüşdî Mekteblerinde okumuş ve elviye mutasarrıflıkları me'mûriyyetinde bulunan pederleriyle maan Anadolu ve Rumeli cihetlerinde gezmiş ve 1282 sene-i hicriyyesi Recebinde (Ocak 1865) Mâliye Hazînesi İstikrâz Odası'na me'mûr olmuş, o târîhten i'tibâren meşâhîr-i ulemâ-yı İslâmiyye'den Tokatlı-zâde Ahmed Efendi'den Arabî ve müctehidîn-i İrâniyye'den o zamân İstanbul'da bulunan Mirzâ İsmâîl'den Fârisî okumuştur.

---

93. Müellif Hüseyin Vassâf Bey, burada verdiği bilgilerin çoğunu, Ahmed Sâfî Bey'in kendi el yazısıyla yazdığı aşağıdaki mektubtan almıştır:
"Terceme-i hâl-i hakîr:
Ahmed Sâfî Bey b. İbrâhîm b. el-Hâc Ali, 1267 sene-i hicriyyesi Rebîu'l-âhirinin yirmiikinci (25 Ocak 1851) Pazartesi gecesi İstanbul'da Bahçekapısı civârındaki hânelerinde dünyâya gelmiş ve Abdülhamîd-i evvelin binâ eylediği Sıbyân ve Vâlide Rüşdiyye Mekteblerinde okumuş ve elviye mutasarrıflıkları me'mûriyyetlerinde bulunan pederiyle berâber Anadolu ve Rûm cihetlerinde gezmiş ve 1282 sene-i hicriyyesi Recebinde (Kasım-Aralık 1865) Mâliye Hazînesi İstikrâz Odası'na me'mûr olmuş; o târîhten meşâhîr-i ulemâ-yı İslâmiyye'den "Tokatlı-zâde" demekle ma'rûf Şehrî Ahmed Efendi'den – Bu zât devr-i sâbıkta bi'l-fiil Anadolu kazaskerliği'nde bulunmuş idi. – Arabî'yi ve müctehidîn-i İrâniyye'den olup o zamân İstanbul'da bulunan Mirzâ İsmâîl'den Fârisî ahz eylemiştir.
1294/(1876) senesinde vukû' bulan Moskof Muhârebesi'nde Şâdiye İplikhâne ve Misâfirhâne-i Askerî Hastaneleri Başkitâbetlerinde ba'de'l-harb Selânik Fırka-i Askeriyesi Başkitâbeti'nde ve Aydın vilâyeti dâhilinde Menteşe sancağı ve Tavas kazâsı Ağnâm ve A'şâr me'mûriyyetlerinde ve mülgâ Mülkiye Tekâüd Sandığı Mektûbî Kalemi'nde ve Ma'zûlîn Mülkiye Sandığı mümeyyiz ve müdürlüğünde bulunmuş ve 17 Mayıs 1329/(29 Mayıs 1913) târîhinde tekâüd edilmiştir. Kırkaltı seneyi mütecâviz hizmet-i devlette ihtihdâm olunmuş ve bulunduğu me'mûriyyetlerde afîfâne ve müstakîmâne ve sâdıkâne îfâ-yı hizmet eylemiştir.
Elsine-i selâsede tahrîre iktidârı ve gayr-i matbû' divânı ve hayli âsârı vardır. Ba'zı makâle ve şürleri matbûâtla neşr edilmiş ise de bunlar vaz'-ı imzâ etmemiştir. Yalnız ba'zı takrîrleri ba'zı gençler tarafından toplanıp **Şu'le ve Mecmûam** *nâmlarıyla iki risâle tab' ve neşr edilmiştir. Kendi'si şöhretten gâyet müctenib ve halvet ü uzlete ziyâdesiyle mâildir. Kibâr-ı ehlu'llâhtan pek çok zevât-ı âliye şeref-i sohbetleriyle müşerref olmuştur."*

1294/(1876) senesinde Rus muhârebesi zamânında Şâdiye İplik-hâne ve Misâfir-hâne-i Askerî Hastahâneleri başkitâbetlerinde ve ba'de'l-harb Selânik Fırka-i Askeriyyesi başkitâbetinde ve Aydın vilâyeti dâhilinde Menteşe ve havâlisi ağnâm ve a'şâr me'mûriyyetlerinde ve mülgâ Takâüd Sandığı Mektûbî Kalemi'nde ve Ma'zûlîn Mülkiye Sandığı mümeyyiz ve müdürlüğünde bulunmuş ve 17 Mayıs 1329/(29 Mayıs 1913) târîhinde takâüd edilmiştir. Kırkaltı seneyi mütecâviz hıdmet-i devlette istihdâm olunmuş ve bulunduğu memûriyyetlerde afîfâne ve müstakîmâne îfâ-yı hizmet eylemiştir. Elsine-i selâsede tahrîr ve tekellüme muktedir olup, erbâb-ı kemâldendir. Gayr-i matbû' **Dîvân**'ı ve hayli âsârı vardır.

Ba'zı makâle ve şiirleri **Evrâk-ı Havâdis**'le neşr edilmiş ise de mahviyyet-perver olduklarından şöhretten ictinâben imzâ koymamışlardır.

Son zamânlarında Kumkapı'da Kadırga'da Kolluk Sokağı'nda 10 numaralı hânede ihtiyâr-ı ikâmet buyurdular. Mükerreren şeref-i ziyâretleriyle müşerref oldum. Fakîre pek büyük teveccüh ve muhabbet göstermişlerdir. Külliyyetli kitâbı olup kendisi kitâb-ı kâinât olduğu için bunlardan müstağnî kalınca çarşıda sahaflarda bir dükkân istîcâr ile kitaplarını buraya nakl ederek bir müddet bunları satmakla meşgûl olup bi'l-âhare ferâğatla mecmûunu toptan âhara satmıştır.

Son zamânında Dizdâriye'de Sokollu Mehmed Paşa Câmi'-i şerîfi karşısında Özbekler Dergâhı'nda Cuma geceleri **Mesnevî**-i şerîf okutmaya başladılar. Meclis-i enverleri ehl-i kemâle cilve-gâh olmuştur. Defter-hâne'de bir aralık hatt-ı siyâkat tedkîkına me'mûr olmuştu. Ba'zı takrîrleri şübbân-ı memleketten birkaç zâtın himmetiyle zabt olunup **Şu'le** ve **Mecmûam** nâmlarıyla iki risâle sûretinde tab' u neşr olunmuştur. Tarîkaten nisbetleri Nakşiyye-i Hâlidiyye'den İsmet Efendi'yedir (C. 2, s. 213.). Kendisi şöhretten gâyet müctenib ve halvet ve uzlete ziyâdesiyle râgıb olup, müntesib bulundukları tarîkatı ve şeyhi dahi gizlerler. Ehlu'llâhdan pek çok zevât-ı âliye ile bâ-husûs Hacı Kâmil Efendi hazretleriyle sohbetleri vardır. Fakîre yazdıkları birkaç mektûbu aynen telsîk ediyorum.

/154/ Sâfî Bey'in mektûbları ve gazeliyyâtı okunursa derece-i kemâlinin ne kadar bâlâ-ter olduğu nümâyân olacağından fazla söz söylemeye hâcet kalmaz. Müşârünileyhin bir muazzam eseri vardır. Nâmı **Sefîne-i Sâfiye**'dir. Bunda bir çok zevât-ı kirâmın tercüme-i hâli ve eâzım-ı İslâm'ın sözleri ve müellifinin hakâyıka, dakâyıka dâir bahisleri vardır.

Uzunca boylu, beyâz sakallı, gözlüklü, sevimli, halûk, beşûş, mültefit, mahviyyetli, pek temiz yürekli bir zât-ı âlî-kadrdir.

Refîka-i hayâtı Nebiye Hânım'ın irtihâli âhir vaktinde müşârünileyhi pek müteellim eylemiştir. İhtiyâr hâlinde sevdiği zevâtın dergâhlarına kadar gider ve erbâb-ı

meclisi müstefîd eyler. **Sefîne-i Sâfiye** onsekiz cilddir. Pey-der-pey yazılmakta olduğundan aded-i cildin mütezâyid olması dâire-i ihtimâldedir.

Müşârünileyh nisbet-i tarîkatları ifşâdan tahâşî buyuran mestûrîndendir. Bir gün İbnü'l-Emîn Mahmûd Kemâl Beyefendi ile birlikte saâdethânelerine ziyârete gittik Söz arasında mîr-i müşârünileyh istîzâh ederek nasılsa izhâr-ı nisbet eylemişlerdir. Yanyalı meşâhîr-i meşâyıhtan Şeyh Mustafa İsmet Efendi merhûma nisbetlerini söylemişlerdir. Bizden senelerce ketm buyurdukları hâlde nasılsa ifşâ buyuruverdiler. Bundan dolayı Mahmûd Kemâl Beyefendi'ye müteşekkir oldum.

Bâlâda yazdığım vechile İsmet Efendi, Abdullâh-ı Mekkî vâsıtasıyla Hz. Hâlid Ziyâeddîn'e merbûttur. İkinci cildde 213. sahîfe ilâvesinde bahs olunmuştur.

Ahmed Sâfî Efendi her hâlde Şeyh-i müşârünileyhin mazhar-ı feyzi olmuş urefâyı sûfiyyedendir. Ve eâzım-ı sûfiyyeden pek çok zevât-ı kirâm ile sohbetleri olup şiddetle ihtifâya meyyâl sûfiyyûn-ı mestûrîndendir.

Hastalandılar. Sarıyer'de ma'lûl binbaşılardan mahdûmu İbrâhîm Bey'in hânesine nakl olundular. 24 Mayıs 1342 ve 11 Zilka'de 1344/(1926) târîhine müsâdif Pazartesi günü zevâlî sâat onikide tekmîl-i enfâs-ı ma'dûde-i hayât eylediler. Vasiyetleri mûcibince Anadolu Kavakı'nda Yoros Kalesi üstündeki şehîdlikte meşhûr Hâce Sâdık Efendi merhûmun kabri civârında rahmet-i Rahmân'a tevdî' olundular. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

İrtihâlleri âlem-i irfân için ziyâ-ı azîmdir. Onsekiz cildden mürekkeb **Sefîne**'si ve mükemmel **Dîvân**'ı âsârının en mühimidir.[94]

* * *

"es-Selâmu aleyküm ve's-selâmetü ileyküm ve'l-âfiyetü beyne ledeyküm!

*Ahibbâmızdan Ziyâ Bey tarafından tahmîs edilen ve efâîl ve tefâîlden ibâret bir gazel-i âcizânemi ve İmâm Fahreddîn-i Râzî hazretlerinin evâhir-i ömründe söylemiş olduğu Arabça bir nazm-ı beliği ve şuarâ-yı Acemden Enverî merhûmun Fârîsî bir manzûmeyi bedîası – ki **Sefîne**'de muharrerdir – meâllerini şu varakaya yazarak takdîm ile kesb-i fahr ü şeref eylerim.*

Esâsen hiçbir işe yaramadığım hâlde gûyâ, "Kırkaltı küsûr sene hizmet etmiştir." diye Devlet-i Osmâniyye ve millet-i İslâmiyye merhamet ederek âcizlerini tekâüde sevk etmiş ve beytü'l-mâl-i müslimînden bir gûnâ istihkâk olmadığı ma'lûm iken mücerred sadaka-i seniyye-i Muhammediyye olarak bir mikdâr maâş tahsîs buyurmuştur. (القناعة كنز لا يفنى)[95] *Bu ma-*

94. Buradan sonraki bilgiler Ahmed Sâfî Bey'in kendisi tarafından yazılmış ve Hüseyin Vassaf'a gönderilmiş mektuplar ve şiirlerdir. (H)

95. "Kanâat bitmeyen bir hazînedir." Değişik versiyonları için bkz. el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, c. II, s. 103. (H)

âş ile alâ külli hâl geçinmekte idik. Hak teâlâ hazretlerinin ihsânına teşekkürden âcizim. Âilemin kesretini bilen ve işe yarar zu'munda bulunan ba'zı yârânımızın tavsiyesi üzerine Defter-i Hâkânî'ye me'mûr ettiler. Bu me'mûriyyetin reddîni isteyemedim. Tasarruf Hakk'ındır. Onbeş günden beridir orada elden geldiği kadar çalışıyorum. Hafîf bir hizmet olsaydı hoşça olacak zannında bulunur idim. Çünkü yazı yazmak ziyâde; bu hıdmet-i hakîrâneme bir de siyâkat yazısı tercemesi ilâve edilecek diyorlar. Hâlbûki ellibeş seneden mütecâviz bir zamândan beri bu yazının hem okumasını hem yazmasını unutmuşum. Arz-ı i'tizâr eyledim. Bakalım ne zuhûr edecek. Yazı yazmaya ihtiyârlık, alîllik mâni' oluyor.

Geçenlerde Tâhir Beyefendi lutfen fakîr-hâneyi teşrîf ve âcizlerini ihyâ ve taltîf buyurdular. Bu lutfa nâil olmak, feyzan tevecciih-i kudsiyye-i aliyyeleri berekâtıdır. Teşekkür ederim. Tatvîl-i makâle ile tasdî' ve ta'cîz eyledim. Afv buyurunuz. Allâh teâlâ hazretleri Habîb'i hurmetine cümlemize sıhhat ve âfiyet ve selâmet ve saâdet-i dâreyn ihsân buyursun efendim hazretleri.

20 Kânûnisânî 1332/(1 Şubat1916), Cuma
ed'afu'l-ibâd ***Sâfî***"

Olmayanlar bezm-i vahdet sırrına mahrem henüz
Olmayanlar câm-ı vahdet-bahş ile hem-dem henüz
Olmayanlar âşık-ı sıdk-âver-i gül-fem henüz
Bilmeyenler zevk-ı vuslat kadrini bir dem henüz
Olmadılar hayf kim âzâde-i mâtem henüz

Aşk-ı gül bülbülde cârîdir velâkin ilm ile
Güllerinde hârı yârıdır velâkin ilm ile
Aşk ise bir feyz-i Bârî'dir velâkin ilm ile
'Küntü kenz'in nûru sârîdir velâkin ilm ile
Anlaşılmaz bezm-i yâra olmadan mahrem henüz

Bahş-ı fıtratdır hakîkat sıdkı her bir sâdıka
Feyz-i kudretdir viren bu kilk-i lâle nâtıka
Sû-yı Hâlık'dan zuhûr eyler kuvâ-yı sâika
Feyz-i hâssu'l-hâs ile oldu tecellî âşıka
Kim zuhûra gelmeden bu hılkat-i âlem henüz

Doldu ol 'kâlû belâ'da hubb-ı hilkatla gönül
Oldu ser-mest-i meserret âz-ı vuslatla gönül
Ney-misâl âh itmede her demde fırkatle gönül
Yaralandı hançer-i ğız-i muhabbetle gönül
Dest-gâh-ı tıbda îcâd olmadan merhem henüz

Aşk ile ancak silindi nev-be-nev jengâr-ı dil
Aşk ile ancak bilindi nükhet-i esrâr-ı dil
Aşk ile ancak bilindi cûşiş-i enhâr-ı dil
Aşk ile ancak bilindi nükte-i esrâr-ı dil
Mazhar-ı ta'lîm-i esmâ olmadan Âdem henüz

Feyzine bâis olur elbette sıdkı sâdıkın
Kalbine eyler şehâdet kavli her bir nâtıkın
Aşkına eyler delâlet âhı kalb-i râikın
Derdine ayn-ı devâdır kendi derdi âşıkın
İtmeden ağrısı teşrîh Îsi-i Meryem henüz

Söylenilmez ey **Ziyâ** *her sâzda nazm-ı belîğ*
Hisseme düşmüş dimek ifrâzda nazm-ı belîğ
Dil-bere eyler takaddüm nâzda nazm-ı belîğ
Söylenilmez şîve-i i'câzda nazm-ı belîğ
Olmadan kalb-i hazîn **Sâfi**'ye mülhem henüz

İmâm Fahreddîn-i Râzî'nin evâhir-i ömründe söylediği nazmın meâli:

"İnsanlar bir işin husûl-pezîr olmasıçün düşünürler de başa çıkaramazlar. Zîrâ o işin gâyeti bir râddeye gelir ki, nihâyet akdâm-ı ukalâ oraya bağlanır kalır, onu halledemez. Ulemânın ekser mesâîsi dalâleti müntec olur. Rûhlarımız mahbes-i cesedde ızdırâb içindedir. Dünyâmızın netîce-i hâsılası ise ezâ ve vebâldir. Çok yaşadığımız hâlde mübâhase-i ilmiyyemizden istifâde edemedik. Ancak toplamış olduğumuz şeyler bir takım kîl ü kâllerden ibârettir. Ne kadar ricâl ve devlet gördük ki, sür'atle zuhûr ettiler ve mehâside yüzünden birbirleriyle münâzaaya başlayarak nihâyet sür'atle mahv oldular. Ne kadar dağlar gördük ki, yüksek ve âlî olan zirvelerine suûd eden ricâl zevâle erdi. Dağlar yine dağlar olarak yerlerinde bâkî kaldılar."

Enverî'nin manzûme-i bedîiyyesi meâli:

"Rey vilâyeti hudûdunda fakîr bir dîvâne var idi. Gece gündüz deşt ü kûh-sâr gezer ve Temmuz ve fasl-ı Rebî' ve Hazân'da dağdan kalkıp şehre inerdi. Çarşıda alış-verişle meşgûl olan ahâlîye der idi ki:

Ey kubbe-i zerrîn-i semâ altında esbâb-ı maîşet tedârik ve ihzâr etmeye şitâbân olan insanlar!

Ey esbâba bed' ve tevessülde bî-kudret ve bî-iktidâr ve tuhaf tuhaf esvâb ile pür-zîb ü zînet olan kişiler!

Ey cihân-ı dûnun esîr-i raht u zîneti ve ferîkata-i tantana ve haşmeti ve şu vîrâne-i âlemi ma'mûr u âbâdân etmek için var kuvvetini sarf eden bu'l-acebler!

Ey şarâb-ı gafletle sersem ve akılsız olan ve cem'-i mâl u nukûda sa'y u ikdâm ve gayret; zevk u safâ vü âsâyiş ü âsûdegî ile kibir ve nahvet eden dîvâneler!

Mesâr u huzûz-ı emvâl ü servet, yalnız kasvet ü gussadan ibâret değil midir? Ahlâk u keyfiyyât-ı cismâniyye ve rûhâniyyenizi kemâle eriştirmekte rûh u nefsinizin sıfât-ı lâzimesini ta'yîn etmekde ne için adem-i dikkat ve mülâyemet ediyorsunuz?

Ne için kış geldiği zamân üçer dörder adet kakum ve sincap kürk; yaz geldiği gibi yedişer, sekizer dâne-i keten libâslar telebbüs ediyorsunuz? Birer tek elvermiyor mu?

Siz nefsinize karşı duracaksınız, yoksa nefsiniz size değil. İlm ü takvâyı ve sabr u sebâtı istikmâle çalışınız. Zîrâ siz cismen değil nefsen insansınız! Dest-i cehl ü tekâsülde bî-behre vü ebkem ve fürû-mâye ve bî-i'tibâr kalmayınız!

Ben fakîr bir dîvâneyim. Lâkin hiçbir şeyde ârzû ve hâhişim yoktur. Muhabbet ü ahd ü peymânda sâbit ü metînim. Hıyânet ve adâvetten hâlî ve ârî bir kalbe, bir vicdâna mâlikim. Mâlik olduğum niam-ı ilâhiyyeye mukâbil velî-i ni'met ve Hâkim-i mutlakıma dâimâ ibâdet ve duâ ve şükr eder ve her bir mihnet ü meşakkate sabr u tahammül eylerim. Hiçbir mâl ü mülküm yoktur. Hastalanırsam kimse müdâvât etmez. Gâib olsam kimse taharrî ve intizâr eylemez. Terk-i hayât eylesem çocuklarım yok, eşk-rîz ü mahzûn olsun. Seyâhat etsem çanta ve çamaşır taşımam. Ey âlem-i süflînin zîb ü zîver-i muhtelifesiyle mahdû' ve perîşân ve meshûr u ser-gerdân kalmış olan âdemler! Beynimizde ne fark var: Doğmak ise ben de sizin gibi doğdum. Yaşamak ise ben de sizin gibi yaşıyorum. Râhat u mihnet ise ben de sizin gibi sûde vü renc ü elem gördüm. Netîcede hepimiz birden yine âlem-i fânîyi terk edeceğiz. Ne fark kaldı! Servet ü elbise ve hâneleriniz mi?"

Ma'rûz-ı âcizânedir:

العفو من شیم کرام الناس [96]

با کریمان کارها دشوار نیست [97]

"Tasdîimden dolayı afv-ı kerîmânelerini niyâz ve ricâ ederim. Şeyh Osman Şems Efendi hazretlerinin taraf-ı âlîlerinden ihsân buyurulan, "*Gönülden gönüle*" gazel-i kudsiyyelerini **Sefîne** nâm risâleye yazarken "*Arz ider rûyunu dil-dâr gönülden gönüle*" mısrâı zuhûr etti. Rûhâniyyet-i kudsiyyelerine ilticâ ederek alt tarafını birkaç beyit ilâvesiyle bir gazel sûretine koymaya çalıştım. Hz. Şeyh kendi zevk-ı ma'nevîsine göre sadrdan, fakîr de efâîl tefâîlden ibâret olarak satırdan söylemiştir.

96. "Affetmek, cömert insanların huyudur." (H)
97. "Cömertlerle iş görmek zor değildir." (H)

Duâ-yı ârifânelerinde şâyân-ı kabûl görülür ise bu gazel-i hakîrâneyi de erbâb-ı aşktan şeyh hazretlerinin gazel-i kudsiyyelerine nazîre söyleyen zevât-ı âliyenin nazîreleri meyânına kayd ve idhâl buyurursanız melce-i ümmet ile haşr olmak pek büyük bir devlet ve saâdettir. Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri sadaka-i seniyye-i cenâb-ı Muhammedî olarak bizi zümre-i sâlihînde haşr eylesin.

İâdesi evvelce emr-i âlîleri iktizâsından olan iki kıt'a tercüme-i hâli kayd edemedim. Yazılarım çok; ihtiyârlık ise yazı yazmayı istemiyor. Mukaddemen tercüme ettiğim bir fıkrayı takdîm ediyorum. Nazar-ı lutfunuzla manzûr olmasını istirhâm ve bi'l-hâssa arz-ı ihtirâm ve selâm eylerim, efendim hazretleri.

29 Kânûn-ı evvel 1332/(10 Ocak 1916) Perşembe
ed'afu'l-ibâd Sâfî"

Arz ider rûyunu dil-dâr gönülden gönüle
Berk urur nûr-ı feyiz-bâr gönülden gönüle

Cevher-i zâtı olur saykal-ı mir'ât-ı kulûb
Aks ider sûret-i dîdâr gönülden gönüle

Sâye-i hazret-i sultân risâletde tamâm
Söylenir menkabet-i yâr gönülden gönüle

Mürşidin bir nazarı toprağı iksîr eyler
Anlanır hikmet-i enzâr gönülden gönüle

Bir teveccühle ider hâne-i kalbi tathîr
Beyti mihmânına ihzâr gönülden gönüle

Dirilir ölmüş olan kalbde zuhûr iden
Feyze âid nice âsâr gönülden gönüle

Hâr u hâşâk-i sivâyı yakar elbette
Âteş-i aşk ile her bâr gönülden gönüle

Kurtulan kayd-ı sivâdan bilir âzâdeliği
Bahş olur ni'met-i ahrâr gönülden gönüle

Ne kadar muğlak ise hüsn-i kırâatla hemân
Okunur mushaf-ı esrâr gönülden gönüle

Bakılır dîde-i Ya'kûb ile hüsn-i Yûsuf
Bir temâşâ-yı veleh-kâr gönülden gönüle

Görülür çeşm-i basîretle o cânân bilinir
*Sırr-ı **'lâ-yüdrikü'l-ebsâr'** gönülden gönüle*

Sâhib olmak ne büyük devlet imiş anlaşılır
*'**İz hümâ**' ma'ni-i **'fi'l-gâr'** gönülden gönüle*

*Soyunanlar bu libâs-ı beşerîden **Sâfî***
Vuslata oldu sezâ-vâr gönülden gönüle

* * *

Cemâlin zînet-i rû-yı Hudâ'dır Yâ Rasûla'llâh
Cebînin kıble-gâh-ı enbiyâdır Yâ Rasûla'llâh
Şeh-i taht-ı risâlet mihr-i eflâk-i nübüvvetsin
*Derinde **Sâfî** de miskîn gedâdır Yâ Rasûla'llâh*

Hz. Pîr Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (*kaddesa'llâhu sırrahu'l-kayyûmî*)'nın en son söyledikleri (دوش وقت صبح دم چرخ پایان یافتم ادر میان دانه خشخاش سندان یافتم)[98] matla'lı gazel-i kudsiyyelerine nazîre-i ahkarânedir:

با وجود شاهد من سر سلمان یافتم
م ز لعلش نوش ردم آب حیوان یافتم

آن حیات دل بد آوردم مقصود منست
منت عیس ندارم حضر عرفان یافتم

آشنائ دل بلطفش حاصل آمد در درون
چون تجل شد مرا آن رو جانان یافتم

ذره ناچیز بودم ز آفتاب حسن او
مهر وش در دل ز رویش نور رخشان یافتم

98. Dün gece sabah vakti son devri tamamladım. Haşhaş tanelerinin arasında bir örs buldum (H)

پادشاه مل معن در جهان معرفت
آن بهاء الدین نقشش در دل جان یافتم

صیقل آینه دل مرا حاصل شده است
پرده ظلمت درید و نور ایمان یافتم

قطره ام آن بحر معنا حقیقت رآ ه هست
میزند موج صفا صاف نهادان یافتم [99]

Hz. Pîr Sünbül Sinân (*kaddesa'llâhu'l-Mennân*)'ın,

"*Gel ey sâlik diyem bir söz ki hakdır*
İşidir hakkı şol kim hak kulakdır"

matla'lı gazel-i kudsiyyelerine nazîre-i âcizânedir:

Tecellî-i Hudâ'ya kalb otakdır
Sivâ rû-yı arûsa bir duvakdır

Sülûkun yolları gâyet uçurum
Ayağı nefsinin ammâ kayakdır

Sakın çeldirme kendin ey özü pâk
Nefis didikleri sert bir çomakdır

Rücû' ile gelir sâlik olanlar
Der-i mürşid muhabbetli kucakdır

---

99. Ben güzelin varlığıyla Selman'ın sırrını buldum. İçkiyi onun dudağından içtim, âb-ı hayât buldum. Maksadım olan o gönül diriliğini buldum ki artık benim İsâ'ya minnetim yok. Çünkü irfân Hızr'ını buldum.
Onun lutfuyla gönül âşinâlığı meydana geldi. O bize tecellî edince sevgilinin yüzünü buldum.
Onun güzelliğinin yanında bir zerre gibiydim. Gönülde onun güneş gibi olan yüzünden parlak bir nur buldum.
Marifet dünyasında mana âleminin pâdişahı bu Bahâeddin'dir ki onun nakşı gönlümü ihyâ etti.
Benin için meydana gelen gönül aynasının parlaklığıyla zulmet perdesini yıkıp, iman nurunu buldum.
Var olan hakikat deryasının bir damlasıyım. Ey **Sâfî**, safâ dalgası vurunca neşe buldum. (H)

Temizle kalbini şirk ü sivâdan
Gönül zîrâ mülevves bir çanakdır

Yıkup bu varlığı yokluğu şâd ol
Sarây-ı menzil-i vuslat uzakdır

Kuyûdun tohmunu saçma vücûda
Zemîni nefsinin gâyet çorakdır

Münezzehdir Hudâ'nın misli yokdur
Anı sanma bilen usdur damakdır

Götürmez zerrece varlık muhabbet
O kim da'vâdadır ehl-i nifâkdır

*"**Ene akrab**" buyurdu zât-ı Mevlâ*
*Anı zann itme kim **Sâfî** ırakdır*

Meşâyıh-ı Sa'diyye'den Sütlüce'de Hasîrî-zâde Dergâhı şeyhi ve Meclis-i Meşâyıh reîs-i esbakı Elîf Efendi'nin, (صفاء وقت درویشان درین خلوتسرا باشد – دوا درد دلریشان در آن دار شفا باشد)[100] matla'lı gazellerine nazîre-i fakîrânemdir:

تجلیئ جمالت زینت هر دو سرا باشد
تجلیئ جلالت فیض جانها صفا باشد

ناه چشم مخمورت طراز جام عشاق است
شراب ل عذارت را چشیدن جان فزا باشد

هم خواهم ه جانا جبهه سا درهت باشم
غبار خا پایت حل چشم هر دا باشد

منور ساز دوستان را ز خورشید رخت ا یار
بر آ بر آسمان رل ه نورت تا سما باشد

100. Dervişlerin safâ vakti bu halvettedir. Gönül yaralarının derdinin dermanı o şifâhânededir. (H)

دماغ جان معطر مينd بوي ز يسويت
همين از ديدن رويت چراغم پر ضيا باشد

چنان است ي نشانت ن درين دور و درين جنب
ز پرده چون بيرون آي نشانت در فضا باشد

نظر ن صاف بيچاره را با لطف و احسانت
ه خا زير پا با آن نظر بس يميا باشد

خدايا بار دائم آن اليف مرشد امل
ه ذاتش چو هر آينه دل را جلا باشد [101]

* * *

Bezminde senin bir gececik hem-demin olsam
Bir bâde-i cân-bahşın ile hurremin olsam

Sürsem yüzümü pâyına ey mihr-i cihân-tâb
Âlemde senin hâk-i reh-i makdemin olsam

Lutfunla olur kâbil-i idrâk-i maâlî
Sırr-ı dil-i feyz-âverine mahremin olsam

Ma'dûm vücûd itse beni zevk-ı hayâlin
Sâyen gibi ey rûh-ı revân tev'emin olsam

***Sâfî** kulunu bir nazarın zinde kılardı*
İhsânına şâyetse olup mun'imin olsam

---

101. Cemâlinin tecellîsi iki cihânın süsüdür. Celâlinin tecellîsi ise safâ canlarının feyzidir.
Senin gözünün mahmûr bakışı, âşıkların kadehinin zinetidir. Gül yanağına benzeyen şarabı içmek cana can katar.
Ey sevgili! Senin dergahının gölgesinde olayım. Çünkü senin ayağının tozu her dilencinin gözüne sürme gibidir.
Ey sevgili! Yüzünün güneşiyle dostları aydınlat. Gönül semâsına kadar yüksel ki, senin nûr göğe yükselsin.
Senin saçının kokusu canıma koku verir. Senin yüzünü görür görmez, lambam pür-ziya olur.
Buralarda senin şanın öyledir ki perdeden çıktığın zaman alâmetlerin fezâda olur.
Ey Sâfî! Lutuf ve ihsân ederek o zavallıya bir bak. Çünkü o bakışınla, senin ayağının toprağı baştan başa kimya olur.
Ey Rabbim! Mürşid-i kâmil olan Elîf Efendi, her zaman gönlü nurlandırmaya izinlidir. (H)

Sâib'in gazeline nazîre olarak söylenilmiştir:

در شب مهتاب جانا منظر دریا خوشست
نوش خوب شنودن غلغل مینا خوشست

جرعه آن حیات جاودان بخشد بمن
مست لایعقل شدن در صورت و معنی خوشست

در دولت پناه حضرت پیر مغان
زمر افتادان را ملجأ عظم خوشست

ي قدح ساق بده زان باده یاقوت رن
هر حبابش قلزم است ه م شور پیدا خوشست

هر اسد آن ه در بحر فنا باشد غریق
موجها اضطراب او را ترنم سا خوشست

هر امید استقبال را دارد ناه
آن نه مرداست بوید خاطر فردا خوشست

فیض باردان صبوح عشق را صافبنوش
بي وجود در وجود ساق صحبا خوشست [102]

* * *

Hûn-âb-ı dildi meclisimizde şarâbımız
Reşk eyledi sirişkimize her habâbımız

Sâkî şarâb-ı la'line cânlar fedâ fakat
Vaslın dilerdin olmasa mânî' hicâbımız

Çeşm-i siyâh-ı lutfuna mazhar olaydık âh
Ma'mûr olurdu hâne-i kalb-i harâbımız

102. Ey Sevgili! Mehtaplı gecede denizin seyri güzeldir. Güzel içki iç. Çünkü şarap şişesinin lıkırtısını işitmek güzeldir.
O, ebedî hayatın içkisinden bana bir yudum bağışlar. Zahir ve bâtın olarak aklı baştan alan sarhoşluk hoştur.

Bir zerreyiz rücû' ideriz meh-cemâline
Sensin semâ-i dilde bizim âftâbımız

Olsak şehîd-i gamze-i hûn-hâr-ı aşkının
Hâsıl olurdu dergehine intisâbımız

Yaksın vücûdu âteş-i aşkın tamâm tamâm
Eczâsı kül olunca gönülde kebâbımız

Çekmekdeyiz cefâ-yı nigârı hazîn hazîn
Tahmîr olundu aşk ile **Sâfî** *türâbımız*

Istılâhât-ı mûsikîyi câmi' olmak üzere taraf-ı âcizîden bir gazel söylenilmesini Cebbâr-zâde Ârif Beyefendi ârzû buyurdukları cihetle, onlarına ârzûların mebnî ıstılâhât-ı mezbûreden ba'zıları münderic olarak tanzîm olunan gazeldir:

Bir **sabâ** *pîş-rev gınâsı andelîb-i zârının*
Câna geçdi hûb sadâsı andelîb-i zârının

Eyledi **uşşâkı** *nâlende müessir nefhası*
Çün vatandandır cüdâsı andelîb-i zârının

Gûşe-i hicrânda ağlarlar **rast**-*gûylar müdâm*
Çünki yok bir âşinâsı andelîb-i zârının

Âteş-i âhım **muhayyer** *sazı ihrâk eyledi*
Sûz-nâk *oldu nidâsı andelîb-i zârının*

Perde *çekdi âh hayâl-i yâre âheng-i* **hüzzâm**
Var tükenmez mâ-cerâsı andelîb-i zârının

Şeyh hazretlerinin dergahına iltica etmek, düşkünler için en büyük sığınak gibidir.
Ey sâkî! O yakut renkli içkiden bir kadeh ver ki her kabarcığı bir okyanus gibidir. Zaten coşku veren içki hoştur.
Fena bahrında boğulan hiç bu dalgalardan korkar mı? Çünkü onun ıstırap dalgalarını terennüm hoştur.
İstikbal ümidinde olanlar, yarının daha güzel olacağından emin değildir.
Ey sâfî! Feyiz dolu aşk kadehinden iç. Sâkînin vücutsuz varlığında kadeh hoştur. (H)

***Dil-keş** olmuşdur **nihâvend** faslına dil-dâdeler*
Bu cihetdendir nevâsı andelîb-i zârımın

*Bağladı **beste-nigârın** zülfüne âşıkları*
*Oldu **şevk-efzâ** nümâsı andelîb-i zârımın*

*Hâk-i kudsî-i **hicâzı** sürme itdim dîdeye*
*Çeşminindir **rûşenâsı** andelîb-i zârımın*

*Her **hüseynî**-meşrebin hâmîsidir Âl-i abâ*
Cân fedâdır Kerbelâ'sı andelîb-i zârımın

*Ehl-i Beyt'in dergehi olsun benimçün **bûse-gâh***
Böyledir dâim duâsı andelîb-i zârımın

*Aşk taksîm eyledikde her makâmı **Sâfiyâ***
Düşdü gam hisse cezâsı andelîb-i zârımın

Tazarru' nâmıyla takrîben bundan otuz sene evvel yazmış olduğum mufassal şiirden bir iki parçadır:

*Ey mülk-i **vücûd**-ı pâdişâhî*
Sensin şeh-i lâ-mekân câhı

Birsin ki sana şerîk yokdur
Meydânda tasarrufun ke-mâ-hî

Hâdis ki sivâ şuhûd u gaybî
Oldu feleğin çü mihr ü mâhı

Muhtâc sana bütün halâik
Yok ehl-i ukûlun iştibâhı

İrmez ki ukûl-ı nev'-i Âdem
Bilsin seni ey ilâhi dâhî

Sensin ki güşâd idüp seherle
Her bây ü gedâya bâr-gâhı

Sensin ki kerîm-i ibâd-ı hâssın
Vicdânıma virdin intibâhı

Abdin ne kara olursa âsî
Afvımla biter bütün günâhı

Ey Gâfir-i zenb olan ilâhî
Afv eyle bu abd-i rû-siyâhı

Bildim ki bekâ senindir el-hâk
Ey zâtı kadîm olan ilâhî

Tahkîk münezzeh-i Hudâ'sın
Kim zâtıma zâtın âşinâsın

* * *

Ey server-i tâc u taht-ı **"levlâk"**
Sultân-ı serîr-i **"mâ-arafnâk"**

Şânın o kadar büyükdür irmez
Ey evvel-i mâ-halak ki idrâk

Nûrunla dolup bütün avâlim
Şems ü kamer ü zemîn ü eflâk

Feyzinle açık cihân muîni
Aşkınla hırad ki sîne sad-çâk

Mehdinde kasîr lisân mükemmel
Hayretde dolandı zihn-i derrâk

Kur'ân'da Hudâ idüp sitâyiş
Kim zâtını ey sütûde-i pâk

Sensin dü cihânda dest-gîri
Bî-çârelere olur mu hîç bâk

Ey melce-i âcizân kerem kıl
Afv eyle suçu gönül heves-nâk

Lutfunla gider olur mücellâ
Hep dilde olan gubâr u hâşâk

Virmez feleğe gubâr-ı pâyın
Âşık ki yolunda olsa ger hâk

Mir'ât-ı mukaddesinden ey mâh
Her dem görünür Cenâb-ı Allâh

Salla'llâhu aleyhi ve sellem ve âlihî ve ashâbihî ecmaîn.

* * *

Molla Câmî (*kuddise sırrûhu's-sâmî*) hazretlerinin bir manzûmesinden tercüme edilmiştir:

"Şehr-i hakîkat ve mısr-ı vilâyetin vâlisi ve esrâr-ı hakâyık u dakâyık ma'rifetiyle meşhûn olan Mısrî (Kuddise sırruhû) hazretleri buyurdu ki:

Mekke-i Mükerreme'de mücâvir ve Harem-i şerîfte hâzır u nâzır idim. Ansızın meczûb ve dîvâne bir delikanlı gördüm ki cânı âteş-i aşk u muhabbetle yanmış ve hilâl gibi zaîf olmuş ve sararmıştı. Muhabbetten nâşî o delikanlıdan suâl ettim ki:

Ey meczûb insan! Sende ancak âşık mısın ki, bu gûne zaîf olmuş ve sararmışsın. Cevap olarak dedi ki:

Evet başımda bir kimsenin fitnesi vardır ki, onun benim gibi hasta âşıkı çoktur.

O delikanlıya dedim: Yâr sana yakın mıdır? Yahut gece gibi senin gündüzün o yârdan karanlık mıdır? Dedi ki:

Bütün ömrümde o yârin hânesinde ve hâk-i pâk-i kâşânesindeyim.

O delikanlıya dedim:

Yârin seninle müttehid ve müttefik midir? Yahut sana sitem kılıcı ve cefâ edici midir?

Cevâben dedi ki:

Her sabah ve akşam vakti berâberiz. Hep bir yerde şîr ü şeker gibi karışmış ve asılmışız.

O delikanlıya dedim:

Senin yârin ey ârif ve mütefennin ve kuyûd-ı nefsâniyyeden mücerred olan kimse! Seninle hânede berâber bulunan yâr sana refîktir. Senin işin cümle işlerinde muvâfıktır. İş senin murâdın üzerine geçer. Ne içün böyle zaîf olmuş ve sararmış ve baştan başa derd olmuşsun?

O delikanlı cevap olarak dedi:

Git git ki aceb bî-habersin. İyidir ki bu gûne sözden geçesin. Yakınlığın mihneti, uzaklığın mihnetinden ziyâdedir. Benim ciğerim yakınlık heybetinden kandır. Yakınlıkta pek çok zevâl-i ni'met korkusu vardır. Uzaklıkta visâl ümîdinden başka yoktur. Zevâl korkusunun âteşi dili ve cânı yakar. Visâl ümîdinin şem'i, rûh-ı revânı parlatır ve ziyâlandırır."

* * *

Ricâl-i Sa'diyye'den ve üdebâ-yı asırdan ve ahibbâmızdan Şeyh Elîf Efendi'nin tercüme-i hâlleriyle ba'zı eserlerini istemek üzere Sütlüce'deki Hasîrî-zâde Dergâhı'na 28 Kânûn-ı evvel 1332/(9 Ocak 1916) Çarşamba günü sabahleyin gitmiş idim. O gün tenezzülen Bursalı Tâhir Beyefendi külbe-i ahzânımı teşrîf buyurmuşlar. Tâli'-i nâ-sâz iktizâsından olarak hânede bulunamadığıma pek çok teessüf ettim.

Ertesi Perşembe günü öğle üstü tekrâr teşrîf ve âcizlerini ihyâ ve taltîf buyuracaklarını lutf ale'l-lutf olarak hânemiz halkına tebşîr etmişler. Fakîr o gün akşama kadar külbe-i hakîrânemde beklemiş isem de teşrîf buyurmadılar. Bu gün de muntazır olacağım. Her hâlde şu adem-i mülâkâttan nâşî ziyâdesiyle mahzûn olduğumu arz eder ve müşârünileyhin ve zât-ı âlî-i kadr-dânîlerinin izdiyâd-ı ömr ü âfiyetlerini ve mülâkâtın nasîb buyurmasını cenâb-ı Hak'tan diler ve teveccühât-ı aliyye-i kerîmânelerinin hakk-ı hakîrânemde devâm ve bekâsını niyâz eylerim efendim hazretleri.

* * *

Ma'rûz-ı âcizânedir:

9 Kânûn-ı evvel 1332/(21 Aralık 1916) târîhli mürsel iltifât-nâme-i kerîmânelerini aldım. Ziyâdesiyle memnûn oldum. "Ehl-i derdin sohbetine hem-dem it" mısraı hakkındaki şerh-i âlîlerinden istifâde ve istifâza eyledim. Teşekkür eylerim. Zât-ı âlîleri iltifât-nâmelerinde, "İsâbet-i mütâlaa aramak, harâbede defîne taharrîsine benzer." diye buyurulur. Defîneler dâimâ harâbelerde bulunur.

Derûnî âşinâ ol taşradan bîgâne sansınlar
Bu bir özge revişdir âkıl ol dîvâne sansınlar

Ne kadar güzel bir meslek. Fakîr, dünyâda izâ'a-i hayât-ı müsteâre eyledim.

Hakk'ı bâtıldan etmedik temyîz
Hezeyân ile geçdi ömr-i azîz

Abdülazîm-i Hindî hazretleri buyuruyorlar:

در جهان سود است آن مرضای حق را جستن است
ور زیاني هست با غیر خدا دل بستن است [103]

Allah teâla ve tekaddes hazretleri sadaka-i seniyye-i Muhammediyye olarak ümmet-i Muhammed'e merhamet buyursun.

* * *

1282 sene-i hicriyesinde (1865) pederimin Kütahya sancağından vukû' bulan infisâlinde İstanbul'a gelmiş idik. O sene İstanbul'da oldukça hâtırı sayılır kış var idi. Bahçekapı'daki konağımızda Ferîk Hasan Paşa nâmında bir zât müste'ciren sâkin idi. Kış münâsebetiyle hânemizden çıkmadı. Biz de bi'z-zarûre hemşîremizin Bâyezîd'ta Sarac İshâk Mahallesi'ndeki hânesine geldik. O vakit Şeyh Fazlî ve mahdûmu Muhammed Dervîş Ferîd Efendiler ile görüştük. Bu zâtlar ile ülfetimiz o târîhten başlar.

Akrabâ-yı âcizânemden ve Mekke-i Mükerreme'de irşâd-ı sâlikîn ile iştiğâl eden Şeyh Muhammed Cân Efendi hazretlerinden müstahlef Hacı Şükrü Efendi, Şerîf Abdülmuttalib Efendi hazretlerinin dîvân-ı kitâbetinde bulunmak hasebiyle ve müşârünileyh hazretlerinin mahdûmlarından Şerîf Câbir Beyefendi – şimdiki Emîr-i Mekke Şerîf Ali Haydar Paşa'nın pederidir – ile evvelce Vâlide Mektebi'nde berâber bulunduğumuzdan dolayı dâimâ Şerîf hazretlerinin Bâyezîd civârında konaklarına gider gelir idik. Şeyh Fazlî Efendi de, Şerîf hazretlerinin konaklarına çok gelirler idi. Ferîd Efendi, Bâyezîd Câmi'-i şerîfinde ders okurlar idi. Fakîr de o câmi'-i şerifte ders okudum. Ekseriyâ berâber bulunurduk. Cânlarına rahmet olsun.

Şeyh Fazlî Efendi merhûmdan münhal olan imâmet ve meşîhat cihetleri diğer mahdûmları, ahibbâmızdan Vecdî Efendi uhdesindedir. Erzurumî Abdurrezzâk İlmî Efendi, ihvânımızdan gâyetle sevdiğimiz bir zât-ı şerîftir. Erzurum'dan İstanbul'a geldikçe Sünbül Efendi hazretlerinin hânkâhında oturur ve Bâyezîd Câmi'-i şerîfinde **Mesnevî**-*i şerîf okuturlar idi. Fazıl ve mübârek bir zâttır. Rahmet olsun cânına.*

Bu dünyâ, fakîri nice cânlardan ayırdı. Tâhir Beyefendi'yi bir iki kerre görmüş idim. Kendileriyle ülfet-i husûsiyyem yoktur. Fakat fâzıl bir zât. Şeyhiniz efendi hazretleriyle görüşemediğime gâyetle teessüf ettim. Şu kadar var ki şeref-i sohbet-i aliyyeniz ile teşerrüf ettiğimden dolayı mütesellî oluyorum. Ârif Beyefendi, terceme-i hâllerini fakîre gönderdiler. Yalnız pederlerinin ism ü şöhretlerini yazmamışlar. Eğer zât-ı âlîniz biliyor iseniz lütfen iş'ârını ve bir de Osman Şems Efendi merhûmun, "Gönülden gönüle" gazeli bizde var idi. Bunu arayıp bulmak ve ahibbâmızdan Hâce Hicrî Efendi merhûmun bir eserini de taharrî

103. Dünyada Hakk'ın rızâsını aramak en kârlı iştir. Zarar ise Allah'tan başkasına gönül bağlamaktır. (H)

etmek ve üç gün kadar kalmak üzere Kavak'a geldim. Gazeli aradım, bulamadım ve bu mektûbu Kavak'ta iken yazdım.

Bu gazel zât-ı âlîlerinde var ise merhameten tesyârını istirhâm (?) ederim ve Lâleli Baba - ki Sultân Mustafâ-yı sâlis asrı velîlerindendir – fakîr bu zâttan pek çok lutf gördüm. Bu zâta dâir ma'lûmât-ı aliyyeleri var ise izbârını ziyâdesiyle ricâ ederim.

Terceme-i hâl-i âlîlerine ilâvesi emir buyurulan seyâhat-i aliyyeleri fıkrasını emr-i vâlâları üzerine ilâve eylerim.

İhtiyârlık hasebiyle yazı yazmaya evvelki gibi i'tinâ edemiyorum. İâdesi taleb edilen iki kıt'a terceme-i hâlin istinsâhı biraz vakte muhtâc olacağından bunun teahhur-ı takdîmi ihtiyârlığıma bağışlarsınız ümîdinde bulunurum.

Bâkî arz-ı ihtirâm ve selâm eylerim efendi hazretleri.

15 Kânûn-ı evvel 1332/(27 Aralık 1916)
ed'afu'l-ibâd Sâfî

İsmet-i Buhârî (*kuddise sırrûhu's-Sâmî*) hazretlerinin,

سرخوش از کوی خرابات کذر کردم دوش
بطلب کارئ ترسابچهٔ باده فروش

matla'lı nazm-ı kudsiyyelerini min gayr-i haddin Türkçeye ettiğim tercümedir:

Dün gece mest ü medhûş iken tersâ-beçe-i mey-fürûşun niam-ı cemâline nâil ve harem-i sarây-ı visâline dâhil olmak ârzûsu hâtırıma geldi de hikem-i hâl-i medhûşu ile der-akab harâbâtîler mahallesinden geçmiş idim. O gece necm-i tâliim burc-i saâdette şeref-mekîn imiş ki, ham-ı ebruvânı gıbta-bahş-ı mâh-ı Ken'ânî ve nûr-ı cemâli mahcûb-kerde-i mihr-i âsumânî olan ve mânend-i zünnâr omuzuna döktüğü zülf-i dil-âvîzi ashâb-ı ukûlun ve erbâb-ı fuhûlün cem'iyyet-i hâtırını perîşân eyleyen bir dil-ber-i perî-peyker ve kâfir-i işve-ger sokak başında önüme çıkıverdi.

"Ey letâfet-i hüsn ü ânı erbâb-ı irfânı hayrân ve nice gönülleri bî-nâm u nişân eden mahbûb-ı dil-âşûb burası neresidir ve senin dâr-ı izzet-medârın nerededir?" diye suâl ettim.

"Burasını ve benim hânemi öğrenip de ne yapacaksın, bana mülâzemet mi etmek istersin? Eğer bu ârzûda bulunuyorsan elindeki tesbîhi yere at ve bizim âyînimiz iktizâsından olan zünnârını bağla ve takvâ şîşesini taşa çal ve şarâb-ı aşk ile memlû olan kadehteki bâdeyi iç ki hayât-ı câvidânî ve zevk-ı sermedânî bulasın."diye cevap verdi.

"Benim bu mesleğimi tut, ondan sonra yanıma gel. Sana maksûdunu haber vereyim." cümle-i cemîlesini de ilâve etti ve yoluna gitti.

Bu nush u pend üzerine her şeyi terk ettim ve o mahbûb-ı merğûbun arkası sıra sür'atle koşarak bir makâma eriştim ki, ne dîn ve ne de akıl ve şuur kaldı. Uzaktan gördüğüm bir gürûh mest ü medhûş içtikleri bâde-i aşkın harâretinden ve neşve-i cân-bahşâsından cûş u hurûşa gelmişler. Bu mestler mutrib u sâkî ile berâber çeng ü çigânesiz raks u semâ'da sebât u kıyâm ve fakat o bezm-i feyzâ-feyzde mey ü câm u sürâhî olmadığı hâlde muttasıl nûş-ı şarâb-ı aşka devâm ediyorlar. O meclis-i şevk u tarabın bu hâlini gördüğüm vakit bî-ihtiyâr rişte-i âr u nâmûs elimden gitti. Bir söz söylemek istedim, "Sus, dediler, burası Ka'be değildir ki, esrâr-ı aşka ve ahvâl-i kalbe vukûf ve ma'lûmâtın olmadığı cihetle tavâfa gelirsin. Burası mescid de değildir ki, âdâb-ı insâniyyeyi ve ihlâs-ı İslâmiyyeyi yerine getiremediğin halde hurûşa geliyorsun. Burası pîr-i muğânın harâbât-hânesidir. Burada o mestler bulunur ki, sabâhu'l-hayr ezelin ibtidâ-yı deminden kıyâmete kadar mest ü medhûşlardır."

İsmet gibi dîn ü dünyâyı şarâb-ı aşkın bir cur'asına sat. Eğer böyle yapamazsan bu bezm-i feyzin neş'e-i sâfından senin için hazz u nasîb yoktur. Hest kavline göre İsmet gibi dîn ü dünyâyı şarâb-ı aşkın bir cür'asına sattıktan sonra bu bezm-i feyzin neşve-i sâfından senin için hazz u nasîb müyesser olur.

Mâcerâ-yı aşkı tahrîr eylemek mümkün değil
Hâl-i ye's-i kalbi takrîr eylemek mümkün değil

Îsi-i Meryem tabîbi olsa da derd ehlinin
İlletin teşhîs ü tasvîr eylemek mümkün değil

Kalb-i âşık öyle bir tahrîb olunmuş hânedir
Ol harâbı kimse ta'mîr eylemek mümkün değil

Olmaz insânın bekâsı ayn-ı rü'yâ vü hayâl
Ol hayâli hüsn-i ta'bîr eylemek mümkün değil

Şâd olur nâşâd diller mevt-i şâdıyla hemân
Âşıkı âlemde tesrîr eylemek mümkün değil

Yâre karşı âşıkın feryâdı olmuş bî-eser
Âh-ı âteş-bârı te'sîr eylemek mümkün değil

Sayd ider şîrân-ı aşkı âhuvân-ı çeşm-i yâr
***Sâfiyâ** ol şûhu teshîr eylemek mümkün değil*

Mücerred âcizlerini ihyâ maksadıyla iltifât-nâme gönderilmek lütfunda bulunulur ise, Kumkapı'da külbe-i fakîrâneme irsâl buyurulması istirhâm olunur, efendim hazretleri.

ASSÂLİYYE-İ HALVETİYYE

Şeyh Seyyid Ahmed b. Ali el-Harîrî el-Assâlî, evliyâ-yı kirâmdandır. Haleb civârında Harîr kasabası muzâfâtından Assâl karyesindendir. Şam'da ve Haleb'te teşehhür eylemiştir. Şeyhi Şâh Velî b. Üveys el-Antâbî'dir. Kemâli, Şeyh Kubâd Halîfe'dendir. Silsile-i tarîkatı ber-vech-i âtîdir:

Şeyh Kubâd Halîfe, Şeyh Şâh Velî, Şeyh Ahmed-i Rûmî, Şeyh Ya'kûb-ı Antâbî, Şeyh Vidâdu'ş-Şâmî, Şeyh Şemseddîn-i Rûmî, Şeyh Üveys-i Karamânî, Şeyh Cemâl-i Halvetî. (*Kaddesa'llâhu esrârahüm*)

İrtihâli Şam'da ve 1048/(1638-39 senesindedir. Sâdâttandır.

BAHŞİYYE-İ HALVETİYYE

Haleb'de 1038 senesi Rebîu'l-evvelinde (Kasım 1828) Bekfalon karyesinde doğmuştur. Sâdâttandır. Pederi Muhammed b. Muhammed b. Muhammed Ahmed el-Bahşî el-Halebîdir ve şeyhidir. Onun şeyhi İhlâs b. Nâsıruddîn-i Halebî, onun şeyhi Kubâd Halîfe olup, Cemâl-i Halvetî hazretlerine muttasıl silsilesi bâlâda yazıldı.

Tahsîli Şam'da, kemâli Haleb'tedir. Müftü Muhammed b. Hasan el-Kevâkibî'den ahz-ı ilm eylemiştir. Ulemâdandır. **Şâfiye Nazmu'l-Kâfiye ve Şerh ale'l-Bürde** gibi eserleri vardır. Pederinin şeyhine de mülâkî olup, ondan da ahz-ı feyz eylemiştir. Bir müddet seyâhatten sonra Haleb'te Tekke-i İhlâsiyye'de seccâde-nişîn olup, ba'dehû oğlunu makâmına iclâs ile mücâvereten Mekke-i Mükerreme'de kalmış ve orada 1098/(1687)'de irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Cennetü'l-Muallâ'da, Hz. Hadîcetü'l-Kübrâ (*radıya'llâhu anhâ*) vâlidemizin civâr-ı rahmet-medârında defîn-i hâk-i gufrândır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

AHMEDİYYE-İ HALVETİYYE

Tarîkat-ı Halvetiyye'de "Orta kol" dedikleri bir şu'be-i mühimmedir. Ârif-i bi'llâh Şeyh Ahmed Şemseddîn Efendi hazretlerine nisbet olunur. Dört şu'be-i asliyye-i Halvetiyye'nin üçüncüsüdür.

ŞEYH AHMED ŞEMSEDDÎN (YİĞİTBAŞI)

Marmaralıdır ki, Aydın vilâyetinde Manisa sancağında Akhisâr kazasına mülhak Gölmarmarası nâm karyedendir. "Marmaracık" ve sâde "Marmara" da denilir. "Marmaravî Ahmed Şemseddîn Efendi" diye yâd olunması bundan kinâyettir.

İsm-i âlîleri, "Şems Ahmed et-Tavîl" olarak meşhûrdur. **Şakâyık**'ta hakk-ı âlîlerinde şöyle denilir:

"Müşârünileyh hazretleri Aydın taraflarında yetişmiş, ol diyârın ulemâsından istifâze-i lemeân, ilm ü irfân ve gurre-i isti'dâdını mihr-i dırahşân-ı fezâilden bedr-i dırahşân eyledi. Sonra fenâ-yı dehr-i nâ-pâyidârı iz'ân ve (كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ)[104] mazmûn-ı şerîfine nazar-gâh-ı çeşm-i cân edip, Hz. Sünbül Sinan'ın hademât-ı aliyyelerinde istinşâk-ı nesemât-ı tahkîk ve Hz. Merkez'in âsitâne-i feyz-âşiyânesinde tekmîl-i tarîk eyledi."

İstidrâd

Tedkîkât-ı âcizâneme göre müşârünileyh hazretleri vâkıa Hz. Sünbül'ün zamân-ı âlîlerini idrâk etmişler ise de, Hz. Sünbül'den yirmialtı ve alâ rivâyetin otuzaltı sene mukaddem intikâllerine bakılırsa ve asıl şeyhleri kibâr-ı meşâyıh-ı Halvetiyye'den Alâeddîn-i Uşşâkî olduğu nazar-ı dikkate alınırsa Hz. Sünbül ile sohbetlerinden kinâye olarak o yolda yazıldığı zâhir olur.

* * *

Ahmed Şemseddîn Efendi hazretleri Şeyh Alâeddîn'den müstahlef olunca Manisa'da irşâd-ı nâsa me'mûr oldular. Manisa'da seccâde-nişîn ve feyz-bahş-ı sâlikîn olup va'z u nasîhatla halkı irşâda hasr-ı himmet buyurdular. Zikr-i cehri ihtiyâr eylediler. Ba'zan esnâ-yı va'z u zikirde galebe-i vecd ü hâl ile galeyân eden aşka tahammül edemeyip sayha eder ve nice zaman bî-tâb olurlardı. Huzzâra haşyet gelirdi.

Sultân Selîm-i evvel Manisa'da vâlî iken çok kerre ziyâret-i aliyyelerine şitâb edip dualarına mazhar olmuşlardı. Şeref-i kudûmları için İzmir'de bir zâviye yaptırmışlardır. Halaka-i zikirde cehr ve devrân ve tasfîk ile ızhâr-ı vecd mu'tâdları olduğundan ba'zı ehl-i zâhirin dahline uğradılar. Fakat o kimselere bed-duâ etmekle ba'zıları füc'eten vefât etti. Ba'zısı attan düşüp helâk oldu. Izhâr-ı nedâmet ile istimdâd edenler güç-hâl kendini kurtardı.

"Yiğitbaşı" denilmesinin sebebi:

Zamânının kutbu olup, min tarafi'llâh umûm-ı meşâyıhın terbiyesine me'mûr buyurulmasından kinâyedir. **Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye**'nin nakline göre, bir aralık İstan-

104. "Her şey yok olacaktır." 55. Rahmân sûresi, 26. (H)

bul meşâyıhı arasında tekevvüne başlayan bir mes'elenin halline me'mûr ve hüsn-i faslına muvaffak olduğundan o lakab kendilerine verilmiş ve bununla iştihâr etmiştir. Bu lakab Arabça'ya nakl olunurken "Fete'l-fityân, Ebu'l-fityân" olmuştur. İstanbul'da bir müddet bulunarak Manisa'ya avdet ve yine irşâd-ı nâs ile iştiğâl buyurdular.

Velâdetleri 839/(1435-36), müddet-i ömürleri 61, irtihâlleri 900/(1495)'dür. Bir eserde ise 911/(1505-06) gösterilmiştir[105]. Manisa'da nâm-ı âlîlerine mensûb dergâhta medfûndur. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Ulemâ-yı sûfiyyeden idi. Pek mühim eserleri vardır:

1. Manzûme-i Câmiu'l-Esrâr, 2. **Risâletü't-Tevhîd**, 3. **Ravzatü'l-Vâsılîn**, 4. **Mukaddimetü's-Sâliha**, 5. **Keşfü'l-Esrâr**, 6. **A'mâlü't-Tâlibîn**, 7. **Bahreynü'l-Aşk**, 8. **Ahvâlü'l-Ebrâr ve'l-Mukarrebîn** nâmında eserleri vardır. Gayr-i matbû'dur.

Câmiu'l-Esrâr mukaddimesinden:

İbtidâ kıldık kitâba fazl-ı Bi'smi'llâh ile
Zikr olunsun hem dahi tevhîd-i zâtu'llâh ile

Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye'de müşârünileyhten inşiâb eden tarîkatlar ne güzel cem' olmuştur:

Şuabât-ı Ahmediyye: Ramazâniyye, Sinâniyye, Uşşâkıyye, Mısrıyye.
Şuabât-ı Ramazâniyye: Cihângîriyye, Buhûriyye, Raûfiyye, Cerrâhiyye, Hayâtiyye.
Şuabât-ı Sinâniyye: Muslihiyye, Zühriyye.
Şuabât-ı Uşşâkıyye: Cemâliyye, Salâhiyye, Câhidiyye, İrşâdiyye, Muslihiyye.

Müstakîm-zâde'nin **Şerh-i Dîvân-ı Ali**'den:

Tarîk-ı Halvetî'nin kahramânı
Yiğitbaşı Efendi'dir bil anı

Dahi Haca Karamânî Efendi
Gönül ka'besinin rind-i yamanı

Cihâd-ı ekber itdi müctehid bil
Reîs-i âşıkân-ı Ümmi Sinân'ı

105. Yiğitbaşı Ahmed Şemseddîn Efendi'nin vefat tarihi 910'dur. (H)

Tarîk-ı Halvetî'de bir yol açdı
O râhın âşıkândır rehrevânı

Sinâniyye dinür ol râh-ı Hakk'a
Yürü âşık isen bul râh-ı cânı

Nizâmî-zâde Seyyid Seyfü'l-hak
Nizâma koydu saff-ı âşıkânı

Hayâ vü hilm ile Osmân Efendi
Gelüp irşâd için pîr ü civânı

Mürîdi Şeyh Muhammed çok zamândır
Kibâr-ı evliyânın kâmrânı

Hem andan Şeyh Hasan müstahlef oldu
Kemâlât ile oldu Pîr-i sânî

Hüseyn-ism ü Alî-sîretdir oğlu
Hilâfet tahtının sâhib-kırânı

Azîzim mürşidim Şeyh Mustafâ'dır
İdüp rıhlet cinân oldu mekânı

Azîz-zâdem benim şeyhim Hasan'dır
Dil ü cânım hayât-ı câvidânım

ŞEYH İLYÂS-I SAKIZÎ

Eâzım-ı meşâyıh-ı Halvetiyye'den olup kendilerinden birçok zevât-ı âliye yetişmiştir. Bu Şeyh İlyâs an-asl Karaman Ereğlisi'nden olup Akbıyık Şeyhi Çarkacı Şeyh Ahmed Efendi'den ahz-ı tarîkat eyledi. Sakızlı Abdurrahmân Paşa, Sakız'da müceddeded bir zâviye binâ ve şeyhi dahi İlyâs Efendi'yi Sakız'a i'zâm eyledi. 117 yaşında iken rihletine mebnî Sakız'da defîn-i hâk-i gufrândır. "Sakızlı Şeyh" (صاقیزلی شیخ) târîhidir ki 1158 târîhini müş'irdir. Şiirde **Çâresiz** tahallus eyler:

Gel haber vireyim haber sorarsan
Bugünün yarına salup yürüme
Bâzergânısın bunda sermâyen bozup
Zarar u ziyâna virüp yürüme

Çâresiz çâresizlikdir o gün
Kahrı lutfuna gelir aşkile yön
Ululardan sana bu durur o gün
Sakın şikâyet idüp yürüme

Husûsiyle halîfeleri olan **Yûsuf-zâde Şeyh Abdullâh Hilmî Efendi:**

Urefâ vü ulemâ-yı sûfiyyedendir. Müşârünileyh hakkında Bursalı Tâhir Bey'in tahkîki ber-vech-i âtîdir:

Amasya fuzalâsından Şeyhü'l-kurrâ Yûsuf Efendi-zâde Muhammed Efendi sulbünden 1085/(1674-75) târîhinde Amasya'da tevellüd eyledi. İlm-i kırâatta yegâne-i devrân olan sâhib-i tercüme ulûm u fünûn-ı sâirede dahi vukûf-ı tâm ashâbından bir kenz-i fazl u irfân idi.

Vücûh-ı kırâatı pederinden; ulûm-ı Arabiyyeyi Müsâhib Paşa Hâce Fâzıl İbrâhîm Efendi'den; ulûm-ı akliyyeyi Kara Halîl Efendi'den ahz u tahsîl etti. (11)48/(1735-36) târîhinde Çorlulu Ali Paşa'nın sadâretinde Sarây-ı Hümâyûn hocalığına ta'yîn olunup, füyûzât-ı ilmiyyesinden istifâza olundu. Sonraları te'lîf-i âsâra başlayarak ahlâfa yadigâr bıraktığı te'lîfâtı, tedkîkât-ı ilmiyyesine dâldir.

Buhârî-i şerîfe yirmisekiz senede otuz cild üzere bir şerh-i mufassal yazmıştır. Te'lîf-i bihîn-i mezkûru huzûr-ı pâdişâhîye ihdâ ederek ve pek ziyâde takdîr ve tahsîn ve bin altın ve bir kat libâs-ı fâhir ve bir samur kürk ihsân ile taltîf ve tesrîr buyrulmuştur. Müşârünileyhin Sarây-ı Hümâyûn Kütüphânesi'nde tedrîs eyledikleri **Buhârî**-i şerîfi ikmâl ile hitâm duâsı için tertîb olunan mecliste pâdişâh hâzır bulunarak tahkîkât-ı akliyye vü nakliyyesinden kesb-i inşirâh buyurmuşlardır.

Buhârî-i Şerîf Şerhi'ni Fâtih Kütüphânesi'ne koyduğu zamân dahi mazhar-ı taltîf olmuştur. Hacca niyyet ettiğinden fazl u kemâlinden hisse-yâb-ı taallüm olmuş olan esbak Sadrazam Yeğen Ahmed Paşa ihtiyâcât-ı seferiyyesini te'mîn etmiştir. Hicâz ve Şam ulemâsı müşârünileyhin ihâta ve kudret-i ilmiyyesine, bi'l-hâssa ilm-i tefsîr ü hadîs ü kırâatte olan ihtisâs-ı azîmine ve o nisbette dil-pezîr-i takrîrine meftûn ve bir çoğu mücâz u me'zûn olmuşlardır.

/158/ Yarım asır kadar cevâmi' ve medâriste neşr-i ulûm eylediler. Şeyh İlyâs-ı Sakızî'den mazhar-ı feyz-i tarîk ve nâil-i sırr-ı tahkîk olmuşlardır.

Seksen iki yaşında iken, "tüvüffiye alâmetü'z-zamân"(توفی علامة الزمان) terkîbinin delâleti olan 1167 târîhinde[106] irtihâl ederek İstanbul'da Topkapı hâricinde Maltepe câddesindeki kabristanın sağ tarafı vasatına defn olundular.

106. Bu ibârenin hesaplanmasından 1166 çıkmaktadır. (H)

Müstakim-zâde ondan müstefîd olanlardandır. Hâfız Hüseyn-i Ayvansarayî **Vefeyât-nâme**'sinde medfeni hakkında diyor ki:

"Topkapı hâricinde pederi ve sâir ehl-i Kur'ân arasında 1167 senesi 15 Zi'l-ka'de'sinde (Ağustos - Eylül 1754) defn olunduğu şâkirdlerinden Müstakim-zâde'nin bu mısraıyla mukayyeddir:

Merkadin nûr ide Abdullâh Efendi'nin Kadîr
(مرقدن نور ايده عبد الله افندينك قدير)

Seng-i mezârında olan Arabî târîh, Hoca-zâde Seyyid Muhammed Saîd Efendi'nin kalemiyle mestûrdur. Şiire de intisâbları olmakla **Hilmî** mahlasıyla Arabî, Farisî, Türkî manzûmâtı vardır. Ez-cümle bir na't-ı nebevîden:

Fezâ-yı dergehin kân-ı atâdır Yâ Rasûla'llâh
Cenâb-ı Melce-i ehl-i recâdır Yâ Rasûla'llâh

Müellefât-ı fâzılâneleri:

1. Otuz cildden mürekkeb **Necâhu'l-Kârî** nâmıyla **Buhârî**-i şerîf şerhi.
2. Yedi cildden mürekkeb **İnâyetü'l-Mun'im** nâmıyla **Müslim**-i şerîf şerhi.
3. **en-Nefhatü'l-Fâiha fî Tefsîri Sûreti'l-Fâtiha.**
4. **Hâşiye-i Beyzâvî alâ Sûreti'l-Mülk.**
5. **Hâşiye alâ Âdâbi Mîr Ebu'l-Feth.**
6. **Hâşiye ale'l-Hayâlî.**
7. **Hâşiye alâ Karadâvûd mine'l-Mantık.**
8. **Hâşiye Alâ Şerhi Kâdımîr.**
9. **Ravzâtü'l-Vâizîn.**
10. **Kâfîye-nâme.**
11. İlm-i kırâatten **el-Kırâatü bi'ş-Şevâz.**
12. **Beyânu Merâtibi'l-Medân.**
13. **Tuhfetü't-Talebe.**
14. **İtilâfu Mahârici'l-Hurûf.**
15. **Zehretü'l-Hayâti'd-Dünyâ.**
16. **Risâletü Harfi'd-Dâdi's-Sahîha.**
17. **Kelâmü's-Senâ fî Mevlûdi'l-Mustafâ** ve sâire.

Mecmû'-ı âsârı ellibeş imiş. Telâmîzinin en meşhûru Şeyh Müftî-zâde Muhammed Sâdık-ı Erzincânî (Nakşî faslında tercüme-i hâli yazıldı.) ve Bursalı Şeyhü'l-kurrâ Ebûbekir Efendilerdir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH ABDÜLVAHHÂB-I ÜMMÎ

Elmalı'dandır. Yiğitbaşı Ahmed Efendi hazretlerinden müstahleftir. *Vâhibî* tahallus etmiştir. "Vefât-ı nâsût" (وفات ناسوت) târîhidir. Gurre-i Şa'bân 1004/(1595-96)'tür. Şeyhinin târîh-i irtihâli 910/(1504-05) olmasına göre muammerînden oldukları anlaşılır. Bu güfte kendilerinindir:

Evliyâ sırrı sorana dokuz türlü nişân gerek
Evvel kapı şerîattır güneş gibi ayân gerek

Vehhâb-ı Ümmî'nin tevhîdi hâtırına güç gelmesin
Bu ma'nâ-yı fehm etmeye sâfî nûrdan insân gerek[107]

Antalya'da sâkin olmuşlardır. Üsküdar'da İnâdiyye'de Şa'bânî Dergâhı olan Nalçacı Şeyh Halîl Efendî, müşârünileyhin halîfesidir. "Selâmet-i nâsût" (سلامت ناسوت) (Halîl Efendi'nin) târîh-i irtihâlidir.

Üsküdar'da Selîmağa Kütüphânesi'nde Hz. Hüdâyî kitaplarının târîh kısmında 122 numaralı tomârda şeyhi, "*Armağan Ramazân*" diye gösterilmiştir. "*Onun şeyhi Abdulvahhâb, onun şeyhi Tâlib Ümmî, onun şeyhi Yiğitbaşı*" yazılıdır.

/159/ Hayli âsâr-ı kalemiyyesi olduğunu Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî yazıyor. Hz. Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî, müşârünileyh hakkında ziyâde hürmet-kâr olup, hattâ dergâh-ı âlîleri önünden geçerken cübbelerinin önünü kavuşturarak, vaz'-ı ta'zîm alarak geçtiklerini Vâlide-i Atîk şeyhi Mahmûd Efendi merhûm naklen fakîre hikâye eylemiştir.

Üzeri kapalı ma'mûr türbesi vardır ki, bu türbe hakkında tafsîlât Şa'bânîler bahsinde geçti.

Nutuklarından:

Bu bendeyi aşk oduna yanmağa komazlar
Pervâne-sıfat şem'a dolanmağa komazlar
Anın ki çırağını uyandıra ***Halîlî***
Erbâb-ı hased sanma uyanmağa komazlar

Merhûm-ı Müşârünileyh salâh-ı hâle mevsûf olup, yevmî iki cüz Mushaf-ı şerîfden okur, **Delâilü'l-Hayrât** kırâatıne muvâzıb olur imiş. Hüsn-i hattı da var imiş. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

107. Bu manzûmenin vezni bozuktur. (H)

Bir eserde İrtihâllerini "hatm" (ختم) (1040/1630-31) diye kayd olunmuş gördüm. Demek ki, Hz. Hüdâyî efendimizden sonra iki veya on sene daha muammer olmuşlardır. Allâh rahmet eylesin.

NÜZÛLÎ ŞEYH MUSTAFA EFENDİ

Şeyh Abdülvehhâb-ı Ümmî hazretlerinin kolundandır. Aydın'da Denizli kasabasındandır. 1157/(1744) târîhinde irtihâl eyledi. Kula'da dergâhı olup, kabri şehir medhâlinde ziyâret-gâhtır.

Silsile-i tarîkatı:

Şeyh Nüzûlî Mustafa Efendi, Şeyh Abdullâh-ı Kulavî, Şeyh Seyyid el-Hâc Mûsâ Efendi, Şeyh Esedu'llâh Velî el-Hamîdî eş-şehîr bi-Arslan Efendi, Şeyh el-Hâc Muhammedî eş-şehîr Muhyiddîn-i Siyâhî, Şeyh Muhammed el-meşhûr bi-Zuhûrî, Şeyh Ömerü'l-Hamîdî el-meşhûr bi-Mazharî, Şeyh Abdulvehhâb-ı Ümmî. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Müşârünileyhin tab' olunan **Dîvân**'ında "Lazkiyeli" diye kayd olunmasına karşı Bursalı Tâhir Bey'in tedkîkâtında Suriye'deki Lazkiye olmayıp, Denizli kasabasının nâm-ı kadîmi olan Laudikiya'dan kinâye olduğu tebeyyün etmektedir. Doğrusu da budur. İki dîvânı vardır.

Dîvân'ını tab' u neşre ızhâr-ı âsâr-ı himmet buyuran müteahhirîn-i meşâyıh-ı kirâm-ı Uşşâkıyye'den Muhammed Emîn-i Tevfîkî Efendi hazretleridir. **Dîvân** müret-tebdir ve hakîkaten ârîfâne ve sûfiyânedir. Nâil-i mertebe-i irşâd olduklarında söyledikleri nutuktan:

Es-salâ her kim gelir meydân-ı aşka es-salâ
Es-salâ her kim yanar nîrân-ı aşka es-salâ

Es-salâ ol dost cemâli şem'ına pervâne-veş
Cân u dilden kim girer külhân-ı aşka es-salâ

Es-salâ ol dost elinden nûş iden peymâneyi
Lâ-yezâl bir aşk ile mestân-ı aşka es-salâ

Es-salâ dil mülküne hükm eyleyen uçdan uca
Cân içinde cân olan cânân-ı aşka es-salâ

Es-salâ Haydar gibi dil şehrini feth eyleyen
*Ey **Nüzûlî** söyle ol merdân-ı aşka es-salâ*

/160/ Hz. Mısrî'nin gazellerini tahmîslerinden:

Sıdk ile âşık olandan vasl-ı yâr eksik değil
Dem-be-dem ma'şûk elinden ber-güzâr eksik değil
Haydar'a mahrem olandan Zü'l-fikâr eksik değil
Âşinâ-yı aşk olandan âh u zâr eksik değil
Keşti-i bahre dem-â-dem rûz-gâr eksik değil

Nûr-ı Hak'dan mahzen-i Rahmân olan anlar bizi
Tûr-ı Hak'da Mûsi-i İmrân olan anlar bizi
Râh-ı Hak'da merkez-i pîrân olan anlar bizi
Zât-ı Hak'da mahrem-i irfân olan anlar bizi
İlm-i sırda bahr-ı bî-pâyân olan anlar bizi

Pîr yüzünden duyduğum irfâna virdim gönlümü
Dostuma îsâl iden burhâna virdim gönlümü
Derdime dermân iden Lokmân'a virdim gönlümü
Derd içinde bulduğum dermâna virdim gönlümü
Sıdk ile ihlâs ile îmâna virdim gönlümü

Müşârünileyhin pederi Seyyid Mustafa Çelebi, onun pederi Şeyh Hacı Mûsâ Efendi'dir. Cümlesi Denizli'dendir. (*Rahimehumu'llâh*)

TARÎKAT-I ALİYYE-İ SİNÂNİYYE-İ HALVETİYYE

HZ. PÎR İBRÂHÎM ÜMMÎ SİNÂN

Sinânî-i Halvetî tarîkının pîr-i muazzamıdır. Velâdeti 893/(1488) senesinde; müddet-i ömrü 83 sene; irtihâli 976(1568) senesindedir. Eâzım-ı evliyâu'llâhtan olup, ba'zı âsârda Pirizrenli veya o havâlîden olmak üzere mukayyed, Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî **Vefeyât-nâme**'sinde Arnavutluk'tan geldiği müeyyed ise de **Osmânlı Müellifleri**'nde musahhah bir icâzet-nâmeye istinâden Bursa diye muharrerdir.

Silsile-i Tarîkatları:

Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî (*Kuddise sırruhu'r-Rabbânî*)
Şeyh Pîr Muhammed Erzincânî (*Kuddise sırruhu'r-Rabbânî*)
Şeyh İbrâhîm Tâceddîn-i Kayserî (*Kuddise sırruhu'r-Rabbânî*)
Şeyh Alâeddîn-i Uşşâkî (*Kuddise sırruhu'r-Rabbânî*)
Şeyh Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî (*Kuddise sırruhu'r-Rabbânî*)
Şeyh el-Hâc İzzeddîn-i Karamânî (*Kuddise sırruhu'r-Rabbânî*)
Hz. Pîr İbrâhîm Ümmî Sinân (*Kuddise sırruhu'l-Mennân*)

Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye'de Karaman diyarından olduğu da **Osmânlı Müellifleri**'nden naklen beyân olunur. **Şakâyık-ı Nu'mâniyye**'de İzzeddîn-i Karamânî halîfesi Kasım Çelebi (Şeyh Kâsım-ı Lârendî) hazretlerinden nâil-i hilâfet olduğu ve İzzeddîn-i Karamânî hizmetinde de bulunduğu menkûl ise de **Esmâr-ı Esrâr**'da Kasım Çelebi zikr olunmamıştır. **Zeyl-i Atâî**'nin ve **Zeylü'l-Zeyl-i Şeyhî**'nin beyânına göre Kasım Çelebi, Yiğitbaşı halîfesidir. Hacı İzzeddîn-i Karamânî'nin pîrdaşıdır. Şakâyık Zeyilleri, Halvetî tomârları, Ümmî Sinân'ın şeyhi Hacı İzzeddîn-i Karamânî diye gös-

teriyor. Şeyh Kâsım'ın Bursa civârında İnegöl'de medfûn olduğu tahkîk-i âciziyle te'yîd olunmuştur.

Bir de Ümmî Sinân hazretlerinin rihletleri, "*gitdi 958'de Ümmî Sinân*" mısrâına istinâden 958/(1551) gösterilmekte ise de âtîde nakl eyleyeceğim manzûme-i tavîle 976/(1568) olduğunu te'yîd etmektedir. Kendileri âlim oldukları hâlde gördükleri rü'yâ üzerine *Ümmî* tahallus buyurmuşlardır.

Cezebât-ı azîme ve ahlâk-ı hasene sâhibi bir azîz idi. Müddet-i ömr-i şerîflerinde kimseyi incitmemiş veliyy-i kâmil ü mükemmil di. Gâyet mütevâzı' bir zât olup, fukarâya fevka'l-me'mûl riâyet ve bezl-i sadakât eylerdi. Müşârünileyhten ahz u feyz eden Seyyid Nizâm-zâde Seyfullâh Efendi **Câmiu'l-Avârif** nâm eser-i mu'teberinde diyor ki:

"Hz. Ümmî Sinân (*kuddise sırrûhu'l-Mennân*) mücâhid ve müşâhid âşık kimse idi. Her sene üç erbaîn çıkarıp, her erbaînde mücâhidînden nice yüz kimseleri görürlerdi. Üçyüzden ziyâde halîfeleri vardı. Âleme münteşir olmuşlardı. Tarîk-ı Halvetî'de bunlardan ileri mücâhede eder görmedim. Halvetlerinde bir yere cem' olup tevhîd sürerler idi. Ben halvetleri ne üsluptur görüp durdum. Ba'de salâti's-subh Sure-i Yâsîn tilâvet edip, işrâk zamânına değin üç bin tevhîd ederlerdi. **/162/** Ba'dehu altı rek'at işrâk namâzını bi'l-edâ şuğl ederlerdi. Ya'nî her bir dervîş otuz bin esmâ sürerlerdi ve ol arada ne vâki' olursa olsun şeyhe ta'bîr ettirirler; hayr u şer âmâllerini onunla görürlerdi. Andan adhâya değin tevhîd ederler, salât-ı zuhra *Tebâreke* ve *Elhâkümü't-tekâsür* okuyup vakt-i asra dek tevhîd edip, asrı ba'de'l-edâ üçyüz kerre salavât-ı şerîfe getirir ve salât-ı mağribe dek tevhîd ederler. Salât-ı mağrib edâ olunduktan sonra yüz dirhem mikdârı taâm yiyip hamd ederek işâya kadar tevhîd ederlerdi. Andan yatsı namâzını ba'de'l-edâ yine *Tebâreke* ve *Elhâkümü't-tekâsür* okuyup üç bin tevhîd ederek esmâlarını sürerlerdi tâ teheccüd zamânı oluncaya dek. Anda ne kim görürlerse şeyhe ta'bîr ettirirler, salât-ı subha dek tekrâr tevhîde başlarlardı. Üç erbaîn çıkıncaya dek bu üslup üzere çalışırlardı."

Cümle-i kerâmetlerinden biri budur ki:

Pehlûlarını yere ve arkalarını duvara vermiş değillerdi. Bir gün efkâr vâki' olup hemen vâkıamda gördüm. Cemî-i vilâyet kâffîr olmuş ve câmi'ler küffar ile dolmuş. Bîdâr oldum. Şeyhe varıp elini öptüm ve ayağına yüz sürdüm. Vâkıamı söyledim. Ne ise şerh eyledim. "İrâdet getirdiğin yeri inkâr etmişsin. Onun için inkâra batmışsın." buyurdular. Hemen bildim fi'lime tevbe ettim.

Bir dervîş der ki:

"*Bayrâmî'den bey'at ettik. Bilmeyiz ki Hakk'a veya bâtıla mı gitdik.*" diye hâtırıma hutûr etmekle gözümü yumdum. Kendimi istifrâ eder gördüm. Bîdâr olduğumda şey-

he söyledim. "*Evvel kabûl edip hazm ettin. Şimdi reddetmek câiz değildir, ben sana onu yine yediririm.*" buyurdular. Artık bu hâtırayı giderdim. Dâimâ hizmetlerinde bulundum. Tabîî maksat ma'nevîdir.

Dervîşânından biri nakl eder:

Bir gece şeyhle tevhîd ederdim. Gördüm ki *Hû* dedikçe ağızlarından bir top nûr çıkar. Ekser dervîşler bu hâle muttali' olup nazar ederler. Her ne vakit şeyh, hoca varsa veya sâkin olsa sînelerinden zikr-i kalbî sadâsı gelir ve bu sadâ kimseyi uyutmazdı.

Bir zamân azîz ile erbaîne girdik. Tâ subha dek tevhîd sürerdik. Nısfu'l-leylde dışarı çıktım. Azîzi sofada mâh-ı tâbâna karşı oturur gördüm. Yanlarında tanımadığım iki kimse var. Her biri gûyâ bir deste gül. Ben pencere ardında durup ne musâhebet etmekte olduklarına vukûf hâsıl etmeye çalıştım. Kimini anlar kimini anlamazdım. Şeyh buyurur: Zamânımızda olan evliyâu'llâhı bilir misin? Ef'âlleri nedir vâkıf olur musun?

Birisi budur ki: Rasûl aleyhi's-selâm ne vakit ki dünyâdan gitdi yeryüzü Hak teâlaya nâlân etti. Kıyamete dek mahrûm kaldım, peygamberlerin üzerime basmasından. Hak teâlâ yeryüzüne vahiy buyurdu: Senin üzerine erenler halk eyledim ki onların gönlü enbiyâların gönülleri gibidir. Erenler üç yüz kişidir. Evliyâu'llâhtır. Geri bunlardan gayrı yetmiş iki dahi vardır. Bunlara "***nücebâ***" derler ve bir taife dahi vardır **/163/** kırk kişidir. Onlara "***evtâd***" derler. Bunlar kâinâtın mıhlarıdır. Ve bir bölük dahi vardır. Onlar on kişidir. Onlara "***nükebâ***" derler. Yedi kişiye de "***urefâ***" derler. Üç kişi vardır: Ol üçten biri Bursa'da Hz. Üftâde'dir, dervîştirler. İkincisi Şam-ı şerîfde bir Arabtır. Üçüncüsü ağuştur. Ne vakte koşa, ecel yetişe üçlerden getirirler ki şimdi nevbet sizindir. Tâ bu minvâl üzere üç yüzlere dek gidin. Avâmın muhiblerinden kâbil hangisi ise üç yüze ilhâk ederler. Bunlar ta kıyamete dek ilimden hâlî olmazlar. Bunlar şöyle kimselerdir ki gönülleri Nûh ve İbrâhîm ve Mûsâ gönülleri gibidir.

Şeyh müteaccibâne buyurur ki: Âdem var mıdır, gönlü İbrâhîm gönlü gibi ola? Evet Dâvûd ve Süleymân ve Îsâ (*aleyhi's-selâm*) ve Cebrâîl (*aleyhi's-selâm*) bile vardır.

Bunların esrârı şöyledir ki: Eğer kutbun esrârına üçler vâkıf olsa katillerine fetvâ verelerdi. Eğer üçlerin esrârına yediler vâkıf olsa böyle yaparlardı. Ta üç yüzlere dek bu üslup üzeredir. Zîrâ katle rumûzda tefâvüt olmakla birbirinin esrârına mütehammil olmazlar. Nitekim Mûsâ (*aleyhi's-selâm*), Hz. Hızır (*aleyhi's-selâm*) ile mülâkî olduğunda Hz. Hızır gemiyi deldi. Hz. Mûsâ, (أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا)[108] dedi. Oğlanı katl etti. (أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً)[109] dedi. Duvarı doğrulttu. (لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا)[110] dedi.

108. "...(Mûsâ!) Sen onu, içindekileri boğmak için mi deldin? ..." 18. Kehf sûresi, 71. (H)
109. (Mûsâ), '... Suçsuz birini mi öldürdün?' ...dedi." 18. Kehf sûresi, 74. (H)
110. "(Mûsâ) 'İsteseydin bu iş için bir ücret alırdın.' ... dedi." 18. Kehf sûresi, 77. (H)

Hızır ile mülâkât:

Hz. Hızır, evliyâu'llâhtan biri vefât etse onun cenâzesine, "*Karındaşım İlyâs ile elbette hâzır oluruz. Her gün salât-ı duhâyı Kabe-i şerîfede kılarız. Tâ gün çıkıncaya değin Beytu'llâh'ı tavâf ederiz. Makâm-ı İbrâhîm'de iki rek'at namâz kılıp, giderim. Sahrâları temâşa kılıp, musîbet-zedelere dermân ederim. Çün vakt-i zuhr olur. Medîne'ye gelip kalırım. Yine sahralara çıkar, bîçâre var mıdır görürüm. Salât-ı asrı Beytü'l-Makdis'te kılarım. Ondan sonra salât-ı mağribi Tur Dağı'nda ba'de'l-edâ, ba'zı hâslarla yatsı namâzında Me'cûc'a varırım. Sabâha kadar seddi gözetip dururum. Salât-ı subhu edâ için Mekke'ye gelirim. Ta halk olalıdan kıyamete dek bu hâl üzere dururuz.*" deyip gâib oldular.

Ben nice gün kendimden haber-dâr olmadım, ne olduğumu bilmedim. Her ne vakit ki bu hâl fikrime gelirdi, müstağrak-ı dehşet olup, cândan geçerdim.

Elhâsıl Ümmî Sinân hazretleri bir kimse idi, gitdi ve bir şems-i hakîkat idi, battı. Zamânına yetişip de hafiyyeten onun hâlini bilmeyerek müsâvisini eden kimseler dîn ü îmânını ardına attı.

Hîn-i mevtlerinde yanında hâzır idim. Dehân-ı gevher-feşânından ne sâdır olacak diye muntazır iken sabrım kalmayıp nihâyet "*Sultânım! Söyleyin işitelim. Biz dahi ona göre iş görelim.*" dediğimde cevâben buyurdular ki: "*Vâkıâmda gördüm. Bir gemim var imiş. Yelkenlerini açtım, gidiyorum: Rüzgar sâkin olunca yelkenleri indirdim.* **/164/** *Gemiyi karaya çekmek murâd ettim. Bir kimse gelip, "Yelkenleri indirme, kaldır. Az çok rüzgar vardır. Ta ki menziline eresin. Bir kadem daha ileri varasın." dedi.*

Bunun üzerine ben, "*Sultânım! Bu vâkıadan murâd nedir? Ne kadar zahmet ise lutf edip bildirin.*" diye ricâ eylediğimde buyurdular ki: " *Cân sîneye geldi, biz hayâttan, hayât bizden el yudu. Cân var iken sakın tevhîdsiz durma. Nefes-i rüzgar az çok vardır. Zevrakı bir kadem ileri sürmekte kâr vardır.*"

Bunun üzerine dervîşler gırîv-i nâlâna başladılar. Gözlerinden yaş döküp sînelerini taşladılar. Hz. Ümmî Sinân ise, *Yâ Hayy, Yâ Kayyûm* diye terk-i hayât-ı müsteâr ederek dâr-ı fenâdan geçip, hayât-ı bâkîyi buldular. Fâtih Sultân Mehmed Hân Câmi'-i şerîfinde namâzları kılınıp, Eyûb-ı Ensârî'de halîfeleri Nasûh Efendi'nin binâ eylediği hânkâha defn olundular. Ulu ziyâret-gâh ve bir ulu dergâhtır. Âşıklar, ârifler her zamân varırlar, türbelerine yüz sürerler. Ammâ amâlar görmez, münkirler varmaz, her kişiye Hak hidâyet vermez.

Tarîk-ı Halvetî'den Hacı Karaman Efendi'den bey'at etmişlerdir. Onlar Manisa'da Yiğitbaşı Ahmed Efendi'den, onlar da Şeyh Alâeddîn-i Uşşâkî'den, onlar da Pîr İbrâhîm-i Kayserî'den, onlar da Pîr Muhammed-i Erzincânî'den, onlar da Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî'den bey'at etmişlerdir. (*Rahmetu'llâhi aleyhim ecmaîn*)

Sohbetnâme-i İbrâhîm Efendi nâm eserde okudum ki:

Bir gün mevâlîden Zeynülarab etbâıyla berâber dershânesinden çıkıp hânesine giderken yolda Hz. Pîr'e rast gelmişler. Zeynülarab, tarîkat-ı aliye-i sûfiyyeye dahl eder[111] olduğundan pîr-i müşârünileyhi mahzâ tezyîf maksadıyla, "*Sûfî! Şeytânı bilir misin?*" dedikte, Hz. Pîr, "*Bilirim.*" buyurmuştur. "*Kimdir?*" diye sorunca, "*Cenâbınızdır.*" cevâbını vermiştir. "*Bu sözde burhânın nedir?*" suâline karşı: "*Biz Rabbimizle me'nûs olup, kalbimizden cemî-i havâtırı nefy edip onun zevk ve muhabbetiyle safâ üzerinde iken siz müzekkir-i şeytân oldunuz.* (الكلام صفة المتكلم)[112] *fehvâsınca bizi Rabbimizin zikrinden baîd eylemekle bâis olmanız hasebiyle şeytânı size isnâd eyledim.*" buyurmuşlardır.

Bunun üzerine Zeynülarab'ın cânı sıkıldı. Hz. Pîrânı bir kat daha ilzâm için, siz bize şeytândan bahs ettiniz. Biz de size, (من عرف نفسه فقد عرف ربه)[113] hadîs-i şerîfi mûcibince size akrab olan nefsinizden suâl edelim. "*Onu nice bilirsiniz.*" diye suâl buyurduklarında mûmâileyh, "*Bizim nefsimiz bir köpektir.*" deyince, Hz. Pîr Zeynülarab'ın yanındakilere hitâben "*Kelbe mütâbeat edip nereye gidiyorsunuz?*" buyurmasıyla molla meskût olmuş, bir daha dil uzatmamaya karâr vermiştir.

/165/ Topkapı'da Pazar Dergâhı şeyhi merhûm Ahmed Zarîfî Efendi hazretleri bir gün Hz. Pîr'den bahs ederken ber-vech-i âtî menkûlâtta bulundular:

Kanûnî Sultân Süleymân zamânında ulemâ-yı İslâmiyye arasında ebeveyn-i muhteremeyn-i nebeviyye hakkında dûr u dırâz güft ü gû zuhûra gelip, bunların îmânları mes'elesini tedkîka kalkışmışlar. Padişâh-ı müşârünileyh bunu haber alınca muğâyir-i edeb farz eyledikleri ve Ulemânın, onlar hakkında "*dalâlette kalmışlardır.*" sözlerini ubûdiyyete ve şân-ı risâlet-penâhîye muvâfık bulmadıkları cihetle iltizâm-ı şiddet ederek, "*Bu mes'elenin kat'iyyen hall ü faslı ile kapatılması için ulemâ vü meşâyıh u fuzalâ Fâtih Câmi'-i şerîfinde toplansın, konuşulsun, iş intâc edilsin.*" diye ızhâr-ı ârzû eylemişlerdi.

Ârzû-yı padişâhî mûcibince ulemânın, meşâyıhın, fuzalânın ileri gelenleri câmi'-i şerîf-i mezkûrda toplandılar. Pâdişâh da mahfil-i Hümâyûnda mübâhaseye muntazır idi. Bu mübâhesenin târîh-i cereyânına müsâdif zamânda vüzerâdan evvelce sudûrdan olan Mustafa Paşa [114] *Papazoğlu* denmekle meşhûr olup, hattâ Sultân Bâyezîd civârında Koska'da Papazoğlu Medresesi nâmıyla bir mücedded medrese da-

111. Zeynülarab, devrân-ı sûfiyyeye münkir idi. İshâk-ı Karamânî buna bir reddiye yazmıştır.
112. "Söz, konuşanın vasıflarını ortaya koyar." (H)
113. "Nefsini bilen Rabbini de bilir." el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, c. II, s. 262; bkz. Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, s. 229. (H)
114. Eyüp'te dâmâdı Hoca Sadeddin Efendi Zâviyesi'nde medfûndur ki Hasîb Efendi Dergâhı ittisâlindedir.

hi inşâ eylemiş idi. Bu mecliste hâzır idi. Ümmî Sinân hazretleri maiyet-i aliyyelerinde hulefâsından Harîrî Muhammed Efendi bulunduğu hâlde câmi'-i şerîfe gelmişlerdir. Asâ ve ayakkabılarını mûmâileyh Muhammed Efendi tutmuşlardır. Cem'iyyet in'ikâd üzere olmakla Hz. Pîr doğruca mihrâba teveccüh buyurup, orada oturdular. Şeyhü'l-islâm Ebussuûd Efendi mihrâbın bir tarafında, Papazoğlu Mustafa Paşa dahi dîğer tarafında idi.

Ümmî Sinân hazretleri açılan mübâhaseyi usûl-i münâzaraya tevfîkan halletmek cihetini düşünüp Ebussuûd Efendi'ye hitâben tecâhül-i ârif kabîlinden, "*Bu zât kimdir?*" diye Papazoğlu'nu sormuş, vüzerâ-yı izâmdan da cevâbını vermiş. "*Papaz kimdir?*" diye suâl edince sükût etmekle suâli tekrâr etmiş. Yine sükût olunmasıyla cânı sıkılmış, yüksek bir sesle, "*Cânım niçin suâlime cevâb vermiyorsunuz?*" buyurmuşlardır.

Bu sırada Hz. Pâdişâh mahfil-i Hümâyûndan haber gönderip keyfiyyeti istîzah ettikte, Ümmî Sinân hazretleri vak'ayı arz etmiş. Pâdişâh bu suâldeki ve cevâbın adem-i i'tâsındaki nükte-i ma'nevîyyeyi idrâk buyurup, "*Mes'ele halloldu, mübâhaseye hâcet kalmadı, meclis dağılsın.*" buyurmuşlardır.

Meclisin dağılmasına sebeb Şeyhü'l-islâm hazretleri Mustafa Paşa için "Papazoğlu" demekte edeben imsâk buyurması idi. Zîrâ Ümmî Sinân hazretleri, müşârünileyhin Papazoğlu lakabını pek iyi bilirdi. Hey'et ve pâdişâh huzûrunda "Papazoğlu" denilmesi edebe muğâyir düşüyordu. Ümmî Sinân hazretleri demek isteyecekti ki, Müşârünileyhin babası için Papaz denilmekte edeben ihtiyâr-ı sükût ediliyor da, on sekiz bin âlemîn fahri, Cenâb-ı Hakk'ın mahbûbu, ehl-i İslâm'ın ser-tâcı ve bâis-i iftihârı aleyhi's-salâtu ve's-selâm **/166/** efendimiz hazretlerinin ehl-i îmân olduklarına hiç şübhe olmayan ebeveyn-i muhteremeyni hakkında îmân mes'elesi çıkarılmasının edeb-i ubûdiyyete muvâfık olmayacağını ortaya koymaktı. Ve Şeyhü'l-İslâm'a karşı "*bu mubâheseye niçin meydân veriliyor.*" demek idi.

Pâdişâh bu nükte-i mühimmeyi anladı, mes'eleyi kapattı. Şeyhü'l-islâm ehl-i teslîm olmakla berâber Ümmî Sinân'ın hey'et-i muvâcehesindeki vasfı ve kendisinin dûçâr olduğu hâli hasbe'l-beşeriyye infisâline sebeb olup velev ki latîfe tarzında, "*Senin cenâze namâzını papazlara kıldırmalı.*" yolunda Hz. Pîr'e seng-endâz olduğu menkûldür. Fakat Ebussuûd Efendi'nin bu sözü bir hikmet-i hafiyyenin zuhûruna ve ricâl-i sûfiyyeye arz-ı hürmet ve muhabbet etmesine sebeb oldu. Şöyle ki:

Ümmî Sinân Hazretleri irtihâl edince cenâze namâzını edâ için Fâtih'e getirilmiştir. Cenâzesinde tâc u hırka bulundurulmayıp efrâddan birinin cenâzesi gibi bir hâlde idi. O gün Sultân Süleymân'ın bir kerîmesi vefât etmekle onun da cenâzesi Fâtih'e getirilmiş idi. Cenâze namâzını Ebussuûd Efendi kıldırmak lâzım olmakla, fakat evvelâ erkek cenâzesi namâzını takaddüm etmek iktizâ etmekle, "*Er kişi niyetine!*" di-

yerek ve kim olduğunu bilmeyerek, Ümmî Sinân hazretlerinin, ba'dehû sultânın namâzlarını kıldırmıştır. Bi'l-âhare erkek cenâzesindeki kalabalık nazar-ı dikkatini celb edip kim olduğunu sormuş. "*Ümmî Sinân hazretleridir.*" dediklerinde, "*Câmi'-i şerîfde namâzını papazlara kıldırırım.*" demelerindeki hatayı idrâk ve namâzını kendisi tesâdüfen kıldırmasındaki hikmeti teemmül ile o sözü söylediğine nâdim olmuştur. Ve bir daha ricâl-i sûfiyyeye zebân-dırâz olmamaya ahd etmiştir.

Cenâzesinde binlerce zevât bulunmuş ve tâc u hırkasını seng-i musallâda namâzını ba'de'l-edâ tabutunun üzerine konulmuş olduğunu ilâveten beyân buyurmuşlardır.

Ümmî Sinân hazretleri, rütbe-i ma'neviyye sâhibi bir şeyh-i mükerrem olup, Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî **Vefeyât-nâme**'sinde Arnavutluk'tan gelip İstanbul'da tahsîl-i ulûmdan sonra Karaman'a âzim ve Şeyh Karamânî'den inâbet ve onun şeyhi Yiğitbaşı Ahmed Efendi'den Amasya'da nâil-i hilâfet ile tekrâr İstanbul'a avdetinden bahs ediyorsa da, Hz. Pîr'in, Yiğitbaşı hazretleriyle mülâkatına ve ondan ahz-ı hilâfetine dâir hiçbir eserde bir kayda müsâdif olmadım. Yiğitbaşı'nın irtihâli 900/(1495) olup, o zamân Ümmî Sinân on bir yaşında idi. Târîhçe dahi tevfîk kabûl etmez.

Hz. Pîr'in bir müddet Manisa ve Uşak havâlîsinde bulundukları ve dahi pîr-i dest-gîrim Hüsâmeddîn-i Uşşâkî hazretlerinin orada kendilerine mülâkî ve şeref-i sohbetine mazhar oldukları menkûl ve tetebbuât-ı târîhiyye ile de müstedeldir. Fakat Hz. Ümmî Sinân'ın İstanbul'a ne târîhte geldiklerine, ne kadar müddet bulunduklarına dâir sarih ma'lûmât yoktur.

/167/ İstanbul'da Topkapı civârında Kürkçübaşı Ahmed Şemseddîn Câmii'nin mevcûd bulunan solundaki servi ağacının olduğu mahalde bir müddet sâkin olup, bi'l-âhare mezkûr câmi' bânîsine mensûb ve o civârı muhtevî mahallede Sultân Süleymân-ı Kânûnî tarafından zât-ı mürşidâneleri için inşâ kılınan dergâhta ârâm-güzîn oldukları ve burada irtihâl-i dâr-ı naîm eyledikleri mazbûttur. Cenâzeleri Fâtih'ten tekrâr bu dergâha getirilir iken zuhûr eden işâret-i ma'neviyye üzerine Eyüp'e götürülüp Oluklubayır'da halîfeleri Nasûh Efendi tarafından inşâ edilen Zâviye'de defîn-i hâk-i mağfiret kılındılar.

Türbe-i şerîfeleri elyevm ma'mûrdur. Dergâh-ı şerîf pek dil-nişîn olup türbe-i muattara mihrâb arkasındadır. Merdivenle inilir. Hz. Pîr'in kabr-i enverleri mehbıt-ı envâr-ı Rahmân olup, bir insân ne kadar munkabızu'l-hâl olsa ba'de'z-ziyâre inbisât-ı tâm hâsıl olur.

Dergâh bi'l-âhare hânkâh şeklini almıştır. Çarşamba günleri icrâ-yı âyîn-i tarîkat olunur. Esnâ-yı devrânda halka içinde bulunan meşâyıhın mihrâb tarafına geldik-

çe yüzlerini mihrâba tevcîh ile devrân ede geldikleri görülmüştür. Türbe-i münevverenin muvâcehe penceresinde:

Mürîd-i râh-ı aşka kıble-gâh-ı âşıkândır bu
Edeblen geç gözün aç türbe-i Ümmî Sinân'dır bu

levhası musâdif-i nazar-ı dikkat olur. Kapısı üstünde ise:

Tecellî-gâh-ı Bârî mültecâ-yı âşıkândır bu
Bütün erbâb-ı vecd ü hâle bir dâru'l-emândır bu
Tarîkatdan hakîkatdan eğer zevk almak istersen
*Dehâlet eyle **Sa'dî** türbe-i Ümmî Sinân'dır bu*

beyitleri okunur.

Mükerreren ziyârette bulundum. O âsitân-ı ârîfânın toprağına yüzümü gözümü sürdüm. Çok inşirahlı, rûhâniyyetli bir mahall-i mukaddestir.

Hz. Pîr efendimizin irtihâllerini meşâyıh-ı Sinâniyyeden Hâlî Efendi merhûm şöyle tasvîr ve tercüme-i hâlini takrîr eyliyor:

Kutb-ı medâr-ı sâlikân gavs-ı kirâm-ı sâlikân
Ol nokta-i devr-i vefâ ol merkez-i ehl-i dilân

Ol ârif-i ilme'l-yakîn ol kâşif-i ayne'l-yakîn
Hakka'l-yakîn müşkil-güşâ ol nakd-i vakt-i rehberân

Mihrâb-ı irşâda imâm üstâd-ı te'vîl-i menâm
Ol merdüm-i safvet-nümâ insân-ı ayn-ı âşıkân

Ol Yûsuf-ı ihvân-ı aşk Mısr-ı dile Sultân-ı aşk
Ashâb-ı suffe evliyâ tavrında pîr-i sûfiyân

Hem Bâyezîd-i ma'nevî hem pîr Edhem peyrevi
Veys ü Cüneyd'e iktidâ itmiş tarîkatda hemân

Sahn-ı safâya keşt-gîr sâhib-asâ vü post-ı pîr
Meydân-ı irfâna sezâ şemşîr-i Hak akvâ Sinân

Dânende-i cem'u'l-cema' lâl-i nikât-ı bezme şem'
Bahr-ı ledünde âşinâ Ümmî-i a'lem-ter zebân

Aktâb içün şeyhu'ş-şuyûh ashâbına pîr-i rusûh
Ol Hızr-ı gavsiyyet-nümâ ol Hazret-i Ümmî Sinân

Olmuş idi tâ mest elest almışdı mürşidden o dest
Sâkî-i Kevser-veş revâ mest itdi çok dil bî-gümân

***Hacı Karamânî**'den ol görmüş tarîkat bâ-usûl*
Olmuş hilâfet intimâ kılmış Sitanbul'u mekân

*Pes andan el aldı kirâm ez cümle **Uşşâkî Hüsâm***
*İbn-i Nizâm seyf-i Hudâ bir de **Memî Cân**-ı cihân*

/168/*Hâkân-ı Osmânî-neseb Sultan Süleymân pür-edeb*
Tevkîr idüp hayr duâ almış o şâh-ı âdilân

Nesl ü tarîkı bize dek hem vara rüst-â-hîze dek
Dâim olup yâ Rabbenâ kılsın bekâyı der-miyân

Zikr eyle cehd it ol enîs kim ehl-i zikre Hak celîs
Vardır eserde yok şifâ el-hak celîs-i sa'degân

Tûbâ lehû tûbâ lehû ol kıdve-i irşâda hû
Cân murğına virdi ṛehâ ol zü'l-cenâheyn-ı zamân

Nâsûta itdikte vedâ' lâhûta buldu irtifâ
Halvet-güzîndir mutlaka bu kayd-ı kesretden o cân

Yâ insilâh itdi zuhûr ya vecd ü hâl itdi sudûr
Sevfe ye'ûdu men bedâ sırrını gösterdi ayân

Buldu makâm-ı vahdeti seyr-i ila'llâh seyrini
Kıldı şuûnun der-hafâ kaldı o erden nâm u şân

İde tecellî Hak müdâm rûhu bula sad ihtirâm
Hem-sâye Firdevs-i evvelâ ser-halka-i peygamberân

Esrârını takdîs idüp hem rûhunu tenfîs idüp
Pîrân ile Âl-i abâ yâ Rabbi olsun hem-demân

Müstahlefi eş-Şeyh Nasûh yapmış o pür-feyz u fütûh
Kurb-ı Ebî Eyyûb'a tâ bir hângeh-i mînû-nişân

Sâhib-hulûs olmak ile takdîr u avn-i Hakk ile
Türbesini şeyhine câ kıldı idüp tekmîl-i şân

Çün mâye-i tahmîr-i Hak andan alup görmüş ehakk
Ka'be gibi ömre safâ bula gör o beyt Hak'da cân*

Sa'y eylesin sâlikleri telkîn-i dil mâlikleri
Ezkâr u tevhîd âzmâ yâd idelim rûhun her ân

Elli sekizde rıhleti yazıldı lâkin sıhhati
Allâhu a'lem hâliyâ gûş it bu beyt ider ayân

Ol şeyh-i hakkânî Cemâl buldu visâl-i zü'l-celâl
Târîhin eyler sûfiyâ bu lafz-ı **şeyhu'llâh** *beyân*
(شيخ الله) = Sene 976/(1568)

Bir gün esnâ-yı ziyârette sânih olmuştur:

Hazret-i Ümmî Sinân'dır bülbül-i gül-zâr-ı Hû
Pîr-i ekrem kutb-ı efham mahrem-i esrâr-ı Hû

Bunca ehlu'llâha burhân olduğu bî-iştibâh
Dem-be-dem vird-i zebânı ism-i Hû tekrâr-ı Hû

Sûretâ Ümmî idi ma'nâda allâme idi
Her dem intâk-ı kerâmâtı anın ezkâr-ı Hû

Ravza-i irfânına her yüz süren şâdân olur
Âsitân-ı pâkidir her dem tecellî-zâr-ı Hû

Kem-teri **Vassâf'ı** *istimdâd ider şâm u seher*
Hazret-i Ümmî Sinân'dır âşık-ı dîdâr-ı Hû

Entâk-ı aliyyelerinden:

*Gelmişim vahdet ilinden aşk ile cihâna ben**
İçmişim câm-ı ezelden olmuşum mestâne ben
*Rabbenâ fa'ğfir lenâ zünûbenâ ve'rham lenâ**

Gönlüme nûr-ı tecellî dost cemâlinden doğar
Şem'ıne pervâne oldum aşka yana yana ben
*Rabbenâ fa'ğfir lenâ zünûbenâ ve'rham lenâ**

/169/*Çünkü bu sevdâyı yazdı dest-i kudret başıma*
Anın için yok karârım düşmüşüm dîvâne ben
*Rabbenâ fa'ğfir lenâ zünûbenâ ve'rham lenâ**

Ey ***Sinânî*** *aşk makâmı çün rızâ-yı Hak'tadır*
Pâdişâhın hizmetinde durmuşum dîvâne ben
*Rabbenâ fa'ğfir lenâ zünûbenâ ve'rham lenâ**[115]

* * *

Onların sohbeti ele giresi değil
İkrâr ile gelenler mahrûm kalası değil
Ümmî Sinân *yol ayân olupdur her şey ayân*
Dervîşlik yolu hemân tâc u hırkası değil

Âsitâne-i aliyyeleri zamânımıza kadar müteselsilen cilve-gâh-ı ehl-i aşk u muhabbbet olmuştur. Gelip geçen meşâyıh-ı kirâm Hz. Pîr'in ayak ucunda medfûndur.

ŞEYH ŞEFKATÎ EFENDİ

Bu meyânda sadâret müsteşârı merhûm Şefkatî Efendi dahi âsûde-nişîn-i rahmettir. Hulefâ-yı Sinâniyye'dendir.

Müşârünileyh gâyet âşık u sâdık bir zât-ı âlî-kadr olup, şiddet-i râbıtası te'sîriyle Hz. Pîr'in ayak ucunda yatmak şeref-i âcizânesine nâil olmuştur. Fukarâ peyrevliği pek meşhûr idi. Aksaray'da elyevm muhterık bulunan Sultân Câmii karşısında konağı vardı. Mevlevî-hâne Kapısı, Edirnekapısı, Topkapı ve Eyüp civârlarında bakkâl dükkânlarını dolaşır, dul, yetîm, bî-kes kadınlardan bakkâllara borcu olanların gıyâben borçlarını tesviye eder, hayır duâlarını alırdı. (*Rahmetu'llâhi aleyhi rahmeten vâsia*)

ŞEYH RÂŞİD EFENDİ-ZÂDE ALİ EFENDİ

Son zamânlarda Ümmî Sinân Hânkâhı şeyhi Râşid Efendi-zâde Ali Efendi irtihâl edince mahdûmu Râşid Efendi'nin sığar-ı sinnine mebnî Pazar Dergâhı şeyhi ekâbir-i meşâyıh-ı Sinâniyye'den Ahmed Zarîfî Efendi vekâlet ve bi'l-âhare i'tâ-yı hilâfet buyurmuş idi.

115. Hüseynî ve Acemaşîran makâmlarından bestelenmiştir. Cumhûr sûretinde elsine-pîrâ-yı zâkirândır.

ŞEYH ALİ EFENDİ-ZÂDE RÂŞİD EFENDİ

Müddet-i vekâlet onbeş sene kadar sürmüştü. Râşid Efendi seccâde-i meşîhatta bir müddet bulundular. Uzun boylu yakışıklı, terbiyeli bir zât idi. Görüşmüş idim. Hastalandılar. Bir müddet sonra irtihâl-i dâr-ı naîm eylediler. Nûru'llâh nâmındaki mahdûmlarının sığar-ı sinnine mebnî müşârünileyh Ahmed Zarîfi Efendi merhûmun mahdûmu Şeyh Gâlib Efendi vekâlet ettiler. Onlar da mazhar-ı hilâfet olunca bir müddet hıdmet-i meşîhatı der-uhde ederek pederi gibi kâfile-i eslâfa karıştı gitdi. Sene 1340/(1921-22).

Ba'dehû meşîhata Şeyh Râşid Efendi merhûmun birâderi meb'ûsândan ve mutasarrıflardan Yahyâ Gâlib Bey seccâde-nişîn oldu. Dergâh-ı münîf esnâ-yı harbde asker ikâmesi yüzünden müşrif-i harâb olmuş iken Yahyâ Gâlib Bey'in uluvv-ı himmeti ile evkâf idâresince mükemmelen tâ'mîr ve ihyâ olundu. Hâlen ma'mûr, mine'l-kadîm meşhûrdur. Hilâfeti Şeyh Gâlib Efendi'dendir.

/170/ ŞEYH NASÛH EFENDİ YAHUT DEDE NASÛHÎ

Vefeyât-nâme'de, "*Bu hânkâhın esâsen bânîsi Şeyh Nasûh Efendi olmayıp, onun halîfesi Şeyh Şücâ' tarafından şeyhine nisbetle inşâ olunmuştur. Kendisi Zalpaşa kurbunda kâin horasancı dükkânı ittisâlinde olan iki kabirden birinde medfûndur.*" diyorsa da hâlen bu medfeni bulmak müteassirdir.

Şeyh Nasûhî'nin cezbede kalmış olduğunu hânkâhtaki bir kayıtta, "*Meczûb-ı ilâhîden Dede Nasûhî*" yazılmasından anladım.

* * *

(Ümmî Sinân) Hulefâsı:

Üçyüzden ziyâde olduğunu Seyyid Seyfullâh Efendi'den naklen bâlâda yazmış idim. Uşşâkî tarîkatının pîr-i muhteremi Hz. Hüsâmeddîn-i Uşşâkî (*kuddise sırruhû*)'nin şeyhi Emîr Ahmed-i Semerkândî ve Seyyid Seyfullâh Efendi ve Kazzâz Muhammed Efendi ve Şeyh Abdulazîz-i Azîzî Efendi gibi ricâlu'llâh, Hz. Ümmî Sinân'ın mazhar-ı feyz ü kemâli olanlardandır.

Ümmî Sinân Dergâhı'ndaki bir **Tomâr**'da muharrer hulefânın esâmîsi:

Seyyid Ahmed-i Semerkândî,
Seyyid Seyfullâh Efendi,
Şeyh Mîr Ali Alemdâr,
Şeyh Nasûh
Şeyh Velî-i Sîrozî,

Şeyh Muhammed Dâmâd,
Şeyh Harîrî Muhammed Efendi,
Şeyh Abdülazîz-i Azîzî Efendi.

Sinânî Tâcı:

Müstakim-zâde hazretlerinin **Tâc Risâlesi'**nde okudum:

Ümmî Sinân, Şeyh İbrâhîm'den mazhar-ı hilâfet oldukta ona kendi tâcını i'tâ eylemeyip, pederi tâcını tekbîr ve ilbâs eylemişti. Ol tâcı beyân edip buyurur ki, ondört terk ve her biri yanında bir gaytân ki, ondört beyân elf i'tibârıyla cümlesi yirmisekiz harfe işârettir. Kur'ân-ı kerîm ondan mürekkebtir. Mürşidin mefâsıl-ı esâbı'-ı desti, tâlibin esâbı'-ı yed-i mafsallarıyla yirmisekiz olup hîn-i akd-ı bey'atta bir yere gelir ki, (إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ...)[116] âyet-i kerîmesindeki sırdır.

Mürşid ile mürîd mübâyaada ellerini tutunca iki eldeki parmağın adedi yirmi ve iki sağ elin mafâsılı dörderden sekiz ki cem'an yirmi sekize bâliğ olur. Kur'ân'ı vücûda getiren yirmisekiz harfin sırrıdır.

Tâc-ı şerîfin üstü beyâz olup, yeşil veya beyâz sarık sarılır. Hz. Pîr'in ve meşâyıh-ı kirâmın sandûkalarına konulan tâclarda siyâh sarık sarılması cenâb-ı Pîr'deki sırr-ı kutbiyyete işâret ve alâmettir.

Dikkat:

Bir Ümmî Sinân, bir de Sinân Ümmî vardır. Sinân Ümmî, Hz. Mısrî-i Niyâzî'nin şeyhi olan zât-ı âlî-kadrdir. Hz. Pîr, Ümmî Sinân'dan yüz sene sonra zuhûr etmiştir. Onun da dîvânı vardır. **Dîvân**'ında Sinân Ümmî diye tahallus eder. Ümmî Sinân demesi Hz. Pîr ile isim müşabehetinden ihtirâz içindir. Ma'lûm olmak üzere şerh verildi.

ŞEYH SEYYİD SEYFU'LLÂH KÂSIM EFENDİ

Seyyid Nizâmeddîn[117] hazretlerinin mahdûm-ı mükerremleri olup, pederleri hâl-i hayâtlarında terbiyeye mazhariyyet için onu Ümmî Sinân hazretlerine teslîm eylemişlerdir. Onun maiyyetinde bir taraftan tahsîl-i sûrî diğer taraftan tahsîl-i ma'nevîye nâil olup, adâb-ı tarîkatı tekmil ile nâil-i hilâfet olmuşlardır.

Câmiu'l-Âvârif'teki beyânına göre ziyâret-i Haremeyn'e muvaffak olmuştu. /171/ Şöyle bir latîf fıkra da hikâye eyliyor:

116. "Sana bîat etmiş olanlar..." 48. Fetih sûresi, 10. (H)
117. Üçüncü cildde 220. sahîfeye mürâcaat buyrula.

"Merhûm pederimle birlikte Hacca gitmiş idim. Mihaffenin bir cânibine kendisi ve dîğer cânibine ben bindim. Beytu'llâh'a on günlük yol kalınca, "*Oğul aç gözünü temâşâ kıl. Hak Teâlâ Beytu'llâh'ı bize istikbâle göndermiş. Huccâc içinde ne makûle kullar var imiş.*" buyurunca, gökyüzüne baktım. Aynı ile Beytu'llâhı durur gördüm. Biz yürüdükçe o da yürüyordu. Ravza-i Mutahhara'ya geldik. Çadırlarımızı kurup, konduk. Nısfu'l-leylde pederim dışarı çıktı. Merâk edip peşine düştüm. Abdest alıp, Ravza-i Mutahhara'ya vardı. Hz. Habîbu'llâh hücresi kapısına yapışıp içeri girip bi'z-zât hâkpâ-yı Mustafâ'ya yüz sürmeyi temennî eyledi. Hemen Ravza-i Mutahhara'dan, " *Teâl ileyye Yâ Büneyye!* " hitâb-ı peygamberîsi geldi. Ravza'dan nûrlar saçılır gördüm. Aklım başımdan gitdi. Ne oldu bilmedim. Ba'de zamânin pederim Ravza'dan dışarı çıkıp, beni kendime mâlik değil bir hâlde görünce, "*Küstâh niçin böyle yaptın? Ben sana bir şey söylemeden arkamdan niçin geldin? Sakın bu hâli fâş etme. Bu râzı kimseye söyleme.*" buyurdular."

Seyyid Seyfullâh Efendi hazretlerinde daha o zamân ne mertebe kâbiliyyet, isti'dâd olduğunu bu menkûlât ızhâr eylemektedir.

Yine eser-i mezkûrda muharrer olduğu üzere Seyyid Seyfullâh Efendi hilâfete nâil oldukta Ümmî Sinân hazretleri ona Hz. Seyyid Nizâm'ı tebcîlen Nizâmiyye tâcı giydirmiştir.

Hamzavîler bahsinde tercüme-i hâlini yazdığım Hacı Kabâyî - *ki Hacı Bayram nâmıyla meşhûrdur.* – bu zât Seyyid Nizâm'ın kabri civârına bir hânkâh inşâ eylediği gibi Silivrikapı dâhilinde de bir dergâh-ı şerîf binâ eylemiş idi. Seyyid Nizâm'ın bir oğlu Seyyid Şerefeddîn hâric-i sûrdaki, dîğer oğlu Seyyid Seyfullâh dâhil-i sûrdaki dergâhta seccâde-nişîn olmuşlardır.

Seyfullâh, medâric-i ulyâ-yı kemâlâta ittisâl etmiş bir allâme-i zamân ve mağbût-ı cihân idi.

Pek çok zamân irşâd-ı ibâda meşgûl oldular. Pederlerinin irtihâllerinden sonra elliüç ve Ümmî Sinân'ın intikâlinden sonra otuzdört sene daha muammer olup, 1010/(1601) târîhinde bâğ-ı fenâdan ravza-i rıdvâna revân olmuştur. "Kazâ-i Hak" (قضاء حق) ve "Mefharu'l-evliyâ" (مفخر الأولياء) târîhleridir.

Türbeleri Silivrikapısı'na giden câddenin sağ tarafında set üzerindedir. Ziyâretgâhtır. Üzeri açık ve etrâfı parmaklıkla muhât olup, seng-i mezârında:

"*Kutbu'l-ârifîn es-Seyyid eş-Şeyh Seyfullâh Efendi b. Eş-Şeyh es-Seyyid Nizâm – (Kuddise sırruhû) – 1010/(1601)*" muharrerdir.

Buradaki hânkâh, harîk-ı kebîrde yanmış bi'l-âhare yine inşâ olunmuştur.

Şa'bânîler bahsinde geçen Şeyh Şuâeddîn Efendi, Seyyid Nizâm sülâlesinden idi. İrtihâlinde bu dergâh meşîhatı, Laleli'de mukîm "*Küçük Hâfız*" diye meşhûr Şeyh Ha-

cı Mustafa Efendi'ye teveccüh olunmuş ise de, Şuâ Efendi'nin kerîme-zâdeleri tarafından vukû' bulan iddiâ üzerine keff-i yed etmeye mecbûr olmuştur.

/172/ Âsârı:

1. **Mi'râcu'l- Mü'min**
2. **Âdâbu'l-Menâzil**
3. **Atvâr-ı Seb'a**
4. **Câmiu'l-Avârif Ma'denü'l-Maârif**
5. **Silsile-i Tarîkat**
6. **Miftâh-ı Vahdet-i Vücûd**
7. **Tâc-nâme**
8. **Şeref-i Siyâdet**
9. **Silsile-i Nesebiyye**
10. **Hurde-i Halvetiyye**
11. **Esrâru'l-Ârifîn**
12. **Seyr-i Sülûk**
13. **Dîvân**

Dîvânında ehl-i beyt-i Nebevî hakkında pek çok medâyıh-ı muhıkka münderictir. Gâyet rengîn ve zengin ifâdelerle muhabbet-i ehl-i beyt için manzûmeler vardır. Elsine-pîrâ-yı zâkirândır. Acemler'de bu **Dîvân**'ı pek mu'teber addeder. Dâimâ okurlar. Ârîfâne ve mutasavvıfâne gazelleri câmi'dir.

Şeyhi Ümmî Sinân hazretlerini şöyle medh ediyor:

Menba-ı kân-ı kerem ma'den-i mürüvvetdir ol
Baştan ayağa kamu ayn-ı kerâmetdir ol

Güneşi kande görür gözleri olan huffâş
*Bu cihân halkına nûr-ı hidâyetdir ol**

Her dem irer keremi bî-kes ü bî-çârelere
Fukarâ bendelere bâb-ı saâdetdir ol

Zemm-i a'dâ ile birdir ona dostun midhati
*İkisinden de bile şöyle ferâğatdır ol**

Şeyh ***Nizâmoğlu*** *kemâliyle anı medh idemez*
Mazhar-ı zâtı Hudâ sırr-ı velâyetdir ol

Medh-i Ehl-i Beyt'ten:

Rasûlün âlini sevmek Rasûlu'llâhı sevmekdir
Rasûlu'llâhı sevmek sıdk ile Allâh'ı sevmekdir

Hudâ Kur'ân'da kurbâya meveddet emr kılmışdır
Bu emrin imtisâli ol yüce dergâhı sevmekdir

Bunu pîr ü civân mîr (ü) gedâ bilir benim ömrüm
Sevip şeh-zâdeyi ta'zîm kılmak şâhı sevmekdir

Tarîk-ı ehl-i sünnet kâmil îmân ile sevmekdir
Beyim va'llâhi sevmekdir beyim bi'llâhi sevmekdir

***Nizâmoğlu** sakın meyl eyleme dünyâya sen zîrâ*
*Bu dünyâ endişesin sürüp güzel Allâh'ı sevmekdir**

* * *

Muhabbet bezminin câm-ı cem'în her câna virmezler
Anı sermest-i aşk olan içer nâdâna virmezler

Yürü ankâ gibi kâf-ı kanâat ihtiyâr et kim
Muhabbet keşt-i râzından sana bir dâne virmezler

Şeh-i aşk olmak istersen çeküp ten cübbesin çâk it
Ki zîrâ câme-i şâhı ki her üryâna virmezler

Şarâb-ı bezm-i vahdetden nasîbin yoktur ey sûfî
Bu meclisde olan bîgâneye peymâne virmezler

*Diyâr-ı dilde ey **Seyfî** maânî tıflı vardır kim*
Mısır sultânı olan Yûsuf-ı Ken'ân'a vermezler

* * *

Deldi bağrım bülbül-i bî-çâre nâlânım senin
Yoksa aldırdın mı sen de verd-i handânım senin

Bana benzersin behey bîçâre ârâm itmeyüp
Subha dek bu halka râhat virmez efgânım senin

Gülşen-i külhâna döndürdü iniltin âteşi
Nâr-ı hicrândan mı halk itdi Hudâ cânın senin

Her zamân açılmadan bir goncam eylersin fenâ
Yok mudur ey çarh-ı zâlim dînin îmânın senin

/173/*Ey felek bir yâre açdın sîneme hiç çâre yok*
Zehr ile âlûde olmuş tîğ-ı bürrânın senin

Aldın ömrüm hâsılın yıkdın bu gönlüm şehrini
Dilerim Hak'dan yıkılsın kasr u eyvânın senin

Çünkü ***Seyyid Seyfi*** *dûr oldun visâl-i yârdan*
Ağlasın kan ağlasın bu çeşm-i giryânın senin

Bu gazel ibtidâ-yı hâlleri zamânına aittir. Fakat pek meşhûrdur. Onun için derc ettim.

Her eseri mühim ise de vahdet-i vücûda dâir olan risâle ile **Câmiu'l-Avârif** pek mühimdir. Lehü'l-hamd mütâlaa ile karîrü'l-ayn oldum. Mukaddimesinde der ki:

"Cemî'-i âleme nazar kıldım. Nice âlimlerle, fâzıllarla hem-nişîn oldum. Ancak bunu bildim, anladım ve aklım erîştiği kadar idrâk eyledim ki kelime-i tevhîdden efdal kelâm olmaz. Kur'ân-ı azîm gibi imâm olmaz. Semere-i ma'rifet zuhûruna göz yaşı gibi bârân olmaz. Tarîk-ı Hakk'a sülûk etmeye menâkıb-ı meşâyıh gibi yârân olmaz. Onlar ki, dünyâdan dûr olmaz, dillerinde aslâ nûr olmaz. Onlar ki, mevtlerini hiç anmazlar, iki âlemde berhurdâr olup onmazlar. Onlar ki Rasûl'ün nâm-ı şerîfi anılsa, salavât vermez, iki âlemde behre-mend olmaz. İ'tikâdı olmayanlar necât bulmaz."

Seyyid Nizâm sülâlesinden gelip geçenler Seyyid Seyfullâh Efendi merhûmun kabirleri civârında medfûndurlar.

ŞEYH SEYYİD ALİ EFENDİ

Şeyh Hasan-ı Şa'bânî'nin risâlesinde görmüş idim ki, Silivrikapı dâhilinde beyne'n-nâs "Emîrler Tekkesi" demekle meşhûr tekke ki aslında Seyyid Nizâmeddîn-zâde Seyyid Seyfullâh Efendi âsitânesidir. Kendileri ve evlâdları hulefâsı onda medfûndur. Eş-Şeyh Seyyid Ali dahi Seyfullâh Efendi zürriyetindendir. Velâdeti 1091/(1680)'dedir. Pederleri vefâtından sonra âsitâne-i mezbûrede şeyh olmuştur.

Gerçi zevk-ı tevhîdde bî-mezâk değil idi. Lâkin gulât-ı mutasavvife ile enîs, ekser erbâb-ı şathiyyât ile celîs idi. Avâmm-ı nâs arasında ahkar idi. Gâyet kalender meşreb.....

Harâret-i aşk u şevk ile pür-sûz ve virân-dil ü harâbâtî etvâr idi. 1128/(1715)'de vefât etmiş o âsitânede defn olunmuştur.

ŞEYH SEYYİD MUHAMMED EFENDİ

Seyyid Ali'nin pederidir. Cedd-i ekremleri Seyyid Seyfullâh Efendi'dir. Onun kerîmesi Şerîfe Esmâhan'ın kerîmesi Şerîfe Fâtıma'nın oğludur. Beyne'n-nâs Seyyid Nizâm-zâde denilmekle meşhûrdur. Velâdeti 1030/(1620)'dur. Bu fakîr, onları çok def'a gördüm, ellerini öptüm. Seyyid Muhammed Efendi Âsitânesi'nin seccâde-nişîni idi. Bir pîr-i kâmil ve bir ârif-i mükemmil idi. Âsâr-ı nûr-ı velâyet ve siyâdet çehresinde nümâyân ve hilye-i pâkinde lemeân idi.

Gâyet müşâhid ve teessür-i nefse mâlik idi. Rütbe-i mevtte hastalar gelir, bi-izni'llâh hayât bulurlar idi.

ŞEYH ABDÜLAZÎZ-İ AZÎZÎ

Hz. Pîr halîfesidir. Ahi Çelebi Câmii'nde meclis-i zikr teşkîl ederdi. Fevt-i Nâsût'da irtihâl eyledi. Sur hâricinde Silivrikapısı ile Bâb-ı cedîd beyninde Üçkozlar nâm mahalde medfûndur.

Bir gün Silivrikapısı'ndan Mevlevîhâne Kapısı'na müteveccihen gelirdim. Yolun sol tarafındaki kabristanın ortasında bir türbe müsâdif-i nazarım oldu. Kalbimde onu ziyârete bir incizâb-ı azîm husûle geldi. Ziyâret ettim. Mezâr taşında: *"Hâdimü'l-fukarâ Abdülazîz-i Halvetî"* muharrer gördüm. İ'tinâlı bir türbe yapılmış. Ancak târîhi 1109/(1697) muharrerdir ki, yanlış yazılmış. Tercüme-i hâlinden bahs olunan zâtın bir zât-ı âlî-kadr olduğuna hükm ettim. Azîm rûhâniyyet müşâhede ettim. *(Kaddesa'llâhu sırrahû)*

İlâhiyyâtı vardır. Bu ilâhi onun olup, meşhûrdur:

Ey cemâl-i Hakk'a tâlib teveccüh eyle Mevlâ'ya
Vey visâl-i Hakk'a râgıb teveccüh eyle Mevlâ'ya

* * *

Aşkın meyine kandın
N'oldun a gönül n'oldun
Yakdın beni yandırdın
N'oldun a gönül n'oldun

Azîzî mahlasıyla meşâyıh arasında bu zâttan başkası olmadığını Hâfız Hüseyin-i Ayvansarayî **Vefeyât-nâme**'sinde yazıyor.

ÂBİDE HÂTUN VE ŞEYH MÎR ALİ ALEMDÂR

Hz. Pîr'in hem halîfesi hem de dâmâd-ı muhteremleridir. Âbide Bânû Hâtûn'un zevcidir.

HARÎRÎ ŞEYH MUHAMMED EFENDİ

"Kazzâz Muhammed Efendi" diye meşhûrdur. Hz. Pîr'in ilk halîfesidir. Horasan'dan gelmiş yüzotuz veya yüzkırk sene muammer olmuş olduğunu Pazar Tekkesi şeyhi Gâlib Efendi söyledi. Pazar Tekkesi ittisâlinde türbe-i münevveresinde medfûndur. Burada doksan sene seccâde-nişîn ve makâm-ı irşâdda şeref-mekîn olup, Hz. Ümmî Sinân efendimizin zamân-ı hayâtlarında Şehremîni'ndeki âsitânelerinde zâkirbaşılık etmiş ve Hz. Pîr'in irtihâlinde makâmında onbeş sene vekâlet buyurmuştur.

Şeyh Gâlib Efendi'nin pederleri Ahmed Zarîfî Efendi anlattılar:

Muhammed Efendi mutasarrıfîndendir. Hârıkulâde **/174/** bir çok hâllerini gördüm. Hattâ bir gece hâbta idim. Muhammed Efendi başucuma geldi. "*Ahmed! Kalk, türbe tutuştu. Koş söndür.*" diye emr etti. Bîdâr oldum. Hemen türbeye koştum. Şamdana dikili olan mum devrilmiş. Sandûkalarının yanındaki çukaları tutuşturmuş, hemen söndürdüm idi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Âlem-i bekâya intikâlleri 1050/(1640) senesine müsâdiftir. Sandûkalarının baş tarafındaki levhadan:

Kutb-ı irşâd-ı tarîk-ı ictihâd
Şeyh-i âlî haslet-i sâhib-sıfat

Ya'ni Şeyh Ümmî Sinân gavs-ı zamân
Ol reîs-i zü'l-cenâheyn-i hüdât

*Eylemiş müstahlef ol veliyy-i kâmili**
Şeyh Kazzâzî Harîriyyü's-sıfât

Aslah-ı mevcûd u akrânı olup
Nâmdaşıdır şefî-i kâinât

İbtidâ şeyhi idi bu tekkenin
Kabri bu cây oldu itdikde vefât

Hak teâlâ haşr ide pîrân ile
Merkadin nûr ide feyz-i sâlihât

Fâtiha ihdâ idüp züvvâr ana
***Mürşid-i vakt** oldu târîh-i vefât*
(مرشد وقت) = 1050/(1640)

ŞEYH KÂTİP MUHAMMED EFENDİ

Bu dergâhı inşâ eden müşârünileyhin halîfesi Kâtip Muhammed Efendi'dir. Burada medfûndur. Bu Kâtip Muhammed Efendi Aksaray'da Vâlide Câmi'-i şerîfi mahallinde eskiden mevcûd olan Kâtip Câmii'nin de bânîsi Mustafa Efendi'nin birâderidir. Bu câmie müteallik levha, Vâlide Câmi'-i şerîfi avlusunda mezârlık duvarının üstüne konulmuştur. Vaktiyle bu câmie "Kâtip Câmii" denilir imiş. Yenikapı Mevlevihânesi'nin de bânîsidir.

Muhammed Ziyâ Bey, **Yenikapı Mevlevihânesi** nâm eserinde müşârünileyhten bahs ediyor. İskender nâmında bir zâtın mahdûmu imiş. 1006/(1597-98) senesi içinde te'sîs ederek Recebin gurresi olan Nevrûz-ı Sultânî'ye müsâdif Pazartesi günü (7 Şubat 1598) resm-i güşâdını icrâ etmiştir.

Muhammed Efendi mensûb olduğu hânedâna nisbetle "*Malkoç*" ve "*Muhammed Çelebi*" ve münseleği bulunduğu Yeniçeri kitâbetinden dolayı "*Kâtib*", "*Yeniçeri Efendisi*" ve evâhir-i ömründe dahi yaşlılığından kinâye olarak "*Koca Yazıcı*", "*Koca Bektaşî*" lakaplarıyla yâd olunmuştur.

Târîh-i velâdeti 960/(1554) ile 970/(1563) arasında imiş. Tercüme-i hâlinin tafsîli eser-i mezkûrdadır. 1056/(1646-47)'da irtihâl emiştir.

Ziyâ Bey diyor ki:

"Topkapı câddesi üzerinde kâin Kâtip Muhammed Efendi nâmında bir zâtın Ümmî Sinân'ın ilk halîfesi olan Harîrî Muhammed Efendi nâmına ihyâ etmiş olduğu elsine-i nâsta ma'rûf Pazar Dergâh-ı münîfi derûnundaki türbede bir sandûka gösteriliyor ki, bunun levhasında Kâtip Muhammed Efendi ibâresi ve 1005/(1598) târîhi yazılıdır. Ancak Kâtip Muhammed Efendi 1056/(1646-47)'da irtihâl eylediğinden Pazar Dergâhı'nda medfûn olan zâtın diğer bir Kâtip Muhammed Efendi olduğuna şübhe yoktur."

Belki 1005 târîhi yanlıştır, 1056 olacaktır. Rûh-ı şerîfi için el-Fâtiha.

Şehremînî'ndeki Ümmî Sinân Hânkâhı şeyhi Mustafa Enver Efendi, fakîri hânkâha da'vetle elde mevcûd vesâiki birer birer gösterdi. Buradan aldığım ma'lûmâta göre:

Hz. Pîr efendimizin Âbide Bânû nâmında bir kerîmeleri vardır. 945/(1538) senesinde İstanbul'da zînet-sâz-ı âlem-i şuhûd olmuştur. Pederlerinin irtihâlinde otuz bir yaşında imiş. Zevci Mîr Ali Alemdâr nâm zât olup, Hz. Pîr'in halîfesidir. Tekirdağı'nda Musallâ Kabristanı'nda medfûndur. Târîh-i irtihâli 999/(1591)'dur. Hatice Bacı isminde bir kerîmeleri vardır.

Hatice Bacı, Hz. Pîr'in irtihâlinden bir sene sonra dünyâya revnak vermiştir. Vâlidesi Âbide Hâtun yüz üç yaşında irtihâl edip, Şehremîni'nde Cuma Tekkesi denilen hânkâhta Ced Hasan Efendi'nin türbelerinde medfûndur. Târîh-i irtihâli 1048/(1638) senesine müsâdiftir.

Kerîmesi Hatice Hâtûn'un zevc-i mükerremi Şeyh Arab Muhammed Efendi'dir. Arab Muhammed Efendi Haleblidir. Âbide Hâtûn'dan terbiye-i tarîkat görmüş, onun feyz-i nazarıyla ricâlu'llâh katarına dâhil olmuştur ki, âtîde tercüme-i hâliyle tezyîn-i sahîfe edilecek olan Ced Hasan Efendi'nin pederidir.

Arab Muhammed Efendi irtihâl edince bu hânkâhta defn olundu. Târîh-i vefâtı:

Acemde Rum'da şâyi' vefâtı târîhi
Arab Muhammed Efendi'ye ola Cennet câ
(عرب محمد افندیيه اوله جنت جا) = 1023/(1614)'tür.

Sülâle-i neseb hakkında bir fikir edinmek için müretteb şecereden alınmıştır:

Âbide Hâtun – Zevci Mîr Ali Alemdâr
Kerîmeleri **Hatice Bacı**: 1. *Âbide Bacı*, 2. *Şeyh Ced Hasan Efendi*, 3. *Âişe Bacı*
Aişe Bacı: *Sinâneddîn Efendi*
Şeyh Ced Hasan Efendi.
Şeyh Hüseyin Hüsâmeddîn Efendi: Velâdeti: 1074/(1663). İrtihâli: 1147/(1734). Müddet-i ömürleri: 73 sene.
Şeyh Mustafa Efendi: Velâdeti 1055/(1645). İrtihâli: 1181/(1767). Müddet-i ömürleri: 126 sene.
Şeyh Hasan Efendi: Velâdeti 1155/(1742). İrtihâli: 1210/(1795). Müddet-i ömürleri: 55 sene. Ümmî Sinân'ın sülâle-i nesebi bu zâtta munkatı'dır.

Âsitânede bir levhada şu satırları okudum ki tafsîli câmi'dir:

"Ümmî Sinân hazretlerinin âsitâne-i aliyyelerinde Şeyh Mîr Ali Alemdâr kâim-âkâm-ı irşâd ve zikr ü ibâdet-i mu'tâd iken 998/(1590)'de âzim-i Beytu'llâhi'l-harâm ve ziyâret-i Ravza-i Hz. Seyyidi'l-enâm olup, avdetinde 999/(1591) senesinde Ruscuk'a giderek bi'l-âhare Tekirdağı'nda irtihâl eylemiş ve orada Musallâ Kabristanı'nda defn olunmuştur. İs-

tanbul'da âsitâne-i Hz. Pîr'de Ümmî Sinân kerîmesi Âbide Molla Kadın hazretlerini seccâde-i irşâda ik'âda me'zûn olup, vekâletlerini Hz. Pîr'in halîfe-i evveli (Mürşid-i vakt 1050/(1640)) Muhammed Efendi îfâ ve adâb u erkân-ı tarîkatı icrâya muvâzebette iken 1013 senesi Receb'inde (Kasım 1604) Şeyh Muhammedü'l-Arab el-Hâlebî hazretleri kerîme-zâde-i Hz. Pîr'i tezevvüc mütâlaasıyla teşrîf buyurup, câlis-i makâm-ı irşâd ve on sene icrâ-yı âyîn-i tarîkatla mesrûru'l-fuâd olmuşlardır."

Tekirdağı'na azîmetimde Alemdâr'ın kabrini aradım, bulamadım. Mürûr-ı zamân ile yola kalb olunduğuna kâni' oldum.

Sülâle-i Pîr'den Hasan Efendi bilâ-veled vefât edince dergâh meşîhatına 118, 119 ve 120. sahîfelerde tercüme-i hâli yazılan Şeyh Mustafa Zekâî ve Hasan Azîz ve Mustafa Zeki Efendiler sırasıyla seccâde-nişîn oldular.

ŞEYH İBRÂHÎM ŞÜKRULLÂH EFENDİ

Mustafa Zeki Efendi-zâdedir. 1265/(1849)'te zînet-sâz-ı âlem-i şuhûd olup, pederinin irtihâlinde câlis-i makâm-ı meşîhat olmuşlardır. Henüz kırksekiz yaşında iken azm-i âlem-i bekâ etmiştir.

Hocası Fâtih dersiâmlarından Allâme-i asr Hâce Şâkir Efendi olup, merhûmun mücâzlarından olduğunu mahdûmu söyledi.

Şeyhi Selânik meşâyıh-ı Sinâniyyesi'nden Lütfî Sâlih Efendi'dir.[118] Ceddinin ve pederinin yanında defîn-i hâk-i gufrân olan Şeyh İbrâhîm Efendi'nin kitâbe-i seng-i mezârı ber-vech-i âtîdir:

Şeyh-i pâk-i Âsitân-ı Hazret-i Ümmî Sinân
Ya'ni İbrâhîm Efendi gitdi dâr-ı cennete

Gösterince ' ***irciî*** *' fermânını peyk-i ecel*
Cânını ol anda teslîm itdi Rabb-i izzete

Bir gül-i ra'nâ iken gül-zâr-ı irfân içre âh
Düşdü yâd-ı mevt ile âğûş-ı hâk-i hasrete

Murg-ı rûhu âlem-i lâhûta pervâz eyledi
Aşk ile müştâk idi seyr-i cemâl-i Hazret'e

118. Bu zâtın tercüme-i hâli, Bursalı Tâhir Bey'in **Osmânlı Müellifleri**, 3. cildde, 308. sahîfede mezkûrdur. Şuarâ-yı sûfiyedendir.

Kıldı ism-i Hû ile tekmîl-i enfâs-ı hayât
Vâsıl oldu şübhesiz ma'nâ-yı sırr-ı Vahdet'e

Neyyir-i evc-i fazîlet şeyh-i Rûşen-dil idi
Tab'-ı pâki zîb ü fer virmişdi ilm ü hikmete

Mâlik etmişdi Hudâ ol zât-ı ferruh-hilkati
Dîde-i Hak-bîne kalb-i sâfa hüsn-i haslete

Sırrını takdîs ide her dem Cenâb-ı Kibriyâ
Zâtını gark eyleye envâr-ı şems-i rahmete

Fevtine yazdı **Bahâî** *bendesi târîh-i tâm*
Vardı Hû ismiyle İbrâhîm Efendi vuslata
(واردی هو اسمیله ابراهیم افندی وصلته) = 1313/(1895)

Şeyh Mustafa Enver Efendi

Şeyh İbrâhîm Şükrüllâh Efendi merhûmun mahdûmudur. 1301/(1884) senesinde İstanbul'daki Şehremîni'ndeki hânkâhta mehd-i şuhûda fer vermiştir. Kocamustafapaşa Rüşdî-i Askerîsinden neş'etle Ereğlili Mustafa Efendi (Eyüp türbe-dârı olmuştur.)'nin Fâtih'te dersine devâm ile icâze almıştır. Pederinin irtihâlinde oniki yaşında idi. Meşîhata vekâleten Merkez Efendi şeyhi Ahmed Efendi me'mûr olup, her hafta mukâbele-i şerîfeyi Pazar Dergâhı şeyhi Ahmed Zarîfî Efendi îfâ ederdi. Bi'l-âhare Mustafa Enver Efendi, Ahmed Zarîfî Efendi'ye intisâb edip sülûk görmüş ve hilâfete mazhar olmuştur.

Elyevm hânkâh-ı Hz. Pîr'de mesned-nişîn-i meşîhattır. Sene 1343/(1924). Nahîfü'l-bünye, sarı sakallı, edîb, halûk, mesleğine âşık bir zâttır.

İcâzet-nâmesinde hem Sinânî hem Şa'bânî silsileleri vardır ki, her iki kol Hz. Mustafa Zekâî'de birleşir. Mecmau'l-bahreyn-i tarîkattır. Şa'bânî Silsilesi'ni 118. sahîfede yazdığım cihetle tekrâra hacet yoktur.

Sinânî Silsilesi:

Şeyh Ced Hasan Efendi – Şeyh Hüsâm Efendi – Şeyh Muslih Efendi – Şeyh Hasan Efendi - Şeyh Seyyid Süleymân Efendi (Kâtib-i şerîf-i Bâb-ı Fetvâ) – Şeyh Mustafa Zekâî Efendi – Şeyh Hasan Azîz Efendi – Şeyh Mustafa Zekî Efendi – Şeyh el-Hâc Sâlih Efendi – Şeyh Ahmed Zarîfî Efendi – Şeyh Mustafa Enver b. İbrâhîm Şükrullâh.

Pazar Tekkesi

Şeyh Mustafa Enver Efendi, Pazar Tekkesi'ne ait şu ma'lûmâtı vermiştir:

Pazar Tekkesi'nin olduğu mahalde Harîrî Muhammed Efendi hazretlerinin türbesiyle iki türbe-dâr odası vardı. Burası Ümmî Sinân meşîhatına meşrût idi. Ümmî Sinân Hânkâhı'nda şeyh olan zât buranın türbe-dârı idi. Sâlih Efendi, büyük pederim Zekâî-zâde Mustafa Zeki Efendi'ye intisâb edip, âsitânede kahve nakîbi olmuş idi.

Kendisi an-asıl Şumnuludur. Bir müddet hizmette bulunduktan sonra büyük pederim mezkûr türbe-dârlığı Sâlih Efendi'ye terk ve kendisine hilâfet vermiştir. Sâlih Efendi bi'l-âhare türbe civârına güzel bir dergâh-ı şerîf inşâsına muvaffak olmuş ve türbeyi de tecdîd etmiştir.

Dergâh-ı şerîfin bir müddet sonra muhterik olmasıyla yeniden ihyâsına muvaffakıyet hâsıl olduğunu tekkenin kapısı bâlâsındaki manzûme-i âtiyeden müstebân olur:

Kazâz Mehmed Efendi şeyhi Sâlih eyledi bu tekyeyi ihyâ
Sebeb tahrîbine bir hîle-ger müflis hasîs oldu

Bütün sarf itdi varın zikri hayr olsun li-vechi'llâh
O zât-ı muhlise ihsân-ı ehlu'llâh enîs oldu

İder her şeyh u dervîş ol salâh-endîşeye gıbta
Şu ra'nâ hızmeti ef'âl-i eslâfa makîs oldu

Erenler himmetiyle pertev-i şânı olur müzdâd
Cemî-i sa'yi dâğ-ı kalb-i hussâd nahîs oldu

Kıyâm itdi olup Ümmî Sinân'ın lutfuna mazhar
Gelüp ihlâs ile kim ki bu dergâha celîs oldu

Sekiz târîh derc itdim iki mısra'da ey **Safvet**
Bu beytim himmet-i Kazzâz-ı ekremle selîs oldu

Hacı Sâlih ne vâlâ yapdı bu tekye yıkılmışken
Bu dergeh himmet-i pîrân-ı dil-cû nefîs oldu sene: 1274/(1858)

Sâlih Efendi'nin ziyâret-i Haremeyn'e muvaffak olduğu ve dergâhın inşâsı dolayısıyla hussâdın dûçâr-ı hasedi olup, fakat her hâlde sâhib-i muvaffakiyet bir zât bulunduğu anlaşılmaktadır.

Şeyh Ahmed Efendi'nin hilâfeti pederindendir. (Şeyh Enver Efendi'nin kayın pederi.)

AHMED BAHÂEDDÎN EFENDİ

Tarîkat-ı aliyye-i Sinâniyye'den Şeyh İbrâhîm Şükrullâh Efendi'ye intisâb edip, onun irtihâlinde Pazar Tekkesi şeyhi Ahmed Zârifi Efendi hazretlerinin dâhil-i dâire-i kemâlâtı olanlardandır. Pederi Kürkçü Ahmed, Şems Mahallesi imâmı Nûreddîn Efendi olup, Şeyh Ahmed Zarîfî Efendi hulefâsından idi.

Ahmed Bahâeddîn Efendi 1289/(1872) târîhinde İstanbul'da Şehremîni'nde doğmuştur. İbtidâî ve Rüşdî tahsîlden sonra dâire-i Mâliye'ye devâma başlayıp, hıdemât-ı muhtelîfede bulunarak nihâyet muhassasât-ı zâtiyyeden tekâüdüne karâr verilip, inzivâsına sebeb olmuştur.

Bir zamânlar gerek Pazar Tekkesi'nde, gerek Cuma Tekkesi denilen Hânkâh-ı Sinânî'de herkesle hem-bezm-i sohbet olurken, kırk yaşından sonra mübtelâ-yı işret olup, şâribü'l-leyl ve'n-nehâr bir hâle gelmiştir. Artık yatakta, minderde yatmak, oturmak kendisine harâm olup, avluda, bahçede evkât-güzâr olurdu. Şiirde isti'dâd sâhibi idi. Fârisî eş'ârını Hâfız'a nazîre ve tahmîslerini görünce, âlî bir tahsîli olmadığı hâlde yüksek mertebede hikemiyyâta, garâmiyyâta müteallık söylediği sözlere karşı insân lâl u mebhût olur.

Câmi', mektep, sebîl, tekke ve sâir mebânî-i hayriyye inşâ ve tâ'mîr olundukça mumâileyh güzel târîhler söylerdi. Bu yolda pek çok âsâr-ı nazmiyyesi vardır. Ricâl-i devletten haylisine medhiyyeleri olduğu gibi, na't, gazel, tahmîs, tanzîr gibi şeyleri bir dîvân teşkîl eder. Bunları cem' ve telfîka muvaffak olamadan irtihâl eylemişti.

İrtihâli Rebîlâhir 1342 ve Teşrin-i sân-i 1339/(1923) târîhine müsâdiftir.

Şiddet-i işretten kanı zehirlenip kangren olmakla sol kolunu kesmişlerdi. Fakat bir fayda hâsıl etmediğinden bir müddet sonra ikinci bir ameliyyat lâzım gelerek etıbbâ bi'l-müzâkere bundan ferağat etmişler. Kendisini ölümünün zuhûr-ı tabîisine bırakmışlardır. Fi'l-hakîka bir müddet sonra vefât eyledi.

Kadir-şinâsân-ı ümmetten Mevlevî şeyhi Abdülbâkî Dede Efendi ve sâir ba'zı zevât cenâzesini ihtifâlât-ı lâzime ile kaldırıp, Topkapı'da Ahmed Paşa Câmii'nde namâzı ba'de'l-edâ Yenikapı ile Silivrikapı arasında Üçkozlar denilen mahalde Ümmî Sinân halîfesi Abdulazîz-i Azîzî Efendi merhûmun kabrinin ayak ucundan i'tibâren kırk arşın uzağında bir mahalle defn olunmuştur.

Hânkâh-ı Sinânî'de defni için hâl-i ihzârında kendisinden istimzâc ettiklerinde, "*Benim gibi hayâtını terzîl etmiş bir bed-mestin öyle ulu bir âsitânede yatması küstâhlıktır.*

Beni Abdulazîz-i Azîzî Efendi'nin ayak ucundan kırk arşın uzağa defn ediniz." diye vasiyet eylemişti. Vasiyeti mûcibince hareket olunmuştur. (*Rahmetu'llâhi aleyhi rahmeten vâsia*)

Orta boylu, şişmanca, kumral sakallı, melîhu'l-vech, meclis-ârâ olup, Dâvûdî sesli idi. Güzel ilâhi ve besteler okurdu. İrtihâlinden on sene evveline kadar pek iyi bir hâlde idi. Şecere-i Sinâniyyeyi tertîb ve yâdigar ettiği gibi *Ve'-d-Duhâ*'dan aşağı suver-i Kur'âniyye üzerine tefsîrlerden cem'an ve telhîsan yazmaya başladığı bir eseri ve gâyet mühim mebâhisi câmi' defter-i hâtırâtı vardır. Eş'ârını görmek üzere Hânkâh-ı Sinânî'ye gitdiğimde Enver Efendi torba ile bir yığın evrak getirdi. Kısm-ı a'zamı zâyi olmuş, "*Bir kısmı bunlar.*" diyerek fakîri mütehayyir kıldı. Evrâk-ı perîşân ile meşgul olmaktan sarf-ı nazar ile elime geçen iki defterden na't, gazel gibi şeyler intihâb ettim. Bunların cümlesinin bir deftere nakl edilmesini ve zıyâ'dan vikâyesini Enver Efendi'ye tavsiye ve ibrâz-ı gayret etmesini rica ettim.

Na't-ı şerîf:

Habîbisin Hudâ-yı zü'l-Celâl'in Yâ Rasûla'llâh
Cihâna virdi fer nûr-ı cemâlin Yâ Rasûla'llâh

Vücûdun oldu bâis âleme hem nesl-i insâna
Şeref-bahş eyledi ekrâna âlin Yâ Rasûla'llâh

Çıkar hubb-ı sivâ gönlün bulur bir zevk-i rûhânî
Gelince hâtıra yâd u hayâlin Yâ Rasûla'llâh

Derûnun yakdı nâr-ı firkatin hem aldı destimden
İnân-ı sabrımı şevk-ı visâlin Yâ Rasûla'llâh

Sen ol hûrşîd-i lâhûtîsin eflâk-ı risâletde
Dü-âlem içre yok aslâ zevâlin Yâ Rasûla'llâh

Hudâ medh eylemişken zât-ı zî-şân u azîmin ben
Nasıl vasf eyleyem fart-ı kemâlin Yâ Rasûla'llâh

Kabûl eyle **Bahâî**-*zârını lutfen senin olsun*
Gubâr-ı âciz-i saff-ı nâlin Yâ Rasûla'llâh

Gazeliyâtından:

Çıkar âfâka feryâd-ı dil-i vîrâne-i âşık
Yine insâf idüp gûş eylemez cânâne-i âşık

Şarâb-ı vuslat-ı dil-dâr ile olmaz ise serşâr
Dolar hûn-âb-ı eşk-i gam ile peymâne-i âşık

Virir murg-ı dil-i uşşâka ruhsat bâğ-ı vuslatda
Per ü bâl-i semenderden olursa lâne-i âşık

Açar giryân olunca dâğ-ı dil mânende-i lâle
Döner gül-zâra gâhî sîne-i vîrâne-i âşık

Nasıl sermest-i câm-ı bâde-i âlâm u gam olmaz
Dil-i gam-perver-i hicrân iken meyhâne-i âşık

Tarîk-ı cân-güdâz-ı aşk içinde ey **Bahâî** *bil*
Sirişk-i çeşm ü hûn-ı dildir (ol) âb-ı revâne-i âşık

* * *

Perçem-i jûlîde-i yârın nice meftûnu var
Âşık-ı şûrîdesi âşuftesi mecnûnu var

Bir nigâh-ı nâz ile teshîr ider mülk-i dili
Çeşm-i sehhârın ne keskin nazra-i efsûnu var

Vuslat-ı dil-dâra mağrûr olma firkatden sakın
Çerh-i keç-reftârın ey dil meşreb-i dârûnu var

Dil harâb-ı çeşm-i mest oldukça her subh u mesâ
Şâhid-i zîbâ-yı aşkın hüsn-i rûz-efsûnu var

Bir dem-i subhun semâsı rengine benzer yüzü
Zülfünün ruhsârının elvân-ı gûn-â-gûnu var

Nâvek-i müjgânını at cânıma dilden sakın
Çünki tîr-endâzın anda kâmet-i mevzûnu var

Öyle bir dil-dâra meftûn oldu kim âvâre dil
Hûb-rûyân içre bir mâ-fevkı yok mâ-dûnu var

Hangi bir mecbûrunun göster bana ey meh-likâ
Dilde dâğ-ı nâr-ı hasret gözde eşk-i hûnu var

Dürretü't-tâc itse lâyıkdır **Bahâî** *nazını*
Öyle şeh-i hûbân ki böyle lü'lü-i meknûnu var

* * *

Mülk-i nâzı eyleyen teshîr şâhım sen misin
Kişver-i cânı iden tenvîr mâhım sen misin

Sînemi nâr-ı firâk ile hemîşe sûz-nâk
Hâlimi arz eyleyen ey dûd-ı âhım sen misin

Deşt-i Leylâ'yı dem-â-dem devr iden Mecnûnları
Pâ-yı der-zencîr iden zülf-i siyâhım sen misin

Tîr-i nâzı kasd-ı cân-ı âlem eylerken gönül
Nâvek-i müjgânıma âmâc-gâhım sen misin

Gâret eyler bir yeri gâhî **Bahâ**'*nın kalbini*
Söyle cânım sevdiğim devlet-penâhım sen misin

* * *

دلم تا شد جانا جفا جور و آزارت
از رخصت ده آید بسو سیر لزارت

نهال قد دلجوید از باشد بباغستان
ند مانند جنت زمینش سرو رفتارت

فروغ طلعت رویت جهان را تاب و فر بخشد
بیا ا نور چشمانم ببینم ماه رخسارت

فتاده در سر راهت ببین وقت خرامیدن
بن رحم چه رنجش میشد دلخسته زارت

از خنجر شد مان و ابرو ثوا مهوش
سراسر اهل دل باشد شهید عشق دیدارت

دل بیچاره در زنجیر زلفت بسته شد آخر
خدارا وامن آن عقده یسو زر تارت

بهائ را چه با ارمید هر سامان خود جانا
متاع درد و غم ارزان بود در شهر و بازارت [119]

Hâfız-ı Şîrâzî'nin bir gazelini tahmîsinden:

گرشود ساغر می درکف سیم اندامی
ای بهائي بکس آنرا که بیاني کامي
بشنواز مرد خدا داد چه خوش یعامي
حافظا روز ازل کربکف آری جامي
یکسر از کوی خرابات برندت به بهشت [120]

* * *

Bahâî ehl-i dil itmez tekâpû dâmen-i nâsa
Anı bu rütbe müstağnî iden âlî cenâbıdır

Görülüyor ki Ahmed Bahâeddîn Efendi, feyz-i ma'nâdan, sırr-ı aşktan haber-dâr olmuşlardandır. Âhir vakitte başına gelen felâket her hâlde afv u mağfiret-i ilâhiyye-ye mazhar olacağına delîldir.

Cenâb-ı Hak mekânını cennet ve kabrini müstağrak-ı rahmet buyursun. Âmin.

---

119. "Ey sevgili! Ne zamana kadar gönlüm senin cevr ü cefânı çekecek. Eğer müsaade edersen senin gül bahçeni seyre doğru gelir.
Senin gönül cezbeden fidan boyun bahçede olursa, orada servi gibi salınışın orayı cennet misâli yapar.
Senin yüzünün nûru dünyaya ziya verir. Ey gözümün nûru gel de senin ay yüzünü göreyim.
Salınıp yürüyerek senin yoluna düşmüş, gönlü yaralı inleyen bu zavallı âşığın neler çekiyor. Sen ona merhamet et.
Eğer o ay yüzlünün kaşı ve kirpiği sana hançer çekecek olursa, gönül erbâbının hepsi senin yüzünün aşkıyla şehid olurlar.
Sonunda bu zavallı gönül, senin zülfünün zincirine bağlandı ey Allahım Altın gibi olan bu saçların bağını açma.
Ey sevgili! Sana kavuşma ümidi olduğu sürece ve senin çarşı pazarında gam ve üzüntü metaı ucuz olduğu müddetçe Bahâî'nin ne korkusu olur."(H)

120. Ey Bahâî! İçki kadehi o gümüş endamlının elinde olunca, hiç kimse murâdına eremez. O Allah dostundan çok güzel bir mesaj dinle. Ey Hâfız! Ezel gününde bir kadeh bulursan, harâbât sokağından seni doğrudan cennete götürürler. (H)

/175/ el-HÂC ŞEYH SÂLİH EFENDİ

Rumeli'den gelmiş, Pazar Tekkesi meşîhatına ta'yîn olunup dergâhın i'mârına sebeb olmuştur. Sâhib-i nefes bir zât-ı âlî-kadr olmakla her hafta merzâ-yı müslimîn ile dergâhın avlusu dolar imiş.

Birâderim Ali Nûri Bey nakl etti: Bir hafta zincirlerle bağlı bir deli getirmişler. Müşârünileyh nefes etmiş, zincirini çözmüşler. Kemâl-i sükûnete mazhar olan o kimsede delîlikten eser kalmamış. Bu derecede Mesîhâ-meşreb idi. Türbede medfûn ve rahmet-i Hakk'a makrûndur. Şumnulu idi.

ŞEYH AHMED-İ ZARÎFÎ EFENDİ

Müşârünileyh Sâlih Efendi'nin mahdûmudur. Pederinin irtihâlinde câ-nişîn olmuştur. Âşık, âbid, mültefit, ârif, mücâhid, müşâhid bir pîr-i muhterem idi. Dâimâ tâc u asâ ile gezer; uzunca boylu, nahîfü'l-bünye, beyâz sakallı, pek mübârek bir adam idi. Pederlerinden intikâl eden nefes-i nefîsi te'sîriyle haste-gân ve biçâre-gânı okur, te'sîrâtı görülürdü.

22 Muharrem 1331 ve 18 Kânûn-ı evvel 1328 (30 Aralık 1912) târîhine müsâdif Salı gecesi doksan yaşını mütecâviz olduğu hâlde tekmîl-i enfâs-ı ma'dûde-i hayât eylediler. Ertesi Salı günü gasl ü tekfîn olunup, türbe-i şerîfeye konuldu. Çarşamba günü cemâat-ı kübrâ ile Fâtih Câmi'-i şerîfine götürüldü. Siyâh destarlı tâcı, yeşil ferâcesi tabutun üstünde kalblere başka bir hâl veriyordu.

Namâzı ba'de'l-edâ ta'zîmât-ı fevka'l-âde ile dergâh-ı şerîfe nakl ve pederinin kabri yanında elli sene evvel kendileri için ihzâr eyledikleri kabre, mahdûmu Şeyh Gâlib Efendi tarafından indirilerek defn olunmuştur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

On beş seneden ziyâde gıdâsı yalnız süte inhisâr eylemiş idi. Pederim Hacı Osmân Efendi'nin müşârünileyhe merbûtiyyet-i kadîmesi olmakla, hîn-i velâdetimde ism-i fakîrânemi Hüseyin Vassâf diye tesmiye eden müşârünileyh Şeyh Ahmed Efendi olmuştur. Velâdetimin Muharrem'in onuna tesâdüfü hasebiyle Hüseyin tesmiye edip, "*İnşâa'llâh Vassâf-ı Muhammedî olsun.*" diye mahlasımı **Vassâf** diye talkîb eylemiştir. Lehü'l-Hamd meclis ve sohbetlerinde bulundum. Fakîre ziyâde derece iltîfâtları vâki' idi.

ŞEYH HÜSÂMEDDÎN EFENDİ

Şeyh Ahmed Efendi-zâde halîfesidir. Halîm, selîm, tab'-ı kibârâne mâlik ilm ü fazl sâhibi idi. Dûçâr olduğu illetten rehâ-yâb olamayarak pederlerinin hayâtında irtihâl-i dâr-ı naîm eylediler. Türbede medfûndur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH GÂLİB EFENDİ

Şeyh Ahmed Efendi-zâdedir ve halîfesidir. Hüsâmeddîn Efendi'nin sinnen küçüğüdür. Pederlerinin irtihâlinde seccâde-nişîn-i meşîhat olmuştur. Bidâyeten Maârif Nezâreti'ne devâm ile orada mühim makâmlar iştiğalinden sonra ihtiyâr-ı takâüd ederek yirmi sene kadar îfâ-yı vazîfe-i meşîhatla dem-sâz olmuşlardır.

Mütenâsibü'l-endâm, halûk, terbiyeli, nâzik, ehl-i sohbet, süt gibi beyâz sakallı, melîhu'l-vech bir şeyh-i âlî-makâmdır. Pederinden intikâl eden nefes-i nefisi te'sîriyle merzâ-yı müslimîne okurlar, eser-i şîfâ nümâyân olur. Dergâh hâlen ma'mûrdur. Pazar günleri icrâ-yı âyîn-i tarîkat olunur. Şeyh Gâlib Efendi, dîğer meşâyıhla âdeten kat'-ı alaka eder gibi /176/ bir vaz'iyyet alıp, hiçbir tekkeye gitmez olduğundan şeyhlerden de onun tekkesine gelenler az idi. Meslekleri uzlete meyyâl olup, vâkıa kesret-i münâsebetten bin türlü mahzûrlar zamânen müşâhede olunmakta olmakla ihtiyâr-ı inzivâları meslek-i evliyâu'llâha muhâlif değildir.

Okunmağa gelen hastaları türbeye yarım lira *duhûliye* almak, ondan sonra içerde okumak ve orada ezze-i kirâmın sandûkaları yanında bir gece durmak üzere gönderilen çamaşırlar için *arziye* istemek gibi hâllerin şuyûu rûha hoş gelmeyen hâdisâttandır. Peder-i ekremleri bu meslekte değil idiler.

Kassâm kitâbetinden ve niyâbetinden mütekâid Emîn Efendi, Topkapı Câmii hatîb vekîli İsmâîl Efendi ve esnâftan Şükrü Efendi mûmâileyhin hulefâsındandır. Ümmî Sinân Hânkâhı şeyhi Yahyâ Gâlib Bey halîfe-i mümtâzıdır.

Pederinin halîfeleri Şeyh Hüsâmeddîn Efendi, Şeyh Gâlib Efendi, Îmâm Nûreddîn Efendi, Şeyh Râşid Efendi, Şeyh Mustafa Enver Efendi, Şeyh Emîn Efendi nâm zâtlardır. Tekkelerin seddi, tarîkatın ilgâsı onu, ya'nî Şeyh Gâlib Efendi'yi dağ-dâr etmekle 1344 senesi şehr-i Şevvâlinin birinci gecesi (25 Nisan 1925) füc'eten irtihâl eyledi. Cenâzesi Hz. Hâlid'e götürülerek namâzı ba'de'l-edâ ta'zîmât ile Ümmî Sinân hazretlerinin türbesi civâr-ı rahmet-medârında ihzâr olunan kabr-i mahsûsta defn olunmuştur. Sinen altmış sekiz ile yetmiş râddesinde idi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH CED HASAN EFENDİ

Ümmî Sinân-zâde diye meşhûrdur. Ümmî Sinân hazretlerinin kerîmesi Âbide Bânu Hâtûn'un kerîmesi Hatice Hâtun'un oğludur. Kerîme-i Pîr, Âbide-i müşârünileyhânın dâmâd-ı muhteremi Şeyh Arab Muhammed Efendi'nin mahdûmudur. Sinn-i âlîleri kemâle gelince tahsîl-i ulûma başlayıp **Gülşen-i Meşâyıh-ı Selâtîn** nâm eserde muharrer olduğu üzere ceddesi bulunan müşârünileyhâ Âbide-i ârifeden telakkun-ı zikr eylemiş ve Âbide-i müşârunileyhânın bir teveccühte fuyûzât-ı rûhâniyyesine mazhar olmuş idi.

Ba'dehû Seyyid Seyfullâh Efendi halîfesi olup, Eğrikapı dâhilindeki zâviyesinde medfûn (tercüme-i hâli aşağıda) Hakîki-zâde Şeyh Osmân Efendi yanında medfûn Eğrikapılı Çukadar Şeyh Muhammed Efendi'den tecdîd-i bey'at ve ondan sonra Muîd-zâde'den tekmîl-i tarîkat eyleyip 1023/(1614) senesinde Ümmî Sinan hazretlerine mensûb Şehremini'ndeki hânkâh-ı şerîfte pederi yerine şeyh olmuş idi.

Silsile-i Sinâniyye Seyfullâh Efendi'den yürür:

Seyyid Seyfullâh Efendi
Şeyh Hakîkî-zâde Osman Efendi
Şeyh Çukadâr Muhammed Efendi
Şeyh Ced Hasan Efendi

1050/(1640) senesinde Kazâz Muhammed Efendi'nin intikâli hasebiyle münhâl kalan Pazar Tekkesi meşîhâti dahi tevcîh olunmakla her iki dergâhı idâre eylemiştir. 1088/(1677) senesinde Fâtih Câmii vâizliği uhdesine tevcîh olunmuş idi. Aradan bir sene geçmeden şehr-i Zi'l-ka'de'de yetmişiki yaşında iken âlem-i lâhuta hırâm eylemekle Şehremîni'ndeki hânkâh hazîresinde defn olunmuştur. Üzerine türbe yapılmış ise de mürûr-ı zamân ile münhedim olmuştur. Ümmî Sinân hazretlerinin silsile-i nesebi Ced Hasan Efendi'nin torununa kadar teselsül eylemiş ise de o sene Hasan Efendi'nin nokta-i vücûdu kalemtıraş-ı ecel ile sahîfe-i âlemden hakkolunmakla, nesli munkatı' olmuştur. Bu Hasan Efendi'yi Ced Hasan Efendi ile karıştırmamalıdır.

/177/ Hasan Efendi'nin babası Şeyh Mustafa Efendi, onun babası Şeyh Hüseyin Efendi, onun babası Ced Hasan Efendi hazretleridir. Tafsîli gelecektir.

Ol veliyy-i kâmilden, mükemmil Ced Hasan Efendi İstanbul'da tevellüd eylemiştir. Va'z u irşâd ile imrâr-ı hayât eylemiş, 1088/(1677) senesinde irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Âlim, fâzıl, mürşid-i kâmil, hasîb, nesîb, edîb ve erîb bir zât-ı kerâmet-simât idi.

İrtihâlleri üzerine meşâhir-i zamândan ba'zıları manzûmeler inşâdıyla ızhâr-ı teessür eylemişlerdir. Hz. Merkez'de medfûn birâder–i Hz. Mısrî, Ahmed Efendi, Ced Hasan Efendi hazretlerine müntesib ve ondan müstahleftir.

Ced Hasan Efendi hakkında, Himmet-zâde Abdullâh Efendi'nin: (إنتقل القطب جوار المعيد) = 1088/(1677).

Şeyh Rüşdü Ahmed Efendi'nin:

Geldi biri didi kim fevtine târîhdir
Ümmî Sinân-zâdenin rûhu için fâtiha.
(امی سنان زاده نك روحی اچون فاتحه) 1 + 1087 = 1088(1677)

Dîğer birinin:
Gitdi ehl-i sülûkun üstâdı
(كيتدى اهل سلوكك استادى) = 1088

Âsârı:

Mev'ıze-i Sinâniyye. Matbû' ve meşhûrdur.
Künûzu'l-Hakâyık fî Rumûzu'd-Dakâyık. Gayr-i matbû'.
Dîvân-ı İlâhiyyât. Gayr-i matbû'dur.
Fezâilü'ş-Şuhûr. Gayr-i matbû'dur.

HAKÎKÎ-ZÂDE ŞEYH OSMÂN EFENDİ

Seyfullâh Efendi halîfesidir. Eğrikapı dâhilinde hânesini tarîkı meşâyıhına meşrûta-i zâviye ittihâz etmiştir. Kendisi burada medfûndur "Kelimetü't-takvâ" (كلمة التقوى) târîhidir. Müretteb dîvânı varmış. Şu güfte durak hâlinde el'ân okunur. Fakat bunun değildir, Dervîş Osmân'ındır.(c.3, s.372'dedir.)

Bülbül-i şûrîdeyim gülden nasîbim var benim
Sanmanız beyhûdeyim gülden nasîbim var benim
Bû-yı Hak'dan Dervîş Osmân lezzet almışdır hemen
Sanmanız beyhûdeyim gülden nasîbim var benim

İkinci cilt 297. sahîfede tafsîlat geçti.

ŞEYH HÜSEYİN EFENDİ

Bir eserde Hasan Efendi'den sonra mahdûmu Şeyh Hüseyin Efendi'nin ellidokuz sene meşîhattan sonra 1147/(1734-35)'de irtihâl eylediği ve yerine mahdûmu Şeyh Mustafa Efendi geçip, otuzüç sene meşîhattan sonra 1180/(1766-67)'de rıhlet eylediğini, onun yerine mahdûmu Şeyh Hasan Efendi geçip, otuzbir sene icrâ-yı meşîhattan sonra 1211/1796-97)'de âzim-i dâr-ı bekâ olduğunu ve 176. sahîfe nihâyetinde yazdığım vechile bu zâtta Ümmî Sinân silsilesi munkatı' olarak, sonra Şeyh Nizâmî Mustafa Efendi ve daha sonra 118. sahîfede tercüme-i hâliyle tezyîn-i sahîfe eylediğim Mustafa Zekâî Efendi hazretleri câ-nişîn-i irşâd olduklarını okudum.

Ced Hasan Efendi'nin ilâhiyyâtından bir beyit:

*Âşıkı ma'şûka vâsıl eyleyen **Hû** zikridir*
*Tâlibi matlûba vâsıl eyleyen **Hû** zikridir*

eş-ŞEYH MUHAMMED FENÂÎ EFENDİ

Ümmî Sinân-zâde Hasan Efendi halîfesidir. **Halvetî** tahallus eylemiştir. İstanbul'da Akbaba Muhammed Efendi Mescidi kurbundaki hânesinde zikr edermiş. "Mürşid-i tasnîm", (مرشد تصنيم) terkîbinin delâlet ettiği 1140/(1728)'ta[121] irtihâl eylemiştir. Müstakil türbesi varmış. **Vefeyât-nâme**'nin beyânına göre ba'zı âsârı varmış.

Âşıkları handân iden Sinânîler dirler bize
Seherlerde efgân iden Sinânîler dirler bize

Ka'be'den köhne pilâs sileriz gönüllerden pas
Altın idi dil nühâs Sinânîler dirler bize

Bulduk fenâ-ender bekâ içindedir anın likâ
***Fenâî** Halvetî ednâ Sinânîler dirler bize*

ŞEYH SEYYİD İSMÂÎL HABÎBÎ EFENDİ

Ümmî Sinân-zâde Hasan Efendi'inin müntesiblerindendir. Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Hacı Ahmed Dede'den dahi neş'e-i Mevleviyye'den hisse-dâr olup Mi'mâr Tekkesi şeyhi iken 1090/(1679) senesinde irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Kendi zâviyesinde defn olunmuştur. Mevlevî külâhı üzerine alâmet-i hilâfet olan istivâyı resm eyledikleri **Vefeyât-nâme**'de mezkûrdur.

İlâhiyyâtından:

Yâ ilâhî kıl bize lutf u atâ
Cezb idüp döndür bize senden yana

* * *

Tarîk-ı müstakîme it hidâyet
Sana irgür kerem kıl ey zü'l-atâ

/178/ KADI SÜLEYMÂN EFENDİ el-MECZÛB

Boluludur. Fâtih medreselerinde tahsîl ile Rumeli kudâtından idi. Dört beş sene mansıbda dolaşmıştır. 1081/(1670-71) veya 1082/(1671-72)'de Ced Hasan Efendi'ye intisâb ile tekmîl-i etvâr eyledi. 1101/(1690)'de kendine cezbe-i ilâhîye geldi. Gâh üryân, gâh mülebbes, gâh pelâs-pûş, gâh setr-i avretten başka yok, gâh bir beygire bi-

121. İbâren hesaplanmasından 1104 çıkmaktadır. (H)

nip elinde bir uzun ağaç, "*Savulun münâfıklar, kâfirler.*" diye geçer, gâh elbisesini soyunur bir fakîre verirdi.

ŞEYH DERVÎŞ AHMED SÂLİK EFENDİ

Ced Hasan Efendi'den müstahleftir. Kâdirî-hâne şeyhi Şerîf Efendi'den de hilâfet almıştır. Tophâne'de Benânî Tekkesi'ne şeyh olup, (استقامت) = 1102/(1693)'de[122] vefât eylemiştir. Ba'zıları 1150/(1737-38) diye rivâyet etmişlerdir. Tekkesi dâhilinde medfûndur.

İlâhîyatından:

Geçeyim cân ile tenden beni aşkınla şeydâ kıl
Haber-dâr olayım sırdan beni aşkınla şeydâ kıl

ŞEYH MÜSTAKÎM EFENDİ

Ced Hasan Efendi'den müstahleftir. Sofular'da Alâaddîn Tekkesi'ne şeyh oldu. "Âşık-ı müstakîm" (عاشق مستقيم) = 1121/(1709) târîh-i vefâtıdır. "Tekkesinde türbede medfûndur." denilmiş ise de, **Vefeyât-nâme**'sinde Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî, "*Eyüp Türbesi hâricinde medfûndur.*" diyor.

Eş'ârı vardır. İşbu sahîfeye merbût kağıtta îzâhat vardır.[123]

Hz. Mısrî ile de münâsebet-dârdır.

ŞEYH ABDURRAHMÂN ŞERÎF EFENDİ

Ced Hasan Efendi'nin halîfesidir. Müşârünileyh Dervîş Ahmed Sâlik Efendi-zâdedir. Pederinin yerine şeyh olup, 1123/(1711)'te irtihâl eylemiştir. "Şeyhu'l-ukbâ" (شيخ العقبى) târîhidir. Pederine hem-civârdır.

Eş'ârından:

Bizdedir genc-i muhabbet bizdedir nûr-ı safâ
Bizdedir aşk-ı ilâhî bizdedir cezb-i Hudâ

ŞEYH HÂFIZ ABDULLATÎF

"Sütçü-zâde" diye meşhûrdur. Hasan Efendi'den müstahleftir. Hicâz'da kalıp, nâsûtu dinlendirdi. "Mütehayyirü'l-ârifîn" (متحير العارفين) =1100/(1689) târîhidir. Dîvânı vardır.

122. Buradaki tarih kelimesinden 1002 tarihi çıkmaktadır. Müellif 1102 olarak kaydetmektedir. (H.)
123. Bu kağıt bulunamadı. (H)

"Karîn-i bezm-i erbâb-ı hevâyım Yâ Rasûla'llâh" diye başlayan na'tı pek âşıkânedir.

Tarîkat-ı Sinâniyye, Rumeli'nde dahi intişâr etmiş idi. Tabîî inkılâb-ı ahîr münâsebetiyle ehl-i İslâm'ın oralardan Anadolu'ya mecbûr-ı hicret olması yüzünden oralarda intişârı düçâr-ı inkırâz olmuştur.

ZÜHRÎ ŞEYH SEYYİD AHMED EFENDİ

Selanik'te medfûndur. Kibâr-ı meşâyıhtandır. Kayserili, bir rivâyette Nevrekoplu olup, 1157/(1744) veya 1165/(1752)'de Selanik'te irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Orada Pazar Tekkesi denilen dergâhı binâ eylemiş idi. Türbesi buna muttasıl bulunuyordu. Tabîî şimdi ne türbe, ne tekke hâlen mevcûd olmasa gerektir. Sinâniyyeden *Zühriyye* şu'besinin müessisidir.

SELANİKLİ ŞEYH SÜLEYMÂN EFENDİ

Zührî Ahmed Efendi'nin mürşididir. **Gülşen-i Kerâmât** ismiyle bir te'lîfi vardır.

İlâhiyâtından:

Tarîk-ı Hakk'a girdinse azîmet râh-ı pâyândır
*Gönül şehrine irdinse ganîmet bî-had u pâyândır**

Taleb-kârsan dil-ârâya nazar kıl şer'-i garrâya
Cehid kıl hükmün icrâya şerîat bahr-ı ummândır

Silsile-i tarîkatları:

Seyyid Zührî Ahmed Efendi, Şeyh Süleymân Efendi, Sirozlu Şeyh Muhammed Efendi, Tekirdağlı Şeyh Muslihuddîn Efendi, Şeyh Âdil Çelebi, Şeyh Habîb Efendi, Şeyh Alâeddîn Efendi, Üsküplü Şeyh Ali Efendi, Alemdâr Şeyh Emîr Ali Efendi, Hz. Pîr Ümmî Sinân. (*Kaddesa'llâhu sırrahû'l-Mennân*)

ŞEYH MUSLİHUDDÎN EFENDİ

Tekirdağ'da doğmuş, buradan neş'etle Âdil Çelebi'den ikmâl-i sülûk etmiş 1099/(1688)'da irtihâl eylemiştir. Tâc-ı Sinânî hakkında ba'zı muhdesâtı vardır. Müstakim-zâde **Risâletü't-Tâc** nâm eserinde bahs ediyor.

Sinâniyye'den Muslihiyye şu'besinin müessisi olup, tâc mes'elesinden dolayı şeyhi ile arası açılmıştı.

UŞŞÂKÎLER

/179/ HZ. PÎR HASAN HÜSÂMEDDÎN-İ UŞŞÂKÎ

Kerem kıl câna bahş it bir kadeh hamr-ı ledünnîden
Hakâyıkdan açılsın tâze güller dilde ey sâkî

Hüsâm-ı himmetinle ejder-i nefsi zebûn eyle
Meded ey pîr-i cân-perver Hüsâmeddîn-i Uşşâkî[124]

Vücûd-ı mes'ûduyla İstanbul'umuza revnak veren eâzım-ı sûfiyyeden ve efâhım-ı meşâyıh-ı Halvetiyye'den bir pîr-i rûşen-zamîrdir. Tercüme-i hâlleri hakkındaki tedkîkât ve tetebbuât-ı fakîrânemi yazmazdan evvel bakıyye-i **Zeyl-i Atâî**'de muharrer olan, (Hz. Pîr-i müşârünileyhin torununun oğlu İbrâhîm Hasîb Efendi[125] tarafından yazılıp İstanbul'da Koska'da sadr-ı esbak Koca Râgıb Paşa Kütüphânesi'nde mahfûz kütüb-i mevcûdeden tevârih kısmında 1009 numarada mukayyed bulunan eserdir.) tercüme-i hâllerini aynen ve teberrüken nakl ediyorum:

"Kıdve-i evliyâ-yı ızâm, umde-i asfiyâ-yı kirâm, kutbu'l-aktâb, mazhar-ı tecelliyyât-ı Rabbu'l-erbâb, matrah-ı envâr-ı kerâmât, matmah-ı enzâr-ı saâdet, mehbıt-ı envâr-ı mülk-i bâkî Hüsâmü'l-milleti ve'd-dîn Uşşâkî hazretlerinin menâkıb-ı latîfeleri mes-

124. Sivas meb'ûsu merhûm Edîb Efendi söylemiştir.

125. Bursalı Tâhir Bey'in **Osmânlı Müellifleri** nâm eserinin 3. cildinde 17. sahîfesinde muharrer olduğuna göre şehrîdir. "Rıhlet-i Uşşâkî-zâde" (رحلت عشاقي زاده) terkîbinin ve seng-i mezârında menkûş "Cennet-i a'lâyı İbrâhîm Efendi kıldı câ" (جنت اعلایی ابراهیم افندی قیلدی جا) mısraının delâlet ettiği 1136/(1726) târîhinde irtihâl eylemiştir. Fâtih civârında Nişancı Câmi'-i şerîfi karşısındaki Keskin Dede Kabristanı'nda medfûndur (*Kaddesa'llâhu sırrahû*). 193. sahîfede bahsi gelecektir.

tûr-ı perde-i zühûl-i gaflet olup, azîz-i müşârünileyhin menâkıb-ı celîle ve evsâf-ı cemîleleri vâlid u a'mâmımız vesâtatıyla ıttılâ-kerde-i âcizânem olmakla hurşîd-i iştihâr-ı kerâmet-şiârlarından mikdâr-ı zerre beyân ile ziyâ-bahş-ı dîde-i menâkıb olmak üzerimize elzem olmağın hâtır-ı nişânımız olan mertebe, beyân ve tahrîre şân-ı himmet teşmîr olundu. *Ve mina'llâhi't-tevfîk.*

Azîz-i sâlifü'l-beyân (*ahellehu'llâhu hulele'l-cinân*) Buhârâ'dan Hacı Teberrük nâm tâcirin ferzend-i ercümendi ve mahdûm-ı hıred-mendi olup, terbiye-i peder-i vâlâ-güherleriyle tahsîl-i ulûm-ı zâhireye meşgûl olup, rütbe-i temyîz ü kemâle vusûl buldukta vâlid-i mâcidleri dâr-ı bekâya intikâl ve şiddet-i hüzn ü infiâl esnâsında âlem-i hâbda görürler ki:

'*Meşâkk-ı bîhûde-i ticâret, ehl-i hakîkat indinde ayn-ı hasârettir. Eğer kâm-ı uhrevî sana murâd ise çârşû-yı kesretten rû-gerdân olup, ahsen-i medâyîn-i Anadolu'dan Medîne-i Uşşâk'ta sâkin Şeyh Emîr Efendi (Ahmed-i Semerkândî) hazretlerinden ahz-i inâbet ve kûşegîr-i uzlet ve ibâdet ol.*' derler. Derhâl bîdâr oldukta pederlerinden müntakil emvâl-i kesîre-i mevrûseyi birâderleri Muhammed Çelebi'ye hibe ve teslîm ve onlar dahi hâh-nâ-hâh kabûl ve teslîm eyledikten sonra sâde ve piyâde râh-ı Uşşâk'a fütâde olup, tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil ederek ol beldeye dâhil ve hıdmet-i azîz-i Müşârünileyhe vâsıl olup, ahz-ı dest-i inâbet ile hizmetlerinde kesb-i kemâl ve tahsîl-i rütbe-i hâlü'l-âl etmişler idi.

Husûsan azîzleri Emîr Efendi intikâl-i dâru'l-cinân ettikten sonra rûz-be-rûz âfitâb-ı velâyeti müncelî ve mâh-tâb-ı kerâmeti celî olup, sît u şöhretleri velvele-gîr-i diyâr ve sadâ-yı nâm-ı büzürg-vârları gûş-resen-i sığâr u kibâr olmuştu. Hattâ yevmen mine'l-eyyâm Manisa'da mesned-nişîn-i nâz /180/ u uzlet ve kûşe-gîr-i eyyâm-ı saltanat olan şeh-zâdegân-ı Osmâniyân'dan merhûm Sultân Murâd Hân-ı sâlis mahsûsan mektûb ile ahvâl-perest-i şeyh-i müşârünileyh-i kerâmet-peymâ ve neyl-i saltanat-ı uzmâ için azîz-i müşârünileyh hazretlerinden niyâz u teveccüh ve istid'a ile adam gönderip, varan adam meclis-i azîze vusûlünde kable teslîmi'l-mektûb ve beyânu'l-matlûb miftâh-ı gencîne-i kerâmet olan zebân-ı bâhirü'l-beşâretlerin tahrîk edip, "*Mezbûr şeh-zâde râh-ı İstanbul'a âmâde olsun, filân gün varıp erîke-nişîn-i saltanat olacaktır.*" diyu ceyb-i kâsıdı leâlî-i sürûr ile mâl-â-mâl ol dahi teblîğ-i haberde isti'câli ile şeh-zâde-i mezbûra îsâl-i peyâm-ı beşâret-meâl edip, şeyhin ta'yîn ettiği zamânda bilâ-taahhur velâ-takaddüm eazz-ı emânî-i derûn-ı şeh-zâde husûl-pezîr olup, devlet ü iclâl ile kadem-nihâde-i serîr-i saltanat olduklarında şeyh-i mezbûru İstanbul'a da'vet edip, Cenâb-ı pâdişâh-ı âlem-penâh ve erbâb-ı devletten ziyâde ikbâl olunup, emâkin-i İstanbul'dan Aksaray demekle ma'rûf olan mahalde kendilerine bir menzil temlîk olunup ol mahalde karâr eyledikte, pâdişâh kendüye kemâl-i i'tibâr etmekle kesret-i züvvârdan bî-râhat olduklarında yine Uşâk'a revân olmaya pâdişâhtan istîzân ettikte, kenâr-ı belde-i Kasımpaşa'da kendileri için bir tekke binâ ve ihdâs olunmak kesret-i züvvârdan halâsa medâr olmak mülâhazasıyla hâlâ "Tekke-i Şeyh-i Uşşâkî" demekle şöhret-yâb olan tekkeyi müceddeden emr-i Sultânî ile binâ ettiler.

Ve ol mahalle nakl-i bûriyâ-yı inzivâ ve bir zamân ol gûşe-i vahdette meşgûl-i ibâdet-i bî-hemtâ olunup lâkin yine erbâb-ı devletten tekkesi mahall-i zihâm ve pâdişâh ve vükelâdan perestiş-i hâl ve peyâm-ı selâm-ı azîzi bî-râhat ve bî-ârâm etmekle bi'l-âhare pâdişâhtan hacc-ı Beytu'llâhi'l-Harâm ve ziyâret-i Ravza-i Seyyidi'l-Enâm (*aleyhi efdali's-salâtu ve's-selâm*) etmeye istîzân edip, ba'de sudûri'l-izn îfâ-yı hac ile taraf-ı Âsitâne'ye ric'at üzere Konya'ya dâhil oldukta merâhil-i eyyâm-ı ömrü tamâm olup, bâ-irâdeti'llâhi teâlâ dâr-ı bekâya intikâl ettikte Konya vâlîsi edâ-yı salât-ı cenâzeden sonra âdet üzere şeyhin şikem-i pür-hikemini şakk ve ba'zı edviye-i tayyibe ile taaffünden muhâfaza etmek murâd ettikte mürîdleri mümâneat etmeleriyle vâli-i vilâyet dahi mütâbeat edip, bilâ-şakk velâ-müdâvât cenâze-i azîzi İstanbul'a irsâl eylemiş idi.

Serdî-i vikâyet-i Bârî ile cesed-i şerîfleri taaffünden mahfûz ve berî olduğu hâlde pâk ü pâkîze İstanbul'a vâsıl olup, tekke-i ma'hûdesinde beytûtetleriyle mütehassıs olan halvette defn olundu. *(Rahmetu'llâhi aleyh)*

Ve kâne zâlike fî hudûdi elfi kâmil min hicreti men hüve Seyyidü'l-evâili ve'l-evâhir.

Vâlid-i mâcid-i fakîr bu gûne târîh-i belâğat-semîr söylemiştir:

1 حسام دين به حصونه حرست
أخلق من سائر العشاق للوصول

2 فاق عوارف عصر بالهدى شرفا
تفوق الجبل الراسي على التل

3 بدر له الصحو بعد المحو في فلك
غوث له جذبة لا دخل للعقل

4 شبه له لا يمس الأرض عوض كما
صروف دهر بنا لم تأت بالمثل

5 بكى السماء بنعيه ورحلته
إلى أن استأصل الأصل من البقل

6 فكيف لا يضجع القوم وقد غسلت
كحل الغزال دموع العين والعجل

7 إن يرد الأمر بالرجوع طائفة
لن يبق شخص من الصبي والكهل

8 فقلت تاريخها والقلب معتدر
تحرك القطب بالله إلى الأصل

/181/ Azîzim efendimin dâmâdı fuzalâ-yı zamândan ve urefâ-yı Uşşâkıyye'den Hazmî Efendi tarafından şu sûretle tercüme olunmuştur:

1. Kal'a-i dîn, kendisiyle hırâset ve sıyânet olunan Cenâb-ı Hüsâmeddîn, vasl-ı Hak ve lutf-ı Kâdir-i mutlaka uşşâk-ı sâireden daha elyak ve ahrâdır.
2. Büyük dağların, küçük tepeler üzerine olan tefevvuk ve rüchânı gibi Cenâb-ı Hüsâmeddîn de hidâyet-i kâmile ile min ciheti'ş-şeref bütün urefâ-yı asrîne fâik u râcih oldu.
3. O, üfûl ve gurûb etmedi. Belki o, ba'de'l-mahv felekte kendisi için tahakkuk eden zevâlden sonra bekâ bulan bir bedr-i kâmildir.
4. Onun eşi, bir şebîhi kürre-i arza ayak basmadığı gibi takallubât-ı dehr de onun bir mislini henüz getirmedi.
5. O hazretin rıhlet ve haber-i mevti semâvâtı bile ağlattı. Hem o kadar ağlattı ki hüzn-âmîz olan sirişk-i semânın kesret-i takâturundan yeryüzünde hâsıl olan seylâbeler, bakûl, sebzevât u nebâtâtın köklerini bile yerinden koparıp, silip süpürüp götürdü. O hâlde nasıl olur da kavm-i cemâat-i Uşşâk onun için giryân u nâlân olmaz. Onun için her an ağlamaz.
6. Kavm, cemâat-i Uşşâk nasıl ağlamaz o hazrete ki, onun tahazzün ve teessürüyle ağlayan gözleri sürmeli ceylanların, buzağıların kesret-i bükâdan gözlerinin sürmeleri kalmadı. Bu tahassürden o sürmeli gözlü âhûlar bile gözlerindeki gayr-i kâbil-i izâle kudret sürmelerini yıkayıncaya kadar ağladılar, durdular.
7. Kavm, cemâat-i Uşşâk, eğer o hazrete teveccüh eden "*irci'*" emr-i celîlinin hangi bir fedâkârlık mukâbilinde geri dönmek imkânını görselerdi genç ve ihtiyârdan hiçbir ferd kalmazdı ki, o hazret için cânını fedâ etmiş olmasın.
8. Bu bâbta sözü uzatmak istemedim ve kemâl-i i'tizâr ile Hazret'in irtihâllerine şu târîhi söyledim:
"Kutb-ı ilâhî aslına hareket ve rücû' etti."

/182/ Sadede rücû':

"Mervîdir ki Hz. Şeyh, âzim-i hacc-ı şerîf oldukta teserrî buyurdukları câriyeyi hâmil olduğu hâlde İstanbul'u terk etmişlerdi. İtmâm-ı merâsim-i hactan sonra cânib-i İs-

tanbul'a tahrîk-i rikâb-ı azîmet esnâsında hizmetleriyle hem-râh olan mahdûm-ı mükerremleri Mustafa Efendi - ki ârâyiş-i sahîfe-i **Zeyl-i Atâyî**'dir. - onlara hitâb buyurup, "*Câriye-i mezbûreden bir birâderiniz gehvâre-nişîn-i âlem-i dünyâ olmuştur. Lâkin bizim terk-i güzer-gâh-ı fenâ etmemiz mukarrerdir. Ol veled-i saâdet-mendi Abdurrahîm ismiyle tesmiye ve terbiye edip ve ta'lîm-i ulûm ile tavsiye eyleyip...*" Onlar dahi İstanbul'a geldikte câriye-i mezbûreden mütevellid bir veled-i emced bulmuş, ber-mûcib-i tavsiye Abdurrahîm ismiyle tesmiye etmiştir.

Ba'de'l-isti'dâd terbiye ve ta'lîm ile meşgûl oldular ki, bu Abdurrahîm Efendi, vâlidimiz, cedd-i büzürg-vârımızdır."

Bakıyye-i **Zeyl-i Atâî**'den naklim burada bitti. (Hasîb Efendi'den yapılan iktibâs sona erdi.)

* * *

Muazzam kutb-ı efhamdır Hüsâmeddîn-i Uşşâkî
Muazzam gavs-ı a'zamdır Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Zamîri cilve-gâh-ı vâridât-ı feyz-i akdesdir
Azîz ü pîr-i mülhemdir Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Harîm-i dergehi pür gevher-i tevhîd ü irfândır
Aceb genc-i mutalsamdır Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Kulûb-ı âşıkânı sırr-ı vahdetle ider tenvîr
Zihî nûr-ı mücessemdir Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

*Gelüp dergâhıma **Sa'dî** yüzün sür türbe-i pâke*
Ki ehlu'llâh-ı ekremdir Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Hz. Pîr efendimiz zamân-ı âlîlerinde şöhretten fevka'l-âde ictinâb ve gûşe-i uzleti ihtiyâr buyurmuş olmaları hasebiyle tercüme-i hâl-i ekremîlerini hakkıyla yazmaya ve teferruâtıyla sebt-i sahîfe-i i'tibâr eylemeye kimse cesâret-yâb olamamış ve çok şükür ki, ahfâdından İbrâhîm Hasîb Efendi ceddinden naklen bâlâda yazdığım ma'lûmâtı cem'e muvaffak olmuştur. Daha ziyâde tafsîlât elde etmeye çalıştım ise de, lisândan lisâna intikâlât, muhtelif rivâyât hudûsuna sebeb olduğunu gördüm.

Gerek âsâr-ı sâirede, gerek intikâlât-ı lisâniyyede edilebilen ma'lûmâtı yazmayı faydadan hâlî görmedim:

880/(1475-76): Hz. Pîr'in Buhârâ'da târîh-i velâdet-i aliyyeleri.

1001/(1593): Âlem-i bekâya intikâlleri. Müstakîm-zâde **Tâc Risâlesi**'nde 1003/ (1594-95) gösteriyor. Kâdirî-hâne'deki tomârda da 1003'tür.
Müddet-i ömr-i şerîfleri: 121
982/(1574-75): Sultân Murâd-ı sâlisin taht-ı Osmânî'ye cülûsları ki, Hz. Pîr'in İstanbul'a da'vet olundukları ve İstanbul'u teşrîfleri târîhi.
1000/(1592): Hicâz'a azîmetleri târîhi.

/183/ Derece-i Tahsîlleri ve Âsârı:

Hz. Pîr'in tahsîl-i kemâlâtta ve beyne'l-evliyâ kutbiyyetle ser-efrâz oldukları müttefakun aleyhtir. Tarîkat-ı aliyye-i Halvetiyye'de ictihâd buyurdular. Uşşâkî nâm-ı celîlini hâiz olan Uşşâkıyye-i Halvetiyye'nin müceddidi oldular. Halvetîlerin virdi olan **Virdü's-Settâr** üzerine ilâvâtı olduğu gibi müstakillen **Evrâd-ı Kebîr**'i ve **Hızbü't-Tesbîh ve Ahzâb-ı Usbûiyye** nâmıyla ayrıca ahzâb-ı şerîfesi vardır.

Ricâl-i Nakşiyye-i Hâlidiyye'den Gümüşhâneli Ahmed Ziyâeddîn Efendi hazretleri **Mecmûatü'l-Ahzâb** nâmıyla cem' ve telfîk eylediği eserde aynen her üçünü derc eylemiştir ki, matbû'dur. Ve şu ser-levhayı yazmıştır:

هذا حزب عظيم للطريق العشاقية قد جمعها اسماعيل بن محمد الخلوتية من العلماء الحنفية يقرأ في طريق العشاقية پير يحيى الباكوى مجدد الأول و مجدد الثاني حسام الدين العشاقية وله منافع وخواص وحفظ من كل عدو ومكر [126]

Ed'ıyye-i mubâreke ve envâ-ı salavât-ı şerîfeyi hâvî bir eser-i mufahhamdır. Tamâmen eser-i ilhâmdır. Sânihât-ı mübârekeleri o mertebe yüksektir ki, ilm-i zâhir kuvvetiyle değil, ilm-i ledün neş'esiyle vücûda geldiğine şübhe yoktur. Müntesibîn-i tarîk-ı Uşşâkî'ye o Pîr-i âlî, ihsân-ı Hudâ olduğu gibi iş bu eser-i meâlî-güsterleri dahi bir gencîne-i aşk u irfândır. İhlâs-ı tâm ile kırâatı her derde devâdır.

Reh-i zât reh-nümâsıdır benim pîrim Hüsâmeddîn
Din ehli muktedâsıdır benim pîrim Hüsâmeddîn

Mutahhardır şerîatla müzeyyendir tarîkatla
Münevverdir hakîkatla benim pîrim Hüsâmeddîn

126. "Bu büyük hizb, Uşşâkî tarîkatı için, Hanefî âlimlerinden İsmâîl b. Muhammed el-Halvetî tarafından derlenmiştir. Uşşâkî tarîkatının ilk müceddidi Pîr Yahyâ el-Bakûyî ve ikinci müceddidi Hüsâmeddîn-i Uşşâkî tarafından okunmuştur. Bu hizbin birçok menfaati ve havâssı vardır. Ayrıca her türlü düşmandan ve tuzaktan korur." (H)

Hak itdi ona ihsânı ol oldu gavs-ı Rabbânî
İder her derde dermânı benim pîrim Hüsâmeddîn

Olupdur sâki-i vahdet içirir ondan ol şerbet
Komaz içinde hiç kesret benim pîrim Hüsâmeddîn

Hakâyık gevheri kânı dakâyıkdurur ummânı
Maârif feyzi dükkânı benim pîrim Hüsâmeddîn

İzi iz-i Rasûlu'llâh yolu râh-ı visâlu'llâh
Ser-i cünd-i ricâlu'llâh benim pîrim Hüsâmeddîn

Cemâlî *kolunun kulu şeh-i bâtından ol ulu*
Pirim Uşşâkidir Yâ Hû benim pîrim Hüsâmeddîn [127]

Hz. Pîr Ümmî Sinân'la Mülâkat:

Hz. Hüsâmeddîn'in Cenâb-ı Pîr Ümmî Sinân ile mülâkatları ve ondan ahz-ı feyzleri tahakkuk etmiştir. Ba'zı silsile-nâmelerde Ümmî Sinân efendimiz mezkûr olmadığından tarîk-ı tedkîkta müşkil bir mevki'de kalınmış idi. Âtîde arz olunacak îzâhât ile bu iş mertebe-i hakîkata vâsıl olmuştur.

Buhârâ'da tahsîllerini vücûda getirip gördükleri bir rü'yâ üzerine yola çıkıp Uşak'a vâsıl ve orada Ümmî Sinân ve Ahmed-i Semerkândî'nin bezm-i irfânlarına dâhil olmuşlardır.

/184/ Nûrbahşiyye ve Kübreviyye:

Buhârâ'da iken bu iki tarîk-ı feyz-refîktan mazhar-ı feyz oldukları anlaşılmış ise de, elde şecereleri olmadığından silsile-i tarîkatları hakkında ma'lûmât elde edilememiştir.

Nûrbahşî ve Kübrevî tarîklarının silsilesi Sinâniyye tomârında görüldü, bervech-i âtîdir:

Necmeddîn-i Kübrâ, Radiyyüddîn Ali b. Saîd Lala, Şeyh Şemseddîn-i Harakânî, Şeyh Abdurrahmân-ı İsfarâî, Şeyh Alâüddevleti's-Simmânî, Şeyh Mahmûd-ı Müzdekânî, Şeyh Seyyid Ali el-Hemedânî, Şeyh İshâk-ı Cîlânî, Seyyid Muhammed Nûrbahş-ı Buhârî. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

127. Pîr-i sânî-i tarîk-ı Uşşâkî Seyyid Cemâleddîn-i Uşşâkî (*kuddise sırrûhu'l-Bâkî*) hazretlerinin nutk-ı şerîfidir.

Hz. Pîr efendimiz ihtimâl ki, Seyyid Muhammed Nûrbahş hazretlerine mülâkî olmuşlardır. Bu sûretle Nûrbahşî ve Kübrevî tarîklarından alâka-dâr-ı feyzdirler. Yâhûd Ümmî Sinân hazretlerine ve Emîr Ahmed-i Semerkândî'ye mülâkat netîcesinde tecellî eden kemâlât ve vâki' olan zuhûrât-ı aliyye üzerine Nûrbahşî ve Kübrevî'yi kat'iyyen mevzû'-ı bahs etmeyip zevkleri ve irfânları tarîk-ı Halvetî'de tecellî-nümâ olmasıyla şöhretleri bu cihette husûle gelmiştir.

Emânât-ı Şerîfesi:

Ümmî Sinân hazretleri, Cenâb-ı Pîr efendimize tâc u hırka ihdâ buyurduğu menkûlâttandır. Hânkâh-ı latîfte elyevm mahfûz olan tâcın Sinânî tâcı olduğunu ve bunu Müstakim-zâde'nin **Risâletü't-Tâc**'ındaki, "*Ümmî Sinân halîfesi müctehid-i tarîka-i Uşşâkıyye, Hüsâmeddîn-i Hasan hazretleri kendi pîri Emîr Ahmed-i Semerkândî'den aldığı tâc-ı Sinânî'den vaz' eyledi. Ümmî Sinân, müşârünileyhten dahi hilâfet duâsı aldıkta vâki' olmuştur.*" ibâresi te'yîd ediyor.

Bezden bir kemer ve beyâz çukadan bir ferâce dahi el'ân mahfûzdur. Bayram haftaları ziyâret olunur. Bu meyânda bezden bir gömlek ve kıldan ma'mûl bir hayderî dahi vardır. Tafsîli aşağıda gelecektir.

Uşak'a Azîmetleri:

Hz. Hüsâmeddîn'in Uşak'a azîmetleri esnâsında elli yaşında oldukları ve târîh-i velâdetlerine nazaran 930/(1524) senesinde vukûa geldiği anlaşılmaktadır. İstanbul'a teşrîfleri Sultân Murâd-ı sâlisin tahta cülûs ve da'veti üzerinedir ki, 982/(1574) târîhine müsâdiftir. Bu târîhten istidlâl ettiğime göre Hz. Hüsâmeddîn o zamân yüz yaşında idiler. Demek ki Uşak'ta elli sene kadar ârâm-güzîn olmuşlardı.

Cenâb-ı Ümmî Sinân'ın âlem-i cemâle intikâli 976/(1568) senesinde vâki' olduğundan Hz. Hüsâmeddîn o zamân İstanbul'u teşrîf buyurmamışlardı. Ümmî Sinân efendimizle mülâkatlarını Uşak'ta çok zamân evvel vâki' olduğu ve elli yaşından sonra nâil-i hilâfet oldukları nümâyandır.

Müstakîm-zâde hazretlerinin **Tâc Risâlesi**'nde manzûr-ı fakîrânem olan ibâreyi aynen nakl ediyorum:

"*Ümmî Sinân Şeyh İbrâhîm'in halîfesinin halîfesi Hasan Hüsâmeddîn-i Uşşâkî. Kendi pîri Emîr Semerkândî'den aldığı tâc-ı Sinâniyye'ye düğme vaz' eyledi ki, Ümmî Sinân, müşârünileyhten hilâfet duâsı aldıkta vâki' olmuştur. Siyâdeti olmayanların ekseri aselî şemle sararlar.*"

Türbe-dâr Şeyh Hüsâmeddîn Efendi, Hz. Hüsâmeddîn'in 930/(1524)'da dâhil-i zümre-i ehl-i reşâd olduğunu yazıyor ki, elli yaşında tarîk-ı Halvetî'den müstahlef olduklarını bundan istidlâl ettim.

Tibyân'da, "*Hz. Hüsâmeddîn'in şeyhinin irtihâlinde şems-i velâyeti, bedr-i kerâmeti münceli olarak şöhret bulduğu ...*" muharrerdir.

Mûmâileyh Şeyh Ahmed Hüsâm Efendi Dîvânı'nda Hz. Pîr efendimiz için diyor ki:

Kendi pîrinden alup irşâd pes
Dahi hem Ümmî Sinân itmiş nefes

* * *

Hudâ'nın avn-i tevfîkıyla **Vassâf** *oldu pür-âmâl*
Mübârek sâki-i Kevser olunca menba'-ı selsâl
Zülâl-i aşka dil-teşne olanlar itdiler ikbâl
O Pîr'in âsitânında ider noksânını ikmâl
Bulurlar mâddeten ma'nen tecelliyyât-ı râz-dânı

/185/ Bu kelâmdan Hz. Hüsâmeddîn'in şeyhi Emîr Semerkândî midir, Ümmî Sinân mıdır, nefes-i nefîsi hangisinden intikâl etmiştir mes'elesi hâdise oldu. Zîrâ **Şakâyık**'ın Arabça nüsha-i asliyyesinde Ümmî Sinân hazretlerinin Hz. Hüsâmeddîn'e hilâfet verdiğinden bahis yoktur. **Tercüme-i Şakâyık**'ta ise öyle bir bahis vardır. Silsile-nâme-i Uşşâkıyye'de Ümmî Sinân ve Ahmed-i Semerkândî'den bahs olunmuştur. Hulefâ-yı Sinâniyye'den Hâlî Efendi bir manzûmesinde Hz. Ümmî Sinân'dan bahs ederken:

Pes andan el aldı kirâm
Ez-cümle Uşşâkî Hüsâm

diyor. Bu bâbta müdekkık Fâzıl Hazmî Efendi birâderim buyuruyor:

"Evet bu olabilir. Ya'nî Hz. Pîr, Cenâb-ı Ümmî Sinân'dan el almış olabilir. Hattâ tâc ve hırka da giymiş olabilir. Bunu Ahmed Hüsâm Efendi de söylüyor. Ancak bu bey'at veya hilâfet veya iktisâ-i tâc u hırka birden bire intikâl hilâfeti olmayıp bir bey'at-ı ibtidâiyye ve iktisâ-i teberrükiyye, bir icâze-i teyemmüniyyedir. Bu her vakit, her zamân olup gidiyor. Bütün asıllarda şâyân-ı dikkat bir söz vardır ki *halîfetü'l-hulefâ* ta'bîridir. Hz. Pîr, Cenâb-ı Ümmî Sinân'dan bir icâzet-nâme almış ve tâc u hırka giymiştir. Lâkin *halîfetü'l-hulefâ* olmak üzere ancak Emîr Ahmed-i Semerkândî müstahlefidir. Ya'nî o zâtın post-nişîni ve vâris-i irşâdıdır."

3. cildde 227. sahîfede bahs eylediğim vechile Kâdirî-hâne'deki **Tomâr**'da bu zâtı doğrudan doğruya Pîr Muhammed-i Erzincânî halîfesi diye göstermişlerdir. **Dürretü'n-Nihâye ve's-Semere** ve **Zeyl-i Atâî**'nin naklini işhâden beyân edip, gûyâ Hz. Salâhî'nin de bunu te'yîd ettiği yazılmıştır. "*Ümmî Sinân ile münâsebet-dâr değildir.*" denilmiştir. Pîr Muhammed-i Erzincânî'nin târîh-i rıhleti 879/(1474-75)'dur. Ahmed-i Semerkândî'nin 981/(1573-74)'dir. Aralarında yüziki senelik bir fark görülüyor.

Pîr Muhammed-i Erzincânî'den sonra İbrâhîm Tâceddîn-i Kayserî, sonra Alâeddîn-i Uşşâkî, sonra Şeyh Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî, sonra İzzeddîn-i Karamânî, sonra Ümmî Sinân, sonra Seyyid Ahmed-i Semerkândî, sonra Hüsâmeddîn-i Uşşâkî geliyor ki, **Tomâr**'daki menkûlât yanlıştır.

Şârih-i **Mesnevî** Sarı Abdullâh Efendi hazretleri **Semerâtu'l-Fuâd**'ında der ki:

"Ümmî Sinân'dan çok hulefâ ayrılıp, Hüsâmeddîn-i Uşşâkî, Ümmî Sinân hulefâsından olup, Muslihuddîn Efendi ondan hilâfet alıp, zâhir ve bâtını kavî kimse olmakla hilâfet verildikte mahmiye-i Edirne'ye gönderilip âhir ömürlerine dek Edirne'de sâkin olmuşlardır. Onlara hâlen "Tarîka-i Uşşâkıyye" derler. Ol tarîkta olanlar sâimü'd-dehr olup ibâdât-ı bedeniyye ve halvet u uzleti makdûr-ı beşer olmayacak mertebeye iletip, tezkiye-i nefs ve tasfiye-i bâtın ile mukayyeddirler."

Bir **Tomâr**'da Ümmî Sinân hazretlerinden sonra Emîr Ahmed-i Semerkândî, ondan sonra Pîr Hüsâmeddîn-i Uşşâkî yazılmış gördüm. Bu tomâr, ruesâ-yı Adliye'den Cerrahpaşalı Hâfız Şevket Bey birâderimin kütüphâne-i husûsiyyesindedir.

Ümmî Sinân hazretlerinin hulefâsı meyânında Emîr Ahmed-i Semerkândî'den **Zeyl-i Atâî**'nin 33. sahîfesinde sarâhat olduğu gibi **Zeylü'z-Zeyl-i Şeyhî**'de mezkûr Emîr Halîfe'den murâd da yine Ahmed-i Semerkândî hazretleridir. Hz. Pîr-i sânî Cemâleddîn-i Uşşâkî **Dîvân**'larında:

Anın şeyhi Semerkândî Pîr Ahmed
Sahîhu'l-âldir ol evlâd-ı Muhammed

diyorlar. Bütün tomârlarda ve Sarı Abdullâh Efendi hazretlerinin **Cevheretü'l-Bidâye ve'l-Hidâye**'sinde ve elimizdeki silsile-nâmede sarâhaten mezkûrdur.

* * *

Harîrî-zâde Kemâleddîn Efendi **Tibyânu't-Tarâık**'ında Hz. Pîr efendimiz hakkında, "*Kıdvetü'l-evliyâi'l-izâm ve umdetü'-asfiyâi'l-kirâm kutbu'l-aktâb ve'l-mazharu't-*

tecelliyyâti Rabbi'l-erbâb mazharu envâri'l-kirâm, matmahu enzâri's-saâde, mehbitu envâri'l-Melikü'l-Bâkî hüsâmu'l-milleti ve'd-dîn Hüsâmeddîn Uşşâkî." diye tavsîfât ve ta'zîmâtta bulunur.

Âtîde tercüme-i hâli yazılacak olan Şeyh Ahmed Hüsâm Efendi **Dîvân**'ında yazar:

Geldi bir kâmil vücûd idüp zuhûr
İrdi ana nûr-ı mâye bî-kusûr

Maskat-ı re'si Buhârâ'dır anın
Sînesi aşk ile yaradır anın

Bilmek ister isen anı sen eğer
Âşık ise cândan ana vir haber

Havz-ı kevserde bile sâkîdir ol
Şeyh Hüsâmeddîn-i Uşşâkîdir ol

Halvetîdir lâkin ol sultân-ı dîn
Nûr-bahş u Kübrevî'den kâm-bîn

/186/*Kendi Pîr'inden alup irşâd pes*
Hem dahi Ümmî Sinân itmiş nefes

Şehr-i Uşşâk'a gelüp itdi karâr
Şu'belendirdi tarîkı ol kibâr

Çün sekizyüz seksen anın mevlidi
Hem dokuz yüz otuzında şeyh idi

Gelüben İstanbul'a itdi duhûl
Mesken itdi çün Kasımpaşa'yı ol

Oldu yetmiş sene irşâdı anın
Halvet ü uzletdi mu'tâdı anın

İftihâr-ı zümre-i ahyâr idi
Âsitâne bendesi ebrâr idi

Ya'ni bünyâd eyledi bir hânkâh
Oldu ol mesken ana câ-yı penâh

*Olupdur âsitânı eymen-i tûr**
*Ki olmuş meşhedi hem me'men-i nûr**

Bin bire irdi çü sâl-i hicreti
Cennet-i me'vâya kıldı rihleti

Dergehinde kuluyum kemter gulâm
Hıdmetiyle olmuşum ben şâd-gâm

İstinâdım hep anadır hep ana
İki âlemde dahi olmam cüdâ

* * *

Tarîk-ı aşkda burhândır Hüsâmeddîn-i Uşşâkî
Hakîkat şems-i irfândır Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Uluvv-ı ka'bını tasdîk iderler cümle ehlu'llâh
Ricâlu'llâha sultândır Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Gel âdâb ile yüz sür ravza-i irfânına **Vassâf**[128]
Nice mürde-dile cândır Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Hânkâh-ı Uşşâkî'de evvelce mesned-nişîn-i meşîhat olan zurefâ-yı meşâyıhtan Cemâleddîn Efendi merhûm ile mülâkî olduğum zamân o da Hz. Pîr efendimiz hakkında şu yolda zemzeme-sâz-ı beyân olmuş idi. Tabiî menkûlâttandır:

"Hz. Pîr Buhârâ'da tahsîl-i ulûm edip, bidâyeten Kübreviyye ve Nûr-bahşiyye (Bu tarîkatlar hakkında cild-i evvelde tafsîlât geçti.) ricâlinden ahz-ı feyz ettiler. Sonra seyâhata çıkıp Erzincân'a muvâsalatlarında sâhibü'l-irşâd Seyyid Ahmed-i Semerkândî hazretlerine mülâkî oldular. Cenâb-ı risâlet-penâh-ı ekrem (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) efendimizin emr ü işâretiyle müşârünileyhe bey'at ettiler. Hizmetlerinde bulundular. İkmâl-i sülûk ile müstahlef oldular. Me'mûren Aydın vilâyetinde Uşak'a azîmet ve burada tavattun buyurdular.

Sultân Murâd-ı sâlis Manisa'da vâlî ile şeh-zâdeliğinde ülfet peydâ edip, hârıkulâde haller gösterdiler. Mazhar-ı hürmet oldular. Sultân Murâd tahtına geçince Hz.

128. Yirmi dört sene evvel söylemiştim. Levha hâlinde türbe-i şerîfeleri için takdîm eylemiş idim. Allâh rahmet eylesin Şeyh Cemâleddîn Efendi merhûm: "*Oğlum! Kendi elinle ta'lîk et.*" demişti. Ben de öyle yapmıştım.

Pîr'i İstanbul'a da'vet ettiler. 982/(1574)'de İstanbul'u teşrîf buyurdular. Bir müddet Aksaray'da tahsîs edilen konakta ve Fâtih'te Nişâncı Muhammed Paşa Zâviyesi'nde (Hiçbir eserde bu ma'lûmat yoktur.) ve ba'zı yerlerde ikâmet buyurdular.

/187/ Halkın Hz. Pîr'e muhabbet-i kâmileleri netîcesi tehâcümün ziyâdeliği hasebiyle Kasımpaşa'daki âsitâne-i aliyyelerinin bulunduğu mahalli ücrâ bir mahal olmak ve hem de Uşak'a benzetmek netîcesi ihtiyâr eylediler. Bir aralık Anadolu'ya gitmek ârzû ettilerse de Hz. Pâdişâh bırakmadı. Burada menâsıb-ı dünyeviyye ile Hz. Şeyh'i meşgûl etmek taraf-dârı oldularsa da kabûlden i'tizâr ettiler.

Hayli sene burada meşgûl-i irşâd olup, ziyâret-i Harameyn maksadıyla Hicâz'a âzim oldular. Ba'de'z-ziyâre Konya'da irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediler.[129]

Na'ş-ı mübârekleri vasiyetleri mûcibince araba ile Üsküdar'a getirildi. Azîz Mahmûd-ı Hüdâî hazretleri Üsküdar'da cenâzelerinde hâzır bulundu. Cenâze Üsküdar'dan Fındıklı'ya geçirildi. Hânkâh-ı şerîfde elyevm defîn-i hâk-i gufrân oldukları mahalle nakl ile vedîa-ı hâk-i mağfiret kılındı.

Târîh-i intikâlleri 1001/(1593)'dir. Ba'zı âsârda 1003/1594-95) gösterilmiş ise de, doğrusu 1001'dir.

Hz. Pîr'in gömleği ve kılıcı ve kendilerine şeyhi tarafından iksâ olunan tâcı ve ferâcesi ve kemeri âsitânelerinde mahfûz olup, her bayram haftasına tesâdüf eden Perşembe günleri âyîn-i şerîf-i zikru'llâhtan sonra teberrüken ziyâret olunur. Bu abd-i ahkar-i muharrir-i kemter o emânât-ı şerîfeye yeşil atlastan bohçalar yaptırdım. Elyevm bu sûretle mahfûzdur."

Şeyh Cemâl Efendi'nin ifâdesi burada hitâm buldu.

* * *

Hz. Mısrî-i Niyâzî (*kuddise sırrûhu's-sâmî*) İstanbul'da bulundukları zamân Hz. Pîr'e muhabbeten âsitânelerinde müsâfereten ikâmet ve ihtiyâr-ı halvet ve bir rivâyette erbaîn çıkarmakla icrâ-yı riyâzet buyurdukları ve hânkâhın bahçesinde bir kuyu kazdırdıkları menkûlâttandır. Bu kuyu elyevm mevcûd olup suyu tatlıdır ve dîğer kuyularda su çekilse bunun suyu bitmez. Göz ağrısı ve sâir emrâz için ayn-ı şîfâ addolunduğundan, İslâm, Hıristiyan merzâ gelirler, suyundan alırlar, içerler.

Hz. Pîr efendimizin zamânında bu hânkâh civârında mahallât yokmuş, hâlî arazîden ibâret imiş. Sonraları civâr-ı rahmet-medârlarında bulunmayı hırz-ı cân eden-

129. Konya'da âsitâne-i Hz. Mevlânâ'da irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurdukları o zamân Bostan-ı evel nâmında bir Çelebi câ-nişîn-i Hankâh-ı Mevlânâ olup, Hz. Pîr'in vasiyeti mûcibince na'şları gasl u techîz ve tekfîn olunup İstanbul'da mahdûmlarının vürûduna kadar on dört gün müddetle âsitânede hıfz olunup, râyiha-i tayyibe intişâr ettiğini nakl ederler.

ler tarafından mebânî inşâ oluna oluna şimdiki hâle gelmiştir. Hıristiyanlar dahi bir makâm-ı mukaddes bildiklerinden hastalarını getirirler, Hz. Pîr'in feyz-i rûhâniyyetinden müstefîd etmek isterler. Kuyunun suyundan içerler ve götürürler.

Şâdırvânda taş levhâlarda şu ibâre mahkûktur:

ألا إن هذا حوض مائه شفاء لكل أمراض شفاء . من شرب منه شربة لن يحتاج إلى طبيب مرة [130]

Bu levhalar ihtimâl ki, mezkûr kuyunun suyu içindir. Mezkûr kuyunun suyu hâlen şâdırvâna cârîdir.

Bursa'da Hz. Mısrî hânkâhı şeyhi Muhammed Şemseddîn Efendi, Hz. Mısrî'nin âsitâne-i Uşşâkıyye'de mukîm ve halvet-güzîn olduklarına ve kuyu hafr ettirdiklerine dâir hiçbir ma'lûmât olmadığını söylemiş ise de, zamânımıza kadar muttasılan intikâl eden rivâyât ve bu kuyuya Mısrî Kuyusu nâmı verilmiş olması her hâlde esâsen olan bir şeye taalluk ettiğinden bu menkûlâtı reddetmek muvâfık değildir. Esâsen istib'âd olunacak bir keyfiyyet olmadığını, erbâb-ı hakîkat teslîm eder. Hattâ eâzım-ı meşâyih-ı Celvetiyye'den İsmâîl Hakkî-i Bursevî (*kuddise sırrûhu'l-celî*) hazretleri ahid-nâmesinde İstanbul'daki makâmât-ı mukaddese sırasında Hz. Pîr Hasan Hüsâmeddîn-i /188/ Uşşâkî (*kuddise sırrûhu'l-Bâkî*)'nin İstanbul'da Kasımpaşa'daki merkad-ı münîflerini ziyâret edilmesini erbâb-ı aşk u muhabbete sûret-i mahsûsada vasiyet buyurmaktadırlar.

Kibâr-ı meşâyih-ı Kâdiriyye'den Şeyh Mustafa Müştâk-ı Kâdirî hazretleri dahi Hz. Pîr efendimizi ziyâretle kâm-yâb oldukta neş'e-i safâ-yı derûn ile:

İder bir anda vâsıl kû-yı yâra Müştâk'ı
Nigâh-ı himmet eylerse Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

beytini inşâd buyurmuşlardır ki, türbe-i münîfede âvihte-i mevki'-i ihtirâmdır.

Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî makâm-ı enver-i Pîr'i tavsîfen diyor:

Bu makâm-ı hâlet-efzâ-yı Hüsâmeddîn'dir
Cilve-gâh-ı cennet-âsâ-yı Hüsâmeddîn'dir

Çâre-cû ol çâre-cû-yı feyze gir bu menzile
Mültecâ-yı feyz-bahşâ-yı Hüsâmeddîn'dir

130. "Bu, suyu bütün hastalalıklara şifâ olan bir kuyudur. Suyundan bir kere içen hiç doktora ihtiyâcı kalmaz." (H)

Bunda şehbâz-ı velâyetle meges hem bâl olur
Âşiyân-ı murg-ı ankâ-yı Hüsâmeddîn'dir

Acz ile cûyende-i lutfu olup kıl arz-ı hâl
Pay-taht-ı şâh-ı ma'nâ-yı Hüsâmeddîn'dir

Sâye-i divârına rû-mâl ile kıl iftihâr
Şeh-nişîn-i kasr-ı vâlâ-yı Hüsâmeddîn'dir

Sâha-i kalbin münevver ide şem'-i himmeti
Merkad-i pür-nûr-ı iclâ-yı Hüsâmeddîn'dir

Teşnegân-ı lutfunu ihsân ile reyyân ider
Menba'-ı cû-yı atâyâ-yı Hüsâmeddîn'dir

Feyz-yâb olmak ise kasdın **Salâhî** *bu yeter*
Maksem-i feyz-i muallâ-yı Hüsâmeddîn'dir

Dîğer medhiyyesi:

Bu makâm-ı Hazret-i Sultân Hüsâmeddîn'dir
Âşiyân-ı Hazret-i Sultân Hüsâmeddîn'dir

Mâ-sivâdan soyunup pâk ola züvvârı n'ola
Câme-kân-ı Hazret-i Sultân Hüsâmeddîn'dir

Kalb-i züvvârı dem-â-dem feyzile ta'tîr ider
Bûsitân-ı Hazret-i Sultân Hüsâmeddîn'dir

Bülbülân-ı kudsiyân uşşâkı eyler zevk-yâb
Gülsitân-ı Hazret-i Sultân Hüsâmeddîn'dir

Bârgâhın kurdu lâhûta bu menzil muhtasar
Sârbân-ı Hazret-i Sultân Hüsâmeddîn'dir

Derd-mendân melce-i Uşşâkiyânın mesnedi
Âsitân-ı Hazret-i Sultân Hüsâmeddîn'dir

Ey **Salâhî** *andelîb-i kalbi iden ter-zebân*
Dâsitân-ı Hazret-i Sultân Hüsâmeddîn'dir

Hz. Pîr efendimizin füyûzât-ı ma'nevîyyelerinin el'ân cârî ve tahavvülât sârî olduğuna şübhe yoktur. Âsitâne-i aliyyelerinin kapısı bâlâsında taşta mahkûk ve hattât-ı şehîr Yesârî-zâde'nin yazdığı ve elyevm mihrâbda asılı bulunan levha-i kıymetdârda da muharrer olduğu üzere,

كعبة العشاق باشد اين مقام
هر كه ناقص آمد انجا شد تمام [131]

kelâmının mâ-sadakı olan bir makâm-ı ulviyyet-ittisâmdır.

/189/ Hz. Pîr zamânından beri civârdaki kurulan hânkâhın zemînini çukurda bırakmış seller ve sâir ahvâl te'sîriyle sokağın zemîni yükselmiş idi. 1311/(1894) senesindeki hareket-i arzdan da türbe ve hânkâh müşrif-i harâb olmuş ve Hz. Pîr efendimizin kabr-i enverleri ahvâl-i mebsûta te'sîriyle çukurda kaldığından su istîlâsına ma'rûz kalmıştır. Fakat dâhil-i kabirdeki bu hâlden tabîî kimse haber-dâr değildi. Hâkân-ı esbak Abdulhamîd-i sânîye Hz. Pîr rü'yâsında görünüp, *"Kabrimdeki mahzûru izâle ediniz."* diye i'lâm-ı hâl eder. Uyandıkta derhâl ser-karîni Hacı Ali Paşa'yı nezdine celb ve vâkıayı hikâye eder.

Abdulhamîd merhûm ne Hüsâmeddîn-i Uşşâkî'yi, ne de hânkâhını bilmiyordu. Rü'yâda gördüğü türbe ve hânkâh mahallini ta'rîf ile Hacı Ali Paşa'yı bu işe me'mûr eder. Kasımpaşa'da ta'rîf vechiyle türbeyi bulur. O zamân şeyh, Cemâl Efendi idi. Onu görür. O da türbeyi gösterir. Hânkâhın hâl-i harâbîsini irâe eder. Keyfiyyet pâdişâha arz olunur.

Türbe-i şerîfenin etrâfına duvar yapılmak ve kabr-i enver-i Pîr yükseltilmek ve yeniden semâ'-hâne ve türbe ve harem selâmlıklı hânkâh inşâ edilmek, mükemmelen tefrîş ve tezyîn olunmak üzere irâde eder.

Şimdi gördüğümüz şekilde inşâat vücûda gelir. Sokak tarafından hânkâhın tûlunca derin bir duvar inşâ olunarak selin gerek fevka't-türâb gerek tahte't-türâb türbe-i şerîfeye nüfûzuna mâni' vücûda getirildiği gibi Hz. Pîr efendimizin kabr-i mukaddeslerinin etrâfına dâiren mâ-dâr yeniden dîvân inşâ ve kabirleri ve dergâhın ve türbenin zemîni i'lâ kılınmıştır. Telvînât ve tefrîşât mükemmelen icrâ ve türbe ve semâ'-hâneye âvîzeler ihdâ olunmuştur.

Toplanır her hafta âşıklar bu tevhîd-hâneye
Cân atar her hafta sâdıklar bu tevhîd-hâneye

131. "Bu makâm, âşıkların Ka'be'sidir. Buraya kim noksan olarak gelirse tamâm olur." (H)

Hz. Pîr'in sandûkalarının ayak ucundan alınmış resmidir. Parmaklık altın yaldızlıdır. Sandûkasının üzeri kıymet-dâr şâl ve mensûcatla mesturdur.

Baş tarafından alınmış resmidir.
Hüsâmeddîn-i Uşşâkî Hudâ'dan lutf u ihsânıdır.

***/190/** Türbe-i şerîfenin sokaktan görünüşüdür. Üç pencere türbe-i şerîfenindir. Kapı, âsitânenin kapısıdır.*

Aşk ile sür yüzünü ey âşık
Türbe-i pâk-i Hüsâmeddîn'e

Semâ'-hânenin mihrâb tarafının görünüşüdür. Görünen âvîze, hazine-i hâssadan ihdâ olunmuştur. Mihrâbın tarafındaki pencereler türbe-i şerîfeye nâzırdır. Kapı ise, türbe-i muattara-i münevverenin bâb-ı saâdet-meâbıdır.

Bursa'da Hânkâh-ı Mısrî şeyhi Muhammed Şemseddîn Efendi, Hz. Pîrimiz hakkında inşâd eylemiştir:

Bütün uşşâka olmuşdur ezelden sâki-i bâkî
Cenâb-ı pîr-i vâlâmız Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Füyûzâtı nümâyândır eğer zâhir eğer bâtın
Nazar kıl çeşm-i ibretle bütün tutmuşdur âfâkı

Sülûkla tezkiye nefsin ider kalbini tasfiyye
Kabûl itmez tarîkında riyâ-kâr ile zerrâkı

Bulurlar sırr-ı tevhîdi olur mihnetleri râhat
Dağ üstü bâğ olur seçmez kara ile ne derrâkı

Yürü var hânkâhına Hüsâmeddîn-i Uşşâk'ın
Bulursun feyz-i Mısrî'yi odur âşıklara sâkî

Muhibb-i hânedân-ı Mustafâ'dır ***Şemsî-i Mısrî***
Ezeldendir anın Âl-i Rasûle hubb u eşvâkı

Hz. Pîr efendimizin ahvâl-i husûsiyye vü ma'nevîyyelerinin menâkıb-ı şerîfe ve kerâmât-ı irfâniyye ve latîfelerinin zabt u tahrîr olunamamış olmasına gönlüm çok müteessiftir. Fakat reviş-i hâlden anlaşılıyor ki, şiddetle mahviyyet ve ihtifâ yolunu tutmuşlardır. Dâimâ mestûr kalmışlardır.

Azîzimin dâmâdı, reh-nümâ-yı kerîmü'l-fıtratımızdan naklen dedi ki:

"Kasımpaşa'da hânkâh-ı civâr-ı Arab-zâde nâm Bedevî Dergâhı şeyhi merhûm Ali Efendi âzim-i râh-ı Hicâz olup, ba'de'l-hac Medîne-i Münevvere'ye gitmek istediği hâlde ayaklarına ârız olan bir hastalıktan nâşî muvaffak olmamış ve rufakâsının o makâm-ı akdese ziyârete âzim olmalarına karşı kendisinin mahrûm kalması fevka'l-âde teessürünü da'vet etmiştir. Bu teessüre ağlamış, netîcede âşıklarının her hâline vâkıf olan risâlet-penâh-ı ekrem (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) efendimiz hazretlerini âlem-i ma'nâda müşâhede şerefine mazhar olup, tabîb-i kulûb-ı âşıkân (*aleyhi salavâtu'l-Mennân*) efendimiz, "*Ağlamayınız. Kasımpaşa'da evlâdımdan Hüsâmeddîn-i Uşşâkî'yi* /191/ *ziyâret ediniz. Onu ziyâret etmek beni ziyâret etmek gibidir.*" buyurmuşlardır."

Ali Efendi Hicâz'dan avdetinde doğrudan doğruya Hz. Pîr'i ziyârete şitâbân olduğu gibi her sabâh ziyâret etmeksizin bir tarafa gitmezler imiş.

Ali Efendi, oğlu Şeyh Mahmûd Efendi'ye bu sûretle nakl u rivâyet etmişler ve "*Bu rü'yâyı o zamân âsitânede seccâde-nişîn-i meşîhat olan Cemâl Efendi'ye bile açmadım. Mahrem tutuyorum, sizin de böyle yapmanızı vasiyet ederim.*" demiştir.

Ali Efendi, Hz. Pîr'e pek ziyâde hürmetkâr idi. Kendisi attâr idi. Bir şey vezn ederken hak geçmesin diye ziyâde i'tinâ ederdi. Nâmı "*Biberkırân*" diye şöhret-şiâr idi. Sebebi veznde iltizâm-ı adâlet için îcâb-ı hâlde bir biberi ikiye bölmesi idi. Bu sâyede büyük bir servete nâil olmuştu. Ali ve Mahmûd Efendiler hâlen irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediler. *Rahimehüme'llâhu teâlâ.*

ŞEYH EBU'R-RIZÂ

Yine azîzimizden menkûldür. Hânkâh-ı Uşşâkî'ye civâr dîğer bir Bedevî Dergâhı vardır ki, Ebu'r-Rızâ hazretlerine mensûbdur. Bu zât, zamân-ı Hz. Pir'de Mısır'dan İstanbul'a gelmiş, Hânkâhın önünden sancak ve kudûmla gelip geçiyormuş, Hz. Pîr karşı çıkmış, "*Nerede bulunuyorsunuz?*" suâline "*Kayyûm ism-i şerîfindeyim.*" cevâbını arz edince, "*Üst tarafı bizde var.*" buyurmaları üzerine tekmîl-i sülûk maksadıyla Cenâb-ı Pîr'e râbıta hâsıl etmiş, sülûkun üst tarafını Hz. Pîr'den görmüşlerdir. Bunun için Ebu'r-Rızâ Dergâhı şeyhleri başlarındaki Bedevî tâcının üzerine beyâz düğme dikerler ki, bunu Hz. Pîr efendimizden Ebu'r-Rızâ hazretleri teberrüken almıştır.

İrtihâli 1001/(1593)'tedir ve mezkûr tekkede medfûndur.

Kâdirî-hâne'deki tomâr'da Ebu'r-Rızâ'nın târîh-i irtihâli 1151/(1738-39) gösteriliyor ve Ahmed Hüsâmî Efendi'den müstahlef olduğundan bahs ediliyor. Bedevî şeyhi Nûreddîn Efendi de 1001/(1593) diye söylemiş ise de, bu bâbtaki tereddüdümü izâle edecek bir vesîka-i dîğer bulamadım. Ebu'r-Rızâ hazretlerinin sandûkası üzerindeki levhada 1001, yanındaki kabirde mahdûmlarının târîhi 1003/(1594-95) muharrerdir. Hz. Pîr'e mülâkî olması rivâyeti, 1001'i tevsîk ediyor.

Sultânahmed'de Kaygusuz İbrâhîm Dergâhı şeyhi merhûm Şevki Efendi **Hadâiku'l-Envâr fî Kelâmi'l-Kibâr** nâm eser-i mühimminde Hz. Pîr efendimizin olmak üzere şu mısraı ve zîrindeki Türkçe nutku kayd ediyor. Hz. Pîr'e ait bir risâleden bahs eyliyor. Fakat bu risâle neredediir. Tahkîki mümkün olamadı.

ذات او بحرست اشیا جملةً امواج اوست [132]

İhtimâl ki **Dîvân**'ından alınmıştır. Mensûr kelâmları:

"Ey gönül! Akla yâr, nefse kul olma. Zîrâ seni bir çok temâşâdan ve devletten mahrûm eder. Bilmiş ol ki, bir kimse dünyâda sohbet ü devlet ile sultân iken kendi zâtından gâfil olsa ve kendinden olanı bilmese öbür âlemde ne bilmiş ola. Çünkü gaflet ile kendi vücûdunda olan hidâyeti ve emâneti ve hazîne-i saltanatı bilmeyip kendilikle kendini kul edip, güneşin yüzünü balçıkla sıvar ve kendi mahbûbuna bilmezlik zulumâtından bir kaftan giydirir. Sonra kendi ettiği kabahatları Cenâb-ı Hakk'a isnâd edip, " Bana gaflet verdin Yâ Rab! " der ise, bu da insâf değildir ya. Zîrâ Cenâb-ı Hak peygamber gönderdi ve Kur'ân inzâl eyledi ve Kur'ân'ı içinde, "Gâfil olmayın." diye emr u tenbîh eyledi, buyurmuşlardır.

Ey gönül! Sana olan hidâyeti bil. Âsî olup, sultân hazînesini yabanlara harc etme. Himmeti yüce eyle. Âdemden gâfil olma. Her gördüğünü adam sanma. Yaban yerlere harc olan hizmeti ve himmeti sultâna harc et. Sultân defterine yanlış hurûf katma. Gözsüz, kulaksız

132. "Onun zâtı denizdir. Bütün varlıklar ise o denizin dalgalarıdır." (H)

olma. Basîr u semî' ol. Hiçbir şeye hakâretle bakma. Yediğin ni'metin hakkını yerine getir. Dostunu bil ve düşmânından hazer eyle ki, âhir sana ziyânı dokunur. Dost, düşmân kendi öz vücûdundadır."

Şem'-i kutb-ı Rabbânî
Hüsâmeddîn-i Uşşâkî
Cem'-i feyz-i Hakkânî
Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Şeyh-i reh-i hidâyet
Dürr-i bahr-ı diyânet
Genc-i remz-i emânet
Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Ârif-i ehl-i safâ
Merkez-i fülk-i vefâ
Pîr-i makâm-ı fetvâ
Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Sultân-ı âşıkândır
Burhân-ı kâmilândır
Şeyhi Ümmî Sinân'dır
Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Ekmel-i şuyûh-ı zamân
Kümmel-i merdân-ı meydân
Ecmel-i ehl-i irfân
Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Matla'ı semt-i Buhârâ
Uşşâk'ta oldu rû-nümâ
Kasımpaşa'da medfûn hâlâ
Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Ey rehber-i âşıkân
Eyle **Şevkî**'*ye ihsân*
Budur de'b-i Sultân
Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Hz. Pîr efendimizin mezkûr mısra-ı şerîfine yazdığım tahmîs:

Neş'e-yâb-ı sırr-ı Tevhîd olmağa azm it gönül
Terk-i hestî ile nefs-i lâimi hazm it gönül
Söyleyen Hak söyleten Hak'dır bunu fehm it gönül
Aynı yokdur gayrı yokdur böylece cezm it gönül
ذات او بحرست اشیا جملةً امواج اوست

Gördüğün âsâr ef'âl ü sıfât u zâtdır
Bak şuûnât-ı ilâhîye birer âyâtdır
Vahdet-i zât-ı Hudâ'ya her biri mir'âtdır
Gâfil olma bil özün yoksa işin heyhâtdır
ذات او بحرست اشیا جملةً امواج اوست

Virdidir eşyânın el-Hak nâm u şân-ı dost dost
Kâinâta bak basîretle cihân-ı dost dost
Âşıka pinhân değil nûr-ı ıyân-ı dost dost
Keşf ider ehlü'l-usûlü râz-dân-ı dost dost
ذات او بحرست اشیا جملةً امواج اوست

Sûhtem ez nâr-ı aşket ey azîmü'ş-şân dost
Sâhib-i ihsân tuî kün merhamet cânân dost
Cümle zerrât-ı cihân mir'ât-ı Hak burhân dost
Rû-nümâ şod rû-nümâ âsâr-ı Rab pâyân dost
ذات او بحرست اشیا جملةً امواج اوست

Ma'kes-i dîdâr-ı Mevlâ'dır mirâyâ-yı vücûd
Vasfa sığmaz bir tecellâdır tecellâ-yı vücûd
Cûşa geldi hubb-ı zât-ı Hakk'la deryâ-yı vücûd
Varlığı vir Hakk'a Vassâf eyle ifnâ-yı vücûd
ذات او بحرست اشیا جملةً امواج اوست

Destûr Efendim!

ظل هستي را بيني ذرهء تاراج اوست
از كنوز غيب مخفي فوج فوج اخراج اوست
شعله های ممكنات از برتو وهاج اوست
كثرت صغری و كبری وحدت انتاج اوست
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست [133]

Cümle eşyâ sûret-i mir'at-ı ef'âl-i Hakîm
Cümle ef'âl cilve-i evsâf-ı Rahmânu'r-Rahîm
Hep muhît oldu şuûn-ı na'tma zât-ı Kadîm
Künh-i künh gaybu'l-guyûbun şâfî Allâh Azîm
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست

من كمالات الأزل كل الوجود معكوسة
التقابل في النسب بالوحدة مأنوسة
عند اصحاب البصائر ظاهر محسوسة
عن شروق الشمس ابصار الرمد محبوسة
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست [134]

نيستي هستي ظلي پرتو نوار اوست
حيرت افزای شهود از هستي ديدار اوست
كارهمه از كار اوست ادوار را دوار اوست
ذره مي بود قطره مي بود ازيم انهار اوست
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست [135]

---

133. "Gördüğün varlığın gölgesi, O'nun yaratmasının bir zerresi, gizli gayb hazinelerinden dalga dalga ihracıdır. Mümkinâtın şuleleri, "Vehhâc" olan Allah'ın ışığındandır. Görünen küçük büyük bütün varlıklar Cenâb-ı Hakk'ın vahdetinin neticesidir. O'nun zâtı denizdir; dalgalar da yarattığı varlıklardır." (H)

134. "Bütün varlıklarda ezelî kemâlâttan bir yansıma vardır... Bu durum basîret sahiplerince ayan beyan hissedilmektedir. Ancak gözlerinde hastalık bulunanlar bundan mahrumdurlar." (H)

135. "Varlık da yokluk da O'nun aydınlatan ışığının gölgesidir. İnsanın hayranlığını artıran bu âlem O'nun vechinin varlığındandır. Bütün işler de hep O'nun işidir. Dönen bütün felekler O'nun döndürmesiyledir. Zerre ve katre her şey O'nun gündüzlerinin denizindendir. Görünen küçük büyük bütün varlıklar Cenâb-ı Hakk'ın vahdetinin neticesidir. O'nun zâtı denizdir; dalgalar da yarattığı varlıklardır." (H)

Nehc-i esmâ üzre zâhirdir merâtib yek-nesak
Lâhût u ceberût ervâh u misâl nâsût-ı halk
Dâiren mâ-dâr imkân feyz-ı zâtdan bir varak
Görünen envâr vücûd vâcib-i mutlakla Hak
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست

الحوادث قديم علمها لا عينها
علمه عين المظاهر فالحدوث كونها
من هنا بالماء قالوا للاناء لونها
والظهورات عديم الذات حديث عينها
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست [136]

قائمست با وحدتش امكان وجوب و ظل نور
دائمست با قدرتش اعيان و اشباح بي فتور
هر كمالش مي نمايد از مراتب بي قصور
صارت العين كليلا عند اشراق الظهور
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست [137]

Bahrı ru'yetden hicâb emvâc ise gaflet budur
Mevc ü bahrın fark u cem'i ru'yete vahdet budur
Mevci iskât eyleyüp bahrân ise vuslat budur
Gark-ı bâtın fark-ı zâhir nûr-ı ayniyyet budur
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست

لو أردت الوصل بالأصل فقرب بالسجود
كى تنل من أصل ذات أنوار وجود
كن بالإستهلاك محوا أولا فاني الوجود
كل موج شانه للبحر لابد يعود
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست [138]

136. "Bütün olaylararın ilmi kadîmdir, kendileri değil. Onun ilmi mezâhirin kendisidir. Hudûs ise onların yaratılmasıdır. Bunun için derler ki, su bardağın rengini alır. Zuhûra gelen şeyler yok olacaktır, ancak zât olayların kendisidir." (H)

137. "Nûrun tezâhürü, imkânın zorunluluğu, O'nun vahdetiyle kâimdir. Şüphesiz a'yân ve eşbâh O'nun kudretiyle dâimdir. O'nun kemâli bütün mertebeleri göstermektedir." (H)

138. "Vuslata ermek istersen secdeye kapan. Zâtın aslına nâil olmak istersen, varlık nurlarının aslıdır O. Önce bu fâni varlık âleminden geç. Çünkü her dalga mutlaka denize dönecektir." (H)

عالمين صورت كيرد از بست اسماء خود
مقتضاى حسن اسما احسن خلقت نمود
صورت و معنى بكثرت محور وحدت ربود
گر بيني وحدت صرفست باكه نشود
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست [139]

Cem'ı şâhid farkı sâbit râtibü'l-ahvâl olur
Cem'ı zâid farkı nâkıs câzibu'l-ahvâl olur
Cem' u farkı istivâda râğıbu'l-ahvâl olur
Bahr-ı cem' u mevci furkân kâsibu'l-ahvâl olur
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست

رتبهء اسما و افعالش تزاحم كرده چون
ظل انواع تجليات تراكم كرده چون
عين اصلي كه ظلالرا همجو قائم كرده چون
از احد اغصان و عنقودها تلازم كرده چون
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست [140]

Gayb-ı hüviyyet mukayyed olmadı bî-kîl u kâl
*Zât-ı şuûnât nûrunu ızhâr kemâl ender-kemâl**
Bî nazîr u bî şebîh ü lâ-şerîk u lâ-misâl
*Bahr-ı zâtda yokdur illâ nûr-ı sehâbet cemâl**
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست

يكوجود با صورت اسما تعين مى دهد
انفس و آفاق نمايد چون مرايا بي عدد
يكظهور و يكوجود و يكنمودست تا ابد
واز مرايا معنئ مرئي هو الله احد
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست [141]

---

139. "Dünya ve ahiret O'nun isimlerinin nisbetinden dolayı vardır. Yaratılışın güzelliği O'nun esmâ-i hüsnâsı sebebiyledir. Madde ve ma'nâ, vahdet mihverinin kesretini aldı. Şuhûdun künhüyle sadece vahdeti müşahede edesin." (H)

140. "Onun sıfat ve isimlerinin mertebesi arttı. Tecelliyât çeşitlerinin gölgesi birbirine girince, gölgeleri aynı asıl yerine kâim oldu. Sonunda dallar ve salkımlar oluştu." (H)

141. "Taayyün âlemiyle suret dünyası yek-vücuttur. Enfüs ve âfâk sayısız aynada görünür. Sonsuza dek bunlar yek-vücut, yek-zuhûr ve yek-nümûddurlar. Manevî aynalarda görünen ise sadece O tek olan Allah'tır." (H)

از کمالات از عکس مظاهر ذره
می شد از عیب خزائن چون نمونه دره
از جمال بي مثالي در ظهورش غره
از تجليات درياليش مقطر قطره
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست [142]

Cem'-ı cem' mahviyyet-i küllî fenâ ender-fenâ
Mahv-ı zıl isbât-ı ayn ile bekâ ender-bekâ
Bî-mekân u bî-zamân u bî-nişâna irtikâ
Cem'-ı küllî bî-neseb berk-ı likâ ender-likâ
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست

Hâ-i hûda vâv-ı vahdet selb-i gayriyyet nişân
Selb-i küllî na't-ı dânî ayn-ı ayniyyet ıyân
***Külle yevmin hüve fî şe'n** hû-yı hüviyyet hemân*
Mevc-i evsâf bahr-ı zâtında nihân ender-nihân
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست

Kenz-i zâtda gayret-i zât cilve-gîri hû diye
Cümle evsâf-ı ahadiyyetle hem illâ Hû diye
Vâhidiyyetle mümeyyez vasfile Yâ Hû diye
Bahr-ı zât isbâtı tevhîdinde yâ men Hû diye
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست

Zâtını zâtıyla tevhîd vâsılîn erbâbıdır
Tevhid-i evsâfla ebrâr-ı sıfât ashâbıdır
Her merâtibde muvahhidler ulü'l-elbâbıdır
Nûr-ı zâtda zâtını mahv eyleyen aktâbıdır
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست

142. "Ezelî kemâlâttandırr ki, zerrenin zuhûrunun aksidir. Gayb hazinelerinin bir zerre numûnesi oluyordu. Eşsiz güzelliğinin zuhûru bir başlangıçtır.. Damlayan her damla O'nun tecelliyât denizindendir." (H)

Künh-i tevhîd meşrık-ı ef'âlidir ufku'l-mübîn
Meşrık-ı evsâf mücellâ ufk-ı a'lâdan hemîn
Vahdete ***sümme denâ*** *hem* ***fe-tedellâdır*** *karîn*
'Kâbe kavseyni ev ednâ' *künh-i vahdetdir yakîn*
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست

Rütbe-i kavseynde imkân vecîh mir'ât olur
Sırr-ı ev ednâ'da imkân vâcib ile nûr olur
Nûr-ı bî-reng-i zuhûruyla olur efnâ zuhûr
Nûr-ı zâtı bî-misâldir nûr-ı nûr bahr-ı buhûr
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست

Nûr-ı tevhîd cem'-ı tenzîh fark-ı teşbîh beynidir
Sırr-ı lâ-şarkiyye ki mecmau'l-bahreynidir
Künh-i tevhîd mâni'i bil ru'yet-i isneynidir
Selb-i gayr isbât ayniyyetle tevhîd-i aynıdır
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست

Künh-i tevhîd bî-hurûf u bî-taayyün nûr-ı Hû
Bî-tahayyül bî-taakkul bî-izâfet sırr-ı Hû
Nûr-ı zâtından sıfâta feyz-i zâtdır neşr-i Hû
Ayn-ı zâtından telâtum mevc-i vasfa bahr-ı Hû
ذات او بحرست اشيا جملة امواج اوست

* * *

Medhiyye-i âtiyenin aslı Bursa'da Mısrî şeyhi Şemseddîn Efendi'nin, tahmîsi ise fakîrindir:

Buhârâ'dan doğup mihr-i vücûd-ı Pîr Uşşâkî
Garîk-ı nûr-ı irfân eyledi uşşâk-ı müştâkı
Ser-â-ser şöhret ü şânı yayıldı tutdu âfâkı
Bütün uşşâka olmuşdur ezelden sâki-i bâkî
Cenâb-ı Pîr-i vâlâmız Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Mubârek zâtı esrâr-ı Cenâb-ı Ahmed'e hâzin
Hem oldur ârif-i ma'nâ-yı sırr-ı hazret-i Yâsîn
Anı takdîr idenler kuhl-ı çeşm itmekdedir hâkin
Füyûzâtı nümâyândır eğer zâhir eğer bâtın
Nazar kıl çeşm-i ibretle ihâta itmiş âfâkı

Dil-i nâ-puhtegânı puhte eyler feyz-i terbiyye
Bulur îmânı ol demde kemâlâtiyle takviyye
İder şîrâze-i ahvâlini ol anda tasfiyye
Sülûkla tezkiye nefsin ider kalbini tasfiyye
Kabûl itmez tarîkında riyâkâr zerrâkı

Mürîdânı bulur dünyâ vü ukbâda büyük devlet
Füyûzât-ı ilâhiyye yüzünden mazhar-ı ni'met
Bilüp tevhîd-i ef'âl ü sıfât zerrâtı bâ-dikkat
Bulurlar sırr-ı tevhîdi olur mihnetleri râhat
Dağ üstü bâğ olur seçmez kara ile ne derrâkı

Ta'allüm eyle gel esrârını enfüsle âfâkın
Kemâle inkılâb itsün dilersen vecd ü eşvâkın
O Pîr-i muhteremdir ma'deni esrâr u ezvâkın
Yürü var hânkâhına Hüsâmeddîn-i Uşşâkın
Bulursun feyz-i Mısrî'yi odur âşıklara sâkî

Rivâyet itdiler eslâf ki bunda Hazret-i Mısrî
Çıkardı bi'r-i aşkdan[143] *su hayât-bahşende-i asrı*
Revân-ı pâk-i şâh-ı Kerbelâ'ya eyledi hasrı
Muhibb-i hânedân-ı Mustafâ'dır **Şemsî-i Mısrî**
Ezeldendir anın Âl-i Rasûle hubb u eşvâkı

* * *

İçirdi bâde-i rûz-ı elesti abdine sâkî
Bu âlemde zuhûr itdi anın mestî-i ezvâkı
Tarîkat âleminde anladım ben sırr-ı mîsâkı
Gözümle bir veliyyu'llâhı gördüm oldum Uşşâkî
Meded kıl Pîr-i dest-gîrim Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Cihân müstağrak-ı envâr-ı zât-ı Hazret-i Bâkî
Gönül feyz-i Hudâ-yı Müsteân'la buldu tiryâkı
Safâ-yı vaslının medhi tamâmen tutdu âfâkı
Gözümle bir veliyyu'llâhı gördüm oldum Uşşâkî
Meded kıl Pîr-i dest-gîrim Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

143. Âsitânedeki Mısrî Kuyusu murâd olunmuştur.

Kulûb-ı ehl-i aşkı itdi ihyâ nûrun işrâkı
Safâ-yı câna cân atmakdadır **Vassâf**-ı *müştâkı*
Bu nutku şübhesiz oldu Cenâb-ı Hakk'ın intâkı
Gözümle bir veliyyu'llâhı gördüm oldum Uşşâkî
Meded kıl Pîr-i dest-gîrim Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Nâzımı meşâyıh-ı Rufâiyye'den Hayrullâh Tâceddîn Efendi'dir:

Bu meydân hiç tehî kalmaz Hudâ aşkıyla mâlîdir
Muhibb-i evliyâu'llâh cihânda dâimâ bâkî
Muhibb ol zât-ı pâk-ı Hazret-i Pîr'e hemân **Tâcî**
Zahîr olur sana her ân Hüsâmeddîn-i Uşşâkî

Hz. Pîr'in bir dîvânları olduğu Şeyh Hüsâm Efendi'nin şu nutkundan müstebân olmaktadır:

Yazdı bir Dîvân-ı âlî misli yok bahr-ı amîk
Pür-hakâyıkdır anı hep okusun ehl-i tarîk
Okumuş olsa bir âsî rahmete olur garîk
Hamdü li'llâh Pîr Hüsâm'ın fazlı gör oldu ıyân

Bu **Dîvân**'ı çok aradık elde edemedik. Büyük Azîz'in kütüphânesinde, "Hz. Pîr'in **Dîvân**'ı" diye bir dîvân vardır. Onu tedkîk ettik. Şeyh Hüsâmeddîn-i Ankaravî'nin dîvânı olduğunu anladık. Bursalı Mehmed Tâhir Bey, Hazîne-i Hümâyûn'daki kütüphânede böyle bir dîvân gözüne iliştiğini söylemiş ise de, onu görmek bi-hasebi'z-zamân imkân hâricindedir. İhtimâl ki, öyle bir dîvân, pâdişâh-ı zamân tarafından teberrüken hıfz olunmak üzere o vakit alınmış, Kütüphâne-i Hümâyûn'a konulmuştur. İnşâa'llâh bir gün gelir oradaki kitaplar istifâde-gâh-ı irfâna konulur. Ahfâdımız onu bulur, okur, nûr-ı ma'rifet ile meşhûn olur, bizleri de hayır duâ ile yâd eder.

Yıldız Kütüphânesi'nden Dârulfünûn Kütüphânesi'ne nakl olunan kitaplar meyânında belki vardır diye oraya gittim, tedkîkâtta bulundum. Maa't-teessüf onlar meyânında da yoktur. Hazinede, ya'nî Hırka-i Saadet Dâiresi'ndeki Sultân Ahmed-i sâlis Kütüphânesi'nde olacağına hükm ettim.

HZ. PÎR'İN EVLÂD-I KİRÂMLARI ve HAREMLERİ ve SÜLÂLESİ:

Hz. Pîr'in Mustafa ve Abdülazîz ve Abdurrahîm isminde üç mahdûmları Ferah Sultân[144] isminde bir kerîme-i muhteremeleri ve Esmâ Hâtun ve Helvâyî Bacı nâmlarında iki harem-i âlîleri vardır.

Müşârünileyhimden Abdülazîz Efendi, Edirnekapısı hâricindeki makberede medfûn ve rahmet-i Hakk'a makrûn ve Helvâyî Bacı, Hânkâh-ı Uşşâkî'nin az ilerisinde yokuştaki mezâristanda mevdû'-ı rahmet-i Rahmân olup, dîğerleri türbe-i şerîfede kabr-i akdes-i Hz. Pîr'in etrâfında gunûde-i hâk-i rahmettir.

Millet Kütüphânesi'nde Eşref Efendi kitapları meyânında 394 numaralı **Miftâhu'l-Fettâh**'ın ilk sahîfesinin zahrında telsîk olunmuş imzâları hâvî bir varak-pâre gördüm ki, şöyle yazılıyor:

"*Temme iâdetü'd-dehr fî nevbeti'l-abdi'l-fakîr Mustafa b. eş-Şeyh Hüsâmeddîn el-Uşşâkî – bâreka'llâhu'l-Bâkî. Sene* 996."

PÎR-ZÂDE MUSTAFA EFENDİ

Türbe-i şerîfede muallak bir levhada şöyle yazılıyor:

"*Hz. Pîr Hasan Hüsâmeddîn-i Uşşâkî (kuddise sırrûhu'l-âlî) efendimizin sağ tarafında ya'nî türbe-i pür-nûrlarının sokak cihetinde büyük mahdûmu olup, İstanbul kadılığından mütekâid ve peder-i âlîleri makâmında münzevî iken hikmetü't-takvâ 1037/(1628) evâhirinde vefât eden Mustafa Efendi ve onun ayak ucunda Ferah Sultân ve cenâb-ı Pîr efendimizin sol tarafında ikinci /192/ mahdûmu olup, Haleb kadılığından ma'zûlen vefât eden Abdülazîz Efendi ve onun sol tarafında ya'nî mihrâb önünde Hz. Pîr'in zevce-i muhaddereleri ve evlâd-ı kirâmının vâlideleri Esmâ Hâtun medfûndur.*

Hâlvâyî Bacı hazretleri, Mustafa ve Abdülazîz Efendilerin; Esmâ Hâtun, Abdurrahîm Efendi'nin vâlidesi olmak muhtemeldir. Türbe-i şerîfe hâl-i hâzırda zemînden yükseltildiği cihetle bu kabirlerin taşları türbe-i münîfenin döşemesi altında kalmış ve yalnız Mustafa Efendi'nin taşının önü meydânda görülmekte bulunmuştur.

Cemâl Efendi merhûmdan sonra şeyh olan İzzet Efendi vâlidesini pencere önüne defn ederek bir sandûka yaptırmak cür'etinde bulunmuş ve orta pencere ile Hz. Pîr'in sandûkası arasına haylûlet edilmiş iken bu sandûka ahîren kaldırılmıştır. Şimdi türbede Hz. Pîr'in ön ve yan taraflarında sandûka nâmına bir şey yoktur. Ol ka'be-i irfânın etrâfı serbestçe tavâf olunur.

144. "Sultân" ta'bîri Pîr-zâde olması hasebiyle ta'zîmen kullanılmıştır. Zâtu'z-zevc mi idi, değil mi idi tahkîk mümkün olamadı.

Bir gün huzûra girerken sünûhâtım olmuştur:

es-Selâm ey Hazret-i Pîr es-Selâm
es-Selâm ey dest-gîr-i hâss u âm

es-Selâm ey sâki-i aşk-ı Habîb
es-Selâm ey sırr-ı Hak zât-ı edîb

es-Selâm ey ma'den-i sıdk u safâ
es-Selâm ey server-i ehl-i vefâ

es-Selâm ey âşık-ı şeydâya rûh
es-Selâm ey sâhib-i fevz ü fütûh

es-Selâm ey vâkıf-ı esrâr-ı zât
es-Selâm ey gıbta-bahş-ı kâinât

es-Selâm ey mefhar-ı ehl-i tarîk
es-Selâm ey zât-ı âlîsi hakîk

es-Selâm ey nûr-ı ayn-ı sâlikân
es-Selâm ey rûh-ı cism-i âşıkân

es-Selâm ey cân-ı uşşâk es-selâm
es-Selâm ey nûr-ı âfâk es-selâm

es-Selâm ey vâkıfânın rehberi
es-Selâm ey ârifânın serveri

Geldi **Vassâf**'*ın huzûr-ı pâkine*
Dâimâ muhtâc feyz-i hâkine

Bir garîb dervîş ü bendendir senin
Bâb-ı ihsânında bendendir senin

Âsitân-ı feyzinin derbânıyım
Gül-şen-i irfânının hayrânıyım

Vâdi-i aşkda garîbim serseri
Al harîm-i lutfuna bu kemteri

Âciz ü miskîn fakîr ü bî-nevâ
Fi'l-hakîka feyze muhtâc bir gedâ

Şermile geldim muattar ravzana
Âşık oldum ol mübârek ravzana

es-Selâm ey mürşid-i âlî-makâm
Âsitânın şübhesiz dâru's-selâm

Hz. Pîr'in sülâlesi zamânımıza kadar teselsül eylemiş ve Uşşâkî-zâde nâmıyla şöhret bulmuştur. İki şeyhü'l-İslâm ile kazâskerler ve ulemâdan bir çok zevât-ı kirâm bu sülâledendir. Cümlesi Abdurrahîm Efendi hazretlerinden münşeâbtır. İzmir havâlîsindeki Uşşâkî-zâdeler bu sülâledendir. Ancak zevk-ı ma'nâdan bî-haber olduklarından cedd-i ekremleri **/193/** türbe ve âsitanesine bakmayı hâtırlarına getirmemekte ve belki Uşşâkî-zâdeliğin ne olduğunu bilmemektedirler.

PÎR-ZÂDE MUSTAFA EFENDİ

Hz. Pîr'in ilk evlâdıdır. Ulemâdan olup, İstanbul kadılığından mütekâid olup, peder-i âlîleri makâmında inzivâ eylediği ve 1037/(1627-28) senesinde irtihâl ettiği ve "kelimetü't-takvâ" (كلمة التقوى) târîh-i irtihâlini müş'ir bulunduğu menkûldür.

Tarîkaten Hz. Pîr efendimize nisbeti olup olmadığı mechûl ise de, âhir ömürlerinde peder-i ekremlerinin makâmında inzivâ-güzîn olmalarına bakılırsa derd-i aşka mübtelâ ve her hâlde kalben rûşenâ olan erbâb-ı kemâlden olduklarına şübhe edilemez.

Vâlideleri Esmâ Hâtun'dur. Pederlerinden müntakil hâneyi meşrûta kılıp, ba'zı musakkafât dahi vakf ve ta'yîn ve türbe-dârlık ihdâs ve evlâdına meşrûta eylemiştir.

PÎR-ZÂDE ABDÜLAZÎZ EFENDİ

Hz. Pîr'in ikinci mahdûmlarıdır. Haleb kadılığından ma'zûlen infisâl edip, **Hadîkatü'l-Cevâmi'**, târîh-i irtihâlini Rebîu'l-evvel 1045/(Ağustos 1635) olmak üzere kaydediyor ve "Pederi türbesinde medfûndur." diyor. Bu zâtın iki oğlu vardır. Biri Kudüs kadısı idi. Ma'zûlen gelirken Payas'ta 1065/(1655)'te vefât eylemiştir. Dîğeri Anadolu kuzâtından iken 1084/(1673-74)'te irtihâl etmiştir. Bu zâtın mahdûmu da ulemâdan Lâleci Osmân Efendi, Bağdâd ve Şam'a kadı olup, Zi'l-hicce 1122/(Ocak 1711)'de âzim-i gülşen-sarâ-yı bekâ olmuştur. Vâlideleri Esmâ Hâtûn'dur.

PÎR-ZÂDE ABDURRAHÎM EFENDİ

Hz. Pîr'in üçüncü oğludur. Pederi Hicâz'da iken İstanbul'da dünyâya gelmiştir ve pederini dîde-i dünyâ ile görememiştir. Fakat 181. sahîfenin baş tarafında nakl ü beyân eylediğim vechile Hz. Pîr efendimizin mazhar-ı muhabbetleri olduğundan nâil-i feyz-i ilm olmuşlar ve sülâle-i Uşşâkıyye-i nesebiyye, bu zâttan inşiâb etmek gibi peder-i ekreminin teveccühleri âsârını mâddeten görmüşlerdir.

Üsküdar kadısı idi, azl olundu. 1087/(1676) senesinde irtihâl-i dâr-ı bekâ eyleyip, Edirnekapısı hâricinde defn olundu. Hz. Pîr'in irtihâli 1001/(1593) olmasına göre, vâlidesi 1000/(1592) târîhinde müşârünileyhi tevlîd eylediyse, ömürleri seksenyedi olmak lâzım gelir.

UŞŞÂKÎ-ZÂDE ABDULBÂKÎ EFENDİ

Vâlidesi Halvâyî Bacı olmak kuvvetle muhtemeldir. Abdurrahîm Efendi'nin oğlu "*Uşşâkî-zâde*" denilmekle meşhûr Abdulbâkî Efendi[145] Mekke'ye kadı olup, giderken 1090/(1679)'da vefât etmiştir. Abdulbâkî Efendi'den Uşşâkî silsilesi yürümüş ve şeyhü'l-islâmlar ve ulemâ zuhûr etmiştir. Zi'l-ka'de 1172/(Hazîrân 1759)'de irtihâl eden Şeyhulislâm Muhammed Sâlih Efendi ve mahdûmu olup 1230/(1815)'da irtihâl eden Şeyhulislâm Ahmed Es'ad Efendi merhûmlar bu sülâledendir.

Bâkiyye-i Zeyl-i Atâî'yi ve **Siyeru'n-Nebî**'yi yazan Uşşâkî-zâde İbrâhîm Hasîb Efendi[146] kazâsker idi. Yine kazâsker **/194/** Abdullâh ve Recep Efendiler bu sülâledendir. Fâtih'te Nişâncı Muhammed Paşa Câmii karşısında yol üstünde kabristanda medfûndurlar.

Recep Efendi 1156/(1743)'te, Abdullâh Efendi 1139/(1726-27)'da irtihâl etmiştir. Abdullâh Efendi'nin oğlu Seyyid Sadreddîn Efendi mevâlîdendir. 1146/(1733-34)'da terk-i dünyâ eylemiştir. Şuarâdandır.

Dil-i zahm âşinâyı dil-ber-i gaddâra gösterdim
O mecrûh sitîz-i mihneti hünkâra gösterdim

gazeli bunundur.

Gerek Abdullâh Efendi, gerek Sadreddîn Efendi "Seyyid" ta'bîrini isti'mâl etmişlerdir. Acaba Hz. Pîr efendimiz bir şecere-i neseblerini mi buldular da böyle yazdılar. Tedkîke imkân bulunamadı. Her hâlde bir esâsı vardır.

---

145. Nakîbu'l-eşrâf Seyrek-zâde Abdurrahmân Efendi'ye dâmâd olmuştur. 1090/(1679)'da bunun dâmâdı Mâhir Abdullâh Efendi Mekke'den ma'zûlen 1122/(1710)'de vefât etmiştir.

146. 179. sahîfede bir nebze bahs olunmuştur.

SEYYİD VEHBÎ

Şuarâdan Seyyid Vehbî vardır ki, 1150/(1737-38) ricâlindendir. Hz. Pîr efendimizin sülâlesindendir. Hattâ **Tezkire-i Sâlim** ve **Tezkire-i Fatîn**'de buna dâir bahis gördüm denilmiştir. Cedd-i a'lâ kabîlinden irtikâ-yı nesebleri, enfâs-ı tayyibeleri kat'-ı icâbette mânend-i seyf-i sârım olan şeyh-i savma'a-i mekârim, erbâb-ı mücâhedenin bülendi Şeyhu'ş-şüyûh Hüsâmeddîn Efendi tarafına müntehî olmakla hâl-i sığar-ı şebâbında **Hüsâmî** mahlaslı idi. Yine **Hadîka**'da gördüm. Vardarî Şeyh-zâde Muhammed Efendi'yi, "*Şeyh Hüsâmeddîn-i Uşşâkî evlâdından ve Gazi Evrenos ahfâdından.*" diye kaydetmiştir. Ana tarafından Uşşâkî-zâde olması ihtimâli vardır. Bu zât Sultân Selîm'de Kovacı Dede Zâviyesi'nin minberini vaz' etmiş, Kudüs ve Bursa kadılıklarında bulunmuş ve 1075/(1664-65)'de vefât edip, mezkûr zâviye bânîsi Şeyh Sevindik Şücâeddîn-i Halvetî türbesi hâricinde ve kendi hânesi kurbunda medfûndur.

MATLÛBE HALVÂYÎ BACI

Hz. Pîr'in, Hicâz'a azîmetlerinden az evvel teserrî buyurdukları cârîyeleri Esmâ Hâtun'tan evvelki harem-i muhteremleridir. Kabirleri, yazdığım vechile Tatavla'ya çıkacak yokuşun sol tarafındaki mezâristandadır. Ahîren üzerine türbe yapılmıştır. İki büyük kabir taşı vardır. Baş tarafındakinin tepesi çukurdur. Vaktiyle züvvâr helvâ yapar bu taşın üstüne kor, yerlermiş. Yanında iki kabir daha vardır. Birinin târîhi 1000/(1592), dîğerinin 1037/(1627-28)'dir. Biri Halvâyî Bacı'nın pederi Pîr Muhammed Efendi olmak menkûldür. Büyüklerdendir. Hz. Pîr efendimize karîn olması kemâline dâldir.

(Helvâyî Bacı), **Matlûbe** mahlaslıdır. Ziyâretle şeref-yâb oldum. Şu nutk-ı şerîf kendilerinin olmak üzere menkûldür:

Aşk ile dervîş olmuşum
Derdime dermân bulmuşum
Ummânı seyrân itmişim
Gevher alan gelsin beni

Dünyâ dârından geçmişim
Dostlarından ayrılmışım
Cân içinde cân bulmuşum
Haber alan gelsin beni

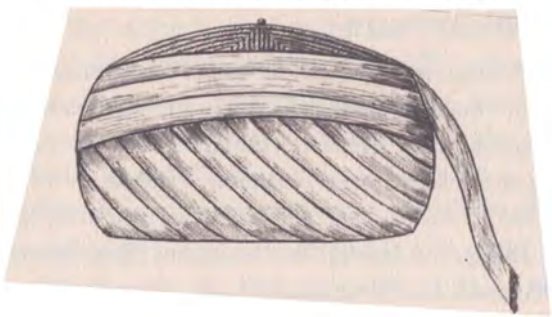
Gözüm dîdârını gözler
Cânım habîbini özler
Hâlis muhlis mü'min kullar
Dosta giden gelsin beni

Kâl ile kîlden geçenler
Hikmet kitâbın seçenler
Kudret dehânın açanlar
Pazar eden gelsin beni

Uşşâkîyim **Matlûbe'***yim*
Âşıkların müştâkıyım
Tâliblerin sarrâfıyım
Rü'yâ gören gelsin beni

Halvâyî tahalluslarına sebeb 196. sahîfedeki menkûlâttır.

/195/ *Tılısm-ı kenz-i mahfî oldu resm-i tâc-ı Uşşâkî*

Bunu tahkîk idenler geh ider enfüsle âfâkı

[Tâc'ın] tepeden görünüşü.

Erenler lisânından

Bülbül-i şeydâ-yı aşkız Gülşenî Uşşâki'yiz
Reh-revân-ı ehl-i zevkız Gülşenî Uşşâki'yiz

Ârif-i esrâr-ı tevhîdiz Hudâ'ya çok şükür
Peyrev-i erbâb-ı sıdkız Gülşenî Uşşâki'yiz

İbtidâ vü intihâ seyrinde cevlân eyleriz
Hisse-yâb-ı cem' u farkız Gülşenî Uşşâki'yiz

Cur'a-dâd-ı câm-ı feyz-i akdesiz mest olmuşuz
Ez-derûn pür-necd ü şevkız Gülşenî Uşşâki'yiz

Mekteb-i ilm-i ledünde eyledik tahsîl-i hâl
Bahr-ı vahdetde garîkız Gülşenî Uşşâki'yiz

Râhımız şeh-râhdır vahdet-sarây-ı mutlaka
Kat'-ı râhda misl-i berkız Gülşenî Uşşâki'yiz

Halvetî'yiz Kübrevî'yiz Nûr-bahşî Mevlevî
Nakşıbendî'yiz sadîkız Gülşenî Uşşâki'yiz

Sâye-i pâk-i Cenâb-ı Ahmed-i Muhtâr'da
Hazret-i Hak ile hakkız Gülşenî Uşşâki'yiz

Biz cemâl-i tâb-nâk hayrânıyız **Vassâf'ıyız**
Ders-i aşkda ayn-ı meşkız Gülşenî Uşşâki'yiz

/196/ Tâc-ı Uşşâkî'nin musattah ve mücessem şekillerini yaptım. Tepesindeki beyâz düğmedir. Bezdendir, tepesi neftî renktedir. Sarığı karam rengindedir, ya'nî boyanmamış yündür ve sarık sarılır. Musattah resmin bir cihetini yaptım ve dîğer üç tarafı da aynı sûretledir. Dörde taksîm olunmuş, şerîat, tarîkat, hakîkat, ma'rifet esrârını câmi'dir. Düğme sırr-ı zâta işâret bir noktadan ibârettir. Kelime-i tevhîdde on elif vardır. Dört def'ası kırka bâliğ olur ki, bu da sırr-ı erbaîne işârettir. *"kenz-i mahfînin tılsımı"* denilmesi bu hakâyıka nâzırdır. Bundaki maânî keşf olunursa cemâl-i dil-dâr rû-nümâ olur. Enfüsle âfâkın neden ibâret olduğunu bilir, kal'a-i irfânı feth eder. *Allâhümme yessir lenâ.*

Tâc-ı Uşşâkî hakkında Müstakîm-zâde **Risâletü't-Tâc**'ında der ki:

"Ümmî Sinân'ın halîfesi müctehid-i tarîkat-ı Uşşâkıyye Hüsâmeddîn Şeyh Hasan hazretleri kendi pîri Emîr Ahmed-i Semerkândî'den aldığı Tâc-ı Sinânî'den vaz' eyledi. (170. sahîfede bahis geçti.) Ümmî Sinân müşârünileyhten dahi hilâfet duâsı aldıkta vâki' olmuştur. Siyâdeti olmayanların ekseri aselî şem'le pîçîde eyleyip Mevleviyye gibi semt-i kıble zeneb-i dâimî vaz'ı dahi düğme gibi kendi sünnetidir. Şeyh Ahmed nâm türbe-dâr Hz. Hüsâmeddîn-i Uşşâkî sikkeyi başka şekilde yapmak istemiş ise de başa çıkmadı."[147]

Hz. Pîr efendimizin alâ-rivâyetin Ümmî Sinân hazretlerinin ilbâs buyurduğu Tâc-ı Sinânî tepesi elyevm Kasımpaşa'da Hânkâh-ı Hazret'te türbe-i mukaddesede mahfûz-ı mahfaza-i ihtirâm olup, her iki bayram haftasında ba'de'z-zikr cemâat-i kübrâ tarafından teberrüken ziyâret olunur. Bu tâc-ı şerîf yünden ma'mûl olup rengi beyâzdır. Ve aynı Sinânî tâcıdır. Elyevm Hz. Pîr Efendimizin sandûkalarının üzerindeki tâc-ı şerîfin tepesi neftî renkte ve fakat tertîb-i i'mâli Sinânî tâcı şeklindedir. Farkı yalnız rengindedir. Bir de tepesinde orta yerde beyâz bir düğme vardır. Şemlesi karam renginde ya'nî aselî renktedir. Hâlen Tâc-ı Uşşâkî budur. Âlem-i zâhirle de tezyîn eden meşâyıh ve hulefâ-yı Uşşâkıyye bu tâcı ve aselî renkte şemleyi isti'mâl ederdi.

Ümmiyyü'l-meşreb meşreb olan meşâyıh ve hulefâ ise aselî renk yerine yeşil sarık sararlar. Câhidî ve İrşâdî kollarından gelenlerden ba'zıları tâc-ı bâhirü'l-ibtihâc-ı Uşşâkî'yi şu şekl-i mahrûtîye sokmuşlardır Fakat esâsen bâlâda arz ve tafsîl olunandan ibârettir. Neftî rengi intihâb ve aselî şemle isti'mâl buyuran Hz. Pîr efendimizdir.

Tâc-ı şerîfin üzerindeki beyâz düğmenin ihdâsına sebeb, Pîr-i müşârünileyhin harem-i muhteremleri Halvâyî Bacı hazretleridir. Azîzim Şeyh Mustafa Sâfî Efendi tarafından nakl buyurulduğuna göre, zamân-ı Hz. Pîr'de halvette bulunan bir dervîşe bir türlü **/197/** fetih vâki' olmaz imiş. Sebebi ise cânı helvâ istemiş. Huzûr-ı kalbe mâni' olacak derecede iştihâsı artmış. O muhaddere-i ismet keşfen buna muttali' olup, bir mikdâr helvâ ihzâr ile ona ikrâm etmiş ve baş örtüsünden bir parça yırtıp, "*Bunu teberrüken başına koy, feth vâki' olur.*" buyurmuş. Fi'l-hakîka feth vukûa gelmiş.

Tâc-ı şerîfin üzerindeki beyâz düğmenin esâsı budur. Hz. Pîr istihsân buyurmuş. Ma'nâsı sırr-ı ehadiyyete işâret eden noktadan ibârettir. Fakat bu menkûl bir eserden müstanbıt olmayıp, lisândan lisâna intikâl etmiştir.[148]

147. Müstakîm-zâde'nin **Tâc Risâlesi**'nde okuduğuma göre Şeyh Hüsâm türbe-dârı olan Kâtib Şeyh Ahmed (Hüsâmî Ahmed Efendi olsa gerek) Efendi, mürîdlerine fıstıkî çukadan rubu' (?) mikdârı sikke tavsiyesiyle nişân vermiştir.

148. Bu düğmenin Hz. Pîr efendimiz tarafından ihdâs buyurulmuş olduğunu Müstakîm-zâde'den naklen bâlâda yazmış idim. Belki Halvâyî Bacı'nın o hareketini istihsânen ihdâs buyurmuşlardır.

Safâ-bahşâ-yı ehl-i aşk-ı Hakdır tâc-ı Uşşâkî

Hz. Salâhaddîn-i Uşşâkî **Tâc-ı Hilâfet Risâlesi'**nde buyurur ki:

"Tâc-ı Uşşâkî, erkân-ı erbaayı hâvî dört terkten ibârettir ve her biri bir ma'nâya işârettir. Belki nice fehvâdan remz ü kinâyettir. Şerîat, tarîkat, hakîkat, ma'rifet esrârını câmi'dir. Hâk-i mezellet, hevâ-yı ârzû-yı vuslat, âb-ı hayât-ı füyûzât-ı ilâhiyye, âteş-i celâl ile hestî-i mevhûmu yakmak sırlarını hâvîdir.

Tâc-ı şerîfin her terkinde beş dalı vardır. 1. İslâm'a, 2. Îmân'a, 3. İhsâna, 4. İrfâna, 5. Zevk-ı vicdâna taalluk eder. Hazerât-ı hamseye de işâreti mutezammındır. 1. Hz. Gayb-ı mutlak. Ya'nî a'yân-ı sâbite-i lâhûtiyye 2. Hz. gayb-ı izâfî. Ya'nî âlem-i ervâh-ı ceberût, 3. Gayb-ı izâfî. Ya'nî Âlem-i misâl-i mutlak nüfûs-ı mücerrede-i melekûtî. 4. Hz. şehâdet-i mutlaka. Ya'nî âlem-i mülk-i nâsûtu. 5. Hazerât-ı erbaayı câmi' olan Hz. insân-ı kâmildir.

Bu hazerâtı cem' edip, insân-ı kâmil olmaya işârettir. Ya'nî cismimiz ve hissimiz, âlem-i nâsûtta; nefs-i mücrimemiz ve hayâlimiz, âlem-i melekûtta; aklımız ve rûhumuz, âlem-i ceberûtta; ve a'yân-ı sâbite ve sırrımız âlem-i lâhûttadır.

Tâc-ı Uşşâkî'nin ba'zılarında yedişer dal olduğu etvâr-ı seb'aya işârettir. Tâc-ı şerîfin renginin siyâha karîb yeşil olması kurb u fenâ ahcâr-ı insâniyyeden hacer-i zümrüde delâlet eder. Hacer, kalb-i ârifte bir kuvve-i mevhibeden ibârettir. Şeytân ol ârife lâhık oldukta onun kendi mülâhazasından a'mâdan hûş olur. Hâssa-i zümrüdden yılanın gözü a'mâ olduğu gibi.

Tâc-ı şerîfin düğmesi, merkez-i dâire-i vücûd olan nokta-i ehadiyyetten ibârettir. Mertebe-i vâhidiyyetten kinâyettir. Düğmenin beyâz olması fenâ-fi'llâhtan sonra bakâ bi'llâh, mahvdan sonra sahv ve sekrden sonra akl mertebelerine geldiğine delâlet eder. Zîrâ dürre-i beyzâ dedikleri akl-ı evvelden kinâyedir. Destârda şem'le ihtiyârı, *efdal mine'l-anâm mine'ş-şâl* olduğu içindir. Tâcın önü nefsi, ardı sığama sarılması, zâhiri farkta, bâtını cem'de olmasını mütezammındır. Şem'lenin sol tarafının ucu ızhâr olması zühre-i hakîkatın semere-i ma'rifet olup, irşâd-ı makâm-ı ma'rifette olduğuna delâlet eder."

/198/ Hz. Pîr efendimizin resimde görülen sandûkalarının baş ucundaki levhada muharrer olan ebyât:

Eyâ pîrim Hüsâmeddîn-i Uşşâkî vü îmânım
Senin dergâh-ı âlîne nisâ vü pür-hatâ geldim

Kabûl eyle ki lutfunla çü sensin derde dermânım
Seninledir kamu âlem cihânın cânı cânânım

Bu kemter kulunun hâli yamandır ey kerem-kânım
*Uyandır bu **Nisâ** kulun fedâ olsun sana cânım*

Bunun nâzımesi bir hânımdır. Hz. Pîr'e irtibât-ı şedîd-i kalbî hâsıl eden bir âşıkadır.

Mensûbîn-i Uşşâkıyye'den Behcet Efendi tarafından söylenen medhiyyedir:

Beni himmetle şâd eyle eyâ pîrim Hüsâmeddîn
Bu hasta kalbime sen kıl devâ pîrim Hüsâmeddîn

Beni şâd eyle Sultânım halâs it menzil-i gamdan
Dil-i mahzûnuma dolsun safâ pîrim Hüsâmeddîn

Yetiş imdâdıma dâim sıyânet eyle a'dâdan
Beni mahv itmesün nefs ü hevâ pîrim Hüsâmeddîn

Tarîkındır senin cümle tarîkat sırrını câmi'
Eyâ ser-tâc-ı pîr ü evliyâ pîrim Hüsâmeddîn

*Bu kemter **Behcet**'i redditme cürmü çoksa da pîrim*
Senin olmuş kapında bir gedâ pîrim Hüsâmeddîn

SEFER DEDE

Bu zât, Hz. Pîr'in kahve nakîbi imiş. Hânkâhtan Dere Câddesi'ne çıkılınca türbesi görünür. Câmi'-i şerîfe karşıdır. Sefer Dede alâ-rivâyetin bir gün azîzinin cânını sıkacak bir harekette bulunmuş, hânkâhtan destûr edilmiş. Sefer Dede azîzinden ayrılmak istemediğinden, "*Efendim! Nereye gideyim?*" deyince, "*Cehenneme git!*" diye ta'zîr buyrulmuştur. Sefer Dede bunun üzerine düşünür, dünyâda iken cehenneme gitmeye imkân yok. Dünyâ cehennemi olsa olsa fırın olabilir. Azîzimin emri yerini bulsun diye, Kasımpaşa'da bir fırına gider. İçi âteş dolu görür. Hemen "*Destûr azîzim!*" diyerek fırından içeri âteş-gedeye dâhil olur. Herkesin buht u hayretini mûcib olur. Esteîzü bi'llâh, (. يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا .)[149] sırrı zuhûr eder. Sefer Dede'ye âteş-zâr gülistân olur, bir zarar gelmez. Huzzârın hayretleri arasında fırından çıkar. Keyfiyyet Hz. Pîr'e arz olunur. Afv ile muâmele buyrulur.

149. ".... Ey ateş! Serin ve esenlikli ol." 21. Enbiyâ sûresi, 69. (H)

Bir müddet sonra Sefer Dede irtihâl edince elyevm ma'mûr olan türbesinin olduğu mahalde defn edilir. Vakfı yok, îrâdı yok, Sefer Dede'yi bilen yok. Hâl böyle iken geçende tesviye-i tarîk sırasında türbesi tecdîden yapılır. Bu hâl Sefer Dede'nin rütbe-i bülendine şâhiddir. Aradan üçyüzelli seneden ziyâde müddet güzerân eylediği hâlde o merkadin mahfûz kalması ve türbesinin tecdîd edilmesi kuvve-i ma'neviyye sâhibi olmasından başka bir şey değildir. O pîr ne pîrdir ki, dûçâr-ı gazabı olan dervîşi bile şiddet-i muhabbetine burhân göstererek onun sâyesinde âteşten masûn oluyor. Yâ Rab! Bizi dûr eyleme sen Hz. Pîr'den.

/199/ Hulefâ-yı Hz. Pîr (Hüsâmeddîn-i Uşşâkî):

Ümmî Sinân Dergâhı'nda Hz. Zekâî zamânında yapılmış bir tomâr vardır. Üsküdar'da Selîmağa Kütüphânesi'nde Hz. Hüdâî Kütüphânesi'nden menkûl kitapların Târîh kısmında 122 numaralı bir tomâr daha vardır. Bunlardan Selîmağa Kütüphânesi'ndekinde, "*Seyyid Memicân-ı Saruhânî, Şeyh Abdurrahmân-ı Saruhânî, Şeyh Receb-i Kastamonî, Şeyh Hasan-ı Konevî, Şeyh Hasan-ı Saruhânî, Şeyh Abdurrahmân-ı Germiyânî, Şeyh Mustafa Sirozî, Şeyh Osmân-ı Tebrîzî, Şeyh Kâsım-ı İstanbulî, Şeyh Tâceddîn-i Karamânî*" muharrerdir.

Şeyh Tâceddîn-i Karamânî'den Şeyh Mustafa Emrullâh-ı Bosnavî, ondan Şeyh Abdurrahmân-ı Aksarayî-i Budinî, ondan Mustafa Peçevî (Zi'l-ka'de1110/Mayıs 1699) ve Mustafâ-yı Bosnavî (1093/1682, Kasımpaşa'da medfûndur.) ve müşârünileyhimâdan Mustafa Peçevî'den Hüsâmeddîn b. Mustafa Bosnevî (1150/1737-38, Kasımpaşa'da medfûndur.) ahz-ı feyz ettiği muharrerdir.

Hz. Hüsâmeddîn-i Uşşâkî'nin halîfeleri olarak şu isimler mezkûrdur:

Şeyh Memicân, Seyyid Hamza, Şeyh Hasan-ı Konevî, Şeyh Abdurrahmân-ı Germiyânî, Şeyh Hasan-ı Sarûhânî, Şeyh Kâsım-ı İstanbulî, Şeyh Hasan-ı Konevî, Şeyh Abdurrahmân-ı Saruhanî, Şeyh Mustafa Sirozî, Şeyh Receb-i Kastamonî, Şeyh Muslihuddîn, Şeyh Osmân-ı Tebrîzî, Hacı Muhammed-i Karamânî.

Kütüp-hâne-i âcizî kitapları meyânında **Şerh-i İlâhî-i Etvâr-ı Seb'a** diye Şeyh Mustafa Peçevî-i Uşşâkî nâm zâtın bir risâlesi vardır. Onun baş tarafında silsile-i tarîkatı gösteriyor ki, Hüsâmeddîn-i Uşşâkî halîfesi Şeyh Muhammed-i Belgrâdî nâm zâttan yürüyen bir kol vardır. Demek ki, Şeyh Muhammed-i Belgradî nâm bir halîfe-i Pîr daha ma'lûm olmuştur. İsimleri ma'lûm olmayan daha ne kadar hulefâ-i Hz. Pîr vardır?

Hulefâ-yı müşârünileyhimden ancak Cenâb-ı Pîr efendimizin nefes-i nefîsine mazhar olan Şeyh Memicân hazretleridir ki umûm şuabât-ı Uşşâkıyye'nin mecmaıdır. Elde bulunan âsârda Şeyh Memicân'dan başkası gayr-i mezkûrdur.

Hacı Muhammed-i Karamânî'den bir kol teşa"ub edip Ali b. Muhammed el-Karamânî, İbrâhîm-i Edirnevî, Şeyh Mûsâ Muslihuddîn, Şeyh Hasan-ı Filibevî Efendi'ye kadar yürümüştür. Mezkûr tomârda gördüm. mükerreren arz eylediğim vechile Hz. Hüsâmeddîn şöhretten ziyâdesiyle ictinab buyurmuş olduğundan hâl-i hayâtlarında velvele-endâz-ı cihân olmaktan hazer eylediler.

Memicân hazretleri ve onlardan inşiâb eden silsileler hakkındaki îzâhât u tafsîlâtı âtîye bırakarak hânkâh-ı Hz. Pîr'e atf-ı nazar-ı tedkîk edelim

Hânkâhın Sûret-i Teessüsü:

Âtîdeki tafsîlatla da teeyyüd edeceği üzere zamân-ı Hz. Pîr'de burada hânkâh sûretinde bir binâ mevcûd değildi. Yalnız bir hâne veya konak vardı. İrtihâllerinde hâl-i hayât-ı surîlerinde dâimâ ikâmet buyurdukları odanın olduğu mahalle defn olundular.

Bi'l-âhare mahdûm-ı mükerremleri Kadı Mustafa Efendi bu hâneyi evlâdiyyet olmak üzere meşrûta edip, ba'zı musakkafât dahi vakf ve türbe-dârlık ihdâs edip, bunu evlâdına meşrûta etmiştir. Mustafa Efendi'nin irtihâlinden sonra neslinden Abalı Şeyh Hüsâmeddîn Efendi türbe-dâr olup, zükûrdan evlâdı olmamakla üç adet kerîmesinden birini tercüme-i hâli yazılacak olan Şeyh Ahmed Hüsâmî Efendi'ye tezvîç ile dâiresini ona ferâğ eylemiş.

Şeyh Ahmed Hüsâmî Efendi zamânında ya'nî 1150/(1737-38) ile 1168/(1755) seneleri arasında ise pîrdaşlarından Tersâne Emîni Yûsuf Efendi hâneyi esâsından yıkıp yeniden bir mescid ve şeyh meskeni ve ahşâb bir minâre yaptırmış, imâm ve müezzin vazîfeleri ta'yîn eylemiştir.

Zamân zamân ta'mir ve tevsî' oluna oluna şimdiki hâle gelmiştir. Edirneli Şeyh Muhammed Sıdkî Efendi tarafından da ez-ser-i nev tâ'mîr ve ihyâsına hasr-ı himmet olunmuştur. Binâ-yı hâzırın hüsn-i tertîb ile inşâsında ve türbe-i münîfe ve tevhîd-hânenin tarz-ı i'mârında merhûm Şeyh Cemâleddîn Efendi'nin hüsn-i hıdmeti ve cennet-mekân Sultân Abdülhamîd Hân-ı sânî merhûmun uluvv-ı himmeti meşhûd olmuştur.

Cenâb-ı Hak her ikisinin makâmını Firdevs-i berîn eylesin. Âmin.

Yevm-i Zikir:

Âsitâne-i Hz. Pîr'de sonraları ictimâ' hâlinde icrâ-yı âyîn-i tarîkat olmaya başlanmak lüzumu hâsıl olunca seccâde-nişîn-i hizmet olan meşâyıh-ı kirâmdan biri tarafından Perşembe günleri tahsîs edilmiştir. **Hadîkatü'l-Cevâmi**'de mütâlaa-güzâr-ı

fakîrânem olduğu üzere, Âsitâne-i Pîr'de perşembe günleri kuûden zikr ü tevhîd olunur imiş. Demek ki o zamânlar devrân yapılmıyor imiş, kuûden zikrediliyormuş.

İcrâ-yı âyîn-i tarîkatın Perşembe günlerine tahsîsi hânkâhın nâmının beyne'nnâs Perşembe Tekkesi diye şöhretine sebeb olmuştur. Bir de bi'l-âhare her hangi zât diktiyse el'ân mevcûd bulunan şimşîr ağaçlarından kinâyeten Şimşîrli Tekke dahi derler. Hânkâhın olduğu mahal Hacı Evhad Mahallesi'dir. Kasımpaşa ahâlîsine, "*Hüsâmeddîn-i Uşşâkî Tekkesi nerededir?*" diye sorsanız, /200/ ehl-i tarîk olmayanlar bilmezler. "*Perşembe Tekkesi*", "*Şimşîrli Tekke*" derseniz derhâl ta'rîf ederler.

Esâsen Kasımpaşa ahâlîsinin bu husûsta nasîbi azdır. Hz. Pîr'in o beldeye şerefbahş olmasını ni'met-i azîme bilmeleri ve ona göre arz-ı hizmet ve te'yîd-i râbıta eylemeleri lâzım gelirken maa't-teessüf bu nasîbten mahrûmdurlar. Perşembe günleri huzûr-ı Hz. Pîr'de halaka-bend olan erbâb-ı aşk uzaklardan gelmiş ve zuhûr-ı iltîfât-ı Pîr'e müterakkıb kalmış uşşâk-ı ilâhiyyedir.

Gelenler âsitân-ı evliyâya
Bütün da'vetlidir ***Gâlib*** *safâya*

Şükrân:

Hânkâh-ı münîfin ve türbe-i şerîfenin bir çok yerleri mürûr-ı zamân ile müşrif-i harâb olmuş idi. Cenâb-ı Hakk'ın eser-i tevfîkı olmak üzere beşyüz liraya yakın bir para sarfıyla emr-i ta'mîrâtın icrâsına ve Hz. Mısrî Kuyusu'ndaki tulumbanın tecdîdiyle suyun şâdırvâna îsâline bu abd-i ahkar muvaffak oldum. *Lehü'l-hamd lehü'ş-şükr.*

Âsitâne-i Uşşâkıyye'de Şimdiye Kadar Post-nişîn Olan Meşâyıh-ı Kirâm:

Bu esâmîyi bi't-tedkîk sıraya koyan ve cidden ibrâz-ı âsâr-ı himmet eden zât, azîzimin dâmâdı Şeyh Muhammed Hazmî Efendi'dir. Bu meyânda tahkîk olunamayan zevât vardır.

Hz. Pîr-i destgîr Hasan Hüsâmeddîn-i Uşşâkî – *kuddise sırrûhu'l-Bâkî* – 1001/(1593)
Kadı Mustafa Efendi, Pîr-zâde. 1037/1627-28)
Şeyh Abalı Hüsâmeddîn Efendi.
Şeyh Boşnak Mustafa Efendi (Hz. Pîr halîfesi Tâceddîn-i Karamânî'den müstahleftir.) 1093/(1682)
Şeyh Hüsâmeddîn Efendi 216. sahîfede ismi mezkûr Peçevî Mustafa Efendi halîfesidir. Bosnevî Mustafa Efendi-zâdedir. 1150/(1737-38)

Şeyh Ahmed Hüsâmeddîn Efendi. 1168/(1755)
Şeyh Muhammed Efendi.
Şeyh Ahmed Efendi.
Şeyh Muhammed Nûrullâh Efendi. 1185/ (1771-72)
Şeyh Muhammed Safvetî Efendi. 1192/(1778)
Şeyh Seyyid Muhammed Nizâmeddîn Efendi, Pîr-i sânî-zâde. 4 Cemâziye'l-evvel 1192/(31 Mayıs 1778) -1199/(1785)
Şeyh Seyyid Muhammed Cemâleddîn Efendi b. Nizâmeddîn. 17 Zi'l-ka'de 1199/(21 Eylül 1785) -1243/(1827)
Şeyh Seyyid Muhammed Alâeddîn Efendi b. Cemâleddîn. 26 Safer 1243/(29 Eylül1826)-1251/(1835-36)
Şeyh Seyyid Muhammed Kerâmeddîn Efendi b. Alâeddîn. 12 Cemâziye'l-evvel 1251/(6 Eylül 1835) - ?
Şeyh Muhammed Sıdkî Efendi: 1273/(1856-57) Kerâmeddîn Efendi-zâde Cemâl Efendi'nin şeyhidir. Türbede medfûndur. Âsitânede meşîhatı yoktur. Evkâfta vekâleti kaydı da yoktur. Kerâmeddîn Efendi'ye vekâleti olduğu müstebândır. Bayrampaşa şeyhi olup, Cemâl Efendi'nin sığar-ı sinnine mebnî yerine bi'n-niyâbe bir müddet bulunmuştur. Sünbüliyye'den olup[150] "Ciciburun İbrâhîm Efendi" diye meşhûrdur.
Şeyh İbrâhîm Efendi.
Şeyh Seyyid Muhammed Cemâleddîn Efendi. 13 Rebîu'l-evvel 1257/(5 Mayıs 1841) -1331/(1913)
Şeyh Muhammed İzzet Efendi. 15 Teşrîn-i evvel 1329/(1914) -1335/(1919)
Şeyh Mustafa Hilmî-i Sâfî Efendi. Post-nişîn hâlen. 10 Hazîrân 1334/(1918) -1343/(1924)

Evkâf kuyûd-ı atîka kalemine mürâcaatta bulundum Şeyh Safvetî Efendi'den yukarısının târîhi mazbût değildir. Müşârünileyhten sonra gelenlerin târîh-i ta'yînini buldum ve isimleri hizâsına işâret ettim. Cemâl Efendi'ye vekâlet eden zât Bayrampaşa şeyhi İbrâhîm Efendi imiş. Muhammed Sıdkî Efendi'nin kaydı yoktur. Bu zât Cemâl Efendi merhûmun şeyhi idi.

/201/ ABALI ŞEYH HÜSÂMEDDÎN

Müşârünileyhimden Abalı Şeyh Hüsâmeddîn, menkûlâta göre Pîr-zâde Mustafa Efendi neslindendir ve Hz. Pîr'e ilk türbe-dâr olandır. Târîh-i irtihâli mechûldür.

150. Bayrampaşa Tekkesi Haseki'dedir. 5. cildde 276. sahîfeye mürâcaat buyurula.

BOŞNAK MUSTAFA EFENDİ

Burada bir müddet meşîhatta bulunmuş ve 1092/(1681) veya 1093/(1682)'te irtihâl eylemiştir. Müşârünileyhimâ âsitânesinin kapısı yanındaki dîğer türbede medfûn ve rahmet-i Hakk'a makrûndurlar. Şeyhi Abdurrahmân-ı Aksarayî, onun şeyhi Mustafa Emrullâh-ı Bosnevî, onun şeyhi Tâceddîn-i Karamânî, onun şeyhi Hz. Pîr Hüsâmeddîn-i Uşşâkî'dir.

Mustafa Efendi'nin hizmeti meşîhat mı, türbe-dârlık mı ve zamânında meşîhat teessüs etmiş mi etmemiş mi tahkîk olunamadı.

Üsküdar'da Selîmağa Kütüphânesi'ndeki mezkûr tomârda, "*Hz. Pîr'in hulefâsından Tâceddîn-i Karamânî'den bir kol ayrılır. Şeyh Mustafa, ondan Şeyh Emrullâh-ı Bosnevî, ondan Şeyh Abdurrahmân-ı Aksarayî, ondan tercümesi yazılan Mustafa Efendi'ye kadar yürümüştür.*" diye gördüm.

ŞEYH HÜSÂMEDDÎN EFENDİ

1150/(1737)'de irtihâl eylemiştir. Pederi Boşnak Mustafa Efendi'nin irtihâline bakılırsa bu zâtın burada elliyedi sene hizmette bulunduğu tahakkuk ediyor. Bu da mezkûr türbede âsûde-nişîn-i rahmettir. Şeyhi 216. sahîfede mezkûr Mustafa Peçevî Efendi olup, onun şeyhi de Boşnak Mustafa Efendi'nin şeyhi zikri geçen Abdurrahmân Efendi'dir.

ŞEYH AHMED HÜSÂMÎ EFENDİ

Hâfız Hüseyn-i Ayvansarayî **Vefeyât-nâme**'sinde yazıyor ki:

Ahmed Hüsâmî Efendi, şehriyyü'l-asıldır. Tahsîl-i ilm ü ma'rifet ve tekmîl-i hatt u kitâbet edip, Devlet-i Aliye vak'anüvîslerine kâtip olmuş idi. Alaca Mescid imâmı, tarîk-ı Uşşâkî'den Şeyh Muhammed Şükrü Efendi'den ahz-ı tarîkat ve hilâfetle bekâm olup, Şeyh Hüsâmeddîn-i Uşşâkî türbe-dârı Abalı Hüsâmeddîn'e dâmâd oldu.

Zamânında Uşşâkîlerden Tersâne Emîni el-Hâc Yûsuf Efendi[151] pîrine muhabbeten ve rızâ-yı ilâhîyi taleben türbeyi müceddeden binâ ve bir hâne dahi inşâ eyledi.[152] Bu hâl üzere iken Şeyh-i müşârünileyh irtihâl etti. Hz. Pîr'in türbesine defn olundu.

Müstakîm-zâde Süleyman Sa'deddîn Efendi merhûmun vaktiyle yazdıkları ve zamanımızda urefâ-yı kirâmdan İbnü'l-Emîn Mahmûd Kemâl Beyefendi hazretlerinin

151. Yûsuf Efendi, Şeyh Bağdadî-i Uşşâkî halîfesidir.

152. Tâc-ı Uşşâkî'yi neftî renkte tertîb eden bu zât olduğunu Müstakim-zâde'nin bâlâda mezkûr **Tâc Risâlesi**'nden anladım.

himmet-i vâkıasıyla sâha-i matbûâta zînet veren **Tuhfe-i Hattâtîn** nâm eser-i güzînin 648. sahifesinde aynen şu ibâre görülmüştür:

" Şeyh Ahmed-i Hüsâmî

Şehrîdir. Pederi Mısır Çarşısı'nda attâr tüccâr idi. Kendi Kâtib-zâde Muhammed Refî' Efendi'den temeşşukla hurde-i nefîs ve şikest-i ta'lîkda hoş-nüvîs olmuş idi. Bağdâdî Şeyh Muhammed[153] hulefâsından Şeyh Muhammed Şükrî-i Uşşâkî'den[154] ahz-i tarîkat ve tahsîl-i hilâfet edip Kasımpaşa'da ser-levha-i tarîkatları Şeyh Hüsâmeddîn Hasan-ı Uşşâkî nâm azîzin neslinden olan ve türbedârı bulunan Hüsâm Dede dâmâdı olmakla cihet-i mezbûreyi bunlara ferâgat eyledikde zikr-i tevhîde mübâşeret edip Tersâne Emîni Yusuf Efendi, Defterdâr ve Kethüdâ-yı Sadr-ı a'zamî rütbesini ihrâz eyledikde Şükrî-i mezbûr pîr-daş bulunmakla âsitânelerine hizmet ve müceddeden bir hankâh binâsına himmet eylemiş idi. Onda ibtidâ-i zikre bunlar ibtidâ eylemişlerdir. Vak'a-nüvîs kitâbetiyle evkât-güzâr iken devlet-i Mahmûd Hânî'de hizmet-i mezbûreye gümrükten vazîfe-i muayyene-i yevmiye ta'yîn olunmak, bunların semere-i sa'y-i himmetleridir. Rebî-ı sânî nısfında rıhlet ve pîr-i tarîkatları hâk-pâyinde defîn-i türbet olduğu bu bir beyitle ifâde ve iki târih irâde olundu.".

Ebed Ahmed Efendi tekke-i Firdevsi kıldı cây
Rasûlün eyleye Kuddûs anı hem-hâl-i Uşşâkî
(ابد احمد افندی تکیهء فردوسی قیلدی جای) = - 1168/(1755)[155]
(رسولك ایلیه قدّوس انی هم حال عشّاقی) = 1168/(1755)

Mülâhaza:

Abalı Hüsâmeddîn Efendi kızını bu zâta verdi ve türbe-dârlığı ona ferâğ etti, deniliyor. Aralarında Boşnak Mustafa Efendi ve Şeyh Hüsâmeddîn Efendi vardır. Ve Abalı Hüsâmeddîn'in irtihâliyle Ahmed Hüsâmî Efendi'nin zamân-ı irtihâli arasında yüz sene kadar bir zamân hesâb olunur. Ahmed Hüsâmî Efendi'nin târîh-i velâdeti ma'lûm olsaydı mes'ele hallolurdu. Fikrimce türbe-dârlığı Ahmed Hüsâmî Efendi'ye devr eden Boşnak Mustafa Efendi'dir, sonra gelen Hüsâmeddîn Efendi olsa gerektir

Neyse bu tedkîki azîzimin dâmâdı Şeyh Muhammed Hazmî Efendi'nin Uşşâkîler hakkında yazmakta oldukları eser-i mühimme bırakalım. Ahmed Hüsâmî Efendi'nin bir dîvânı olduğu söyleniyor idi. Muharrir-i fakîr lehü'l-hamd gördüm. Hattâ bir sahaftan satın almak istedim. Ziyâde para istediğinden alamadım. Onda şeyhi Muhammed Şükrü Efendi'ye intisâbını şöyle tasvîr ediyor:

153. Şeyh Hamdî-i Bağdâdî hazretlerinin tercüme-i hâli 239. sahifededir.
154. 239. sahifeye mürâcaat buyurula.
155. Bu ibârenin hesaplanmasından 1164 çıkmaktadır. (H)

İntisâbım sâli bin yüz on idi
İftirâkım kırk birin îydi idi

Eyleyüp mülk-i bekâya rihleti
Yakdı beni hicr-i nâr-ı firkati

Yâ İlâhî zât-ı pâkin hakkıçün
Ol Habîb-i kibriyânın hakkıçün

/202/*Eyle mülhak ârifîne sen beni*
Tâ kemâl üzre bilem bulam seni

Zümre-i pîrân ile mahşûr kıl
Cümle ahbâbım ile mağfûr kıl

Şu fahriyesi pek ârîfânedir. Bunu levha hâlinde hânkâh-ı şerîfde âvihte-i mevki'-i iftihâr eyledim:

Zât-ı Hakk'ın mazharıyız sırr-ı Sübhân bizdedir
Vech-i Hakk'ın mahremiyiz zât-ı Rahmân bizdedir

Ehl-i derd olanların derdine kıldık biz devâ
Sırr-ı Lokman sâhibiyiz derde dermân bizdedir

Hakk ile hak olmuşuz biz cezbe-i Rahmân ile
Cân u bâş kaydını koyduk vasl-ı cânân bizdedir

Sırrı- Tâhâ ile Yâsîn eyledi bizden zuhûr
Biz ma'ârif genciyiz esrâr-ı Kur'ân bizdedir

Cümle ehl-i dillerin ser-çeşmesiyiz biz **Hüsâm**
Sâki-i aşk-ı Hudâ'yız âb-ı hayvân bizdedir

Cumhûr sûretinde bestelenmiş olan şu ilâhîsi her hafta huzûr-ı Hz. Pîr'de kâimen okunur:

Asitânın senin dâru'l-emândır
Himmet eyle bize Pîr Hüsâmeddîn
Şarâb-ı vahdetden kalbimiz kandır
Himmet eyle bize Pîr Hüsâmeddîn

Enbiyâ evliyâ ervâhı bile
Ârifîn âşıkîn erenler ile
Günâhımız afvın sen Hak'tan dile
Himmet eyle bize Pîr Hüsâmeddîn

Ravzana yüz süren olur ber-murâd
Tarîkat rüknünde kaldın ictihâd
Hüsâmî kulundur eyleme âzâd
Himmet eyle bize Pîr Hüsâmeddîn

* * *

Kelâmın gevher-i dürr-i hakîkat Yâ Rasûla'llâh
Dehânın ma'den-i deryâ-yı hikmet Yâ Rasûla'llâh

Nihâl-i serv-kaddin sâye-dâr olmaz zemîn üzre
Vücûdun nûr-ı pâk-ı Rabb-i izzet Yâ Rasûla'llâh

Şehin-şâh-ı serîr-i taht-ı evreng-i risâletsin
*"**Le-amruk**" başına tâc-ı nübüvvet Yâ Rasûla'llâh*[156]

*Dinildi şânına "**Levlâke levlâk**" ey şeh-i âlem*[157]
Sen oldun kâinâta bahr-ı rahmet Yâ Rasûla'llâh

Humâr-ı derd-i hicrinle harâb-ender-harâb oldum
Cemâlin ru'yetidir bana vuslat Yâ Rasûla'llâh

Kerem-kâra kapında pâ-bürehne bir gedâyım ben
Nigâh-ı merhametle eyle şefkat Yâ Rasûla'llâh

*Bu abd-i pür-kusûrun **Şeyh Hüsâmî**'ye inâyet kıl*
Umar rahmet cezâ senden şefâat Yâ Rasûla'llâh

Ahmed Hüsâmî Efendi'nin şeyhi Muhammed Şükrü Efendi'nin tercüme-i hâlinden âtîde bahs olunacaktır.

156. (لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ) "(Ey Muhammed!) Senin hayatına kasem olsun ki, onlar, sarhoşluklar içinde bocalayıp duruyorlardı." 15. Hicr sûresi, 72. (H)

157. (لولاك لولاك ما خلقت الأفلاك) "Sen olmasaydın, sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım." el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, II, 164; bkz. Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, s. 121, 122. (H)

YAZICI ŞEYH MUHAMMED SAFVETÎ EFENDİ

Ahmed Hüsâmî Efendi'den Şeyh Muhammed Safvetî Efendi'ye gelinceye kadar Muhammed[158] ve Ahmed ve Nûrullâh[159] nâmında üç zât sırasıyla post-nişîn olmuşlar ise de bunların ne kadar müddet icrâ-yı meşîhat ettikleri ve târîh-i rihletleri ve medfenleri hakkında ma'lûmâta mâlik değilim. Acaba civâr-ı Hz. Pîr'deki lahdlere mi konuldu, yoksa hâricte mi defn edildi anlaşılamıyor.

Şeyh Muhammed Safvetî Efendi'ye gelince, Ayvansarayî merhûmun **Vefeyât-nâme**'sinde muharrer olduğuna göre Yeniçeri yazıcılarından iken terk-i me'mûriyyet etmiş, bu sebeble şöhret bulmuştur. **Hadîkatü'l-Cevâmi**'de kendisinin Edirne meşâyıhından olduğu muharrerdir. Şeyh Cemâleddîn-i Uşşâkî hazretleri Edirne'de iken, onun şems-i tâbân-ı Cemâline âşık olarak dâhil-i dâire-i feyz olmuş ve ikmâl-i sülûka muvaffak olarak istihlâf buyurulmuştur. Bunun üzerine Edirne'de müceddeden bir tekke inşâ eyleyip şeyhinin irtihâline kadar, /203/ ya'nî 1164/(1751) senesine kadar Edirne'de bulunup sonra İstanbul'a gelmiştir. Hz. Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî ve Hz. Bedreddîn Mahmûd-ı Uşşâkî ile pîrdaş olup, onlar ile hem-hâl olmuş bâ-husûs Hz. Salâhî'ye arz-ı muhabbette ileri gitmiştir.

Hz. Salâhî, esâsen Hz. Cemâleddîn'in nefes-i nefîsine mazhar olmuş bir burhân-ı tarîkat olduğundan ve halîfetü'l-hulefâ bulunduğundan ona arz-ı muhabbette pek isâbet ettiği derkâr bulunmuştur. Hattâ Hz. Salâhî'nin âsâr-ı himmetine arz-ı iftikâr eylemiştir ki, büyüklüğüne delâlet eder.

Zamânımızda bir şeyhten birkaç kişi hilâfet alsa her biri şeh-süvâr-ı meydân-ı ma'rifet kesilir. Hâlbuki içlerinden birinde sırr-ı emânet mütecellî olacağından ona iftikârdan hâlî olmamaları âsâr-ı kemâldendir.

Şeyh Muhammed Safvetî Efendi diyor ki:

Ol nûr-ı Salâhî bana âh eylese himmet
Bu'diyyet olur cân u dile bâdî-i kurbet

Ey yâr dil hark-şodedir misl-i sefîne
Düşdü ona bir nâr-ı gam âsâr-ı muhabbet

Seyr eyle kenâr-ı dil-âzârı cihânda
Geldi bu hevâlarla ona haylice şiddet

158. Ahmed Hüsâmî Efendi-zâde olduğu mervîdir.
159. Bir müddet meşîhattan sonra tagayyub ettiği mervîdir.

Varsaydı eğer mutmainin sâhilin ister
Ol demde müyesser heme lîmân-ı sükûnet

Fark eyleyemem ağ u kara semtini sûfî
Ma'lûm-ı ilm-i cânım olup kalb ise illet

Dergâh-ı Salâhî'ye gelip bâ-dil-i ihlâs
Her gûşesi leb-rîz-i maârifle hidâyet

*Ağyâr ise de cân u dilim min vechin ammâ**
Envâr-ı hakîkat görünür ayn-ı hüviyyet

Her hazrete bir kesret ile hatve-künân ol
Ma'nen yine bu ***Safvet****'e mir'ât ola vahdet*

Şöhreti Şeyh Muhammed'dir. **Safvetî** mahlasıdır. 1185/(1771) senesinde Hânkâh-ı Uşşâkî'de Şeyh Muhammed Nûrullâh Efendi tagayyüb etmesiyle meşîhat münhâl olunca bi'l-istihkâk meşîhat uhde-i ârîfânelerine tefvîz olunmuştur. Yedi veya sekiz sene kadar icrâ-yı meşîhat eylediler. 1192/(1778) senesinde âzim-i gülşen-sarây-ı cinân oldular. Harem dâiresinin ilerisindeki bahçeye defn olundular ki, elyevm yol üstündedir. Muvâcehe penceresi vardır, ziyâret olunur. Kabirlerinin üzeri açıktır ve demir şebeke ile muhâttır.

Mezâr taşında şu beyitler yazılıdır:

Merd-i kâmil Şeyh Yazıcı Efendi hazreti
Âlem-i kesretde bulmuşdu vücûd-ı vahdeti

Âsitân-ı Pîr Hüsâmeddîn-i Uşşâkî'de ol
İhtiyâr itmişdi uzletle dem-â-dem halveti

Râh-ı Hak'da nice sâl irşâd ile me'mûr olup
Sâlikân buldu yüzünden dürlü feyz ü himmeti

Şeş cihetle didi ***Hâlet***[160] *bendesi târîhini*
Nâil-i dâr-ı naîm oldu Muhammed Safvetî
(نائل دار نعیم اولدی محمد صفوتی)

160. Bu Hâlet Efendi hakkında **Tezkire-i Râmiz**'de ve **Tezkire-i Fatîn**'de ve tezâkir-i sâirede ne ism ne de târîh delâletiyle bir ma'lûmâta dest-res olunamamıştır. Şeyh Hazmî Efendi fakîre bir mektûbun-

Müstakim-zâde merhûm dahi şu târîhi söyleyerek kadrini takdîr etmiştir:

Duâ-yı bî-nihâyet eyleyüp züvvâr okur târîh
Yazıcı Şeyh Muhammed dedi Yâ Hû geçdi me'vâya
(يازيجي شيخ محمد ديدى يا هو كچدى مأوايه)

/204/ Salâhaddîn-i Uşşâkî ve Mahmûd Bedreddîn-i Uşşâkî'den beş sene evvel âlem-i bekâya revân olmuştu. Ashâb-ı kemâlden bir merd-i rûşen-dildir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Âşıkâne bir na'tını gördüm:

Cemâlin pertev-i nûr-ı Hudâ'dır Yâ Rasûla'llâh
Cebînin âşıka nûr-ı likâdır Yâ Rasûla'llâh

N'ola aşkınla cân virse Yazıcı kulun uşşâkî
Kapın bekler hemîn kemter gedâdır Yâ Rasûla'llâh

ŞEYH SEYYİD MUHAMMED NİZÂMEDDÎN EFENDİ

Pîr-i sânî Seyyid Cemâleddîn-i Uşşâkî-zâdedir. Muhammed Safvetî Efendi merhûmdan sonra Hânkâh-ı Hz. Pîr'de 4 Cemâziye'l-evvel 1192/(31 Mayıs 1779)'de şeyh olmuş idi. Yedi sene icrâ-yı meşîhattan sonra vedâ'-ı âlem-i fânî eylediler ki, 1199/(1785) senesine müsâdiftir. Kasımpaşa'dan peder-i ekreminin dergâhına nakl olunan cenâzesi civâr-ı Hz. Cemâleddîn'de vedîa-i hâk-i rahmet kılındı. Cemâleddîn-i Uşşâkî Dergâhı meşîhatı da uhdesinde munzam idi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH SEYYİD MUHAMMED CEMÂLEDDÎN EFENDİ

Hz. Nizâmeddîn'in oğludur. Pederinin yerine 17 Zi'l-ka'de 1199/(22 Eylül 1785)'da câlis-i seccâde-i reşâdet olmuş ve kırk dört sene arz-ı hizmetten sonra 1243/(1827) senesinde katâr-ı ehlu'llâha dâhil olup rehrev-i âlem-i Cemâl olmuştur. Bu zât da ceddinin karîninde âsûde-nişîn-i mağfirettir.

---

da yazıyor ki, Şeyh Safvetî ve Salâhî'den çok sonradır. Mahmûd Bedreddîn hazretlerinin dîvânçelerinin istinsahında, '*Dilde ismim ola cismim zîr-i hâkde nâbûd – Yâdigârım kala ahbâbıma nazm-ı Hâlet*' beytinin altına 1267/(1851) târîhini yazmışlardır." diyor. Acaba Safvetî Efendi'nin mezârı çok sonra yapılmış da bu târîhi o zamân mı söylemiştir. Zannediyorum Şeyh Safvetî'yi ve Şeyh Salâhî'yi ve Hz. Bedreddîn'i idrâk etmiştir. Uşşâktan olduğuna şübhe yok. Bakalım inşallâh hakkında ma'lûmât elde ederim.

ŞEYH SEYYİD ALÂEDDÎN EFENDİ

Hz. Cemâleddîn'in mahdûmudur Pederinin yerine 26 Safer 1243/(19 Eylül 1827)'te hem Hânkâh-ı Uşşâkî'de hem de Savaklar'daki Âsitâne-i Cemâlî'de post-pîrâ-yı hilâfet oldular. Dokuz sene kadar hıdmet-i reşâdette bulunduktan sonra tâuna tutularak güzer-gâh-ı fenâdan çekilip gitdiler.

Ceddinin yanında müstağrak-ı rahmet-i Rahmân'dır. Sene: 1251/(1835). (*Kaddese'llâhu sırrahû*)

ŞEYH SEYYİD MUHAMMED KERÂMEDDÎN EFENDİ

Alâeddîn Efendi bilâ-veled irtihâl eylediğinden meşîhat, pederi Cemâleddîn Efendi kerîmesi Şerîfe Kâmile hânımın mahdûmu Seyyid Kerâmeddîn Efendi'ye teveccüh etmiştir. Vâlidesi Cemaleddîn Efendi haremi olup Lokmagöz Ömer Efendi kerîmesidir. Meşîhat teveccüh ettiğinde sinnen küçük olmakla Edirne'den Muhammed Sıdkî Efendi gelip vekâlet ettiği Kadirîhâne'deki Tomâr'da görüldü.

12 Cemâziye'l-evvel 1251/(6 Eylül 1835)'den 1257/(1841)'ye kadar icrâ-yı meşîhat ettikleri anlaşılıyor. Mahdûmu şeyh Cemâl Efendi'nin müddet-i meşîhatı, kendine vekâlet edenlerin zamânı da dâhil olduğu hâlde yetmiş bir sene olduğu rivâyetine bakılırsa pederinin irtihâli 1260/(1844) olmak lâzım gelir ki kayden tahakkuk etmiştir. Seyyid Alâeddîn Efendi'nin irtihâli târîhiyle arada altı sene fark vardır ki, bu kadar müddet meşîhatı istidlâl olunur. Bu zâtın dahi kurb-ı Hz. Seyyid Cemâleddîn'de gunûde-i hâk-i gufrân olduğu ma'lûmdur.

ŞEYH SEYYİD MUHAMMED CEMÂLEDDÎN

Pederinin ya'nî Seyyid Muhammed Kerâmeddîn Efendi'nin irtihâlinde sinnen pek küçük[161] olmasından nâşî Şeyh İbrâhîm Efendi nâib olmuş ve Yatağan imâmı ve Hz. Sünbül türbe-dârı ve Şeyh Râzî Efendi merhûmun pederi, meşâyıh-ı Sünbüliyye'den Muhammed Hamdi Efendi'nin de bir müddet vekâlet ettiği müstebân olmakta bulunmuştur. (s.251)

Muhammed Sıdkî Efendi 1273/(1857)'te irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiş olup, bu zâtın Cemâl Efendi'ye vekâleti gayr-i vâki'dir. Vekâletine dâir, dâire-i evkâfta resmen bir kayıt yoktur. Hz. Pîr'in ayak ucunda medfûndur.

Cemâleddîn Efendi'nin şeyhi bu zât olup, Şeyh Vahdî Efendi'nin rivâyetine göre Muhammed Sıdkî Efendi halîfesi olup, 1291/(1874)'de vefât eden Muhammed

161. Altı veya yedi yaşında olduğu mervîdir. Şu hâlde târîh-i velâdeti 1250/(1834) olmak muhtemeldir.

Tevfîk Efendi'den hilâfet almıştır. Silsile-i tarîkatı tahkîk edemedim. İbrâhîm Efendi, Bayrampaşa şeyhi idi. Cemâleddîn Efendi'nin fiilen meşîhatı Muhammed Sıdkî Efendi'nin vefâtından i'tibâr olunursa elli sekiz senedir.

/205/ Müddet-i meşîhatları elli üç sene olduğuna dâir rivâyet varsa da şeyhinin irtihâli 1273/(1857) olursa kendi irtihâline kadar 55 sene geçiyor. Şeyhinin hayâtında müstahlef olacağına göre elli beş seneden fazlayı kabûl etmek zarûreti görünür. Cemâl Efendi merhûmun târîh-i velâdeti ve hilâfeti ma'lûm olmadığından târîhe karışan bu hakîkatları taharrîye imkân bulunamamaktadır.[162] Şeyhinin irtihâlinde Cemâl Efendi'nin sinni yirmiyi geçmiştir.

Şeyh Cemâl Efendi, nev'i şahsına münhasır, celâli cemâline gâlib, titiz bir zât idi. Mütevâzı', halûk, mücâhid olup dâimâ tâc ile gezerdi. Orta boylu, beyâz sakallı, melîhü'l-vech olup başı dâimâ matrûş idi. Hâl-i hayâtında Hz. Pîr'in ayak ucunda kendine bir kabir ihzâr eylemiş idi. Her tekkeye gitmez, pek sevdiği meşâyıhın da'vetlerine iltîfât ederdi. Meşâyıh-ı sâire-i Uşşâkıyye ile hem-hâl olmak istemezdi. Zamânında feyz ü irfânı şöhret bulan İmrahor'daki Uşşâkî şeyhi Muhammed Emîn-i Tevfîkî Efendi ile o kadar hem-hâl olmaz, tekkesine ve sâir Uşşâkî Tekkelerine gitmezdi. Fakat Uşşâkî şeyhleri âsitâneye gelirlerse hürmet ve iltîfât eylerdi.

Hânkâh, zamân-ı meşîhatında müceddeden inşâ ve tefrîş ve tezyîn olunmuş idi. Her tarafı pek temiz tutardı. Yetişmiş bir evlâdı vardı, âzim-i gülşen-sarây-ı cinân oldu. Hz. Pîr'in türbesi karşısındaki türbede ortadaki kabre defn eyledi. Başka evlâdı yok idi. Bu hâl Cemâl Efendi'yi ziyâdesiyle dâğ-dâr eylemişti. Haremi de kendinden evvel irtihâl edip onu da sol taraftaki kabristâna defn etmişti.

Cemâl Efendi kimsesiz kalmış idi. Böyle iken hânkâhın hizmetine bi'z-zât vakf-ı cân eylemiş idi. Hânkâhın sabâhleyin kapılarını açar, ashâb-ı ziyârete güşâde bulundurur. Her gece cemâatla yatsı namâzı kılınır, zikru'llâh edilirdi. Yedirmeyi içirmeyi pek severdi. Fukarâ-perver idi.

Selâmlıkta şeyh odasında kapı yanına postunu koymuş, orada oturur[163], âsâr-ı tevâzu' gösterir idi.

Bundan, ya'nî 1343/(1924) senesinden yirmi dört sene evvel bir gün Hz. Pîr efendimizin âsitân-ı bülend-eyvân-ı kutbiyyet penâhîlerine rû-mâl olmak üzere Ka-

162. Müellif tarafından, sayfa kenarına sonradan şu bilgiler yazılmıştır (H):
"Cemâl Efendi'nin târîh-i velâdeti 1253/(1837) senesine müsâdif olduğunu Şeyh Vahdî Efendi söyledi. Cemâl Efendi, Edirneli Şeyh Muhammed Efendi halîfesi Filibeli Muhammed Tevfîk Efendi'den icâzet almış."

163. Azîzim, Hz. Cemâl'in bu âdetini bozmamış, şeyh postunu kapı yanından kaldırmamıştı. Yalnız mevsim-i şitâda zarûrî olarak kapı yanından bir köşeye geçmektedirler.

sımpaşa'ya gitmiş idim. Hz. Cemâl'e mülâkî oldum. Fevka'l-âde âsâr-ı muhabbet gösterdiler. Delîl olup, ravza-i Hz. Pîr'e götürdüler. Kendi kabirlerini gösterdiler. Odaları gezdirdiler. Eızze-i kirâm hakkında bildikleri ma'lûmâtı verdiler. Fakîri memnûn u mutayyeb kıldılar. Her ne zamân, her nerede görseler, âsitâneye da'vet ederler, rû-yı iltîfât gösterirlerdi. Safvet-i kâmile-i kalbiyyeye mâlik olup, öyle inceden inceye gıll ü gıştan âzâde idi. Bundan dolayı beyne'l-meşâyıh safveti mevzû'-ı bahs olurdu. Merâsime ziyâde riâyet-kâr idi.

/206/ Edirneli Şeyh Muhammed Sıdkî Efendi hazretlerinin Keçeciler'deki Bedreddîn Dergâhı'nı inşâ ettiği gibi, Hânkâh-ı Uşşâkî'yi de ez-ser-i nev ihyâ eyledikleri Kâdirîhâne'deki tomârda te'yîden musarrahtır.

Üsküdar'da Hz. Nasûhî Âsitânesi şeyhi Seyyid Kerâmeddîn Efendi anlattılar:

"Cemâleddîn Efendi'nin vefâtından birkaç sene evvel hem Hz. Pîr-i Uşşâkî'yi ziyâret etmek ve hem zikru'llâhta bulunmak üzere Ümmî Ahmed Efendi hazretleri dergâhı şeyhi efendi ile birlikte Kasımpaşa'da hânkâha gitmiş idim. Cemâleddîn Efendi fevka'l-âde ikrâm gösterdi. Avdet zamânı oldu, müsâade taleb ettik. Beş dakîka tevakkuf edilmesini ihtâr ve âdetâ ricâ etti. Ve beş dakîkanın hitâmında gidebileceğimizi beyân eyledi. Kalktık, selâmlık kapısının önünde iki dervîş ellerinde buhurdânlıklar olduğu ve kendisi berâber bulunduğu hâlde cümle kapısına kadar teşyî' etti. Buhurdânlıkla âsitâne meşâyıhını istikbâl ve teşyî' etmek de'b-i tarîktan olduğunu bilirim. Kimse bu usûle şimdiye kadar riâyet etmezler idi. Lâkin müşârünileyhin gördüğü terbiyenin semeresidir. Bu usûlü bu zamâna kadar muhâfaza etmesi şayan-ı takdîr ve hüsn-i ahlâkına dâl bir hâldir."

Perşembe günleri cem'iyyet-i zikirde Sûre-i Mülk'ü cumhûr ile okur. Ale'l-ekser ku'ûdan zikreder. Ba'zan alâ-rivâyetin zuhûrât-ı ma'neviyye üzerine devrâna kalkar idi. Dâimâ, *'Âsitânım senin dâru'l-emândır.'* ilâhîsini cumhûr ile okurdu. Sünbülî usûlü devrân yapardı.[164] Gerek kelime-i tevhîd'de gerek ism-i Celâl'de gerekse ism-i Hû'da darb usûlünü yapmazdı. Bu usûlü Hulûsî hazretlerinden muntakilen Emîn Efendi te'sîs eylemiş idi. İkindi namâzından sonra da usülleri vardı.

Kâdirîhâne'de tanzîm olunmuş bir eser vardır ki, bi'l-cümle tekâyâdan güzerân eden meşâyıhın esâmî vü irtihâllerini müş'irdir. Bunda hânkâh-ı Uşşâkî şeyhi merhûm Cemâl Efendi'nin isimleri hizâsında şu ibâreyi okudum:

"Cemâl Efendi'ye, Ciciburun İbrâhîm Efendi vekîl olup, ba'dehû Hz. Sünbül türbedârı ve Yatağan Câmii imamı Hamdî Efendi vekâlet eyleyip bir müddet sonra Edir-

164. Mürebbîsi yazdığım vechile Bayrampaşa şeyhi, meşâyıh-ı Sünbüliyyeden Ciciburun İbrâhîm Efendi idi. Bu sebeple Cemâl Efendi Sünbülîlerle alâka-dâr idi.

ne'den meşhûr ve mazanna-i kirâmdan eş-Şeyh Muhammed Efendi hazretleri teşrîf buyurmakla kîse-i şeyhânelerinden müceddeden tekkeyi i'mâr ve inşâ ettiler. Bi'l-âhare Keçeciler'deki Uşşâkî tekkesi arsasına dahi müceddeden dergâh inşâ ve orayı ihyâ ettiler. Burada irtihâl eylediler. Meşâyıh-ı dedegân ve cemm-i gafîr huzûruyla Kasımpaşa'ya nakl ve oraya defn olundular. Sene 1273/(1856)"

Evvelce Cemâl Efendi'nin pederleri Kerâmeddîn Efendi'ye de vekâletleri mezkûr eserde muharrer olmasına nazaran evvelce İstanbul'u teşrîf ettikleri ve ikinci gelişlerinde âsitâne-i Pîr'i ve Bedreddîn Dergâhı'nı ihyâ buyurdukları nümâyândır.

Ciciburun İbrâhîm Efendi ne tarihe kadar Cemâl Efendi'ye vekâlet ettiği anlaşılamıyor. İrtihâli 1271/(1854) olunca Hamdî Efendi belki bundan sonra vekâlet etmiştir.

Hulefâsı:

Savaklar şeyhi Ali Efendi ve sıhhiye me'mûrlarından Sabrî Efendilerle Filibeli İsmâîl ve dîğer İsmâîl Efendiler halîfeleridir. Her iki İsmâîl Efendi Hırka-i Şerîf civârında Keçeciler'de Mahmûd Bedreddîn Dergâhı'nda icrâ-yı meşîhat eylemişlerdir. Şeyh Mahmûd Bedreddîn Efendi Vakfiyyesi'nde dergâh meşîhatını evlâdiyyet olmak üzere kabûl etmediğinden Âsitâne-i Aliyye-i Uşşâkıyye'de seccâde-pîrâ-yı meşîhat olan zâttan ikmâl-i sülûk ile nâil-i hilâfet olmuş zevâta hasr eylediğinden mûmâileyhîmânın Cemâl Efendi merhûmdan hilâfetle orada şeyh olmaları bu hikmete müstenittir.

Cemâl Efendi 3 Rebîu'l-evvel 1331 ve 26 Şubat 1328/(10 Mart 1912) târîhine müsâdif Salı günü irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. İrtihâllerinde sinn-i âlîleri seksene karîb idi. Son zamânına kadar gâyet dinç olup, hâl-i zindegîsini muhâfaza etmiştir. Nevâfile riâyeti ziyâde olup, mütehecciddînden olduğu ve geceleri türbe-i Hz. Pîr'de sabâhladığı hem-bezmi olan zevâtın menkûlatındandır.

Na'ş-ı mübârekleri ba'de't-techîz ve't-tekfîn ihtirâmât-ı lâika ile Kasımpaşa'da Câmi'-i Kebir'e getirilip öğle namâzını müteâkib cemâat-i kübrâ ile namâzı edâ olunmuş ve herkesin mefârık-ı ta'zîminde **/207/** tekbîr ü tehlîllerle hânkâha nakl olunup, türbe-i Hz. Pîr'de vaktiyle ihzâr eylediği kabirde mevdû'-ı rahmet-i Rahmân olmuştur.

Cemâleddîn Efendi merhûm bî-kes olduğundan cenâzesinin emr-i hizmetinde meşâyıh-ı Rufâiyye'den Muhammed Vahdî Efendi'inin hüsn-i tertîb ve gayreti meşhûd olmuştur. Fakîr o gün cenâzede bulunmuştum. Kabirleri açıldıkta su çıktığından boşaltılmış ise de yine su geldiğinden iki büyükçe taş konulup tabutuyla maan Hz. Şeyh Defn olunmuş idi. (*Rahmetu'llâhi aleyh*)

Hakk-ı âlîlerinde söylenen târîhtir:

Teferrüs eyle yâhû bu fenânın hâletin anla
Bütün mevcûd hâlikdir Hudâ'dır yalınız Bâkî

Şehin-şâhlar gedâlar baş eğer pîş-i celâlinde
Çıkarma hâtırından zî-haşim Sultân-ı Hallâkı

İçüp câm-ı Hüseynî'den hakîkî neş'e-mend oldu
Cemâl-i zî-kemâlin bâde-i aşk idi ezvâkı

Rahîk-ı kevserinden teşne-dil ol Hâlık-ı aşka
Virir mînâ-i lebrîzi cenâb-ı Haydar-ı sâkî

Cihânı mehbıt-ı enwâr iderdi vech-i ezkârı
Semâ-yı i'tilâya yükselirdi feyz-i işrâkı

Bu dergâhda nice yıllar olup ser-mesned-i irşâd
Cemâliyle münevver eyledi bir hayli müştâkı

Sadâ-yı cân-fezâsı titredirdi kalb-i uşşâkı
Melâik raks iderdi cûşa gelse vecd-i eşvâkı

Sezâ-yı vasl-ı cânân olmaya bezl-i cihâd itdi
Fedâ-yı cân edip terk eyledi lezzât-ı âfâkı

Visâl-i yâre cânlar arz iderken buldu cânânın
Olup ma'şûkuna vâsıl Cemâleddîn-i Uşşâkî

Azîzim **Safvet**-âsâ *bî-bekâdır cümleden âlem*
Cihân mahkûm-efnâdır Hudâ Bâkî Hudâ Bâkî

3 Rebîu'l-evvel 1331 ve 26 Şubat 1328/(10 Mart 1912) yevm-i Salı

Sandûkalarının önündeki levhadan:

"*Seccâde-nişîn-i âsitâne-i Hz. Pîr eş-Şeyh Seyyid Muhammed Cemâleddîn Efendi b. eş-Şeyh Seyyid Muhammed Kerâmeddîn Efendi b. el-merhûme eş-Şerîfe Kâmile Hâtûn*

bint-i eş-Şeyh Seyyid Cemâlî b. eş-Şeyh Seyyid Muhammed Nizâmeddîn b. eş-Şeyh Pîr-i sânî Seyyid Muhammed Cemâleddîn-i Edirnevî el-Uşşâkî."

Bu levhayı dahi kendisi hâl-i hayâtında yazdırmıştır.

Cemîle Sultân-zâde Âişe Sultân, Şeyh Cemâleddîn Efendi'ye müntesibe idi. Şeyhinin irtihâlinde sandûkanın üzerine kıymet-dâr bir şâl ferş eylemiştir. El'ân mevcûddur.

Hulâsa-i kelâm Cemâl Efendi. Mesleğine âşık bir nâdire-i rûz-gâr idi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH MUHAMMED İZZET EFENDİ

Cemâl Efendi'nin bilâ-veled irtihâlinden hânkâh meşîhatı münhâl olmuş idi. Meşîhata talip olarak bâb-ı meşîhata arz-ı hâl verenlerin adedi doksan altıya varmıştı. Takdîr-i ilâhî Muhammed İzzet Efendi'ye taalluk etti. 15 Teşrîn-i evvel 1329/(27 Ekim 1913)'da buraya post-nişîn oldu. Sülâle-i Hz. Pîr'den olduğu mervîdir. İlmen ve sülûken tehî-destân-ı ümmetten idi.

Dört buçuk sene kadar icrâ-yı meşîhattan sonra âzim-i dâr-ı bekâ (eyledi.) **/208/** Türbe-i Hz. Pîr'de Cemâl Efendi merhûmun kabri yanında medfûndur. Muhammed Efendi isminde bir kahve nakîbi vardı. Ona hilâfet vermiştir.

Bilâ-veled vefâtı hasebiyle hânkâh meşîhatı tekrâr inhilâl eyledi. Şeyhü'l-islâm Mûsâ Kâzım Efendi merhûmun ârzûsuyla azîzim Şeyh Mustafa Sâfî Efendi hazretlerine meşîhat tevcîh buyrulmuştur.

ŞEYH MUSTAFA HİLMÎ-İ SÂFÎ EFENDİ

1274/(1858) sene-i hicriyyesinde zînet-sâz-ı âlem-i şuhûd olmuştur. Maskat-ı re'sleri Burdur'dur. Pederleri Dervîş Ağa-zâde Ali Efendi'dir. Tahsîl-i ibtidâîleri Burdur'dadır. Ârzû-yı zâtîleriyle hıfz-ı Kur'ân'a muvaffak olmuştur. Ailesi mâni' olur diye bidâyeten hıfza müdâvim olduklarını ihsâs etmeyerek ikmâle muvaffak oldukları ve ailesi ancak hıfz cem'iyyetinde işe vâkıf bulunduğu menkûldür.

Bidâyeten Burdur'da dayısı Ahmed Ağa'nın kızı Hatice Hânım'ı tezevvüc edip, fakat müşârünileyhâ 1320/(1904) târîhinde İstanbul'da kara sevda getirerek kendini salb eylemiştir. Eyüpsultân'da medfûnedir. Bundan Cemâl Efendi isminde bir erkek ve Mürşide Hânım isminde bir kız evlâdı olmuştur. Bi'l-âhare burada bir dîğer hânımla izdivâc eylemiş ve ondan da bir oğlu olmuş ise de bu hânımla adem-i muaşeret hasebiyle müfârakat etmiş ve bu oğlu ise tarîk-ı nâ-hemvâra sâlik olmak hasebiyle dâire-i muhabbet-i pederden hâricte kalmıştır.

Elyevm dîğer Hatice Hânım nâmında bir muhaddere-i ismet ile hem-dem bulunuyorlar ki, fahru'n-nisâ ıtlâkına şâyândır ve azîzimin saâdet-i hâline hizmetkârdır.[165]

Mustafa Efendi hazretlerinin mahlası **Hilmî**'dir. Kendileri bu mahlasın hakîkaten mümessili olup, hilmleri derece-i kemâldedir. Onların mertebesinde halîm bir zâta müsâdif olmadım diyebilirim.

/209/ Burdur'dan berâ-yı tahsîl İstanbul'a gelmeleri 13 Şevvâl 1296/(30 Eylül 1879) târîhine müsâdiftir. Fâtih'te allâme-i şehîr Hâfız Şâkir Efendi merhûmun hâlaka-i tedrîsine dâhil olup, ikmâl-i tahsîl ederek 1300/(1883) sene-i hicriyyesinde ahzı icâzeye muvaffak olmuştur. 1304/(1887) senesinde Fâtih'te derse çıkarak, 1319/(1901)) senesinde icâze verip, Huzûr Hocalığı'na kadar irtikâ etmiştir. Talâkat-ı beyâniyyesi, tedkîkât-ı ilmiyyesi, ihâta-i külliyesi i'tibârıyla şem'-ı irfânına teveccüh eden talebesi ziyâde idi. Hattâ **Hâlebî** okuttuğu zamân dört yüz talebe rahle-i tedrîsinin etrâfını kuşatır idi.

Tarîkat-ı aliyyeye meyl ü muhabbeti vardı. Anadolu ve Rumeli bilâdından pek çoklarını gezmiş, ehl-i hâl ve sâhib-i kemâl zevâta mülâkî olmuş, enfâs-ı kudsiyyele-

165. Bu hânımın zevc-i sâbıkından Ahmed Cevâd isminde yirmi dört yaşında bir nev-civân evlâdı vardı. Bîçâre müteverrimen irtihâl eyledi. Hankâhta ufak türbede defîn-i hâk-i mağfirettir.

Hazret-i Pîr'im Hüsâmeddîn Sultân kurbüne
İrdi zevk-ı vuslatı buldu civân Ahmed Cevâd

Hazret-i Şeyh Mustafâ Sâfî'ye misl-i necl-i pâk
Sâhib-i sıhriyyet oldu nûr-ı cân Ahmed Cevâd

Hüsn-i ahlâkıyla mümtâz âşık-ı sâdık idi
Zümre-i ihvâna zînet-bahş olan Ahmed Cevâd

Âzim-i sû-yı saâdetdir safâ-yı tâm ile
Cân u dilden eyledi terk-i cihân Ahmed Cevâd

İltifât-ı Hazret-i cânâna mazhar şübhesiz
Nâil-i eltâf-ı bî-pâyân olan Ahmed Cevâd

Cümle yârân u ahibbâ asdıkâ vü akrabâ
Firkatinden yandılar cennet-mekân Ahmed Cevâd

Tam bin üç yüz kırkta terk-i âlem-i nâsût idüp
Gülşen-i lâhûta uçdu nev-civân Ahmed Cevâd

Vasfının **Vassâf**'ı *olmuşdur muhibb-i hâlisi*
Âşıkâne itdi seyr-i lâ-mekân Ahmed Cevâd

rinden istifâde eylemiştir. **Mesnevî**-i şerîfi, Şeyh Hüsâm Efendi merhûmun telâmîzinden Hacı Muhammed Tâhir Efendi merhûmdan taallüm ederek iktisâb-ı feyz eylemekle berâber 1300/(1883) târîhinde Nazilli'ye azîmetle nûr-ı dîde-i uşşâk Şeyh Şihâbeddîn Efendi'ye Şeyh-zâde Şeyh Muhammed Efendi delâletiyle initisâb eylemişler, onlar da Şeyh Fahreddîn Efendi'ye emânet buyurmuşlardır.

Şeyh Şihâb Efendi 1316/(1898)'de Nazilli'de irtihâl-i dâr-ı naîm eylediler.

Mustafa Efendi hazretleri tevârih-i muhtelifede İzmir, Üsküp[166], Selanik, Kosova, Edirne[167], Manastır, Konya, mükerreren Nazilli ve Bursa'ya seyâhat ederek neşr-i envâr-ı tarîkat u şerîat buyurmuşlardır.

Hayli seneler Şeyh Muhammed Emîn-i Tevfîkî hazretlerinin feyz-i nazarlarına mazhariyyetle Fahreddîn-i Himmetî tarafından 1324 senesi Ramazân'ının leyle-i Kadr'inde (15 Kasım 1906) istihlâf olundular.

/210/ On dokuz sene Kuleli İ'dâdîsi, Soğukçeşme, Fâtih, Eyüp, Kocamustafapaşa ve Baytar Mekâtib-i Rüşdiyye-i Askerîyyesi'nde Arabî, Farisî, Ulûm-ı Diniye, Akâid-i İslâmiyye tedrîsâtıyla meşgûl oldular. 1327-1325/(1909) senesinde İstanbul'da Fındık-zâde Tekkesi – Taşkasab'ın ilerisindedir. – meşîhati inhilâl eyledikte (Şeyh Ârif Efendi) azîzim onu[168] istihlâfen buraya ta'yîn olundular.

---

166. Üsküp'te Mevlevî şeyhi Niyâzî Efendi ile hem-sohbet olup, onu sohbet şeyhi ittihâz buyurmuş olduklarını azîzim söylediler.

167. Edirne'de câmiu't-turuk müderris İsmâîl Rüşdü Efendi'ye mülakî olmak üzere gitmişler ise de irtihâline mebnî nûr-ı tarîk-ı Gülşenî Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi hazretlerinin bezm-i sohbetine dâhil olmuşlardır. Şeyh Fahri Efendi-i merhûm azîzim 1304/(1887) târîhinde Edirne'ye azîmet ederken Câmi'-i Atîk müderrisi İsmâîl Rüşdü Efendi'ye bir mektûb yazarlar. Bu zât, büyük azîz Muhammed Emîn-i Tevfîkî hakkında devr-i Azîzî'de mazbata yapan meşâyıha karşı emr-i ma'nevî ile Edirne'den gelmiş, Emîn Efendi ile görüşmüş, Emîn Efendi'nin yazdığı müdâfaa-nâmeyi tedkîk ile husûl-i müdâfaayı tazammun edecek şekle kalb etmek sûretiyle hüsn-i hizmette bulunmuş olmasına mukâbil, ma'rız-ı şükrânda yazılan o mektûbu hâmilen Edirne'ye giden azîzim İsmâîl Rüşdü Efendi'yi (Celâl-i Devvânî'nin **Hakîkat-ı İnsâniyye** nâm eserini tercüme etmiştir. Kendi yazısıyla muharrer nüsha, nezd-i fakîrânemdedir. Kıymetli bir eser-i mühimdir.) irtihâl etmiş bulunca, mektûb ve onun hâmil olduğu esrârı Şeyh Şerefeddîn Efendi'ye teslîm ile onun şeref-i sohbetine bu vesîle ile mazhar olmuşlardır.
Şerefeddîn Efendi hazretleri Tarîk-ı Gülşenî bahsinde tafsîlen yazdığım vechile eâzım-ı meşâyıh-ı Halvetiyye'den olup, enfâs-ı kudsiyyeleri hırz-ı cân edilmeğe layık bir mürşid-i âlî-nisâb idi. Azîzim onun bezm-i sohbetinden çok müstefîd olup, hâtıra-ı sohbetlerinden zamân zamân bahs eylemişlerdir.

168. Şeyh Ârif Efendi nâmında bir zât şeyh idi. Bilâ-veled irtihâl eyledi ve dergâh kabristanına defn olundu. Harîk-ı kebîrde mezâr taşı nasılsa masûn kalmıştır. Kitâbesi şöyledir:
"Tarîkat-ı aliyye-i Sa'diyye meşâyıh-ı kirâmından Fındık-zâde Dergâhı post-nişîni ve muhâsebât-ı umûmiye-yi askeriye ikinci şu'be mümeyyizlerinden es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed Ârif Hilmî Efendi rûhu için el-Fâtiha. Yevm-i Pazar Zi'l-ka'de 1327- 1 Teşrinsâni 1325/(13 Kasım 1909)"

Fındık-zâde Tekkesi esâsen Nakşî zâviyesi olduğundan, Nakşî usûlüyle de icrâ-yı âyîn lâzım gelmekle Şeyh Mustafa Efendi hazretleri tercüme-i hâli Nakşıbendîler faslında zikr olunan Şeyh Arab Saîd Efendi merhûmdan Tarîk-ı Nakşıbendî'den mücâz oldular.

İstidrâd kabilinden olarak arz edeyim ki, bu dergâhın bânîsi Fındık-zâde İshâk Efendi'dir. 1217/(1802) senesinde inşâ olunmuştur.

Târîh-i dergâh:

Hazret-i İshâk Efendi ol mevâlî fahri kim
Âsitân-ı Nakşıbendî dâimâ isterdi câh

Yapdı bu dergâh-ı Hatm-i Hâcegânı şöyle kim
Sâlikân-ı râh-ı Hakk'a ola bir câ-yı penâh

Menzil-i çille-keşân olsa n'ola Yâ Hak diyu
Tîr-veş maksûdun istesen güşâde oldu râh

Gir tarîk-ı Nakşıbend'e nakş-bend ola azîz
Sırr-ı tevhîd ile mir'ât-ı dile eyle nigâh

Câme-i mahviyyeti giy bozulur nakş-ı kubâ
Sür Celâl ismini hep aşkın Cemâl ide ilâh

Ka'be-i uşşâk-ı Hak'dır söyle târîhin **Refî'**
Nakşıbendî dergeh-i İshâk Efendi kıble-gâh

Şeyh Mustafa Efendi hazretleri hem hatm-i hâcegân yapar, hem de Uşşâkî ayîn-i şerîfi icrâ ederdi. Tekke erbâb-ı aşk u muhabbete cilve-gâh olmuş idi. Burada harîk-ı kebîre kadar bulundular. Harîk-ı kebîrde tekke dahi tu'me-i lehîb olmakla azîzim açıkta kalmış idi. Harîktan iki üç gün sonra Şeyhü'l-İslâm Mûsâ Kâzım Efendi delâletiyle Kasımpaşa'da münhâl bulunan Hânkâh-ı Hz. Hüsâmeddîn-i Uşşâkî meşîhatına nakl-i meşîhat eylediler. 10 Hazîrân 1334/(1918).

Azîzimin kıymet-dâr bir çok kütüb-i nefîsesi iş bu harîkta zâyi' olmuştur. Buna âsâr-ı telehhüf gösterirlerdi. Ancak kendilerinin kitâb-ı kâinât olması erbâb-ı irfân için medâr-ı tesellî olacak husûsâttandır.

Günden güne şöhretleri artmaya ve bir çok teşne-gân-ı ma'rifet, âb-ı zülâl-ı irfânlarından sîr-âb olmaya başladı. Mürîdânın adedi günden güne tezâyüd eyledi. Hânkâh-ı şerîf, tavâf-gâh-ı ehl-i aşk u muhabbet oldu.

Perşembe günleri zikr-i şerîfden evvel **Mesnevî**-i şerîf takrîr ederlerdi. Bir zamânlar buna muntazaman devâm buyurageldikleri hâlde bir aralık nâtıkalarına rekâket ve bir kısım a'zâ-yı vücûduna rehâvet gelmesi mülabesesiyle **Mesnevî**-i şerîf tedrîsine devâm edememişlerdir. Etıbbânın şiddetle tavsiyesi lisânlarını ve vücûdlarını yormamaları merkezinde idi.

/211/ Kerâmet-i ilmiyye vü kevniyyeleri zâhirdir. Mürşid-i kâmil ü mükemmildir. Esrâr-ı sülûku bi-hakkın ârif, gavâmız-ı ilm-i tevhîde âgâh bir velliyyu'llâhtır. Kuvve-i hâfızaları akl-ı beşerin ihâta edemeyeceği derecede metîn olup, şeyhûhet hâlinde fikren zindegî-i tam üzeredirler. Bi'l-farz her ne husûs için mübâhase cereyân ediyorsa **Mesnevî**-i şerîften ona dâir olan ebyâtı derhâl müselselen okuyuverirler. Hz. Salâhaddîn-i Uşşâkî, Hz. Mısrî-i Niyâzî, Hz. Sezâî-i Gülşenî dîvânları hâfızasındadır. Her bir mübâhesede ona taalluk edecek beyitleri suhûletle tahattur buyururlar; binlerce mürîdânının isimlerini ve her birinin seyr ü sülûklarındaki mertebesini bilir, gâyet ârîfâne ta'bîr ve tesellî ederler.

Mazbût olabilen ahvâl-i ârîfânelerini inşâa'llâh imkân müsâid olursa **Ahvâl-i Sâfiye** diye yazmak niyetindeyim. Burada iki vak'adan bahs edeceğim:

Bir gün **Mesnevî**-i şerîf takrîr buyururlarken sâmiîn meyânında idim. Ebyât-ı **Mesneviyye**'yi hîn-i kıratta dişlerinin noksânlığı hasebiyle iyice telaffuz edememeleri nazar-ı dikkat-i âcizânemi celb eyledi. Dişleri olsaydı şîve-i mahsûsu ile okusalardı daha hoş bir te'sîr husûle getirecek diye düşündüm. Ders bitti. Ba'de'z-zikr şeyh odasına avdet buyurdular. Yüzüme bakarak:

"*Evlâdım! Biz lafızdan ma'nâya intikâl ettik. Onu şive-i mahsûsu ile elfâzı üzerinde dinlemek isteyenler Tönbekçi Acemlere gitsinler. Biz bu kadar okutabiliriz. Hoş görmeli sinnim ilerledi. Esâsen okuduk, okuttuk, unuttuk.*" dediler.

Kalbimden geçen hâli yüzüme çarptılar. Meyvenin hâlâ kışrında dolaştığımdan dolayı ta'zîr buyurdular. Kerâmet-i irfâniyyelerini setr için mahviyyet gösterdiler.

Yine bir gün cem'iyyet-i zikr esnâsında zâkirbaşı Şeyh Cemâl Efendi, Hz. Mısrî-i Niyâzî'nin,

Halk içre bir âyîneyim herkes bakar bir ân görür
Her ne görür kendi yüzün ger yahşı ger yaman görür

Ol dil-ber-i mehdî adı sükker dürür halka tadı
***Mısrî** çeker bu mihneti ol râhat-ı Rahmân görür*

gazelini durak hâlinde okumuş idi. Okurken bunun ma'nâsıyla kalben çok meşgûl oldum. Devrâna kalkıldı. Azîzim ortada devrânı idâreye başladı. Yakası terden kirlen-

miş bir entariyi hâmil idi. Kalbimden geçti, "*Bugün Perşembe'dir. Azîzim devrânda halk arasına çıkacak diye ailesi buna niçin temiz bir entâri giydirmediler.*" diye âsâr-ı teessür gösterdim.

Ba'de'z-zikr şeyh odasında oturduk. Dâmâdları Hazmî Efendi'ye hitâben, "*Yukarıda kitapların arasında Hz. Sezâî efendimizin Dîvân-ı şerîfleri vardır. Getiriniz.*" diye emîr buyurdular. Dîvân geldi. Bendenize verilmesini emr etti. "*Oğlum! Onun nihâyetinde Hz. Mısrî efendimizin: 'Halk içinde bir âyineyim' nutku şerhi vardır. Onu oku.*" buyurdular.

Cehren okumaya başladım. Sırran okunmasını emr ettiler. Okudum. Fakat okurken iki türlü keşfin /212/ karşısında kaldığımı idrâk ettim. Biri Cemâl Efendi, durağı okurken ma'nâsında iliştiğim noktalardı ki, azîzim onu keşf etmiş. Fakîri o müşkilden kurtarmak için Hz. Sezâî lisânıyla şerh ettiriyordu. Dîğeri devrânda yakasının kirine taallukum hasebiyle nutk-ı Hz. Mısrî'ye göre, azîzim lisân-ı hâli ile ihtâr buyurmuş oldu ki:

"*Evlâdım! Ben bir mir'ât-ı mücellâ-yı hakîkat olmuşum. Bir insân aynaya baktığı zamân üzerindeki elbise ne hâlde ise kendini öyle görür. Senin o entârinin yakasının kirine taallukun, kendi kirli düşüncelerinden başka bir şey değildi. Benim böyle kirli libâsıma taallukun kendi noksânındır. Dâire-i edebe gel. Eşyânın sûretinden hakîkatına gel. Sûret-perest olma. Lafızdan kurtul, ma'nâyı bul.*"

Bu bir irşâd ve bir kerâmet idi. Huzûrlarında gaşy oldum.

Yine bir gün huzûrlarına girdim. Mübârek yed-i mürşidânelerini öptüm. Emr ettiler, bir kenâra oturdum. "*Bizim Behcet Dede bu gün bir garîb hâlde bulundu. Geldi, tâm elimi öpeceği zamân geri çekildi. Tekrâr geldi, öptü. Bu vaz'iyyetinin sebebini sordum. "Efendim! Elinizi abdestsiz öpmediğim gibi, Besmelesiz dahi öpmezdim. Nasılsa bu gün gaflet ettim. O gafleti izâle için çekildim, Besmele-i şerîfeyi tezkâr ederek öpmek üzere ikinci def'a bir harekette bulundum." dedi. Vâkıa şahsımda hiçbir kıymet, ehemmiyet yoktur. Lâkin şeyhine insân böyle nazar etmeli; böyle râbıta-bend olmalı.*

Bir Kur'ân-ı sâmıt vardır. Bildiğimiz mesâhif-i şerîfedir. Bir de Kur'ân-ı nâtık vardır, mürşidlerdir. Onlar hakâyık ve serâir-i Kur'âniyye'yi mürîdlere tefhîm ederler. Mesâhif-i şerîfe kırk yıl rafta dursa sâkittir. Onun mevzûunu bildirenler mürşidlerdir. Demek ki mürşidler hâmil-i esrâr-ı Kur'ân'dır. O sebeble onlara Kurân-ı nâtık demişler. Mushaf-ı şerîf hakkında, esteîzü bi'llâh (لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ)[169] *buyrulmasına bakılırsa, Kur'ân-ı nâtıka dahi abdestsiz, Besmelesiz messetmek câiz olamaz. Bizim Behcet Dede'de bu esrâr tecellî etmiş, takdîr ettim.*" buyurdukları zamân hîcâbımdan yerin dibine geçecek oldum, ter içinde kaldım.

169. "Ona ancak tertemiz olanlar dokunabilir." 56. Vâkıa sûresi, 79. (H)

Zîrâ sonradan tahattur ettim ki, tecdîd-i vuzû' edecek, sonra huzûr-ı Hazret'e varacaktım. Ammâ azîzimi görünce meserretimden tecdîd-i vuzûu unuttum. Abdestsiz idim. Hz. Şeyh Behcet Dede'yi siper ederek bu ayb ve kusûrumu yüzüme çarpmış, dâire-i intibâha da'vet etmiş oldular. Bir daha böyle bir gaflete dûçâr olmamak üzere hânkâha dâhil olmazdan evvel tecdîd-i vuzûa devâma başladım. Bu yoldaki menâkıb çok ve uzundur.

'*Söz uzanır ger kalanın der isem*' diyen nâzım-ı **Mevlidi'n-Nebî** Süleymân Efendi'nin meşrebine ittibâ' ile ihtiyâr-ı sükût ile esâsen mevzûumuza geçelim.

/213/*Ol güzel cânânın aşkı cevher-i cândır bize*
Âşık-ı şeydâsı olmak mâye-i şândır bize

Kalbimiz envâr-ı aşka ma'kes olmuşdur bizim
Dâimâ pür-zevk u şevkız Hak nümâyândır bize

Pîrimiz ser-tâcımız burhânımız cânânımız
Reh-nümâ-yı Hak Hüsâmeddîn Sultândır bize

Neş'e-i aşk ile düşdük hâk-pâ-yı mürşide
Şeyhimiz ihsân-ı Hak'dır nûr-ı Yezdân'dır bize

Feyz-i Sâfî-i ilâhî mazharıyız çok şükür
Bir nigâh-ı iltifâtı ayn-ı ihsândır bize

Aşk ile devrân ider ez cân u dil zikr eyleriz
Cezbe-dârız aşkımız mir'ât-ı cânândır bize

Cümleten Uşşâki'yiz hep olmuşuz Vassâf-ı aşk
Âşıkız ma'şûka-i vicdânımız cândır bize

Azîzim müderrisîn-i fâzıladan olmakla berâber tarîk-ı sûfîye meyl ü muhabbeti ve eâzım-ı sûfiyyûnun meslek ve meşreblerini tahsîn ve onların nutuklarındaki hakâyıkı ta'yîn etmek sûretiyle ittihâz buyurdukları mesleği i'tibârıyla sâir müderrislerin nazar-ı hayretini celb etmekten hâlî kalmamıştır.

Ulûm-ı zâhirenin ta'yîn ettiği hatt-ı hareketin hâricinde bir mesleğe sâlik olduğu nazariyyesi müderris arkadaşlarını dûçâr-ı buht etmiştir. Bir kimse yalnız müderris olmak, ulûm-ı mürettebeyi tedrîs etmekle vâkıf-ı her-şey olamayacağından gâfil olan, ilm-i tasavvufu şerîat hâricinde bir yol bilen zevât, azîzimin böyle meslek-i sûfîde bulunmasını bir türlü havsalalarına sığdıramazlar.

Mürşidi, Muhammed Fahreddîn-i Himmetî, ilmen azîzimin derecesinden çok dûn iken azîzimin ona teslîm olmasını, onun huzûrunda mertebe-i hîçîde bulunmasını, dergâh günleri Fahrî azîzin kapısında ayakta müheyyâ-yı emr ü hizmet durmasını bir türlü zihinlerine aldıramayanlar, muhakkak bildim ki hakîkatın ne olduğunu bilmeyen erbâb-ı hîcâb u gaflettir. Asıl hüner o ilm, o fazîlettir. O dehâya sâhib olduğu hâlde bunların hepsini hicâb farz ederek, ber-taraf etmek mürşide bi-hakkın teslîm olmak, onun her hâlinden bir şemme-i hakîkat, her sözünden bir bû-yı ma'rifet bulmaktır.

(. وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ)[170] Bezm-i vahdette ne ilm ü ne alîm isterler. Zâhir-i ilmin fevkında neler var neler var. Hüner sûretten hakîkata yol bulmak. Kendinde muhayyel olan varlığı gidermektir.

Azîzim Manastır'da bulunduğu zamân Fazlı Paşa nâmında bir vâli, uluvv-ı kadr ü kıymetini takdîr eder. Çeşme-i füyûzât-ı ârîfânesinden müstefîd olur ve halkın da bu mâide-i ilâhiyyeden nevâle-çîn olmasını ârzû edermiş. Câmi'-i şerîfte ârzû ve ilhâh üzerine va'za çıkmışlar, halk külliyetle rağbet göstermiş. Bir zâhir-perest müderris de va'z eder, ona halka-i va'zına kimse rağbet etmemesinden haset, rekâbet hisleri uyanmış. Azîzimin aleyhinde atıp, tutmaya başlamış. Memlekette âdetâ ihtilâl çıkacak bir hâl zuhûra gelmiş idi. Bu hâller hep erbâb-ı hîcâbın kârıdır. Onlar hakîkat-bîn /214/ olamazlar. Müderris nihâyet dûçâr-ı ye's ü hüsrân olmuştur.

Bir zamânlar erbâb-ı hased azîzime, "*Gulât-ı sûfiyyedendir.*" demeye bile kalkışmışlardır. Lisân-ı dürer-bârı, mağz-ı Kur'ân; vücûd-ı şerîfi nûr-ı irfân olduğunu idrâk edememişlerdir. Bu vak'alar hep erbâb-ı kemâlin başına gelmiş şeylerdir.

Erbâb-ı kemâli çekemez nâkıs olanlar
Rencîde olur dîde-i huffâş ziyâdan

Ekâbir-i meşâyıh-ı Nakşibendiyye'den Ahmed Hüsâmeddîn Efendi hazretlerinin azîzim hakkında çok büyük takdîrâtları vardır. "*Meşâyıh içinde Mustafa Sâfî Efendi hazretleri mümtâz ve serfirâz olmuştur.*" buyururlar imiş. Hâlen müşâbehet-i vechiyye dolayısıyla büyük azîzin sânîsidir. Son zamânlarında yaşlarının yetmişe karîb olması bir çok gavâil-i hayâtiyyenin taht-ı te'sîrinde kalmış bulunması hasebiyle vücûdça za'f-ı pîrîye mübtelâ olduklarından bir yere çıkamıyorlardı.

Bir vakitler çıkarlar ve ba'zı dergâhlara, hânkâhlara giderler, cem'iyyetlerde bulunurlar idi. İnzivâ-yı hayâtları zuhûra gelince meşâyıh-ı zamân ve merâsim-perverândan hiç biri hânkâh-ı Hz. Pîr'e gelmez olmuşlardır.

170. "... Her ilim sâhabinin üstünde, ondan daha iyi bilen biri vardır." 12. Yûsuf sûresi, 76

Bir gün fakîr bu bâbta bahs açtığımda, "*Evlâdım! Meşâyıh-ı kirâm hazerâtı bize grev yapılar. Fi'l-hakîka semtimize uğramaz oldular. Ne yapalım ma'zûrum, alîlim, ihtiyârım. Gidecek hâlim yok. İçlerinde muhabbet-i kâmile sâhibi olanların iltîfâtına mazhar oluyoruz. Gelmeyenlerin muhabbetini de kalbimizde taşıyoruz. Sûretten ziyâde sîret, merâsimden ziyâde ihlâs makbûlümüzdür. Gelen de gelmeyen de sağ olsun. Cümlesine hürmet, muhabbet.*" buyurdular.

Bilinmez kıymeti rûşen-dilânın vakt-i feyzinde
Güneş tâ batmadıkça zulmet-i leyl âşikâr olmaz

(Hicrî) 1344/(1925) senesinde mahdûmu Cemâl Efendi zihnen hastalanmış Dâru'ş-Şîfâ'da taht-ı tedâvîye alınmış idi. Azîzimi bir kat daha vücûdça bîzâr eden esbâbtan en mühimmidir. Mahdûmunun lehü'l-hamd sekiz ay kadar tedâvîden sonra iâde-i âfiyet etmesi kendilerine medâr-ı tesellî olmuştur.

Tahrîr-i âsâra meyl etmemişlerdir. Dâimâ tetebbu'-ı âsâr ile ale'l-ekser **Âşık Yûnus Dîvânı** ile dem-güzâr idiler. Mütâlaasız vakitleri yoktur denilebilirdi. Vuzû'-ı dâim üzere olup, mücâhedeleri azîmdir. Taassubları olmayıp herkesin hâline göre tenezzülleri vardır. Sohbetleri pek latîfti.

Gül yüzlü, güzel sözlü, pâk özlü idi. Beyâz sakalı, arâkiyye üzerine sardıkları yeşil sarıkları sîmâ-yı dil-firîbine bir kat daha revnak-fezâ idi. Hiddetleri gayr-i vâki' olup, meşrepleri celâlden ziyâde cemâle nâzırdı.

Bâb-ı irfân u füyûzunda bu âciz ***Vassâf***
Hâki zer eyleyecek nazra-i Hak-bîn ister
Şeyhimin kadrini takdîr idemem aczim var
Anı hakkıyla gören dîde-i Hak-bîn ister

İrtihâllerine pek karîb zamânda yazıp göndermişlerdi:

Elif-veş zât-ı Hakk'a vâkıfın hâli sükûnetdir
Sıfat ehli teberrük-kerdedir andan benâm diler

* * *

/215/*Şeyhimiz mürşidimiz Mustafa Hilmî Sâfî*
Yazılır sîne-i Uşşâk'a anın evsâfı
Düşürür acze hakîkatda niçe ***Vassâf'ı***
Feyz ü ikrâm-ı Hudâ pîrimizin eltâfı
Bülbül-i gül-şen-i Sultân Hüsâmeddîn'e

* * *

Fakîre yazdıkları bir mektûbtur:

"Hüve'l-Muîn

es-Selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtuh.

Ah-ı fi'llâhım!

Lehü'l-hamd âfiyetteyiz. Mahdûm Molla Cemâl ve kerîmeniz lehü'l-hamd kesb-i âfiyet etmek üzeredir. Devr-i nekâhettedirler. Hak erenler cümlenizi mahfaza-i hıfzında mahfûz ve sırr-ı âfiyette dâim buyursun, âmin bi-câh-i Seyyidi'l-mürselîn.

Cem'iyyet-i müteyemminede bir şukka ile iş'âr buyurduğunuz hakîkat yüz gösterdi. Deryâlarda bile cezr ü med eksik değil. Hüve'l-Kâbıd ve'l-Bâsıt bir zarf derûnunda, (. . من ذا الّذى يُقْرِضُ اللّهَ قَرْضًا حَسَنًا)[171] *âyet-i celîlesinin muktezâsını irsâl u inâyet buyurasınız. Zîrâ Kur'ân-ı sâmıt, Kur'ân-ı nâtıkı tefsîr ü beyân için nâzil olmuştur.*

(الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ)[172] *Müşâhedâtınız hâzır ise bir zarf derûnunda irsâl buyurunuz.*

Ve's-selâmü alâ meni't-tebea'l-hüdâ. 20 Kânûn sânî 1336/(1920).

el-Fakîru'l-Hakîr Mustafa Sâfî"

Azîzimin yazısıdır. Hastalıkları zamânında bir gün yazıp mahdûmum Suâd'la fakîre göndermişlerdi. O sırada hâlen biraz taşkınlığım vardı. İrşâd-nâme yerine geçti.

Nutuk, Olanlar şeyhi İbrâhîm Efendi halîfesi Kütahya'da medfûn Şeyh Sun'u'llâh-ı Gaybî hazretlerinindir.

Ne meczûb-ı ilâhî ol şerâyi'da kusûr eyle
Ne mahbûb-ı ilâhî ol hakâyıkda küsûr eyle

Ne mest ol aşk ile dâim ne ayık ol bu gafletle
Miyân-ı zühd ile irfânı cem' eyle ubûr eyle

Ne hâli ko ne kâli ko ola gör mecmau'l-bahreyn
Tenin şer'a muvâfık kıl dilin sırra kubûr eyle

Celâl ile cemâlin imtizâcındadır âlem
Bu dehr içre ne mahzûn ol dem-â-dem ne sürûr eyle

171. "Allah'a güzel bir ödünç verip de...." 2. Bakara sûresi, 245. (H)
172. "Allah Kur'ân'ı öğretti." 55. Rahmân sûresi, 1, 2. (H)

Bu kesret zehrine mahlût olupdur sekr ü hiddet
Aceb ma'cûn-ı ekberdir yiyüp **Gaybî** *huzûr eyle*

Silsile-i Tarîkatı:

Şeyh Mustafa Hilmî-i Sâfî Efendi – Şeyh Muhammed Fahreddîn-i Himmetî Efendi – Şeyh Muhammed Emîn-i Tevfîkî Efendi – Şeyh Hüseyin Hakkî Efendi – Şeyh Ömer-i Hulûsî Efendi - Şeyh Muhammed Tevfîk Efendi – Şeyh Ali el-Gâlib el-Vasfî Efendi – Şeyh Muhammed Zühdî Efendi – Şeyh Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî – Şeyh Seyyid Muhammed Cemâleddîn-i Uşşâkî – Şeyh Muhammed Hamdî-i Bağdâdî – Şeyh Sıdkî Osmân Efendi – Şeyh Abdülkerîm Efendi – Şeyh Halîl Efendi – Şeyh Muhammed-i Keşânî – Şeyh Âlim Sinân Efendi – Şeyh Ömer-i Karîbî – Şeyh Seyyid Memicân Efendi – Hz. Pîr Hasan Hüsâmeddîn-i Uşşâkî (*Kuddise sırrûhu'l-Bâkî*).

Hz. Pîr'den azîzime kadar olan ehl-i silsileyi bir târîhte nazmen yazmıştım. Hâtıra-i dervîşâne olsun diye yazıyorum:

Hüsâmeddîn-i Uşşâkî *Hudâ'dan lutf u ihsândır*
Semâ-yı aşk u irfâna muallâ bedr-i tâbândır

Tulû' itmiş kemâl-i aşkla burc-ı Buhârâ'dan
Kulûb-ı ehl-i hâl müstağrak-ı envâr-ı rahşândır

Mübeccel muhterem cidden mükerrem Pîr-i âlîdir
Tabîb-i derd-i aşkdır şârih-i esrâr-ı irfândır

Vücûd-ı mekremet-efzûdu bu şehre saâdetdir
Münevver ravza . dâim metâf-ı ehl-i vicdândır

Odur gencîne-i esrâr u hikmet server-i uşşâk
Feyiz-bahşâ-yı cândır kutb-ı Ekrem pîr-i devrândır

Odur ser-defter-i ehl-i hakîkat ârif-i bi'llâh
Odur gül-zâr-ı aşkın bülbülü rûh-ı mürîdândır

Bütün âfâkı tutdu şöhret ü şân u kerâmâtı
Hakâyıkda dakâyıkda misâl-i bahr-ı ummândır

Tarîkından nice ehl-i velâyet çıkdı meydâna
Husûsan peyrev-i pîr-i tarîkat **Şeyh Memicân**'dır

Teselsül eyliyor ber-vech-i âtî nesl-i Uşşâkî
Cenâb-ı **Şeyh Ömer Âlim Sinân** *nûr-ı edîbândır*

Cenâb-ı **Şeyh Muhammed'le Halîl Abdülkerîm Sıdkî**
Muhammed Hamdi-i Bağdâdi *ayn-ı âb-ı hayvândır*

Cenâb-ı Şeyh **Cemâleddîn-i Uşşâkî** *ziyâu'l-Hak*
Tarîk-ı ehl-i zikre bir çerâğ-ı pertev-efşândır

Bu zât-ı muhterem ilmen ve irfânen mükemmeldir
Güzel bir sâhib-i Dîvân marîz-ı aşka dermândır

Serâir bahrının dürrü **Salâhaddîn-i Uşşâkî**
Ana sırran ve hem sıhran karîn bir kâmil insândır

Nesîm-i feyz-i Şeyh-i Ekber esdikçe olup hayrân
Hakâyık âleminde andelîb-i bâğ u bustândır

Uyûn-ı ehl-i aşkın nûr-ı mevfûru's-sürûrudur
Şehâdet eyliyor âsârı kim bir ma'rifet kândır

Salâhu'd-dîn ü ve'd-dünyâ olan ol zât-ı âlî-câ
Garîk-ı bahr-ı rahmet nâil-i eltâf-ı Yezdân'dır

Cenâb-ı **Şeyh Muhammed Zühdî-i** *ârifle mahdûmu*
Ali el-Gâlibü'l-Vasfî *iki merd-i kerîmândır*

Hafîd-i Zühdî-i **Ârif Cenâb-ı Şeyh Tevfîk'***dır*
Visâl-i yâr ile dil-şâd olan bir şeyh-i zî-şândır

/216/*Tarîk-ı aşkda şöhret-fezâ* **bir rehber-i** *Hak-bîn*
Cenâb-ı **Şeyh Hulûsî** *âşık-ı şeydâ-yı cânâdır*

Hüseyn Hakkı Efendi *olmasıyla peyrev-i irşâd*
Dinildi şân-ı âlîsinde şem'-ı bezm-i yârândır

Şuâ'-ı şems-i Hakkî'den münevver zât-ı dil-âgâh
Cenâb-ı **Şeyh Emîn-i** *pür-himem temdîha şâyândır*

Müeyyed sırrıdır kutb-ı zamânın ârif-i bi'llâh
Anın kalbinde envâr-ı Hudâ dâim fürûzândır

Mübârek vech-i pâkinden göründü âlem-i esrâr
Bütün erbâb-ı aşk dergâhına her ân şitâbândır

Ne zevk-bahşâ ne rûh-efzâ ne âlî mürşid-i Hak-bîn
Emîn-i sırr-ı Haydar'dır harîm-i hâl-i pîrândır

Halîmdir pek selîmdir tab'-ı pâki hayra mâildir
Edîb-i nükte-pîrâ sâlik-i râh-ı azîzândır

Bu zâtın peyrev-i irfânı **Şeyh Fahrî Efendi***'dir*
Tarîk-ı aşk-ı Hak'da reh-nümâ-yı semt-i irfândır

Uyûn-ârâ-yı cândır nûr-ı rû-yı tâb-efzâsı
Enîs-i rûh-ı **Vassâf** *âşık-ı mahbûb-ı Sübhândır*

Cenâb-ı **Mustafâ Sâfî Efendi** *nûr-ı Fahri'dir*
Semîhu'l-kalbdir erbâb-ı aşka Hak'dan ihsândır

Cenâb-ı pîr-i Ekrem himmetiyle post-nişîn oldu
Mübârek hânkâhın hâdimi bir sâhib-i ândır

Ki oldur çâre-sâzım hem tabîb-i kalb-i pür-derdim
Ki oldur bülbül-i gül-zâr-ı irfân nûr-ı dîvândır

Ki oldur âfitâb-ı meşrık-ı irşâdım ey cânım
Gönülden arz-ı ta'zîmât u tekrîmâta çesbândır

Hudâ sıhhatda dâim itsin ol nûr-ı mürîdânı
Kulûb-ı ehl-i aşka doğrusu sermâye-i şândır

Meded-hâh oldu kemter bendesi **Vassâf***-ı bî-evsâf*
Cenâb-ı Pîr-i dest-gîr bunca ehlu'llâha Sultândır

Tarîkat-ı aliyye-i Uşşâkıyye Hz. Pîr-i dest-gîrimizden i'tibâren intişâra başlayıp bir zamânlar yalnız İstanbul'da ondokuz Uşşâkî Dergâhı uyanmış idi. Hattâ Yenikapı Mevlevîhânesi hakkındaki bir eserde okuduğuma göre Macaristan'ın taht-ı idâre-i

Osmâniyye'de bulunduğu zamân Kanije muzâfâtından Peç nâm şehirde bile bir Uşşâkî Dergâhı te'sîs olunup, meşîhatına meşâyıh-ı aliyye-i Uşşâkıyye'den Peçevî Mustafa Efendi nâm zât ta'yîn olunmuş idi.

ŞEYH PEÇEVÎ MUSTAFA EFENDİ

Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Ârifî yahut Peçevî Ahmed Dede'nin pederidir. Ahmed Efendi bir nev-nihâl-i hadîka-i Halvetiyye-i Uşşâkıyye iken feyz-i Hz. Mevlânâ onda gâlib olup, terbiye-i bağbân-ı Mevlevî ile hakîkaten bir şecere-i aliye-i müsmire olmuştur. Mevlevîler bahsinde zikri vardır.

Müşârünileyhin târîh-i rıhleti 1137/(1725) olmakla tabîî pederinin irtihâl târîhi daha eskidir. Macaristan idâremizden çıktıktan sonra tabîî tekke dahi mahv olmuş olacağından bize ancak bir hâtıra-i fâhire-i târîhiyyesi kalmıştır.

Bu zât-ı muhteremin, kütüphâne-i âcizânemde **Şerh-i İlâhî-i Atvâr-ı Seb'a** nâmıyla bir risâlesi vardır. Baş tarafında silsile-i tarîkatı şöyle muharrerdir:

Kutbu'l-ârifîn müctehid-i tarîkat Hz. Ümmî Sinan Efendi - Cenâb-ı Şeyh Mücâhid Hüsâmeddîn-i Uşşâkî – Şeyh Muahmmed-i Belgradî – Şeyh Mustafa Uşşâkî – Şeyh Emrullâh-ı Bursevî – Şeyh Mustafa Efendi-i Peçevî.

Üsküdar'da Selîmağa Kütüphânesi'nde Hüdâyî hazretleri kütüp-hânesi kısmında Târîh Faslı'nda 122 numaralı tomârda Hüsâmeddîn-i Uşşâkî'den sonra Şeyh Tâceddîn-i Karamânî, ondan sonra Şeyh Mustafa Efendi, ondan sonra Emrullâh-ı Bosnevî, ondan sonra Abdurrahmân-ı Aksarayî-i Budînî, sonra Mustafa Peçevî mezkûrdur. Doğrusu bu olmak gerektir. Emrullâh, Bursevî değil, Bosnevî olmak lâzım geliyor.

Mustafa Peçevî-i Uşşâkî'nin târîh-i rihleti Zi'l-ka'de 1110/(Mayıs 1699) senesidir. Âsitâne-i Uşşâkıyye'de seccâde-nişîn olan zevât kirâmdan Boşnak Mustafa Efendi ile (s. 200) pîrdaştır. Hüsâmeddîn Efendi b. Mustafa'nın şeyhidir. Zannedersem Emrullâh-ı Bosnevî, Şeyh Mustafa olup başkası değildir.

Son zamanlarda Afrikâ-yı Cenûbî'de Tarîk-ı Uşşâkî intişâr etmiştir. Lutf-ı ilâhî ve feyz-i risâlet-penâhî ve himem-i evliyâu'llâh neler yapmaz. Cava'da Ali Dede nâmında bir Uşşâkî müntesibi tarafından neşr-i feyz-i tarîkat edilmiş ve Mekke-i Mükerreme'ye gelen Cava hacıları meyânında tarîk-ı feyz-refîk-ı Uşşâkî müntesibleri görüldüğünü naklen azîzim beyân buyurmuştur.

Azîzimin irtihâli:

1344 senesi Şevvâl'inin yirmi ikinci Çarşamba (5 Mayıs 1926) günü dâmâdı Hazmî Efendi'ye müsâfereten gitmeye azm edip, âdetleri **/217/** vechile iğtisâl ederken

öğleden iki sâat evvel hücûm-ı dem-i dimâğî hastalığına tutularak üç gün muzdarib olup, şehr-i mezkûrun yirmi beşinci Cumartesi gecesi nısfu'l-leylden bir sâat sonra azm-i âlem-i lâhût eylemişlerdir.

Techîz ü tekvîni Cumartesi günü icrâ olunmuş ve emr-i gaslini halîfe-i evveli Şeyh İzzet ve dâmâdı Şeyh Hazmî ve pîrdaşı Şeyh Mustafa Efendilerle muharrir-i fakîr ve halîfe Şeyh Osmân Efendi taraflarından kemâl-i ihtirâm ile îfâ kılınarak Pazar gecesi hânkâh-ı Hz. Pîr'de bulundurulup, ertesi gün Kasımpaşa Câmi'-i Kebîri'nde öğle namâzını müteâkib salât-ı cenâze meşâyıh-ı Rufâiyye'den Şeyh Hâfız Fâik Efendi tarafından îfâ ve tezkiyesi icrâ olunarak cemm-i gafîr ile civâr-ı Hz. Pîr'de Baruthâne Mezârlığı'nda ihzâr olunan lahd-i mahsûsunda vedîa-i hâk-i gufrân kılınmıştır.

Âsitâneye defn olunamaması ahîren hükûmetçe umûm hakkında ittihâz olunan usûlden mütevelliddir. Garîbtir ki cenâzesinin tehlîl ile götürülmesine dahi mümâneat edilmiştir. Taraf-ı fakîrânemden güzel bir mezâr yaptırılmasına muvaffakıyet hâsıl olmuştur. Üsküdar Mevlevî şeyhi Remzi Dede Efendi hazretlerinin söyledikleri târîh, seng-i mezârına hakkedilmiştir:

Pîr Hüsâmeddîn-i Uşşâkî-i mahbûbu'l-kulûb
Ka'be-i kûyun gönüller dâimâ eyler tavâf

Âsitânu hizmetinde sâbıkan Şeyh-i celîl
Mustafâ Sâfî Efendi-i kemâlât-ittisâf

Mevlidi Burdur ulûm u fazlda bir dür idi
Mesnevî-hân ârif-i sırr-ı rumûz-ı kêf u kâf

Bir zamân tedrîs ile tullâbı kıldı müstefîd
Müstefîz itdi nice süllâkı bî-lâf u güzâf

Ba'de-ez-in târîhini **Remzî** *oku ihlâs ile*
Nezd-i Hakk'a Mustafa Sâfî Efendi gitdi sâf
(نزد حقه مصطفى صافي أفندي كيتدي صاف) = 1344/(1926)

Bursa'da Mısrî Âsitânesi şeyhi Şemseddîn Efendi'nin söylediği târîhtir:

Hânkâh-ı Pîr Hüsâmeddîn'de olmuş post-nişîn
Mustafâ Sâfî Efendi itdi Firdevse hırâm

Âlim ü fâzıl mükemmil şeyh-i vâlâ-şân idi
Sâliki irşâd iderdi Hakk'a dâim subh u şâm

Ârif-i esrâr-ı eşyâ vâkıf-ı sırr-ı meâd
Nâşir-i feyz-i hakîkat vâris-i fahri'l-enâm

Misli nâdir idi gelmez ona benzer bir daha
Câmi'-i cümle kemâlât olmuş idi ol hümâm

Zâhir ü bâtın tefeyyüz eyler idi sâlikân
Himmet-i kudsiyyesiyle oldu nâkıslar tamâm

Gasl idüp tâhir mutahhir muntazırken vuslata
'İrciî' fermânı geldi oldu derhâl emre râm

Didi üçler ***Şemsî-i Mısrî*** *ana târîh-i tâm*
Mustafâ Sâfî Efendi kıldı lâhûtda makâm
(مصطفى صافي أفندي قيلدى لاهوتده مقام) = 1344/1926

Bursa'da Sa'dî Dergâhı şeyhi efâzıldan İsmâîl Hakkı Efendi'nin söylediği târîhtir:

Hümâ-yı rûh-ı pâk Mustafâ Sâfî-i Burdurî
Tecellî-i Cemâl oldukda uçdu ber-murâd oldu

Mesâib-dîde-gânı fırkatinden ağladı pek çok
O vuslatla telezzüz itdi güldü kâm-yâb oldu

Gelüp bir zât didi târîhini ***'ve hüve mağfûr'****
Okusun Fâtiha İhlâs ile bil rûhu şâd oldu
(وهو مغفور)

Bilecik maârif müfettişi Hâfız Nûri Efendi'nin söylediği târîh:

Nûri *ihlâs ile oku târihini âh idüp*
Hû diyüp göçdü cihândan Şeyh Sâfî eyvâh
(هو ديوب كوجدى جهاندن شيخ صافي ايواه)

Meşâyıh-ı Gülşeniyye'den Şehrî Efendi'nin târîh-i mücevheri:

Göçüp bezm-i Mevlâ'ya mutahhar Şeyh Uşşâkî
(كوچوب بزم مولايه مطهر شيخ عشاقي)

Dîğer:

Be-şeyh-i Mustafâ Sâfî Hû Hû
(بشيخ مصطفى صافي هو هو)

"*İrtihâl:*

Fâtih mücîz dersiâmlarından Burdurlu Hoca Mustafâ Efendi irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir. Na'ş-ı mağfiret-nakşı bugün Kâsımpaşa'da sâbık Uşşâkî Dergâhı'ndan kaldırılacak Kâsımpaşa Câmi'-i Kebîri'nde namâzı ba'de'l-edâ medfen-i mahsûsuna defn edilecektir."[173]

Şeyhimiz merhûmun, "Kutbu'l-edeb" diye telkîn eylediği İbnü'l-Emîn Mahmûd Kemâl Beyefendi irticâlen söylemiştir:

Hakk'a âşık Hakk'a sâdık bir safiyyü'l-kalb idi
Râh-ı Hak'da cân virüp cân buldu Sâfî Mustafâ

Muharrir-i fakîr beyitler ilâvesiyle şu manzûmeyi vücûda getirdim:

Hazret-i Şeyh Mustafâ Sâfî-i pür-zevk u safâ
Bülbül-i gülşen-sarây-ı aşk ol mihr-i vefâ

İlm ü irfân sâhibi gâyet beşûşü'l-vech idi
İsr-i pâk-i evliyâu'llâha itdi iktizâ

Hüsn-i sîret hem fazîlet sâhibi bir zât idi
Pek kanâat-kâr idi az şeyle kıldı iktifâ

Şöhret ü şândan be-gâyet mücteneb bir merd idi
İnzivâyı pek severdi şeyh-i sâhib-ihtifâ

Hazret-i Kutbu'l-edeb nazmen didi ***Vassâf'ma***
Râh-ı Hak'ta cân virüp cân buldu Sâfî Mustafâ

Muharrir-i fakîrindir:

Hazret-i Mustafâ Sâfî-i velî-i allâme
Vâkıf-ı sırr-ı Hudâ hâsılı bir fehhâme

173. Mustafa Sâfî Efendi'nin vefâtı üzerine bir gazetede çıkan haber kupürünü Hüseyin Vassâf kesip eserine yapıştırmıştır. (H)

İlm ü irfânı ile oldu ser-efrâz-ı şüyûh
Yazamaz vasfını hakkı ile her bir hâme

Şeyh-i pür-hikmet idi ârif-i sırr-ı Kur'ân
Âkibet eyledi tebdîl-i hayât-ı câme

İftirâkı ile yanmakda kulûb-ı uşşâk
Elem-i hasreti müstevliye subh u şâme

Kalb-i ***Vassâf****'a sünûh itdi bu târîh-i tamâm*
Göçdü ukbâya azîzim be-fuyûz-ı tâmme
(کوجدی عقبایه عزیزم بفیوض تامه)

Hulefâ-yı Mevleviyye'den Tâhir Beyefendi'nindir:

Matla'-ı envâr-ı esmâ şeyhimiz
Mazhar-ı zât-ı müsemmâ şeyhimiz

Câ-nişîn-i Pîr-i Uşşâkî iken
Rehber-i ma'şûk-ı a'lâ şeyhimiz

*'***İrcii***' fermânını gûş itdi de*
Kıldı terk-i bezm-i dünyâ şeyhimiz

*Oldu '***lâ***'-yı kevni ıtlâk eyleyüp*
*Lâ-mekân pervâz-ı '***illâ***' şeyhimiz*

Kenz-i mahfî oldu cismen hâkde
Rûhu sâfî vü muallâ şeyhimiz

Lutf-ı Rabbânîyle olsun dâimâ
Vasla meclâ-yı mücellâ şeyhimiz

Bizleri şâdân-ı feyz itsin yine
Rûhan oldukça mutarrâ şeyhimiz

Rıhleti târîh mücevher-dârıdır
İtdi azm-i râh-ı Mevlâ şeyhimiz
(ایتدي عزم راه مولا شیخمز = 1344)

Azîzimin intikâlinden husûle gelen fart-ı teessürle söylediğim manzûmedir:

Ye's u figân u âh-ı cângâh
Eyvâh bu mübtelâya eyvâh

İskeşte piyâle-i sabûhum
Rîzân şode neşve-i fütûhum

Dök eşk-i gumûmu artık ey göz
Kim kaldı bu ıfl-ı rûh öksüz

Hak nezdine çün ki da'vet itdi
Şeyhim de ona icâbet etdi

vâkıa oldu kim zarûrî
Yakdı dilimi firâk-ı sûrî

Dîdârı safâda dih-dilimdi
Bilmem ki bilir misin o kimdi

Allâme-i asr idi azîzim
Fehhâme-i dehr idi azîzim

İsmi idi Mustafâ-yı Sâfî
Zâtı ise dürr-i nâb-ı sâfî

Olmuşdu cihânda dest-gîrim
Dünyâda vü âhiretde pîrim

Olmuşdu kelâm-ı Hakk'ı hâmil
Her demde olurdu hakkı kâil

Olmuş idi ayn-ı nûr-ı rahmet
Süllâk-ı tarîka misl-i ni'met

Kâlinde coşardı ayn-ı hikmet
Hâli görünürdü mahz-ı rahmet

...de-ı vefâ idi o
Zehhâr-ı yem-i safâ idi o

Tedbîr ü tevessülünde âmil
Teslîm ü tevekkülünde kâmil

Dünyâ hevesine dirdi hülyâ
Hiç yokdu gözünde kadr-i dünyâ

Mestûr idi o mihr-i irfân
Olmuş idi sanki rûh-ı devrân

Hakkıyla görenler itdi îmân
Erbâb-ı kulûba virdi îkân

Meş'al-keş-i şâhrâh-ı vahdet
Gösterdi hesâbsız (hem) kerâmet

Sulhiyyet-i şâmile içinde
Mahviyet-i kâmile içinde

Zevki var idi müdâm cândan
Almışdı koku meşâm-ı cândan

Ser tâ-be-kadem ulûma mazhar
Dünyâyı bilirdi ayn-ı ma'ber

Olmuş idi şems-i Hakk'a nâzır
Manzûr ona ekmelü'l-menâzır

Vâkıf idi vahdet-i vücûda
Meyyâl idi her zamân sücûda

Va'llâhi vücûdu nûr-ı Hak'dı
Sâliklere mürşid-i ehakdı

Bilmişdi kemâl-i aşkı el-hak
İsterdi cemâl-i Hakk'ı mutlak

Hem mazhar idi kemâl-i Hakk'a
Hem manzar idi cemâl-i Hakk'a[174]

174. "Mazhar-ı Kemâl-i Hak" (مظهر كمال حق), bi-hesâb-i ebced 1344/(1926) târîhini iş'âr eder ki azîzimin târîh-i rıhletidir.

Tâbi' idi sünnet-i Rasûl'e
Rehber idi tâlib-i vusûle

Dil-dâde-i sâdık-ı Muhammed
Pervâne-i pür-furûz-ı Ahmed

Âşık idi pîr-i Mevlevî'ye
Ârifdi nigâh-ı **Mesnevî**'ye

Bir peyrev idi cenâb-ı Şeyh'e[175]
Vâkıfdı bütün hitâb-ı şeyhe

Dîvânını Yûnus'un ser-â-ser[176]
Pür-zevk ile eylemişdi ezber

Nezdinde Sezâyî mu'teberdi[177]
Mısrî'yi de pek sever öğerdi[178]

Gâlib idi neşve-i salâhı
Mahbûb ona Hazret-i Salâhî[179]

Her lahza virirdi feyz-i eşvâk
Vicdânına pîr râh-ı uşşâk

Nâgâh ona gel didikde cân
Bin şevk ile gitdi vasla der ân

Cânân ile cânı hem-dem oldu[180]
Allâh bilir ne âlem oldu

Uçdu o hezâr-ı bâğ-ı irfân
Cevlângeh ona birûn-ı imkân

---

175. Şeyhü'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (*kuddise sırrûhu'l-celî*)'dir.
176. Aşık Yûnus Emre hazretleridir.
177. Pîr-i sânî-i Tarîk-ı Gülşenî Hasan Sezâî (*kuddise sırrûhu'l-âlî*)'dir.
178. Mısrî-i Niyâzî (*kuddise sırrûhu'l-âlî*) hazretlerinindir.
179. Tarîkat-ı aliyye-ı Uşşâkiyye'de meşhûr Şeyh Abdullâh Salâhî (*kuddise sırrûhu'l-âlî*) hazretleridir.
180. Şeyh Müştâk-ı Kadirî'nin bir nazmından mülhemdir.

Firkat-zede oldu cümle diller
Hasret-zede oldu hep gönüller

Deryâ-yı melâle daldı gönlüm
Lutf-ı müteâle kaldı gönlüm

Zâhir olarak nevîn tecellî
Rabbim buyura beni tesellî

Kaldım der-i ilticâda hayrân
İmdâd ide Habîb-i Rahmân

Ey hâmi-i bî-kesân habîbim
Bir kimsesiz âcizim garîbim

Dünyâ bana oldu dâr-ı gurbet
Gönlüm ise dâğdâr-ı kürbet

Ey ümmete ma'nevî müdâvî
Mecrûh-ı derûnu kıl tedâvî

Olsun dile mültefit hitâbın
Ârâmı bu derd ü ızdırâbın

Bâbında durup bu abd-i **Vassâf**
İster ola feyz-yâb-ı eltâf

Dâim o der-i atâda dursun
Aşkın ile rûhunu doyursun[181]

/218/ Hulefâsı:

Şeyh Muhammed Şerefeddîn Sâdık Efendi 1278/(1861) senesinde İstanbul'da doğmuştur. Pederi Arabkirli Halîl Efendi olup, Şeyh Muhammed Emîn-i Tevfîkî Efendi hulefâsındandır. Şerefeddîn Efendi Şeyh Fahreddîn Himmetî Efendi'ye intisâb edip azîzinin irtihâlinde noksân kalan sülûkunu ikmâlen Şeyh Mustafa Sâfî haz-

181. Bu manzûmenin emr-i tashîhinde Mevlevî Muhammed Tâhir Bey Efendi'nin uluvv-ı himmeti masrûf olduğundan burada lisân-i şükrân ile yâd-ı hakîkat eylerim.

retlerine tecdîd-i bey'at ile gelmiş ve az zamân sonra nâil-i hilâfet olmuştur ki, hilâfet târîhi 15 Şa'bân 1341/(2 Nisan 1923) olup, Leyle-i Berât'a müsâdiftir.

Mısır Çarşısı'nda pamuk ticâretiyle meşgûl olup, azîzimize râbıtası ziyâde olanlardandır. 25 Ramazân 1343 ve 18 Şubat 1341/(1923) Cumartesi akşamı irtihâl-i dâr-ı naîm eyleyip, Leyle-i Kadr'e müsâdif ân-ı mağfiret-nişânda Kasımpaşa'da âsitâne-i Pîr'de defn olunmuştur. *(Rahmetu'llâhi aleyh)*

ŞEYH HULÛSÎ-ZÂDE OSMÂN NÛRULLÂH EFENDİ

Şumnuludur. Büyük azîzin hulefâsından Bursa'da Testereci Hamdî Baba'nın halîfesi Havlucu Hacı Muhammed Dede Efendi'ye intisâb edip, yedinci esmâya kadar sülûk görüp, bi'l-âhare azîzime intisâb ile ikmâl-i sülûka muvaffak olmuş 15 Şa'bân 1341/(2 Nisan 1923) târîhinde Leyle-i Berât'ta nâil-i hilâfet olmuştur. Tüccâr-ı mu'tebereden olup, fukarâ-perver, âşık, sâdık, ârif bir zât-ı kerîmü's-sıfâttır. Ricâlu'llâhtan çok kimselerle mülâkatı vardır. Târîh-i velâdeti 1284/(1867-68)'tür. Pederleri Diyarbakırlı Ahmed Hulûsî Efendi'dir.

ŞEYH İSMÂÎL CEMÂLÎ EFENDİ

Şeyh Mustafa Sâfî Efendi hazretlerinin yegâne mahdûmudur. Henüz genç yaşında iken ikmâl-i sülûka muvaffak olup, 15 Şa'bân 1341/(2 Nisan 1923) târîhinde nâil-i hilâfet olmuştur. Oldukça tahsîli olup, fakat nâil-i hilâfet olmasını müteâkib zihnen râhatsızlık zuhûra geldiğinden, bir müddet Fransız Hastanesi'nde taht-ı tedâvîye alınıp lehü'l-hamd râhatsızlığı zâil olmuştur.

ŞEYH TEVFÎK REFÎK EFENDİ

Ümmîdir. Büyük azîz (Mustafa Hilmî-i Sâfî)'ye mensûb idi. Azîzimizden ikmâl-i sülûka muvaffak olup 15 Şa'bân 1341/(2 Nisan 1923) târîhinde nâil-i icâzet olmuştur.

KÖMÜRCÜ MUHAMMED EFENDİ

Kudemâ-yı mensûbîn-i Uşşâkıyye'den olup, azîzimizden me'zûn olmuştur. Biga'da neşr-i tarîkat etmekte idi.[182] Bir halîfe yetiştirmiştir ki ismi, Hersekli Muhammed Fevzî olup, Safvetî mahlaslıdır.

182. Samsun'da (?) mahdûmunun da'vetiyle oraya nakl-i mesken eylemiştir.

ŞEYH EMÎN EFENDİ

Şeyh Fahrî Efendi-zâdedir. Fahrî Efendi'den Aksaray'da Şekerci Sokağı'ndaki dergâha intikâl edince Şeyh Mustafa Efendi hazretleri seyr ü sülûka çalışmak şartıyla ilbâs-ı tâc u hırka eyleyip pederinin makâmına iclâs eylemiştir. Fakat bi'l-âhare âtîde arz edeceğim esbâba mebnî azîzimizin aleyhinde olarak kadir-nâ-şinâsâne harekette bulunmuştur.

Deryâ-yı afvı geniş olan Hz. Şeyh yine hoş görmüş, "Azîz-zâdemdir." diye ızhâr-ı âsâr-ı iltîfâttan hâlî kalmamıştır.

/219/ ŞEYH AHMED RÜŞDÜ EFENDİ

Ulemâdan bir zâttır. Zikre me'zûnen ahz-ı icâze eylemiştir. Dağıstânî Şeyh Şerefeddîn Efendi hulefâsındandır. Celvetiyye'den Şeyh Gülşen Efendi merhûmdan da müstahlef olup, Bursa'da İsmâîl Hakkı el-Celvetî Âsitânesi şeyhidir.

TERLİKÇİ OSMÂN EFENDİ

Hulefâ-yı Rufâiyye'den olup, yirmi otuz dervîşiyle maan azîzimize gelip, teslîm olup bey'at etmiştir. Seyr ü sülûk görüp, mazhar-ı feyz olarak tarîk-ı Uşşâkî'den de müstahlef olmuştur. Tesettüre meyli ziyâde olmakla merâsim-i tarîkattan âzâde bir hayât-ı ihtifâya râgıp idi. Hattâ esnâ-yı sülûkunda, tarîk-ı Rufâî'den şeyhine Uşşâkî Tarîkatı'na nisbetini ihsâs etmemiştir. Manisa'da Ali Nâilî Dergâhı meşîhatı münhâl oldukta azîzinin emriyle oraya gitmiş ve meşîhatı der-uhde eylemiştir. Meşîhat Cemâziye'l-evvel 1342/(Aralık 1923) târîhinde tevcîh olunmuştur. Mesleğine âşık bir zâttır.

Şeyh Cemâl Efendi

Pîr-i sânî Seyyid Muhammed Cemâleddîn-i Uşşâkî Âsitânesi şeyhidir. Pederinin irtihâlinde postuna sâhib olabilmek için azîzimizden bir icâze-nâme almıştır. İkmâl-i sülûk şartıyla ilbâs-ı tâc u hırka buyrulmuştur.

ŞEYH ALİ DEDE

Mersinlidir. Azîzime fart-ı muhabbeti, şiddet-i râbıtası olanlardandır. Hıdmet-i askeriyyesini îfâyı müteâkib memleketine gitmeden hânkâha gelip hıdmet-i azîzi câna minnet bilmiştir. Âşık, sâdık bir zâttır. 1342/(1923) senesinde ikmâl-i sülûka muvaffak olarak nâil-i hilâfet olmuş idi.

ŞEYH MOLLA AHMED EFENDİ

Şeyh Mustafa Sâfî hazretleri Fındık-zâde Dergâhı şeyhi iken ona hilâfet vermişti. Esâsen Fahrî azîzden müntakil dervîşlerden idi. Keçeciler Dergâhı meşîhatı münhâl oldukta oranın meşîhatına tâlip olmuştur. Hâlbuki oraya ta'yîn olunacak şeyhin Âsitâne-i Uşşâkî'de post-nişîn olan zâttan müstahlef olması şart idi. Ahmed Efendi o şartı hâiz olmadığından âharı intihâb olununca ismi geçen Şeyh Emîn Efendi ve âtîde tercüme-i hâli yazılacak olan Şeyh Mustafa Efendi ve Molla Ahmed, azîzimin aleyhinde hareketle ateh getirmiş, vesâyete muhtâc olmuş. Yaptığını bilmiyor gibi göstererek hakkında mazbata yapmışlardı.

Molla Ahmed, azîzimin nazarına uğradığından bu sırada hayât-ı fâniyeden tecerrüdle adâlet-hâne-i bekâya intikâl eylemiştir. Böyle olduğu hâlde azîzim, ona acıyarak rûhunun şâd edilmesi için Fâtihalar okunmasını emr etmişlerdir.

el-HÂC ŞEYH MUHAMMED İZZEDDÎN SAFİYYULLÂH EFENDİ

Azîzimin ilk mürîdi ve ilk halîfe-i güzînidir. Batum'da Asbıra-i Ulyâ (?) Sola kazâsı mülhakâtından Horcum karyeli olup an-asl Gürcüdür. 9 Hazîrân 1284/(21 Haziran 1867) senesinde dünyâya gelmiştir. Pederi Selîm b. Süleymân b. Ahmed'dir. İbtidâî tahsîli Batum'dadır. Aile ismi Çalı-zâde'dir. 1303/(1887)'te İstanbul'a gelip Mustafa Efendi hazretlerinin dersine dâhil ve sarftan bed' edip, 1317/(1901) senesi nihâyetinde icâze almıştır.

/220/ Batum'dan kat'-ı alaka ederek İstanbul'a hicreti 1311/(1896) senesindedir. Fâtih'te Bahr-ı sefîd Ayak Kurşunlu Medresesi'nde tahsîlde bulundular. Şeyh Mustafa Sâfî Efendi'ye intisâbı 9 Ramazân 1324/(27 Ekim 1906) târîhindedir. Hilâfeti 1334/(1916) senesine müsâdiftir. 1320/(1902) ve 1326/(1908) senelerinde iki def'a Haremeyn-i muhteremeyni ziyâret ve Şam ve Kudüs ve Mısır'da seyâhat etmiştir.

Ruûs imtihânında Hamîdiyye ruûsu kazandılar. 1318/(1900)'de İnegöl'de Hoca karyesi Hamîdiyye Medresesi müderrisliğine ta'yîn olundular. Buraya hicretle **Şerh-i Akâid**'e kadar okuttular ve neşr-i tarîkata me'mûr oldular. Bu sebeble İnegöl'de ihtiyâr-ı ikâmetle hüsn-i hâli ve kudret-i ilmiyye vü irfâniyyesi i'tibârıyla halkın fevka'l-âde hüsn-i teveccühüne mazhar olmuş ve ba'de'l-hilâfe burada neşr-i tarîkata başlamıştır.

Birkaç yüz ihvân cem'ine muvaffak olarak, fakat İstanbul'da Keçeciler'de Şeyh Bedreddîn Dergâhı meşîhatinin inhilâlinde şart-ı vâkıf mûcibince Âsitâne-i Uşşâkıyye'den müstahlef olanlardan birinin buraya ta'yîni lâzım geldiğinden İzzet Efendi münâsib görülmüş ve ta'yîn edilmiştir.

Birkaç seneler buranın meşîhatini hüsn-i idâre ederek bi'l-âhare husûle gelen zarûret üzerine mürşidinin emr ü muvâfakatiyle dergâh meşîhatından bi'l-ferâğa İnegöl'de ihtiyâr-ı ikâmet eylemiştir. Oranın hem müderrisi, hem de Meclis-i İdâre-i Vilâyette a'zâ idi. Ahîren yalnız câmi' hitâbetiyle müştegıldır.

Hâlisü'l-vicdân, sâhibu'l-irfân, hâmil-i esrâr-ı Kur'ân'dır. Azîzimin ecell-i hulefâsındandır. Kemâl-i muhabbetlerinden bu fakîri âhiret kardeşi ittihâz eylemiştir. Orta boylu, nûr yüzlü, âlim, fâzıl ve Arabça tekellüme muktedir bir zâttır. Azîzimin kemâlât-ı irfâniyyesini takdîr edenlerdendir. İnegöl'de şöhretleri şâyi' olmakla halkın i'timâdı tezâyüd etmiştir. Bu sebeble o havâlîde neşr-i feyz-i tarîkatta mazhariyyetleri de büyüktür ve İnegöl'de Tarîkat-ı Aliyye-i Uşşâkıyye'nin yegâne nâşiridir. Medrese ve dergâhı Yunan istîlâsında yanmış idi. Ahîren dergâhın ihyâsına teşebbüs etmişlerdir.

Batumlu Kara Yûsuf nâmında bir halîfesi vardır. İnşâ olunan dergâh münâsebetiyle Silsile-i Uşşâkıyye manzûmesine zeyl-i âtî ilâve edilmiştir.

Silsile-nâme-i Uşşâkıyye

*Cenâb-ı **Şeyh Safiyyu'llâh Hacı İzzet Muhammed**'dir*
O zât-ı muhteremden feyz-yâb-ı aşk u irfândır

Sivâdan yüz çevirmiş Hazret-i Allâh'a yüz tutmuş
Edîb hoş-gû kanâat-kâr dü-çeşmi hep dolu kandır

Hakîkat hâl mücâhiddir fuyûzâtı müşâheddir
Safâ-bahş-ı kulûb-ı âşıkân bir nûr-ı Sübhân'dır

Hudâ sıhhatda dâim eylesin iş bu iki zâtı
Hayâtı ehl-i aşka doğrusu sermâye-i şândır

Onun irşâdına mazhar olunca İnegöl halkı
Muhakkak bilmeli bu onlara eltâf-ı Yezdân'dır

Yapup tevfîk-ı Hakk'la dil-nişîn Dergâh-ı Uşşâk'ı
Dem-â-dem zikr ü fikre hasr-ı efkâr eyleyen cândır

Uluvv-ı himmeti masrûf olup inşâ-yı dergâha
Muvaffak eyledi Mevlâ onu bir kâmil insândır

Bütün erbâb-ı aşkın gayreti lâhık idi bi'llâh
Hüsâmeddîn-i Uşşâkî fuyûzu cârî el'ândır

***Bin üç yüz kırk iki** târîhi-i inşâsı bu dergâhın*
Gelüp zikr ü ibâdet eyleyen uşşâk duâ-hândır

/221/*Bu dergâh-ı münîfde zikr iden erbâb-ı îmâna*
İrişsin nûr-ı Mevlâ ki bütün dillerde reyyândır

Ah-i fi'llâh olan ihvân u yârâna duâ-hânım
Açılsın dîde-i ma'nâ bütün esrâr nümâyândır

Hudâ-yı lem-yezel mes'ûd buyursun cümle Uşşâk'ı
Onun eltâfı çün mebzûldür derde dermândır

İbâdetden saâdet bulmak istersen eğer âşık
İbâdet-hâne-i aşka şitâb it hânı ihsândır

Dem-â-dem kalb ü rûhun zikr-i dâim sırrını bulsun
Bu sırra mazhar âşıklar da nûr-ı aşk-ı tâbândır

Edeble gir çık ey âşık bu dergâh-ı muallâya
Cenâb-ı Pîr-i dest-gîr bunca ehlu'llâha sultândır

*Amân Yâ Rab bu abd-i kemterin **Vassâf**'a rahm eyle*
Onun hâli perîşandır dahîl-i bâb-ı ihsândır

Muharrir-i fakîr, azîzim Mustafa Sâfî hazretlerinin irtihâli üzerine halîfetü'l-hulefâ olan müşârünileyhten müstahlef oldum. Bu istihlâf mes'elesi, **Vâkıât** nâm eserimde nakl eylediğim vechile beş sene evvelki bir rü'yâya müsteniden ve emr-i ma'nevîye imtisâlen şeref-vâki' olmuştur. Ve işâret-i ma'neviyye ile azîzimin tâc u kemer ve ferâcesini bu ahkara tekbîrlemiştir. Ve azîzimize müntesib olup, sülûkunu ikmâl etmeyen sâlik ve sâlikelerin ikmâl-i sülûkunu bu âcize havâle eylemiştir. Kendileri 1345/(1926-27) senesinde üçüncü def'a olarak bedelen Haremeyn-i muhteremeyne âzim olmuşlardır. 1347/(1928-29) senesinde Yenişehir müftüsü Kâmil Efendi'ye hilâfet vermişlerdir.

* * *

"Huzûr-ı âlî-i mün'imânelerine!

Pek muhterem ah-ı fi'llâhım Efendim el-Hâc Hüseyin Vassâf Bey!

Mektûb-ı âliniz vusûl buldu. Dünyâ ve mâ-fîhâ derecesinde memnûn olduk. Mukâbilinde Cenâb-ı Vâhibü'l-atâyâ hazretleri zât-ı âlî-i veliyyü'n-niama hüsn-i âfiyet ve şifâ-i âcil ihsân buyursun.

Ne çâre efendim! Verâset-i kâmile bunu ve böyle şeyleri gösterir. İnşâallah çileniz tamâm olmuştur. Ba'de-mâ lutf-ı ilâhî tecellî buyurur. Çünkü dünyâ-yı denî her yüzden insânı mes'ûd etmez. Lâ yüs'el ammâ-yef'al sonu hayır olur. Niyâz-ı mahsûs ile mübârek ellerinizi öper ve duânıza muhtâcım. Devlet-hânenizde vâlide ve hemşîre hânım efendilere ve mahdûm beylere arz-ı ihtirâm eylerim. Buradan muhterem misâfirlerimiz, vâlide hânımlar ve hemşîre hânımlar harâretle niyâz ederler ve refîka-i âcizleri ve birâder-zâdelerim ve cümle hâne halkı büyük ve küçük cümlesi niyâz ederler. Büyük âilem Âdile câriyemiz çokça râhatsız bulunuyor. Husûsiyle geceleri hiç yatıp, istirâhat edemez. Yürekten muzdarib. Lehü'l-hamd bu gece uyudu ve râhat sabahladı. Misâfirler vicdânen muazzeb kaldılar. Ne çâre!

Bütün ihvân ve ahibbânın ve komşuların arz-ı ihtirâmları vardır. İmamımız Hâfız Ahmet Efendi hoca Bursa'ya nakl-i mekân eyledi. Bütün ricâlarınızı kırdı. Yirmi gün kadar oldu. Gideli hiçbir selâmını ve nerede ve hangi mahallede misâfir, henüz bildirmedi. Böyle ârzû etmezdim; zararı yoktur.

Bâkî oraca fakîri suâl buyuran olur ise niyâzlarımı takdîm ederim. Bâkî, ol Bâkî'ye sizi emânet eyledim.

Ve's-selâmu aleyküm ve alâ ehli beytiküm ve alâ men ledeyküm ve alâ meni't-tebea'l-hüdâ.

Eylül 1929
Fakîr kardeşiniz
Muhammed İzzeddin Safiyyullah"

ŞEYH MUHAMMED HAZMÎ

Arabkir'de Şeyh Ulyâ Mahallesi'nde 1298 sene-i hicriyyesinde (1881) kademzen-i âlem-i şuhûd olmuşlardır. Pederi, mezkûr mahallenin imâmı ve hatîbi, Abdullâh Hamdî Efendi'dir. "Hoca-zâde" diye meşhûrdur.

Arabkir'de ibtidâî tahsîlde bulunarak ilm-i kırâattan behre-mend olmak için Malatya ve Harput'a gitmiş ve sonra makâsıd-ı ulûmu tahsîl emeliyle 18 Temmuz 1318/(30 Temmuz 1902)'de İstanbul'a müteveccih olmuş ise de o sırada Sultân Abdulhamîd-i sânî tarafından İstanbul'a talebe-i ulûmun gelmesi men' edilmek hasebiyle Karahisâr'dan avdete mecbûr olup, Kemah ve Erzincân tarîkıyla Erzurum'a azîmet

etmiştir. Orada müftünün dâhil-i halka-i tedrîsi olup, bir sene kadar Erzurum'da kalmıştır.

Bu sırada neş'e-i tarîkat te'sîriyle meşâyıh-ı kirâm-ı Kâdiriyye'den Ali Rızâ Efendi'ye intisâb ve bir müddet onun hizmetinde bulunmakla kâm-yâb oldu. Ali Rızâ Efendi'nin sohbet ve irşâd şeyhi Hacı Osmân Efendi; evrâd şeyhi Sivasî Nûr Ali Baba'dır ki, Şeyh Abdurrahmân Hâlis et-Tâlebânî el-Kerkükî hazretlerinin halîfesidir.

Muhammed Hazmî Efendi, bir sene sonra İstanbul'a gelip Bâyezîd Câmi'-i şerîfinde Arabkirli Hüseyin Efendi'nin dersine devâm etti. 1323/(1905) senesinde icâze ahzine muvaffak oldu. O zamânın usûlü îcâbınca ruûs imtihânına girerek kazanmış 1326/(1908) senesinde câmi'-i şerîfte tedrîse başlamıştır. Dokuz sene devâm ile **Tasdîkât**'a kadar okutmuş ve bu sırada câmi' dersleri başka şekle taklîb edildiğinden Dâru'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medâris Teşkîlâtı münâsebetiyle, **/222/** medârisin İbtidâ-i Hâric kısmı Fârisî müderrisliğine ta'yîn olunarak, iki sene bu müderrislikte kalmıştır. Kendisi memleketinde hocası Ahmed Efendi'den ve Erzurum'da dîğer Hasan Efendi'den Fârisî tahsîline de ihtimâm ile bu lisânı az vakitte elde etmekle Bâyezîd Câmi'-i şerîfinde talebeye Fârisî'den de ders verirdi.

Mesnevî-i şerîfden hisse-yâb-ı feyz olduğundan Edirne ve Bursa ve Selanik'te bulundukları müddetçe **Mesnevî**-i şerîf tedrîsine gayret-kâr olurlardı. Fârisî müderrisliğinden sonra fıkıh müderrisliğine ve İbtidâ-yı Dâhil medresesi edebiyyât-ı Türkiyye müderrisliğine, bir sene sonra mantık ve âdâb-ı münâzara müderrisliğine ve terfîan Sahn Medressesi'ne nakl ile iki sene kadar ilm-i kelâm müderrisliğine ta'yîn olunmuş idi. Medreselerin ilgâsı sırasında açıkta kalmıştır.

Mekteb-i Bahriyye'de akâid-i dîniyye muallimliği uhdesinde olduğu gibi, 1330/(1912) senesinde açılan müsâbaka imtihânını kazanarak Murâd Molla Kütüphânesi hâfız-ı kütüplüğüne ta'yîn edilmiş idi. Elyevm birinci hâfız-ı kütübdür. Nûruosmâniyye Câmi'-i şerîfinde Çarşamba günleri hadîs-i şerîf okutmakla mükelleftir.

1336/(1918) senesinde Kasımpaşa'da Hüsâmeddîn-i Uşşâkî Âsitânesi şeyhi Mustafa Sâfî Efendi'ye dâmâd olmuş ve ikmâl-i sülûk maksadıyla müşârünileyhe intisâb etmiştir. Ahîren Keçeciler'de tarîkat-ı aliyye-i Uşşâkıyye'den Bedreddîn Dergâhı münhâl olmasıyla imtihânda isbât-ı ehliyyet ederek azîzimizin delâlet-i mahsûsasıyla buranın meşîhatı uhde-i fâzılânesine tevcîh olunmuş ve bu vesîle-i hasene ile silsile-i zerrîn-i Uşşâkıyye'ye dâhil olmuştur.

Birkaç senedir Ramazân-ı şerîfde, Kasımpaşa'da Câmi'-i Kebir'de **Mesnevî**-i şerîf takrîrine devâm ediyorlar. Sene 1343/(1924).

Gâyet zekî, muktedir, nazm u nesrde behre-ver, âşık, ârif, fâzıl bir zâttır. Hakâyık-ı tevhîdde sâhib-i irfândır.

Âsârı:

1. Hüsâmeddîn-i Uşşâkî ve meşâyıh-ı Uşşâkıyye hakkında gâyet vâkıfâne yazılmış bir eser.
2. Salâhî-i Uşşâkî'nin **Miftâhu'l-Vücûd**'u tercüme ve zeyli.
3. İbn-i Kemâl'in **Ulûm-ı Hakâyık'**ı tercümesi. **Zübdetü't-Dakâik.**
4. Büyük Râğıp Paşa'nın hocası İbrâhîm-i Hâlebî'nin **Risâle-i İrfâniyye**'si tercümesi.
5. Necmeddîn-i Kübrâ'nın **Tarîkat-nâme**'si tercümesi.
6. **Dîvânçe**-i eş'ârı.
7. İmâm Şa'rânî'nin **Keşfü'l-Hîcâb** tercümesi.
8. Fazlullâh-ı Hindî'nin **Tuhfetü'l-Mürsele** tercümesi.

/223/ Eş'ârından:

Cezbe-i aşk-ı Hudâ kim şu'le-i cândır bize[183]
Lâ-mekândan nâzil olmuş dilde mihmândır bize

Bâdiye peymâ-yı aşkız hânumândan geçmişiz
Yekke-tâz-ı vahdetiz bu arsa meydândır bize

Hüsn-i mutlak âşıkıyız her ne ki manzûrumuz
Pertev-i nûr-ı Hudâ'dır vech-i Rahmân'dır bize

Zâhidâ her zerrede bir şems-i tâbân gizlidir
Sûretâ her gördüğün bir katre ummândır bize

Sırr-ı mi'râc-ı hakîkat her zamânda cilve-ger
Kâbe kavseyni ev ednâdan nümâyândır bize

Biz kemer-bend-i tevellâ vü teberrâ olmuşuz
Hamse-i âl-i abânın hubbu îmândır bize

Yok hücûm-ı leşker-i gamdan cihânda bâkimiz
Pîr Hüsâmeddîn-i Uşşâkî ki sultândır bize

Hazmiyâ ifşâ-yı râz it âşıkâna kıl salâ
Feyz-i Sâfî neş'e-bahş-ı sırr-ı Yezdân'dır bize

* * *

183. 213. sahîfe başındaki gazelim buna nazîredir.

Bezm-i meyde şem' sanma nûr şeklin gösterir
Âteş-i aşk ile dil tennûr şeklin gösterir

Derdini teşhîse yeltenme tabîbâ çek elin
Pister-i gamda yatan rencûr şeklin gösterir

Gamzesi tîrine yârin olduğıçün dil hedef
Sînemiz bak hâne-i zenbûr şeklin gösterir

Hazmi-i nâlân ber-dâr oldu yârin zülfüne
Âzim-i mi'râc olup Mansûr şeklin gösterir

Recep Vahyî merhûmun bir gazelini tahmîsi olup, aslından tahmîs daha güzel ve yüksektir:

Cümle zerrât-ı cihânı Hakk'a burhân görmüşüz
Safha-i ekvânı belki vech-i Rahmân görmüşüz
Bâde-i vahdetle medhûş nice mestân görmüşüz
Âlem-i zevk u tarabda hayli rindân görmüşüz
Gıbta-bahş-ı hûr-ı cennet rû-yı Rahşân görmüşüz

Mâ-sivâya meylimiz yok dildedir dildârımız
Çârşû-yı kesret içre Hak'ladır bâzârımız
Bâğ-ı vahdet goncasıdır dîde-i hunbârımız
Fârığ-ı nakş-ı sivâyız azm-i Hak'dır kârımız
Bakmayız rû-yı riyâya hüsn-i cânân görmüşüz

Hırmen-i hubb-ı ezelden çünkü olduk hûşe-çîn
Zevk-ı ma'nâ ile olduk hep kedûretden emîn
Âlem-i fakr u fenâda olmuşuz vahdet-güzîn
Maksad u matlûbumuz Rıdvân-ı ekberdir hemîn
Mürşid-i kâmil katında feyz ü irfân görmüşüz

Bâd-ı aşk ile olunca mevce-zen deryâ-misâl
Tâir-i evc-i bekâ olduk hemân bî-perr ü bâl
Nûş idüp sahbâ-yı aşkı olmuşuz âsûde-hâl
Bulmuşuz Rûşen-dil-i zînet-fezâ-yı bî-hemâl
Vecde geldi cân u dil biz şâh-ı devrân görmüşüz

Mahrem-i esrâr-ı aşkız kimse bilmez hâlimiz
Olmayan aşk âşinâ derk eylemez akvâlimiz
Aşka dâirdir bütün akvâlimiz ef'âlimiz
Sırr-ı aşkdan güft ü gû eyler lisân-ı hâlimiz
Öyle bir deryâ-yı aşkız bahr-ı ummân görmüşüz

/224/*Tîşe-i aşk ile her kim yıkılır vîrân olur*
Nâil-i mülk-i bekâ ma'mûr u âbâdân olur
Bezm-i nûş-â-nûş aşkda vâsıl-ı cânân olur
Mevc-i cûş-â-cûş-ı lâhûtu safâ-ı cân olur
Gark ider envâr-ı aşka şevk-ı tâbân görmüşüz

Bir hümâ-yı lâ-mekânım **Hazmi** *ankâ-meşrebim*
Aşk sahrâsında çün ki sayd-ı bâzu'l-eşhebim
Her günüm îyd-ı visâldir rûz-ı rûşen her şeyim
Vahyi'yim ben sahn-ı gül-zâr-ı hüviyyet meşrebim
Ravza-i ezhâr içinde ıtr-efşân görmüşüz

Bülbül-i gülistân-ı Kâdirî Osmân Şems Efendi hazretlerinin gazeline nazîresi:

Aks ider pertev-i dil-dâr gönülden gönüle
Şevk virir sohbet-i ebrâr gönülden gönüle

Sem'a îsâl olunur nefha-i sırr-ı tevhîd
Bir nefesle dolar esrâr gönülden gönüle

Cilve-gerdir dilini zikr ile tenvîr idene
Nazar-ı Ahmed-i Muhtâr gönülden gönüle

Kufl-ı tevhîd ile feth olsa maânî genci
Saçılır lü'lü-i şeh-vâr gönülden gönüle

*Dest-i sâkî-i ecel sunsa "**sakâhum**" câmın*
Dökülür bâde-i serşâr gönülden gönüle

Pertev-i şems ile dil olsa münevver her ân
Berk urur encüm-i nevvâr gönülden gönüle

*"**Men araf**" dersini bî-savt u hurûf u elfâz*
Okudur hâce-i esrâr gönülden gönüle

Hayra çeşmân göremez tal'at-ı yârı aslâ
Müncelî cilve-i dîdâr gönülden gönüle

Kalb-i abd üzre kurar bârgeh-i saltanatı
Hükm ider Hazret-i Hünkâr gönülden gönüle

Giremez cümle ki vasla ebed-i bîgâne
Onda mahrem bulunur yâr gönülden gönüle

Âb-ı tevhîd ile dil ravzası olsa sîr-âb
Açılır lâ-yuad ezhâr gönülden gönüle

***"Ve nefahtu"** demi kim Âdem'e rûh-efzâdır*[184]
Nefh iderler onu ahrâr gönülden gönüle

Sırr-ı hubb-ı ezelî ber heme eşyâ sârîst
Oldu bu nükte pedîdâr gönülden gönüle

***Hazmiyâ** huzme-i şemse dilini mir'ât it*
Rû-nümâ olsa ruh-ı yâr gönülden gönüle

Şuarâ-yı Uşşâkıyye'den Behcet Dede'nin bir nazîresi:

Sâkiyâ zannetme câmını nûr şeklin gösterir
Âteş-i aşkınla sînem tûr şeklin gösterir

Bezm içinde dâimâ mızrâb-ı gamdan inleyen
Kalb-i zârımdır benim tanbûr şeklin gösterir

Halka nisbet kendini [illegible]örür ehl-i kemâl
Olsa da dehre Süleymân mûr şeklin gösterir

Çeşm-i ibretle nazar kıl sahne-i dünyâya bir
Ser-te-ser vîrânedir ma'mûr şeklin gösterir

Pertev-i dil-dâr ile tâbân olursa bir gönül
***Behcetâ** âyîne-i meksûr şeklin gösterir*

184. (فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا۟ لَهُۥ سَٰجِدِينَ) "Onu tamamladığım ve ona rûhumdan üfürdüğüm zamân, ona hemen secdeye kapanın." 15. Hicr sûresi, 29. (H)

İlbâs-ı tâc u hırka merâsimi 17 Rebîu'l-evvel 1343 ve 16 Teşrîn-i evvel 1340/ (1924) târîhine müsâdif Perşembe günü Kasımpaşa'da Hânkâh-ı Uşşâkî'de bir mevlid-i şerîf cem'iyyet-i müteyemminesinde ve meşâyıh-ı zamân huzûrunda azîzimiz tarafından icrâ buyuruldu.

/225/ Hazmî Efendi birâderimizin Keçeciler'deki dergâh meşîhatına emr-i ta'yîni münâsebetiyle bir gün hânkâh-ı Hz. Pîr'de şuarâ-yı Uşşâkıyye'den Behcet Dede ile müşterek bir manzûme-i târîhiyye tanzîm eyledik. **(V)** Vassâf'a, **(B)** Behcet'e işârettir.

V *Muhammed Hazmi-i Uşşâki Şeyh oldu bu dergâha*
B *Makâmında olup dâim irişsün pek büyük câhâ*

V *Kulûb-ı âşıkânı nûr-ı irşâd ile kılsın şâd*
B *Cemâl-i pertev-i ikbâli dönsün bedr olan mâha*

V *Harîm-i bezm-i irfâna girüp cânânı bulsunlar*
B *Dutanlar destini vâkıf olup sırr-ı yedu'llâha*

V *Geçüp dervîşleri tevhîd ile âsâr-ı kesretden*
B *Olup âzâde-i elvân boyansın sıbğatu'llâha*

V *İrişsün himmet-i Pîr'im bütün ihvân u yârâna*
B *Husûsan Hazmi âşık ola makbûl-ı feyiz-gâha*

V *Yazup bu nazın-ı târîhi muhibbi* **Behcet ü Vassâf**
B *Temennî kıldılar cândan irişsün cümle di'l-hâha*

V ***Füyûz-ı tâmme*** *târîh-i güşâdı bâb-ı irfânın* - 1342
B *Buyursunlar salâdır cümleten uşşâk-ı âgâha*
(فیوض تامه)

* * *

Dergeh-i Hazret-i Bedreddîn'e
Post-nişîn oldu Muhammed Hazmî

Bütün erbâb-ı hased cebhesine
Sedd-i Çîn oldu Muhammed Hazmî

Gül-şen-i aşka düşünce râhı
Kâm-bîn oldu Muhammed Hazmî

Pûte-i aşkda olunca sâfî
El-emîn oldu Muhammed Hazmî

İlm ü irfânını teslîm iderim
Pek metîn oldu Muhammed Hazmî

Neş'e-yâb itsin onu Hazret-i Hak
Aşk-mekîn oldu Muhammed Hazmî

İrişüp Hazret-i Pîr'den ona feyz
Dâne-çîn oldu Muhammed Hazmî

Oldu dâîsi onun **Vassâf'ı**
Zü'l-yakîn oldu Muhammed Hazmî

Dede Ömer-i Rûşenî gazeline tahmîstir:

Bir fakra yetişdim ki gınâ yâdıma gelmez
Bir dosta kavuşdum ki sivâ yâdıma gelmez
Bir hasta-i aşkım ki rehâ yâdıma gelmez
Bir derde sataşdım ki devâ yâdıma gelmez
Bir rence ulaşdım ki şifâ yâdıma gelmez

Yanmakda gönül âteş-i hicrân ile her dem
Muzlim görünür çeşmime ser-tâ-ser âlem
Zahm-ı dil-i mecrûhuma bulunmadı merhem
Bir vechileyim cevr ü cefâ vü gama hem-dem
Şâdî vü ferah mihr ü vefâ yâdıma gelmez

Bir Leyli'ye Mecnûn olalı deşt-neverdim
Bassın kademin diye yüzüm yerlere serdim
Âşıklığıma işte nişân çehre-i zerdim
Yüz türlü suhan düzedirim dimeye derdim
Nidem ki haşâsında (?) sana yâdıma gelmez

Günden güne bilmem ki neden mihnetim artar
Vuslat sözünü söyleyemem firkatim artar
Ol şûhdan ayrı düşeli hasretim artar
Ağyârla yârî görücek hayretim artar
Deşnâ vü hecâ (?) medh ü senâ yâdıma gelmez

Ol gonca femin bülbülüyüm gülşeniyim kim
Ol bâğ-ı safânın gülüyüm sûseniyim kim
Ol mısr-ı melâhat şehinin bendesiyim kim
Men ol perin işvesine göneneyim[185] kim
Aşkında anın ata ana yâdıma gelmez

Bir pîr-i mugân pendini itdim yine der-gûş
Çâh-ı zegan-ı yârdan oldum mey-nûş
Düşdüm der-i meyhânede oldum bî-hûş
Görsen meni sen serhoş u âşüfte vü medhûş
Sen sorma sakın **Rûşenâ** yâdıma gelmez*

Yâ Rab ne büyük derd ü belâ tîregî-i hicr
İtdi beni pâ-mâl-i fenâ tîregî-i hicr
***Hazınî**'ye yeter cevr ü cefâ tîregî-i hicr*
Men **Rûşenî**'yim gerçi bana tîregî-i hicr
Öyle eser itdi safâ yâdıma gelmez

Destûr

Menem Mecnûn-ı deşt-i gam sebak-âmûz-ı ve'l-Leyli
Menem ol dost ile hem-dem dilimde yok sivâ meyli
Menem cânân ile mahrem gözümde nokta-i hâli
Menem çün mazhar-ı âdem idüp esmâ-i tekmîli
Sıfâtım zikr ider âlem eğer ulvî eğer süflî

Sivâyı yak lehîb-i nâr-ı sûzân-ı hakîkatdan
Ki dil kanısın zülâl-i âb-ı irfân-ı hakîkatdan
Nevâl-i lutfun ibzâl eyle bûstân-ı hakîkatdan
Eyâ Rahmân-ı müşfik feyz-pistân-ı hakîkatdan
Ümîd-i şîr-i hikmetle figân eyler gönül tıflı

Fetîl-i aşkı ey sâlik tutuşdur tâ ki feth olsun
Kuvâ-yı nefsi ey sâlik çalışdır tâ ki feth olsun
Bu farkı cem'a ey sâlik ulaşdır tâ ki feth olsun
Kilîd-i zikri ey sâlik yetişdir tâ ki feth olsun
Hakîkat kenzini der-beste itmişdir sivâ kuflü

185. "Göneneyim", râzı ve kâil olmak masdarından ism-i fâil, "*göyeneyim*"olsa gerektir. "Boyanmak" ma'nâsınadır.

Aradan gayrı terk eyle özünde kendini cem' it
Kelâmın dinle her dilden sözünde kendini cem' it
Bakup dîdârına yârın gözünde kendini cem' it
Görüp zülf-i perîşânın yüzünde kendini cem' it
Eğer fark itmek istersen dilâ cem' ile tafsîli

İrişdi nâgehân **Hazmî** *meşâmım-ı câna bir hoş-bû*
Meğer zülfün dağıtmış nâz ile ol gözleri âhû
Hicâb-ı zülfü ref' eyle çeküp aşk ile bir yâ Hû
Vücûdun zerresin mahv it cemâli mihrine karşu
Sezâyî bir ola yârın sana hicriyle tafsîli

* * *

Misli yok bir mehlikâ cânânı gözler gözlerim
Nûr-ı mahz-ı Kibriyâ cânânı gözler gözlerim
Rûhuma zevk u safâ cânânı gözler gözlerim
Sırrıma cilve-nümâ cânânı gözler gözlerim
Kendidir nûr-ı hüdâ cânânı gözler gözlerim

Sûreti elden bırakdım sîreti tahsîl içün
Kesreti sildim gözümden vahdeti tahsîl içün
Gûşe-gîr-i uzlet oldum kurbeti tahsîl içün
Hankâh-ı aşka girdim vuslatı tahsîl içün
Derdime olur devâ cânânı gözler gözlerim

Mün'akisdir hüsn ü aşkın cilvesi dilden dile
Düşmüş istiğnâ güle feryâd u nâle bülbüle
Vâsıl-ı vuslat-serây-ı yâr olunca şevk ile
Bâğ-ı aşkın bülbülü oldum nihâyet şevk ile
Goncadır ol cân fedâ cânânı gözler gözlerim

Olmadım hem-bezm-i vuslat ol gül-i handân ile
Girye-bâr-ı hasretim bu âteş-i sûzân ile
Ağladım yandım tutuşdum fırkat-i cânân ile
Bâb-ı ihsânında bükdüm boynumu hicrân ile
Âşıka eyler atâ cânânı gözler gözlerim

Lâ-mekân-ı vahdetim sîmurğ-ı ankâ kâfiyim
Hastegân-ı aşka neş'emle devâ-yı şâfiyim
Hazret-i ***Vassâf'a Hazmî*** *yâdigâr-ı* ***Sâfi****'yim*[186]
Bâde-i bezm-i elestin mestiyim **Vassâf**'ıyım
Âh kim ol hûş-ı ribâ cânânı gözler gözlerim

Umûm tekâyânın seddi ve tarîkatın
ilgâsı sırasında âsitâne-i Uşşâkıyye'nin seddi:

3 Eylül 1341/(15 Eylül 1925) ve 16 Safer 1344 târîhli kânûn mûcibince tekke ve zâviyeler bilâ-istisnâ kâmilen sed ve şeyhlik ve dervîşlik ilgâ olunmakla, bu kânûnun neşrini müteâkib Âsitâne-i Uşşâkıyye'ye gidememiş ve son âyînde kemâl-i teessürümden nâşî, bulunamamış idim. Türbe-i Hz. Pîr ile semâ'-hâne ve şeyh ve dervîşân odaları geceleri me'mûrîn-i zâbıta tarafından mühürlenmiş ve mevcûd eşyâ kayd olunmuş idi.

Azîzim Mustafa Efendi hazretleri harem dâiresinde odasına çekilip, burada uzletnişîn olup, gelen giden mensûblarına neşr-i feyz-i hakâyık buyururlardı. Sekiz ay kadar bu sûretle geçti. İrtihâlleri vukûunda artık ihvân büsbütün târumâr oldu. Âsitâne-i Uşşâkıyye mesdûd, türbe-i pâk-i Hz. Pîr'in kapısı mahtûm olmakla imkân-ı ziyâret-i sûriyye mefkûd idi. Gerçi gönül âleminde ayrılık gayrılık yok idi. Fakat sûret âlemi haylûlet ediyordu.

1346 senesi Rebîu'l-evveline (Ağustos 1927) kadar bu mesdûdiyyet devâm eyledi. Tekke ve türbeler Maârif İdâresi'ne geçtiğinden ahîren Kız Mektebi olarak güşâdına karâr verilmekle ta'mîrât-ı cüz'iyyeden sonra ders-hâneler te'sîs ve talebe tedrîs olunmağa başlandı. Bu sırada türbe-i Hz. Pîr'in (odası ?) iki buçuk seneye karîb bir zamân kapalı olunmakla, ziyâde tozlanmış olmakla bi'l-vesîle süpürüldü. Her tarafı silindi. Fakat ber-sâbık pencereler ve kapısı kapandı. Perdeleri çekildi. Tevhîd-hânede ne kadar levha ve eşyâ var ise kaldırıldı. Levhaların camları kırık pencerelere konulmak üzere çıkarttırıldı. Tevhîd-hâne, yemek salonu yapıldı.

Elyevm 28 Rebîu'l-âhir 1346/(24 Ekim 1927) târîhinde mektep hâlindedir. Ma'sûm çocukların tahsîl-i ma'rifet eylemeleri gibi bir saâdete cilve-gâh olan bu âsitânenin bir zamânlar hâlî durmasından ise evlâd-ı memleketin tahsîline ârâm-gâh olması bir dereceye kadar medâr-ı tesellîdir.

186. *Yâdigâr-ı Sâfî* terkîbi îhâmlıdır. .... İkinci ma'nâ mektûb-ı âlîlerinde *Yâdigâr-ı azîzim* buyurmalarından mülhemdir ki Hz. Vassâf, Hazmî-i bî-çâreyi kendilerine Hz. Sâfî'nin **Yâdigâr**'ı olduğunu ızhâr buyuruyorlar. Hazmî-i nâlân da bununla tefâhur etmiş bulunuyorlar.

Âsumândır kubbesi hem ahterân kandîlleri
En ziyâ-bahşâ kanâdîli güneşle mâhdır
Seddolunmakla tekâyâ kaldırılmaz zikr-i Hak
Cümle mevcûdât zâkirdir cihân dergâhtır

diye ızhâr-ı hakîkat eden Hz. Remzî-i Mevlevî tercümân-ı esrâr olmuştur. Kezâ bu da müşârünileyhindir:

İdrâk olunur şey midir esrâr-ı hakâyık
Târîhi bu sâl-i gamın ***ilgâ-i-tarâik***
(الغاء طرائق) = 1344/(1925-26)

Bu bahs-i mühimmin felsefe-i beyâniyyesi **Mir'ât-ı Mücellâ-yı Hakîkat** nâm eser-i âcizânemin sonunda muharrerdir.

ŞEYH HÂFIZ MUHAMMED CEMÂLEDDÎN EFENDİ

Otuz seneden fazla bir zamândan beri Kasımpaşa'da Hüsâmeddîn-i Uşşâkî Hânkâhı zâkirbaşılığında ve hâlen sâir tekkelerde de zâkirbaşılık hizmetinde bulunmasından nâşî "Zâkirbaşı Cemâl Efendi" diye beyne ehli't-turuk yâd olunagelen bu zâttan bahs etmemek kadir-nâ-şinâslık olur.

Cemâl Efendi 1287 sene-i Arabiyyesinde (1870) Kasımpaşa'da Küçük Piyâle Mahallesi'ıde doğmuştur. Pederi Fâtih dersiâmlarından olup, Kasımpaşa'da Kulaksız'da medfûn bulunan Küçük Piyâle İmâmı Abdulkâdir Efendi'dir ki, 1309/(1891-92)'da irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir.

Cemâl Efendi, Kasımpaşa'da Abdulkâdir Çavuş Mektebi'nde ve Bahriyye Rüşdîsi'nde ibtidâî tahsîlden sonra Bâyezîd Câmi'-i şerîfinde Akâid'e kadar okuduğu gibi meşâhîr-i meşâyıh-ı Nakşiyye'den Erbilî Es'ad Efendi hazretlerinden hâfızlık okumuştur. Şeyh Hâfız Muhammed Efendi'den 1308/(1890-91)'de hıfz-ı Kur'ân'a muvaffak olup, Hâfız Besîm Efendi'den kırâattan feyz-yâb olmuş 1309'da pederinin irtihâlinde mahalle imâmeti uhdesine tevcîh kılınmıştır.

Tarîkaten intisâbına gelince 1299/(1882) senesinde Kasımpaşa'da Başmakçı Ali Efendi Dergâhı post-nişîni Kâdiriyye-i Eşrefiyye'den Halîl Efendi'ye nisbeti vardır. 1301/(1884)'de bu zât irtihâl edip dergâha defn olunmuştu. Ba'dehû hocası meşâyıh-ı Kâdiriyye'den mûmâileyh Muhammed Efendi'ye arz-ı bey'at eyleyerek bunun da 1312/(1894-95) senesinde irtihâlinde - *Büyük Piyâle Kabristanı'nda defn olunmuştur.* - Muhammed Efendi'nin şeyhi Selanikli Muhammed Efendi'ye akd-i râbıta etmiş, 1312'de hilâfet almıştır.

Cemâl Efendi, Yeşiltulumba'da Rufâiyye'den Şeyh Hâfız Mustafa Efendi Dergâhı'na 1301/(1884)'den beri devâm eder, zâkirbaşılık eylerdi. 1317 senesinin Recep ayının yirmiyedinci (2 Aralık 1899) Mi'râc gecesi Mustafa Efendi, Cemâl Efendi'ye tarîk-ı Rufâî'den teberrüken tâc u hırka ilbâs edip, hilâfet vermiştir.

Ahîren Başmakçı Dergâhı münhâl olunca vukû' bulan talebine binâen buranın meşîhatına ta'yîn olundular. Ancak burası vaktiyle Hamzaviyye ricâline melce' bir Bayrâmî tekkesi idi. Bu sebeble usûl, muhâfaza-i Üsküdar'da Himmet-zâde Dergâhı şeyhi Abdülhay Efendi'den 1328/(1910)'de teberrüken Bayramiyye'den tâc giyip icâzet-nâme almıştır. Başmakçı Dergâhı'nda ricâl-i Hamzaviyye'den Şeyh Seyyid Abdurrahmân ve Başmakçı Ali Efendi ve Kurt Bey medfûndur. Cidden eâzım-ı rûhâniyyeye mâlik bir makâmdır. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Cemâl Efendi, mûsikîde sâhib-i behre olup, Kasımpaşa Mevlevîhânesi kudûm-zenbaşısı Şevki Dede ve onun telâmîzinden Mevlevî Arab Muhammed Ali ve Bahariye (Mevlevîhânesi) kudûm-zenbaşısı Şeyh Ârif Efendilerden ve meşhûr Zekâî Dede merhûmdan ve merhûm Mustafa İzzet Efendi telâmîzinden Yeniköylü Hâfız Hüseyin Efendi'den ahz-ı feyz-i nagamât etmiş ve dergâhlarda zikri idâre etmek usûlünü de Vefâ türbe-dârı Osmân Efendi merhûmdan öğrenmiştir.

Cemâl Efendi çok çırak yetiştirmiş ve içlerinde zamânımız mûsikî-şinâsları arasında mevki'-i bülend sâhibi erbâb-ı isti'dâd zuhûra gelmiştir. Cemâl Efendi'nin bestelerinden, **/228/** Nühüft'ten, "*Bulduk safâ tevhîd ile*"; Mâhûr'dan, "*O kişver-i irfâna olan şâhen-şâh*" pek güzeldir ve gâyet san'at-karâne bestelenmiştir. Arabça şuğullerden çok zengindir.

Elyevm Hânkâh-ı Uşşâkî'de, Fâtih'te Tâhirağa Dergâh-ı şerîfinde, Cerrahpaşa'da Taştekneler ve yine Kasımpaşa'da Arab-zâde ve Pişmâniyye ve Sâmî Efendi tekkelerinde zâkirbaşıdır. Yeşiltulumba Dergâhı'nda meşîhat vekâleti olup, Tarîk-ı Kâdirî'den Hamîd ve Sâlih ve Şükrü; Tarîk-ı Rufâî'den Âşir ve Muhyiddîn ve Âdem Efendilere hilâfet vermiştir.

1303/(1886)'den 1325/(1907) senesine kadar Orman Maâdin Muhâsebesi Vâridât Kitâbeti'nde hizmet edip, bi'l-âhare istîfâ etmiş, hayât-ı me'mûriyyetten çekilmiştir. Hâlen Gâzî Hasan Paşa Vakfı tevliyyeti kitâbeti de uhdesindedir.

Orta boylu, esmerü'l-levn, mütenâsibü'l-endâm, halûk, âşık, Muhammediyyü'l-meşreb bir zâttır. Sene 1343/(1924-25). (*Tavvela'llâhu ömrehû ve zâde'llâhu feyzehû*)

Tarîkat-ı Aliye-i Uşşâkıyye'de Hulefâya Verilegelen Hilâfet-nâme Sûreti:

Tahiyyât-ı bî-şumâr Ol Hakîm-i zü'l-iktidâra sezâ-vârdır ki, sahîfe-i dü-reng-i leyl ü nehâr kabza-i hikmetinde bir tomârdır ki, (لكل شئ له آية تدل على أنه واحد)[187] *zülâl-ı maânî-*

187. "Her şeyde O'nun tek olduğuna delâlet eden bir işâret vardır." (H)

si kâse-i beyzâ vü sevâddan her şeb ü rûz ülü'l-ebsâra işrâb u ızhâr eyler. Ve kürre-i zemîn ü âsumân çevgân-ı kudretinde sergerdân-ı hâb-ı gurûr olan cebâbireye îmâ vü iş'âr eyler.

Ve senâ-yı nâ-mahdûd Cenâb-ı Alîm ü Vedûd'a ehaktır ki, nev'-ı Benî Âdem'i tâc u pür-ibtihâc (وعَلَّمَ آدَمَ الأَسْمَاءَ كُلَّهَا)[188] *ile mübtehic ve mükerrem ve vişâhu's-sadr,* (خمرت طينتى آدم بيدى)[189] *ile sâir mahlûkâttan mümtâz u müsellem kıldı.*

Ve salât-ı ezkâ ol pâdişâh-ı her dû-serâ ve muktedâ-yı enbiyâ hazretlerine ahrâdır ki, serâ-perde-i Ehadiyyette resîde-i bezm-i hâssu'l-hâssı âyet-i kerîme-i (ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى)[190] *ve ziyâfet-hâne-i vahdette hıtâb-ı müstetâb-ı* (خلقت الأشياء لأجلك و خلقتك لأجلى)[191] *ile muhâtab ve mu'tenâdır.*

Ve selâm-ı lâ-yuhsâ Cenâb-ı Habîb-i Hudâ, ser-tâc-ı rusül ü enbiyâya evlâdır ki, mişkât-ı nübüvvetten lem'a-rîz olan (كنت نبيا وآدم بين الماء والطين)[192] *ile muahhar mübtedâ olduğunu iş'âr u îmâ ve* (لى مع الله وقت لا يسعنى فيه ملك مقرب ولا نبى مرسل)[193] *mazmûn-ı ihtisâsı makrûnuyla mezîd husûsiyyeti inhâ eyledi.*

Ve âl u ashâb-ı kirâm husûsan çehâr-yâr-ı zevi'l-ihtirâm hazerâtına elyaktır ki her biri üstüvâne-i kasr-ı muallâ-yı tâk-ı ishâm ve imâd-ı şer'-i metîn Seyyidü'l-enâm aleyhi efdalü's-salâti ve's-selâmdır.

/229/ Ve ba'dehû nazm-ı celîl-i Kur'ân-ı azîm ve nesk-ı cem'îl-i Kelâm-ı kadîm'de vârid olan, (وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ)[194] *(ey li-ya'rifûn) müeddâsınca ibrâz-ı kevn ü mekân ve hulkat-i ins ü cândan maksûd bi'z-zât olan ma'rifet-i zât-ı pâk-i Hz. Yezdân idüğini* (كنت كنزاً مخفياً فأحببت أن أعرف فخلقت الخلق لأعرف)[195] *mazmûn-ı hakîkat-makrûnu dahi müeyyeddir. Ma'rifet-i Rabbânî ise evvelâ* (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا .)[196] *hıtâb-ı müstetâb ve emr-i bâ-savâbını âvîze-i gûş-ı cân edip, cemî'-i mekkâre ve gafelâttan*

188. "Allah, Âdem'e bütün isimleri öğretti." 2. Bakara sûresi, 31. (H)
189. "Âdem'in çamurunu ellerimle yoğurdum." (H)
190. "Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki, (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu." 53. Necm sûresi, 8, 9. (H)
191. "Ben varlıkları senin için, seni de kendim için yarattım." (H)
192. "Âdem su ile toprak arasında iken ben peygamberdim." (H)
193. (لى مع الله وقت لايسعنى فيه ملك مقرب ولانبى مرسل) "Benim Allah katında öyle bir hâlim vardır ki, benim o hâlime ne bir melek yaklaşabilir, ne de bir peygamber ulaşabilir." Bu sözün hadis tekniği açısından değerlendirilmesi ile ilgili olarak bkz. el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, c. II, s. 173, bkz. Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, Ankara 2000, s. 79, 80. (H)
194. "Ben cinleri ve insanları Bana ibâdet/kulluk etsinler diye yarattım." 51. Zâriyât sûresi, 56. (H)
195. (كنت كنزاً مخفياً فأحببت أن أعرف فخلقت خلقا لعرفتهم فعرفونى) "Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim ve mahlûkâtı yarattım. Ben kendimi onlara öğrettim, onlar da Beni bildi." el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, c.II, s.132; bkz. Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, s. 98, 99. (H)
196. "Ey îmân edenler! Samîmî bir tevbe ile Allah'a tevbe ediniz." 66. Tahrîm sûresi, 8. (H)

tövbe ve inâbet ve telkîn-i mürşid-i sâhib-himmet ve teksîr-i ezkâr-ı Cenâb-ı Rabb-i izzet ile *ahlâk-ı zemâyim-i hayvâniyyeden tathîr-i fuâd ve tehzîb-i ahlâk ile nefs-i emmâreyi munsarıf-ı semt-i meâd belki* (وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا)[197] *meslek-i celîline sülûk ve* (وجاهد هواك فإنه أكبر أعداك)[198] *emrince mücâhedât ve riyâzât ile nefs-i nâtıkayı evsâf-ı beşeriyetten tahlîs ve âzâd etmeye mütevakkıf* (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ الْكُفَّارِ)[199] *mazmûn-ı hakîkat-şiârından takrîb-kerde-i ülü'l-ebsâr üzere hevâ-yı nefs-i bed-fermâ cümle-i küffârdan ta'dâd u şümâr olunup ve onun kahr u istîsâli mukâtele-i küffâr-ı dalâlet-kârdan akreb u akdem idüği âşikar olduğuna binâen Hâce-i âlem, Seyyid-i veled-i Âdem Rasûl-i Ekrem ve nebiyy-i muhterem Muhammed el-Mustafa şefîu'l-ümem (salla'llâhu aleyhi ve sellem) hazretleri* (الشريعة أقوالى والطريقة أفعالى والحقيقة أحوالى والمعرفة رأس مالى)[200] *meâlince sırran ve cehren tekrâr-ı ezkâr-ı* Cenâb-ı Kâdıyu'l-hâcât *ve tarîk-ı mücâhede ve riyâzâtı havâss-ı ashâb-ı güzîn (rıdvânu'llâhı aleyhim ecmaîn) hazarâtına talim ü telkîn ve hâiz-i rütbe-i isti'dâd-ı hilâfet olduklarında onlar dahi tâlib-i tarîk-ı Hak olanlara ta'lîm u telkîn eylemeleriçün izn ü icâzet ihsân ve inâyet buyurup, siyyemâ şîr-i* Cenâb-ı Rahmân, *bâb-ı Medîne-i irfân, vâkıf-ı râz-ı rumûz-ı Tâhâ, ârif-i mes'ele-i ev ednâ, ser-tâc-ı gürûh-ı evliyâ, vâris-i ulûm-ı hâtemi'l-enbiyâ, sâkî-i kevser-i Aliyyü'l-a'lâ (kerrema'llâhu vechehû ve radıya'llâhu anhu) hazretlerine izn ü icâzet ihsân buyurup,*

Onlar dahi şurût-ı mezkûr üzere zübde-i kibâr-ı tâbiîn, umde-i erbâb-ı yakîn, lutfunun olmayan hasrı a'nî **Şeyh Hasan-ı Basrî** *hazretlerine,*

Onlar dahi hâiz-i rütbe-i velâyet, hâris-i nâmûs-ı şerîat bende kılan Dârâ vü Cem'i a'nî **Şeyh Habîb-i A'cemî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine*

Onlar dahi melce-i mücâhidân, muktedâ-yı sâlikân **Şeyh Ebu Süleymân Dâvûd b. Nasîr-i Tâî** *(kuddise sırrûhu) hazretlerine,*

Onlar dahi mürebbî-i nüfûs-ı mübtediîn, mükemmil-i noksân-ı nâkısîn, fazlı pür eyleyen, çarhî **eş-Şeyh Ebu'l-mahfûz Ma'rûf Ali Kerhî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi kıdve-i erbâb-ı kemâl, üsve-i erbâb-ı hâl **Şeyh Ebu'l Hasan Seriyyü's-Sakatî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi kutb-ı âfâk-ı gavs-ı uşşâk **Ebu'l-Kâsım Şeyh Cüneyd-i Bağdâdî** *hazretlerine,*

Onlar dahi Hakk'a tefvîz eden umûru, kemâline nâzır görmeyen kusûru a'nî **Şeyh Ebû Ali Ahmed Mimşâd-ı Dîneverî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

197. "Ama Bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz..." 29. Ankebût, 69. (H)
198. "Sen kendi nefsinin isteklerine karşı cihad et; zîrâ en büyük düşmanın odur." (H)
199. Kâfirlerden yakınınızda olanlara karşı savaşın..." 9. Tevbe sûresi, 123. (H)
200. "Şerîat sözlerim, tarîkat işlediklerim, hakîkat hallerim ve marifet de sermâyemdir." (H)

Onlar dahi hüzn-diller sürûru ve vird ehlinin çeşm-i nûru a'nî **Şeyh Abdullâh Muhammed-i Dîneverî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

/230/ *Onlar dahi devâma irgüren zikri, Hak'tа hasr eyleyen fikri a'nî* **Şeyh Muhammed el-Bekrî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi zamânı adl ile mâzî, her emirde Hakk'a râzı a'nî **Şeyh Ebû Hafs Ömer Vecîhüddîn el-Kâdî el-Bekrî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi gül-zâr-ı maârifin verdi, mızmâr-ı hakîkatın ferdi a'nî **Şeyh Ebu'n-Necîb Ziyâeddîn Abdülkâdir-i Sühreverdî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi düşmüşlerin dest-gîri, meşâyıhın bî-nazîri **Şeyh Ebû Reşîd Kutbeddîn-i Ebherî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi rehnümâ-yı sâlikîn pîşvâ-yı muhakkıkîn **Şeyh Muhammed Rükneddîn-i Sincâsî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi fezâ-yı lâhûtun bâzı, erbâb-ı hâlin hem-râzı **Şeyh Şihâbeddîn Muhammed-i Tebrizî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi fâris-i meydân-ı hakâyık-ı ayne'l-yakîn, hâris-i dakâyık-ı hakka'l-yakîn **Şeyh Muhammed Cemâleddîn-i Şîrâzî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi hâzin-i zühd ü takvâ-yı Sübhânî, mâlik-i gencîne-i maânî **Şeyh İbrâhîm Zâhid-i Geylânî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi hakâyık-ı gevher-kânı dakâyık-ı dürr-i ummânî **Şeyh Kerîmüddîn Ahi Muhammed b. Nûru'l-Halvetî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi pîşvâ-yı tarîk-ı Halvetî, meşâyıhın sâhib-i himmeti **Şeyh Ebû Abdullâh Sirâceddîn** *a'nî* **Pîr Ömer el-Halvetî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi kerâmeti bî-aded, lutf u ihsânı lâ-yuad **Şeyhu'l-Fânî Ahi Emre el-Halvetî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi dest-gîr-i fukarâ vü mesâkîn, zübde-i gürûh-ı **Âbidîn Şeyh Hacı İzzeddîn el-Halvetî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi ehl-i zikrin sâhib-i devâmı, sırr-ı mektûmdan veren peyâmı **Şeyh Sadreddîn-i Hıyâvî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi âlim-i Rabbânî, kutb-ı Samedânî Seyyidü't-tâifetü'l-Halvetiyye **eş-Şeyh es-Seyyid Celaleddîn Yahyâ eş-Şirvânî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi sûfiyyenin merd-i meydânı, ricâlu'llâhın kârınânı **Şeyh Muhammed Pîr-i Erzincânî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi medâr-ı sâlikîn, ser-efrâz-ı ehl-i yakîn Şeyh-i kâmil **Tâceddîn-i Kayserî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi tehzîb eden ahlâkı, seyr eden enfüs ü âfâkı **Şeyh Alâeddîn-i Uşşâkî** *(Kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi kılan her nâ-sezâdan tehâşî, nefs ile eden her dem savaşı **Şeyh Ahmed Şemseddîn Yiğitbaşı** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi dertlilerin dermânı, tebdîl eden a'yânı **Şeyh Hacı İzzeddîn-i Karamânî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi hâfız-ı kütüp-hâne-i îkân, hâce-i mekteb-i irfân a'nî **Şeyh Ümmî Sinân** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi sûfiyyenin ser-bülendi, ehlu'llâhın ercümendi **Emîr Ahmed-i Semerkândî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi pür eyleyen âfâkı, pîşvâ-yı tarîk-ı Uşşâkî gavsu'l-vâsılîn pîrimiz, sultânımız **Şeyh Hasan Hüsâmeddîn-i Uşşâkî** *(kaddesena'llâhu bi-sırrihi'l-Bâkî) hazretlerine,*

Onlar dahi nüsha-i endek-yâb-ı îkân, mecmûa-i bî-nazîr-i irfân **Şeyh Memicân-ı Sarûhanî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi gönüllerin habîbi, derd-i aşkın tabîbi **Şeyh Ömer-i Karîbî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi mefhar-ı akrân, dillerde destan **Şeyh Âlim Sinân** *(kuddise sırruhû)* **/231/** *hazretlerine,*

Onlar dahi üftâde-gânın emânı, yahşı eden yamanı **Şeyh Muhammed-i Keşânî** *(kuddise sırruhû) – hazretlerine,*

Onlar dahi sâlikân-ı delîl ilâ tarîkı'l-Celîl a'nî **Şeyh Halîl-i Gümülcinevî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi delîl-i râh-ı naîm, lutf u keremi amîm a'nî **Şeyh Abdülkerîm** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi menba-ı tevhîd u irfân, mahzen-i sırr-ı Sübhân a'nî **Şeyh Osmân-ı Gümülcinevî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi ehl-i hâlin senedi, vâkıf-ı sırr-ı **Samedî Şeyh Muhammed Hamdî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi meslek-i pîr üzre tarîk-ı Uşşâkî'ye bahş eden pertevi, gavvâs-ı bahr-ı ledün, râh-ı Hak'ta münzevî **Şeyh Seyyid Muhammed Cemâleddîn-i Edirnevî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi dil zahmına Lokman olup, dermân eden bi'mârı, nûş eyleyip mey-i tahkîk ile bulan hüşyârı **Şeyh Abdullâh Salâhaddîn-i Kesriyevî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi fettâh-ı kenz-i reşâdet, **"sekâhum Rabbuhum"** *sırrının kâili vechinden bî-aded hakka olan vâsılı* **Şeyh Muhammed Zühdî-i Nâzillî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi evlâd-ı zü'l-vecheyn olup, gam-ı zü'l-cenâhayn ile bulan şerefi, mazhar-ı sırr-ı velâyet, zinde-i **Ali el-Vasfî Şeyh Ali Gâlib** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi ahlâk-ı hamîde ile mevsûf olup derdlülerin şefîki, Hak ehlinin refîki **Şeyh Muhammed-i Tevfikî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi kâşif-i esrâr-ı kenz-i reşâdet, ikmâl eden nukûsu, okutup sırr-ı araftan irfân eden husûsu **eş-Şeyh Ömer-i Hulûsî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi eden mâ-sivâdan dâimâ tevakkî, iltîfât-ı rûhâniyyesi bâis-i terakkî **Şeyh Hüseyin Hakkî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi mahrem-i esrâr-ı zât-ı Hak, nokta-i kübrâ her vasfa ehak, zübdetü'l-ârifîn **Tirevî Şeyh Muhammed Emîn Tevfik** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi vâkıf-ı esrâr-ı Vücûd, müstağrak-ı bahr-ı şühûd, gencîne-i künc-i **Halvetî Nazillili Şeyh Muhammed Fahreddîn-i Himmetî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi ad'afü'l-âbidîn **(Hüseyin Vassâf)**[201]*'a izn ü icâzet, ihsân u inâyet buyurup, bu hakîr dahi pîrân-ı azîzân (kaddesena'llâhu bi-sırrihi'l-Mennân) hazerâtından ahz eylediğimiz üzere sırr-ı hadd-i şer'-i kavîmden ser-i mû inhirâf ve udûl eylemeyip, îfâ-yı ahkâm-ı şer'iyyeye müsâberet ve itbâ'-ı sünnet-i seniyye-yi Seyyidü'l-beşer aleyhi efdalü'l-bir ve icrâ-yı zülâl-ı rusûm tarîkat-ı aliyyeye müdâvemet şartıyla tâlib-i Hak olanlara zikr-i hafî vü celîyi ta'lîm ü telkîn eylemeye hâmil-i hamâil-i icâzet, hulefâmızdan mefharu'l-müsteıddîn (.....)*[202] *halîfeye izn ü rûhsat vermişizdir.*

Ve min'llâhi't-tevfîk ve'l-hidâye.

Arz-ı Mütâlaa:

Bu icâzet-nâmede ta'birât pek acâib bir sûrette yazılmış olmak hasebiyle zamânımızın lisân-ı edebine daha muvâfık bir sûrete ifrâğı teemmül olunup, bu bâbtaki ricâyı mahsûs-ı dervîşânemi kabûl buyuran üdebâ-yı asrdan İbnü'l-Emîn Mahmûd Kemâl Beyefendi ibzâl-i himmet buyurarak icâzet-nâme-i kadîmin medlûlünü ve ba'zı münderecâtnı muhâfaza etmek sûretiyle gâyet güzel bir icâzet-nâme müsveddesi kaleme almışlar ise de bâlâdaki icâzet-nâme Seyyid Cemâleddîn ve Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî hazerâtının zamânından beri intikâl edegelmiş **/232/** olmak ve bunu tebdîl-i muvâfık farz olunmamak mülâhazasıyla tervîcine taraf-dâr olmayanlar olduğundan azîzimiz de bi'l-ıztırâr şekl-i sâbıkın muhâfazasını teemmül buyurmuşlardır.

201. Müellif burada tevâzuundan olmalı ki ismini yazmamış, sâdece birkaç nokta koyarak boş bırakmıştır. (H.)

202. Müellif burada da isim yazmamış, sâdece birkaç nokta koyarak boş bırakmıştır. (H.)

Mîr-i Müşârünileyhin kaleme aldıkları icâzet-nâmenin sûreti:

Hüve'l-Feyyâz, Bismi'llâhi teyemmünen bi-zikrihi'l-cemîl.

Hamd-i bî-şumâr, O *Hâlık-ı zü'l-celâle sezâ-vârdır ki* (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ. اللَّهُ الصَّمَدُ. لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ)[203] *sırr-ı ehadiyyet-nümâsını her zerre-i kâinatta envâr-ı şems-i tâb-dâr gibi ızhâr ve kemâl-i kudret ve azamet-i Subhâniyyesini berâhîn-i bâhire ve şevâhid-i zâhire ile vaz'-ı enzâr-ı ülü'l-ebsâr eyledi.*

Senâ-yı nâ-mahdûd O *Rabb-i kerîm-i müteâle ahaktır ki,* (وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ.)[204] *il-âfât-ı kerem-âyâtıyla beyne'l-mahlûkât mümtâz u mükerrem ve* (و علم آدم الأسماء كلها) *kerî-me-i celîlesi ile ser-firâz ve muhterem buyurduğu nev-i Benî Âdemden,* (فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ)[205] *hitâb-ı inâyet-meâbına ihâle-gûş ve* (أَلاَ بِذِكْرِ اللّه تَطْمَئِنُّ الْقُلُوب)[206] *nidâ-yı saâdet-peymânesi-ne vakf-gûş-ı hûş eden kulûb-ı mutmainne erbâbını müğtağrak-ı edvâ-ı Cemâl ve îsâl-i dere-ce-i kemâl eyledi.*

Salât-ı ezkâ mahrem-i harem-i (ثم دنى فتدلى فكان قاب قوسين أو أدنى) *ve bezm-i vah-dette* (خلقت الأشياء لأجلك وخلقتك لأجلي) *iltîfât-ı âli'l-âli ile vâsıl-ı mertebe-i a'le'l-âlâ olan râfiu'r-ruteb, kâşifü'l-küreb, izzü'l-Arab, rûhu'l-edeb, rasûl-i a'zam, Habîb-i mu'azzam (salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem) efendimiz hazretlerine ahrâdır ki ümmet-i merhûmesine irâe-i şâhrâh-ı hüdâ ve ta'lîm-i zikr-i Hudâ eyledi.*

Selâm-ı lâ-yuhsâ, (كنت نبيا و آدم بين الماء والطين) *hadîs-i celîli ile muahhar mübtedâ ol-duğunu inbâ ve* (لي مع الله وقت لا يسعني فيه ملك مقرب و نبي مرسل) *mazmûn-ı ihtisâs-mak-rûnuyla mezîd-i husûsiyyeti inhâ buyuran o beşîr ü nezîr-i bî-nazîre sezâdır ki,* (لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ)[207] *berât-ı mağfiret gâyâtıyla kadr-i âlîsi i'lâ buyurulduğu hâlde zikr ü fikr-i ma'bûda vakf-ı hayât ve* [208](من كان لله كان الله له) *hadîs-i saâdet-engîziyle ümmet-i nebî-le ve nebîhesinden vazîfe-i nazîfe-i ubûdiyyetini îfâ eden uşşâk-ı dil-âgâha te'mîn-i necât etdi.*

Tarziye vü tekrîm-i bî-hisâb âl u ashâb siyyemâ çehâr-yâr-ı saâdet-nisâb (rıdvânu'llâhi teâlâ aleyhim ecmaîn) hazerâtına elyaktır ki her biri umde-i dîn-i mübîn-i İslâm ve imâd-ı şer'-i metîn-i Seyyidü'l-enâm aleyhi efdalü's-salâti ve's-selâmdır.

Emmâ ba'd:

Nazm-ı celîl-i Kur'ân-ı azîmde vârid olan, (وما خلقت الجن والإنس إلا ليعبدون) **/233/** âyet-i celîlesi müeddâsınca ibrâz-ı kevn ü mekân ve hılkat-ı ins ü cândan maksûd

203. "De ki: O Allah birdir. Allah sameddir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiç bir dengi yok-tur." 112. İhlâs sûresi, 1-4. (H)
204. "Biz, hakîkaten insanoğlunu şan ve şeref sâhibi kıldık..." 17. İsrâ sûresi, 70. (H)
205. "Siz beni anın ki, Ben de sizi anayım..." 2. Bakara sûresi, 152. (H)
206. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur." 13. Ra'd sûresi, 28. (H)
207. "Tâ ki Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın..." 48. Fetih sûresi, 2. (H)
208. "Kim kendini Allah'a ait kılarsa, Allah da ona ait olur."

bi'z-zât ma'rifet-i zât-ı Hâliku'l-kâinât olup, bu hakîkat-i sâtıa (كنت كنزا مخفيا فأحببت أن أعرف فخلقت الخلق لأعرف) *mazmûn-ı hakîkat-makrûnuyla da müeyyeddir.*

Ma'rifet-i ilâhîye evvel-be-evvel (ياأيهاالذين آمنوا توبوا إلى الله توبة نصوحا) *fermân-ı hidâyet-resânını kurta-i kûs-ı cân u cinân edip, cemî'-i mekkâre ve gafelâttan tövbe ve inâbet ve telkîn-i mürşid-i sâhib-himmet ve teksîr-i ezkâr-ı Rabb-i izzet ile ahlâk-ı zemîme-i hayvâniyyeden tathîr-i fuâd ve mekârim-i ahlâk ile nefs-i emmâreyi munsarıf-ı semt-ı meâd ve husûsan* (والذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا) *mesleğine sülûk ile* (وجاهد هواك فإنه أكبر أعداك) *emrince mücâhedât ve riyâzât ile nefs-i nâtıkayı evsâf-ı gayr-i sâfiyeden âzâd etmeye mütevakkıf* (وقاتلوا الذين يلونكم من الكفار) *mazmûn-ı hakîkat-şiârından istidlâl-i ülü'l-ebsâr üzere nefs-i leîme-i bed-fermâ cümle-i küffârdan ma'dûd ve onun kahr u istîsâli mukâtele-i küffâr-ı dalâlet-karârdan akdem bir kâr-ı mahmûd olmasına binâen Hâce-i âlem, Seyyid-i veled-i Âdem Rasûl-i Ekrem ve nebiyy-i muhterem Muhammed-i Mustafa (salla'llâhu alyehi ve sellem) hazretleri* (الشريعة أقوالى والطريقة أفعالى والحقيقة أحوالى والمعرفة رأس مالى) *meâlince sırran ve cehren ezkâr-ı Cenâb-ı Kâdıyu'l-hâcâtı ve tarîk-ı mücâhede vü riyâzâtı havâss-ı ashâb-ı güzîn (rıdvânu'llâhı aleyhim ecmaîn hazarâtına ve bilhâssa şîr-i Cenâb-ı Rahmân, bâb-ı Medîne-i irfân, vâkıf-ı râz-ı rumûz-ı Tâhâ, ârif-i hakâik-i "ev ednâ", ser-tâc-ı gürûh-ı evliyâ, vâris-i ulûm-ı hâtemi'l-enbiyâ, Ali b. Ebî Tâlib (kerreme'llâhu vechehû ve radıya'llâhu anhu) hazretlerine ta'lîm ve telkîn buyurdukları gibi, tâlib-i tarîk-ı Hak olanlara da ta'lîm ve telkîn etmesi için izn ü icâzet ihsân edip,*

Onlar dahi şart-ı mezkûr üzere zübde-i kibâr-ı tâbiîn, umde-i erbâb-ı yakîn, **Ebu's-saîd eş-Şeyh Hasan b. Yesâr-ı Basrî** *- rahimehu'llâhi teâlâ - hazretlerine,*

Onlar dahi üsvetü'l-küberâ, kıdvetü'l-asfiyâ **eş-Şeyh Habîb-i A'cemî** *(kuddise sırruhû) hazretlerine,*

Onlar dahi melce-i mücâhidân, muktedâ-yı sâlikân eş-Şeyhü'l-Kebîr **Ebu Süleymân Dâvûd b. Nasîr-i Tâî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi mürebbî-i nüfûs-ı mübtediîn, mükemmil-i noksân-ı nâkısîn, **eş-Şeyh Ebu'l-mahfûz Ma'rûf Aliyy-i Kerhî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi kıdve-i erbâb-ı kemâl, nukâve-i kibâr-ı ricâl **eş-Şeyh Ebu'l Hasan Seriyyü's-Sakatî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi kutb-ı âfâk-ı gavs-ı uşşâk Seyyidü't-Tâifeti's-Sûfiyye Ebu'l-Kâsım **Şeyh Cüneyd-i Bağdâdî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi vâkıf-ı esrâr-ı hakâyık, kâşif-i gıtâ-i dakâyık **eş-Şeyh Ebû Ali Ahmed Mimşâd-ı Dîneverî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi server-i erbâb-ı dâniş, rehber-i ashâb-ı bîniş **eş-Şeyh Abdullâh Muhammed-i Dîneverî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi imâme-i sübha-i irfân, müsebbih-i Rabb-i Mennân a'nî **eş-Şeyh Muhammed el-Bekrî** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi kâdiyu'l-urefâ, hâkimu'l-ulemâ a'nî **eş-Şeyh Ebû Hafs Ömer Vecîhüddîn el-Kâdî el-Bekrî** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi verd-i gülzâr-ı /234/ ma'rifet merd-i ferd-i hakîkat **eş-Şeyh Ebu'n-Necîb Ziyâeddîn Abdülkâdir-i Sühreverdî** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi dest-gîr-i üftâdegân, enîs-i derd-mendân **eş-Şeyh Ebû Reşîd Kutbeddîn-i Ebherî** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi reh-nümâ-yı sâlikîn pîşvâ-yı muhakkıkîn **eş-Şeyh Ebu'l-Hasan Rükneddîn Muhammed-i Nehhâsî Buhârî** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi şehbâz-ı fezâ-yı lâhût, dânâ-yı râz-ı nâsût **eş-Şeyh Şihabeddîn Muhammed-i Tebrizî** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi fâris-i meydân-ı ayne'l-yakîn, hâris-i künûz-ı hakka'l-yakîn **eş-Şeyh Muhammed Cemâleddîn-i Şîrâzî** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi hâzin-i zühd ü takvâ, mahzen-i esrâr-ı kibriyâ **eş-Şeyh İbrâhîm Zâhid-i Geylânî** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi âlim-i Rabbânî, ârif-i maânî **eş-Şeyh Kerîmüddîn Ahi Muhammed b. Nûru'l-Halvetî** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi sâlik-i râh-ı Hudâ, kâsıd-ı tarîk-ı hüdâ **Ebû Abdullâh Sirâceddîn** a'nî **Pîr Ömer el-Halvetî** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi revnak-ı gülzâr-ı tarîkat, pîrâye-i hadîka-i hakîkat **eş-Şeyhu'l-Fânî Ahi Emre Muhammed el-Halvetî** – kaddesa'llâhu sırrahû – hazretlerine,

Onlar dahi melâz-ı fukarâ vü mesâkîn, zübde-i zâhidîn ü âbidîn **eş-Şeyh Hacı İzzeddîn el-Halvetî** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi ser-hayl-i zümre-i zâkirîn, kâfile-sâlâr-ı mütefekkirîn **eş-Şeyh Sadreddîn-i Hıyâvî** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi matla'-ı feyz ü kemâl, mahrem-i harem-i cemâl seyyidü't-tâifetü'l-Halvetiyye **eş-Şeyh es-Seyyid Celaleddîn Yahyâ eş-Şirvânî** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi kân-ı ilm ü irfân **eş-Şeyh Muhammed Pîr-i Erzincânî** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi sâhibü'l-fezâil, mürşidü'l-kâmil Kayserili **eş-Şeyh Tâceddîn İbrâhîm-i Kâmil** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi müzehhib-i ahlak, sâir-i enfüs ü âfâk Kabaklılı **eş-Şeyh Alâeddîn-i Uşşâkî** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar şems-i irfân, münevvir-i cinân Marmaracıklı **eş-Şeyh Ahmed Şemseddîn Yiğitbaşı** (kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,

Onlar dahi tabîb-i derd-mendân, habîb-i sâlikân **eş-Şeyh Hacı İzzeddîn-i Karamânî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi hâfız-ı kütüphâne-i îkân, hâce-i mekteb-i irfân **eş-Şeyh İbrâhîm Ümmî Sinân** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi ser-bülend-i ehlu'llâh, ercümend-i merdân-ı dil-i âgâh **eş-Şeyh es-Seyyid Ahmed-i Semerkândî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi mehbıt-ı feyz-ı Hallâkî pîşvâ-yı tarîk-ı Uşşâkî Kutbu'l-Ârifîn Gavsu'l-vâsılîn pîrimiz, sultânımız **eş-Şeyh Hasan Hüsâmeddîn-i Uşşâkî** *(kaddesa'llâhu esrârahû) hazretlerine,*

Onlar dahi nüsha-i nâdire-i fazîlet, mecmûa-i bî-nazîr-i ma'rifet Sarûhanlı **eş-Şeyh es-Seyyid Memicân** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi mahbûb-ı kulûb-ı mürşid-i merğûb Gelibolulu **eş-Şeyh Ömer-i Karîbî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi mefhar-ı emsâl-i mürşid-i bî-hemâl **eş-Şeyh Âlim Sinân** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi enîs-i mihnet-keşân, celîs-i bî-çâregân **eş-Şeyh Muhammed-i Keşânî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi delîl-i nebîl, rehber-i celîl Gümülcineli **eş-Şeyh Halîl** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi sirâc-ı râh-ı naîm, mürşid-i himmet-vesîm a'nî **eş-Şeyh /235/ Abdülkerîm** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi menba-ı tevhîd u irfân, mahzen-i sırr-ı Sübhân Gümülcineli **eş-Şeyh Sıdkî Osmân** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi sened-i ehl-i hâl, vâkıf-ı sırr-ı kâl **eş-Şeyh Muhammed Hamdî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi gavvâs-ı bahr-ı ledün, muhakkık-ı serâyir-i kün, pîr-i sânî Ebu Nizâm **eş-Şeyh Seyyid Muhammed Cemâleddîn-i Edirnevî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi keşşâf-ı müşkilât-ı dîniyye hallâl-i muaddalât-ı yakîniyye **eş-Şeyh Abdullâh Salâhaddîn-i Kesriyevî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi sened-i zâhidîn, mürşid-i Hak-bîn Nazillili **eş-Şeyh Muhammed Zühdî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi mazhar-ı esrâr-ı velâyet, muzhır-ı âsâr-ı kerâmet **eş-Şeyh Ali Gâlib el-Vasfî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi nâil-i feyz-i veliyyü't-tevfîk, mürşid-i saâdet-refîk **eş-Şeyh Muhammed Tevfîkî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi miftâh-ı kenz-i reşâdet, gevher-i gencîne-i hakîkat **eş-Şeyh Ömer-i Hulûsî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi zâkir-i Hak, nâsih-i asdak Kasabalı **eş-Şeyh Hüseyin Hakkî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi server-i sâlihîn, mefhar-i muslihîn Tireli **eş-Şeyh Muhammed Emîn Tevfîk** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi vâkıf-ı esrâr-ı Vücûd, müstağrak-ı bahr-ı şühûd, Nazillili **eş-Şeyh Muhammed Fahreddîn-i Himmetî** *(kaddesa'llâhu sırrahû) hazretlerine,*

Onlar dahi bu hakîr-i pür-taksîr ad'afü'l-âbidîn **(Ürgüplü) eş-Şeyh (Hüseyin Vassâf)** *fakîre izn ü icâzet, ihsân u inâyet buyurup, bu hâdim-i ehl-i tarîk dahi pîrân, azîzân (kaddesa'llâhu esrârahüm) efendilerimiz hazerâtından ahz eylediğimiz üzere sırr-ı hadd-i şer'-i kavîmden ser-i mû inhirâf ve udûl eylemeyip, îfâ-yı ahkâm-ı şer'iyyeye mübâşeret ve sünen-i seniyye-yi Seyyidü'l-beşer (aleyhi efdalü's-salâti ve't-tahiyye)'ye tebaiyyet ve usûl-i tarîkat-ı aliyyeyi icrâya müdâvemet şartıyla tâlib-i tarîk olanlara zikr-i hafî vü celîyi ta'lîm ü telkîn eylemeye hâmil-i hamâil-i icâzet, sâlik-i râh-ı hidâyet hulefâmızdan mefharu'l-müsteıddîn halîfeye izn ü rûhsat i'tâ eyledik.*

Ve mina'llâhi't-tevfîk ve'l-hidâye. Ve salla'llâhu alâ Seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihî ve ashâbihî ve etbâihî (rıdvânu'llâhi teâlâ aleyhim ve rahmetu'llâhi alâ etbâı etbâihî ilâ yevmi'd-din bi-rahmetike Yâ Erhame'r-Râhimîn. Ve selâmün ale'l-mürselîn ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn.)

ŞUABÂT-I TARÎKAT-I ALİYYE-İ UŞŞÂKIYYE

Cemâliyye – Salâhiyye – Muslıhiyye – Câhidiyye – Sezâiyye-i Uşşâkıyye

Sezâiyye-i Uşşâkıyye hakkında Harîrî-zâde'nin **Tibyânu's-Selâsil ve't-Tarâık**'ında îzâhat vardır. Hz. Sezâî'nin şeyhi La'lî-i Gülşenî hazretleriyle, meşâyıh-ı Uşşâkıyye'den Şeyh Sâdık Efendi'nin münâsebeti vardır. Hz. **Sezâî Dîvânı**'nda Şeyh Sâdık Efendi hakkında sûzişli bir manzûme-i târîhiyye bile vardır. Hz. Sezâî esâsen Tarîk-ı Gülşenî'de ictihâd buyurdukları gibi Pîr-i sânî-i tarîk-ı Uşşâkî Seyyid Cemâleddîn hazretlerinin mertebe-i kemâlde tekemmül etmesine ibzâl-i himmet buyurmuşlardır. Kendilerine Sezâiyye-i Uşşâkıyye'nin müessisi denilmekten tabîatıyla ihtirâz olunup, fakat kendilerinde Şa'bânîlik, Uşşâkîlik **/236/** Gülşenîlik, Sünbülîlik, Nakşıbendîlik cem' olduğundan beyne ehli't-turuk kemâlât-ı ârîfâneleri şöhret bulmuş, bu sebeble Harîrî-zâde **Tibyân**'ında şeyhi La'lî-i Gülşenî hakkında serd-i hakîkat ettiği sırada,

كان الشيخ لعلى المذكور جامعا للطريقة الشعبانية و العشاقية والكلشنية والسنبلية والنقشبندية. فإنه ولد بقسطموني ونشأبها وأخذ عن الشيخ اسماعيل الچوروميِ الشعباني وسلك على يديه إلى أن بلغ الطور الرابع ثم رحل إلى أدرنه فأخذ أولا عن الشيخ الصادق الرومي العشاقي ثم أخذ عن الشيخ محمد سرى الأدرنه وي الكلشني [209]

Sezâiyye-i Uşşâkıyye'nin Şeyh Cemâleddîn-i Uşşâkî'de, Cemâliye-i Uşşâkıyye'nin Şeyh Salâhaddîn-i Uşşâkî'de indimâc etmiş ve dîğer şuabât munkarız olmuş olduğundan elyevm Salâhiyye-i Uşşâkıyye'den başka bir şu'be kalmamış demek muvâfık olur zannındayım.

Hz. Pîr'den i'tibâren isimleriyle tezyîn-i sahîfe-i i'tibâr eylediğimiz zevât-ı kirâmın mümkün mertebe tercüme-i hâllerinden bahs edeceğim:

ŞEYH SEYYİD MUHAMMED-İ MEMİCÂN EFENDİ

Hâfız Hüseyn-i Ayvansarayî, "*Muhammed Memi Cânverdi*" diye yazıyor. Sarûhanlıdır. Vatanında ikmâl-i tahsîlden sonra Pîr Ümmî Sinân hazretlerine arz-ı teslîmiyyetle terbiye-i tarîkat görüp (167. sahîfedeki manzûmeye mürâcaat) sonra Hz. Pîr Hüsâmeddîn-i Uşşâkî efendimize mülakî olmuş ve "*Cânânı buldu hasta gönül cânı istemez.*" diyerek dâhil-i zümre-i uşşâk olmuş ve ikmâl-i sülûka muvaffak olup hilâfet almıştır. Hz. Uşşâkî'nin yegâne halîfesidir. Dersaâdet'te neşr-i tarîkata me'mûr oldular.

Şakâyık-ı Nu'mâniyye'nin cild-i sânîsinde 467. sahîfesinde mestûr olduğu üzere nice yıllar halka-bend-i tevhîd ve tezkîr ve dâire-i sohbeti havz-ı Kevser gibi mevrid-i ganî vü fakîr olup, teşne-lebân-ı mâu'l-hayât-ı hakîkatı irvâ ve âyîn-i tarîkatı icrâ ederek 1008 senesi şehr-i Zi'l-ka'de'sine (Mayıs 1599) kadar muammer olup, irtihâllerinde Emîr-i Buhârî civârındaki hânesi dâhilinde makbere-i mahsûsalarına defn olundular. Bi'l-âhare üzerine türbe yapılmış ise de gerek eski harîk-ı kebîrde gerek son harîk-ı hânmân-sûzda tu'me-i lehîb olmuştur.

Elyevm erbâb-ı muhabbet etrâfına kuru duvardan hudûd yapmışlar, medfen-i pâkin mahallini muhâfazaya gayret etmişlerdir. Burasının yola inkılâbı da mutasavver olmakla, bakâyâ-yı ızâmının Uşşâkî Âsitânesi'ne veya sâir münâsib bir Uşşâkî dergâ-

209. Mezkûr Şeyh La'lî, Nakşıbendiyye, Sünbüliyye, Gülşeniyye, Uşşâkiyye ve Şa'bâniyye tarîkatlarını kendisinde toplamıştı. O, Kastamonu'da doğdu ve orada yetişti. Şa'bânî tarîkatını Şeyh İsmâîl-i Çorumî'den aldı ve onun elinde dördüncü tavra kadar sülûkunu tamamladı. Sonra Edirne'ye gitti: Burada önce Şeyh Sâdık er-Rûmî el-Uşşâkî'den, sonra da Şeyh Muhammed Sırrî el-Edirnevî el-Gülşenî'den icâzet aldı. (H)

hına nakli veya türbe mahalli diye bir yer gösterilirse oraya türbe ve bir dergâh inşâsı tasavvurları mevcûddur. **Şakâyık**'ta medfenleri mahalli esâsen hâneleri olduğu muharrerdir.

İsm-i âlîleri Muhammed'dir. Memicân, Muhammed Cân'dan kinâyedir. "Eyleyüp rûh-ı revân verdi cân-ı azîz" (ایلیوب روح روان ویردی جان عزیز), "el-vâiz" (الواعظ) ve "şeyh-i zamân" (شیخ زمان) (1008/1599-600) târîhleridir.

Lübbü'l-Usûl fî Ma'rifeti Tarîkati'l-Vusûl ve **Metâlibu's-Sülûk** isimlerindeki eserlerini cennet-mekân Sultân Murâd Hân-ı sâlis'e takdîm ederek pâdişâhın mazhar-ı hürmeti olmuştu.

Lübbü'l-Usûl'ün müşârünileyh yazısıyla muharrer nüshası elime geçti. Mütâlaasıyla şeref-yâb oldum. Pek mühim ve gâyet ârîfâne yazılmış bir eserdir. Ve Hz. şeyhin derece-i kemâline burhândır. Târîh-i te'lîfi 997/(1589)'dir ki Hz. Pîr efendimizin de manzûr-ı velâyet-penahîleri olmuş olması muhtemeldir.

/237/ Vefeyât-nâme'de türbe mahalli, hânelerinin olduğu yer olduğunu yazıyor. **Şakâyık**'ta yazılmıştır ki:

"Azîz-i müşârünileyh kemâl-i irfân ile meşhûr-ı cân gibi mahrem-i esrâr-ı nihân, bağbân-ı riyâzu'l-Cinân-ı Cenân idi. (Kaddesa'llâhu sırrahû)"

Üsküdar'da Selîmağa Kütüphânesi'ndeki tomârda Sinân Efendi ve Ömer Karîbî ve İmâm Mustafa Efendi ve Fâtih Câmii vâizi Muhammed Subhî-i Bursevî isminde dört halîfesi muharrerdir. Silsile-i Uşşâkıyye Ömer Karîbî'den yürümüştür.

Manzûmâtından:

Men heft-deryâyım cûş itdim dil-hâneden
Virdi virir cânımı gitmez âsitâneden

Bu bir kasîde-i tavîledir. Şeyh Abdulhay Efendi-zâde Şeyh Nesîmî Muhammed Efendi onu nazmen şerh etmiştir. Bir dîvânçeleri vardır. Mütâlaa ettim. Nutuklarında *Cân, Memi, Memicân* tahallus ederler.

Âlemin ma'bûdunu bilmek dilersen ey gönül
Bilmeyi bil bilmeyi bil bildiğin bilmek değil

Ey gönül hâlin nedir âgâh olup bak sen sana
Görünür ayniyle aynın âyine tut sen sana

ŞEYH ÖMER-İ KARÎBÎ EFENDİ

"Kutub Ömer Efendi" diye meşhûrdur. Şeyh Memicân hazretlerinden müstahleftir. Gelibolu'da medfûndur. Bir dîvânçesi elime geçmiş, mütâlaa eylemiş idim. Kemâlât-ı ârîfânesine şahit oldum. Sarûhanlı olduğunu bir tomârda gördüm.

__Karîbî__ mazhar-ı irfân olan bir şeyh-i âlîdir
Onun __Dîvânçesi__ esrâr-ı Kur'ân ile mâlîdir

diye sünûhâtım oldu. Nutuklarından bir kaçını teberrüken yazıyorum:

Bu __Karîbî__ kul olubdur ol makâmın ehline
Varlığm ona virüp nâmını insân eylemiş

* * *

__Karîbî__ fazl-ı kudretden şarâb-ı ilm-i hikmetden
Tarîk-ı Hak saâdetden irağ olma muallâdan

* * *

Seni medh eylemek ister bu gönlüm Yâ Rasûla'llâh
Aceb vasfına kâdir mi bu dilim Yâ Rasûla'llâh

* * *

__Karîbî__ bir zaîf kuldur ayırma Sen anı Senden
Bana senden yakın Sensin çü yazdın kalbe Kur'ân'ı

* * *

Feth-i bâb ister bu gönlüm Hakk'a dâim yalvarır
Yalvarır dâim usanmaz gece gündüz yalvarır

__Küntü kenz__'in mazharına irdi gönlüm cûş ider
İrse vahdet menziline mahv olur hem yalvarır

Âlim ü Allâm Hak'dır kuvvet ü kudret O'nun
Fazlına yokdur nihâyet gönlü dâim yalvarır

Enbiyâ vü evliyâ sâhib-kerâmet keşf-i Hak
Dağ u taş sahrâ pazârı ins ü cin hep yalvarır

Allah'ın kesme ümîdin kullarının dem-be-dem
Bu __Karîbî__ kulun ister Seni Senden yalvarır

* * *

İlm-i vahdete irüp benliğini mahv etmeyen
Bâğ-ı hüsne irmeyen seyrânın aslın ne bilir

Bî-vücûd ilm ile hikmet cur'asın nûş itmeyen
Hâb-ı gafletden kalan irfânın aslın ne bilir

Gâh seyrân gâh hayrân ol **Karîbî** *dem-be-dem*
Vâsıl-ı Hak olmayan insânın aslın ne bilir

Halîfeleri:

Muhyiddîn Efendi – Âlim Sinân-ı Uşşâkî – el-Hâc Velî Efendi – Ahmed Câhidî Efendi.

ŞEYH ÂLİM SİNÂN

Şeyh Ömer-i Karîbî'den müstahleftir. Keşan'da medfûndur. Aydın'da Menteşe civârında Muğla köylerinden Linelidir. Fuzalâ-yı meşâyıhtandır. Mısır, Haleb, Şam ve Irak'ı gezip bir çok efâzıl ile mülâkât eylediğini âsârında yazıyor. Gelibolu'da Bolayır'da otuz sene kadar ihtiyâr-ı ikâmet eyledi. "Gelibolulu" diye şöhreti bundan kinâyedir. İlm-i hadîsten **Mesâbîh'**ı tercüme eylemiştir. Manzûm **Akâid-nâme**'si vardır. Mezkûr tercümenin nihâyetinde:

Diyâr-ı Menteşe'dendir ki Line hâkidir hâkim
Hüsâmeddîn Fakîh oğlu Sinân adım Ebu't-taksîr

/238/ Üsküdar'da Selîm ağa Kütüphânesi'nde[210] manzûm **Akâid**'inin hâtimesinde:

Meşâyıhdan budur nakl u rivâyet
Götürdüm Türki dilce kıl dirâyet

Gezüp Mısr u Haleb Şâm u Irak'ı
Bulunmaya bu nüsha ittifâkı

Gelibolu Bolayır'dan Sinânı
Duâ-ı hayr ile yâd it sen anı

210. Bu kütüphânenin kitapları Fâtih'te Millet Kütüphânesi'ne nakl olunmuştur. (H)

Hulefâsı:

Dimetokalı Hasan Efendi – Gelibolulu Nûh Efendi – Keresteci Mustafa Efendi – Selanikli Mahmûd Efendi – Dıramalı Muhammed Efendi ("Keşanlı" da denilmiştir.)

ŞEYH KULOĞLU MUSTAFA EFENDİ

Şeyh Sinân-ı Uşşâkî halîfesidir. **Mesâbîh**'ı nazmen tercüme etmiştir. 1045/(1635)'te ikmâl ederek **Dîvân-ı Hümân** nâmını verdiği dîvân-ı kebîri de vardır ki, her ikisinin de nüshâları kütüphâne-i umûmîde mevcûddur. Bir de **Mevlid-i Nebî** manzûmesi vardır.

İlâhiyyâtından:

Sensin kerîm zü'n-nevâl Sensin kadîm-i lâ-yezâl
Sensin Hakîm-i bî-misâl yok hükmüne çûn ü çerâ

İnzâl idüp âyâtını kim biliser gâyâtını
Kılgıl mücellâ zâtını me'men ale'l-arşi'stevâ

Eyle inâyetden eser irgür hidâyetden zafer
Lutf eyleyüp kılgıl nazar aldı bizi nefs ü hevâ

ŞEYH MUHAMMED SÂDIK EFENDİ

235. salîfede nâm-ı kudsîleriyle tezyîn-i sahîfe eylediğim Şeyh Sâdık Efendi bu zâttır. Kuloğlu Mustafa Efendi halîfesidir. Gülşenîler faslında da bahs olundu. Edirneli şâir Bâdî Efendi'nin **Ravza-i Edirne** nâm eserinde muharrer olduğu üzere Edirneli'dir.

Hz. Sezâî şeyhi La'lî-i Gülşenî'ye tarîk-ı Uşşâkî'den feyz-bahş olmuşlardı. Edirne'de zindân altında Tatarhan Kabristanı'nda Dârü'l-hadîs'e giden câdde boyunda medfûndur. Hz. Sezâî, şeyh-i müşârünileyh hakkında şu manzûmeyi inşâd ile bir taşa kazdırıp eski kabir taşının yanına vaz' ettirmiştir.

Kutb-ı âlem Şeyh Uşşâkî o hem nâm-ı habîb
Vâsıl olmuşdur hakîkat ilminin esrârına

Zulmet-i unsurdan evvel yirmi bir yıl kurtulup
Mazhar olmuşdu o zât-ı pâk Hak envârına

Râh-ı aşka halkı irşâd eyledi bâ-emr-i Hak
Devrini tekmîl idüp gitdi bekâ gül-zârına

Feyz-i istimdâd ile didim **Sezâî** *târîhin*
Hû diyüp Sâdık Efendi gitdi vahdet dârına
(هو ديوب صادق أفندي كتدي وحدت دارينه)

Yalnız noktalı harflerle 1122/(1710)'dir. Hâlbuki Şeyh Sâdık Efendi'nin târîh-i irtihâli 1094/(1683)"tür. Kabrin Hz. Sezâî tarafından tecdîden ta'mîri sırasında söyledikleri târîh, târîh-i inşâd olmak lâzım gelir. Kim bilir belki de Sâdık Efendi'nin irtihâli 1122/(1683) târîhindedir. Târîhe karışmış ve daha ziyâde ta'mîkına imkân bulunamamıştır.

Şeyh Muhammed-i Keşânî: Şeyh Sinân halîfesidir. Keşan'da şeyhinin yanında medfûndur.

Şeyh Halîl-i Gümülcinevî: Şeyh Muhammed Keşânî halîfesidir. Gümülcine'de medfûndur.

Şeyh Abdülkerîm Efendi: Şeyh Halîl halîfesidir. Gümülcine'de medfûndur.

ŞEYH OSMÂN SIDKÎ EFENDİ

Kibâr-ı meşâyıh-ı Uşşâkıyye'dendir. Edirne'de Debbağhâne Kabristanı'nda medfûndur. Ziyâret eyledim ve toprak altında kalan mezâr taşını meydâna çıkardım. Bi'z-zât çalıştım. O civârda dergâhı var imiş; Hamdî-i Bağdâdî şeyhidir.

/239/ Gümülcinelidir. Edirne'de ihtiyâr-ı ikâmet eylemiştir. Mezâr taşındaki kitabe:

*Cenâb-ı Şeyh Osmân Efendi şeyh-i Uşşâkî**
Ki mislin görmedi dünyâda ayn-ı âlem-i imkân

Helâl iken vücûd-ı nâziki evc-i kerâmetde
Olup tâ ki fenâ fi'llâh oldu vâsıl-ı cânân

Biri didi vefâtı târihini hâtif-i kudsî
Bekâya oldu mâil Hû diyüp kutb-ı cihân Osmân - 1110/(1699)
(بقابه اولدى مائل هو ديوب قطب جهان عثمان)

ŞEYH HÂMİD-İ UŞŞÂKÎ

Müşârünileyh Osmân Sıdkî Efendi halîfesidir. Şeyhinin yanında medfûndur. Ondan sonra daha on yedi sene muammer olmuştur. Pîr-i sânî Seyyid Muhammed Cemâleddîn-i Uşşâkî hazretleri tarafından söylenmiş olan manzûme-i târîhiyye mezâr taşında medfûndur. Mezâr taşı devrilmiş bir hâlde idi. Lehü'l-hamd düzelttim. Duvarlarını fiilen ta'mîre çalıştım.

*Şeyh Hâmid Efendi zümre-i Uşşâkî'den**
Çekdi bu kesret elin düşdü vahdet iline

Râh-ı Hak'da reh-nümâsı Şeyh Osmân hazreti
Hem civâra cezb itdi döndü hâli aslına

Bi't-temâm sâl-i Muharrem gurresidir rıhleti
Kırdı unsur bendini yol buldu dostun vaslına

Rıhleti keşf eyleyüp virdi mukaddem ol haber
Cân atup fermân-ber ol da'vet-i Hak kâline

Hüsn-i hâl-i rıhletine kondu bir târîh onun
Son nefes Allâh çeküben gitdi Hâmid aslına
(صوك نفس الله چكوبن كتدى حامد اصلنه) = 1126 + 1 = 1127

ŞEYH HAMDÎ-İ BAĞDÂDÎ

Şeyh Osmân Sıdkî Efendi halîfesidir. Meşâyıh-ı ızâm-ı Uşşâkıyye'dendir. Edirne'de zuhûr edip, müşârünileyhten mazhar-ı kemâl olmuştur. Pîr-i sânî Cemâl-i Uşşâkî'nin şeyhidir.

"Bağdâdî" diye teşehhürü Bağdâdlı olmasından değil çiçek merâklısı olmalarıyla Bağdâd'a kadar bir çiçek için azm-i sefer etmelerindendir. Çiçekle iştiğâli halktan tesettüre Bağdâd seferi ise bir emr-î ma'nevîye müstenid olsa gerektir.

Yirmi altı sene mertebe-i irşâdda ferman-fermâ olmuşlardır. Edirne'ye her azîmetimde kabr-i âlîlerini ziyâretle kâm-yâb oldum. Kabirleri İstanbul yolunda büyük kabristanın orta yerindedir. Üzeri açıktır. Demirden şebeke vardır. Mezâr taşında şu manzûmeyi okudum:

Hazret-i şeyh-ı şuyûh-ı kâmilân
Şeyh Muhammed ol veliyy-i muhterem

Zümre-i Uşşâki'den ol pâk zât
Mürşid-i tâm idi ol fevka'l-ümem

Mevti oldu âlemin mevti gibi
İlm ü irfânıyla olmuşdu alem

Ol fenâ fi'llâh bekâ bi'llâh idi
Rûh-ı pâki cismi olmuşdu adem

Zâtını anlamazdı sûret-bîn olan
Sırrı ilhâm ile idi dem-be-dem

Cevher-i ye's ile didim târihin
Vasl-ı Hakk'ı buldu **Bağdâdî** *bu dem*
(وصل حقی بولدی بغدادی بو دم) =1136/(1723)

Şeyh Hasan-ı Şa'bânî yazar ki:

Hamdî tahallus ettiler. Edirneviyyü'l-asıldır. Bağdat'ta hayli zamân mukîm olmuştur. Bu sebeble Bağdâdî diye şöhret buldular. Ekâbir ile sohbet etmiş bir ümmî idi. Öyle ümmî ki hiç okuyup yazması yok değil idi. Yazı yazar, eline bir Türkî ve Arabî kitap geçse okur idi. Kimseden teallüm etmemiş idi. Gâyet mükâşif ve müşâhid ve keşf-i ma'nevîsi açık idi. Keşf-i ma'nevîsi, keşf-i sûrîsine gâlib idi. Ârif ve âgâh olup, zikir hâlinde ekser kendine galebe ederdi. Ma'rifet-i tevhîdde yed-i tûlâsı var idi.

/240/ Sâhib-i irşâd idi. Ammâ kendinden istirşâda katı isti'dâdı pâk adama muhtâc idi. Zîrâ telvîn-i hâssada temkîn-i küllîsi olduğundan herkesi âgâh edemezdi ve aşkını makâm-ı ayna ve makâm-ı aynı cem'a getirdiğinden ona mülhid derler idi. Ve tevhîd-i ef'âlini nûr-ı vahdet ve vücûd-ı mutlakta mahv ettiğinden ona zındık derler idi. Bu fakîr onunla muhabbet etmemiş olsaydım tevhîd-i ef'âl ne demektir, bilmez idim. Maa-hâzâ hayrihî ve şerrihî mine'llâhi teâlâ şuhûd-ı Hak'la îmân-ı ayne'l-yakîn değil, îmân-ı hakka'l-yakîn var iken ol bir adam idi ki, ahvâl ü ezvâk-ı seyr ü sülûku kendüye mahsûs bir tavr-ı âhar idi. Kendi ricâlden idi. Ricâl ile olan ahvâlini benden ketm etmezdi. Kemâl-i i'timâdı var idi. Benimle ahd etmiş idi ki ben ölmedikçe, benim ahvâlimi kaleme getirme diye. Zîrâ ahvâl-i ehlu'llâhı yazmakta olduğumu bilir idi. Ahzı Debbağhâneli (Tabakhâneli) Osmân Efendi'den idi.

Nutuklarından ma'lûm olan ikisi bestelenmiştir. Birincisi kıyâm-ı ibtidâsında cumhûr tarzında Rasttan bestelenmiştir. İkincisi Hamdiye ta'bîr olunur, ta'âmdan

sonra okunur, Uşşâk'tan ve Hicâz'dan bestelenmiştir. Umûm ehl-i tarîk arasında Hamdiye meşhûrdur.

Aşkınla dâim uçarız
Her dem biz cândan geçeriz
Vahdet meyinden içeriz
Uşşâkîler dirler bize

Âdâb ile erkânımız
Minnet ile burhânımız
Hakk'a virdik hep varımız
Uşşâkîler dirler bize

Kullukta yoktur ârımız
Rasûlu'llâh muhtârımız
Hüsâmeddîn'dir pîrimiz
Uşşâkîler dirler bize

Cihâd itmektir kârımız
İmâm Ali'dir ulumuz
Dâim Allâh dir dilimiz
Uşşâkîler dirler bize

Ayılmadı sekrânımız
Vuslat idüp cânânımız
Bâğ-ı firdevs meydânımız
Uşşâkîler dirler bize

Âl u ashâb yoldaşımız
Dökülsün kanlı yaşımız
Der **Bağdâdî** *aşk işimiz*
Uşşâkîler dirler bize

Hamdiyye:

Allâh bize lutf itdi
Ni'metine gark itdi
Şükür el-hamdü li'llâh
Hû Hû Lâ ilâhe illa'llâh
Lâ ilâhe illa'llâh

Bilelim ni'metini
Öğelim hazretini
Analım rahmetini
Şükür el-hamdü li'llâh
Hû Hû Lâilâhe illa'llâh

Yoğiken var eyledi
Arz-ı dîdâr eyledi
Rasûle yâr eyledi
Şükür el-hamdü li'llâh
Hû Hû Lâilâhe illa'llâh

Gönderdi doğru yola
Kullar kulluk eyleye
Hak bize kulum diye
Şükür el-hamdü li'llâh
Hû Hû Lâilâhe illa'llâh

Harc idelim varımız
Kurbân olsun cânımız
Kur'ân'dır îmânımız
Şükür el-hamdü li'llâh
Hû Hû Lâilâhe illa'llâh

Muhammed kadem basdı
Şefî' olmadır kasdı
Hakkın sevgili dostu
Şükür el-hamdü li'llâh
Hû Hû Lâilâhe illa'llâh

Ol Habîb'in yârları
Cennetdedir cânları
Severiz biz anları
Şükür el-hamdü li'llâh
Hû Hû Lâilâhe illa'llâh

Bağdâdî'nin bu sözü
Kabûl eyle niyâzı
Dergâha sürdük yüzü
Şükür el-hamdü li'llâh
Hû Hû Lâilâhe illa'llâh

* * *

El-hamdü li'llâh şükür
Eyledik Hakk'a zikir
Gitdi ihsâna fikir
Allâh Allâh diyeli

Kalmadı dilde gubâr
Eyledi hep târumâr
Buldu dertliler tîmâr
Allâh Allâh diyeli

Dost bağmda bülbüller
Feryâd idüp güldüler
Maksûdlarını buldular
Allâh Allâh diyeli

Doldu gönüle nûrlar
Oldu zâkir münevver
Melekler rahmet diler
Allâh Allâh diyeli

Bu tevhîdi kim tutar
Cân terkin ura meğer
Bağdâdî'den yok eser
Allâh Allâh diyeli

Hulefâsı:

Şeyh Cemâleddîn-i Uşşâkî – Şeyh Sâkî-i Uşşâkî – Şeyh Muhammed Şükrî Efendi, Hallâç Ahmed Dede Efendi ma'lûm olabilenleridir. Hazmî Efendi kardeşimizin tahkîk ve beyânına göre Tersâne Emîni el-hâc Yûsuf Efendi de Müşârünileyhin hulefâsındandır.

ŞEYH YÛSUF EFENDİ

Hamdî-i Bağdâdî halîfesidir. Fi'len tekke şeyhi değildir. Tersâne Emâneti'nde bulunmuş ve Hz. Pîr'in Âsitâne-i Uşşâkıyyesi'ni yeniden inşâ ve ihyâya muvaffak olmuştur. Muharrir-i fakîr Bâbıâlî Câddesi'nden gelip geçtikçe Medresetü'l-Hattâtîn hazîresinde medfûn Tersâne Emîni el-Hâc Yûsuf Efendi kabrini gördüm ki âsitâneyi inşâ ve ihyâ eden o zât zannederdim. Halbuki o zaman Tersâne Emâneti'nde tesâdüfen beş Yûsuf varmış. Tercüme-i hâliyle meşgûl olmak istediğimiz Yûsuf Efendi orada medfûn olan zât olmadığı taayyün etti.

Meşâyıh-ı Uşşâkıyyeden Muhammed Hazmî Efendi muharrir-i fakîre yazdığı bir mektupta diyor ki:

"Cenâb-ı Bağdâdî'nin bir halîfesi de Tersâne Emîni Yûsuf Efendidir. Bu zât-ı âlî-kadr bidâyeten Mâ'den Kalemi'nde başhalîfe iken bi'l-âhare Rûz-nâmçe-i Evvel ve bir def'a Nişâncı olup 1160/ (1747)'da Tersâne Emîni ve Kaptan Paşa vekîli ve daha sonra Kethüdâ-yı Sadr-ı âlî olmuştur. Latîfe-gû, vakûr, nâfizu'l-kelim, hâzırcevâp bir zât olup sohbetinden sâmiîn safâ-yâb olurlarmış. Emîn-i mûmâileyh (nevvara'llâhu merkadehû) Pîr Zâviyesi'ni tâ esâsından yıktırıp türbe-i şerîfeyi yeniden binâ ve müceddeden bir mescid ve bir şeyh menzili ve haşebî bir minâre ile imâm ve müezzin vazîfeleri ta'yîn ederek vâkıf-ı sânî olmuşdur."

Bu ta'mîr ve inşâ keyfiyyeti 1157/(1744) târihinde vâki' olmuştur. Kethüdâ-yı Sadr-ı âlî bulundukları zamân 1162 senesi selh-ı Muharremü'l-harâmında (20 Ocak 1749) irtihâl-i dâr-ı bekâ ederek Üsküdâr'da Karacaahmed Sultân kurbuna defn olunmuştur.

Vefâtına târîh:

Kalem yazdı çü Ya'kûb-ı bilâ-dîde o dem târîh
Göçüp Yûsuf Efendi Mısr-ı Firdevs'e azîz oldu
(كچوب يوسف افندى مصر فردوسه عزيز اولدى) = 1162/(1749)

Nâdirü'n-nüsha olan **Târîh-i İzzî**'de ise şu satırları okuruz:

"Yûsuf Efendi, fi'l-asl Ma'den Kalemi küttâbından fenn-i kitâbette ve umûr-ı Mâliye'de mahâreti olmakla üç def'a şıkk-ı evvel defterdârı, ba'dehû bir müddet Tersâne-i Âmire Emîni, Zi'l-hicce 1160/(Aralık 1747)'ta Sadrazam Kethüdâsı oldu. Umûr- ı mehâm-ı Devlet-i Aliyye'yi kemâl-ı hulûs u sadâkat birle temşiyet ve herkesle kardaşcığım edâsıyla ve bi-tarîkı'l-ca'lî ızhâr-ı uhuvvet ve âmîziş ü ülfet ve husûsan tahsîl-i evliyâ-yı nu'mâda bezl-i makderette ser-hadd-i mübâlağayı mücâvezet

ederek vücûh-ı hüsn-i etvâr u sülûk-ı fetânet-i kirdârî makbûl-i enâm u pesendîde-i hâss u âm ve her hâlde mültefit ve mükerrem ve simât-ı mebsûta-i ni'am-ı âleme zâike-dâr muğtenem olmakla şîrîn-kâm ve henüz neyl-i visâl muhaddere-i âmâl ile müteşebbisü'l-ezyâl-i merâm olmak hâlleri eğerçi mir'ât-i hâlinde sûret-pezîr-i irtisâm oldu.

İllet-i mi'deye mübtelâ ve vücûduna ilel ve eskâm istîlâ etmekten nâşî za'f-ı kuvvet hüveydâ olup, gittikçe iştidâd-ı illet ile bî-tâb u tâkat olmuş iken yine ızhâr-ı gayret ve umûr-ı ibâdı ru'yet zımnında mansıbdan ferâğat ve kapıdan müfârakata meyl ü rağbet göstermeyip, gûyâ nefes-i pesîne dek üstâde-i makâm-ı hizmet olmak niyyetiyle kapıda beytûtet ve âkıbet kendüde alâmet-i mevt muâyene olundukda 1162 Safer'in onbeşinci isneyn gecesi (5 Şubat 1749) taht-ı revân ile hânesine irsâl olunmakla ol leyle-i mübârekede teslîm-i emânet eyledi.

Derviş-nihâd ve pâk-i'tikâd, evrâd u ezkâra müdâvim ve işrâk u teheccüde kâim bir zât-ı salâh-i'tiyâd olup, tarîkat-ı aliyye-yi sûfiyyeye dahi intisâb-ı küllîsi olmakla karşı Kasımpaşa kasabasında vâki Âsitâne-i Uşşâkî olan tekke-i köhne binâyı müceddeden ta'mîr u ihyâ ve icrâ-yı mâu'l-azb ile ol mahalli irvâ edip bu gûne bir eser-i cemîl îfâsıyla târik-ı kâr u bâr olmuşdur."

Yûsuf Efendi hakkında mürâcaatım üzerine Bahriyye Târîh-i Harb Şu'besi'ne me'mûr Mekteb-i Bahriyye târih muallimi Ali Haydar Emîr Bey birâderimin yazdığı cevâb-nâmeye nazaran:

"Uşşâkî Dergâhı'nın bânîsi olan ve Karacaahmed'de medfûn bulunan Yûsuf Efendi ile Cağaloğlu'nda defîn-i hâk-i gufrân kılınmış olan Yûsuf Efendi'nin ayrı ayrı zevât oldukları muhakkaktır. Evvelkisi 1159/(1746)'da altı ay kadar bir müddet Tersâne Emâneti'nde bulunmuştur. Sonraki, Hammâmî-zâde Yûsuf olup, Lâleli Câmi'-i şerîfinin binâ emânetini îfâ ve daha bir çok ta'mîrât-ı cesîmeye nezâret etmiştir. Bu zâtın Tersâne eminliği 1184/(1770)'te, ya'ni nâmdaşının irtihâlinden yirmi ki sene muahhardır."

ŞEYH MUHAMMED ŞÜKRÎ EFENDİ

İstanbul'da Mısır Çarşısı kurbunda Marpuççular'da Alacahamâm ittisâlindeki Alaca Mescid nâm câmi'-i şerîfin hazîresinde defîn-i hâk-i gufrândır. Bu câmi'-i şerîfin imâmı olduğunu Hâfız Hüseyn-i Ayvansarayî **Vefeyât-nâmesi**'nde yazıyor. Kabr-i şerîfleri müşrif-i harâb idi. Âcizleri inâyet-i ilâhiyye ve tevfîkât-ı sübhâniyye ile onu ta'mîre, telvîne muvaffak oldum ve fi'len dahi çalıştım. *El-hamdü ilâhî hamden kesîra.*

Mezâr taşı /241/ parçalanmış bir hâlde idi. Demirden kementlerle hâl-i sâbıkına ircâ edildi. Kabirlerinin üzerindeki pehle taşının orta yerinde çıkan bir incir ağacı kabirlerini der-âğuş ettiğinden taş bundan kırılmış olsa gerektir. Kabirlerinin ittisâline

Evkâf İdaresi bir marpuççu dükkânı yapmış, kiraya vermiş, bu dükkânın bir kısmı ma'at-teessüf kabrin üstüne gelmiş, bundan dolayı çok müteessif oldum. Kabrinin ittisâline bir başka pehle taşı bulduk, koyduk, duvar yaptık. Mezâr taşını baş tarafına koyduk. Bir de ayak taşı bulduk, koyduk. Telvîn ettik. Taş vaktiyle güzel yapılmış, güzel bir Uşşâkî tâcı resmi vardır. Kitabesi:

Ol Pîr-i tarîk-ı zümre-i Uşşâkî
Kim dâim iderdi Hakk'a bî-had şükrü

Târîh-i vefâtın didi ehl-i niyâz
Firdevs ola menzil-i Muhammed Şükrü
(فردوس اوله منزل محمد شکری) = 29 Ramazân 1141/(28 Nisan 1729)

1346/(1927) senesinde câmi'-i şerîf-i mezkûr mütevellîsi kadın, mezârlığı kaldırmak oraya dükkânlar yapmak sevdâsına düşmüştür. Hâlen Hazret'in kabrine dokunulmamış ise de bir gün olacak zannederim kaldırılacak. *Fe-sübhâna'llâh.*

Kendileri ulemâdan imiş. Alaca Mescid imâmı olduğunu Hâfız Hüseyn-i Ayvansarayî yazıyor. Asıl isimleri Alâeddîn imiş. Hoca Alâeddîn Efendi dahi derler imiş. Elyevm mezkûr câmi'-i şerîf imâmı efendi ile görüştüm:

"*Biz bu zâtı ulemâdan ve mazanna-i kirâmdan Alâeddîn Efendi diye bilirdik.*" dedi. Hâlbuki taşında "*Muhammed Şükrü*" diye yazıyor. İhtimâl ki isimleri Muhammed Alâeddîn'dir. Tarîkat ismi Şükrü'dür. Bir tomârda Muhammed yerine "Memiş" diye görülmüştür.

İrtihâlleri 1141 senesi Ramazân-ı şerîfin yirmi dokuzuncu (28 Nisan 1729) gece veya gündüzdür. İrtihâli gününü, vaktini şu nutuklarında söylüyorlar ki eser-i kerâmettir:

Aşk-ı Hudâ iledir cümle makâlâtımız
Sıdk u hulûs iledir Hakk'a münâcâtımız

Bilmedi kimse bizi anlamadı sırrımız
Remz-i hafîdir bizim cümle işârâtımız

Mâh-ı sıyâm âhiri olur ise ıydımız
Cümleye ma'lûm olur keşf ü kerâmâtımız

Hızr mülâkî olur bulsa hayât-ı ebed
Bir kişiye yâr olursa ayn-ı inâyâtımız

Anlamadı **Şükrüyâ** *hâlini ağyâr senin*
Münkir ü bed-hâh olan bilmedi hâlâtımız

Hakk-ı âlîlerinde:

Nûr idi ser-tâ-kadem cismi anın
Kim Muhammed Şükrü'dür ismi anın
Hızmet itmiş bir nice kâmillere
Vâsıl olmuş ârif ü fâzıllara

buyuruluyor.

Hz. Pîr efendimizin ayak ucunda pencere önünde medfûn Şeyh Ahmed Hüsâmî Efendi'nin şeyhi olup, 202. sahîfede bahsi geçti. Kabr-i âlîlerinin olduğu mahalden câmi'-i şerîfin merdiven başına bir pencere açtırdım. Evveli kabir duvar arasında idi. Şimdi cemâat-i müslimîn câmi'-i şerîfe girip çıkarken görüyor. Fâtiha okuyor. İmâm Efendi bir de elektrik lambası koyduğundan geceleri de orası rûşen olmuştur. Cenâb-ı Hak mazhar-ı şefaatları buyursun, âmin.

/242/ ŞEYH AHMED SÂKÎ-İ UŞŞÂKÎ

"Sakababa" nâmıyla meşhûrdur. Hamdî-i Bağdâdî hulefâsındandır. Edirne'de el'ân ma'mûr türbe ve tekkesi vardır. Mükerreren ziyâret ettim. Türbe-i şerîfede üç dört zât medfûndur. Hangisi Sakababa'dır, ma'lûm değildir. Levhâları zâyi' olmuştur. Orta yerde medfûn olan zât olmak muhtemeldir. Târîh-i irtihâlleri hakkında ma'lûmâta mâlik değilim. Türbede ve dergâhtaki levhâları gözden geçirdim. Bir ser-rişte elde edemedim.

Selîmağa Kütüphânesi'nde vücûdundan bahs ettiğim tomârda Âsitâne-i Uşşâkıyye'de seccâde-nişîn olan Yazıcı Şeyh Safvet-i Edirnevî'den ahz-ı feyz eden Manisalı Sakaşeyh Hüseyin Hamdî Efendi başkadır. Bu zât Manisalıdır. 1214/(1799)'te vefât etmiştir. Yerine Şeyh Muhammed Sıdkî-i Edirnevî geçip, 1273/1857)'de irtihâl ile onun yerine oğlu Muhammed Saîd Efendi post-nişîn olup, o da 1274/(1858) senesinde vefât eylemiştir. O türbede medfûn olanlar bunlar olmak ihtimâli vardır. Sakababa çok eskidir.

Dergâhın şeyhi Fedâyî Efendi de maa't-teessüf bilemedi. Bizden öğrenmeye hâhişker oldu. Müşârünileyh Cemâleddîn-i Uşşâkî ile pîrdaştır. Salâhaddîn-i Uşşâkî ile de hem-hâl olmuş olsa gerektir. Hz. Sezâî Gülşenî efendimizle mülâkâtları vardır. Aynı

zamânda Edirne'de birlikte bulunmuşlardır. 231. sahîfede bahs eylediğim Sezâiyye-i Uşşâkıyye'ye taalluk eden nutk-ı âtî Hz. Sezâî'nin dâmâd-ı mükerremleri Ahmed Müsellem Efendi hazretlerinin Dîvân'ında musâdif-i nazar-ı dervîşânem olmuştu.

Ger sorarsan intisâb-ı zât u nâm u şânımız
Bülbül-i şûrîdeyiz biz Gülşenî Uşşâkî'yiz
Rûz u şeb zikr-i Hudâ'dır nâle vü efgânımız
Bülbül-i şûrîdeyiz biz Gülşenî Uşşâkî'yiz

Biz hevâ-yı aşkıla düşdük fezâ-yı gurbete
Kasdımız uçmakdır âhir âşiyân-ı vahdete
Bir gül-i bî-hâr için konduk bu bâğ-ı kesrete
Bülbül-i şûrîdeyiz biz Gülşenî Uşşâki'yiz

Cânımız gül bezmimiz gülşen-i nem-dîde şarâb
Na'ra-i mestânemiz Yâ Hû **Müsellem** *dil kebâb*
Biz ezel meyhânesinde böyle olduk neş'e-yâb
Bülbül-i şûrîdeyiz biz Gülşenî Uşşâki'yiz

Ahmed Müsellem Efendi hazretleriyle de Sâkî Baba muâsırdır.

ŞEYH HİKMETÎ İSMÂÎL EFENDİ

Müşârünileyh Sâkî Baba'nın halîfesidir. Tarîk-ı Gülşenî'den şeyhim merhûm Şuayb Şerefeddîn (*kuddise sırrûhu'l-metîn*) efendimin bir mektûbunda nakil buyurdukları nutuk, müşârünileyh Hikmetî merhûmundur ki, onda "*Müstahlef-i Şeyh Sâkî'yim.*" diyor. Câmiu't-turuk bir zât imiş.

Ehl-i tevhîdim şerîat ehlinin mısdâkıyım
Nakşıbendim Hazret-i Sıddîk saddâkıyım

Halvetî'yim mâye-i esrâr-ı Haydar bendedir
Kâdirîyim zümre-i himmet-keşi mirfâkıyım

Celvetî'yim Sa'di'yim mülk-i saâdet ehliyim
Mevlevî'yim men hakîkat mülkünün âfâkıyım

Sîret-i Bektâşi'yim savımın tutan Bayrâmi'yim
Gülşenî'yem ravza-i bâğ-ı gönül varrâkıyım

Edhemîyim Ka'be-i dildir teveccüh kıblesi
Ben Rufâî Nûrî'yim kim rûz u şeb berrâkıyım

On iki resm-i tarîkat mazharı me'zûnuyum
***Hikmetî** Uşşâki'yim müstahlef-i Şeyh Sâkî'yim*

Bu da Hz. Hikmetî'nindir:

Aşkı bize sorsunlar Uşşâkî'yiz Uşşâkî
Bizden bizi görsünler Uşşâkî'yiz Uşşâkî

Mişkât-ı visâl-i Hak mi'yâr-ı kemâl-i Hak
Müştâk-ı cemâl-i Hak Uşşâkî'yiz Uşşâkî

Ten bülbülümüz birle bülbül gülümüz birle
Cân u dilimiz birle Uşşâkî'yiz Uşşâkî

Yok aşkımda temkîn meded kılsun Metîn
İrşâd-ı Hüsâmeddîn Uşşâkî'yiz Uşşâkî

Hep girye kılan gelsin Hak aşkı ile dolsun
*Ey **Hikmetî** hamd olsun Uşşâkî'yiz Uşşâkî*

Bu zâtın irtihâli 1164/1751)'tedir. Sâkî-i Uşşâkî Türbesi'nde medfûn olanlardan biri olsa gerektir. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Bu satırları yazdıkça yüreğimdeki âteş-i aşk feverâna geliyor. Her biri saltanat-ı irfâniyye tahtına oturmuş, safâ sürmüş, fakîr ise tehî-destim.

Meded-kâr ol meded-kâr ol ilâhî
Kerem-kâr ol rehâ-kâr ol ilâhî

Selîmağa Kütüphânesi'ndeki tomârda[211], "*Muhammed Hamdî-i Bağdâdî halîfesi..... Ahmed Dede, 1154/(1741)'te göçmüştür. Şeyh İsmâîl-i Hikmetî'nin onun halîfesi....*" diye gösterilmiştir. Târîh-i irtihâli ise 1187/(1773) muharrerdir.

211. Bu tomârın sâhibi Tabîb-zâde Muhammed Şükrü Efendi'dir. 1334/(1916) senesinde Hz. Hüdâî Kütüphânesi'ne vakfetmiştir. Târih kısmında 123 numaradadır. Bu kitaplar bi'l-âhare Üsküdar'da Selîmağa Kütüphânesi'ne nakl ve orada hıfz edilmiştir.

PÎR-İ SÂNÎ-İ TARÎK-İ UŞŞÂKÎ MUHAMMED CEMÂLEDDÎN

/243/ ŞEYH SEYYİD MUHAMMED CEMÂLEDDÎN-İ UŞŞÂKÎ

Ebû Nizâmeddîn es-Seyyid Muhammed Cemâleddîn-i Uşşâkî "Seyyid Muhammed Efendi" diye yâd olunurdu. Ekâbir-i meşâyıh-ı Halvetiyye'den olup Edirnelidir. Şeyh-i mükerremleri Edirne'de medfûn Hamdî-i Bağdâdî hazretleridir. Şeyhinin irtihâlinde Hz. Sezâî (*kuddise sırrûhu'l-âlî*) efendimizin dâhil-i dâire-i irfânları olup bihakkın tekemmül ve onların da esrârını tahammül buyurmuşlardır. Hz. Sezâî bir mektûbunda, "*Cemâlî Efendi oğlumuza selâm.*" diye yazar.

Dîvân-ı Sezâî'deki şu gazel Hz. Cemâlî'yi da'vet ve irşâda nâzırdır zannına düşmüştüm:

Menem çok mazhar-ı âdem idüp esmâ-i tekmîli
Sıfâtım zikr ider âlem eğer ulvî eğer süflî

Eyâ Rahmân-ı müşfik feyz-bestân-ı hakîkatdır
Ümîd-i şîr-i hikmetle figân eyler gönül uflı

Kilîd-i zikri ey sâlik yetişdir tâ ki feth olsun
Hakîkat kenzini der-beste itmişdir sivâ kuflü

Görüp zülf-i perîşânım yüzünde kendini cem' it
Eğer fark itmek istersen dilâ cem' ile tafsîli

Vücûdun zerresin mahv it Cemâlî mihrine karşı
Sezâî bir ola yârın sana hicr ile tafsîli

Urefâ-yı Uşşâkıyye'den Şeyh Muhammed Hazmî Efendi birâderimiz buna ihtimâl vermekle berâber cemâlinin mühründen muhaffef bir beyân olduğunu muhâtab Hz. Cemâlî olduğunu ilâveten ve mütâlaaten beyân eylemiştir. Muharrir-i fakîr zarîfâne bir telmîh-i beyân ile Hz. Cemâlî zımnen maksûd Sezâî fikrine zâhibim.

Şeyhleri Hamdî-i Bağdâdî'nin irtihâlinden ondokuz, Hz. Sezâî'nin intikâlinden dört sene kadar daha Edirne'de kalıp, işâret-i ma'nevîye üzerine 1155/(1742) senesinde İstanbul'a hicret buyurmuşlardı. Bu sırada Eğrikapı dışarısında Savaklarda Hırâmî[212] Ahmed Paşa Zâviyesi meşîhatı tevcîh olunmuştur.

Hırâmî Ahmed Paşa, Yeniçeri ağası imiş. Sadrazam Siyavuş Paşa'ya dâmâd olmuş idi. Bu dergâh 1100/(1689) târîhlerinde inşâ olunmuş ve Cemâl-i Uşşâkî hazretlerinden mukaddem şeyh olan zât Muhammed Efendi nâmında biridir. Kasımpaşa'da Piyâle Câmii vâizi olup, kırk bir sene meşîhatı vardır. 1155/(1742)'de vefât eylediğinde dergâh-ı şerîf meşîhatı Hz. Cemâleddîn'e tevcîh olunarak 1164/(1751) senesine kadar icrâ-yı meşîhat buyurmuşlardır.

Hz. Cemâleddîn, seyyidü'n-nesebdir. Zamân-ı âlîlerinde indirâsa yüz tutan tarîk-ı Uşşâkî'yi ihyâ ve usûl-i esmâ-i seb'aya furû'ât-ı hamse ilâvesiyle neşr-i füyûzâta çalıştıkları muhakkaktır. Halîfe-i muazzamları Hz. Şeyh Abdullâh Salâhî-i Uşşâkî efendimiz, **Mir'âtü'l-Esmâ** nâm eser-i mu'teberelerinde diyorlar ki:

> "Fürûâtın evveli **Yâ Fettâh. Fettâh** esmâ-i ilâhiyyeden bir isimdir. Ma'nâsı mübâlağa ile açıcı demektir. Hz. Şeyhü'l-Ekber (*kuddise sırrûhu'l-ezher*) buyurur ki: Hazret, ism-i **Fettâh**'ı ale'd-devâm kimse cem' eylemedi illâ ilm-i esmâ ile Âdem (*aleyhisselâm*) ve cevâmiu'l-kelim ile Muhammedüni'l-Mustafâ – *salla'llâhu aleyhi ve sellem* – hazretleri cem' etmişlerdir. Mâ-adâları meşreb ve isti'dâdlarınca ahyânen fütûh-ı gaybiyyeden ahz eylemişlerdir. A'nî Hz. İmâm Ali (*kerrema'llâhu vechehû ve radıya'llâhu anhu*) efendimiz, azîzimiz ve mürşidimiz kutbu'l-ârifîn, gavsu'l-vâsilîn es-Seyyid Muhammed Cemâleddîn (*kaddesena'llâhu bi-sırrıhi'l-Muîn*) hazretlerine bi'l-müşâfehe talim ü telkîn etmeleriyle enseb-i medâric-i esmâ ve akrab-i medâric-i müsemmâ olduğu ale't-tertîb esrâr-ı maânîlerinden hüveydâ ve azîz-i müşârünileyh hazretlerinin silkleri usûl-i şecere-i Halvetiyye'den bir fer'-ı tâb-dâr olan Uşşâkıyye'den bir nihâl-i tâb-dâr olduğu ke'ş-şems fî vasati'n-nehârdır."

Tarîk-ı Uşşâkî'de Seyr ü Sülûk:

Elyevm tarîk-i Uşşâkî'de seyr ü sülûk bu sebeble on iki esmâ-i şerîfe üzerinedir. Bunun yedisine atvâr-ı seb'a, beşine de furûât-ı hamse derler. Yedi tavra ait esmâ-i şerîfe şunlardır:

---

212. *Harâmî* değil, *Hırâmî* olduğunu vilâyet müftüsü Hasan Fehmi Efendi söylemiştir. Salınarak gezmesinden kinâye imiş.

1. **Kelime-i Tevhîd. Lâ ilâhe illa'llâh:** Şol bir Allâh'tır ki ibâdete layık ve müstehak ondan başka yoktur, demektir. Kelime-i tevhîd için "*Doksan dokuz esmânın a'zamıdır.*" demişlerdir. Latîfe olarak **/244/** şunu beyân edeyim ki, Hz. Mevlânâ min külli'l-vücûh evlânâ efendimize, "*İsm-i a'zam esmâ-i ilâhiyye içinde hangisidir?*" diye sorduklarında, "*Siz bana onların içinde ism-i aşğar var mı yok mu söyleyiniz. Ben de size ism-i a'zamın hangisi olduğunu söylerim.*" buyurmuşlardır. Her hangi ism-i şerîf-i ilâhî olursa olsun bir insân onu lisânen, kalben, rûhen, sırran zikr edebilirse ism-i a'zam odur. Birinci mertebe **nefs-i emmâre** makâmıdır.
2. **Yâ Allâh:** İsm-i zât-ı müstecmi'-i cemî'i's-sıfâttır. Bir kimse "*Yâ Allâh*" dese, Hak teâlâ hazretlerini cemî'-i sıfâtı ile yâd ve cemî-i ef'âli ile zikr etmiş olur. İkinci mertebe, **nefs-i levvâme** makâmıdır.
3. **Yâ Hû:** Esmâ-i ilâhiyyeden ism-i zâttır. Ma'nâsı sırr-ı gaybtan ibârettir ki, şühûdu mümkün olmayıp cemî'-i mevcûdât onunla zuhûra gelmiş ola. Üçüncü mertebe, **nefs-i mülhime** makâmıdır.
4. **Yâ Hak:** Zevâl ve adem ve tağayyur kabûl etmez. Mevcûd, ezelî ve ebedî ve ulûhiyyet ve vahdâniyyetinde sâbittir, ma'nâsınadır. Yine denilmiştir ki, Hakk-ı mutlak, şol muhakkaktır ki, zâtı vâcibü'l-vücûd u sıfât, lutf u kerem ü cûddur. Vücûduna adem târî olmakdan münezzeh ve ef'âline butlân ârız olmadan mukaddestir. Kizb ü bühtân ile iftirâ etmez, zulm ü udvân ile kazâ eylemez, adl ü dâd onda esâstır. Dördüncü mertebe, **nefs-i mutmainne** makâmıdır.
5. **Yâ Hayy:** Cenâb-ı Hak ilmen ve kudreten hayât-ı ebediyye ile Hayy olup, zâtına asla fenâ vü mevt ve acz u kusûr ve za'f u fütûr ve naks u nevm ârız olmaz demektir.

   Tarîk-ı Gülşenî'de bu ism-i şerîfe kadar ***Yâ*** ile telkîn vâki' olup, ***Hayy*** ism-i latîfinden i'tibâren ***Yâ***'sız zikr olunur. Tarîk-ı Uşşâkî'de onbirinci ism-i şerîf de dâhil olduğu hâlde Yâ ile zikr olunur. Onikinci ism-i münîfde nidâsız zikr ederler. Beşinci mertebe, **nefs-i râzıye** makâmıdır.
6. **Yâ Kayyûm:** İbâdını yaratıp, rızıklandırmak tedbîri emriyle kâim demektir. Bu ism-i âlîden hazz-ı abd, mâsivâyı derûnundan dûr edip, fikr ü sevdâsı ve murâd u maksûdu Cenâb-ı Hak olmak gerektir. Altıncı mertebe, **nefs-i marzıyye** makâmıdır.
7. **Yâ Kahhâr:** Her emrin zâhiri ve bâtını üzerine galebe-i tâmmesi olan zât-ı ecell ü a'lâdır. Ba'zılar, "*Kahhâr, kahrdandır; kahr, galebe ma'nâsınadır dediler. Kahhâr, mübâlağa ile gâlib*" demektir. Saltanat-ı rubûbiyyete taarruz edenlere gâlib olup, helâk edicidir. Yedinci mertebe, **nefs-i sâfiye** makâmıdır.

Furûât-ı Hamse:

Turuk-ı sâire-i Halvetiyye'de sâlike bu makâmda hilâfet verirler. Tarîk-ı Uşşâkî'de "furûât-ı hamse" denilen **Yâ Fettâh, Yâ Vâhid, Yâ Ehad, Yâ Samed, Allâh** esmâ-i şerîfesine ait tavırları da ikmâlden sonra hilâfete mazhar ederler. Gâyet metîn ve çetin bir tarîk-ı sedâttır. Hâtıra gönüle bakılmaz, isti'dâd u ehliyyet aranır. Erler yoludur.

8. **/245/ Yâ Fettâh:** İbâdı üzerine muğlak ve müşkil olan şeylerin cümlesi husûsan ebvâb-ı rızk u rahmet ve nusreti hall ü keşf edici ve kulûb-ı evliyâdan hicâbı ref' ile onlar için melekût-ı semâ ve celâl-i kibriyâsına kapı açıcı demektir. Daha başka ma'nâlara da gelir. Pek mühim bir makâmdır. Mürşid burada sâlike, hetk-i perde-i esrâr eder. Onu cebr-i sırftan kurtarır. İhtiyâr-ı cüz'iyyenin sırrını bildirir.
9. **Yâ Vâhid:** Zât u sıfât u ef'âlinde münferid ve zâtında birdir ki taksîm u tecezzî onda mevzû'-ı bahs olmaz. Sıfâtında vâhiddir. Ne kendi bir şeye, ne de bir şey ona şebîh olmaz. Ef'âlinde vâhiddir. Şerîk ü nazîri yoktur. Makâm-ı cem'dir.
10. **Yâ Ehad:** Zât-ı ulûhiyyetinde aslâ teaddüd ü teşerrük ve tatarruk u teşebbüh kabûl etmez demektir. Makâmı cem'u'l-cem'dir.
11. **Yâ Samed:** Öyle bir Bâkî'dir ki zevâlî yoktur. Şol melce ve mesnetten ibârettir ki, her fakîr ve zengin O'na ilticâ ve isnâd edip, her hâcetinin O'ndan kazâ olunacağını bilir ve O'na arz-ı maksad eder.
12. **Allâh:** Bu makâmda Yâ'sız zikr olunur. Hz. Salâhî buyurur ki:

"Sâlik, bu menzilde esmâ-i ilâhiyyenin cümlesi makâm-ı rûhtan ve kalbden cem' ile cemi'-i merâtib-i ilâhiyye ve kevniyyeyi câmi' olan mertebe-i insân-ı kâmile erişip, halkı Hakk'a da'vet etmeye; cânib-i Hak'tan me'mûr olup, halîfetu'llâh olur."

Esmâ-i şerîfe-i mezkûrenin etvâr ve esrârını Salâhî-i müşârünileyh, **Mir'âtü'l-Esmâ**'sında tafsîl etmiştir. Mütâlaası erbâb-ı aşk u muhabbete tavsiye olunur. Bundaki nazariyyât-ı kelâmiyyenin sâha-i tatbîki, sâlikin meydân-ı mesâî ve cihâdıdır. O sâhanın reh-nümâsı, mürşid-i kâmil ü mükemmil olan zât-ı âlî-kadrdir; inâyet-kârı ise, cenâb-ı Vâhibü'l-âmâldir.

Sünûhât-ı fakîrânemdendir:

Cân u dilden zâkiriz Allâh'ı biz
Âzim-i bâlâyız Uşşâkîleriz

Dâimâ tevhîd-i Hak'dır kârımız
Bende-i Mevlâyız Uşşâkîleriz

Azmimiz gülzâr-ı vahdetdir bizim
Bülbül-i şeydâyız Uşşâkîleriz

Lâ ilâhe illâ'daki esrârdan
Vâkıf-ı illâ'yız Uşşâkîleriz

Neş'e-i tevhîd ile mest olmuşuz
Sâğar-i sahbâyız Uşşâkîleriz

Cümlemiz Mecnûn gibi âh eyleriz
Âşık-ı Leylâ'yız Uşşâkîleriz

Gâh olur bir zerrenin hayrânıyız
Gâh olur deryâyız Uşşâkîleriz

Ba'zı kerre cezbe-i Rahmân ile
Aşk u şevk-efzâyız Uşşâkîleriz

Ba'zı kerre zevk ile müstağrakız
Aşk ile gûyâyız Uşşâkîleriz

Fahr-i âlem aşkıdır ser-tâcımız
Âsumân-peymâyız Uşşâkîleriz

Ol Hüsâmeddîn-i Hak'dır pîrimiz
Aşk-ı dil-pîrâyız Uşşâkîleriz

Mustafâ Sâfî cenâb-ı şeyhimiz
Sâlik-i a'lâyız Uşşâkîleriz

Gülşen-i irfâna **Vassâf** *olmuşuz*
Mazhar-ı esmâyız Uşşâkîleriz

/246/ Sadede rücû':

Seyyid Muhammed Cemâleddîn-i Uşşâkî Edirne'de iken Abdullâh Salâhaddîn Efendi'yi kendilerine dâmâd edinmişlerdi. Onları yerlerine hayru'l-hâlef bırakarak 1164/(1751) senesinde âlem-i nâsûtun dağdağasından tecerrüd ve kemâlât-ı ârîfâne-siyle âlem-i tevhîd-i teferrüd eylemiştir.

Medfen-i mübârekleri, dergâh-ı münîflerinin mihrâb cihetindedir. *(Kaddesa'llâhu sırrahû)*

Müstakîm-zâde'nin söylediği târîh:

Dediler cümle müştâkı bu târîh-i hak-intâkı
Cemâleddîn-i Uşşâkî ide lâhûtu vâlâ-câ
(جمال الدين عشاقى ايده لاهوتى والا جا) = 1164/(1751)

Hz. Salâhî'nin:

Ol cenâb-ı nûr-ı çeşm-i âşıkîn
Kurretü'l-ayn-ı uyûn-ı sâdıkîn

Zübde-i Âl-i Habîb-i kibriyâ
Umde-i erbâb-ı irfân u yakîn

Zümre-i Uşşâkiyânın kıdvesi
Şeyh Cemâleddîn o merd-i râh-ı dîn

Nice dem enfâs-ı rûh-efzâ ile
İtdi ihyâ-yı kulûb-ı sâlikîn

Cezbe-i aşk ile irdi âkıbet
Bahr-ı istiğrâka ol dürr-i semîn

Dünye-i fânîden el çekdi olup
Vâsıl-ı ser-halka-i huld-i berîn

Sırr-ı mülhemdir ***Salâhî*** *târîhi*
Nezd-i ünse gitdi kutbu'l-ârifîn
(نزد انسه كتدى قطب العارفين) = 1164

Dîğer:

Sivâdan ***çıkdı hû*** *ile irişdi vahdet-i sırfa*
Cemâl-i mutlaka hayrân olub gitdi Cemâleddîn
(جمال مطلقه حيران اولوب كتدى جمال الدين = 1675 – 11 =1164)

Dîğer:

Kadem ***basdı nüh****-eflâke sivâdan eyleyip iğrâz*
Cemâlu'llâha döndü cemâl aşkıle pîrim Cemâleddîn
(جمال اللهه دوندي جمال عشقيله پيرم جمال الدين = 1155 + 9 = 1164)

Dîğer:

Salâhî ***bir gelir*** *zâtı gibi âfâka târîh*
Yem-i vasla irişti cevher-i Seyyid Cemâleddîn
(يم وصله ايرشدى جوهر سيد جمال الدين = 1163 + 1 = 1164)

Hz. Sezâî-i Gülşenî hulefâsından İbrâhîm Nazîrâ hazretleriyle hem-sohbet olmaları ve pîrdaş bulunmaları hasebiyle Dîvân'ında Hz. Cemâleddîn hakkında diyor:

Fenâ bezminde câm elde sülûk erbâbına sâkî
Mükerrem şeyh-i âlî-câ Cemâleddîn-i Uşşâkî

* * *

Cemâl-i Hakk'a mazhardır cemâli
Anınçün şöhreti oldu Cemâlî

Celâl ızhâr idüp tevhîd-i Hak'da
Velî tev'em cemâline celâli

Gürûh-ı ârif-i bi'llâh'a me'haz
*Odur aslında dâr zîrâ tâlî**

Reh-i Uşşâkiyâ'nın rehberidir
Reh-i aşkı komaz tenhâ vü hâlî

El aldı Hazret-i Bağdâdî'den ol
Anınla buldu ol kurb-ı visâli

/247/*Netîce Hazret-i şeyhim Sezâî*
Anı irşâd idüp gitdi melâli

O şimdi mürşididir râh-ı Hakk'ın
Murâdın anlamak ise meâli

Varup dâmânına yüz sür **Nazîrâ**
Var ise müşkilin eyle suâli

Lisân-ı hâl ile bilür murâdın
Duâsıdır uzatma gel makâli

Hz. Salâhî-i Uşşâkî'nin:

Mâh-ı nîsan idi bârânı Cemâleddîn'in
Feyz-yâb olmada yârânı Cemâleddîn'in

Şerbet-i feyz ile sîr-âb idi kârı her kim
Olsa bir hâl ile mihmânı Cemâleddîn'in

Nutk-ı cân-bahşile Lokmân idi gûyâ erdi
Nice dil-hastaya dermânı Cemâleddîn'in

Vâridâtı nice bahr-ı hikemi câmi' olup
Feyz-bahş olmada dîvânı Cemâleddîn'in

Lâne-i kudse urûc itdi fenâdan âhir
Kıldı âyîn ile erkânı Cemâleddîn'in

Gülleri solmaya gül-zâr-ı fenâdan her-dem
Aşk ile pür ola meydânı Cemâleddîn'in

Başımın tâcı azîzimdir Efendim dilden
Olmuşum bende-i fermânı Cemâleddîn'in

Tûtiyâ idi gubâr-ı kademi çeşm-i dile
Oldu çün çâker-i ihsânı Cemâleddîn'in

Feyz-bahş olsa **Salâhî** *n'ola na'tıyla zebân*
Oldu çün vâris-i irfânı Cemâleddîn'in

* * *

Remz-i aşk idi ibârâtı Cemâleddîn'in
Sırr-ı Hak idi kinâyâtı Cemâleddîn'in

Âyet-i nûru müfessirdi cemâl-i pâki
Nûr-bahş oldu makâlâtı Cemâleddîn'in

Şeb-çerâğ olsa şeb-i gaflet içinde derken
Âfitâb oldu dile zâtı Cemâleddîn'in

Teşne-leb oldun ise âb-ı hayât-ı Hızr'a
Kandırır kâse-i ebyâtı Cemâleddîn'in

Ayn-ı irfân idi serdâr-ı cüyûş-ı uşşâk
Yürüdü aşk ile râyâtı Cemâleddîn'in

Mesleği Hazret-i Uşşâki Hüsâmeddîn idi
İbn-i Edhem idi hâlâtı Cemâleddîn'in

Feyz-yâb olmuş idi Hazret-i Mevlânâ'dan
Bezl-i feyz idi kerâmâtı Cemâleddîn'in

Şâh Mansûr idi uşşâka nevâdan çıkdı
Evc-i lâhûta makâmâtı Cemâleddîn'in

Tutsa âfâkı **Salâhî** *n'ola envâr-ı Cemâl*
Âfitâb olmada zerrâtı Cemâleddîn'in

Türbesinin muvâcehe penceresinin üstündeki levhadan:

El-hazer mürde kıyâs itmeyin ehlu'llâhı
Reşk ider anların emvâtına rûh ihyâ

İşte ez cümle biri hüsn-i Cemâl-i uşşâk
Feyz alır bunca muhibbânı yüzünden hâlâ

Türbe vü dergâh ve harem u selâmlık ve dâireyni elyevm şeyh bulunan Cemâl Efendi'nin enişte si Hamdî Bey nâm sâhib-i himmet yeniden inşâ ve ihyâ eylemiştir. Gâyet dil-nişîn olarak yapılmıştır.

Tezkire-i Râmiz'de şu satırları okudum:

"Hz. Şeyh Cemâlî, pîr-i sânîdir. Edirne'de keşf-i cemâl ve tahsîl-i maârif ü kemâl eyledi. Ol şehrin meşhûr meşâyıhından Şeyh Bağdâdî Muhammed Hamdî Efendi'den inâbet ve tekmîl-i lâzime-i tarîkat ile nâil-i rütbe-i hilâfet oldular. Biraz sonra seyâhat ettiler. Nihâyet İstanbul'a hicret ile Eğrikapı'da Hırâmî Ahmed Paşa zâviyesinde post-nişîn oldular.

Üstâd-ı ulûm idi. Meşâyıh-ı asr meyânında kesret-i erbaîn ve hilye-i merdâne-i dervîşân ile ma'lûm sâhib-hâl bir merd-i huceste-hısâl idi. Evsâf-ı cem'îleleri bîrûn-ı hıtta-i takrîrdir."

/248/ Şu beyitler tevhîd-hânede taşa mahkûktur:

Oldur ol pîr-i mukaddes ki sezâdır zâtına
Dinse deryâ-yı safâ zâ-yı hakîkat gevheri

Nesl-i âlî-i Aliyyü'l-Murtazâ'dandır o pîr
Münceli ol vechile zâtında feyz-i Haydarî

Pîr-i sânî-i tarîk-ı pâk Uşşâkî'dir ol
Sâlikân-ı râh-ı aşkın pîşvâ vü rehberi

Bu makâm içre kerâmet-pîşe o pîrin müdâm
Doldu nûr-ı aşk ile elhak dil-i rûşen-teri

Oldu Yâ Hû sâye-bahşâ yende-i evc-i visâl
Murğ-ı rûhu âlem-i lâhûta açdı şeh-peri

Bak şu âlî türbenin nevvâr-ı dil-pîrâsına
Ravza-i huld ile tev'emdir desem vardır yeri

Lâkin ey zâir veliyyu'llâhı mürde sanma sen
Kıldı ihyâ ilm ü irfân-ı ledünnî anları

Yüz sürüp dergâhına bulsun şifâ-yı sermedî
Derdine dermân taharrî eyleyen gelsin beri

Hz. Cemâleddîn'in müretteb dîvânı vardır. "Cemâlî" tahallus buyurmuşlardır. Nutuklarından:

Ko cânân yoluna cânı eğer âşık isen âşık
Değiş sen derde dermânı eğer âşık isen âşık

Gecelerde olup bîdâr ide gör subha dek sen zâr
Akıt göz yaşını her bâr eğer âşık isen âşık

Ezel bezm-i meyin nûş it ebed kendini ser-hoş it
Sivâ fikrin ferâmûş it eğer âşık isen âşık

Bu varlık perdesin çâk it ayaklarda yüzün hâk it
Erit Hakla özün pâk it eğer âşık isen âşık

Seni aşk ile işgâl it tabîat fi'lin ibtâl it
Cemâlî kâlini hâl it eğer âşık isen âşık

* * *

Hakk'ın yolun arar isen dilde nihân içindedir
Andan nişân sorar isen her bir nişân içindedir

Senden yakındır Ol sana sanma anı senden cüdâ
Senden yürü sen var ana Ol sende cân içindedir

Ansız değil arz u semâ anınla dolu her ara
Zannitme bir yerde ola Ol bî-mekân içindedir

Her yerde Oldur görünen her gözden Oldur hem gören
Her şey'i Oldur bürünen her anda ân içindedir

İşit Cemâlî'nin sözün anla hakîkatca özün
Ko gafleti aç cân gözün gör Hak ıyân içindedir

* * *

Sohbet-i nâdân ile bîgânelikden al bizi
*Sohbet-i ârif ile âşinândan ey Çalab**

Bu Cemâlî'nin vücûdu perdesini ref' idüp
Bir dem ayırma anı zevk-ı likândan ey Çalab

Hz. Cemâleddîn-i Uşşâkî'nin Tâhir Ağa Dergâhı şeyhi el-Hâc Ali Behcet Efendi pederimiz yedinde bir mektupları elime geçti ki müşârünileyhin hatt-ı destiyle muharrer ve mühr-i zâtîsiyle mahtûmdur.[213]

Sûreti:

Bismihî Sübhânehû ve tekaddes!

Cenâb-ı Hallâk u Hakîm ale'l-ıtlâk (cellet azametuhû ve ammet ni'metuhû) hazretleri tabîb-i marîzân-ı millet /249/ ve hekîm-i alîlân-ı ümmet-i Hâtemü'l-enbiyâ ve ser-çeşme-i

213. Acaba muhatab Hz. Salâhî midir, kestiremedim.

asfiyâ aleyhi efdalü's-salâti ve ekmelü't-tehiyyât hürmetine saâdet-i dâreyn ile mes'ûd ve mesrûr ve derûn-ı bîrûnunuzu muhabbet-i zât-ı ilâhiyyesiyle memlû ve mahrûr eyleyip dâimâ esrâr-ı hafiyye-i ilâhiyyesine vüsûldan münfek eylemeye, âmîn.

Benim nûr-ı aynım! Sadâkatlü veled-i ma'nevîm! Sıhhat ve selâmet ile cânib-i maksûda vusûlünüzü müş'ir mektûb-ı muhabbet-âlûdunuz derûnunda münderic hediyeniz vâsıl oldukta mahzûz olmuşuzdur.

Benim rûhum! Ma'lûmunuzdur ki istihlâftan murâd-ı zâhirî terbiye-i fukarâ ile giranbârî-i tahammüldür. Ol taraflarda tarîkat-ı aliyyeye tâlib, Hakk'a râgıb âşıklar bulunursa telkîn-ı bey'at edip, tezkiye-i nefs ve tasfiye-i kalb ettirmeye sa'y u himmet ve bezl-i kudret idesiz. Bu husûs, hıdmet-i ma'nevîyedir. Hıdmet-i sûriyye dahi budur ki, ah-ı ma'nevîniz bizim Dervîş Hıfzı'nın husûs-ı vücûd-pezîri ve ah-ı ma'nevîniz Seyyid Nizâmeddîn'in dâyesi mâddesine kıyâm ve ihtimâm idersiz ve inşâa'llâhu teâlâ gerek ma'nâ ve gerek sûret husûslarına me'mûriyyet ile, (أَلا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ)[214] *zümresine mülhak olasız. Bâkî Hüva'llâh. Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâh.*

Ah-ı Ma'nevîniz Seyyid Nizâmeddîn ez-derûn duâlar edip, dest-i şerîfinizi bûs ve duâyı hayriyenizi ricâ ederler. Ve Dervîş Hıfzı dahi cihân cihân arz-ı hulûs ve duâ-yı mahsûs edip, dest-i şerîfinizi lems ü takbîl ve hüsn-i himmetinizi niyâz ederler.

Üsküdârî Seyyid İbrâhîm Halîfe, Vefâyî Halîfe, Hasan Aytıtâbî Halîfe, Mahmûd Halîfe, Süleymân Halîfe, Üsküdârî Ali Halîfe, diğer Ali Halîfe, İmâm Mahmûd Halîfe, Ayasofyalı Muhammed Halîfe ve sâir hücre-nişîn-i nukebâ vü fukarânızdan olan sâir ahibbâ bâ-cem'ihim duâlar edip, hâtır-ı şerîfinizi istifsâr ederler.

Benim veled-i ma'nevîm Paşa (ellezî şâe adluhû ve feşâ) hazretleriyle miyân-ı muhabbette mesdûd-ı hilâf u zamîr olan tezekkür mâddesini bir vakt-i neşâtlarında tefhîm ve tarafınıza tahrîr u terkîm husûsuna tesâmuh ve tekâsül olunmaya. Bâkî, ed-duâ."

Hâdimü'l-fukarâ ve'l-mesâkîn
eş-Şeyh es-Seyyid Muhammed Cemâleddîn

Savaklar Dergâhı'nda Şeyh Olanlar:

Hz. Cemâleddîn'in intikâlinden sonra yerine mahdûmları Seyyid Muhammed Nizâmedin Efendi seccâde-nişîn-i irşâd olmuşlardı. Sahife 1204/'te bahsi geçti. 1199/1785)'da irtihâline göre otuz beş sene kadar meşîhatı vardır. İrtihâlinde pederinin civârında defn olundu.

214. "Biliniz ki, Allah'ın dostlarına hiçbir korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de." 10. Yûnus sûresi, 62. (H)

Yerine büyük oğlu Seyyid Cemâleddîn geçti. Bu da pederi gibi hem âsitâne-i Uşşâkıyye'de hem burada hıdmet-i meşîhatı îfâ eyledi. Kırk dört sene iştigâlden sonra dâru'l-âhirete çekildi ki 1243/(1827) senesine müsâdiftir.

Yerine mahdûmu Seyyid Alâeddîn Efendi geçti. Her iki yerde meşîhat eyledi. Beş sene sonra mat'ûnen irtihâl eyledi. Sene 1251/(1835). Civâr-ı Cemâleddîn'de âsûde-nişîn-i rahmettir.

Yerine oğlu Seyyid Kerâmeddîn **/250/** geçti. Fakat bu yalnız âsitâne-i meşîhatta kalmayı tercih eyledi. Cemâl-i Uşşâkî Dergâhı'na ise Eyüp'te Bahâriye'de Şahsultân Dergâhı şeyhi Ubeyd Efendi Nakşıbendî ayînini icrâya me'mûren şeyh oldu. Bir sene sonra irtihâl eyledi. Sene 1252/(1835).

Yerine Şeyh Şalcı Ali Efendi şeyh oldu. Bunun da 1258/(1842)'de irtihâlinde yerine Seyyid Muhammed Efendi-zâde Şeyh Muhammed Nûrî Efendi meşîhata ta'yîn edildi. Bu zât, tarîkat-ı aliyye-i Mevleviyye'den girift-zen ve mûsikî-şinâs olmakla berâber fahrî olması ta'bîr ettikleri yazı ve resimlerde de iştihâr eylemiş erbâb-ı zevkten olup, garîb bir hâlini **Hadîkatü'l-Cevâmi"**de okudum. Şöyle ki:

Hiçbir berbere tıraş olmaz, kendi kendini tıraş eder imiş. Ba'zı sakallı, ba'zı def'a yalnız bıyıklı bir hâlde bulunurmuş. Meclis-i sohbetine gelenler ziyâde imiş. Sultân Mahmûd ricâlinden meşhûr âlim Hâlet Efendi kendine meclûb imiş. Bu sebeble dergâhı tâ'mîr etmiş ve kendi de Hâlet Efendi'nin katlinden kırk gün sonra irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir. Hz. Cemâleddîn'in kabri yanındaki Mevlevî sikkeli sandûka altında medfûn olan bu zâttır.

Tedkîkât-ı târihiyyeye nazaran Muhammed Saîd Hâlet Efendi'nin târîh-i şehâdeti 11 Rebîu'l-evvel 1238/(27 Kasım 1822)'dir. Muhammed Nûrî Efendi'nin irtihâli, Hâlet Efendi'nin irtihâlinden kırk gün sonra vâki' olmuştur, sözünü kabûl edersek 1258/(1842)'de Şalcı Ali Efendi yerine şeyh olması kendinin 1238/(1823)'de irtihâl etmiş olması i'tibârıyla kâbil-i te'lîf değildir. Belki 1238/(1823) senesinden evvel burada bulundukları muhtemeldir. Kâdirî-hâne'deki tomârda Hacı Ali Efendi'den sonra Şeyh Muhammed Emîn Efendi ismi mezkûrdur. İrtihâli 1291/(1874) gösterilmesine nazaran otuzüç sene kadar icrâ-yı meşîhat ettiği anlaşılır.

Şeyh Ali Efendi, Emîn Efendi'den sonra seccâde-nişîn-i meşîhat olmuştur. Bidâyeten tarîkat-ı Halvetiyye-yi Cerrâhiyye'den Ser-tarîk-zâde Tekkesi şeyhinden sonra meşâyıh-ı Şa'bânîyye'den bir zâttan sülûk görüp, dallı arâkıye giymiş ve netîceten hânkâh-ı Uşşâkî şeyhi Muhammed Cemâleddîn Efendi merhûmdan müstahlef olmuştur.

Şeyh Cemâl Efendi 219. sahîfede bahs eylediğim vechile pederinin irtihâlinde hânkâh-ı Uşşâkî şeyhi Mustafa Sâfî Efendi hazretlerinden ikmâl-i sülûk şartıyla tâc

giymiş, babasının postuna geçmiştir. Fakat henüz hilâfet ve icâzet almamıştır. Babasının postunu elde ettim, diye kendini seyr ü sülûktan vâreste kılıp, çalışmamakta olmasını azîzimiz lisân-ı teessürle mükerreren beyân buyurmuşlardır.

/251/ ŞEYH MAHMÛD BEDREDDÎN EFENDİ

Hz. Cemâleddîn'in hulefâ-yı kirâmındandır. İstanbulludur. Keçeciler Harem Çavuş Câmii karşısında binâ eylediği zâviyede seccâde-nişîn olmuştur. 1196/(1782) Cibâli harîk-ı kebîrinde muhterık olmuş ve bir sene sonra ya'nî 1197/(1783) senesinde âzim-i Gülşen-serây-ı cinân olmuştur.[215]

"Da'vet-i Behişt" (دعوت بهشت)[216] târîh-i irtihâlidir. Zâviye bi'l-âhare yeniden yapılmış ve Hz. Şeyh'in üzerine türbe binâ olunmuştur. **Dîvân**-ı eş'ârını gördüm. Gâyet ârîfâne ve âşıkânedir. Dergâhın meşîhatini evlâdiyyet üzere meşrûta kılmayıp, âsitâne-i Uşşâkıyye'de post-nişîn olan zâttan müstahlef olmak esâsını te'sîs ettiğinden zamânımıza kadar bu şarta riâyet olunagelmiştir. Nitekim ahîran azîzimin dâmâd-ı muhteremi urefâ vü fuzalâdan Şeyh Muhammed Hazmî Efendi bi'l-istihkak buranın meşîhatına revnak-fezâ olmuştur. Tercüme-i hâli 221. Sahifede geçti.

Ondan evvel Şeyh İzzet Efendi (sahîfe 219) bulunmuştu. (*Tavvela'llâhu omrehumâ ve -zâde'llâhu feyzahümâ*)

Hulefâsı:

Kâdirî-hâne'deki tomârda, Şeyh Muhammed Edîb-i Uşşâkî 1220/(1805), Şeyh Zuhûrî-i Uşşâkî 1172/(1759) nâmında iki halîfesi mukayyeddir.

Dergâh-ı şerîfte Hz. Bedreddîn hakkında mevcûd bir levhadan:

Peyrev-i isr-i kirâm şeyh-i tekâ-pû-yı enâm
Ya'nî Mahmûd Efendi-i mehâmid-âlûd

Hazret-i Şeyh Cemâlî'den olup müstahlef
İrdi ser-menzil-i maksûda idüp mahv-ı vücûd

Sebk-ı aşk ile olmuşdu Üveysî meşreb
Rû-nümâdır ona ma'ni-i her gayb u şühûd

215. Dergâh güzergâhında bir bakkâl dükkânı önünden geçerken orasının bir gün tekke olacağını söylemişler, hakîkaten bir müddet sonra Kâdirî Tekkesi yapılmıştır. Bunu naklen Şeyh Hayrullâh Bey söyledi.

216. Bu ibârenin hesaplanmasından 1187 tarihi çıkmaktadır. (H)

Pertev-endâz idi envâr-ı hüdâ vechinde
Nûr-ı tevhîd ü yakîn olmuş idi lem'a-nümûd

Neş'e vü aşkı etemm sırr-ı ledünne mahrem
Mecma'-ı hüsn-i şiyem muttasıf-ı haslet cûd

Âşık-ı şâh-ı rusül sâlik-i merhî-i (?) sübül
Mürşid-i zinde gönül mutlak-ı mecmû'-ı kuyûd

Yapdı bu zâviyeyi tâ ki tesellî bulalar
Na'ş-ı ashâbı idüp cân gibi bunda âsûd

Şevkıla oldu hıtâmân-ı harîm-i lâhût
'İrciî' emrini eyleyüp ol zât-ı sütûd

Eyleye anber-i sârâ-i türâb-ı kabrin
Rahmetiyle ide sîr-âb Cenâb-ı ma'bûd

Rıhletinde gelüp üçlerle didi ehl-i kulûb
Cevherîn beyt ile târîhi olunsun ma'dûd

Sırrını eyleye takdîs onun Rabb-i Raûf
Rûh-ı pâki ola şâyân-ı makâm-ı Mahmûd
(سرنى ايليه تقديس آنك رب رؤف)
(روح پاكي اوله شايان مقام محمود) = sene 1197/(1783)

ŞEYH ZUHÛRÎ-İ UŞŞÂKÎ

Ahmed Ziyâeddîn Efendi'nin **Gülzâr-ı Sulehâ** nâm eserinde okudum ki: Bu zât ya'ni Zuhûrî Efendi Bursa'nın Keşiş Dağı (Uludağ) karyelerinden birinden neş'et etmiştir. Sinn-i bâliğ oldukda İstanbul'a gelmiş ve tab'ında tarîkat-ı aliyyeye meyl olduğundan Yenibahçe civârında tarîkat-ı aliyye-i Uşşâkıyye'den ve Edirneli Şeyh Cemâlî Efendi hulefâsından Seyyid Şeyh Mahmûd Efendi'den ahz-ı dest-i inâbet ve celb-i emtia-i rûhâniyyet edip ba'de tekmîl-i sülûk nâil-i hilâfet olup Bursa'da ihyâ-yı tarîkata emr olundular. Bursa'da Mahkeme Câmii kurbunda Hoca Muslihuddîn Mahallesi'nde merâsim-i tarîkat-ı Uşşâkıyye'yi icrâ ve cumartesi gecesi cehren ve dâiren zikru'llâh ile ihyâ-i kulûb-ı ahibbâ ederlerdi. Bu hâl üzere müdâvim-i ezkâr u evrâd iken 1172/(1758-59) veyâ 1173/(159-60) senelerinde mebtûnen rahîk-ı visâl-i Mevlâ'yı iç-

miş ve zâviye-i köhne-esâs-ı cihândan âlem-i bâkîye göçmüştür. Zikr olunan buk'a sâhasında mestûr-ı nemed-i turâb ve rahmet-i vâsia-i Hudâ'dan hisse-yâbdır.

Şeyh-i mezbûr ümmî-i sâf-derûn ve âşık-ı hâlet-nümûn, şevk u cezbesi gâlib ve ikrâm ü nevâzişi ile zühûb-i kulûb-ı fukarâyı câlib, hıdmet-güzâr-ı her mukîm ü garîb, tavr-ı dervîşânesi acîb ve gülzâr-ı tevhîdde bir andelîb idi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Mazanna-i Kirâmdan

EDİRNELİ ŞEYH MUHAMMED SIDKÎ EFENDİ

204. sahîfede bahs ettiğim bu zât, Bedreddîn Dergâhı'nın son bânîsidir. Elyevm müşrif-i harâb olan binâ onun inşâ-kerdesidir. Dergâhın hitâm-ı inşâsından bir hafta sonra burada irtihâl-i dâr-ı bekâ eyleyip, vaktiyle meşîhat vekâletinde bulunduğu âsitâne-i Uşşâkî'ye nakl olunarak Hz. Pîr'in türbesinde ayak ucuna defn olunmuştur.

Merhûm Şeyh Cemâl Efendi, pederinin irtihâlinde altı yedi ve şeyhinin irtihâlinde yirmiüç yaşında idi. Ve müşârünileyh Muhammed Efendi'den müstahlef idi. Cemâl Efendi merhûmun Filibe'ye giderek Filibeli Şeyh Muhammed Efendi nâm zâttan da hilâfet aldığı, Fakat Muhammed Efendi'nin hilâfet-nâmesini esâs tutup, Ahmed Efendi'den müstahlef olduğundan bahs edilse âsâr-ı hiddet gösterdiğini Keçeciler civârındaki Kâdirî Dergâhı şeyhi Hayrullâh Bey söylediler.

/252/ ŞEYH SAÎD EFENDİ

Muhammed Sıdkî Efendi-zâdedir. Pederinden müstahlef olarak Keçeciler Dergâhı'na şeyh oldu. Fakat teverrüm edip bir sene sonra irtihâl eyledi. Türbede Hz. pederinin yanındaki kabirde medfûndur. Sene 1274/(1858).

ŞEYH HASAN EFENDİ

Sarac esnâfından idi. Haremi, Şeyhü'l-islâm Ârif Efendi mahdûmu Sıddîk Bey'in dâyesi idi. Kendisi tarîk-ı Sa'dî meşâyıhından ihtiyâr bir zât idi. Saîd Efendi'den tekke meşîhatı münhâl olunca Şeyhü'l-islâm vâsıtasıyla meşîhata ta'yîn olundu. Bu emr-i ta'yîn şart-ı vâkıfa muğâyir olup, beyne'l-meşâyıh güft u gûyu mûcip oldukta tarîk-ı Uşşâkî ile hiçbir münâsebeti olmayan Eyüp'te Şahsultân Tekkesi şeyhi Necâtî-i Sünbülî mûmâileyhe Uşşâkî tâcı tekbirlemişti.

FİLİBELİ HÂFIZ ŞEYH İSMÂÎL EFENDİ

Hasan Efendi bir müddet sonra irtihâl edince yerine Filibeli Şeyh Ahmed Efendi-zâde Şeyh İsmâîl Efendi, Cemâl Efendi merhûmdan hilâfet alarak buraya şeyh olmuştur. 1316/(1898)'da irtihâl etmiştir. Dergâh bahçesinde medfûndur.

İKİNCİ ŞEYH İSMÂİL EFENDİ

Filibeli Hasan Efendi'den ve Şeyh Cemâlî Efendi'den müstahleftir. Burada şeyh olmuş, irtihâlinde türbedeki Saîd Efendi'nin kabrine konulmuştur. Türbe bahçesindeki taşlara göre Şeyh Saîd Süleymân 1191/(1777), Şeyh Muhammed 1220/(1805) ve Şeyh İbrâhîm 1185/(1771) ve Şeyh Abdurrahmân 1192/(1778) Efendilerin de medfûn oldukları anlaşıldı.

ŞEYH CÂHİDÎ AHMED EFENDİ

Şuabât-ı Uşşâkıyye'den Câhidiyye kolunun müessisidir. Aslen Edirnelidir. Hâfız Hüseyn-i Ayvansarayî, *"Bu zâtın şeyhi, kâimî şeyh Hasan-ı Bosnevî'dir. Ondan ahz-ı tarîkat eylemiştir."* diyor. Meşâyıh-ı Uşşâkıyye'den kimden müstahlef olduğunu tahkîk edemedim. Hâfız Şevket Bey'in kütüphâne-i husûsîsinde gördüğüm bir tomârda Hz. Hüsâmeddîn halîfesi Şeyh Memicân hazretlerinden müstahlef olduğu muharrerdir. Târîhçe de münâsebet vardır. Belki sahîhi budur.

İrtihâli 1070/(1660) târîhinde ve Kilitbahir'dedir. "İstirâhât" (استراحت) târîhidir. Türbesi vardır. Ahvâl-i sülûka dâir mensur **Kitâbü'n-Nasîha** ile müretteb **Dîvân**'ı vardır.

Manzûmelerinden:

Îmâna gel ko taklîdi akl-ı şeytân almış seni
Salât Hakk'ın visâlidir sücûda gel bil insânı

Kanı Ka'be yüzün bâde özün taşmış dâim Lât'a
Gönül kıblesi bil zâta dön Allâh'a bul ihsânı

Yüzünü tutmadın sağa bakarsın aceble dağa
Tapınırsın taşa toprağa yıkarsın beyt-i Rahmân'ı

* * *

***Câhidî**'nin sözü hakdır hak bilür hakkı söyler*
Zât-ı Hakk'ı diler isen durma aşku'llâha gel

* * *

*Ey **Câhidî** yolun râh-ı rızâ-yı Mevlâ'ya vara*
Cehd eyleyüp menzil ala sabr it dostun cefâsına

* * *

Çok teferrüc eyleyüp bakdın cihânın yüzüne
Her neye bakdın ise ibret göründü gözüme

Bir değirmendir bu dünyâ öğüdür bir gün bizi
Âkıl isen cân gözün aç dut kulak bu sözüme

ŞEYH LUTFULLÂH EFENDİ

(Câhidî Ahmed Efendi'nin) bu nâmda bir oğlu olup câ-nişîni olduğunu **Vefeyât-nâme**'de okudum. Kilitbahir'de zâviyesi el-ân vardır. Fakat âtîde arz edeceğim vechile Câhidiyye kolu munkarızdır.

ŞEYH MUHYİDDÎN EFENDİ

Bursa'da Üçkuzular şeyhi Bursevî mahlaslı Şeyh Muhyiddîn Efendi merhûmun şeyhi Ali Efendi'nin şeyhinin şeyhi Câhidî Efendi imiş. Muhyiddîn Efendi'nin târîh-i vefâtı 1091 Zi'l-hiccesi (Aralık 1680) imiş.

Gülzâr-ı Sulehâ'da okudum. Demek ki Uşşâkıyye'den Bursa'da neşre me'mûr olmuşlardır. Oğlu Şeyh Abdî Efendi için denilir ki, 1137/(1725)'de irtihâl etmiştir. Târîhi Abdülbâkî Efendi söylemiştir:

*Lafzan u ma'nen didi târîhini **Bâkî** anın*
Bin yüz otuz yedide göçdü azîzim cennete

Azîz-i müşârünileyh, âyîn-i tarîk-ı Câhidî üzere mücâhid ve halvet-hânelerinde tecellîyât-ı ilâhiyyeyi müşâhid, vakûr ve edîb, müteverri' ve mehîb idi, diyor.

Şeyh Muhyiddîn Efendi için **Osmânlı Müellifleri** cild-i evvel 164. sahîfede ma'lûmât vardır. Ârif, şâir bir zâttır, denilir. Şu eserleri varmış:

1. **Müretteb Dîvân**
2. **Tevhîd-nâme**
3. **İbret-nümâ**
4. **Müşâhede**

Hz. Câmî'nin,

ز دریا شهادت چون نهن لا براورد سر
تیمم واجب آن نوح را در وقت طوفانش [217]

beytini ârîfâne bir lisânla şerh etmiştir, deniliyor. *(Kaddesa'llâhu sırrahû)*

217. Eğer şehâdet denizinde "lâ" timsâhı başını kaldırırsa, tûfan vaktinde Nûh'a teyemmüm vâcip olur. (H)

Şiirde Bursavî tahallus eder.

Burusevî gel itme zârı
Musâ'ya dindi ***len terânî***
Görünmez dostun cemâli
Silinmeyince ***gubârâtı***

yolunda şiirleri varmış.

/253/ ŞEYH MUSLİHUDDÎN-İ KARAMÂNÎ

Şuabât-ı Uşşâkıyye'den Muslıhiyye kolunun müessisidir. Karaman'dan Edirne'ye gelmiş, şu'be-i Câhidiyye'den münşaab olmak üzere Muslıhiyye şu'besini te'sîs eylemiştir. **Tibyân**'da okuduğum vechile bu iki şu'be elyevm munkarızdır. Kıllet-i mensûbîninden değil, sonraki müntesiblerde ve meşâyıhta lâ-übâlilik ve gitgide mübâhîlik zuhûr ederek âdâb-ı sülûk-ı tarîkat kayıp ve o müntesib ve şeyhlerde râh-ı nâhemvâr-ı îyş u nûşta hâsir ü hâib olmuş, bu hâller şu'be-i Câhidiyye'nin de Muslıhiyye kolunun da inkırâzına sebebiyet vermiştir.

* * *

İstidrâd kabilinden arz edeyim: Çanakkale havâlîsinde Kılâ'-ı Müstahkeme Teşkîlâtı'nda senelerce bulunmuş Saîd Paşa nâmında ahibbâdan bir zât ile bir gece hem-sohbet olurken söz tarîkata intikâl etmesiyle o zât hangi tarîkata müntesib olduğumu sordu. Lehü'l-hamd tarîk-ı feyz-i refîk-ı Uşşâkî'ye arz-ı nisbet ile müftehir bulunduğumu söyledim. Hâlinde tagayyür vaz'ında tefekkür husûle geldi. Sebebini sordum; "*Aman azîzim! Ben Gelibolu Kilitbahir ve o havâlîde bulunduğum müddetçe Uşşâkîlerin Bektaşiliğini, lâ-ubâliliğini îyş u işretle me'lûf olduklarını işitir ve gözümle de görürdüm. Namâz niyâzdan fâriğ olmuşlar. Siz nasıl oldu da bunların dâm-ı iğfâline düştünüz, hâlbûki sizi Muhammediyyü'l-meşreb görüyorum. Ashâb-ı salâttan bulunuyorsunuz. O hallere karşı sizin bu nisbetinizi havsalam bir türlü almadı. Sizi yakmışlar, ben de sizin bu felâketinize teessüfler içinde kaldım, bir uçuruma gidiyorsunuz. Yakında onlar gibi olmayasınız. Hâfız-ı hakîki sizi muhâfaza buyursun.*" dedikte dûçâr-ı büht ü hayret oldum. Derhâl Câhidîler, Muslıhîler hâtırıma geldi.

Ona Uşşâkîlik hakkında mebdeinden müntehâsına kadar îzâhât verdim, "*Biz Uşşâkîleri o heriflerle birleştirmeyiniz. Bizim onlarla kat'â münâsebetimiz yoktur. Biz Hasan Hüsâmeddîn-i Uşşâkî, Cemâleddîn ve Salâhaddîn-i Uşşâkî mezheb ve meşrebinde ehl-i sünnet ve'l-cemâattanız. Seyr ü sülûkumuz âdâb u usûlümüz vardır. Rehberimiz Kur'ân, yolumuz sünnet-i Peygamber-i zî-şândır*," dedim. Arîz u amîk anlattım. Ta'dîl ü tashîh-i fikr etti. Ama gözü o adamlardan ne kadar korkmuş ki biz Uşşâkîlere bir türlü ısınamadı ve âsitânemize bir kerre gelmekten korktu.

Yine bir gece Tâhir Ağa Dergâhı'nda Şeyh Behcet Efendi yanında hem-sohbet olan bir zât sözü Uşşâkîliğe intikâl ettirerek, "*Bunlar Bektâşî-meşreb, lâubâli-mezheb adamlardır. Bir çok kimseleri dalâlete düşürmüşler.*" diye tefevvuhâtta bulunmuş. Şeyh Behcet Efendi pederim tebyîn-i hakîkat vâdîsinde icâle-i efkâr ile o adamın tashîh-i zehâbına çalışıp, misâl olarak bu abd-i ahkar-i kem-bidâayı misâl getirmiştir. Çünkü o zâtın fakîre çok teveccühü olduğundan, "*Hüseyin Vassâf'ı nasıl görüyorsunuz o Uşşâkî'dir. Onda kuvve-i temyîziyye vardır. /254/ Senelerce tarîkat âlemînde bulunuyor. Onun aklı ermemiş olsa hiç Uşşâkî tarîkına sülûk eder miydi.*" dedikte o zât, hakk-ı kem-terânemde tasavvurun fevkında hüsn-i zann u şehâdette bulunup, "*Eğer Uşşâkîlik Hüseyin Vassâf'ın meşrebi, mezhebi gibi ise ona diyeceğim yoktur. Zehâbını tashîh ettim ve bu mesleğin ulviyyetine îmân eyledim.*" demiştir.

Bu bahsi îrâddan maksad-ı kem-terânem bu kara yüzlü günâhkar, mücrim, mahrûm-ı isti'dâd, kâbiliyyetsiz, kıtmîr-i tarîkatı tezkiye değildir. Uşşâkîlik kisvesi altında tarîk-ı nâ-hemvâre sâlik olan bî-namâz ve bî-niyâz, ayyaş, kallâş-ı erâzilin efkâr-ı nâsta ne fenâ intibâ'lar husûle getirdiğini serd ü îzâh eylemekten ibârettir.

Peyrevân-ı reh-i irfân-ı Hüsâmeddîn'iz
Bende-i halka-begûşân-ı Hüsâmeddîn'iz
Âşık-ı nûr-ı dırahşân Hüsâmeddîn'iz
Müstenîr-i meh-i tâbân Hüsâmeddîn'iz
Bülbül-i gül-şen-i Sultân Hüsâmeddîn'iz

Pîrimiz virdi şeref âlem-i ehlu'llâha
Cümle âşıkları bend itdi ulu dergâha
Rabt-ı kalb eyledik ol mürşid-i dil-âgâha
Arz-ı şükrân-ı firâvân ider Allâh'a
Bülbül-i gül-şen-i Sultân Hüsâmeddîn'iz

Âşıkız aşk ile devrân ideriz her dâim
Gönlümüz aşk u muhabbetle doludur dâim
Zikr ü fikr oldu bize üns-i hakîkî dâim
Nâil-i rütbe-i ihsân oluruz her dâim
Bülbül-i gül-şen-i Sultân Hüsâmeddîn'iz

Farz u sünnet yoludur mesleğimiz bi'llâhi
Levh-i dilden sileriz aşk ile gayru'llâhı
Bilmeyiz başka yolu zikr ideriz Allâh'ı
Reh-nümâ eylemişiz nûr-ı cemâlu'llâhı
Bülbül-i gül-şen-i Sultân Hüsâmeddîn'iz

Şeyhimiz mürşidimiz Mustafâ Hilmî Sâfî
Yazılır sîne-i Uşşâk'a onun evsâfı
Düşürür acze hakîkatda nice Vassâf'ı
Feyz ü ikrâm-ı Hudâ pîrimizin eltâfı
Bülbül-i gül-şen-i Sultân Hüsâmeddîn'iz

Âdâb u Usûl-i Uşşâkıyye:

Uşşâkîliğin neden ibâret olduğunu beyân mecbûriyyetinde kaldım. Fâtih'te Millet Kütüphânesi'nde Ulûm-ı Şer'iyye kısmında 238/420 numarada birkaç resâili câmi' bir kitap vardır. Şeyh Abdullâh Salâhî diye fihristinde mukayyeddir. Bu resâil meyânında ya Hz. Salâhî veya o asır ricâl-i Uşşâkıyye'sinden bir zât tarafından yazılmış olduğuna şübhe olunmayan âdâb u usûl-i Uşşâkıyye'ye dâir bir risâle-i mühimme vardır. Mezkûr kütüphânede tasavvuf kısmında Emîrî Efendi kitaplarından 789 numaralı kitap dahi usûl-i Uşşâkıyye'ye dâir olup, Hz. Salâhî'ye nisbetle mukayyeddir. Ondan hülâsa edeceğim:

Sabâh Namâzı:

Sünnet-i şerîfe edâdan sonra üç ihlâs-ı şerîf okunur. Farzdan sonra üç salavât bir fâtiha, Fahr-ı âlem Efendimiz hazretlerine ihdâ olunur. Sonra bir fâtiha-i şerîfe, âyetü'l-kürsî ve

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ وَالْمَلاَئِكَةُ وَأُوْلُواْ الْعِلْمِ قَآئِماً بِالْقِسْطِ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللّهِ الإِسْلاَمُ [218]

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ من تَشَاء وَتَنزِعُ الْمُلْكَ ممَّن تَشَاء وَتُعِزُّ مَن تَشَاء وَتُذِلُّ مَن تَشَاء بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحي مِنَ الْمَيِّت وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ . [219] وهو على كل شئٍ قدير .

1 Sübhâna'llâh - 33 def'a
2 Elhamdü li'llâh - 33 def'a
3 Allâhu ekber - 33 def'a

218. "Allah, melekler ve ilim sâhipleri, O'ndan başka ilâh olmadığına adâletle şâhitlik ettiler. O'ndan başka ilâh yoktur. O, mutlak güç sâhibidir; hüküm ve hikmet sâhibidir.. Şübhesiz Allah katında din İslâm'dır..." 3. Âl-i İmrân sûresi, 18, 19. (H)

219. "De ki: Ey mülkün sâhibi olan Allâh'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden mülkü çeker alırsın. Dilediğini azîz edersin, dilediğini zelîl edersin. Hayır senin elindedir. Şübhesiz sen her şeye hakkıyla gücü yetensin. Geceyi gündüze katarsın, gündüzü geceye katarsın. Ölüden diriyi çıkarırsın, diriden ölüyü çıkarırsın. Dilediğine de hesapsız rızık verirsin." 3. Âl-i İmrân sûresi, 26, 27. (H)

لاإله إلا الله محمد رسول الله . لاإله ألا الله محمد نبى الله . لاإله ألا الله محمد حبيب الله . لاإله ألا الله وحده لا شريك له ، له الملك وله الحمد ، يحيى ويميت وهو على كل شئ قدير .

denilip, duâ (ve) Fâtiha'dan sonra sekiz def'a *"Lâ ilâhe illa'llâh"*, sonunda *"Muhammedün Rasûlu'llâh" hakkan ve sıdkâ*; üç def'a *Hû*, ba'dehû Fâtiha, üç def'a salât u selâm.

İşrâk namâzı, İstihâre namâzı:

Tulû'-ı şemsten kırk yedi dakîka mürûrunda ikiden altı rek'ata kadar işrâk namâzı, işrâk namâzından sonra iki rek'at istihâre namâzı ba'de's-selâm, (إِنَّ الَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ)[220] deyip secde eder. Ber-minvâl-i sâbık, kelime-i Tevhîd, ism-i Hû, ba'dehû bir müddet uyku. Bu sırada görülen rü'yâya dikkat lâzımdır.

Duhâ Namâzı:

Kuşluk vakti hulûlünde on iki rek'at salât-ı duhâ, ber-minvâl-i sâbık âyât-ı kerîme okunarak duâ, tevhîd...

Öğle Namâzı:

Dört rek'at sünnet, üç ihlâs-ı şerîf, üç salavât-ı şerîfe, dört rek'at farzı ba'de'l-edâ son sünnet dört rek'at olarak edâ. Sonra sabâh namâzının akabindeki gibi âyât-ı kerîme, sûre-i Mülk, tilâvet-i tesbîh, duâ, tevhîd, salavât-ı şerîfe.

İkindi Namâzı:

Dört rek'at sünnet terk olunmayacak, ale'd-devâm kılınacak. Farzdan sonra ber-minvâl-i sâbık hareket. Ba'dehû sûre-i Nebe kırâat, tevhîd, salavât.

Akşam Namâzı:

Gurûbtan evvel kıbleye müteveccihen oturup tevhîd ile iştigâl olunur. Sûre-i Haşr'in nihâyeti okunur. Yine tevhîd, ism-i Hû, üç salavât. Farzı ba'de'l-edâ selâmı müteâkib üç salavât, bir Fâtiha, sünnete şurû' ile dört rek'at edâ. Ba'de's-selâm üç salavât ber-minvâl-i sâbık hareket. Sonra iki rek'at mûnis-i kabr namâzı edâ olunduktan sonra dört rek'at evvâbîn namâzı edâ edilir. Secde âyeti okunur, secde olunur. Bir Fâtiha, üç salavât.

220. "Şübhesiz Rabbin katındaki (melek)ler O'na ibâdet etmekten büyüklenmezler. O'nu tesbîh ederler ve yalnız O'na secde ederler." 7. A'râf sûresi, 206. (H)

Yatsı Namâzı:

Dört rek'at sünneti terk etmemeli. Üç İhlas, farzı edâ, üç salavât bir Fâtiha. Son sünnet dört rek'at olarak edâ. Salât-ı vitr, teheccüdle edâ için te'hîr.

Salât-ı Mi'râc ve Usûl-i evrâd:

İki rek'at salât-ı işâdan sonra edâ olunur. Üç İhlâs bir Fâtiha Hz. Pîr Efendimize ihdâ ile yüz bir kere estağfiru'llâh çekilir. Üç İhlâs, bir Fâtiha Hz. Âdem aleyhisselâmın rûhuna gönderilir. Yüz bir def'a salât u selâm. Sonra üç İhlas bir Fâtiha. Rûh-ı a'zam (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) efendimiz hazretlerinin mübârek, mufahham rûh-ı saâdetlerine ihdâ edilir. Sûre-i Mülk ve nihâyet-i sûre-i Haşr'den üç âyet okunur. "*Destûr Yâ Pîr! Destûr Yâ Ricâle'l-gayb!*" denilerek maa'l-huzûr yüz birden noksân olmamak üzere tevhîd sürülür. Sâlik hangi ism-i şerîfde ise evvelkileri **/256/** yüz birer def'a okur. Dersi olan ism-i şerîfi çekebildiği kadar çeker. Ba'dehû duâ eder, Fâtiha kılar. Üç salavât-ı şerîfe getirir.

Gecenin Sülüs-i Ahîri Âdâbı:

Uykudan uyanır, abdest alır. İki rek'at şükr-i vuzû' namâzı kılar. Sonra on iki rek'at teheccüd ve eğer vitr-i vâcibi kılmadıysa onu kılar. Ba'dehû her şeyden ferâğatla murâkabede bulunur. Uyku galebe ederse namâz vaktine kadar yatar. Rüyâ-yı sâdıka vaktidir, gaflet olunmaya.

Her nakd-i vuzû' akabinde tecdîd-i vuzû' lâzımdır. Devâm-ı vuzû'da çok terakkî vardır. Evliyâu'llâhın bu işleri işlemesinden kinâyedir. Merâtib-i âliyeyi bununla kat' etmişlerdir. Birisinin noksânı sâlikin tenezzülüne sebebdir. Evliyâyı taklîd, fukarânın kat'-ı mertebe eylemesini bâdîdir.

Oruç:

Pazartesi, Perşembe günleri özrü yoksa sâim olmak lâzımdır. Özrü varsa onu evliyâ-yı izâm afv buyurmuşlardır. Gâyet ihtimâm gerektir.

Az yemek, az içmek, az söylemek, az uyumak. Ekser zamânda tenhâ-nişîn olmak, cümle-i âdâb-ı tarîkattandır. Yatsıdan sonra su içmemelidir. Müşâhedât-ı nevmiyye, adğâs u ahlâm olmasın. Âdâba riâyette, usûle tevessülde ihtimâm îcâb eder. Evrâd u usûlünü terk eylemeye. "*Bir gün terkinde kırk gün sülûku geri kalır.*" demişlerdir.

Âdâbın biri budur ki, esmâ vü evrâddan her ne okuyorsa mahrem, nâ-mahrem kimseye söylememektir.

Usûl-i kebîr:

Hânkâhta yevm-i mahsûstaki tertîb-i zikrden ibârettir.

* * *

Hulâsaten yazdım. Tafsîline âgâh olmak için bu ameliyyâta devâm etmek lâzımdır. İşte tarîk-i feyz-refîk-ı Uşşâkî'nin usûl ve âdâbı budur. Bu yolda ayyaşlık, kalleşlik, sahtekârlık, mürâyîlik yoktur. Li'llâh, fi'llâh yoludur.

Kıyamazsan baş u câna uzak dur girme meydâna
Bu meydânda nice başlar kesilir hiç sorar olmaz

Birkaç edebsizin Uşşâkîlik kisvesi altında, iltizâm-ı rezâlet etmesi, Uşşâkîliğin fenâ bir yol olmasını istilzâm etmez. Her yerde, her meslek erbâbı arasında birtakım nârevâlar vardır. Cenâb-ı Hak onları ıslâh ve bizleri de gurûrdan, vesâvis-i şeytâniyyeden muhâfaza buyursun, âmin.

İlâveten şunu arz edeceğim ki, mürşidîn-i müteahhirîn bi-hasebi'z-zamân sâlikler arasında zuhûr eden kesâlet ve atâlet hasebiyle onları melâlete sevk etmemek için bâlâda tafsîl ettiğim usûl u âdâbı ihtisâr-ı taraf-dârî olmuşlar ve pek ziyâde isâbet eylemişlerdir. Tarîk-ı aşkta neş'e-i tevhîde vâsıl olmuş olan erler o âdâbı tafsîlen câmi'dirler. Tarîk-ı Uşşâkî atâlet, meskenet yolu değildir. Ölmeyecek /257/ gibi çalışmak, evlâd ü iyâlinin maîşetini te'mîn etmek ve kimseye bâr olmayıp herkese yâr olmak, hemen ölecek imiş gibi ibâdet etmek meslek-i esâsîdir. **"*Dest be-kâr, dil be-yâr*"** kâide-i külliyedir. Zikr-i dâim, mâye-i vücûddur. Hulâsa-i kelâm, hakîki Uşşâkîlerde:

Beden ağyâr ile gönül yâr ile
Kulak sadâ ile gönül Hudâ ile

Göz rakîbde gönül habîbde
Lisân güftâr ile gönül dil-dâr ile

El san'atda gönül hazretde
Ayak gitmede gönül zikr etmede

Beden post ile nâim
Gönül dost ile kâim

Beden râhatla mekânda
Gönül seyâhatla cevlânda

Beden esbâb ile kavgada
Gönül mutlak üns-i Mevlâ'dadır[221]

"*Söz uzanır ger kalanın der isem*" diyerek manzûme-i âtiyeyi yazıyorum. Ve asıl bahse rücû' ediyorum:

Zikr u tevhîd ederek aşk ile devrân ideriz
Cezbe-i aşk ile ez cân u dil efgân ideriz
Arş-ı esrârı temâşamıza burhân ideriz
Zevk-i irfânı gönül âlemine cân ideriz
Hâk-i pâk-i kadem-i Hazret-i Uşşâkîyiz

Âsitân-ı kerem-i Pîr'de mücellâyız biz
Nûr-ı vahdet ile pür-zevk u muallâyız biz
Vech-i tâbân-ı ilâhî'ye müvellâyız biz
Dü-cihân dağdağasından da muarrâyız biz
Hâk-i pâk-i kadem-i Hazret-i Uşşâkîyiz

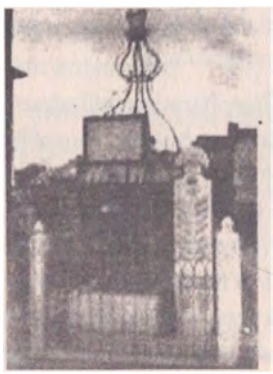
Halvetî gülşeninin bülbül-i pür-eşvâkı
Meslek-i ehl-i dilin peyrev-i pür-ezvâkı
Tutdu ezkâr-ı Hudâ gulgulemiz âfâkı
Sırr-ı Hak'dır özümüz mesleğimiz Uşşâkî
Hâk-i pâk-i kadem-i Hazret-i Uşşâkîyiz

Nâil olmak dileriz feyz-i Salâhaddîn'e
Bağlıdır silsilemiz nûr-ı Cemâleddîn'e
Dest ber-sîne-i ta'zîmiz Hüsâmeddîn'e
Rûz u şeb cân atarız Hazret-i Muhyiddîn'e
Hâk-i pâk-i kadem-i Hazret-i Uşşâkîyiz

Neş'emizden görünür çeşm-i dile Hazret-i Pîr
Feyzi olsun bize dergâh-ı keremden takdîr
Bülbül-i ravzası **Vassâf**'ını *eyler tesrîr*
Lutf-ı mahsûs ile kalbimi eyler tenvîr
Hâk-i pâk-i kadem-i Hazret-i Uşşâkîyiz

221. Bu sözler Erzurumî İbrâhîm Hakkî hazretlerinindir.

HAZRET-İ ŞEYH ABDULLÂH SALÂHADDÎN-İ UŞŞÂKÎ

Kemâl-i feyzine hayrân ider süllâk-ı Uşşâkı
Tarîkat ehlinin nûru Salâhaddîn-i Uşşâkî

Bu zât-ı muhtereme o kadar hürmetim, o derece muhabbetim vardır ki, ism-i şerîfleri yâd olunsa kalb-i fakîrânem ihtizâza gelir. Sevdim hem çok sevdim. Vaktiyle **Sefîne-i Evliyâ** için hâzırladığım tercüme-i hâlini bi'l-âhare tevsî' ile **Risâle-i Salâhiyye** nâmı altında bir kitap yazdım. Burada muhtasaran **/258/** yazacağım bâlâdaki resimde parmaklık içinde görülen kabr-i envere Hz. Şeyh'in pister-nişîn-i rahmet olduğu merkad-i mukaddesleridir. Hz. Salâhî Şeyh Elîf Efendi'nin tahsîs eylediği vechile "*Türklerin Muhyiddîn-i Arabîsi*" olmuştur. İlm-i vahdette ferîd-i zamân, meslek-i tevhîdde bilâ-şübhe kutb-ı cihân olup, âsâr-ı kıymet-dârlarıyla kütüphâne-i ma'rifeti tezyîn buyurmuşlardır.

Hz. Salâhî 1117 sene-i hicriyyesinde (1717) dağdağa-i âleme katılmıştır.[222] Pederlerinin ismi Muhammed Abdülazîz'dir. Maskat-ı re'sleri Rumeli'deki Gölükesriye'dir. **Elli Dört Farz Şerhi** nâm eser-i matbûndaki tercüme-i hâlde ve **Osmânlı Müellifleri**'nde Balıkesirli diye yazılmış ise de yanlıştır.

Kesriyeli urefâdan Hilmî Sâlih Bey, Hz. Şeyh'in Kesriyeli olduğuna bir delîl daha buldu ki "Kesriye" (كسريه), bi-hesâb-ı ebced 295'tir, "Abdullâh Salâhî" (عبد الله صلاحی), 281; her iki ismin aded-i hurûfu ondört olup, cem' edildikte 295 çıkar ki, Kesriye'nin muâdilidir. **Teshîlü'l-Mübtedî** nâm eserinde, pederinin, Hacı Muhammed olup Bosnasaraylı bulunduğunu yazıyor. Bosna'dan Kesriye'ye hicret edip, Hz. Salâhî'nin Kesriye'de sâha-i vücûda kadem basdığı anlaşılır.

Salâhaddîn-i Uşşâkî, "*Salâhaddîn-i Abdî*", "*Abdullâh Salâhî*" nâmlarıyla zebân-zeddir. Yirmi yaşına kadar Kesriye'de ibtidâ-yı tahsîlde bulunup, İstanbul'a gelmiş, tahsîlini biraz daha ileri götürmüştür. Sarf ve nahivden ilerisini görmemiştir. Hz. Salâhî'nin pederi ketebeden imiş. İstanbul'da oğlunu da silk-i kitâbete sevk ile Bâbıâlî'ye bir zâtın delâletiyle kayd olunup kırk gün kadar Tahvîl Kalemi'ne devâm etmiştir ki, sinnen yirmi altı, yirmi yedi yaşlarında idi.

Ba'dehû Hekîmoğlu Ali Paşa dâiresine mülazîmetle az bir müddet zarfında masraf kitâbetinde bulunup, hıdemât-ı mebrûreye muvaffak oldular ki Paşa'nın sadâreti 1144/(1731) târîhine müsâdiftir. Paşa'nın mazhar-ı teveccühü olup, 1149/(1736)'da Banaluka Mahârebesi'ne Paşa ile birlikte gitdiler. 1153/(1740)'te müşârünileyhin maiyetinde Mısır'a azîmet ettiler. Demek ki dokuz **/259/** sene kadar Bâb-ı Âlî'de bulundular. Paşa'nın Dîvân Efendisi ya'nî mektûbçusu oldular. Mısır'da iken lisân-ı Arab'ta ihtisâsları vukûa geldi. Henüz genç yaşında iken ibtidâî bir tahsîl ile Hekîmoğlu Ali Paşa gibi biri vezîrin hizmetinde bulunması kudret-i zekâiyyesine burhândır.

Mısır'da iken kibâr-ı meşâyıh-ı Şa'bâniyye-i Bekriyye'den Şemseddîn Muhammed el-Hafnî ve ricâl-i Nakşiyye'den Hüseyn-i Demenhurî gibi urefâya hem-dem olmuş, onlara arz-ı nisbet etmiştir. Hüseyn-i Demenhurî'den cifr, vefk gibi şeylerde tahsîl eylemiştir. Mısır'dan Paşa'nın izni ile avdet eyledi. 1149/(1736)'da Paşa Rumeli'ye giderken yine berâberinde almış, birlikte Edirne'ye geçmişti. Hz. Salâhî, Edirne'de Şeyh Seyyid Muhammed Cemâleddîn-i Uşşâkî hazretlerine mülâkî olup, ona arz-ı râbıta eylemiş ve yazdığım vechile Paşa'nın ma'nevî te'sîriyle hayât-ı me'mûriyyete vedâ' ederek Paşa'dan müsâade almış, doğruca İstanbul'a gelmiş, Paşa ise hiç istemeyerek Hz. Salâhî'yi bırakmıştır.

Hekîmoğlu Ali Paşa'dan ne sûretle müfârakatını ve ona münâsebetini Hekîmoğlu-zâde, **Metâliu'l-Âliye fî Gurreti'l-Gâliye** nâm eserde tasvîren der ki:

222. Selîmağa Kütüphânesi'ndeki tomarda 1130/(1717) diye muharrer ise de kanâatim 1117 olduğudur.

"Ezcümle Paşa-yı merhûm ve mağfûrun Mektûbçuluk hizmetinde perverde ve bende-i nazarlarından olup, Şeyh Seyyid Cemâleddîn-i Edirnevî hazretlerinin âşık-ı dâmengîri ve müşârünileyh hazretlerinin izniyle kûşe-nişîn-i inzivâ ve tertîb-pezîri olup, ârif ve sâhib-i maârif Salâhî Abdî Efendi."

Hz. Salâhî, Paşa'nın irtihâli üzerine yazdığı mersiyeyi türbe-i şerîfesine ta'lîk etmiştir ki bunun bir sûretini **Risâle-i Salâhiyye** nâmıyla müstakıllen yazdığım eserde aynen derc eyledim. Pek güzel söylenmiş bir nazm-ı âlîdir.

Hz. Salâhî'nin Mısır'da iken hıdmet-i devletten çekilerek İstanbul'a gelerek Eyüp civârında bir hânede sâkin olduğu **Elli Dört Farz Şerhi** nâm eser-i mergûbunun mukaddimesindeki makâlede sarâhaten mündericdir.

Cenâb-ı Salâhî Eyüp civârında bir evde sâkin iken Seyyid Cemâleddîn kerîmesini Hz. Salâhaddîn'e tezvîc ile kendine dâmâd etmiş idi. Sonra Savaklar'daki dergâhta sâkin olmuştur ki, sinn-i âlîleri kırkı bulmuş idi.

Hz. Salâhî'ye bu sırada istiğrâk zuhûr ederek yedi sene sürmüş ve bu müddet zarfında harem-i âlîleri hizmette kusûr etmemiştir.

Bir gece âlem-i ma'nâda Hz. Şeyh-i Ekber Muhyiddîn-i Arabî (*kuddise sırrûhu'l-Celî*) efendimiz şeref-zuhûr ederek dört satırlık bir yazı okutmuşlardır ki, biri şerîata, ikincisi tarîkata, üçüncüsü hakîkata, dördüncüsü ma'rifete ait olmak üzere bi'l-cümle esrâr Hz. Salâhî'ye münkeşif oluvermiştir.

Buna işâreten:

Müşkilin kimseye zâhirde Salâhî sormaz
Hâce-i bâtına sordu soracak esrârı

buyururlar. Bundan sonra Hz. Salâhî'de iş değişmiştir. Hz. Cemâleddîn, câmiu't-turuk idi. Hz. Salâhî bu sebeble:

Celvetî Şa'bânî Bayramî vü Sa'dî Kâdirî
Nakşıbendî Mevlevî vü Gülşenî Uşşâkî'yiz

diye ızhâr-ı mefharet buyururlardı.

Tahmîn-i âcizâneme ve her biriyle zamânen mülâkâtlarına göre Hz. Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin tarîk-ı Şa'bânî'ye nisbeti Üsküdar'da Nasûhî-zâde Şeyh Alâeddîn Efendi hazretlerinden; tarîk-ı Celvetî'ye nisbeti Üsküdar'da Bandırmalı Tekkesi şey-

hi Hâşim Efendi'den; tarîk-ı Mevlevî'ye nisbeti Galata Mevlevîhânesi şeyhi meşhûr Nâyî Osmân Dede Hazretlerinden; tarîk-ı Gülşenî'ye nisbeti Edirne'de Hz. Sezâî-i Gülşenî'den olsa gerektir.

Risâle-i Salâhiyye'de esbâbını tafsîlen arz eylediğim vechile Hz. Salâhî 1178/(1764) senesinde Fâtih'te Âşıkpaşa'da Tâhir Ağa Dergâhı meşîhatına ta'yîn olundu. Bu dergâh tarîk-i Nakşıbendî'ye mahsûs olarak inşâ olunmuştur. Hz. Salâhî, **Târîh-i Enverî**'de muharrer olduğu üzere Bursa'da neşr-i feyz eden Kerküklü Seyyid Muhammed Emîn Efendi Hazretlerinden feyz-i Nakşıbendî'ye de mazhar olduklarından burada usûl-i Nakşıbendî'yi icrâ buyurmuşlardır. Câmiu'l-kelimât olmalarıyla fahren buyuruyorlar:

Nakd-i dil verdinse cânân aldık ol bâzârda
Gezmedik âvâre biz dahi alıp vermekteyiz

/260/*Bezl-i cân ile* ***Salâhî*** *vasla yol bulduk bugün*
Cennet-i irfâna girdik güllerin dermekteyiz

Kırkaltıncı sahîfede yazdığım vechile Şeyh Alâeddîn ve Nayî Osmân Dede ve Hâşim Efendilerle hem-dem olup, **Regâibiyye**'yi yazmışlardı. Kemâlleri günden güne arttı. Onsekiz, ondokuz sene kadar dergâh meşîhatında bulundular. 1196 senesinde Ramazânın on üçüncü Perşembe gecesi (22 Ağustos 1782) Tüfekhâne yangınında dergâh-ı şerîf, dil-i Uşşâk gibi yandı.

Hz. Salâhî buradan yine Savaklar'da kayın pederi Hz. Cemâleddîn'in dergâhına nakl-i mesken eyledi. Dört buçuk ay kadar ifâkattan sonra mübtelâ oldukları illet-i sadırdan rehâ-yâb olamayarak azm-i gülşen-i lâhût eylediler. Sinn-i âlîleri seksen râddelerinde idi. Zamân-ı intikâlleri 1197 senesi şehr-i Muharreminin yirmidokuzuncu Cuma (5 Şubat 1783) gününe müsâdiftir.

Na'ş-ı münîfleri oradan ihtirâmât-ı azîme ile Tâhir Ağa Dergâhı'na nakl edilerek el'ân ziyâret-gâh-ı erbâb-ı aşk u muhabbet olan merkad-i münîflerine defn edildi.

Hz. Salâhî, zamân-ı hayât-ı sûrîlerinde ziyy-i ulemâyı ihtiyâr edip, kisve-i sûfiyye ile gezmediler. İhtifâ-yı hayâta meylleri ziyâde idi. Azîzim nakl eylediler: Şeyhinden, Hz. Salâhî tâc-ı şerîf aldığında onu giymiş, bi'l-âhare hürmetle saklamıştır. "*Ben o tâcın altına girecek kudreti hâiz değilim.*" diye tarîk-ı tesettüre sülûk ile muhtefî bir hâlde kaldılar.

Esbâbını Hz. Salâhî lisânından dinleyelim. Hz. Salâhî'nin **Risâle-i Cevâhir-i Tâc-ı Hilâfet** nâm risâlesinden:

"Tarîkatta hilâfet demek, esteîzü bi'llâh: (إِنَّا عرضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السماوَات وَالْأَرْض وَالْجبَال)[223]. *Bu âyet-i celîle muktezâsınca bâr-ı emâneti gerden-i kabûlüne tahmîlden ibârettir. Cenâb-ı Hak, muvakkat vechile zalûm ve cehûl olmaktan hıfz eyleye. Asâ, sünnettir. El ile tutulan mahal, âlem-i berzaha ve bâlâsı âlem-i vahdete işârettir. Aşağısı âlem-i kesrete ve ucunda demiri âlem-i celâle delâlet eder. Hayâlât-ı fâsideden, sûret-pezîr olan suver-i hayât-ı muhayyeleyi asâ-yı nefs-i mu'ciz-edâya yutturup, fir'avn-ı enâniyyeti bahr-ı hakîkata gark etmeye delâlettir. Asâ ile yürümeye, ıstılâh-ı sûfiyyede kademeyn ta'bîr olunur. Cemâl ve Celâl ile yürümeye taalluk vardır. Tâc, hırka, kemer, asâ gibi emânetleri mütehammil olan kimse, "Kâffe-i menâzil ve merâtibi kat' ve cemî'-i hazerâtı cem' eyledim. Bunlarda müşkili olan kimlerse gelsin." diye da'vet-i âmmede bulunarak salâ ediyor demektir. Ya her başında tâc ve eğninde abâ ve gerdeninde ridâ ve elinde asâ olan, bu merâtib-i kusvâya erişmiş midir, diye suâl olunursa, ma'lûm olsun ki bu devlet binde bir, belki yüzbinde bir halîfeye müyesser değildir.*

Bu sebebten erbâb-ı hakîkatın ekseri sûrete i'tibâr etmeyip ziyy-i avâmda görünmüşlerdir. Hattâ bu abd-i hakîr-i kem-bidâa ve pür-taksîre dahi zikr olunan emânetler teberrüken ihsân u inâyet buyurulmuştur. Lâkin (رحم الله إمرئاً عرف قدره ولم يتعد طوره)[224] *müeddâsınca isti'mâllerime kendimizde isti'dâd ve liyâkat bulamadığımızdan bin rağbet ile hırz-ı cân edip, "Azîzlerimizin yâdigarıdır." deyip, mahfûz-ı sandûka-i i'tibâr ettik. Ancak kemâl ile ehliyyeti yok iken isti'mâl edenlerin taraflarından bu gûnâ i'tizâr olunur ki, pîşvâlarımızın tahkîk ettikleri makâmât u merâtibin alâmetleridir. İzn ü icâzetleriyle biz dahi teberrüken ve teyemmünen isti'mâl ederiz. Mertebe-i evveli şerîat mertebesinden müstahlefleriz. Hz. Feyyâz-ı mutlak, hüsn-i himmetleriyle merâtib-i ulyâya erişmeye muvaffak edip,* (وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا منكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ من قَبْلِهِمْ)[225] *va'd-i kerîmleri üzere müstelzim-i incâz-ı va'd olan amellere makrûn eyleyip,* (وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ)[226] *mâ-sadakınca müstelzim-i vaîd olan küfrân ve füsûktan masûn u me'mûn eyleye, âmîn.*

Zamân-ı âlîlerinde kimse kadrini bilemedi. Zamân geçtikçe eserleri elden ele dolaştıkça, kemâlât-ı aliyyeleri şâyi" oldu. İrtihâllerinde vasiyetleri üzere kabir taşlarında ulemâ kavuğu resmi yapılmış, ahîren tevfîk-ı ilâhî ile bu abd-i ahkar kabirlerini yeniden inşâ eylediğim sırada parmaklığın köşelerine ve tepesine kavuk resmi yaptırılmıştır.

---

223. "Şübhesiz biz emâneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik..." 33. Ahzâb sûresi, 72. (H)
224. "Allah, kadrini bilip, haddini aşmayan kişiye merhamet etsin." (H)
225. Allah içinizden îmân edip de sâlih ameller işleyenlere, kendilerinden önce geçenleri egemen kıldığı gibi onları da mutlaka egemen kılacağına ..... dâir vaadde bulunmuştur." 24. Nûr sûresi, 55. (H)
226. "..... Artık bundan sonra kimler inkâr ederse, işte onlar fâsıkların ta kendileridir." 24. Nûr sûresi, 55. (H)

Resimde görülen levhadaki manzûme-i târîhiyye, merhûm Şeyh Cemâleddîn Efendi'nin rivâyetine göre Hz. Salâhî'nin zamân-ı hayâtlarında söyledikleri târîhtir ki, son beyit olsa gerektir:

Cenâb-ı Şeyh Abdullâh Salâhaddîn Efendi kim
Metâf olmuşdu sahn-ı hânkâhı ehl-i irfâna

Veliyy-i mürşid-i hikmet-şinâs u lâ-mekân seyrân
Delîl ü reh-nümâ halvet-serây-ı vasl-ı cânâna

Sivâ-ı mâ-sivâyı seyr idüp çeşm-i basîretle
Teveccüh eyledi mir'ât-ı hüsn-i vech-i Yezdân'a

Vedâ' idüp cihândan âlem-i kudse revân oldu
Mülâkât itdi sad-şevkiyle ervâh-ı azîzâna

Olur ceyb-i dili ehl-i niyâz âcizin pür-feyz
Teveccüh eylese bu merkad-i pâke hulûsâne

Bi-hakkın hürmet-i Kur'ân idüp Hak sırrını takdîs
Füyûz u himmeti cârî ola sadr-ı mürîdâna

Girüp kasr-ı cinânda didiler kerrûbiyân târîh
***Salâhî** şevk-ı envâr-ı cemâle oldu pervâne*
(صلاح شوق انوار جماله اولد پروانه) - 1197

Rûh-ı şerîfleri için el-Fâtiha. Cenâb-ı Hak mazhar-ı şefâatları buyursun.

/261/ Müstakîm-zâde'nin söylediği târîh:

Nakşıbend hâme yazdı sâl-i visâlin kim budur
***Şeyh Abdullâh Salâhî âh** târîh-i vefât*
(شيخ عبد الله صلاحي آه) - 1197

***Hayru'l-islâm** Salâhaddîn târîh-i temâm*
(خير الإسلام)[227]

***Yazdı hem hayru'l-kurûn** târîh-i kilk-i revân*
(يازدي هم خير القرون) - 1197

227. Bu ibârenin hesaplanmasından verilen tarih çıkmamaktadır. (H)

Hz. Şeyh'in muhiblerinden Nâşid Bey merhûmun:

Hazret-i Abdî Efendi kim anın
Fazlına olmuşdu hep âlem güvâh

Nice demdir terk-i dünyâ eyleyüp
Olmuş idi taht-ı isti'nâda şâh

Rûh-ı Muhyiddîn'e oldu muttasıl
Andelîb-i rûhu bâ-feyz-i ilâh

Eyleyip müstağrak-ı rahmet Hudâ
Âşiyân-ı adli kılsın cây-gâh

Rıhletin gûş eyleyince ağlayup
Sîne-i sûzâna açdım dâğ-ı âh

Yazmaya târîh-i fevtin eyledim
Rûh-ı pâkinden ümmîd-i intibâh

***Üçler** imdâd eyleyüp **Nâşid** didi*
Mürşid-i kâmil cihândan gitdi âh
(مرشد كامل جهاندن كيتدى آه)[228]

Mustafa Hâlet Efendi'nin medhiyyesi:

Pâdişâh-ı kişver-i ma'nâ Salâhaddîn'dir
Mazhar-ı esrâr-ı mâ-evhâ Salâhaddîn'dir

Mahrem-i mi'râc-ı rûhânî-i mahbûb-ı Hudâ
Âşinâ-yı sûre-i İsrâ Salâhaddîn'dir

Vâris-i ilm-i Nebî vü vâkıf-ı sırr-ı Ali
Muktedâ-yı etkıyâ cânâ Salâhaddîn'dir

Sırr-ı rûhu'llâha vâsıl olduğiçün dem-be-dem
Mürde kalbi eyleyen ihyâ Salâhaddîn'dir

228. Bu ibârenin hesaplanmasından 1198 + 3 = 1201 çıkmaktadır. (H)

Ders-i esmâ-i debistân-ı maârifde bütün
İtdi ta'lîm Hâce-i dânâ Salâhaddîn'dir

Katre-i nîsân kudsü olduğunda şübhe yok
Yekedir nâ-sufte-i[229] *beyzâ Salâhaddîn'dir*

Reh-nümâ-yı zümre-i Uşşâkiyân-ı sâdıkân
Mürşid-i âgâh-ı bî-hemtâ Salâhaddîn'dir

Tûtiyâ-yı çeşm-i sâlik hâk-pâ-yı himmeti
Nûr-ı ayn-ı âşık-ı şeydâ Salâhaddîn'dir

Çâre-sâz olsa n'ola bu **Hâlet**-*i bî-çâreye*
Menba'-ı lutf u atâ hakkâ Salâhaddîn'dir

Muharrir-i kemterin:

Meftûn-ı hüsnün olduk yâ Hazret-i Salâhî
Mecnûn-ı aşkın olduk yâ Hazret-i Salâhî

Feyzin içün tehâlük gösterdi kalb-i uşşâk
Muhtâc-ı lutfun olduk yâ Hazret-i Salâhî

/262/*Sevdik seni gönülden pervâne-i cemâliz*
Dil-bestegânın olduk yâ Hazret-i Salâhî

Her hafta cem' olurlar erbâb-ı aşk huzûrda
Dildâdegânın olduk yâ Hazret-i Salâhî

Medhûş u mest-i aşkız envâr-ı behcetinden
Hayrân-ı ânın olduk yâ Hazret-i Salâhî

Hayret-fezâ-yı Âdemdir rütbe-i kemâlin
Üftâdegânın olduk yâ Hazret-i Salâhî

Sen sâhib-i zamânsın erbâb-ı zikre cânsın
Hep bendegânın olduk yâ Hazret-i Salâhî

229. Delinmemiş inci ma'nâsınadır.

Subh u mesâ virirsin ehl-i garâma zevki
Süllâk-ı râhın olduk yâ Hazret-i Salâhî

Ez cân u dil esîriz bâbında hep fakîriz
Şâyân-ı feyzin olduk yâ Hazret-i Salâhî

Allâh içün kerem kıl âsâr-ı ma'rifetden
Bîçâre-gânın olduk yâ Hazret-i Salâhî

Lutf it bize delîl ol eltâf-ı zü'l-Celâl'e
***Vassâf-ı** zâtın olduk yâ Hazret-i Salâhî*

Hânkâh-ı Uşşâkî şeyhi merhûm Muhammed Safvetî Efendi tarafından Hz. Salâhî hakkındaki mehdiye 203. sahîfede mündericitir.

Hz. Salâhî'nin **Dîvân**'ı tamâmen garâmiyyâta aittir. Hakâyıkı câmi'dir. Bunda gâyet âşıkâne nuût-ı şerîfe vardır. Hz. Hâlid b. Zeyd (*radıya'llâhu anh*) ve Hz. Şeyhu'l-Ekber (*kuddise sırrûhu'l-Athar*) efendilerimiz hakkındaki medhiyyeleri aynen **Risâle-i Salâhiyye**'de mündericitir. Son derece edibâne ve âşıkânedir.

Cüdâdır zevk-ı dünyâdan Salâhî çün hayâlinle
Hayâlinle kalır bir bî-nevâdır Yâ Rasûla'llâh

* * *

Müdâm câm-ı aşkınla yitirdi re'y ü tedbîrin
***Salâhî** bir dahi tedbîre gelmez Yâ Rasûla'llâh*

* * *

***Salâhî** tâb-ı fırkatle sivâ savmın tamâm itdi*[230]
Visâlin cilve-i bayrâmı geldi Yâ Rasûla'llâh

* * *

Hadîs-i zülfünü takdîs iderse leyle-i hicrâ
***Salâhî** kîl ü kâlinle sabâhlar Yâ Rasûla'llâh*

* * *

صلاحی با قصور و عجز خود آمد بدرگاهت
شفاعت خواهد از حضرت شفاعت یا رسول الله[231]

* * *

230. Hîn-i irtihâllerinde söylemişlerdir.
231. Salâhî, acz ve kusûruyla senin dergâhına geldi. Huzûrunda senden şefâat ister. Şefâat et yâ Rasûla'llâh. (H)

بخواهد خستهء هجرت دوائی یا رسول الله
رحیمی کن ولاتقطع رجائی یا رسول الله [232]

Bir gün kabirlerini ziyâret esnâsında sünûh etmiştir:

Meded-kâr ol meded-kâr ol bana sen Yâ Salâhaddîn
İnâyet-kâr hâlâs-kâr ol bana sen Yâ Salâhaddîn

Seni çok sevdi gönlüm olmuşum pervâne-i ravzan
Terahhum-kâr vefâ-kâr ol bana sen Yâ Salâhaddîn

Tarîk-ı aşk-ı Hak'da reh-nümâsın cümle uşşâka
Feyz-bahş ol lutuf-kâr ol bana sen Yâ Salâhaddîn

Be-hakk-ı Hazret-i Pîrim Hüsâmeddîn Cemâleddîn
Elimden tut rehâ-kâr ol bana sen Yâ Salâhaddîn

*Kulun **Vassâf**-ı bî-aczim ümîd-vârım kerem-kârım*
Himâyet-kâr rahîm-kâr ol bana sen Yâ Salâhaddîn

(Kaddesa'llâhu sırrahû)

Edirne'de şeref-mülâkî olduğum merhûm azîzim Şuayb Şerefeddîn-i Gülşenî hazretleri Hz. Salâhî'yi çok severdi. Baş ucunda muallak şu manzûmeyi dâimâ vird-i zebân eder, "*Câmiu'l-hakâyıktır, zübdetü'd-dakâyıktır.*" derlerdi.

Kesret-i emvâc ile deryâ revâcın gösterir
Remz idüp vahdetle kesret imtizâcın gösterir

/263/*Zulmet-i kesretde kalma çün değilsin şeb-pere*
Nûr-ı vahdet nice rûzundan sirâcın gösterir

Nükte-i temsîl-i kandîle kemâl-i dikkat it
Sadr-ı mişkâtında misbâhı zücâcın gösterir

Dîde-i ibretle bak rûz u şeb sayf u şitâ
Kâinâta kahr ile lutfun mizâcın gösterir

232. Senin ayrılığının yorgunu olan Salâhî, senden dermân ister yâ Rasûla'llâh. Bunun için ona acı ve ümidini kesme yâ Rasûla'llâh. (H)

Câm-ı zehr-âlûd-ı kahrı haste-dil eyler ise
Şerbet-i lutf ile ol demde ilâcın gösterir

Kahr u lutfu kabz u bast ile teâkub itmede
Her akîb-i inkıbâz u inkırâzın gösterir

Kahrına tâkat götürmez çün **Salâhî** *derd-mend*
Lutfunu eyler temennâ ihtiyâcın gösterir

* * *

N'ola remz ile cevher-pâş olursam bezm-i uşşâka
Bana miftâh-ı kenz-i âlem-i uşşâk müsellemdir

Dilim gencîne-i esrâr-ı gayb-ı mutlak olmuşdur
Nukûş-ı hey'etim resm-i tılsım-ı kenz-i mübhemdir

Aceb mi feyz-bâr olsa zebân-ı hâme-i nazmım
Salâhî *feyz-i Hak'dan bu maânî bana mülhemdir*

115. sahîfede tercüme-i hâlini yazdığım mûsikîşinâs-ı şehîr Kâzım Bey tarafından Hazret'in ba'zı na't u nutukları bestelenmiş ve Hâfız Kemâl ve Hâfız Sa'deddîn Efendiler tarafından da dergâhlarda okunmak sûretiyle ehl-i aşkın harâreti tezyîd edilmekte bulunmuştur.

Gönül lutfun ile dil-hâhı görsün Yâ Rasûla'llâh
Şeb-i zulmetde nûr-ı mâhı görsün Yâ Rasûla'llâh

Kadem bas dîde-i câna gönül mülkün müşerref kıl
Salâhî *taht-ı dilde şâhı görsün Yâ Rasûla'llâh*

na't-ı şerîfi hicâzdan;

Gülşen-i vaslında ey bülbül bu efgânın nedir
Aşkı fâş etmek midir kasdın bu destânın nedir

Yâr ile olmakdasın sîne be-sîne leb be-leb
Nûr-ı vechinden mi yandın nâr-ı sûzânın nedir

Bezm-i vahdetde **Salâhî** *yâr ile hem-dem iken*
Kesreti kalbinde cem' itdin bu dîvânın nedir

ısfahândan;

Ey gönül ağyârla yâr olmak kabâhatdir sana
Zikr ü fikr-i Hak'da mahv olmak saâdetdir sana

Remz-i fikr-i mûşikâf ile **Salâhî** *dikkat it*
Mekteb-i aşk içre bir ders-i hakîkatdır sana

pencgâh üzerinden durak olarak bestelenmiştir.

Âsâr-ı Aliyyeleri:

210'dan ziyâdedir diye rivâyet var. Tafsîli **Risâle-i Salâhiyye**'dedir. Tahkîk ettiklerim bunlardır:

1. **Risâle-i Esrâr-ı Nihân Ez Hatm-i Hâcegân.**
2. **Şerh-i Kasîde-i Hz. Mevlânâ.**
3. **Tercüme-i Risâle-i Kudsiyye.** Matbû'.
4. **Tercüme-i Risâle-i Miftâhu'l-Vücûd ilâ Nihâyeti'l-Maksûd.**
5. **Risâle-i Abdullâh Salâhî.**
6. **Şerh-i Elfâzi'**l-mensûbe ilâ Muhammed Ga'zâlî.
7. **İstihrâc-nâme.**
8. **Risâle-i Tefsîr.**
9. **Risâle-i Menâzil-i Kamer.**
10. **Risâle-i Vahdet-i Vücûd.**
11. **Zeylü'l-Hıtâb Bi-Ahseni'l-Hıtâb.**
12. **Şerh-i Ebyât-ı Mısrî.**
13. **Risâle-i Cevâhir-i Tâc-ı hilâfet.**
14. **Mir'âtü'l-Esmâ.**
15. **Tuhfetü'l-Uşşâk.** Arabiyyü'l-ibâre.
16. **Usûl-i Âdâb-ı Uşşâkıyye.**
17. Hz. Muhyiddîn-i Arabî'nin **Risâle-i Havzu'l-Hayât Tercümesi** (Galata Mevlevîhânesi'nde Hâlet Saîd Efendi Kütüphânesi'nde 333 numaralı bir nüsha tercümenin aynıdır.)
18. **Şerh-i Kasîde-i Hamriyye.**
19. **Sûret-i Tezkire-i Hz. Mevlânâ.**
20. **Harîde-i Cerîde-i Tasrîf.**
21. **Havâşî Ebyât-ı Müşkile.**
22. **Risâle-i Hall-i Meâkıd.**
23. **Hatm-i Hâcegân ve Duâsı.**

24. **Medâr-ı Mebde ü Meâd.**
25. Bir halîfelerine mektûb.
26. **Şerh-i Ebyât-ı İmâm Ali.**
27. **Rumûzât-ı Atvâr.**
28. *İnnâ aradnâ*... tefsîri. (33. Ahzâb sûresi, 72.)
29. Ba'zı ihtirâât.
30. **Tefsîr-i** *Iktarebe*... (21. Enbiyâ sûresi, 1)
31. **Merâtib-i İnsâniye.**
32. **Şerhu Nutk-ı Nasreddîn Hoca.**
33. **Şerh-i Kelimât-ı İmâm Ali.**
34. **Şerh-i Beyt-i Evlâd-ı Zeynel.**
35. **Şerh-i Ebyât-ı Mîr Hüsrev.**
36. **Şerh-i Ebyât-ı Hz. Nasûhî.**
37. **Şerh-i Ebyât-ı Buhârî.**
38. **Şerh-i Bâdem-i Mısr.**
39. **Şerh-i Ebyât-ı Letâif.**
40. **Şerh-i Ebyât-ı Aşık Ömer.**
41. **Şerh-i Ba'zı ebyât.**
42. **Hizb-i Seyyid Buhârî.**
43. **Aşru's-Salavât.**
44. **Şerh-i Muammâ.**
45. **Şerh-i Ebyât-ı Hz. Sünbül Sinân.**
46. **Risâle-i Miftâhu'l-Vücûd.**
47. **Şerh-i Ebyât-ı Mevlânâ.**
48. **Şerh-i Ebyât-ı İsmâîl Hakkı.**
49. **Şerh-i Ebyât-ı Eşref-zâde.**
50. **Şerh-i Ebyât-ı Sâmî.**
51. **Dîvân.**
52. **On kıt'a risâle.**
53. **Tahmîs-i Kasîde-i Bürde.**
54. **Ebyât-ı Hassân Şerhi.**
55. **Elli Dört Farz Şerhi.**
56. **Hilye-i Haseneyn.**
57. **Regâibiyye.**
58. **Mevlid-i Şerîf.**
59. **Dîvân-ı Ali Şerhi.** Üç lisân üzere.

60. **Mir'âtü'l-A'lâm Müşkilâtu'l-Ahlâm.**
61. **Usûl-i Hadîs Şerhi.**
62. **Usûl-i Fıkıh'tan Menâr Şerhi.**
63. Hz. Muhyiddîn-i Arabî'nin **Mevâki'u'n-Nücûm Şerhi.** (Bu eser Sultân Bâyezîd'ta Kütüphâne-i Umûmî'de vardır. Ziyâret ettim, büyük bir cilddir. Arabiyyü'l-ibâre şerhtir. Arabçası Şeyh-i Ekber lisânı gibidir. Hz. Salâhî'nin kemâli bunda rû-nümâdır.)
64. **Miftâhu Vücûdi'l-Eşher fî Tevcîhi Kelâmı Şeyhi'l-Ekber.**
65. **Mesnevî-i Şerîf Tercümesi.**
66. Îmâm Gazzâli'nin İki Risâlesinin Tercümesi.
67. İmâm Gazzâli'nin **Gavsiyye Tercümesi.**
68. **Miftâhu'r-Rumûz ve Esrâri'l-Künûz.**
69. **Ulûmu'l-Maznûn.**
70. **Gülşen-i Tevhîd Tercümesi.**
71. **Mustalahât-ı Sûfiyye Tercümesi.**
72. Şeyh Mahmûd-ı Şebüsterî'nin **Mir'âtü'l-Muhakkıkîn Tercümesi.**
73. Şeyh Ebu'l-Hasan-ı Harakânî'nin **Esrâr-ı Sülûk Tercümesi.**

/265/74. Şeyh Sühreverdî'nin **Havâss-ı Celle Esmâ Tercümesi.**

75. Şevket, Sâib, Hâkânî hazerâtının ba'zı müşkil gazellerinin şerhi.
76. **Arûz Şerhi.**
77. **Vâhibü'l- Mevâhib fî Beyânı Mukeddemât ve'l-Merâtib Tercümesi.**
78. **Muammâ-i Esmâ-i Hüsnâ Risâlesi.**
    Bu eser-i şerîf ihvân-ı Uşşâkî'den Hulûsî-zâde Osmân Nûrî Bey'in kütüphânesinde görülmüştür. Şu vâdîde yazılmıştır: "Allâh" (نیست حد خامه از نام اله دم زدن باید زبان دار ناه)[233] Şerh-i ma'nâ-yı muammâ: *İlâh* adından dem urmak hâmenin haddi ve mikdârı değildir. Gerektir ki, dilini saklaya. Ya'nî ismu'llâhın uluvv-ı şânı bir mertebedir ki, hâme anı ke-mâ-huve hakkuhû diyü zebân-zedlik etmek haddi değildir. Nükte-i îmâ: Burada *hâme*'den murâd şol fenâ ehli kimsedir ki, kendi varlıklarından boşalıp kâtib elindeki kalem gibi olmuştur. Onlar hakîkatta kendilerine nesne izâfet etmezler. Onların haddi hâmûşluktur. Müddeîler gibi güft ü gûy ve hây u hûyu yoktur.
79. **Nahvden Muğnî Şerhi.**
80. **Şâfiye Şerhi.**
81. **Kavâid-i Fârisî Şerhi.**
82. **Mefâtîhu'd-Dürriyye Şerhi.**

233. Allah'ın adını anmak kalemin haddi değildir. Dilini konuşmaktan alıkoymak gerekir. (H)

83. İki cildden ibâret **Makâmât-ı Hamîdiyye Şerhi**. Hz. Salâhî'nin hatt-ı destiyle muharrer nüsha Millet Kütüphânesi'ndedir. Ziyâret ve mütâlaa eyledim. Arabçadır.
84. **Teshîlü'l-Mübtedî**. Bu eserin târîhi "hüsnü'l-hâtime" (حسن الخاتمه)'dir ki, 1195/(780)'dir. Demek ki irtihâllerinden (az) evvelce yazılmışlardır.
85. **Gül-i Sad-berg**.
96. **Tevessül-i Bâ-Esmâ-i Hünsâ**.
87. **Evrâd-ı Kahriyye**.
88. **Salât-ı Salâhiyye**.
89. **Sünûhât-ı Salâhî**. Bu nâmda Fâtih'te Millet Kütüphânesi'nde 887 numarada bir eser gördüm.
90. **Tavâliu Menâfiu'l-ulûm min Matla'i Mevâki'u'-Nücûm** nâmında Dârülfünun Kütüphânesi'nde Hâlis Efendi merhûmun Kütüb-i tasavvufiyyesi meyânında bir eser gördüm. Numarası 188/5690'dır.[234]
91. **Münâcat-ı Esmâ-i Hüsnâ**.
92. **Kasîde-i Vedûdiyye**.
93. **Dîvân-ı Arabî**.
94. Câmî'nin Mîr Ali'ye gönderdiği muammâlı tezkirenin şerhi.
95. **Rakîmetü'l-Acâib fî Leyleti'r-Regâib**. Arabça manzûm.
96. **Destânçe-i Acâib der Leyle-i Regâib**. Manzûm, lisân-ı Fürs üzeredir.

Hz. Salâhî, iddiâ ederim ki, hâlen kemâlleri nisbetinde bilinememiştir. O öyle bir dâhî-i ekremdir ki, onun sânîsi gelmedi. Hakkında çok şeyler yazmak isterim, aczim var. Onu hakkıyla tasvîr etmek, ashâb-ı kemâlden olmaya mütevakkıftır. Hâlbuki fakîr gibi noksânü'l-hâl olanın haddi değildir. Bu mertebe cür'etim bile küstâhlıktır.

Haremi:

Hz. Salâhî'nin harem-i ismet-tev'emleri Cemâleddîn-i Uşşâkî'nin kerîme-i pâkîzeleri dahi civâr-ı Hz. Salâhî'de medfûnedir. Mezâr taşı yakın zamâna kadar varmış. Harîkta mahv olmuştur. (*Rahmetu'llâhi aleyhâ rahmeten vâsia*)

Mahdûmları Şeyh Ziyâeddîn Efendi:

Muhyiddîn ve Ziyâeddîn isminde iki mahdûmu vardır. Muhyiddîn Efendi pederlerinin hâl-i hayâtında irtihâl etmiştir. Ziyâeddîn Efendi'nin velâdeti 1169/(1755-

234. Bu listede 63 numaradaki eserle aynı. (H)

56)'dadır. Demek ki pederlerinin irtihâlinde 29 yaşında bulunuyorlarmış. Tarîk-ı Uşşâkî vü Nakşıbendî'den feyzleri pederlerinden olsa gerektir. Otuzyedi sene bu makâma zînet vererek altmışbeş yaşında olduğu hâlde 1243 senesi Saferinin onbirinci (3 Eylül 1827) günü terk-i âlem-i nâsût eylemiştir.

İki mahdûmu vardır. Biri Mahmûd Rızâ Efendi, dîğeri Şeyh Muhammed Tevfîk Efendi'dir. Mahmûd Rızâ Efendi, pederinden evvel vefât etmiş olacak ki, pederi irtihâlinde onun kabrine defn olunmuştur. Mezâr taşında şöyle yazar:

"Merhûm ve mağfur el-muhtâc ilâ rahmeti Rabbihi'l-gafûr bu hânkâhta seccâde-nişîn-i irşâd olan Salâhaddîn Abdullâh Efendi-zâde eş-Şeyh Muhammed Ziyâeddîn ve mahdûmları Mahmûd Rızâ Efendiler ervâhına rızâen li'llâh Fâtiha. 11 Safer 1243"

ŞEYH MUHAMMED TEVFÎK EFENDİ

Pederinin yerine geçti. Yirmi beş sene kadar meşgûl-i irşâd oldu. O civârdaki meşhûr /266/ Karasarıklı İbrâhîm Efendi nâm Rufâî şeyhinden feyz-yâb olduğu mervîdir. 1259/(1843) senesinde irtihâl eyledi. Pederleri yanında medfûndur. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Hz. Salâhî'nin nesebi burada munkatı' olmuştur. İbrâhîm-i Hayrânî hazretleri şeyh oldular ki, tafsîli Nakşıbendîler kısmında geçti.

Hz. Salâhî tarîk-ı Uşşâkî'den Şeyh Muhammed Zühdî Efendi isminde Nazilli müftüsünü irşâd buyurmuşlardır ki, elyevm umûm sülâle-i Uşşâkıyye buradan dağılır. Hz. Salâhî'nin ahzâb u salevâtı olduğunu azîzimin yedinde gördüğüm külliyyâtda mütâlaa ettim. Müceddid ve müessislerdendir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Cenâb-ı Şeyh Abdullâh Salâhî dilde serverdir
Muazzam muhterem âlî-şiyem bir şeyh rehberdir

Cihân-ı ma'rifetden zevk alup kâlile hâlile
Kulûb-ı âşıkâna şu'le salmış nûr-ı ahdardır

Ne hikmetdir gönül meclûb-ı aşkı oldu bi'llâhi
Onun aşkıyla gönlüm dâimâ pür zevk u şeh-perdir

Mübârek ravzasında türbe-dâr-ı feyzidir gönlüm
Onun ism-i şerîfi yâd olunsa şevk mukarrerdir

Eyâ ser-defter-i uşşâk Salâhaddîn-i âlî-câh
Seni sevdim gönülden himmetinle nâmın eşherdir

Cenâb-ı Şeyh-i Ekber aşkına feyzinle dil-şâd it
Tabîb-i derd-i cân-gâhın cenâb-ı Şeyh-i Ekber'dir

Hem ol sultân-ı kevneyn aşkına himmet buyur nûrum
Senin gül-zâr-ı ihsânın keremlerle müzehherdir

Esîr-i nefs-i emmâre olup âvâre hâlim âh
Meded-kâr ol azîzim yoksa mahvım pek mukarrerdir

Sarıldım ravza-i ihsânına muhtâc-ı eltâfın
Beni redditme Allâh aşkına di feyz mübeşşerdir

Yabancı addedüp reddetme dergâh-ı inâyetden
Müzehheb silsilende nâm-ı pâkin misl-i cevherdir

Gönül feyzinle kuvvet bulmak ister pek bunalmıştır
Belâ-yı mâ-sivâya mübtelâdır hâli bed-terdir

Bi-hakk-ı Hazret-i Fahr-ı risâlet lutfunu bezl it
Ümîd-varım ki eltâfın bana elbet müyesserdir

Efendim ma'rifet-kânım gönülde mâh-ı tâbânım
Kapında âşıkın **Vassâf**-ı *bî-evsâf-ı kemterdir*

Hz. Salâhî efendimizin kabrinin yanında dîğer bir kabir açıldığı zamân gördüm ki, Hz. Şeyh'in lahidleri yek-pâre mermerdendir. Bunun böyle olması o zamân şahs-ı kıymet-dârlarına ne kadar ehemmiyyet verildiğine delîldir. Taşın bir tarafından ufak bir delik varmış. Ondan intişâr eden râyiha-i tayyibe-i vücûdiyyeleriyle meşâmm-ı cân-ı uşşâk mutayyeb olmuştur.

Salâhî'yem Salâhî'yem Salâhî
Salâhîlikde buldum ben felâhı

TÂHİR AĞA VE DERGÂHI

Tâhir Ağa, Sultân Mustafa Hân-ı sâlisin Kapıcıbaşılarından, ya'nî mâbeyncilerinden Seyyid Muhammed Ağa'dır. Fâtih Câmi'-i şerîfinin inşâsına nezâreti vardır. Surre-i Humâyûn emîni oldu. Ba'zı ahvâl dolayısıyla Şam'da i'dâm edildi. Ser-i maktûu İstanbul'a getirildi. İnşâ-kerdesi olan dergâhta defn edildi. İrtihâli Hz. Salâhî'den bir sene evveldir.

/267/ Ahîren evkâf kaydında da te'yîd ve tahakkuk eylediği üzere mescid olarak inşâ kılınmış olan işbu dergâh-ı şerîfin târîh-i inşâsı 1174/(1760-61)'tür. Burada ilk def'a şeyh olan zât, meşâyıh-ı Nakşiyye'den Sâbir Efendi olup, dört sene icrâ-yı meşîhattan sonra 1178/(1764) senesinde irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir ki, medfeni dergâh-ı şerîf hazîresindedir. Bu zâtın irtihâlini müteâkib meşîhata Hz. Salâhî ta'yîn olunmuş, o da ondokuz sene meşgûl-i irşâd olup, irtihâl-i dâr-ı cinân eylemiştir.

Tâhir Ağa'nın kabir taşında:

"*Sâhibü'l-hayrât ve'l-müberrât merhûm ser-bevvâbîn-i dergâh-ı âlî el-Hâc es-Seyyid Muhammed Tâhir Ağa'nın rûhiçün el-Fâtiha 1196/(1782)*" yazılıdır.

Dergâhın tevliyyeti Tâhir Ağa sülâlesi uhdesindedir. Ahfâdından gelip geçenlerin kabri bu dergâh hazîresindedir. (*Rahmetu'llâhi aleyhim*)

1259/(1843) senesinde seccâde-nişîn-i irşâd olan İbrâhîm Hayrânî Efendi hazretlerinden zamânımıza kadar gelen meşâyıh-ı kirâmın tercüme-i hâlleri 2. cildde meşâyıh-ı Nakşıbendî faslında geçti.

ŞEYH MUHAMMED ZÜHDÎ EFENDİ

Hz. Salâhî'nin tarîk-ı Uşşâkî'den yegâne ve fakat merdâne bir halîfesidir.

Hadîkatü'l-Cevâmi'de 282. sahîfede Cezerî Kâsımpaşa'da Balçık Tekkesi hakkındaki bahiste bu tekke icrâ-yı meşîhatla 1234/(1819) senesinde irtihâl eden Şeyh Sâlim Efendi'den sonra Debbağlar yazıcısı Şeyh Muhammed Sâdık Efendi'ye Şeyhü'l-İslâm Mekkî-zâde Mustafa Âsım Efendi delâletiyle meşîhat tevcîh olunduğu ve bu Muhammed Sâdık Efendi'nin Abdullâh Salâhî-i Uşşâkî hazretlerinden müstahlef olup, 1234 senesinde câlis-i makâm-ı meşîhat olduğu ve 1242 senesi Şevvâlinde (Mayıs 1827) meşîhati Sa'diyye'den Seyyid Muhammed Emîn Efendi'ye ikibin kuruş mukâbile terk ettiği ve Muhammed Sâdık Efendi'nin 20 Zi'l-ka'de 1242/(15 Haziran 1827)'de Pazartesi günü irtihâl-i dâr-ı naîm eylediği ve Emîn Efendi'nin Taşlıburun şeyhi Sâlih Efendi'den müstahlef Ahmed Efendi halîfesi olup Hz. Hâlid'de türbe-dâr olduğu muharrerdir.

Binâenaleyh Hz. Salâhî'nin Şeyh Muhammed Sâdık Efendi isminde bir halîfesini kayd etmek mecbûriyyeti hâsıl olduğu ve türbe-i Hz. Hâlid'de yakın vakte kadar âvîhte-i mevki'-i ihtirâm iken her hangi bir kadr-nâ-şinâs tarafından kaldırılmış olan ve Hz. Salâhî tarafından tanzîm edilmiş bulunan kasîde-i tavîle, mûmâileyh Sâdık Efendi'nin delâletiyle oraya asıldığı dâire-i ihtimâlden hâriç bulunmadığı beyân olunur.

Kâdirî-hâne'deki tomârda dahi, Hz. Salâhî'nin Şeyh Muhammed Zühdî ve Şeyh Sâdık-ı Debbâğî ve mahdûmu Muhammed Ziyâeddîn Efendiler halîfesi olarak göste-

rilmiştir. Sâdık Efendi'nin kabri Balçık Baba Tekkesi'nde mevcûddur. Ziyâeddîn Efendi Hz. Salâhî'nin câ-nişîni olup fakat şart-ı vâkıf îcâbı meşîhatı usûl-i Nakşiyye üzere îfâ edip, elyevm ne Muhammed Sâdık Efendi'den ne de Ziyâeddîn Efendi'den teselsül etmiş Uşşâkî kolu yoktur.

Hz. Salâhî ne derecede mestûr kalmış ki, İstanbul'da kendilerini kemâlât-ı ârîfânesine âgâh kimse bulunmamış ve tâ Nazilli'den Şeyh Muhammed Zühdî Efendi gelmiş, onu bulmuş ve mertebe-i irfâna ermiştir.

Nazilli'de müftü idi. An-asıl oralı imiş. Mürşid-i mükerremim Şeyh Mustafa Sâfî Efendi, Fahrî Azîz'den naklen beyân buyurduklarına göre müşârünileyhin pederleri de Nazilli'de evvelce müftü imiş. Muhammed Zühdî Efendi, tarîk-ı ilme sülûk ile ikmâl-i tahsîle muvaffak olarak icâzet almış. Pederleri, Zühdî Efendi'ye hitâben, "*Oğlum! İlm-i zâhiri okudun. Bir de ilm-i bâtın vardır. Onu da tahsîl etmelisin.*" demeleriyle, "*Efendim! Bu bâbta emrinize muntazırım.*" cevâbını arz edince, "*Üç gün bana misâfir ol. Sonra hani ya ahyânen ziyâretlerine âzim olduğunuz Abdullâh Salâhî Efendi vardır. Ona git teslîm ol.*" diye emr etmiş.

Zühdü Efendi, üç gün müsâferetten sonra İstanbul'a âzim olur. Yanına kitaba müteallık bir şey almaz. Hz. Salâhî ise, yanındakilere "*Yahu bize ara sıra Nazilli'den Muhammed Efendi isminde biri gelirdi, görüşürdük. Şimdi o geliyor. Haydi karşılayınız.*" buyururlar. Karşılarlar. Derhâl huzûr-ı Hz. Şeyh'e gelir teslîm olur.

Yedi sene ikmâl-i sülûk eder, hilâfet alır. "Zühdî" lakabıyla telkîb olunur. Nazilli'de neşr-i feyz-i tarîkata me'mûr edilir. Tarîk-ı Uşşâkî'yi o havâlîde neşre sebeb olurlar. Nazilli'de medfûn ve rahmet-i Hakk'a makrûndur. Müşârünileyhin iki halîfesi vardır. Biri Nazilli'ye altıbuçuk sâat mesâfesi olan Kara(ca)sulu Süleymân Rüşdü Efendi, dîğeri ise mahdûm-ı mükerremleri Ali el-Gâlib el-Vasfî hazretleridir. Süleymân Rüşdü Efendi vaktiyle derebeylerinden imiş. Fakat Şeyh Muhammed Zühdî hazretleri onu her şeyden geçirmiş, rütbe-i kemâle eriştirmiş, erenler katarına katmıştır.

Müteahhirîn-i meşâyıh-ı Uşşâkıyye'den Tâlib-i İrşâdî, müşârünileyh hakkında **Dîvân**'ında terâne-senc-i medh olmuştur.

Âsitânın olsa çârûbu yüzüm Zühdî Dedem
Hâk-pâyın tûtiyâ itse gözüm Zühdî Dedem

Zâtına müştâk olaldan yanmışım kül olmuşum
Âlem içre savrulur durmaz tozum Zühdî Dedem

"*Şâh Muhammed Zühdî gibi reh-nümûnum var benim*" fahriyyesiyle dem-sâz olan Hz. /268/ Rüşdî'nin kemâlât-ı ârîfânesi yüksektir. Seyr ü sülûka ve silsile-i Uşşâkıy-

ye'ye dâir iki eserini mütâlaa ettim. Her ikisi manzûmdur. Sülûka müteallık olan eserin ilk beyti, "*Sâlik-i müştâk isen Allâh'a sen*" diye başlar, bir çok hakâyıktan bahs eder. Gayr-i matbû'dur. Müretteb dîvânları var imiş, göremedim. Lâkin bir çok manzûmelerini mütâlaa ile karîrü'l-ayn oldum. Bir kaçını nakl ediyorum.

Ey gönül kesretden el çek ehl-i Hakk'ın râhı bir
*Anla '**illâ veche**' remzin kıl nazar-ı dîdârı bir*

Sil gönülden mâ-sivâyı vahdetin şehbâlı bir
Gir muvahhid bezmine hem anla her bir dârı bir

Dört kitâb nüsha yedi fen on iki esrârı bir
Gûşe dört iklim yedi râh on iki mi'mârı bir

* * *

Sana virmişdim ikrârı Muhammed Zühdi yâ şeyhî
Seninle buldum esrârı Muhammed Zühdi yâ şeyhî

Beni dûr itme bâbından cemâl-i mihr-i tâbından
Okut hüsn-i kitâbından Muhammed Zühdi yâ şeyhî

İderim senden istimdâd yol oldukça kim neşân
Sen eyle müşkilim irşâd Muhammed Zühdi yâ şeyhî

Senin vechinde Hak gördüm lebinden câvidân buldum
Seni ikrâr idüp durdum Muhammed Zühdi yâ şeyhî

Yed-i beyzâsı Mûsâ'nın dem-i ihyâsı Îsâ'nın
Ki sensin kutbu devrânın Muhammed Zühdi yâ şeyhî

Muhammed'den durur mâyen tükenmez haşre dek sâyen
Misâl-i arş u kürs âyen Muhammed Zühdi yâ şeyhî

Bize eltâf-ı Rahmân'sın ten içre gizli sultânsın
Aceb sırrımda pinhânsın Muhammed Zühdi yâ şeyhî

Bu devrânın senin şevkın gönülde yer tutan zevkın
Meded isterler uşşâkın Muhammed Zühdi yâ şeyhî

Beni hasret ile yakma firâkın nârına atma
Celâlin birle yan bakma Muhammed Zühdi yâ şeyhî

Yolunda aşkına cân içre câna erişmişdi[235]
Senden himmet diler Rüşdü Muhammed Zühdi yâ şeyhî

* * *

Da'vetim var zâhidâ meydân-ı aşka gelmeli
Cild-i gafletden çıkup üryân-ı aşka gelmeli
Cân u dilden gûş idüp irfân-ı aşka gelmeli
Gelmeli şâhın diyu sultân-ı aşka gelmeli
Anlayup aşk hikmetin dîvân-ı aşka gelmeli

Vâdi-i zühdü geçip gel aşk ile cân bulmaya
Ma'rifet kesb eyleyip ikrâr u îmân bulmaya
Cümle eşyâda hîcâbsız sırr-ı cânân bulmaya
Nefs ü rabbı anlayup esrâr-ı irfân bulmaya
Bî-tevakkuf cân atup cânân-ı aşka gelmeli

Mâsivâyı cân u dilden bilmeyen Âdem midir
Cân verüp cânân-ı aşkı bulmayan Âdem midir
Men aref dersin bu demde bilmeyen Âdem midir
Bezm-i aşka va'd edip de dalmayan Âdem midir
Anlayıp bu neş'eyi insân aşka gelmeli

Bildiğin terk eyleyüp kim bilmeli bilmişleri
Bezm-i vahdetde vücûd-ı vâhidi bulmuşları
Fehm idüp bu aşkı hem ol yâra yâr olmuşları
Anla sultânım bu demde hoş-şikâr olmuşları
Yâr olup onlar eliyle yârân-ı aşka gelmeli

/269/*Gûş idüp bu* **Rüşdi**'*nin mantûk-ı gevher-bârını*
Cân u dilden fehm idüp bu nükte-i güftârını
Taht-ı bâde fark idüp ol noktanın esrârını
Görmek istersen güzel cânânımın dîdârını
Baş açık yalın ayak dîvân-ı aşka gelmeli

235. Bu mısra eksiktir. (H)

Dîğer:

Göründü nûr-ı zât-ı Kibriyâ gül yüzlü mâhımda
Açıldı kenz-i lâ-yefnâ şeker-baht-ı siyâhımda
Seçildi hikmet-i ma'nâm ser-i devlet-nigâhımda
Bilindi nokta-i vahdet rumûz-ı kıble-gâhımda
Yazıldı nakş-ı **'Kerremnâ'** *ser-i devlet-külâhımda*

Bi-hamdi'llâh sarây-ı devlete dâhilden olduk biz
Cemâl-i yârı her yüzden gören kâbilden olduk biz
Bu demde himmet-i yâra iren nâilden olduk biz
Huzûr-ı dergeh-i şâha varan vâsıldan olduk biz
Ne serler gördü âşıklar benim bu seyr-gâhımda

Bizim varlığımız varı senin kadr-i azîmindir
Hatâ vü zellemiz afv eylemek şân-ı kerîmindir
Bu nutku var iden bizde yine emr-i rahîmindir
Kamu şerh u beyân itdiğimiz lutf-ı amîmindir
İnâyet genc-i bî-pâyân durur pâdişahımda

Aceb mi mazharım unvânını cüz'î beyân etsem
Hudâ'nın lutfunu tergîb içün sırrı ıyân itsem
Leb-i hâmem zebâna geldiği mikdâr nişân etsem
Aceb varlık mıdır dostum beyân-ı hâl u şân etsem
Açılsa gonca-veş bâğ-ı visâl-i cân-gâhımda

Söz oldun söyledin yâra zebân-ı sırr-ı Âdem'de
Göz oldun gözledin noksânımı ecsâm-ı âlemde
Duyarsın sırrımı vârid olan atvârımı demde
Zuhûrun sırrına **Rüşdî** *irişdi nakd-i Meryem'de*
Muhammed nûrunu Haydar beyân etdi penâhımda

Süleymân Rüşdî hazretleri Nazilli havâlîsini efeliği zamânında tir tir titretirken hidâyet-i ilâhiyye erişerek, azamet-i ilâhiyye karşısında kendisi tir tir titremeye başlamıştı. Derebeyliği zamânında isti'mâl ettiği Yatağan bıçağını, palasını, tüfeğini odasında oturduğu yerin duvarına asmış, kendine intisâb eden efeleri de yola getirip, sa'y u mücâhededе tekâsülü görüleı lere karşı makâm-ı tehdîdde eslihaya sarılıp, mürîdlerini ihâfe eylediği mervîdir.

İzmir muhassılı Lütfî Efendi Hz. şeyh ile çok uğraşmıştır. Her Mûsâ'nın bir Firavun'u olur, müşârünileyhin Firavun'u da Lütfî Efendi imiş. Vaktiyle, şîrler pençe-i kahrından lerzân olurken, Hz. Rüşdî'de eski haller kalmadığından Hz. Rüşdî'yi birkaç def'a mahall-i âhara bir def'asında da Kayseri'ye nefy etmişler, hattâ Kayseri'de iken bir nutuk inşâd buyurmuşlardır. Ve bunda vak'a-yı nefyi tafsîl etmişlerdir.

Şöhretleri bidâyeten "Semiz-zâde Süleymân Bey" imiş. Rüşdî, tarîkat mahlasıdır. Sonraları "Süleyman Rüşdî" /270/ diye şöhret buldular.

Sultân Mahmûd-ı sânî Bektâşileri ifnâ eylediği zamân Süleymân Rüşdî hazretleri hakkında da ba'zı mertebe müftereyâtta bulunmuşlar. Bunun üzerine Server Paşa'nın kayın pederi Halîl Paşa vâsıtasıyla İstanbul'a da'vet olunmuşlardı.

Da'vet-i pâdişâhîye icâbetle İstanbul'a gelip, Fındıklı'da sâkin olmuş ve Eyüp'te Râmi Kışlası civârında Hz. Padişâh ile mülâkât etmiştir. Nezd-i şâhâneye gâyet lâubâli bir sûrette dâhil olduğunda muhâtabının pâdişâh-ı zamân olduğunu henüz bilmiyorlardı. Sultân Mahmûd, hattâtlığından, ata biniciliğinden, ok atıcılığından bahs ederek zeyn-i kelâm ile pâdişâh olduğunu beyân ile gûyâ Hz. Şeyh'i lâubâlilikten ferâğata teveccüh eylemişler ise de, "*Padişâhım! Bahs ettiğiniz evsâftan sonnazlar. Siz bir çobansınız. Sürünüzden mes'ûlsünüz. Onu sorarlar Ona dikkat et.*" diye ma'rûzâtta bulunup, huzûrdan çıktığında atiyye vermek istemiş ise de kabûl eylememiş, pâdişâhın mazhar-ı takdîri olmuş ve hürmeti artmıştır. Temelluka ve sûrî merâsime taraf-dâr olmadığını pâdişâha anlatmıştır. Muazzezen memleketine avdet buyurmuşlardı.

İrtihâllerinden evvel şu iki manzûme-i târîhiyyeyi kendileri inşâd buyurmuşlardır:

'İrcîî' emri sımâh-ı câna geldi ez-Hudâ
Der-akab itdim sefer kande diyu ol hûb-edâ

Rahmet-i feyz-i ilâhî bendeye rehber olup
Dest-gîrim oldu bî-şek nûr-ı zât-ı Mustafâ

Dergeh-i pâk-i rızâya ben de rû-mâl olmuşum
Hamd ola arz-ı cemâl itdi cemâl-i kibriyâ

Sundu bir câm-ı muhabbet sâki-i dest-i ecel
Mest-i Bâkî olmuşum fevt oldu zann itmen bana

Menzil-i dâr-ı fenâdan fâriğ oldum hâsılı
Mesken-i pür zevk ü şevk oldu bana dâr-ı bekâ

Rahmet ile yâd idenler Şeyh Süleymân Rüşdî'yi
Rahmet ü ihsân ide Rabbim teâlâ dâimâ

Fevtimin târîhini ***geldi yediler*** *didiler*
Rüşdi *yâr-ı cân ile cânân ile eyle safâ*
(رشدی یار جان ایله جانان ایله ایله صفا) = 1250/(1834)[236]

Dîğer:

'İrciî' fermânını Hak'dan bana
Hatt-ı kudretle yazup sundu kader

Ola da'vet bir kula ez dûstân
Kâni' olmakdır ne ise mâ-hadar

Râh-ı Hak'da âşık-ı dîdâr olan
Câm-ı vaslı dest-i cânândan içer

Tâlib olmuş cânı cânân nidelim
Âşık olan cân ile serden geçer

Rıhletim târîhini yazdım didim
Kıldı ***Rüşdî*** *âh diyu yâre sefer*
(قیلدي رشدي آه دیو یاره سفر)

Süleymân Rüşdî hazretleri tarîk-ı Uşşâkî'ye şeref veren ricâlu'llâhtandır. Silsile-i tarîkat, âtîde tercüme-i hâllerini yazacağım Ali Gâlib Vasfî hazretlerinden yürümüştür. (*Kaddesa'llâhu esrârahüm*)

/271/ ŞEYH ALİ GÂLİB VASFİ EFENDİ

Şeyh Muhammed Zühdî Efendi halîfesidir ve mahdûm-ı necîbidir. Nazilli'de gehvâre-zîb-i âlem-i şuhûd olmuştur. Tahsîli pederlerindendi. Âlim, fâzıl bir zât-ı âlî-kadrdir. Zâhiri, bâtını ma'mûr ricâlu'llâhtandır. Târîh-i velâdetleri 1146/(1733) târîh-i irtihâlleri 1266/(1850) senesine müsâdif olup, ömr-i şerîfleri yüzyirmidir. Kırkdört sene müftülük hizmeti îfâ etmiş ve âlem-i mükâşefede Fahr-i

236. Bu ibârenin hesaplanmasından 1193 + 7 = 1200 çıkmaktadır. (H)

âlem (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) efendimiz hazretlerinin dâimâ huzûrunda bulunmaya mazhar olarak verdiği fetvâları dâimâ Rasûl-i Ekrem efendimize evvelden arz eder ve müsâade-i seniyye-i nebeviyyeyi istihsâl ettikçe verdiği menkûlâttan bulunmuştur.

Bir gün Nazilli'de iken mahdûmuna emr eder ki, "*Eşyâmızı hâzırlayınız, Hicâz'a niyet ettik.*" Bunun üzerine eşyâsı hâzırlanır, âdet-i belde memleket halkına i'lân olunur. Sâir huccâcın yaptığı gibi şehir hâricinde bir mahall-i mahsûsta şehir halkına ziyâfet verilir. Herkesle vedâ' olunur. Bu sırada mahdûmuna hitâben: "*Oğlum eşyâmızı topla, Hicâz'a gidemeyeceğiz. Kasabaya avdet edeceğiz.*" buyururlar. Mahdûmları âti't-tercüme Tevfîk Efendi, "*Aman babacığım! Nasıl olur kasaba halkına karşı bu şekil pek çirkin gelir. Ferâgat buyurulmamış olsa pek isâbet olmuş olacak.*" diye ma'rûzâtta bulunmasına karşı, "*Halkın edeceği güft u gûya kulak asma. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin emr-i celîl-i Muhammedîleri bu merkezdedir.*" buyurup, avdet husûsunda ısrâr buyurmuşlardır. Hâlbuki bu sırada dest-i sâkî-i eceldan şarâb-ı mevti nûş etmeleri mukarrer imiş. Fi'l-hakîka öyle oldu. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Hulefâ-yı Uşşâkıyye'den Gâlib Bey'in nakline göre, hulefâsından Köylü Muhammed Dede Hicâz'a gider. Medîne-i Münevvere'ye geldiği zamân Ravza-i Mutahhara'da esnâ-yı ziyârette bir zât Muhammed Dede'nin Nazilli'den geldiğini haber alınca, azîzi Ali Gâlib Vasfî'ye takdîm olunmak üzere bir mektûb verir. Muhammed Dede, "*Azîzim Nazilli'den dışarı çıkmış bir kimse değildir. Siz onunla nerede görüştünüz, ahbâb oldunuz?*" diye sorunca o zât, "*Müşârünileyhin haftada iki gece huzûr-ı saâdette bulunduğunu.*" söyler.

Muhammed Dede, azîzinin kemâlâtına esâsen vâkıf olup, bunun ehl-i beldeye bir eser-i kerâmet olacağına îmân ederek mektûbu hâmilen avdetinde azîzine arz-ı keyfiyyet eylemiş, mektûbu takdîm etmiştir. Azîzi gülümseyerek bu işin kendinde sır olarak kalmasını emr edip, intikâlinden sonra Muhammed Dede tarafından işâa olunmuştur.

İrtihâllerinde Büyük Kabristan'ın ortasına defn olunmuş. Evvelce azîz-i müşârünileyhi ziyâret emeliyle başka kasabadan bir âşık Nazilli'ye gireceği sırada mezâristânın orta yerinde Hz. Şeyh'i oturuyor görür. Yanına gider, elini öper, müşerref olur. Oradan kasabaya dergâha gelir, keyfiyyeti anlatır. Hâlbuki irtihâlinden haber-dâr değildi. Herkes mütehayyir olur. Şeyhine bir kat daha hürmet muhabbet gösterir.

Bu yolda menâkıbı çoktur. Tarîk-ı Uşşâkî'ye şeref vermiş erlerdendir. /272/ Arabî, Fârisî, Türkî eş'ârı ve bir de külliyyâtı vardır. Külliyyâtını Şeyh Muhammed Emîn Efendi cem' ve tahrîr eylemiştir.

Latîfe:

Sâlim Baba nâmında bir zât ızhâr-ı kemâlât maksadıyla Hz. Şeyh'e şöyle bir fahriyye göndermiş:

*'**Alleme'l-esmâ**'ya her dem mahremim ben sen nesin*
Vird iderler dilde ism-i a'zamım ben sen nesin
Zât-ı pâk-i mutlakım nâm u nişânım nâ-bedîd
Âşikâra vü hafâya a'lemim ben sen nesin

Tâc-ı kerremnâ ile oldum mükerrem tâ ezel
Ol sebebden râh-ı Hakk'a olmuşum ben sen nesin
Zâhiren nâs arasında oldum ammâ mübtezel
Lîk sîretde kamudan ekremim ben sen nesin

Yanmadım nârına Nemrûd'un Halîlullâh olup
Söyledim bin bir kelâm Tûr'a Kelîmu'llâh olup
Kâbe kavseyne İrişdim hem Habîbu'llâh olup
Mürde ihyâ eyledim Îsâ demim ben sen nesin

İlm-i eşyâ ilm-i sîmyâ keşf olupdur hufyeten
İlm-i teshîrât bildim vefk u tencîm cümleten
Lîk girdim gûşe-i vahdetde şimdi uzleten
Vaktin Eflâtûn'uyum hem nâdirim ben sen nesin

Feyz-yâb oldum tarîk-ı hâne-dândan ey püser
Mâ-sivâyı terk idüp kıldım alâyıkdan güzer
*Hâl-i aczimden sorarsan **Sâlim**'in zâhid eğer*
Bir kemîne kemterim kemden kemim ben sen nesin

Tevhîd-i Zât neş'esiyle söylenen bu nutk ile âtîdeki cevâb hakkında birden bire müteredddid bir vaz'iyyete düşmekten ise inşâa'llâh o neş'e-i ma'nânın tecellîsine intizâren ihtiyâr-ı sükût eylemek ve kemâlât-ı insâniyyenin hakîkatına vuslat ni'metini Hz. Vâhibü'l-âmâlden istemek lâzime-i âdâbdandır. Şeyh Ali Gâlib Vasfî buna Nazilli şîve-i lisânıyla ve bi-hakkın tevhîd-i Zât neş'esiyle cevâb veriyor. "*Bilmemin?*", "*Bilmez misin?*" demektir. Nazilli lisânıdır.

Pâdişâh-ı on sekiz bin âlemim ben bilmemin
Taht urup eflâk-i bî-keyf ü kemim ben bilmemin
Ben azîmü'ş-şânım itdim yoktan ızhâr âlemi
Cümleden ey zâhidâ yâ akdemim ben bilmemin

Bir nefesle âleme ser-tâ-kadem virdim hayât
'Kün' didim bu devre ne kesb nitdi bâğ-ı kâinât
Emrime râm olmamak mümkün değildir mümkünât
Hâlık-ı tâk-ı sipihre muhkemim ben bilmemin

Eyledim gül-şen Halîle âteş-i Nemrûd'u ben
Görmedi tûfân-ı Nûh'u kudretimle pîre-zen
Kıldım ihyâ üstühân-ı hurde vü sad mürde ten
Âleme cân bahş iden sâhib-demim dilim bilmemin

Ben değilmim sen sana akdem firâvân eyleyen
Tab'ını mevzûn idüp iş'âr ihsân eyleyen
Ben değilmim sen gedâyı hân u hâkân eyleyen
Kâşif-i esrâr-ı kenz-i mübhemim ben bilmemin

Hamdü li'llâh hâk-pâ-yı râh-ı Uşşâkî menem
*Berk-i yâr ârzû olmazsam dünyâda ne gam**
*Künc-i istiğnâda **Vasfî**-i fakîrin ey dedem*
Bir pula dünyâyı virmiş âdemim ben bilmemin

/273/ Na't-ı şerîf:

Bilâ-şek hâk-pâyım kîmyâdır Yâ Rasûla'llâh
Uyûn-ı âşıkâna tûtiyâdır Yâ Rasûla'llâh

Günâhım olmasa mânend hezârân kûh-ı kâf-âsâ
Nigâhın olsa bir dem hep hebâdır Yâ Rasûla'llâh

Behişt-i heşti tezyîn eyleyen nûr-ı zuhûrundur
Ziyâsı nûr-ı zâtından nümâdır Yâ Rasûla'llâh

Azâb-ı dûzahı çekmez sana ümmet olan âdem
Fe-terdâ sana Hak'dan bir atâdır Yâ Rasûla'llâh

*Ümîd-i **Vasfî**-i âciz kapında bende olmakdır*
Ki baş u cân sana ancak fedâdır Yâ Rasûla'llâh

* * *

Hayâl itme kabâ-yı hüsnü her bir sîm-ten geydi
Anı âlemde ancak Yûsuf-ı gül-pîrehen geydi

Muhabbet bir hakîkat câmesidir sûfîye bi'llâh
Kabâ-yı zühd ü takvâyı ser-â-pâ çâk iden geydi

Vasıl bir hil'at-ı nûrâni iken geymedi kimse
Hecir bir âteş efserken aceb âşık neden geydi

Safâdır bu libâs-ı nev iden terk-i sivâ geydi
Cefâ bir köhne hil'atdır gelen geydi giden geydi

Muanven bir abâdır ayn u zevk ey dil bu âlemde
İden çâk-ı girîbân atlas-ı çerh-i kühen geydi

Muhakkak hulle-i in'âm-ı Bârî'dir visâl-i yâr
Kamu âlemde varım herkese yağma diyen geydi

Hakîkat zâhidâ bir kisve-i nûr-ı ilâhîdir
Be-hakk-ı Kibriyâ sen geymedin ammâ giyen geydi

Beğenmezken harîr-i atlas-ı gerdûnu ehl-i hırs
Neden âhir zarûrî ihtiyâr itdi kefen geydi

Serin hâk-i der-i meyhâneye vaz' eyle ey **Vasfî**
Kabâ-yı şevk-i zîbâyı ona ta'zîm iden geydi

* * *

Gönül bir şâh-râh-ı kibriyâdır
Gönül bir mevsıl-ı sırr-ı Hudâ'dır
Gönül sahrâ-yı iklîm-i vefâdır
Gönül meydân-ı âlî cân fezâdır
Gönül bir kişver-i bî-müntehâdır

Gönül bir mahzen-i ilm-i ilâhî
Gönüldür bir kitâb-ı pâdişâhî
Gönüldür şerh iden zâtı ke-mâ-hî
Gönüldür gösteren cânâna râhı
Gönül bir muktedâ-yı enbiyâdır

Gönüldür bir sarây-ı zât-ı bî-çûn
Gönüldür dergeh-i pîre diger-gûn
Gönüldür lâ-cerem beyt-i hümâyûn
Gönül sahnında lâ-şey' sahn-ı gerdûn
Gönül arş-ı muallâdan ulâdır

Gönüldür mesned-i erbâb-ı hâcet
Gönüldür pîşvâ-yı ehl-i tâat
Gönüldür kıble-i dîn-i saâdet
Gönüldür mescid-i nûr-ı hidâyet
Gönül bir mustafâ nûr-ı hudâdır

Gönüldür ***Vasfiyâ*** *şehr-i hakîkat*
Gönüldür taht-gâh-ı sırr-ı tarîkat
Gönüldür mahrem-i sırr-ı şerîat
Gönül burcunda vasfı kıl meşîhat
Gönül bir mecma'-ı âl-i abâdır

Kitâbe-i seng-i mezârı:

"*Nazilli'de kırkdört sene müftü olan ve Hüsâmeddîn-i Uşşâkî tarîkından bulunan es-Seyyid eş-Şeyh Ali Vasfî Efendi hazretlerinin rûhuçün el-Fâtiha – 1266*"

ŞEYH MUHAMMED TEVFÎK EFENDİ

Şeyh Ali Gâlib Vasfî'nin hem oğlu, hem talebesi, hem de mürîdidir.[237] Hilâfeti pederindendir. Nazilli'de doğmuştur. İrtihâli de buradadır. Pederlerinin yerine müftü olmuştu. Pederleri hâl-i ihtizârda iken ileride müftülük makâmına geçtiklerinde mazhar-ı feyz olması için duâ talebinde bulunan Tevfîk Efendi'ye, "*Oğlum! Kırk dört senedir müftülük hizmeti îfâ ediyorum. Hz. Rasûlulah efendimizden istiftâ etmeden bir fetvâya tasaddî etmedim. Müftülük pek zordur. Cenâb-ı Hak muînin olsun.*" diye duâ ve hüsn-i nazar buyurmalarıyla Tevfîk Efendi'de bâb-ı feyz açılmış o dahi eser-i pedere iktifâ eylemiştir. Hem ulemâdan hem de meşâyıh-ı urefâdan idi. Kabr-i enverleri Muhammed Zühdî hazretlerinin kabirleri yanında Nazilli'dedir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Şu nutuk kendilerinindir:

Anladım hikmet neden olmaz gönül gamdan berî
Tâlib-i hüzn olmak ister nâr-ı aşka müşterî

Derd ile gamdan safâdan gönlümün pervâsı yok
Sanki iklîm-i belânın Hüsrev ü İskender'i

237. Bu kelime aslında "mürşididir" şeklinde yazılıdır. Öyle olması mümkün olmadığı düşüncesiyle "mürîdidir" şeklinde yazılmıştır. (H)

Âh u vâh ı âdet itmiş rûz u şeb eyler figân
Kendini hüzne safâ sanmış bu gam hâhişkeri

Neşve-i câm-ı cem' olsa istemez gönlüm yine
Külbe-i ahzâna vâsıl olduğu günden beri

Şâh-ı aşkın dest-i feyzinden kadeh nûş eyledim
Öyle mest oldum ki çeşmim görmüyor hiçbir yeri

Ağlayup yanmak sezâdır kalb-i sevdâ-hâhıma
Çünki oldu merhametsiz bir perînin çâkeri

Görseler erbâb-ı vicdân merhamet eyler bana
Sîne-i hüznümde açdı yara sevdâ hançeri

Olmasın aslâ mükedder hâtırın ***Tevfik****-ı zâr*
Vâdi-i zulmâna düşmüşün Hızır'dır rehberi

Müşârünileyhin Mustafa Fethi ve Ömer Hulûsî nâmında iki muhterem halîfesi vardır.

ŞEYH MUSTAFA FETHÎ EFENDİ

Muhammed Tevfîk Efendi'nin mazhar-ı feyzi olmuş ricâlu'llâhtandır. Tahmînen 1208/(1793-94) senesinde Aydın civârında Bozdoğan'da doğmuş, 130 sene kadar muammer olup, 28 Kânûn-ı evvel 1338/(1922) ve 9 Cemâziye'l-evvel 1341 târîhine müsâdif Perşembe günü âlem-i cemâle intikâl eylemiştir. Tahsîli Bozdoğan'dadır. Bidâyeten tarîkat-ı aliyye-yi Nakşıbendî-i Hâlidî meşâyıhından bir zâta intisâb edip, hilâfet almıştır. Sonra âlem-i ma'nâda bir gece kendilerine, "*Nazilli'ye git, orada abdest al.*" diye bir ihtâr-ı ma'nevîde bulunulur ve bu rü'yâ üç def'a tekerrür eder. Bunun üzerine yaya olarak Nazilli'ye gelir, Muhammed Tevfîk Efendi'ye mülâkî olur. Sebebini anlatır. Muhammed Tevfîk Efendi, "*Efendim ilminiz var, hilâfetiniz var, tekrâr intisâba hâcet yoktur.*" derse de ilhâh eder. "*Öyle ise yeniden bir abdest al gel.*" diye emr eder. Sırr-ı rü'yâ bu sûretle nümâyân olur. Şeyhine âşıkâne medhiyyeler yazmıştır.

Müşârünileyhe mülâkî olan Şeyh Gâlib Bey'in îzâhına göre vasatu'l-kâme, vecîhü'n-nazar, hoş-sohbet, orta sakallı olup fes üzerine sarık sararlar imiş. Kendileri /275/ ilm-i zâhirde de mütebahhirînden olduklarından maddî ma'nevî neşr-i füyûzât eylemişlerdir. Bozdoğan'da yirmi dört odalı bir medresesi ittisâlinde bir câmi'-i şerîfi

ve onun yanında da tekkesi vardır. Câmi'-i şerîfin cidârları Hz. şeyh'in sânihât-ı âşıkânelerinden olan nu'ût-ı şerîfe ile müzeyyendir. Talebe-i ulûm ve dervîşân her gün zülâl-ı irfânlarından hisse-mend olurdu. Bozdoğan'a talebe-i ilm ü irfân için gelenlerden ilm-i zâhirden hisse-mend olmak için medreseye; ilm-i bâtından zevk-yâb olmak için tekkeye devâm ederlerdi. Cem'iyyet-i dervîşân ile zikr-i şerîf ve icrâ-yı âyîn-i latîf olunur imiş.

Kula kasabasında ve son vakitlerde Bozdoğan'da müftülük eylemiştir. Sünûhât-ı âşıkâneleri pek vâsi' ve zengin olup birkaç dîvân teşkîl edecek derecededir. Müretteb dîvânından fazla birkaç torba dolusu eş'ârı olduğunu re'sü'l-ayn müşâhede eden Gâlib Bey nakl eylemiştir. **Bir Âşıkın Seyrânı** diye cidden güzel bir lisân, ârîfâne bir beyân ile yazılmış risâleleri vardır. Seyr ü sülûka dâir ayrıca bir risâleleri var imiş.

Eş'ârından:

Ey ehl-i taleb bak bize kim kıble-nümâyız
Her kandedir ol mazhar-ı esrâr-ı hudâyız

Sen ben ne demek cümlesi mahv oldu ser-â-pâ
Her yüzde tecellîsi göründükde fenâyız

Biz aşk ile dil-suhteleriz mezheb-i aşkda
Cem'iyyet idüp ders-i arefde ulemâyız

Hiç gayrı değil cümle odur cümlesi bizde
Biz câmiu'l-esmâ olan ol ehl-i amâyız

Biz yek-dil ü yek-hâl olup sırr-ı ezelde
Yek haddede merbûb olan erbâb-ı safâyız

Nefsile ne hâcet bilinir kalbe nazarla
Yek-dîğerimiz rabt ile bir nokta-i bâyız

Ebced okuduk ahsen-i takvîme gelince
*Bildik hele **Fethî** biz o mir'ât-ı Hudâ'yız*

* * *

Gir tarîk-ı aşka ey dil aslını zâtında bul
Taşra bakma hâlıkı sen kendi mir'âtında bul

Sırr-ı esmâdan urûc it seyr-i Hakk'a vâsıl ol
Kâbe kavseyn *sırrını sen sırr-ı sâdâtında bul*

Len-terânî *perdesinde kalma gel zâhid gibi*
Bu hıtâbın sırrını kendi hayâlâtında bul

Görmenin imkânı yok sanma gözün aç bak bana
Sendedir Tûr-ı tecellî levh-ı âyâtında bul

Kenz-i mahfîsin nümâyân olduğunda şübhe yok
Hak cevâb istersen ey ***Fethî*** *hep âyâtında bul*

* * *

Verd-i rûhsârın gören şeydâ olur âlem bu ya
Âh u efgâna düşer gûyâ olur âlem bu ya

Sînesin çâk eyleyüp başın çeker halkdan yana
Terk ider nâmûsunu rüsvâ olur âlem bu ya

Hûb cemâlin nakşını bir kez temâşâ eyleyen
Aşkla sermest ü bî-pervâ olur âlem bu ya

Şîve-gersin çün elinden nâ-tüvân âşıkların
Ol kadar dûçâr-ı istiğnâ olur âlem bu ya

Gam yeme ***Fethî*** *murâdın bir gün elbette senin*
İstediğinden dahi a'lâ olur âlem bu ya

* * *

/276/*Mâh-ı tâbân isterim mâh-ı hilâli neylerim*
Ben cemâl-i yâra meftûnum celâli neylerim

Fakr ile fahr eylerim âsûde kalmak isterim
Kenz-i aşka mâlikim ben başka mâlı neylerim

Dîde pür-nem dilde gam dehşetli hey hey na'ralar
Rûz u şeb budur enîsim başka hâli neylerim

Câhidim nefsimle her dem kahramânım kahramân
Tâc-ı ***kerremnâ****yı giydim zîb ü şâlı neylerim*

Bir o bir ben bir de nây u sûz u sâz u dem yeter
Fethî'nin fikri budur başka kemâli neylerim

* * *

Şehâ dünyâda insân birbirin imdâd lâzımdır
Fitîl-i şem'ayı elbette bir îkâd lâzımdır

Hudâ esbâba ta'lîk eylemiş bi'l-cümle eşyâyı
Husûsan nev'-ı insân birbirin irşâd lâzımdır

Nazar kıl mekteb-i irfâna istikmâl içün söyler
Zavâhirle bevâtın bilmeye üstâd lâzımdır

Terakkî-i maârifle olur i'mâr-ı mülk ammâ
Erenlerden velî imdâd istimdâd lâzımdır

Tefeyyüz yolları rûşen ülü'l-ebsâra ey Fethî
Velâkin kâbiliyyet sa'y u gayret-dâd lâzımdır

* * *

Bilmezsin Efendim ki bu kemterde neler var
Gencîne-i gönüldeki ezberde neler var

Da'avât-ı reşâdet sana bir vechile şâyân
Açtırma benim ağzımı mızmarda neler var

Elfâzı bırak anla nedir dürr-i maânî
Tedkîk-i hurûf eyle bu defterde neler var

Sen sûreti tezyîn idemezsen ayıb olmaz
Ben sîretini yokladım anbarda neler var

Halk içre cünûn şöhretim olduysa da Fethî
Karşımda şu Leylâ gibi dil-berde neler var

* * *

Açık meyhânemiz vardır içen gelsin bu meydâna
Olup huşyâr-ı aşku'llâh metânet virin îmâna

Tevâcüd eyleyüp ruhu çağırsın na'ra-i Hû Hû
Tutup dest-i tefeyyüz sıdkıla girsin bu meydâna

* * *

Kesmezem ümmîdi senden ey şefâat ma'deni
Sensin Allâh'ın habîbi sırr-ı lâhût mahzeni

Ey livâü'l-hamdinin sâhib-kırânı Mustafâ
Merhamet kıl tut elimden al götür Hakk'a beni

Mücrimim ammâ ümîdim kesmezem senden ebed
Salmazam aslâ elimden ey Hudâ'nın dâmeni

Cennet ü gılmân u hûra aldanup kalmam ebed
Hak cemâlin bana besdir kalbim anın rûşeni

Haşr-ı kübrâda bana sen ümmetim dirsen yeter
Nîm-nazar kıl **Fethi**'*ye kanda olursa meskeni*

* * *

Biz harâbât ehliyiz sağ u şimâli neyleriz
Hırka-pûş-ı fâniyiz ol zîb ü şâlı neyleriz

Câmiü'l-esmâdır Âdem kim şeyâtîn bilmedi
'Semme vechu'llâh'*ı gördük lâubâli neyleriz*

Mebde-i âlem Muhammed zübde-i Âdem'dir o
Vâris-i irfânıyız başka kemâli neyleriz

'Men reânî' *sırrını îmâ ider rûhsârımız*
Biz rasûl-i vahdetiz artık suâli neyleriz

Kâle **Fethî** *ci'tü yâ Ahmed lenâ bi'r-rahmeti*
Avnüke illâ aleynâ başka hâli neyleriz

Müşârünileyhin lisân-ı Arab üzere söylenmiş eş'ârı olduğu gibi ba'zan letâif vâdîsinde hakîkata dâir hoş-güftârâne söylenmiş gazellerine de müsâdif oldum. Ez-cümle bu onlardandır:

Salâdır gelsin erbâb-ı hüner imdâda yangın var
Tutuşmuş her taraftan nüsha-i kübrâda yangın var

Duhânı göklere ağdı yanar heyhât adem şehri
Yetiş gel ey tulumbacı bu şeb rü'yâda yangın var

/277/Sadâ-yı tûb-ı âhımdan felekler lerze-nâk oldu
Melâikler dîdiler hiç değil bâlâda yangın var

Gel ey **Fethî** *hemân kendin bu nâra yandı zannetme*
Hurûfa bir kulak vir ki kamu eşyâda yangın var

Bu gazelden maksad-ı nâzım şöyle münfehim olur ki:

"Mertebe-i irşâda erdim, neş'e-i zât-ı ecellîsine uğradım. Hurûf u kelimât ve terâkîbden ibâret lafz u sûret mahv oldu. Nüsha-i kübrâ olan vücûdum için vücûddan eser kalmadı. Âteş-i tevhîd onu yaktı, dumanı göklere çıktı. Esâsen ademden addolunan şehr-i vücûd fânî oldu. Seyr ü sülûkta mürşide rü'yâ söylenir, merâtib bilinir idi. Ey mürşid, artık benden böyle şey bekleme. Hepsi mahv oldu. Sadâ-yı âhımın şiddeti o mertebe ziyâde vâki' oldu ki felekler tirtir titredi. Melâike hayrette kalıp, âlem-i bâlâda bir şeyler oluyor dediler. Ey Fethî! Zannetme ki mahv olan senin vücûd-ı mevhûmundur. Hurûfu elfâz ile nâmları yâd olunan cümle eşyâ dahi envâr-ı tevhîd-i zât ile müstehlike olmuştur. Var olan ancak Hz. Allâh-ı zü'l-Celâldir." demek istiyorlar. Kisve-i letâife bürünerek pîşgâh-ı ıttılâımıza çıkan gazelin hülâsatü'l-hulâsa mefhûmu Allâhu a'lem bu olsa gerektir.

Hulefâsı:

Şeyh Mustafa Sabri Efendi – Şeyh Mustafa Fevzi Efendi – Şeyh Hacı Süleymân Hakkı Efendi – Şeyh Muhammed Fahri Efendi – Şeyh Ali Neşâtî Efendi – Şeyh Ali Rızâ Efendi – Şeyh Muhammed Subhî Efendi – Hâfız Hasîb Seyfeddîn Efendi – Şeyh Ali et-Tevfîk Efendi – Şeyh Muhammed Zühdî Efendi – Şeyh Hüseyin Cemâleddîn Efendi (Bu zât Hz. Şeyh'in mahdûmu ve câ-nişînidir.)

ŞEYH ÖMER HULÛSÎ EFENDİ

Kümmelîn-i meşâyıh-ı Uşşâkıyyeden'dir. Muhammed Tevfîk Efendi halîfesidir. Nazilli'de irşâd-ı nâsa me'mûr oldular. Bir târîhte İstanbul'u teşrîf ile, Uzun Çarşı'da Tanburacı Hanı'nda ikâmet buyurmuşlardır. Dervîşlerinden bir kısmı maiyyetlerinde bulunmuştur. İstanbul'da tarîk-i Uşşâkî indirâsa yüz tutmuş iken feyz-i ma'nevîlerinin te'sîriyle ihyâya muvaffak olmuşlardır. Nazilli'ye avdetlerinde yine irşâd ile meşgûl olup 1285 senesi şehr-i Cemâziye'l-evvel'inin ikisi ve 1284/(1868) senesi Eylül'ünün sekizinci Pazar günü âzim-i dâr-ı cemâl oldular. Vasiyetleri mûcibince Nazilli'de şehrin orta yerindeki kabristana defn olundular. Ahîren bu mezârlık sokağa kalb olundukta mürîdânı na'ş-ı şerîflerini ter ü tâze bularak ta'zîmât-ı lâyıka ile Nazilli'deki Uşşâkî dergâhına nakl olunmuştur.

Damâd-ı muhteremleri Şeyh Muhammed Fahreddîn Himmetî tarafından söylenmiş olan manzûme-i târîhiyyedir:

Mazhar-ı sırr-ı velâyet vâris-i fahr-ı cihân
Mürşid-i kâmil mükemmil pîşvâ-yı vâsılân

Bâğ-ı irfân içre ma'rûf Şeyh Hulûsî bağbân
Bu makâmı Ka'betü'l-Uşşâk kıldı âsitân

Râh-ı Uşşâkî'de yakdı Aydın ilinden çerâğ
Tutdu âfâkı ser-â-pâ nûr-ı feyz-i ârîfân

Oldu irşâd ile me'mûr yirmibeş yıl aşk ile
Âb-ı hayvân kandı destinden nice bin âşıkân

/278/*Bendegâna yâdigâr koydu mükemmel bir divân*
Mürde-dil ihyâsına bu rehnümâ-yı sâlikân

Söyledim lâhûta azmin ***Himmetî*** *târîh-i tâm*
Andelîb-i rûh-ı pâkin buldu vahdet-âşiyân
(عندلیب روح پاکن بولدی وحدت آشیان) - sene 1285

Nutuklarından:

Ey gönlümün şehrinde cevlân iden Allâh'ım
Dil tahtının köşkünde mihmân iden Allâh'ım

Mü'minlerin a'lâda bâkîlerin Tûbâ'da
Her sırları eşyâda pinhân iden Allâh'ım

Kâf dağını ünletdi gam yüklerin yükletdi
Vîrânesin bekletdi dîvân iden Allâh'ım

Pîrin izin izletdi özler özün özletdi
Şâhım sana gizletdi seyrân iden Allâh'ım

Şem'in yakup pervâne bülbüllerin efgâna
Gülgûne-i gülşene reyhân iden Allâh'ım

*Görürsün **Hulûsî**'yi hayretde vahdet gerek halvetde*
Da'vâsını kesretde unvân iden Allâh'ın

* * *

Ol ne âfetdir vücûdu hâliyen ihfâdadır
Menzili esfelde ammâ meskeni a'lâdadır

Âriyetden âridir kesretde vahdet eylemiş
Gövdesi ser-pâ-bürehne sûret-i zîbâdadır

Söylemeden dinlemeden söyletüp dinletmeden
Ağlamakdan gülmeden âyîne gibi sâdedir

Ne gece gündüz olur ana ne ây u ne güneş
Bu ne dağda ne bağ u sahrâda ne deryâdadır

İsmi vardır cismi yok cismi vardır resmi yok
Yemez içmez uyumaz oynamada âmâdedir

Erdurur avrat değil avratdurur er değil
Bir sıfat olmaz muîn alleme'l-esmâdadır

*Ey **Ömer** her kim bilirse bu muammâ sırrını*
Başına teller sokunsun azmeden âzâdedir

* * *

*Ey güzeller şâhı dilber hüsnün üzre **'ve'd-duhâ'***
Sadr-ı safhından münevver hak çekildi istivâ

Zülfünün her bir telinden şu'lelendi âfitâb
Kendi zâtı hem sıfâtı ayn-ı sensin evvelâ

Yüzüne çekmişsin ey dil bunda yetmiş bin hicâb
Câna cânân itmeseydi keşf ider miydi sana

Sûreti Âdem sıfatın secdesi emr-i nikâb
Mahv idüp ten mülkünü gör kim olupdur âşinâ

Zâtı senden görmeyenler zâtını ayne'l-yakîn
*Aşr-ı isnân şehr şehrin şehresinde **hel etâ***

Şeyh **Hulûsî** *kenz-i istiğrâk içinde menzili*
Kudretinden hakkı isbât eyleyen sâhib-livâ

* * *

Şefâat kıl bize ihsân mürüvvet Yâ Rasûla'llâh
Gören hüsnün olur hayrân mürüvvet Yâ Rasûla'llâh

Cemâlinden gelen şemsin ziyâ verdi kamer zülfün
Melek cin arz-ı insân-ı mürüvvet Yâ Rasûla'llâh

Ezelden feyz-i tevhîdi bulanlar lâ-mekân oldu
Meded kıl dildedir îmân mürüvvet Yâ Rasûla'llâh

Tecellîni gören mestân olan bildi bu esrârı
Bize ihsân olur Kur'ân mürüvvet Yâ Rasûla'llâh

/279/*Mürüvvet ma'deni sensin iki âlemde Sultânım*
Hulûsî *emrine kurbân mürüvvet Yâ Rasûla'llâh*

Bu yolda nutuklarla dolu bir dîvânı vardır.

Bir gün azîzimin huzûrunda bahis Hz. Hulûsî'nin **Dîvân**'ına intikâl etmekle, "*Efendim! Bir çok yerlerinde zâhir i'tibârıyla ma'nâ istihrâc olunamıyor. Şîve-i beyân i'tibârıyla insâna pek garîb beyitlere tesâdüf ediliyor. Gerçi hakâyıkı câmi' sözlerden teşekkül olduğuna îmânım varsa da pek o kadar zevk-âverâne hissiyyât altında kalınmıyor.*" dediğimde, "*Oğlum! Bu Dîvân şâirlik nokta-i nazarından hâiz-i ehemmiyet değildir. Lâkin makâmât nokta-i nazarından mühimdir. Bundan herkes müstefîd olamaz. Ondaki zevk-ı ma'nâya vusûl için nutukları ziyâdece tekrâr ile mütâlaa edip, şîve-i beyânını elde etmek lâzımdır. Ondan sonra feth-i ma'nâ zuhûr eder.*" buyurdular.

Hâl-i rıhletlerinde hırkalarının cebinde bir nutukları zuhûr etmiştir ki son beyti budur:

Şeyh **Hulûsî** *seyr iderken arş u kürsîden öte*
Gel dinildi ferş içinde kaldı ol mihmân baba

Rıhletlerine işârettir. Makâmât-ı âliyeye mazhar olmuş meşâyıh-ı kirâm–ı Uşşâkıyye'dendir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH HÜSEYİN HAKKI BABA

Tahmînen 1227/(1860) senesinde İzmir'de Kasaba'da yahut Turgutlu nâm beldede dünyâya kadem-zen olmuştur. Yetmiş sene muammer olup 13 Zi'l-hicce 1297/(17 Ekim 1880) târîhinde âlem-i Cemâl'e göçmüştür. Urefâ-yı Uşşâkıyye'den olup, Şeyh Ömer Hulûsî hazretlerinden müstahleftir. İstanbul'a teşrîflerinde halîfeleri Şeyh Emîn-i Tevfîkî Efendi'nin Samatya'da İmrahor'da kâin dergâhlarında misâfir olmuşlardır.

Az köse sakallı, vasatü'l-kâme, hafîfü'r-rûh câzibeli bir ümmî âlim idi. Hulefâ-yı Uşşâkıyye'den Gâlib Bey nakl eyledi:

Müşârünileyhin vefâtından bir sene sonra mahdûmu Muhyiddîn Efendi'nin rü'yâsında görünüp, "*Oğlum! Kabrime su geliyor. Bir çâresine bak.*" diye emr etmiş. Cemm-i gafîr ile kabri açıldıkta, hakîkat zâhir olmuş, cesed-i latîfi ter ü tâze görülmüş yalnız kefeni sararmış. Kasaba halkı gelip ziyâret etmiş, kefeni tecdîd olunmuş, ihzâr olunan dîğer kabre konulmuştur.

Şeyh Fahreddîn-i Himmetî tarafından söylenen manzûme-i târîhiyyedir:

Bâğ-ı Uşşâkî'ye irdi nâgehân bâğ-ı hazân
Hırmen-i irfândan oldu yine bir dâne nihân

Mürşid-i kâmil idi kim râh-ı Hak'da muktedâ
Mâh cemâli sâlikân-ı encüme pertev-keşân

Dest-i lutfundan sunardı âb-ı vahdet teşneye
Mürde-dil ihyâsına me'mûr idi hayli zamân

Hâne-i kalbinde dost mihmânlığı îmâ idüp
Menzilinde kıldı kendüye makâm-ı în nüktedân

Fâtiha bahş eyle rûhundan meded-kâr ol gönül
Bûse-gâh-ı âşıkândır çünki bu dâru'l-emân

***Himmetî** tâm söyle târîh gitdi dünyâdan hayf*
Îyd-i ekber içre Hakk'ı eyleyüp teslîm-i cân
(عید اکبر ایجره حقی ایلیوب تسلیم جان) = 1297

ŞEYH MUHAMMED EMÎN-İ TEVFÎKÎ EFENDİ

Tireli olup, 1201/(1787) sene-i hicriyyesinde zînet-sâz-ı âlem-i şuhûd olup, yüz yirmi bir sene muammer olmuştur. Kendileri tahsîl-i âlî görmüş değildir. Fakat ümmî-i

âlim bir veliyy-i kâmil ü mükemmildir. Nizip Muhârebesi'nde Mısırlı İbrâhîm Paşa maiyyetinde bulunduğu mervîdir ki, Nizip vak'ası Sultân Mahmûd-ı sânî zamânındadır.

Mürşidleri sâlifü't-tercüme Şeyh Hüseyin Hakkî Efendi olup, mülâkâtları Aydın havâlîsinde Kasaba veya Turgutlu'da vâki' olmuş olması muhtemeldir. Mahdûm-ı âlîleri Şeyh Şihâb Efendi'nin ifâdelerine göre, peder-i ekremleri İstabul'a 1285/(1868) târîhinde gelmiştir ki hesâbça seksendört yaşında idiler. O zamâna kadar taşrada ömür-güzâr olmuşlardır.[238]

İstanbul'da irşâda ve neşr-i feyz-i tarîk-ı sedâda me'mûr oldukları zamân ibtidâ Kasımpaşa civârını ihtiyâr ve orada ârâm-güzîn-i rahmet olan Hz. Pîr Hüsâmeddîn-i Uşşâkî (*kuddise sırrûhu'l-Bâkî*) efendimizin zuhûr edecek feyzlerine yakından intizâr ile burada bir hâne isticâr ile sâkin olmuş ve elyevm mahall-i mahsûs bi-yedi'l-uşşâk ma'lûm olan mahalde eskicilik ile iştiğâle başlamıştır.

Kunduralarını berâ-yı tâ'mîr mürâcaat edenlerle hem-sohbet ola ola epeyce kimseler kendisinden zevk-yâb olup temâslar çoğalmaya başlamış ve ale'l-ekser âsitâne-i Hz. Pîr'e giderek orada cemâatla edâ-yı salât eder ve imâmet edecek kimse olmazsa imâmet ederlermiş. Ve âyîn-i şerîf günlerinde isbât-ı vücûd ederler imiş. Bir sene kadar Kasımpaşa'da ikâmetten sonra ve hayli kimseleri zevk-ı tarîkatla alâka-dâr ettikten sonra İstanbul'da Samatya'da Mirahor'da elyevm muhterık bulunan dergâh-ı Uşşâkî karşısında olan konağı satın almışlardır ki eskicilikle iştigâllerinin berâ-yı tessettür vâki' olduğu bu konağı satın alacak parası olmasıyla sâbittir.

Konakta ihvân-ı tarîkatla âyîn-i Uşşâkî'yi icrâya başlayıp, altı yedi sene kadar ikâmet buyurdular, harîkta burası yandı. Sene 1295/(1878).

Konağın karşısındaki şimdiki Uşşâkî tekkesini mütevellîsi yeniden inşâ ile meşîhatı Muhammed Emîn-i Tevfîkî Efendi'ye tevcîh buyrulmuştur. Konağın yanmasıyla dergâhın inşâsına kadar güzerân eden iki sene zarfında nerede ikâmet buyurduklarını tahkîk mümkün olamadı.

Azîzleri Hüseyin Efendi bu dergâhın inşâsını müteâkib İstanbul'u teşrîf buyurup /281/ misâfir olmuşlar. Bir müddet sonra avdet buyurup o sene zarfında Kurbân Bayramı'nda irtihâl-i dâr-ı naîm eylemişlerdi. Dergâhın kapısı bâlâsındaki manzûme-i târîhiyye Fahreddîn Himmetî merhûmundur:

Bi-hamdi'llâh tamâm oldu kılup Hak lutfunu i'tâ
Yapıldı mecmau'l-uşşâk müzeyyen bâğ-ı İrem-âsâ

238. Tire'de imâmlık hizmetinde bulundukları gibi medîd zamânlar seyâhatla dem-güzâr olup, Şeyh Ömer Hulûsî hazretlerinin sohbetlerine erişikleri ve daha pek çok eâzım ile mülâkatları vâki'dir. Hüseyin Hakkî hazretlerine intisâbta Tâlib-i İrşâdî rehberlik hizmetini îfâ eylemiştir.

Açıldı mevsim-i gülde dilâ dergâh-ı Uşşâkî
İdelim andelîbân-veş gülistân resmini icrâ

Muhammed Hâlid Efendi kim esbak nâzır-ı evkâf
Esâs vasfıyla bânîsi olup kılmış idi ebnâ

Harîk vâki' olup sonra nice yıl muhterik kaldı
Bu kerre duhter-i pâki mücedded eyledi inşâ

Bütün tullâb-ı irfâna hem-ebced-hân habîbâna
Şu cem'iyyet ki atşâna fuyûzât-bahşını îmâ

Didim târîh-i tâmmın anınçün **Himmetî** *dilden*
Bu dâr-ı dil-güşâ nâsa vücûh-ı bâis-i ihyâ
(بو دار دلکشا ناسه وجوه باعث احیا) = 1297

ŞEYH MUHAMMED EFENDİ

Bu dergâhın evvelki şeyhi olup, Edirnelidir. Her nasılsa müstağrak-ı düyûn olarak İstanbul'u terke mecbûr olmuş ve orada irtihâl etmiştir.

Muhammed Emîn-i Tevfîkî mütemâdiyen İstanbul'da bulunmayıp yirmi seneden ziyâde bir müddet Bursa, İnegöl, Kütahya, Balıkesir, Aydın taraflarında zamân zamân seyâhatte bulunmuştur. İstanbul'dan müfârakatları zamânında yerlerine halîfeleri Muhammed Fahreddîn-i Himmetî Efendi'yi tevkil ederlerdi. Buradaki ihvânın ta'bîr ve tesellîsine onları me'mûr kılarlardı.

Bir çok eâzım ile mülâkatları vardır. Şeyh Ömer Hulûsî ve Şeyh Fethi Efendiler hazerâtı ile sohbetleri vardır. Beyne'l-ihvân "*Büyük Azîz*" diye yâd olunurlar.

ŞEYH HAMDÎ BABA

Bursa'ya azîmetleri zamânında Üçkuzular Dergâhı'nda ikâmet edip, bir çok halîfeler yetiştirmişlerdir. İlk halîfesi Hamdî Baba'dır. Hamdî Baba tarîk-ı nâzenînden ve sâir turuktan hisse-dâr-ı zevk olmuş olduğu hâlde hepsinden geçerek Büyük Azîz'e teslîm olmuş ve hilâfet almıştır.

Sinn-i âlîleri seksenbeş idi. Şeklen Büyük Azîz'in misâl-i muşahhası ıtlâkına şâyân idi. Halîm, selîm, ümmî, insân-ı kâmil idi. Bursa'da Seyyid Usûl Dergâhı'nda medfûndur. Mezâr taşında:

"Bu makberede tarîkat-ı aliyye-i Uşşâkıyye meşâyıh-ı kirâmından ârif-i bi'llâh mürşid-i ila'llâh câmi'-i müsemmâ-yı esmâ-ı aşer Bursalı Hamdi Baba'nın cism-i mahsûsu medfûndur. Menbau mâi'l-hayât-ı ilâhiyye olan bu şeyh-i kâmil neş'e-i dünyeviyyesinde otuzyedi sene kadar teşnegân-ı ma'rifeti füyûzât-ı ma'neviyye ile sîr-âb etmiş idi. Seksenbeş sinninde âzim-i dâru'n-naîm oldu. Sene 1320/(1902)"

Bu hesâba göre târîḫ-i velâdeti 1235/(1820), târîh-i hilâfeti 1283/(1866); müddet-i meşîhatı otuzyedi senedir.

Büyük Azîz'in İstanbul'u teşrîflerinden evvel istihlâf buyurdukları anlaşılır.

Hamdî Baba'nın san'atı testerecilik idi. Bursa'da dükkânı vardı. Bir de hânesi vardı. Onda meclis-i zikr teşkîl ederdi. Hacı Dede nâmındaki halîfesi pek mübârek bir adamdı. Bursa'da Deveciler Mezâristanı'nda medfûndur.

ŞEYH MUHAMMED SAHÂVETÜDDÎN HACI BABA

Bursa'nın Abdâl Mahallesi'nde tevellüd edip, te'mîn-i maîşet için havlucu san'atıyla meşgûl iken, silk-i askerîye dâhil olarak 1269/(1853) târîhinde vukû' bulan Rusya Muhârebesi'nde çavuşluğa irtikâ etmiş, avdetinde tarîkat-ı aliyyeye meyl ü muhabbet ederek **/282/** Abdürrâzık Mahallesi'nde kâin Âşık Yûnus Dergâhı şeyhi Tevfîk Efendi'ye inâbet etmiş ise de, bi'l-âhare Bursa'da Pınarbaşı'nda Destûrhan Zâviyesi'nde bast-ı seccâde-i irşâd ve ba'dehû Dersaâdet'te İmrahor civârında kâin Uşşâkî Dergâhı'na ta'yîn ile rehber-i sâlikân-ı Rabb-i ibâd olan Şeyh Muhammed Emîn Tevfîk Efendi'nin Bursa'da yetiştirdiği hulefâsından eş-Şeyh Hamdi Efendi'ye 1290/(1873) târîhinde intisâb ve tekmîl-i esmâ ile ahz-ı hilâfete muvaffak olarak Elmalık Mahallesi'ndeki hânesinde Çarşamba geceleri âyîn-i Uşşâkî'yi icrâ ile bir hayli sâlikân yetiştirmiş, fakat ba'zı esbâb dolayısıyla ihtiyârlığı da munzam olarak terk ile ekser evkâtını Câmi'-i Kebîr'de edâ-yı salât ve ihtiyâr-ı inzivâ ile geçirerek, 21 Şevvâl 1331 ve 10 Eylül 1329/(22 Eylül 1913) târîhinde doksan yaşında olduğu hâlde *"irciî"* emr-i celîline lebbeyk-zen-i icâbet olup, Deveciler Kabristanı'nın garb cihetinde defîn-i hâk-i mağfiret olmuştur.

Halîm, selîm, leyyinü'l-kelâm, âbid ve zâhid bir şeyh-i mücâhid idi. Uzunca boylu, vasatu'l-lıhye, zaîfü'l-bünye idi. Haremiyle, ilk zevc ve zevce olduklarından beri hüsn-i muâşeretle vakit geçirdiklerinden maraz-ı mevtinde zevcesi pek müteessir olmakla muâhede ederler; *"Seni de yarın akşam yanıma alırım."* diye va'dde bulunur. Hakîkaten yirmidört sâat sonra haremi Pembe Hânım irtihâl etmekle ittisâlindeki kabre defn olunur. Şurası garîbtir ki, aradaki duvardan bir taş düşerek zevcinin kabrine pencere açılır.

Mısrî şeyhi Muhammed Şemseddîn Efendi'nin söylediği târîhtir:

Râh-ı Uşşâkıyye'ye sâlik olup bi'l-âhare
Şeyh Hamdî'den mücâzen zevk-ı ma'nâ eyledi

Âbid ü zâhid mücâhid mazhar-ı tevhîd-i Zât
Hacc-ı sûrî ile ma'nâyı da îfâ eyledi

Zevci Pembe Hânım'ile göçmeyi va'd eylemiş
*Yirmi dört sâat içinde ahde vefâ eyledi**

Nâmdaşıdır şâfii ola onun fahr-i rusül
Sünnet-i Peygamberîyi çünki icrâ eyledi

Çâr etrâfa bu târîhini i'lân itdiler
Hacı Dede zikr ile azm-i ukbâ eyledi
(حاجی دده ذکر ایله عزم عقبی ایلدی)

ŞEYH YÛNUS DEDE

Şeyh Yûnus Dede, Hamdi Baba halîfesi olup, Seyyid Usûl Dergâhı'nda medfûndur. (*Kuddise sırruhû*).

Bursa'da Murâdiye Mahallesi'ndendir. Meşgûl-ı san'at idi. Testereci Hamdi Baba'nın halîfesi olup, Hammâmî İsmâîl Efendi'den sonra terbiye-i sâlikîne me'mûr olmuş idi. Seyyid Usûl Dergâhı'nda Cuma günleri icrâ-yı âyîn-i tarîkat eylerdi. 10 Şevvâl 1340 ve 7 Hazîrân 1338/(1922) târîhinde Çarşamba günü irtihâl etmekle dergâh-ı mezkûr hazîresinde defn olundu. Ümmî ise de, ehl-i hâl, hüsn-i ahlâk ile mevsûf sâhib-i kemâl idi. Mısrî şeyhi Muhammed Şemseddîn Efendi'nin söylediği târîhtir:

Sâlik-i râh-ı Hüsâmeddîn-i Uşşâkî olup
Ahmed-i Hamdî Efendi'dir bu zâta reh-nümâ

Sa'y idüp ikmâl içün seyr ü sülûka rûz u şeb
İtdi itmâm lutf-ı Hak'la oldu tevhîd âşinâ

Hayli demdir neşr-i envâr-ı tarîkat eyleyüp
Feyz-i ma'nâ ile irşâd eyliyordu dâimâ

Gerçi ümmî idi sûretde fakat Yûnus gibi
Ma'nevî ilm-i ledünden kalbi idi rûşenâ

Zâhir ü bâtın sivâdan kalbini pâk eylemiş
Bahr-ı tevhîd ile müstağrak idi ehl-i fenâ

Aslına ric'at içün eylerdi dâim intizâr
'İrciî' emri gelince eyledi terk-i sivâ

On iki esmâyı câmi' Şems-i cevher târihi
Varlığın fânî idüp Yûnus Dede buldu bekâ
(وارلغن فانی ایدوب یونس دده بولدی بقا)

HÜSEYİN KENZÎ DEDE

Bursa'da Hudâvendigâr Gâzi Mahalllesi'nde tevellüd edip, ibtidâ-yı hâlinde kasap esnâfından iken terk-i san'at ve tarîkat-ı aliyyeye meyl ü muhabbet etmekle Hamdi Baba'ya intisâb ile seyr ü sülûka devâm ve esmâ-i isnâ-aşarı itmâm ile nâil-i icâzet olmuştur. Çekirge'deki hânesinde Cumartesi geceleri âyîn-i Uşşâkî'yi icrâ etmekte idi. Bir zâviye-i Uşşâkıyye te'sîsi kurarak Çekirge'nin fevkında mutasarrıf olduğu arazînin bir kısmını zâviye ve bir kısmını taâmiyye olmak üzere vakf etmiş ve muâmelât-ı kânûniyyesini ikmâl üzere iken vefât eylemiş idi.

Bursa'da Mısrî şeyhi Muhammed Şemseddîn Efendi, **Yâdigâr-ı Şemsî**'de yazıyor:

"19 Cemâziye'l-evvel 1332 ve 2 Nîsân 1330/(14 Nisan 1914) târîhinde Çarşamba günü sâhibü't-tercüme pîrdaşı olan Çakırhamâmı müste'ciri Şeyh İsmâîl Efendi ile görüşmek üzere gelmiş ise de, mûmâileyhin ba'zı umûrunun tesviyesi için taşrada olduğunu görerek hamâmda Boşnak hademeye artık vaktin takarrub ettiğini, hakkını helâl etmesini mûmâileyhe teblîğini tenbîh ile avdet etmiş, râkımu's-sutûr u pür-kusûr da o gün müsâdifen hamâmda bulunmuş ve berâ-yı istihmâm içeride bulunup, ba'dehû çıkıldığında mûmâileyh İsmâîl Efendi fakîre nakl ederek, "*Bizim Kenzî Dede böyle bir haber bırakmış, ben de haber gönderdim. Gideceği yeri bilsin de öyle gitsin, yolunda latîfe ettim.*" demiştir.

Hâlbuki Kenzî Dede Çekirge'ye avdetle ba'zı bakkâl ve kahveci gibi münâsebeti olan kimseleri görüp borcunu edâ ve artık irtihâli takarrub ettiğini îmâ ederek cümlesiyle helâlleşmiş, hânesine avdetinde su ısıttırmış, yarısını haremine teslîm etmiş, cümle ile vedâ'laşmış Cuma günü öğle vakti biraz râhatsızlanarak kıbleye müteveccihen âlem-i bekâya rıhlet etmiştir.

Cumartesi günü Mevlidî Süleymân Efendi civârında vedîa-i rahmet-i Rahmâniyye kılınmıştır. *(Kaddesa'llâhu sırrahû)*"

Halîm, selîm, esnâ-yı sohbette hafîf söz söyler, âdetâ şeyhinin numûnesi idi. Dîğer pîrdaşları gibi bu da fenâ fi'ş-şeyh tecellîsine mazhar idi. Hayli ihvân yetiştirmiş, neşr-i tarîkata muvaffak olmuş idi.

Şu târîh Muhammed Şemseddîn-i Mısrî'nin olup, kitâbe-i seng-i mezârıdır:

Şeyh Ahmed Hamdi Uşşâkî'ye itmiş intisâb
Cân u başla virdi ikrâr oldu teslîm mürşide

Hayli demdir neşr iderdi meslek-i sûfiyyeyi
Reh-nümâ-yı sâlikândır râh-ı Uşşâkıyye'de

Bak bu zât ümmî iken feyz-i Hak'dan müstefîd
Oldu envâr-ı tecelliyyâtla pür-nûr ef'ide

Üç gün evvel irtihâlin söyleyüp ihvânına
Didiği vechile vâki' oldu yevm-i Cum'ada

Eylemez mahrûm erenler himmetin kılmaz dirîğ
Gir yola âşık isen ger sen de eyva'llâh Dede

Şâh-ı deşt-i Kerbelâ'ya nâm-daş olmuş ona
Şübhesiz yevm-i haşirde nice ihsânlar ide

Mahzen-i kalbden mücevher çıkdı bir târîh **Şems**
Oldu mahz-ı genc-i cennetde Hüseyn Kenzî Dede
(اولدی محض کنج جنتده حسین کنزی دده) - 1332[239]

ŞEYH HÜSEYİN AŞKÎ EFENDİ

Mûmâileyh Bosna muhâcirlerindendir. Meslek-i adliyyede idi. Gerede müddeî-i umûmîsi iken 1343 senesi Receb-i şerîfinin ilk Cuma gecesi (29 Ocak 1925) Leyle-i Regâib'de irtihâl-i dâr-ı bekâ etmiştir. Testereci Şeyh Hamdi Efendi'ye müntesib ve ondan müstahlef idi.

Tabîat-ı şi'riyyesi varsa da şeyhinin kabri taşındaki manzûm târîhinden başka eserine tesâdüf olunamadı. Mısrî şeyhi Muhammed Şemseddîn Efendi şu târîhi söylemiştir:

239. Bu ibârenin hesaplanmasından bu tarih çıkmamaktadır. (H)

İşitince Şemsî-i Mısrî didim târîh ona
Hakk'a vâsıl oldu Aşkî aşk ile Yâ Hayy diyüp
حقه واصل اولدی عشقي عشق ایله یا حی دیوب (- 1343)

ŞEYH ŞÜKRÜ EFENDİ

Bursa'da Yûnus Emre Dergâhı için meşîhat ilâve edip, Mısrî şeyhi Muhammed Şemseddîn Efendi'nin ceddi Şeyh Haydar Efendi'nin hulefâsından Es'ad Efendi mahdûmudur. 1255/(1839) senesinde tevellüd etmiş, Emîr Sultân Câmii imâm ve hatîbi meşhûr Hacı İsmâil Efendi'den mebâdî-i ulûmu tahsîl ile tarîk-ı Sa'dî'ye müntesib ve Sa'dîlere mahsûs hâl kendisinde mevcûd iken ikmâl-i sülûk tarîkıyla meşâyih-i Uşşâkıye'den Destereci Ahmed Hamdî Efendi'ye intisâb ve hilâfetle feyz-yâb olmuş di. Seksen iki sene muammer olup, âhir ömründe inzivâya meyl etmiş idi. Müstecâbu'd-da've idi.

10 Receb 1337 ve 11 Şubat 1335/(1919) târîhinde Perşembe günü akşam ezânında ikmâl-i enfâs-ı ma'dûde-i hayât etmekle vasiyeti mûcibince ertesi günü Seyyid Usûl Dergâhı'nda şeyhinin kabri yanına defn edilmiştir.

Kasîru'l-kâme, halîm, selîm, rind-meşreb, deryâ-dil, bir şeyh-i kâmil idi. Şu târîhi Mısrî Şeyhi Muhammed Şemseddîn Efendi söylemiştir:

Yûnus Emre'm Dergehi şeyhi Şükür Efendi'nin
Kabrini pür-nûr ide her demde zât-ı müsteân

Hüsn-i hulku herkesi meftûn iderdi kendüye
Cümle halk hoşnûd idi zât-ı Hudâ'da bî-gümân

Vâlidi Es'ad Efendi Şeyh Haydar'dan mücâz
*Kendi de râh-ı Sa'dî'ye sâlik bir zamân**

Ba'dehû Uşşâkî Şeyh Hamdî'ye itdi intisâb
Eyleyüp ikmâl-i esmâ oldu Şeyh-i tâlibân

Sinni seksenden tecâvüz eylemişken 'ircii'
Emrini aldıkda oldu sû-yı Firdevs'e revân

İstimâ' itdikde çıkdı Şems bir târîh-i tâm
Hû diyüp Şükrî Efendi kıldı Firdevs'i mekân
(هو دیوب شکری افندی قیلدی فردوسی مکان) - 1337[240]

240. Bu ibârenin hesaplanmasından bu tarih çıkmamaktadır. (H)

ŞEYH HAMMÂMÎ İSMÂÎL EFENDİ

Hamdi Baba halîfesi olup, Seyyid Usûl Dergâhı'nda medfûndur. *(Kuddise sırruhû)*.

İki dîdem yaş döküp ***Şems*** *tamâm târîh didim*
İtdin İsmâîl Efendi cânını kurbân-ı Hak
(ایتدك اسماعيل افندى جانكى قربان حق) - 20 Sefer 1334/(28 Kasım 1915), yevm-i Salı[241]

Büyük Azîz'in ya'nî Emîn Efendi'nin dâmâdı idi. Hamâmı vardı. Seyyid Usûl Dergâhı şeyhi sulehâ-i ümmetten Abdî Efendi, Hamdi Baba hakkında nakl eyledi:

"Hamdi Baba bir Pazartesi günü gelmiş, dergâh civârında bir yerde tıraş olmuş, kahve borcunu vermiş, Abdî Efendi'ye gelip, "*Biz Çarşamba günü size misâfir geleceğiz.*" demiş. O dahi, "*Buyurunuz, muhabbet ederiz.*" cevâbını vermiş. Çarşamba sabâhı Hamdi Baba'nın oğlu ağlayarak dergâha gelip, pederinin irtihâl eylediğini ve Seyyid Usûl Dergâhı'na defnini vasiyet ettiğini söyledikte Çarşamba günü, "*Çarşamba günü misâfir geleceğim.*" demesinin eser-i kerâmet olduğunu anlamıştır. *(Kaddesa'llâhu sırrahû)*

Hammâmî İsmâil Efendi için de Şeyh Abdî Efendi dedi ki: "*Hâl-i ihtizârında yanında idim. Yâ Hak ism-i şerîfini pek âşıkâne bir sûrette zikretmekte olduğunu gördüm.*"

* * *

Sadede rücû':

Büyük Azîz (Muhammed Emîn-i Tevfîkî), işte bu sûretle her gitdiği yerde insân-ı kâmiller yetiştirmekte idi. Bir yere gidecek olsalar külfetsizce giderlerdi. Zenbil veya heybesini aldığı gibi âzim olurdu. Tarîk-ı Uşşâkî'nin zamânımızda müceddidi olmuştur. Gitdiği yerlerde lâ-yuad mürîdler peydâ eder. Orada bir halîfesinin yed-i emânetine tevdî' eyler, geçer giderdi. Bu bâbtaki gayretlerini ta'yîn ve tavsîften insân âciz kalır, tarîk-ı Uşşâkî'de müteferrid idi. Neş'e-i kâmilesi, gülistân-ı Uşşâkî'yi in'itâf eylemiş idi. Nice Bektâşîleri kendisi Bektâşî görünerek yolundan çeler, tarîk-i Uşşâkî'ye döndürürdü. Bilmeyenler ona Bektâşî'dir derlerdi. Bir nutkunda li-hikmetin Bektâşîliği bile medhetmiş idi. Hâlbuki onun medhi bir siyâset-i tarîkat idi. Yoksa Muhammediyyü'l-meşreb sünniyyü'l-mezheb idi.

Hiçbir şeyde i'tidâlini gâib etmemiş, kemâlini âsâr-ı kâmilesi ile ızhâr eylemekte bulunmuş idi. Her nerede olsa herkesin mazhar-ı hürmeti olurdu. Ba'zı meşâyıh tekkelerine, turuk-ı sâire meşâyıhından biri gelse derhâl o tarîka mahsûs âyîn yaptırırlar. Şeyh Emîn Efendi Tekkesi'nde Uşşâkî âyîninden başkasına müsâade etmez idi. Mesleği böyle idi.

241. Bu ibârenin hesaplanmasından 1337 yılı çıkmaktadır. (H)

Tetebbu'-ı âsârı per severdi. Hiç boş durmaz, âsâr-ı nâdire-i tasavvufiyyeyi toplar, Sahaflar'da Uşşâkîlerden her kimin yazdığı bir eser müsâdif olursa satın alacağını /283/ söyler ve nakdî fedâ-kârlıklar ederek bir hayli kütüb-i nefîse elde ederlerdi. Hattâ bu meyânda Hz. Salâhî-i Uşşâkî efendimizin bir çok âsârını elde ederek külliyât vücûda getirmişlerdir. Kısm-ı a'zamı müellif hattıyladır. İştirâsına imkân bulunamayan nâdirü'n-nüsha olan âsârı üşenmez, usanmaz istinsah ederdi. Bu yolda cem' ü tahrîr eylediği âsârdan mürekkeb bir kütüphâne vücûda getirmiştir ki Samatya'daki dergâhın bahçesinde kârgîr olarak inşâsına muvaffak olduğu binâ dâhilindedir. Bi'z-zât yazdıkları kitap ve dîvân üç yüze karîbtir. Şeyh Nüzûlî Mustafa Efendi'nin dîvânını da yazmış ve tab' ettirmiştir.

O derece seyâhatta bulunan bir zâtın cem'-i âsârda ve emr-i istinsâhında gösterdiği hârikaya hayrân olmamak elimden gelmez. Şeyh Fethî Efendi'nin eş'ârını bile istinsâha teşebbüs edip Kaf (قاف) harfine kadar yazmışlardı. Âhir vakitlerinde za'f-ı pîrî te'sîriyle çift gözlük takarlardı. Dâimâ kitapla meşgûl olurlardı. Huzzâra okurlar, muğlak yerlerini şerh u tefsîr ederlerdi.

Mükerreren müşerref oldum. Hz. Salâhî meşrebinde idi. Kendilerini zevk-ı tasavvuf istîlâ etmiş idi. Mâ-lâ-ya'ni söylemez dâimâ hakâyıktan bahs ederlerdi. Ümmî idi, fakat ümmî âlim idi. İlm-i ledünne mazhar idi. Zevk-ı ma'nâ yüz göstermiş, kendisi kitâb-ı kâinât olmuş idi. Kur'ân-ı nâtık menzilesinde idi. Zevki, meşrebi, mezhebi dâimâ tevhîd-i şerîf idi. Vahdet-i vücûdu en iyi anlayanlardan ve dâimâ bu vâdî-i zevkte tayy-i mesâfe eyleyenlerden idi.

Fakr-ı tâm onda üssü'l-esâs idi. Yarını düşünmezdi. Nazarında zengin fakîr müsâvî idi. Hattâ bir gün dergâha Sultân Mahmûd-ı sânînin kerîmesi Âdile Sultân tebdîlü'l-kıyâfe olarak gelmiş, dâhil-i harem olup esnâ-yı zikirde bulunmuştu. Ehl-i tarîk ve muhibb-i evliyâu'llâh bir muhaddere-i ismet idi. Büyük Azîz'e, "*Efendim! Dergâhınıza Âdile Sultân geldi. Hizmet ve muhabbet olunmasını söylemişler.*" Cevâben, "*Buraya gelen mahv-ı vücûd ederek gelmelidir. Bu dergâh fukarâ menzilidir. Bunda sultânlık mevzû'-ı bahis olmaz. Mademki ârzû etmiş gelmiş, efrâd hakkında olduğu gibi kahvemizi içer, bizden fazla bir şey beklemez.*" demiştir.

Sâhibe-i kemâlât olan Âdile Sultân, şeyhin bu hâlinden münkesire değil, müftehire olarak memnûnu'l-hâl ve münşerihu'l-bâl olarak avdet etmiştir.

Hz. Şeyh sülûka son derecede riâyet eder, ikmâl-i sülûka muvaffak olamayana hilâfet vermezlerdi. Urefâ-yı sûfiyyeden Şeyh Harîrî Muhammed Kemâl Efendi bir gün, nezd-i âlîlerine gelip, hem-sohbet olmuşlar. "*Tarîkat alış verişi yapalım. Siz bana tarîk-ı Uşşâkî'den hilâfet veriniz, ben de size tarîk-ı Rufâî'den ve sâir turuktan hilâfet vereyim.*" dedikte, "*Efendim! Biz* /284/ *cenâzeyi gözümüzle görmedikçe namâzına hâzır olamayız.*

Mesleğimiz böyledir. Tarîk-ı Uşşâkî'den müstahlef olmak istiyorsanız, intisâb edersiniz. Seyr u sülûku ikmâl ile âdâb-ı tarîkat üzere hilâfet alırsınız. Yoksa böyle hâtır için tarîkat alış verişi edemeyiz. Usûlümüze mugâyirdir." buyurmuşlardır.

Azîzim naklen beyân buyurdular:

Şeyh Emîn Efendi hazretleri hakâyıka nâzır bir zât-ı âlî-kadir idi. Hz. Mısrî-i Niyâzî'nin Dîvân'ında ma'nâca muğlak görünen ebyâtın tevîl-i ma'nâsındaki tavr-ı beyânlarını meşâyıh-ı rüsûm ihâta edemediklerinden aleyhine tevcîh-i efkâr eylemişlerdi. Hattâ bir gün âsitâne-i Hz. Sünbül'de meşâyıh hem-sohbet iken Şeyh Emîn Efendi dahi dâhil-i sohbetleri olmuştu. Fakat tevâzuan kapı yanında bir mevki' işgâl etmiş idi. Cereyân eden musâhabeye müstemi' bulunuyordu. Hz. Pîr Efendimiz ber-hayât olsaydı, şöyle hizmet ederdik, böyle yapardık diyenlerin sözünü havsalasına sığdıramayan Emîn Efendi söze karışarak ve cümlesinin zâhir-perest, meslek-i hakîkattan uzak bir hâlde olduklarını ızhâra kalkışarak, "*Efendim! Eğer bugün Hz. Pîr ber-hayât bulunsalardı elimizden şeyhliğimiz, bu saltanatımız giderdi endişesiyle, müşârünileyhi sopalarla kovalardınız.*" demesi şiddetle iğbirârlarını, fart-ı inkisârlarını da'vet ederek ihâta edemedikleri meslek ve mişvârlarını vesîle ittihâz ile[242] ya i'dâm, ya nefy veya ref'-i meşîhat hakkında arz-ı mahzar yapmışlar, Sultân Azîz devrinin son şeyhü'l-İslâmlarından olan Hayrullâh Efendi merhûma takdîm etmişlerdir.

209. sahîfe zeylinde tafsîlen beyân eylediğim vechile Edirne'den urefâ-yı kirâmdan İsmâîl Rüşdî Efendi merhûm ma'nevî me'mûriyyetle İstanbul'a gelip, Büyük Azîz'in teşrîh ve tafsîl-i hakîkat vâdîsinde yazdığı müdâfaa-nâmeyi zamânın îcâbına, maslahatın tevfîkına göre ta'dîl etmek sûretiyle arz-ı hizmette bulunmuştu.

Şeyhü'l-İslâm Hayrullâh Efendi, bu işin tedkîkına, ihtilâfın ref'ine Meclis-i Meşâyıh reisi Çerkes-zâde Kazâsker Şeyh Tevfîk Efendi'yi me'mûr eylemiş, o zât-ı muhterem tedkîk ve ta'mîk-ı keyfiyyet eyledikte, Büyük Azîz'imin uluvv-i kadrine ve rif'at-ı fikriyyesine vâkıf ve meşâyıh-ı sâirenin hakîkattan münhârif olarak i'râz-ı şahsiye te'sîrine kapıldıklarına ârif olarak keyfiyyeti Şeyhü'l-İslâm'a arz etmiştir. Şeyhü'l-islâm Efendi, Emîn Efendi ile görüşmek ârzûsunu ızhâr ederek mülâkâtlarında Hz. Şeyh'in fikr-i hakîkatla söylediği söze karşı iğbirârın nâ-be-mahal olduğuna ızhâr-ı kanâatle işi ber-taraf eylemişlerdir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

/285/ Hulefâ-yı azîzden Arabkirli Şeyh Halîl Efendi merhûmdan mahdûmu Şeyh Şerefeddîn Efendi naklen beyân eyledi ki:

242. "Cenâb-ı Hak, (اسجدوا لآدم) buyurdu da acaba niçin duvara secde ediniz buyurmadı?"diye onlara tevcîh ettiği suâl dahi meşâyıhın bâis-i infiâlleri olmuştu. Azîzin bundaki maksadı hakâyıka nâzırdı. Maa't-teessüf anlaşılamamıştır.

"Büyük Azîz İstanbul'u teşrîften sonra şeyhi Hüseyin Hakkı Efendi hazretleri de teşrîf buyurmuşlardı. Kasımpaşa'da, mûmâileyh Halîl Efendi her ikisini da'vet ettiğinden hânelerinde her ikisi misâfir kalmıştır. Emîn Efendi, azîzine kemâl-i ehemmiyet ve i'tinâ ile hizmet-kâr olurlardı. Hüseyin Hakkı Efendi abdest almak istediğinde ihzâr olunan leğen ibriği oda kapısının önünde dururdu. Geceleri Emîn Efendi azîzinin yattığı odasının kapısı eşiğine baş kodu. Tâ-be-sabâh azîzinin emrine müterakkıb oldu. Yatağa girip yatmadı. Biz bir insânın azîzine karşı nasıl bir vaz' ve tavır alacağını ondan öğrendik, der. Pederim merhûm bizleri o neş'eye sâhip olmaya da'vet eylerdi."

Hz. Şeyh'in eseri ve dîvânı yoktur. Meşhûr olan bir nutku vardır ki aynen derc edeceğim. Ancak defter-i hâtırâtı olup, ona pek mühim, pek kıymet-dâr şeyler derc etmişlerdir. Mütâlaa ile şeref-yâb oldum.

Cihânda kişi kendini eğer bulmazsa vâh eyvâh
Kadir cânında bir cânân eğer bulmazsa vâh eyvâh

Tutup bir mürşidin destin giyüp hırka vü tâcını
Virüp ikrârına îmân eğer bulmazsa vâh eyvâh

Ene'l-Hak kenzinin sırrı Nebî Âdem'de hatm oldu
Arayıp mekteb-i irfân eğer bulmazsa vâh eyvâh

Kişi Hak sûretin bilmez arar yerde vü hem gökde
Ne iniş aslına burhân eğer bulmazsa vâh eyvâh

Kalanlar ilm-i zâhirde gelir a'mâ gider a'mâ
Nedir bâtındaki Kur'ân eğer bulmazsa vâh eyvâh

Fenâdan mevc urup devre karışmak gâyeti müşkil
*Girüp uçmakda bir mekân eğer bulmazsa vâh eyvâh**

Açup başın kılar zârî Ali bâbında teslîmdir
***Emîn** derdi içün dermân eğer bulmazsa vâh eyvâh*

Emîn Efendi, beyâz uzunca sakallı, mütenâsibü'l-endâm bir zât-ı âlî-kadr idi. Dâimâ beyâz arâkiyye üzerine yeşil sarık sararlardı. Tezyînât-ı tecemmülâta rağbetleri olmayıp, fakat derbeder bir hâlde de gezmezlerdi. Dâimâ vakarını muhâfaza eder; halîm, selîm, fukarâ-perver idi. Ara sıra celâli gâlib gelince hiddet-kâr olduğu vâki' olurdu.

Menkûldür: Bir gün Samatya'da esnâ-yı devrânda halîfesi Şeyh Fahrî Efendi merhûma zâhirde bilâ-sebeb tokat atmıştır. Devrânda meşâyıhtan, mürîdandan ve devrân hâricinde züvvârdan çok kimseler vardı. Herkesi büht ü hayret istîlâ etmiş. Hikmetini Fahrî Azîz idrâk eylemiş. Mes'ele vehle-i ûlâda huzzâra kapalı kalmış idi. Meğer esnâ-yı devrânda Fahrî Azîz dünyâya müteallık bir hâtıranın esîri olmuş, dil zikirde gönül ağyârda olduğuna azîzi keşfen muttali' olduğunda âsâr-ı hiddet göstererek onu halkın içinde dövmekle hem îkâza hem de acı bir imtihâna da'vet eylemişti.

Hattâ vesîle-cû-yı fırsat olan münâfıklar aceleten vak'ayı **/286/** Meclis-i Meşâyıh'a îsâl etmeleriyle ertesi gün dergâha bir müfettiş gelmiş. O sırada Fahri Azîz havluyu süpürüyormuş. "*Burada bir vak'a olmuş, sûret-i cereyânını tahkîka geldim.*" dedikte, Fahri Azîz, "*Burada öyle bir vak'a yoktur. (Bu) işte bir yanlışlık olsa gerektir. Azîzimiz öyle şey yapmamıştır.*" diye müfettişi savmış. Fakat mertebe-i zâtiyyesini yükseltmiştir. Ve azîzine daha büyük bir muhabbetle, hürmetle sarılmış. Onu Hz. Hakk'ın bir ihsânı diye bilmiştir.

İrtihâli:

Sinn-i âlîleri yüzyirmibir çağında iken, 22 Rebîu'l-evvel 1331 ve 17 Şubat 1328/(29 Şubat 1912) târîhine müsâdif Cumartesi gecesi dağdağa-i dünyâdan dâmenkeş-i ferâğat olmuşlardır.

Vasiyetleri mûcibince azîzim Şeyh Mustafa Efendi tarafından gasl olunmuştur. Karlı bir gün idi. Cenâzeleri Samatya'daki dergâhtan cemâat-i kübrâ ile kaldırılarak Hz. Sünbül'e götürülmüş, orada namâzı kılınarak huzûr-ı Hz. Pîr'de tezkiye ve duâ olunarak ihtifâlât-ı lâyıka ile dergâha getirilip, kütüphânesinin önünde bahçenin ortasında ihzâr olunan mahfaza-i kabirde kitâb-ı irfân-ı vücûdu hıfz olunmuştur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Kabrinin üzeri kapalı değildir. Elyevm esnâ-yı ziyârette görünen Uşşâkî tâcını hâli hayâtlarında bir mezâristanda kırılmış bir taştan parça alarak görmüş, zenbiline koyarak dergâha getirip bir köşede hıfz eylemiş idi. Ahîren kabrinin üstüne konulmuştur.

Gâyet rûhâniyyetli bir kabri olup, ziyâret-gâh-ı uşşâktır. Cidden ve hakîkatan müceddid-i tarîk-i Uşşâkî olmuşlardır. Şimdiki usûl-i devrânı ve kıyâm u kuûd zikrinin sûret-i tertîbini Aydın havâlîsindeki dergâhlarda görüp, ta'dîl ve ilâve ile tesîs eden müşârünileyhtir.

Şeyh Şihâbeddîn Efendi isminde bir mahdûmları vardır. Câ-nişîn olmuşlardır. Harb-i umûmîde dergâha cihet-i askeriyyeden cephâne doldurulup, tevhîd-hânenin döşeme tahtaları sıklete tahammül edemeyerek yıkılmış idi. Bu sebeble icrâ-yı âyîn olunamazdı. Cenâb-ı Hak bu abd-i kemtere tevfîkât-ı ilâhiyyesini ihsân buyurdu. İki-

yüzelli lira sarfıyla yeniden i'mârına muvaffak oldum. ve mevlid-i şerîf cem'iyyeti teşkîl ile resm-i güşâdı bi'l-icrâ elyevm erbâb-ı zikre cilve-gâh olmakta bulunmuştur. (*el-Hamdü li'llâhi teâlâ hamden kesîrâ*)

Hulefâsı:

Şeyh Hacı Osmân Dede Efendi: Ticâretle meşgûl idi. Manisa'da medfûn olup, müteaddid halîfeler yetiştirmiştir.

Şeyh Hacı Ömer Dede Efendi: Ticâretle meşgûl idi. Manisa'da medfûndur. Binâ-kerdesi dergâhın şeyhi idi. Mahlası **Abdülganî**'dir. 291. sahîfedeki manzûme-i târîhiyye, dergâhına aittir.

Şeyh Hamdi Baba Efendi: Tercüme-i hâli 281. sahîfede geçti.

Şeyh Halîl Efendi: Bezistanlıdır. Sakız'da medfûndur.

/287/ Şeyh Selîm Efendi: Telgraf me'mûrlarından idi. Eyüp'te Kırk Merdiven Mezârlığı'nın sağ tarafında medfûndur.

Şeyh Mustafa Efendi: Âsitânede medfûndur.

Şeyh İzzet Dede: Evvelce Bektâşî iken azîzin himmetiyle yola gelmiştir.

Şeyh Mustafa Ziyâeddîn Efendi: Karaman'da Konya Aksaray'ında Sofuoğlu Dergâhı şeyhi idi.

Şeyh Ahmed Dede: Uşak'taki dergâhın post-nişîni idi orada medfûndur.

Şeyh Hacı Dede: Evvelce Nakşî şeyhi idi. Azîze intisâb ve ikmâl-i sülûk ile kâmyâb oldu. Dergâhta sebilci idi.

Şeyh Hacı Haydar Efendi: Bilecik'te medfûndur.

Şeyh Hâfız Osmân Efendi: Ulemâdan idi. Mağrûkan vefât etmiştir. Fındıklı'da Dereiçi imâmı idi.

Şeyh Muhammed Fahreddîn Himmetî Efendi: Tercüme-i hâli âtîde müstakillen yazılacaktır.

Şeyh Muhammed Vuslatî Efendi: Arabkir'de medfûndur.

Şeyh Haydar Efendi: Karaman'da medfûndur. Tophâne müşîriyyet yâveri idi.

Arabkirli Şeyh Halîl Efendi: Bahsi geçti.

Şeyh Mahmûd Bedreddîn Efendi.

Şeyh Mustafa Ziyâeddîn Efendi: Karaman'da dergâhında medfûndur. Hulefâsı müteaddittir.

Şeyh Nûreddîn: Asitânede medfûndur. Âti't-tercüme Muhammed Gâlib Bey'in enîştesidir. Bir halîfesi vardır.

Şeyh Hasan Efendi: Asitâneede medfûndur. Dergâhta sebilci idi. Avusturya sefareti kavasbaşısı imiş.

Şeyh Beykozlu Ahmed Efendi: Asitânede medfûndur. Yüzbaşı idi.

ŞEYH MUHAMMED GÂLİB SALÂHADDÎN EFENDİ

İstanbulludur. Fâtih'te Bâlî Paşa Mahallesi'nde Ahmed Efendi sulbünden 1275/(1858-59) senesinde dünyâya gelmiştir. Fâtih'te ve Şehzâde Câmi'-i Şerîfi'nde Mekke mollası Konyalı Hacı Muhammed Efendi merhûmun dersinden müstefîz olmuştur. Kırk beş sene hıdmet-i devlette adliyye işlerinde bulunup, istînâf a'zâlığından takâüd olmuştur. Büyük Azîz'e nisbet hâsıl edip, elli seneden ziyâde onun dâire-i feyzinde yaşamıştır.

1314/(1896) senesinde hilâfet almıştır. Aydın havâlîsinde çok gezmiş ricâl-i Uşşâkıyye'den bir hayli zevâta mülâkî olmuş, husûsan Şeyh Mustafa Fethî Efendi hazretlerinin teveccühüyle müftehir olup, ricâl-i Uşşâkıyye'nin canlı târîhi ıtlâkına şâyân bulunmuştur.

Âşık, mesleğine sâdık, azîzine şiddetle irtibâtını muhâfaza etmiş bir zât-ı âlî-kadrdir. Cihângîr'de bir konağı, Erenköy'de köşkü olup, son zamânlarında Erenköy'de ikâmeti ihtiyâr ettiler. Güzel bir kütüphânesi vardır. Urefâdandır. Zavallı hâlen ağır işitir. Mâsivânın dedikodusundan âzâde olmak i'tibârıyla onda da bir hikmet vardır.

ŞEYH HACI SÜLEYMÂN EFENDİ

Giresunludur. Trabzon'da dergâhı vardı. Âşık bir zât idi. Esâsen zâbıtâ-ı bahriyeden iken ihtiyâr-ı tekâüdle icrâ-yı meşîhat etmiş idi. Giresun'da vefât eylemiştir.

/288/ Şeyh Hammâmî İsmâîl Efendi: Büyük Azîz'in dâmâdı idi. Fakat hilâfeti Hamdi Baba'dandır. 286. sahîfede yazdım.

Şeyh Şehâbeddîn Efendi: Büyük Azîz'in oğludur. Elyevm dergâhın post-nişîni olup tarîkına sâdıktır.

Şeyh Hacı Halîl Efendi: Âsitânede medfûndur.

Şeyh Kömürcü Muhammed Efendi.

Şeyh İsmâîl Bey: Mütekâidîn-i askeriyyedendir. Gâyet lâubâlî-meşreb, lâfını saklamaz, atak tabîatlı bir zâttır. Beykoz'da mukîmdir. Ne zamân görüştüm ise azîzinin menâkıbını anlata anlata zek-yâb olur. Bu da bir saâdettir.

Şeyh Hasan Tahsîn Efendi: Etıbbâdandır.

Şeyh İbrâhîm Bey: Me'mûrîndendir.

ŞEYH HAMMÂMÎ İSMÂÎL EFENDİ

Azîzine şiddet-i merbûtiyyetiyle mümtâzdır. Bâlâda ismi geçen Hammâmî İsmâîl Efendi'den başka bir Hammâmî İsmâîl Efendi'dir. Garîb bir vak'ası vardır. Taht-ı idâresindeki hamâmda otururken bir gün azîzi Emîn Efendi teşrîf eder. "*İsmâîl oğlum! Haydi gel biraz gezelim.*" buyurur. Hemen yola revân olurlar. Bir kayığa binerler. Bursa vapuruna çıkarlar. Bursa'ya giderler. Avdet sırasında araba istîcâr ederler. Azîz arabada iken İsmâîl Efendi'yi yolda yiyecek tedârikine me'mûr eder. O sırada bir zât gelir. "*Arabaya beni alır mısınız?*" der, "*Buyurun.*" diye kabûl eder. Arabacıya çek, der; araba yollanır.

İsmâîl Efendi aldığı şeylerle arabaya gelirken arabanın yollandığını görünce arkasından koşmaya başlar. Ta Mudanya'ya kadar gelir. Fakat azîzini daha evvel vapura binmiş, vapuru hareket etmiş bulur. Yanında on parası bile yok imiş. Mudanya'da hiç bildiği olmadığından çok sıkılmış. Fakat azîzinin bu hareketinde bir cilve, kendisi için bir seyrân olduğuna kanâatla of demez, zuhûrâta muntazır olur.

Bir kahveye gider oturur. Bu sırada bir meczûb sebîlci gelir, selâm verir. *Kahveci bize kahve yetiştir,* der. Kahveleri içerler. Sonra o meczûb, kahveciye hitâben, "*Bu zâtın yemek içmek masrafı bendedir. Ona bak.*" der. Kahveci, sebîlcinin kemâlini ârif olmakla muvâfakat eder. Vapur zamânına birkaç gün olduğundan kahve müdâvimleri bu İsmâîl Efendi'yi alırlar. Bir düğüne köye götürürler. Orada yer içer, Mudanya'ya avdet eyler. Vapura binecek parası yok. Şalvarını satmaya karâr verir. Bu sırada bir Ermeni yolcu bunun hâlinden zarûretini hisseder. Onun vapur biletini alır. İstanbul'a getirir. Kayığına alır Sirkeci'ye çıkarır.

Günlerden Cuma imiş. İsmâîl Efendi doğru Samatya'ya dergâha gelir. Devrâna yetişir. Azîzinin elini öper. Garîbdir azîzi bir şey söylemez. O da ağzını açıp bir laf etmez. Gönül âleminde alış veriş olur.

Çok âşık, çok sâdık bir zât idi. Eyüp'te Merdivenli Mezâristan'da sağ tarafta medfûndur. Kabrini **/289/** Şeyh Şerefeddîn Efendi buldu. Ziyâret ettik. Mezâr taşı topraklar altında kalmış, meydâna çıkardık. Kitâbesi şöyledir:

"*Tarîkat-ı aliyye-i Uşşâkıyye hulefâsından ve Kiğı kazâsı Siviklik karyesi ahâlîsinden bende-i âl-i abâ, Hadimü'l-fukarâ es-Seyyid eş-Şeyh İsmâîl Efendi rûhuna el-Fâtiha.*"

Bir insân şeyhine nasıl mutî' ve munkâd olur diye misâl-i şahsî aranırsa merhûm İsmâîl Efendi'dir.

Şeyh İbrâhîm Efendi: Perver-kâr idi.

Şeyh Büyük Mustafa Efendi: Rüsûmât me'mûrlarından idi.

Şeyh Emîn Dede: Gelibolu Uşşâkî dergâhında irşâda me'mûrdur. Gâyet hararetli zikreder. Âşık bir sâhib-i nefestir.

Şeyh İsmet Dede: Manisa'da Uşşâkî dergâhında irşâda me'mûr idi.

Şeyh Hâfız Emîn Efendi: Mekteb-i Rüşdî muallim ve müdürü idi. Urla'da medfûndur.

Azîz-i Müşârünileyhin (Muhammed Emîn-i Tevfîkî) hîn-ı irtihâllerinde söylediğim manzûme-i târîhiyyedir:

Rehnümâ-yı âşıkândır Şeyh Muhammed (el-)Emîn
Mürşid-i Hak-gû idi ilme'l-yakîn ayne'l-yakîn

Rehberi olmuş anın bî-şübhe tevfîk-i ilâh
Ârif-i esrâr-ı Hak'dır ol kerîm-i meh-cebîn

Haslet-i mümtâzesinden hisse-dâr-ı lutf olup
Neşr-i feyz itmiş cihân-ı aşka olmuş kâm-bîn

Tûl-ı ömre mazhar olmuş şeyh-i âlî-şân idi
Şübhesiz halvet-sarây-ı izzete olmuş karîn

Âlem-i uşşâka revnak virdi bir hayli zamân
Zînet-efzâ-yı kulûb-ı âşkîn ü ârifîn

Feyz-i tâm târîh-i rihlet-dârıdır ol hazretin
Kalb-i uşşâk medfenidir meskeni huld-i berîn

Kemteri **Vassâf** *ı kalben arz-ı ta'zîmât ider*
Rûhunu takdîs ide Allâhu Rabbu'l-âlemîn

Müşârünileyh âyîn günleri giydiği tâc-ı şerîfe yeşil sarık sararlardı. 196. sahîfede yazdığım vechile ümmiyyü'l-meşreb olanlar tâc-ı şerîf üzerine yeşil sararlar. Meslekleri böyle idi.

Şuâ-ı şems-i Hakkı'dan münevver zât-ı dil-âgâh
Cenâb-ı Şeyh Emîn-i pür-himem temdîhe şâyândır

Müeyyed sırrıdır kutb-ı zamânın ârif-i bi'llâh
Anın kalbinde envâr-ı Hudâ dâim furûzândır

Mübârek vech-i pâkinden göründü âlem-i esrâr
Bütün erbâb-ı aşk dergâhına her an şitâbândır

Ne zevk-bahşâ ne rûh-efzâ ne âlî mürşid-i Hak-bîn
Emîn-i sırr-ı Haydar'dır harîm-i hâl-i pîrândır

Halîmdir pek selîmdir tab'-ı pâki hayra mâildir
Edîb-i nükte-pîrâ sâlik-i râh-ı azîzândır

Bu zâtın peyrev-i irfânı Şeyh Fahrî Efendi'dir
Tarîk-i aşk-ı Hak'ta reh-nümâ-yı semt-i cânândır

Uyûn-ârâ-yı cândır nûr-ı rû-yı tâb-efzâsı
*Enîs-i rûh-ı **Vassâf** âşık-ı mahbûb-ı Sübhândır*

İkmâl-i Sülûka Muvaffak Olan Hânımlar:

Hanîfe Bacı, Hacı Nine, Hatice Hânım, Kayın vâlidesi Hatice Hânım, Halîlesi Vâhide Hânım.

ŞEYH FAHREDDÎN-İ HİMMETÎ

Nazilli'de Ahmed Efendi nâm zâtın sulbünden 1265/(1849) senesi şehr-i Şa'bânında (Haziran 1849) zînet-sâz-ı âlem-i şuhûd oldu. **/290/** Nazilli'de Mekteb-i Sıbyân'da okuyup, medreseye devâm ve muallim-i mahsûstan tederrüs eylemiştir. On üç yaşında iken 1278 senesi Muharreminde (Temmuz 1861) Nazilli kazâsı Müskirât Kitâbeti'ne; 1284 Recebinde (Ekim 1867) Nazilli'de muhterık çarşı inşâat komisyon kitâbetine; 1287 Zi'l-ka'desi'nde (Ocak 1871) A'şâr Kitâbetine; 1289 Muharrem'inde (Mart 1872) A'şâr Başkitâbeti'ne ta'yîn edilmiş. Ba'dehû hıdmet-i askeriyyesini îfâ ederek Şeyh Emîn Efendi'nin ilhâhıyla İstanbul'a gelmiştir ki Fahrî Efendi'nin henüz genç iken müşârünileyhe intisâb eylediği nümâyân olur.

1296 Muharreminin yirmi beşinde (19 Ocak 1879) İstanbul'da Zahîre Gümrüğü Kolculuğu'na ba'dehû Mubassırlığına, icmâl mukayyidliğine, manîfâtura mukayyidliğine, kantâriyye mukayyidliğine, bir sene sonra tahrîrât kitâbetine irtikâ ile İstanbul Emtia-i Ecnebiyye Gümrüğü Nezâreti tahrîrât mümeyyizi oldu. 18 Kânûn-ı evvel 1329/(30 Aralık 1913)'da tekâüdü icrâ kılınmıştır.

Emîn Efendi'den ikmâl-i sülûka muvaffak olup, hilâfetle kâm-yâb olmuş bir taraftan hıdmet-i devlete müdâvim iken dîğer taraftan tarîkat-ı aliyyeye ikdâm eylerdi. **Himmetî** tarîkat mahlasıdır. Azîzi seyâhata çıktıkça onu tevkîl eylerdi. Yirmi beş sene kadar hıdmet-i vekâleti vardır. Aksaray'da Şekerci Sokağı'nda tarîkat-ı aliyye-i Nakşıbendiyye mahsûs dergâh harîkta yandığından arsası tekke inşâ etmek üzere

Fahrî azîze tefvîz olunmakla inşâ-yı dergâha muvaffak olmuşlardı. O zamân söylediğim târîhtir:

Bu dergâh-ı muallâyı Cenâb-ı Pîr'e nisbetle
İden inşâ Cenâb-ı Fahrî kim bir şeyh-i zî-şândır

*Be-**feyz-i himmet**-i Pîr-i celîl inşâ-yı dergâha*
Becâ geldikde tam târîh-i cevher-dâr nümâyândır
(فیض همت)

Dergâh el'ân ma'mûr olup Pazar günleri icrâ-yı âyîn olunur ve zikirden evvel usûlen hatm-i hâcegân yapılır, şart-ı vâkıf yerine getirilir.

Azîzinin irtihâlinden sonra kendilerinde hayret ü istiğrak zuhûra gelip nihâyet 14 Şevvâl 1333 ve 12 Ağustos 1331/(24 Ağustos 1915) târîhinde Çarşamba günü vedâ'-ı âlem-i fenâ edip, na'ş-ı münîfi azîzim Mustafa Efendi gasl eyleyerek ba'de't-techîz ve't-tekfîn ikindi namâzı Vâlide Câmi'-i Şerîfi'nde ba'de'l-edâ dergâh-ı şerîfin bahçesinde ihzâr olunan kabirde defn olunmuştur.

Altmış sekiz sene muammer olmuşlardır. Gâyet nâzik, halûk, tarîkına sâdık, azîzine âşık bir zât idi. Nahîfü'l-bünye olup, kabaca sakallı, mütenâsibü'l-endâm idi. Dâiye-i şöhretten müctenib ve pek mahviyet-kâr idi. Mubâhase-i tasavvufiyyeyi sever, erenlerin sözlerinden zevk alırdı. Hz. Salâhî'ye çok muhabbeti olup, onun âsârını cem' ve tahrîr husûsunda pek büyük gayret göstermişlerdi.

Mahdûmları Emîn Efendi, pederlerinden bahs ettiği sırada ahd-i sabâvet ü şebâbetimize tesâdüf eden eyyâm-ı ahîre-i hayâtiyyesinde Hz. Salâhî **Dîvân**'ıyla, âsâr-ı âliyesinden bir kısmını pek şâyân-ı hayret bir azm u himmetle istinsâh etmişlerdi. Aylarca meşgûl oldular. Bu esnâda **/291/** uykusuz geçirdiği geceleri pek çok idi. Bu vecd-i tahrîre ve Hz. Salâhî ile hem-bezm-i mahremiyyet olduğu bu gecelere bizi alâka-dâr etmemek istediği için olacak ki muâvenetimiz hakkında bir îmâ vü işâret dahi göstermemiştir.

Fahrî Efendi merhûmun tesettüre meyli ziyâde idi. Vazîfe-i resmiyyesine devâm ettiği müddetçe kisve-i mülkiyyeyi lâbis olurdu. Dergâhta bulundukça arâkiyye üzerine yeşil sarık sarar kisve-i sûfiyyeye bürünürdü. Yalnız arâkiyye giydiği ve haydarîyi lâbis olduğu da kesretle vâki' idi. Evvelce Şeyh Ömer Hulûsî Efendi hazretlerine dâmâd olmuştu. Zevceleri irtihâl eylemiştir. Bi'l-âhare burada teehhül edip, Muhammed Emîn ve Salâhaddîn isminde iki evlâdı dünyâya gelmiştir. Emîn Efendi cânişînidir.

Bir zamânlar şiirle iştigâl ettiğine, yazdığı birkaç manzûmeler şehâdet eyliyor. **Himmetî** mahlasıyla söylenmiş manzûmelerinden bir kaçı bâlâda yazıldığı gibi, ikisini de ber-vech-i âtî yazıyorum. Tabîat-ı şi'riyyeleri olmadığından bi'l-âhare bu mesleği terk etmişlerdir.

Âh-ı mazlûm yerde kalmaz müntakimdir ol Ganî
Âkıbet bulur belâsın ehl-i İslâm düşmeni

Doksan üç sâlinde vîrân itdi Moskof Rum ilin
Kendi ülkesinde görsün an karîb on mislini

Oldular mecbûr-ı hicret bunca yüz bin müslimîn
Nice bin tıfl u nisâ hem kıldılar cân terkini

Ehl-i servet nice beyler dağılup oldu fakîr
İhtiyâr itmişdi nâçâr terk-i dâr u meskeni

Rus Muhârebesi esnâsında teessür hâliyle yazdığı manzûmedendir. Duâsı yerini buldu. Rusya herc ü merc oldu.

Azîzinin hulefâsından 286. sahîfede ismi muharrer Hacı Ömer Dede'nin rıhleti ve Manisa'da inşâ eylediği dergâh hakkındaki manzûmesi:

Gaflet-i fânîden ârif çeşmi bîdâr eyledi
Mâ-sivâdan kesdi meyli vasl-ı dîdâr eyledi

Hazret-i Pîr'im Hüsâmeddîn yolunda gör bu zât
İntisâb-ı mürşid ile kesb-i esmâr eyledi

İlm-i esmâyı hakîkat mektebinden okuyup
Nefsinin etvârına âgâh olup kâr eyledi

Bezl-i nakd ile mücedded eyleyüp vaz'-ı esâs
Yapdı bu Dergâh-ı Uşşâkî'yi ol dâr eyledi

Fâtiha-hân ola ihvân rûhuna tâ haşre dek
Mecmau'l-uşşâk kılup madâmki îsâr eyledi

Yazılup târîhi dindi Şeyh Ömer Abdü'l-Ganî
Da'vet-i Hak oldu derhâl azm-i dil-dâr eyledi
(دعوت حق اولدی درحال عزم دلدار ایلدی) - sene 1293

İrtihâlleri üzerine söylediğim manzûme-i târîhiyyedir:

Cenâb-ı Şeyh Fahrî âlem-i uşşâka zînetdi
Vücûd-ı mekremet-efzûdu ehl-i aşka ni'metdi

Tamâm altmış sekiz yıl dem-güzâr-ı âlem olmuşdur
Edîb ü kânî' vü hoş sohbet ü ehl-i muhabbetdi

Nazımda Himmetî mahlaslıdır ol mürşid-i Hak-bîn
Tarîkatda kulûb-ı ehl-i irfâna beşâretdi

Visâl-i yâr ile dil-şâd olup terk-i sûy itdi
Be-feyz-i tâm uluvv-ı zâtına târîh-i rıhletdi

/291/*Mübârek merkadi müstağrak-ı envâr-ı Hak olsun*
Füyûzu kalb-i Vassâf'a misâl-i ayn-ı rahmetdi
(فیض تام) = 1331 (بفیض تام) = 1333

Müşârünileyh ile hukûk-ı kadîme ve meveddet-i samîmiyye meyânemizde cârî idi. Târîhi ba'zı şeyler hakkında sorduğum şeylere cevâb olmak üzere yazdığı mektûbu aynen ilsâk ediyorum:

Kendilerini çok severdim ve ale'l-ekser meclislerinde bulunur idim. **Silsile-nâme-i Uşşâkıyye**'de Şeyh Emîn Efendi'yi beyândan sonra,

Bu zâtın peyrev-i irfânı Şeyh Fahrî Efendi'dir
Tarîk-ı aşk-ı Hak'da reh-nümây-ı semt-i cânândır
Uyûn-ârâ-yı cândır nûr-ı rû-yı tâb-efzâsı
Enîs-i rûh-ı Vassâf âşık-ı mahbûb-ı Sübhândır

diye arz-ı muhabbet etmiştim. Şeyh Ömer Hulûsî Efendi hazretlerine dâmâd olmak şerefi de, kadirlerini bir kat daha i'lâ eylediği gibi, onların irtihâllerinde **Himmetî** mahlasıyla söyledikleri târîh-i manzûm dahi bir hâtıra-i muhassasa teşkîl eylemiştir. Âtîdeki mektûb kendi yazı ve ifâdeleri olup taraf-ı fakîrânemden vukû' bulan istîzâha cevâb makâmındadır. Teberrüken ve aynen telsîk olundu:

"Huzûr-ı âlîlerine!

İzzetlü Efendim Hazretleri!

"23 Mart 1328/(4 Nisan 1912) târîhiyle kerem-nâme-i aliyyelerinde te'lîf ve tertîbine teşebbüs buyurulan ***Sefîne-i Evliyâ*** *nâm kitâba derc olunmak üzere vâki' olan emr ü taleb üzerine Hz. Pîr-i dest-gîrimiz Hüsâmeddîn-i Uşşâkî (kuddise sırrûhu'l-Bakî) efendimizin hafîd-i âlîleri tarafından müretteb ve muvakka' numarası bâlâsında muharrer me'haz-i mergûbeden vaktiyle kayd u zabt edilmiş olan tercüme-i hâli ile ricâl-i Uşşâkıyye'den Cenâb-ı Salâhaddîn'in nezdimizde mahfûz ve zevât-ı sâirede vücûdu meşhûd ve mesmû' âsâr-ı âlîleri esâmîsini mübeyyin tanzîm kılınan pusula leffen takdîm olunduğu gibi geçen sene Fındık-zâde Dergâhı'nda tilâvet olunan mevlid-i şerîf esnâsında Musullu Hâfız Osmân Efendi tarafından Pîr-i Müşârünileyh hazretleri hakkında Şeyh-i Ekber (kuddise sırrûhu'l-ezher) hazretlerinin* **Fütûhât-ı Mekkiyye***'sinden kırâat olunan kıt'a-i Arabiyye fakîrce mazbût ve mukayyed olmadığından taharrî ettirilmekte olmasına ve şâyet bulunamaz ise kendisine mürâcaat olunması ba'zı ihvâna tenbîh olunmuş. Binâenaleyh elde edildiğinde inşâa'llâh onun da takdîmi mukarrerdir.*

Mezkûr keremnâme-i aliyyelerinde fakîrde mahfûz âsâr-ı mevcûdenin, (Bir iki günde istinsah edebilmek için iâre buyurulur ise emniyyeti sû-i isti'mâl etmeyeceğimi te'mîn ederim.) *ibâresiyle bir fıkra münderic idüği görülüp, lede't-teemmül fıkra-i mezbûre dil-i mir'âtı mukâbilimde şimdiye değin zan ve belki mahsûs bile olmayan öyle bir fikrin vücûdunu îmâ eder sûrette âyîne-i sâfiyelerine aks-endâz olmasından dolayı dâimâ saykal u incilâsını ârzû ettiğim o mir'âtın köşe ve bucaklarında daha ne kadar levs ü gubârın mestûr ve muhtefî bulunduğunu mülâhaza ve tahattur ettirerek bir mürebbi ve münebbih-i hakîkî oldu da derece-i kadr ü i'tibârını kendisine tanıttırdı. Teşekkürler ederim. İkâz ve irşâd buyurdunuz. Maamâfih fakîrin zât-ı âlîlerine olan hüsn-i muhabbet ve derece-i i'timâdım îcâbınca âsâr-ı mezkûrenin istinsâhına bilâ-te'mînât emr ve ârzû-yı aliyyelerinin zuhûr u vürûduna her vakit âmâde ve güşâdedir.*

Hz. Pîr Efendimizin menâkıb-ı aliyyeleri meyânında taraf-ı devletten ba'zı müzekkirât-ı mühimmede murahhas ve vekâlet sûretiyle bi'z-zât Bâbıâlî'de bulunarak ve o mehâfil ve mecâlis riyâsetine alarak isbât-ı vücûd buyurduklarında meşhûd ve ma'lûm olan çul nîmten vücûduna temâs eder sûrette ve üstüne de ol vakitki teşrîfât-ı esmâ nice makâma ve sıfat-ı me'mûriyyete münasîb kürk ve sâire ilbâs buyurduğu mezkûr çulun sâir emânetler içerisinde ziyâret-i enâm u ihtirâm olunmasıyla ve cenâzesi Dersaâdet'e vürûdunda Üsküdar'daki Paşalimanı denilen mahalde ba'zı harikalar zuhûru oranın nâm-ı atîkı Öküzlimanı denmekle ma'rûf olmasıyla müstedel ise de meşîhatına veyahut arabanın sûret-i mürûruna dâir mübâlağâta bir eserde tesâdüf olunamamıştır.

Mevsûk olan kendi hafîdinin mürsel varakada yazmış olduğu tercüme-i hâl olması îcâb ediyor. Salâhaddîn Efendimizi gâyet nefis ve hüsn-i hat ile muharrer daha dîğer ba'zı âsârı

münderic Dîvân-ı âlîlerini kitapçı Niyâzî Efendi satmak üzere dergâha getirmiş ve zât-ı âlîlerine gösterilmesini kendisine kerrâren tenbîh ve tefhîm olunmuştu. Eğerçi gelmiş ve mübâyaa edilmiş ise hakîkaten bir muvaffakiyettir. Mürsel müsvedde varakası da belki lüzûmu vardır mülâhazasıyla leffen ve birlikte olarak iâde kılınmıştır.

Bâkî âfiyette olunuz ve gönülden çıkarmayınız azîzim.

1 Nîsân 1328/(13 Nisan 1912)
Muhammed Fahrî"

Hulefâsı:

Meşhûr Tesbîhçi Ali Dede, Ahmed Efendi, Mesçi Sâlih Dede, Mustafa Sâfî Efendi, Hacı Mustafa Efendi

Şeyh Hacı Mustafa Efendi

Kayserilidir. Fâtih Câmi'-i şerîfinde tahsîl-i ulûm etmiş, icâzet almış. Müddet-i medîde kadınlara kürsü şeyhliğinde bulunmuştur. Fahrî Azîz'e intisâb edip, sinîn-i medîde çalışarak ikmâl-i sülûka muvaffak olup, 1324 senesi şehr-i Ramazânın Leyle-i Kadr'inde (14 Kasım 1906) azîzim Mustafa Efendi ile birlikte hilâfet almıştır. Tarîkat mahlası **Sıdkî'dir.**

Azîzimin bidâyeten Fındık-zâde Dergâhı meşîhatına bi'l-âhare Âsitâne-i Hz. Pîr hizmetine ta'yîni nasılsa bi-hasebi'l-beşeriyye Hacı Mustafa Efendi'nin hiss-i istirkâbını uyandırmış idi. Keçeciler'deki dergâh meşîhatı münhâl olunca, "*Beni buraya ta'yîn için delâlet et, inhâda bulun.*" diye mürâcaat etmekle azîzim "*Birâder! Şart-ı vâkıf îcâbınca Âsitâne-i Uşşakiyye'den müstahlef olmak şarttır. Şartu'l-vâkıf ke-nassi's-şâri' nazariyyesine göre sizi oraya inhâ etmek vakfa karşı hıyânettir.*" demesine karşı, siz ayrıca hilâfet veriniz, teklîfinde bulundukta, "*Azîzimin mastaba-i irfânında yan yana bulunduk, rahle-i tedrîsinde berâber bulunduk. O size hilâfet vermiş. Ben onu ibtâl ile yeniden size hilâfet verebilir miyim? Rûh-ı azîz titrer, halk güler. Ehlu'llâh la'net eder.*" *diye* i'tizâr eylemişti.

Bu hâl hakkı teslîm edemeyen Mustafa Efendi'de büyük bir ukde-i iğbirâr teşkîl etmiştir Bi'l-âhare Hırka-i Şerîf'te Atîkali Paşa Câmii ittisâlinde ki hânesini tevsîan bir Uşşâkî Zâviyesi uyandırmasına muvaffak olup, resm-i güşâdında azîzimi da'vet etmişler ve azîzim icâbet buyurmuşlar iken azîzimin izzet-i nefsini rencide edecek vasfiyet ihdâ eylemişlerdi. Azîzim deryâ-dil olup, onların noksânına vermiş ve yine hoş görmüştü.

Keçeciler Dergâhı, İzzet Efendi'den tekrâr inhilâl edince Molla Ahmed Efendi nâm halîfe için yine aynı nakarâtı okuyarak oraya ta'yîni emrinde ısrâr etmişler ise de

kabûl buyurulmadığından azîzim için ateh getirmiştir. Hakkı bâtılı fark u temyîzden âcizdir. Vesâyete muhtâc olacak derecede ma'lûlu'l-efkârdır diye aleyhinde mazbata yapıp hükûmete takdîm etmişler ise de bâb-ı hükûmette bu işi tedkîk edenler mazbatayı mühürleyenlerin hakîkattan uzaklaşmış erbâb-ı i'râz olduğuna kanâ'at hâsıl edip, mazbatayı hükümsüz bırakmışlar. Azîzimin intihâb-kerdesi olan Hazmî Efendi'yi meşîhata ta'yîn eylemişlerdir. Hâl böyle iken afvı ve deryâ-misâl vâsi' olan azîzim bu işler hiç olmamış gibi onlara iltîfâttan hâli kalmamıştır.

/293/ Mustafa Efendi ziyâret-i Harameyn'e muvaffak olmuştur. Vasfî Bey nâmında bir mahdûmu vardır. Dergâh-ı şerîfin inşâsında, "Dâru'l-füyûz-ı Uşşâkî" (دار فیوض عشاقی)[243] târîh düşmüştür. Pazar geceleri, icrâ-yı âyîn olunur. Vâki' olan taleb ve ârzû üzerine tarafımdan söylenen manzûmedir:

Mufahham Pîr-i dest-gîrim Hüsâmeddîn-i Uşşâkî
Kemâl-i feyzidir bu ma'bed-i gül-zâr-ı Uşşâkî

Yapıldı lutf-ı hakkıla bin üç yüz kırkda bu dergâh
Girenler tekke-i irfâna oldu yâr-ı Uşşâkî

Hacı Mustafâ Sıdk oldu bânî hem de post-pîrâ
Füyûz-ı Hazret-i Pîr'e tecellî-zâr-ı Uşşâkî

Anın pek hâlisâne himmetidir iş bu âsârı
Gelirler cem' olurlar bunda hep ebrâr-ı Uşşâkî

Kemâl-i aşk ile tevhîd ü zikr itmekdedir uşşâk
Hakâyık-bîn olanlar görmede esrâr-ı uşşâkî

Bütün ehl-i dile zînet-fezâdır nûr-ı zikru'llâh
Kulûb-ı âşıkânı kapladı envâr-ı uşşâkî

Gel ey âşık safâ ashâbına in'âm-ı Hak çokdur
Misâl-i ayn-ı hikmet rû-nümâ ser-şâr-ı uşşâki

Hudâ tevfîkını rehber idince abdine lutfen
Hemân hâsıl olur maksûd görür dîdâr-ı uşşâkî

Gel ey **Vassâf** *gözün aç gaflet itme vakt-i fırsatdır*
Açılsın dîde-i ma'nâ görünsün yâr-ı uşşâkî

243. Bu ibârenin noktalı harflerinin toplanmasıyla 1300 çıkmaktadır. (H)

Târîh-i velâdeti 1272/(1855-56) olup, azîzimden iki yaş büyüktür. Mutavassıtu'l-kâme, esmerü'l-levndir.

/294/ ŞEYH TÂLİB-İ İRŞÂDÎ

1235/(1820) senesinde Bayındır'da tevellüd eylemiştir Derebey-zâde Helvacıoğlu Ahmed Efendi nâmıyla yâd olunurdu. Pederi ve vâlidesinin bir tânesi idi. Yirmi yaşına kadar tahsîl-i ibtidâide bulunmuştur. 1255/(1839) târîhinde medresede tahsîlde iken Şeyh Ömer-i Hulûsî ve Şeyh Hüseyin Hakkî Efendiler hazerâtı medreseyi ziyâret kasdıyla geldiklerinde sâhib-i tercümenin hâl ü istikbâlindeki ulviyyeti görüp, kendisini taltîf etmişlerdi. Hîn-i müfârakatında beynehümde şedîd bir râbıta-i muhabbet husûle gelip, her iki taraf bu muhabbetin taht-ı te'sîrinde kaldığından Hz. Hulûsî, cenâb-ı Hakkî'ya hıtâben, *"Tâlib benim, irşâd senin."* buyurarak bunun üzerine Şeyh Hakkı Efendi duâ buyurup, " *Efendim! Cân senin, cânân senin.*" diye cevâb vermiş ve bu sırada âsâr-ı feyz tecellî-nümâ olmuştur.

Bu ülfet ü sohbet ve nasîb u bey'at medrese kenârında akar çeşme yanında incir ağacı altında ekin tarlası yanında vâki' olup, süt içilmiş, bal tenâvül olunmuş olduğunu öğrendim. Müşârünileyhte bir hâl zuhûr edip, aşk u muhabbetle seyr ü sülûka başlamış on beş sene mücâhede etmiştir. 1270/(1854) senesinde bir sırr-ı ma'nevî zuhûruyla dağlarda, bağlarda inzivâya başlayıp, bu hâl 1277/(1860) senesine kadar sürmüştür. Bu müddet zarfında asla tese"üle rağbet ve avâm ile ülfet eylemeyip saçı ve sakalı uzatmıştır.

Seyâhat ve uzletten avdetinde bir hasır parçasına bürünmüş olduğu hâlde Hz. Hulûsî'nin huzûruna dâhil olmuştu. Şeyh Muhammed Emîn-i Tevfîkî'nin yazdığım vechile tarîkında rehberi olmak hasebiyle Emîn-i müşârünileyhin tedârik eylediği elbiseyi iktisâ etmiş idi.

Ahmed Efendi'ye, Tâlib-i İrşâdî'yi telkinde bulunan Şeyh Ömer Hulûsî Efendi'dir. *"Kimine bin kese verdi, yok anın bir pâresi"* nutkundan da ayân olacağı üzere bağ, bahçe, hâne, dükkân, arâzî gibi emlâkini hâl-i hayâtında veresesine terk ü teberrû' eylemiş, bunların dağdağasından âzâde kalmıştır. Hattâ mîrâsen kendilerine intikâl eden parayı Kilitbahir'de bulundukları zamân getirdikleri hâlde bunu da hibe eylemiştir.

1277/(1860) senesinde çille-i tarîkat ve seyr ü sülûk tamâm olup, Şeyh Hüseyin Hakkî Efendi'den müstahlef olmuştur. İntisâbı târîhi olan 1262/(1846) târîhinden 1277/(1860) târîhine kadar on beş sene güzer eylemiştir. Yirmi bir sene Balıkesir, Karabiga, Çardak, Lapseki, Çanakkale, Bayramiç, Kumkale, Babakale, Edremit havâlîsinde ve Gelibolu şibh-i ceziresinde bâ-husûs Kilitbahir'de icrâ-yı reşâdet eyleyerek

1298/(1881) senesinde dâr-ı cemâle intikâl eylemiştir. Müddet-i ömürleri altmış üç senedir. Kilitbahir'de inzivâ ettiler. Türbeleri oradadır.

Tâlib-i İrşâdî'nin bakıyye-i ömürlerini inzivâ, halvet, riyâzet, irşâd ile geçirdikleri menkûldür. Târîh-i rıhletlerini müş'ir manzûme-i âtiye tercüme-i hâlinden bahs olunacak olan Şeyh Hüsnî Efendi tarafından söylenmiştir.

/295/Durma gel ey murğ-ı dil sûzân-ı firkatdir bu sâl
Âh idüp uşşâk düşdü çün bu firkatle melâl

Râh-ı uşşâk içre bir şeyhu'l-kerîm gitdi firâk
Cümle uşşâk ağladı zîrâ budur sâhib-kemâl

Kalmadı gitdikçe bu fânî cihânda ehl-i dil
Cümle uşşâk eşk-i çeşmin eyledi bârân misâl

'İrcü' emriyle şeyhim eyledi azm-i bekâ
Vuslat-ı cânâna irdi gitdi ol sâhib-cemâl

Söyledi cevherle târîhini ***Hüsnî*** *kemteri*
*Göçdü çün Şâh Tâlib-i İrşâdî kıldı aşk Hak visâl**
(کوچدی چون شاه طالب ارشادی قیلدی عشق حق وصال) = 1298

Târîhe ait olan beytinde vezin yoktur. Ebced hesâbına uysun diye fazla husûle getirilmiş.

İrşâdiyye-i Uşşâkıyye:

Tâlib-i İrşâdî hazretlerinin peyrevânı, tarîklerini şuabât-ı Uşşâkıyye'den bir kol ve müşârünileyhi müceddid addetmişlerdir. Tâlib-i İrşâdî yedi sene dağlarda bulundukça saçı sakalı uzamış olduğundan bu hâlde şeyhinin huzûruna avdet etmişti. Onun eserine tebean **İrşâdîler** saçlarını kesmezler, kıvırıp sarığın üstünden arâkiyyenin arasına sokarlar. Sakallarını da fazlaca uzatırlar. Bu kıyâfetleri nazara pek hoş gelir. Derviş neşvesi verir.

Tâlib-i İrşâdî'nin güzel söylenmiş nutukları vardır. Dîvân teşkîl edecek kadar zengindir.

Esîr-i nefs olup kaldım yetiş imdâdıma pîrim
Yem-i isyâna pek daldım yetiş imdâdıma pîrim

Tutuldum dâmına nâçâr ararken vuslat-ı dildâr
Bütün gün hâletim bed-kâr yetiş imdâdıma pîrim

Garîbim dâr-ı gurbetde yanarım nâr-ı firkatda
Koma zindân-ı hicretde yetiş imdâdıma pîrim

İderim senden istimdâd harâbım kıl beni âbâd
Garîbim olmuşum berbâd yetiş imdâdıma pîrim

Sana bende olan dervîş kalır mı bunda hiç dil-rîş
Sana ancak sezâ bu iş yetiş imdâdıma pîrim

Ki sensin pîr-i Uşşâkî şarâb-ı vahdete sâkî
Gönüller derdi tiryâkî yetiş imdâdıma pîrim

Sen oldun derdine dermân bu İrşâdî'nin ey cânân
Visâlinle gönül şâdân yetiş imdâdıma pîrim

* * *

Nakd-i cânı harc idüp bâzâr-ı aşkda ey gönül
Al ene'l-Hak sırrını bir dâr-ı aşkda ey gönül

Bülbül-i şeydâ gibi kıl zâr-ı efzûn her seher
Zevk-ı Bâkî ile ol gül-zâr-ı aşkda ey gönül

Vuslat-ı yâra irişmezsen eğer nâ-puhtesin
Yâr-ı hicrile kebâb ol nâr-ı aşkda ey gönül

Ben sana oldum enîs gel sen de ol hem-dem bana
Mahremimsin sen benim esrâr-ı aşkda ey gönül

Ba'd-ez-in İrşâdî'nin gel nushunu eyle kabûl
Sâdık isen sâdık ol dîdâr-ı aşkda ey gönül

* * *

Cürm ü isyân oldu kârım rûz u şeb Yâ Rab meded
Firkatinle âh u zârım rûz u şeb Yâ Rab meded

Çâresiz düşdüm firâkın nârına firkatdayım
Nâr-ı hasretle yanarım rûz u şeb Yâ Rab meded

Ömrümüz kûtâh olup geçmekdedir hicrân ile
Bilmezem leyl ü nehârım rûz u şeb Yâ Rab meded

Eyle tevfîkın refîk **İrşâdi** *âciz bendene*
Vuslatın dilde ararın rûz u şeb Yâ Rab meded

* * *

/296/*Ne güzel yâr ile halvet ne güzel*
Ne güzel dost ile ülfet ne güzel

Seni âgâh ider her demde dahi
O deme sıdk u sadâkat ne güzel

Seni sen bildin ise sende yakın
Güzelin hüsnünü ru'yet ne güzel

Özün ayırma özünden o şehin
Gönül içre ana vuslat ne güzel

Arayup girdi erenler yoluna
Tâlib-i İrşâdi'*ye devlet ne güzel*

* * *

Fazl u kudret zâhir oldu gel berü seyrân senin
Kenz-i mahfî çün bilindi âdem-i devrân senin

Kâinâta kıl nazar kim görünen gören nedir
Gün görür bu cümle âlem cân ile cânân senin

Halk buyurdu âlemi ketm-i ademden ol Hudâ
Zâhiren katresin ammâ ma'nide ummân senin

Bâğ u bustân nergis ü gül genc-i ra'nâ hüsn-i dil
Hûr u gılmân nûr-ı Rıdvân ni'met-i Rahmân senin

Mısr-ı kalbe nâzır oldur manzarısın âlemin
Anınçün didi '**levlâk**' *ey dedem sultân senin*

* * *

Cânını ver sevdiğin cânâna sen
Cân olur cisminde cânânın senin
İster isen vuslat-ı Mevlâ'yı sen
Aşk-ı Hak'da mahv ola cânın senin

* * *

Saâdet kişverinin şâhısın pîrim Efendim
Sipihr-i dillerin hem mâhısın pîrim Efendim
Yolunda sıdk ile sâlik olanlar buldu(lar) devlet
Bütün âşıkların Hak râhısın pîrim Efendim

* * *

İsterem bu cism ü cânı dilde cânân isterim
Akl-ı cüz'îden geçüp hem sırr-ı irfân isterim

Pür-ziyâ itsin derûnum şehrini şems-i ezel
Zulmeti sürsün çıkarsın nûr-ı îmân isterim

Şemâili:

Tâlib-i İrşâdî, uzunca boylu, zaîf vücûdlu, güler yüzlü, tatlı sözlü, uzun saç ve sakallı, parmakları ince uzun, münevverü'l-vech, pembeye meyyâl buğday benizli, kara gözlü, mütenâsibü'l-endâm idi.

ŞEYH KUDSÎ BABA

Tâlib-i İrşâdî, Balıkesir'de Garîbler Tekkesi nâmıyla bir dergâh inşâ edip, meşîhatına hulefâsından Şeyh Kudsî Baba'yı me'mûr etmiştir.

(Tâlib-i İrşâdî'nin) **Sâir Hulefâsı:**

Şeyh Sâfî Baba: Çardak'ta irşâda me'mûr idi.
Şeyh Hüseyin Necîb Efendi: Gelibolu'da irşâda me'mûr idi.
Şeyh Şücâî Baba: Çanakkale'de irşâda me'mûr idi. Şeyh Sâmî Efendi isminde bir halîfesi vardır. Bahs olunacaktır.
Şeyh Hasan Niyâzî Efendi: Bayramiç'te irşâda me'mûr idi.

/297/ Şeyh Sıdkî Baba, Şeyh Nûrî Baba, Şeyh Sâdık Baba neşr-i tarîkat eden hulefâsındandır.

Üftâde Şeyh Hüseyin Hüsnî Efendi: Bu zât Tâlib-i İrşâdî'nin ecell-i hulefâsındandır. Tercüme-i hâlinden bahs olunacaktır.

Tâlib-i İrşâdî'nin hulefâsına sâlik olanlar arasında lâubâlilik olduğunu görenler, işitenler nakl etmişlerdir. Cenâb-ı Hak, onları da, bizi de ıslâh buyursun, âmîn.

Nâil-i zevk u safâ Tâlib-i İrşâdî'dir
Sâhib-i sıdk u vefâ Tâlib-i İrşâdî'dir

Revnak-efzâ-yı tarîk meslek-i Uşşâkî'de
Ârif-i sırr-ı Hudâ Tâlib-i İrşâdî'dir

Cezbe-i aşk ile sahrâlara düşmüş erdir
Vâsıl-ı Mısr-ı likâ Tâlib-i İrşâdî'dir

Gül-i sad-berg-ı hakîkat dinilirse lâyık
Medh u tekrîme sezâ Tâlib-i İrşâdî'dir

Arz-ı ta'zîm ider elbet ona **Vassâf'ı**
Sâlik-i râh-ı hüdâ Tâlib-i İrşâdî'dir

Tarîk-ı Uşşâkî'de Dede ta'bîri müsta'mel iken İrşâdî kolundan gelenler görülüyor ki bu ta'bîri Baba şekline sokmuşlar. Baba ta'bîri, tarîk-ı Bektâşî'de müsta'mel ve müteâmil olduğundan Bektâşîlik'le zerre kadar alâka ve münâsebeti olmayan ve tamâmen ve esâsen meslek-i Muhammedî'ye tebeiyyetten ibâret bulunan tarîk-ı feyz-i refîk-ı Uşşâkî'de bu gibi ihtirâat-ı lafziyye mevki'-i kabûl bulamaz.

Esâsen içlerinde bir kaçı meselâ Üftade Hüseyin Hüsnî ve Tevfîk Efendiler müstesnâ olmak üzere umûmunda Bektâşîlik neş'esi galebe etmiş, âdâb-ı şerîattan usûl ve furû'-ı tarîkattan tecerrüd edilerek erbâb-ı hakîkatın nazar-ı istikrâhına uğramışlardır. 253. sahîfede uzun uzadıya ızhâr-ı âsâr-ı teessür eylediğim dakâyıkın zamânımızda hudûsuna bunlar sebebtir. Câhidîler ve Muslihîler'de zuhûra gelen bid'atler, rezâletler nasıl ki o şu'belerin inkırâzına sebeb olmuş ise Hz. İrşâdî'den sonra yine o şu'belerin mesleğini uyandırmaya çalışan ve hakîkatta Bektâşî olup, Uşşâkîlik kisvesi altında irtikâb-ı rezâil eden kimselerin de akibeti meslekleri hüsrândan ibârettir. (إِنَّ اللَّهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ)[244]

ÜFTÂDE ŞEYH HÜSEYİN HÜSNÎ EFENDİ

Bu zât Tâlib-i İrşâdî'nin müteşerri' bir halîfesidir. Kilitbahir'deki dergâhta otuz kırk seneden beri inzivâî hayât içinde idi. Ehl-i sülûk bir zât olup hulefâ vü mürîdânı vardır. Kilitbahir'deki dergâhın bâis-i ihyâsıdır. Bu dergâh gâyet dil-nişîn bir tarzda Mevlevîhâneler gibi inşâ olunmuş idi. Harb-i umûmîde iki düşmân güllesi isâbet ederek tahrîb etmiştir. Elyevm Meydân Odası'nda Cuma ve Pazartesi geceleri tehlîl ü tevhîd ile iştigâl ve âyîn-i tarîkat olunur imiş.

244. "…. Allah, zâlimler topluluğunu hidâyete erdirmez." 6. En'âm sûresi, 144. (H)

Hüseyin Hüsnî Efendi'nin târîh-i velâdeti 1276/(1859)'dır. Pederleri Kâtip Mûsâ Efendi olup, tarîkat-ı aliyye-yi Rufâiyye'dendir. Tarîk-ı Uşşâkî'ye intisâbları Tâlib-i İrşâdî'yedir. 1287/(1870) senesindedir. /298/ Hilâfet târîhi 1295/(1878)'tir. Vâlidelerinin ismi Hafize Hânım'dır. Tarîk-ı Uşşâkî müntesibelerindendir. Birâderi Hâfız Şeyh Nûrî Efendi dahi hulefâ-yı Uşşâkıyye'den olup Hüseyin Hüsnî Efendi'den onbir yaş büyüktür.

Cemâziye'l-evvel 1343/(Aralık 1925)'te Kilitbahir'de irtihâl eylemiş ve dergâha defn olunmuştur. Hüseyin Hüsnü Efendi hayli halîfe yetiştirmiştir ki Edirne, İstanbul, Kal'a-i Sultâniye (Çanakkale), Bayramiç, Edremit, İzmir, Dimetoka ve Gelibolu'da neşr-i tarîkata me'mûrdurlar.

ŞEYH NAZMÎ EFENDİ

Hüseyin Hüsnî Efendi hulefâsındandır. Bahriyye binbaşılarından idi. Tekâüd olup Maltepe'de köşkünde mukîmdir. Her sene ihvân-ı tarîkatı da'vet edip müdebdeb bir cem'iyyet-i zikr vücûda getirir, yedirir içirir. Âşık, sâdık, semîhu'l-kalb bir zâttır.

ŞEYH el-HÂC HÂFIZ MUHAMMED TEVFÎK EFENDİ

Hüseyin Hüsnî Efendi'nin ecell-i hulefâsından olup, edîb, halûk, muhâfaza-i âdâba riâyet-kâr bir zâttır. İki def'a âsitâne-i Hz. Pîr'de kendisiyle müşerref oldum. Kal'a-i Sultâniyye'nin Câmi'-i Kebîr Mahallesi'nde 1281/(1864) târîhinde doğmuştur.

Dört beş yaşında iken mahalle mektebine devâma başlayıp, Hâfız Hasan Efendi'den taallüm-i Kur'ân ve Hâfız Muhammed Efendi'den hıfz-ı Kur'ân ile 1297/(1880) senesinde İstanbul'a gelip, Fâtih Câmi'-i şerîfinde Eğinli Hacı Hâfız İbrâhîm Efendi'nin dersine devâm etmiştir. 1300/(1883) târîhinde Çarşamba'da Murâd Molla Dergâhı'nda merhûm Şeyh Ârif Efendi zamânında imâmet ve hitâbet hizmetini der-uhde edip, üç sene kadar devâm eylemiştir.

Bu sırada ulemâ ve meşâyıhtan çok kimselerle hem-sohbet olup, 1304/(1887) senesinde Şeh-zâde Seyfeddîn Efendi'ye imâm olmuştur.

ŞEYH HACI BEKİR CEZBÎ EFENDİ

(Muhammed Tevfîk Efendi), bu sırada tarîk-ı Kâdirî'ye intisâb eylemiştir. Şeyhi es-Seyyid el-Hâc Bekir Cezbî Efendi'dir. Bu zât Tophâne İhtiyat Alay Müftüsü olup, Varnalı idi. Bağdâd'da tahsîl-i ulûm etmiş, Arabî, Türkî, Fârisî, Kürdî ve Hindî lisânlarına vâkıf idi. İlm-i tefsîr, ilm-i hadîs, ilm-i nücûm, ilm-i vefk ve ilm-i havâssa âşinâ idi.

Hind ü Yemen ve Hicâz'da dolaşmış, İstanbul'da misâfireten ihtiyâr-ı ikâmet eylemiş yüzondört yaşında bir pîr-i fânî iken irtihâl-i dâr-ı bakâ edip, civâr-ı Hz. Hâlid defîn-i hâk-i mağfiret olmuştur.

Tarîk-i Mevlevî'den dahi ahz-ı feyz edip, sâhib-i destâr olmuş idi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Tevfîk Efendi, bu zâttan müstahlef olarak Edirne ve Dimetoka'da Süvârî Onikinci Alay İmâmeti'ni der-uhde edip, tarîk-ı Kâdirî'den hayli dervîş cem'ine muvaffak olmuştur.

ŞAHİN BABA

Dimetoka'da meşâyıh-ı Uşşâkıyye'den Şahin Baba Dergâhı'nda icrâ-yı âyîn-i Kâdirî'ye başlayıp, bu sırada Mürsel Baba Dergâhı post-nişîni Şeyh İsmâîl Hakkî Efendi merhûmdan **/299/** teberrüken tarîk-ı Nakşıbendî'den icâzet almıştır. Bu zâtın şeyhi Akağası Ahmed Efendi, onun şeyhi Abdullâh-ı Dehlevî hazretleridir.

ŞEYH MUSTAFA KANBER EFENDİ

Bir müddet sonra Şeyh Muslihuddîn Dergâhı şeyhi tarîk-ı Uşşâkî'den Şeyh Mustafa Kanber Efendi delâletiyle Kilitbahir'de Şeyh Hüseyin Hüsnî Efendi'ye intisâb eylemiştir. Sene 1313/(1895). Müşârünileyhte gördüğü hâl ü kemâl hasebiyle Uşak'ta karâr kılıp, ikmâl-i sülûka muvaffak olarak intisâbtan sekiz sene sonra ya'nî 1321/(1903) senesinde tâc-ı Uşşâkî ser-i iftihârına koymuştur.

Kal'a-i Sultâniyye'de neşr-i feyze me'mûr edilmekle Gâzî Hasan Paşa merhûmun Na'ra'da ihyâ-kerdesi olan dergâh-ı şerîfin meşîhatına nâil olup, elyevm burada ihyâ-yı tarîkata çalışmaktadır. Sene 1343/(1924).

Tevfîk Efendi'nin pederi, Erenler Çavuşu Süleymân Dede-zâde Çiftçibaşı Murâd Ağa, vâlidesi Âişe Hânım'dır. Hâlen yüze karîb mürîdi vardır. Birkaç halîfe yetiştirmiş ise de, bir halîfenin şeyhi hayât-ı sûriyye ile hay iken kimseye hilâfet verememesi usûl u âdâb-ı tarîkattan olmakla azîzine onları takdîm edip, icâzet-nâmelerini Hüseyin Hüsnü Efendi tahattum buyurmamış olduğunu Tevfîk Efendi söylediler. Ziyâret-i Haremeyn'e muvaffak olmuş bir zâttır.

ŞEYH ABDURRAHMÂN SÂMÎ EFENDİ

Şeyh Şücâeddîn halîfesidir. Manisalıdır. Pederi urefâ-yı tarîkattan ve mevâlîden Muhammed Âsım Efendi'dir. Onun pederi Şeyh Ahmed Nûrî Efendi'dir. Sâmî Efen-

di elyevm Kasımpaşa'da Yahyâ Kethüdâ Dergâhı şeyhidir. 1296 senesi şehr-i Rebîu'l-evvelin onikinci gecesinde (24 Şubat 1879) dünyâya kadem-zen olmuştur. Leyle-i mezkûre münâsebetiyle pederini tebrîke gelen ve mazannadan bulunan Çöplü Dede nâm zât pederine hitâben, "*Efendim! Şimdi dünyâya gelen mahdûmunuzun ismi Abdurrahmân olsun.*" demesiyle, pederi Sâmî ilâvesiyle Abdurrahmân Sâmî tesmiye etmiştir. Vâlideleri cihetinden Seyyide Zeynep hazretlerine ..... leri[245] cihetinden de Hz. Ömer Efendimize silsileten müntehîdir.

Mukaddimât-ı ulûmu memleketinde ba'de't-tahsîl ikmâl için İstanbul'a gelmiş ve Fâtih'te Hacı Hüseyin Hüsnî Efendi'nin dersine devâm ile icâzet almıştır. Kendi nakillerine nazaran hadâset-i sinninden beri müdâvim-i zikr olup, bir gece âlem-i ma'nâda Fahr-i âlem (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) efendimiz hazretlerini ru'yet ile şeref-yâb olarak na'leyn-i şerîfini ihsân buyurduğu günden i'tibâren cezbe ve aşkı galebeye başlayıp bir mürşid taharrîsi sırasında işâret-i Peygamberî ile Çanakkale'de meşâyıh-ı Uşşâkıyye'den ve Âzâde hazretleri sülâlesinin Ahmed Şücâeddîn Efendi'nin dâhil-i dâire-i reşâdeti olmuştur.

İlk mülâkatı şöyle nakl ederler. Ahmed Şücâeddîn Efendi va'z ediyor imiş hitâmı va'zda mülâkî olup, elini öptükte, "*Oğlum Sâmi! Ma'lûmâtım var. Nasîbinizi vermeye ma'nen me'mûrum.*" buyurup, bey'at vermiştir. Dört sene sülûkta bulunup, tarîk-ı Uşşâkî'den icâze almışlardır. Esnâ-yı icâzette tâc-ı şerîfin /300/ biraz yüksekçe dikilmiş olmasına karşı şeyhi kabûl buyurup Sâmî Efendi'ye giydirmiştir. Sâmi Efendi, Hz. Mısrî'yi rü'yâda görüp, elinden asâsını alır görmesiyle şeyhi bunu hasen ta'bîr ederek, "*Oğlum! Ben ümmîyim. Senin icâze ismin Niyâzî'dir. Tâcın Niyâzî hazretlerinin tâcı gibi uzunca olmasında beis yoktur. O hazretin de uzunca idi.*" buyurmuşlar imiş.

O sırada Sâmî Efendi, şeyhine hitâben, "*Efendim! Dîğer tarîkatlardan da sâhib-i silsile olsam, müsâade buyurulur mu?*" istîzânına cevâben "*Salâhî efendimiz hazretleri de cem' etmiştir. Esnâ-yı sülûkta olamazdı. Ba'de'l-icâze muhayyersin.*" yolunda müsâadede bulunmalarıyla dîğer tarîklerden de ayrı ayrı mazhar-ı icâze olmuş olduğunu hikâye etti.

Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşıbendiyye'nin Muhammed Cân Kolu: Edirne'de Mihâl Bey Dergâhı şeyhi Ebûbekir b. Halîl Efendi'dir.

Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşıbendiyye'nin Behcetiyye Kolu: Hisâr Şeyhi Muhammed Nûrullâh Efendi'dir.

Tarîkat-ı Aliyye-i Kâdiriyye'nin Karîbu'llâh Kolu: Mısır meşâyıhından Ebu'l-Envâr Feyzeddîn halîfesi Şeyh Hilmî Efendi'dir.

245. Burası boş bırakılmıştır. (H)

Tarîkat-ı Aliyye-i Kâdiriyye'nin Muhyiddîn-i Arabî Kolu, Şeyh Hayrullâh hazretlerinden;

Tarîkat-ı Aliyye-i Sa'diyye'yi, İsmâîl Rüşdî-i Edirnevî'den;

Tarîkat-ı Aliyye-i Şa'bânîyye'yi, İzmirli Şeyh Ahmed Efendi'den;

Tarîkat-ı Aliyye-i Rufaiyye vü Bedeviyye'yi, İzmirli Şeyh Mustafa Hilmî Efendi'den;

Tarîkat-ı Aliyye-i Gülşeniyye'yi, Edirneli Şeyh Şerefeddîn Efendi'den;

Tarîkat-ı Aliyye-i Şâzeliyye'yi, Şeyh Hayrullâh Efendi'den;

Tarîkat-ı Aliyye-i Dessûkiyye'yi, Şeyh Abdurrahmân-ı Kalenderî'den;

Tarîkat-ı Aliyye-i Mevleviyye'yi, Manisa'da medfûn İsmâîl Çelebi merhûmun rûhâniyetinden almışlardır.

Âsârı (matbû'):

1. **Evrâdu'l-Mukarrebîn.**
2. **Vesîletü'l-Kübrâ Şerhu Esmâi Hünsâ.**
3. **Hediyyetü'l-Âşıkîn.**
4. **Müntehabât-ı Sâmiye.**
5. **Mevlûd-i Müctebâ.**
6. **Mi'yâru'l-Evliyâ.**

Gayr-i Matbû':

1. **Şerhu Kâfîye Hulâsatu'r-Rızâ.**
2. **Şerhu Emâlî Mevhibetü'l-Müteâlî.**
3. **Şerhu'n-Nûniyye ed-Dürretü'l-Meknûniyye.**
4. **Tevcîhâtu'l-Îmân.**
5. **Mecelletü's-Sâfiye fi'l-Ulûmi'l-İslâmiyye.**
6. **Şerhu Futûr-ı İdrîs-i Muhtefî ve sâire.**
7. Müretteb **Dîvân.**

/301/ Uşşâkîler bahsine nihâyet vermeden evvel nutk-ı âtîyi de teberrüken derc etmeyi münasîb gördüm. Bu nutuk bir fahriye makâmındadır. "*Bende-i Uşşâkîyem*" denilip nâzımı kendisini mestûr kılmıştır. Hz. Salâhaddin-i Uşşâkî (*kuddise sırrûhu'l-Bakî*)'ye aittir diye bir zan hâsıl oldu ise, müşârünileyhin ziyâdesiyle mestûrînden olmasına ve böyle fahriye inşâd etmesi meslekleriyle pek de kâbil-i te'lîf-i tevfîk değildir.

Gülşen-i tevhîd içinde bülbül-i nâlân benim
Nakşibendim nakş-ı levh-ı Hazret-i Selmân benim

Halvetî'yim girmişim halvet-sarây-ı vahdete
Hazret-i Sıddîk'a karşı sıdk ile giryân benim

Kâdirî'yim kadr-i Geylânî'yi takdîs eylerim
Bâz olup seb'a-semâvâta uçan bir cân benim

Sa'diyim geldim Cibâ'ya rüşd-i takvâdan henüz
Heykel-i kudsî-i ma'nâ menba'-ı irfân benim

Arş-ı a'lâ-yı velâyetden alup nûr-ı safâ
*Bedevîyim evc-i kudsîde hemân perrân benim**

Mevlevî'yim sikke-pûş-ı fakr-ı fahrım elverir
Tekke-i hestîde devvâr hırkadan uryân benim

Sîretâ Bektâşiyim esrârımın envârı var
Âlem-i nîstîde yâ hû sâhib-i meydân benim

Edhemî'yim Belh-i âmmı çıkdı gözden büsbütün
Tâc u tahtı mâsivâyı terk iden sultân benim

Gülşenî'yim sahn-ı gül-zârım hezâr-ı zârıyım
Gonca-i hoş-bû-yı bâğ-ı Hazret-i Mennân benim

Hem Rufâîyim derûnum nâr-ı aşka cilve-gâh
Nâr-ı Nemrûd'u o gûnâ eyleyen sûzân benim

On iki râhın kulu kurbânı aktâbı didi
Bende-i Uşşâkî'yim gencîne-i irfân benim

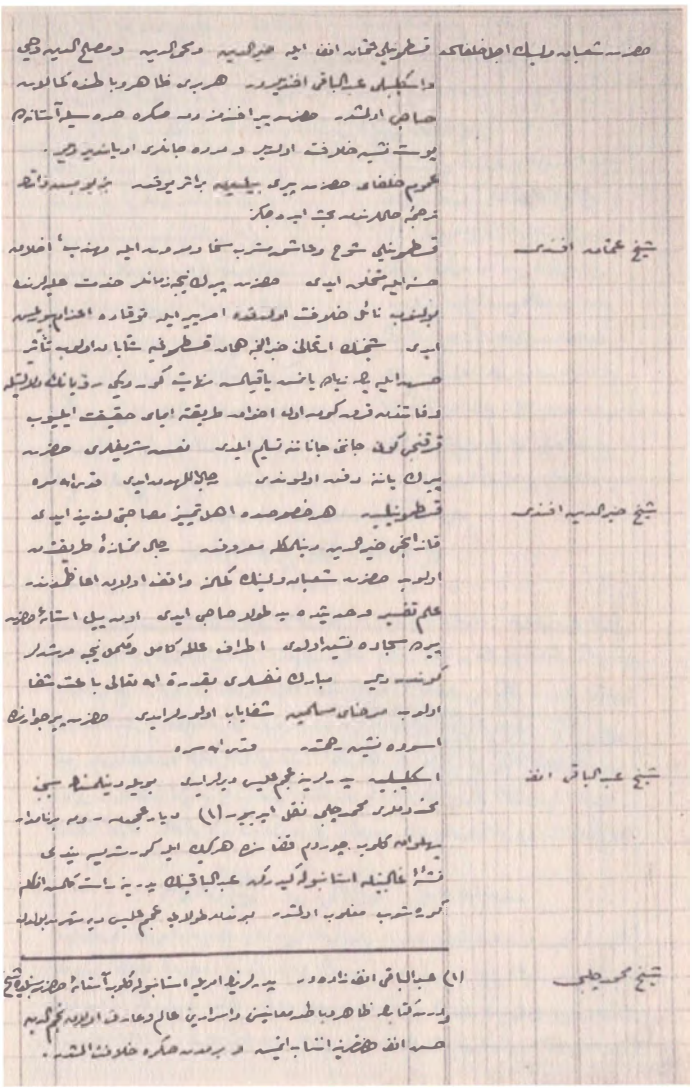
* * *

IV. cildin dahi tebyîzi lehü'l-hamd hitâma resîde oldu. Bu cildde umûman hitâm bulacak zannediyordum. Hâlbuki daha ba'zı şuabât-ı Halvetiyye kalmıştır ki, onları yazmak için bir başka deftere daha ihtiyaç husûle geldi. Demek ki beş cild oluyor. Bi-hasebi'l-beşeriyye noksânım vardır. Erbâb-ı mütâlaa onu ikmâl ve hatâlarımı tashîh buyurmak lutfunda bulunurlarsa minnet-dâr olurum. Aczimle berâber senelerce ömrümü bu uğurda fedâ ettim. Çalıştım, ahfâda yâdigâr bırakıyorum. Bu abd-i ahkarı lutfen, keremen rahmetle yâd ve dil-şâd buyururlarsa Cenâb-ı Hak onları şâdân buyursun.

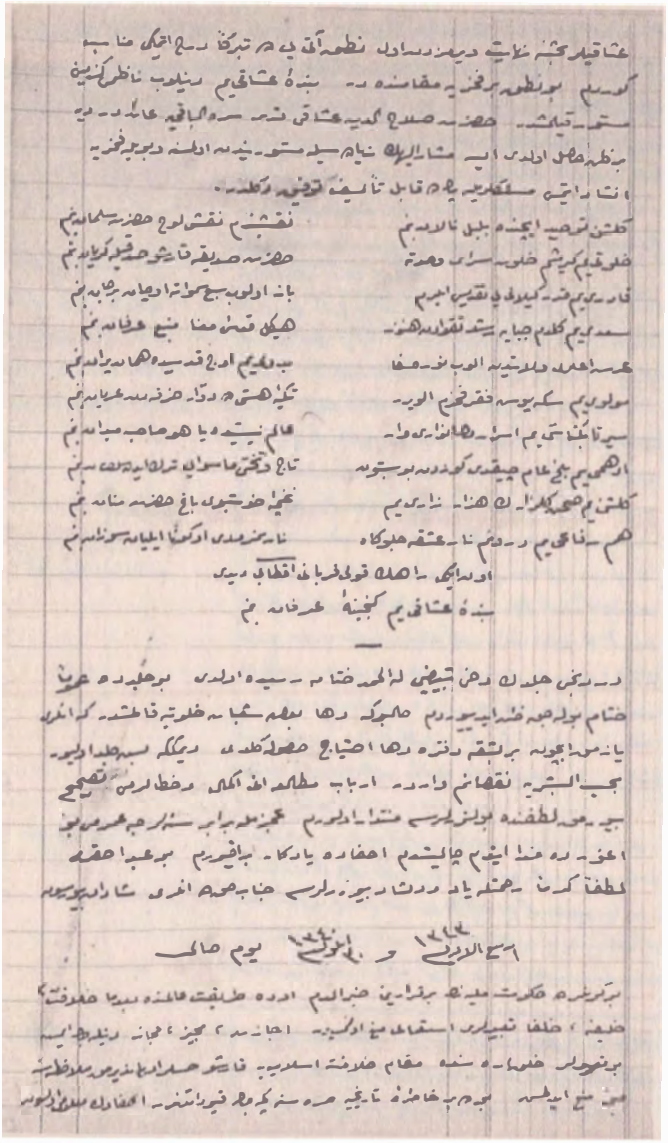
1 Rebîu'l-evvel 1343 ve 30 Eylül 1340/(1924) yevm-i Salı

* * *

Bu günlerde hükûmet-i milliyenin bir karârını haber aldım. O da tarîkat âlemînde ba'de-mâ hilâfet, halîfe, hulefâ ta'bîrleri isti'mâli men' olunmuştur. İcâzet, mücîz, mücâz denilecek imiş. Bu tasavvurlar halk arasında makâm-ı hilâfet-i İslâmiyye'ye karşı hisler uyandırmak mülâhazasına mebnî men' edilmiş. Bu da bir hâtıra-i târîhiyye sırasına geçecek kuyûdâttandır. Ahfâdın ma'lûmu olsun.

Sefîne-i Evliyâ'nın 4. cildinin ilk sayfası.

Sefîne-i Evliyâ'nın 4. *cildinin son sayfası.*

Tasavvuf düşüncesi,-geçmişten günümüze kadar olan süreçte, Türk ve İslâm dünyasında bütün yönleriyle hayatı biçimlendirmede önemli bir fonksiyon icra etmiştir. Tek bir amaç doğrultusundaki bu fonksiyonunu tabiatı gereği çeşitli tarikatlar kanalıyla gerçekleştiren tasavvuf düşüncesi özellikle önde gelen şahsiyetleriyle sosyal hayatımızda derin izler bırakmıştır. Tarikat ehlinin hayatı toplumun ilgisini çekmiş, her kesimden insanlar için merak unsuru olmuştur. Tarih boyunca kurucular başta olmak üzere tarikat mensuplarının hayat hikâyelerinin, tercümeihâllerinin ele alındığı pek çok eser yazılmıştır. Bunlar arasında en geniş hacme sahip Türkçe eser Osmânzâde Hüseyin Vassâf'ın *Sefîne-i Evliyâ*'sıdır.

Sefîne-i Evliyâ'da 2000 dolayındaki şahsiyetin hayatı ve eserlerinden parçalar yer almaktadır. Ele alınan şahsiyetlerin tamamına yakını Osmanlı coğrafyasında yaşamış kişiler olup hayatları ve eserleri hakkında başka kaynaklardan bilgi elde etmek zordur. Bu bakımdan eser geniş çaplı bir sufiler ansiklopedisi niteliğindedir. Eserin bir diğer özelliği de yazarın bizzat görüştüğü son dönem tasavvuf ehli hakkında birinci elden bilgiler vermesidir. Bütünüyle ilk defa yeni harflere aktarılan eser bu alandaki büyük bir boşluğu doldurmaktadır.

ISBN 975-6403-96-9
9 789756 403969